ISSN 1899-5829

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Medical Library Forum

R. 4 2011 Nr 1(7)

UNIWERSYTET MEDYCZNY W ŁODZI

Czasopismo współfinansowane przez uczelnie medyczne: Bydgoszcz – CM UMK, Gdańsk – GUMed, Lublin – UM, Łodź – UM, Poznań – UM, Szczecin – PUM, Warszawa – CMKP, Warszawa – WUM, Wrocław – AM

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH – Medical Library Forum: półrocznik / red. nacz. Ryszard Żmuda. Łódź: Uniw. Med., 2010 (Łódź: Druk. i Introlig. „Oprawa"). – 2011 R. 4 nr 1 (7) s. 680, il., portr., tab., wykr., bibliogr., Sum., 24 cm, 300 egz., 50 zł.

Rada Programowa: prof. dr hab. Jacek Bartkowiak - przewodniczący (Łódź), prof. dr hab. Maria Chosia (Szczecin), prof. dr hab. Gerard Drewa (Bydgoszcz)

Członkowie Redakcji: mgr Renata Birska (Lublin), mgr Dagmara Budek (Szczecin), mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk (Białystok), mgr inż. Anna Grygorowicz (Gdańsk), dr Barbara Niedźwiedzka (Kraków), dr Krzysztof Nierzwicki (Bydgoszcz), dr Krzysztof Noga (Katowice), mgr Ewa Nowak (Katowice) , mgr Aniela Piotrowicz (Poznań), dr Jolanta Przyłuska (Łódź), mgr Renata Seweryniak (Warszawa) - sekretarz redakcji, mgr Renata Sławińska (Wrocław), mgr Irmina Utrata (Warszawa), mgr Anna Uryga (Kraków), dr Ryszard Żmuda (Łódź) - redaktor naczelny

Recenzent: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert

Projekt okładki: lic. Agnieszka Gwoździńska

Skład komputerowy: mgr Monika Opioła, mgr Alicja Malinowska

Wersja on-line: Piotr Kołodziejski

Korekta: mgr Barbara Mikulska, mgr Anna Strumiłło, Jadwiga Ścierwicka, mgr Ewa Wieczorek, Urszula Zauder

ISSN 1899-5829

Wydawca: Uniwersytet Medyczny w Łodzi
90–419 Łódź, al. Kościuszki 4
Biuro Promocji i Wydawnictw UM
90–647 Łódź, pl. Hallera 1

Druk: Drukarnia i Introligatornia OPRAWA Sp. z o.o
90–019 Łódź, ul. Dowborczyków 17,
tel. 607 270 411, e-mail: oprawa@oprawa.biz

Adres Redakcji: Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
90-151 Łódź, ul. Muszyńskiego 2, tel. 42 677 92 62, fax 42 679 06 56
e-mail: bg.sekretariat@umed.lodz.pl; http://www.bg.umed.lodz.pl

SPIS TREŚCI

Forum Bibliotek Medycznych

Henryk Chmielewski: Przedmowa Generała brygady, Rektora Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi 7
Ryszard Żmuda: Czwarty rocznik Forum Bibliotek Medycznych 8

Artykuły

Ewa Dobrzyńska-Lankosz: Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (1997-2011) 10
Włodzimierz Borkowski: Medycyna oparta na dowodach (EBM) w praktyce klinicznej 53
Bolesław Howorka: Prawo autorskie o dozwolonym użytku chronionych utworów 63
Danuta Kapinos: Informacja normalizacyjna w uczelni państwowej 81
Barbara Niedźwiedzka: Badania w zakresie medycznej informacji naukowej w Polsce w latach 2001-2010, a współczesne potrzeby poznawcze w tej dziedzinie 84
Bogumiła Bruc: Wykorzystanie End Note Web w pracach naukowo-badawczych z zakresu biomedycyny 93
Anna Grygorowicz: Nowe zasady oceny parametrycznej. Punktacja polskich czasopism naukowych 101
Bartłomiej Siek: Impact Factor a wybrane wskaźniki bibliometryczne w rankingach jednostek Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2010 106
Józef Kobos: Proces Boloński – podstawą zmian w szkolnictwie wyższym 114
Józef Kobos: Wewnętrzny System Oceny Jakości Kształcenia w ramach Procesu Bolońskiego 117
Tomasz Milewicz [i in.]: Szkolenia z zakresu informacji naukowej – spostrzeżenia i propozycje studentów medycyny 121
Tomasz Milewicz [i in.]: Szkolenia w Bibliotece Medycznej z perspektywy zmotywowanego studenta medycyny – opis przypadku 132
Tomasz Milewicz [i in.]: Rola szkoleń w nabywaniu umiejętności informacyjnych przez studentów medycyny Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum w Krakowie – pilotażowe badanie ankietowe 138
Tomasz Milewicz [i in.]: Przebieg studiów a ocena umiejętności informacyjnych

studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie – pilotażowe badanie ankietowe 146
Tomasz Milewicz [i in.]: Wpływ szkoleń na samoocenę umiejętności informacyjnych studentów medycyny w trakcie studiów – pilotażowe badanie ankietowe studiujących na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie 155
Tomasz Milewicz [i in.]: Zmiany samooceny umiejętności informacyjnych studentów medycyny w trakcie studiów – pilotażowe badanie ankietowe studiujących na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie 164
Tomasz Milewicz [i in.]: Wpływ wybranych czynników występujących przed studiami na wyniki nabywania umiejętności informacyjnych przez studentów medycyny 174
Tomasz Milewicz [i in.]: Samoocena umiejętności informacyjnych przez student ów Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie, a miejsce ukończenia szkoły średniej i znajomość języków obcych przed rozpoczęciem studiów 180
Witold Kozakiewicz: Using Moodle e-learning platform for first year students library training – training years of transformation 193
Magdalena Słocińska: Wybrane elementy interaktywne na platformie e-learningowej Moodle 201
Barbara Niedźwiedzka: Podręcznik dla bibliotekarzy uczących kompetencji informacyjnych w sektorze ochrony zdrowia 227
Magdalena Kwiatkowska: Warszawskie edycje podręczników medycznych w XIX i na początku XX wieku 234
Anna Mielczarek: O ekslibrisie w zarysie 250
Jan Dąbrowski: Ekslibrisy stomatologów w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu 262
Anna Budzińska, Marzena Świerczyna: Znaki proweniencyjne w czasopismach poniemieckich w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu 268
Dagmara Szmajser: Reklama w medycynie 278

Pokłosie zjazdu naukowego

XXIX Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych: *Strategia kształtowania profilu bibliotekarstwa medycznego*. Szczecin, 7-9 VI 2011 r. Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie. Biblioteka Główna. Dyr. – mgr Dagmara Budek 285
Program s. 287, Sponsorzy s. 292, Wystąpienie władz Uczelni - Przemysław Nowacki: Przemówienie JM Rektora Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie s. 293, Referaty, prezentacje – Urszula Zdeb, Małgorzata Marcjan, Monika Szczerba, Jolanta Cieśla: Kim jesteśmy? Dokąd zmierzamy? Perspektywy rozwoju zawodowego pracowników bibliotek medycznych s. 294, Renata Pabisiak: Kompetencje zawodowe bibliotekarzy bibliotek naukowych na przykładzie bibliotek

medycznych s. 308, Maciej Dziubecki: Wygodny dostęp do pełnej oferty biblioteki z Primo i Promo Central Index od Ex Libris s. 316, Anastazja Śniechowska-Karpińska: Kształcenie bibliotekarzy medycznych s. 319, Witold Kozakiewicz, Bogumiła Bruc: „Zaprzyjaźnij się z biblioteką" Program warsztatów dla pracowników naukowych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi s. 340, Alina Przydańska: Elektroniczne źródła z zakresu medycyny oferowane przez Wydawnictwa Wiley and Sons oraz najnowsze publikacje Wydawnictwa Lippincott Williams & Wilkins s. 347, Ewa Grządzielewska, Maria Kuczkowska: Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy we własnej placówce na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu s. 356, Agnieszka Tupikowska: Motywacje zawodowe pracowników bibliotek medycznych s. 362, Piotr Gołkiewicz: Embracing the ebook to accelerate science s. 374, Urszula Sasimowicz: Platformy e-learningowe oraz narzędzia dla klinicystów s. 392, Tracy James: Medical online resources s. 395, Anna Cymbor: Między bibliotekarstwem a informatyką. Kim jest bibliotekarz systemowy? s. 409, Bolesław Howorka: Aspekty prawne twórczości bibliotekarzy – pracowników bibliotek naukowych s. 412, Dorota Mor: Nowości na Ovid SP s. 428, Marzena Kowalska: Pracownicy nauki i ich publikacje naukowe – czy poddają się obiektywnej ocenie? Od tradycyjnych ocen *peer review* do analiz bibliometrycznych – próba systematyzacji dotychczasowych aspektów metod i stanowisk s. 432, Dagmara Budek, Renata Klimko: Ocena publikacji naukowych na uczelniach medycznych – raport rozbieżności s. 449, Krzysztof Murawski: Narzędzia ProQuest wspierające proces badawczy s. 461, Jacek Głębocki, Grzegorz Pietruszewski: Zasoby bibliograficzne istotnym elementem bazy wiedzy s. 469, Dorota Rożek: Klucz do efektywności nauczania. Zastosowanie różnych środków dydaktycznych w edukacji akademickiej s. 473, Barbara Bugalska, Katarzyna Nieszporska: Problemy oceny bibliometrycznej w Instytucie Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej im. M. Mossakowskiego PAN (wymagania Ministerstwa, doświadczenia Instytutu, wątpliwości oceniających) s. 479, Elżbieta Ryś: Bibliometryczny wskaźnik instytucji zdrowia publicznego s. 485, Leszek Czerwiński, Teresa Górecka: Serwisy EBSCO dla bibliotek medycznych wobec wyzwań współczesnej komunikacji naukowej s. 496, Jolanta Przyłuska, Justyna Maczuga: Wskaźniki bibliometryczne w ocenie aktywności publikacyjnej pracowników naukowych s. 516, Justyna Maczuga, Jolanta Przyłuska: Wykorzystanie bazy Web of Science do analizy bibliometrycznej publikacji pracowników Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi s. 520, Małgorzata Krasowska: InCites™ z oferty naukowej Thomson Reuters: rozwiązania do oceny badań naukowych s. 529, Pavol Bat'alik: Podstawowe dane o firmie SUWECO s. 548, Beata Iwańska: EBL – Ebook Library, nowoczesna platforma do wypożyczania książek elektronicznych s. 551, Kamila Mamorska, Bartłomiej Siek: O zależnościach między bibliometrią a bibliografią na przykładzie bibliografii GUMed s. 557, Małgorzata Białobłocka, Monika Kubiak: Bibliografia

publikacji pracowników Collegium Medicum UMK – wczoraj, dziś i jutro s. 563, Barbara Bugalska, Katarzyna Nieszporska: Repozytorium cyfrowe instytutów naukowych (RCIN) s. 572, Wnioski i postulaty z Konferencji w Szczecinie s. 575

Leksykon biograficzny uczonych

Ryszard Żmuda: Prof. dr hab. med. Jacek Bartkowiak (ur. 1943), biolog, biochemik, specjalista nauk przyrodniczych i medycznych, przewodniczący Rady Bibliotecznej UM w Łodzi i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych* 576

Serwis fotograficzny

Konferencja w Szczecinie 601
Wycieczka do Berlina i Poczdamu 656

Recenzja

Elżbieta Barbara Zybert: Recenzja *Forum Bibliotek Medycznych* 2011 R. 4 nr 1(7) 673

Summary

Agnieszka Boimska: Summary of the *Medical Library Forum* 679

Autorzy - Instytucje - Miejscowości

Małgorzata Strzelczyk: Wykaz Autorów 681

Skorowidze

Małgorzata Więcek-Palmowska: Indeks osobowy i nazw geograficznych 685

Gen. bryg. prof. dr hab. Henryk Chmielewski
Łódź - UM

PRZEDMOWA GENERAŁA BRYGADY, REKTORA WOJSKOWEJ AKADEMII MEDYCZNEJ W ŁODZI

Z zadowoleniem przyjąłem propozycję napisania kilku zdań Przedmowy do ważnego periodyku.

Gratuluję Panu Dyrektorowi dr Ryszardowi Żmudzie i innym Dyrektorom bibliotek naukowych za inicjatywę i powstanie nowego czasopisma pt.: *Forum Bibliotek Medycznych* o zasięgu ogólnopolskim, które jest wydawane w naszym Uniwersytecie Medycznym w Łodzi.

Tradycyjne wyposażenie techniczne zastępuje nowoczesność w ramach rozwijającej się cywilizacji.

Na łamach półrocznika będą m. in. dokumentowane materiały informacyjne i dydaktyczne z różnych uczelni medycznych.

Studiowanie kolejnych tomów *Forum Bibliotek Medycznych* przyczyni się do lepszego wykorzystania ujętych w nich osiągnięć naukowo-dydaktycznych.

Radzie Programowej, Redaktorowi Naczelnemu i Zespołowi Redakcji życzę realizacji planowanych przedsięwzięć i jak najwięcej ciekawych i interesujących artykułów.

Wszystkim Państwu zaangażowanym w wydawanie czasopisma życzę satysfakcji, a czytającym dobrej, nowej lektury z zamieszczonych materiałów.

Dr Ryszard Żmuda
Łódź - UM

CZWARTY ROCZNIK
FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Na łamach czasopisma *Forum Bibliotek Medycznych/Medical Library Forum* prezentujemy problematykę, która powinna zainteresować m. in. pracowników bibliotek naukowych i ośrodków informacji naukowej oraz nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów instytutów i katedr bibliotekoznawstwa. Staramy się, aby Czytelnicy zajmujący się działalnością dydaktyczną i naukową znaleźli również dla siebie wartościowe materiały.

Pierwszy numer czwartego rocznika za 2011 rok zawiera różnorodną tematykę, która znacznie wykracza poza bibliotekarstwo medyczne. Artykuł: Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (1997-2011), daje szersze tło i praktyczne informacje z zakresu bibliotekarstwa naukowego w naszym kraju (mgr Ewa Dobrzyńska-Lankosz). Inne zagadnienia dotyczą: medycyny (dr Włodzimierz Borkowski), prawa autorskiego (mgr Bolesław Howorka), normalizacji (mgr Danuta Kapinos), informacji naukowej (dr Barbara Niedźwiedzka, dr Tomasz Milewicz, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek, dr Tomasz Sacha, dr Ewa Stochmal i szesnastu studentów), bazy bibliograficznej End Note Web (mgr Bogumiła Bruc), bibliometrii (mgr inż. Anna Grygorowicz i dr Bartłomiej Siek), Procesu Bolońskiego (prof. dr hab. Józef Kobos), e-learningu na platformie edukacyjnej Moodle (mgr inż. Witold Kozakiewicz, mgr Magdalena Słocińska), podręczników (dr Barbara Niedźwiedzka i dr Magdalena Kwiatkowska), ekslibrisów (mgr Anna Mielczarek i dr Jan Dąbrowski), znaków proweniencyjnych w czasopismach poniemieckich (mgr Anna Budzińska i mgr Marzena Świerczyna) i reklamy w medycynie (mgr Dagmara Szmajser).

Pokłosie zjazdu naukowego stanowią referaty, prezentacje i komunikaty z XXIX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych pt.: *Strategia kształtowania profilu bibliotekoznawstwa naukowego*, którą zorganizowała w Szczecinie w dniach 7-9 czerwca 2011 roku, mgr Dagmara Budek - dyrektor Biblioteki Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie. W wystąpieniach poświęcono wiele miejsca: bibliometrii, repozytoriom cyfrowym, zasobom bibliograficznym, bibliografii

zespołów osobowych, edukacji akademickiej, kształceniu bibliotekarzy medycznych, warsztatom dla pracowników naukowych i elektronicznym źródłom informacji naukowej. Sponsorzy natomiast przedstawili oferty oraz produkty reprezentowanych na konferencji firm: Wydawnictwa Lekarskiego PZWL, Wiley and Sons, Lippincott Williams & Wilkins, Aleph Polska, Elsevier, Ovid SP, ProQuest, EBSCO, Thomson Reuters, SUWECO, ABE/IPS.

W „Leksykonie biograficznym uczonych" zaprezentowano sylwetkę prof. dr hab. med. Jacka Bartkowiaka (ur. 1943), biologa, biochemika, specjalistę nauk przyrodniczych i medycznych, przewodniczącego Rady Bibliotecznej UM w Łodzi i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych* (dr Ryszard Żmuda).

Serwis fotograficzny zwiera dokumentację ikonograficzną z konferencji ze Szczecina i wycieczki do Niemiec z Berlina i Poczdamu.

Jestem bardzo wdzięczny Generałowi brygady prof. dr hab. med. Henrykowi Chmielewskiemu, Rektorowi Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. prof. Bolesława Szareckiego w Łodzi za napisanie „Przedmowy" do naszego półrocznika.

Uprzejmie dziękuję prof. dr hab. Elżbiecie Barbarze Zybert, Kierownikowi Zakładu Bibliotekoznawstwa i Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Dziekanowi Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego za zrecenzowanie kolejnego numeru periodyku.

Tradycyjnie należne podziękowanie kieruje pod adresem Autorów, którzy łaskawie nadesłali artykuły, referaty, prezentacje, komunikaty i tłumaczenie streszczenia na język angielski (mgr Agnieszka Boimska). Z radością witamy w gronie Autorów przedstawicieli Studenckiego Towarzystwa Naukowego Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, którzy wspólnie ze swymi nauczycielami akademickimi przygotowali interesujący cykl 8 artykułów.

Wyrazy szacunku i uznania dotyczą również Współpracowników z naszej Uczelni, którzy projektują okładkę (lic. Agnieszka Gwoździńska), sporządzają skład komputerowy (mgr Monika Opioła, mgr Alicja Malinowska), udostępniają wersję on-line (Piotr Kołodziejski), za opracowanie Indeksu osobowego i nazw geograficznych (mgr Małgorzata Więcek-Palmowska), zestawienie Wykazu Autorów (Małgorzata Strzelczyk) oraz znakomitej Firmy „Oprawa" z Łodzi, za druk czasopisma wykonanego w terminie jednego tygodnia.

Mgr Ewa Dobrzyńska-Lankosz
Kraków - AGH

KONFERENCJA DYREKTORÓW BIBLIOTEK AKADEMICKICH SZKÓŁ POLSKICH (1997-2011)

Abstract

Conference of University Libraries Directors in Poland is an initiative of the directors of libraries for the mutual support and joint efforts to improve the functioning of libraries. The article will be presented a brief history of the Conference, its goals and tasks.

Streszczenie

Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich powstała z inicjatywy dyrektorów bibliotek w celu wzajemnego wspierania się i wspólnego działania na rzecz usprawniania funkcjonowania bibliotek. W artykule przedstawiona zostanie krótka historia Konferencji, jej cele oraz zadania.

Zarys dziejów

Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich[1] zrzesza dyrektorów polskich bibliotek uczelnianych. Jej celem jest m.in.: wspieranie, rozwijanie, udoskonalanie i promowanie bibliotek szkół wyższych, a w szczególności prezentowanie opinii i stanowisk w sprawach dotyczących bibliotek, podejmowanie działań integrujących biblioteki szkół wyższych, wspieranie inicjatyw zmierzających do doskonalenia funkcjonowania bibliotek szkół wyższych, reprezentowanie interesów pracowników bibliotek szkół wyższych, dbałość o społeczny prestiż zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej.

Koniec lat 90. to okres, kiedy środowisko akademickie postanawia zintegrować swoje działania w celu inspirowania i koordynacji wspólnych przedsięwzięć, wzajemnego wspierania się oraz reprezentowania wspólnych interesów. Dnia 7

[1] Adres strony domowej KDBASP: http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/

czerwca 1997 r. powołana została Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP).

O konieczności utworzenia ciała, które byłoby forum wymiany doświadczeń, wspólnego rozwiązywania problemów, prezentowania stanowisk i opinii wobec spraw dotyczących bibliotek akademickich debatowali także dyrektorzy bibliotek uniwersytetów, uczelni technicznych, rolniczych, pedagogicznych, ekonomicznych, medycznych, artystycznych oraz akademii wychowania fizycznego podczas ogólnopolskiej konferencji, która odbyła się w dniach 17-19 marca 1997 w Kielcach i Ameliówce. W wyniku dyskusji powołana została Konferencja Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych (KDBSW). Od marca do września trwały prace nad regulaminem. Został on zaprezentowany i przedyskutowany na pierwszym plenarnym posiedzeniu Konferencji, które odbyło się 18 września 1997 r. w Politechnice Warszawskiej. W protokole zapisano, że „Konferencja jest nieformalną strukturą, mającą na celu integrowanie środowiska oraz wyrażanie opinii i sugerowanie rozwiązań w najistotniejszych sprawach. Zadaniem jej jest stworzenie społecznego poparcia dla rozwoju bibliotekarstwa i informacji naukowej…”.[2]

Uchwalony Regulamin określił cele działania oraz sposoby ich realizacji, a organizację działalności Konferencji powierzył Radzie Wykonawczej powoływanej na 3-letnie kadencje.

Podczas plenarnego posiedzenia Konferencji przeprowadzono wybory do Rady Wykonawczej na pierwszą kadencję (1997-2000). Członkowie Rady spośród siebie wyłonili przewodniczącego, którym został Jan Janiak, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Na jego zastępcę Rada powołała Elżbietę Dudzińską, dyrektora Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej, a na sekretarza - Ewę Węgłowską, dyrektora Biblioteki Głównej Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. W pierwszej Radzie znaleźli się także dyrektorzy bibliotek: Stefan Czaja (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Danuta Jaworska (Akademia Medyczna w Szczecinie), Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Henryk Szarski (Politechnika Wrocławska) i Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński).

W 2007 r. zmieniona została nazwa Konferencji na „Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich”. Opracowany i uchwalony też został nowy regulamin (Zał. 3), w którym między innymi doprecyzowano kwestie członkostwa oraz uprawnień członków Konferencji. Kadencja Rady Wykonawczej wydłużona została do czterech lat (podobnie jak, wynikająca z ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* z 2005 r., kadencja władz uczelni).

---

[2] Protokół z posiedzenia KDBSW w dniu 18.09.1997 r. [online]. [dostęp: 14.09.2011]. Dostępny w Internecie: http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/protokoly/powolanie_pierwszej_Rady_Wyk_1997.pdf

Kierunki działań

Jednym z ważniejszych, ale i najtrudniejszych zadań kolejnych Rad Wykonawczych było podejmowanie prób wpływania na treść aktów prawnych, dotyczących bibliotek akademickich i zatrudnionych w nich bibliotekarzy, poprzez opiniowanie projektów ustaw i rozporządzeń, opracowywanie uwag, występowanie z wnioskami zmian. Starano się promować Konferencję jako ciało przedstawicielskie środowiska bibliotek akademickich. I dzisiaj, po tych prawie 15 latach działalności można stwierdzić, że wprawdzie nie w takim stopniu, w jakim byśmy chcieli, jednak zarówno Ministerstwo, jak i KRASP nieraz brali pod uwagę nasze opinie. Spektakularnym osiągnięciem było bezsprzecznie uwzględnienie przez KRASP postulatów Rady Wykonawczej w sprawie uzupełnienia projektu ustawy *Prawo o szkolnictwie* wyższym o zapisy dotyczące biblioteki uczelnianej i systemu biblioteczno-informacyjnego. Przypomnijmy na marginesie, że nieomal gotowy projekt w/w. ustawy nie zawierał żadnych zapisów o bibliotece i jej pracownikach, za wyjątkiem stwierdzenia, że w uczelni działa system biblioteczno-informacyjny (zamiennie w projekcie nazywany systemem biblioteczno-informatycznym). Dzięki życzliwości i przyznaniu słuszności uwagom Rady Wykonawczej przez Przewodniczącego KRASP, którym był wówczas Rektor UJ, Profesor Franciszek Ziejka, proponowane przez nas zapisy, dotyczące biblioteki uczelnianej, znalazły się w ostatecznym tekście ustawy.

Do spraw, które można by zaliczyć do pozytywnie załatwionych można także uznać wprowadzenie tzw. licencji krajowych na niektóre bazy danych. „Batalia" o licencje krajowe trwała kilka lat, a impulsem do jej podjęcia przez Radę Wykonawczą było Rozporządzenie[3], w którym pojawił się zapis o tym, że w odniesieniu do danych dotyczących publikacji pracowników naukowych jednostki wymagane jest podanie liczby cytowań z afiliacją jednostki na podstawie Web of Science. Na zakup tej kosztownej bazy danych stać było tylko największe jednostki naukowe, największe uczelnie. Pozostałym instytucjom trudno byłoby sprostać wymaganiom postawionym w Rozporządzeniu. To był główny argument, który posłużył do przekonania Ministra Nauki, że ta baza powinna być dostępna dla wszystkich polskich jednostek naukowych. Powołany w sierpniu 2009 r. zespół roboczy otrzymał zadanie opracowania i przedstawienia Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego opinii dotyczącej propozycji modyfikacji zakresu tematycznego Biblioteki Wirtualnej Nauki na podstawie analizy potrzeb instytucji naukowych w zakresie dostępu do baz danych i czasopism naukowych. Ostatecznie wszystkie polskie jednostki naukowe otrzymały dostęp w formule licencji krajowych do kilku światowych baz danych.

Należałoby w tym miejscu przypomnieć, że wcześniej Radzie Wykonawczej udało

[3] załącznik nr 1 do Rozporządzenia MNiSW z dnia 17 października 2007 roku w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową a dotyczących zapisów w Ankiecie jednostki naukowej, Dz.U.2007.205.1489

się przekonać Ministerstwo do współfinansowania przez nie niektórych baz do 50% wartości netto.

Po prawie pięciu latach zabiegów Rady Wykonawczej Ministerstwo odstąpiło od restrykcyjnego zapisu w sprawie uzupełnienia kwalifikacji zawodowych i podniosło grupę zaszeregowania dla kustoszy bibliotecznych z XVI-tej do XVII-tej[4].

Niestety były też i porażki, które brały się głównie z powodu bagatelizowania problemów przez osoby, do których Rada Wykonawcza zwracała się z propozycjami ich rozwiązania poprzez wprowadzenie zmian w ustawach czy rozporządzeniach. Często zwracaliśmy uwagę na ewidentne błędy, nie zabiegając o jakiekolwiek przywileje, jednak ta druga strona nie dostrzegała sygnalizowanych problemów lub uznawała je za mało istotne.

W niektórych przypadkach od początku staliśmy na przegranym stanowisku, bowiem wprowadzane nowe regulacje wynikały z przepisów unijnych, do których musieliśmy przystosować nasze. Można jedynie żałować, że podczas negocjowania warunków przystąpienia Polski do UE nie zadbano o niektóre sprawy istotne dla bibliotek, szczególnie dotyczące wysokości VAT-u dla książek, czasopism i baz danych.

Do dzisiaj wiele rozwiązań budzi nasze wątpliwości. Jedną z nich jest sprawa sposobu dystrybucji środków finansowych na funkcjonowanie bibliotek, a w szczególności środków na zakup czasopism drukowanych, elektronicznych i baz danych. Wielokrotnie Rada postulowała, by w tym zakresie powrócić do dawnego rozwiązania, kiedy to biblioteki akademickie otrzymywały na w/w. cel dotację celową adresowaną bezpośrednio do biblioteki. Przy obecnych przepisach ustawowych zgromadzenie środków na zakup czasopism i baz nastręcza wiele problemów, a szczegółowe rozwiązania w poszczególnych uczelniach są różne.

Podobnie przedstawiała się *sprawa* w odniesieniu do przetargów. Uchwalona i wielokrotnie zmieniana ustawa o zamówieniach publicznych stała się źródłem uciążliwości, spowolnienia zakupu materiałów i usług, podniosła koszty funkcjonowania instytucji publicznych. Dzisiaj nasze jednostki lepiej lub gorzej, ale jakoś sobie z przetargami radzą, niemniej początki były bardzo trudne i tu, na forum Konferencji, staraliśmy się sobie wzajemnie pomagać, wymieniając się doświadczeniami.

Taka zresztą jest główna rola Konferencji – dzielenie się doświadczeniami, wymiana informacji o zastosowanych rozwiązaniach, o trybie postępowania w danej sytuacji, prezentowanie jednolitego stanowiska wobec niekorzystnych dla bibliotek działań niektórych instytucji.

W sumie członkowie kolejnych Rad Wykonawczych odbyli dziesiątki spotkań

[4] Zmiana Rozporządzenia w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej. Dz.U.2011.88.498

z przedstawicielami różnych instytucji i gremiów. Z wielu z nich nic nie wyniknęło. Kręcono głowami, przyznawano rację, po czym natychmiast zapominano o sprawie. Spotkaliśmy się jednak także z ludźmi niezwykle życzliwymi, którzy chcieli pomóc rozstrzygać postawione przez nas problemy. Jedną z tych postaci był niewątpliwie Stanisław Madej, wieloletni dyrektor (lub zamiennie zastępca dyrektora) departamentu w ministerstwie, któremu podlegają biblioteki szkół wyższych[5].

Zajmowano się także wieloma innymi sprawami. Pośród nich najistotniejsze z nich dotyczyły:

- nowelizacji ustawy o bibliotekach,
- egzemplarza obowiązkowego,
- narodowego zasobu bibliotecznego,
- współpracy z Narodowym Katalogiem Centralnym NUKAT,
- wymagań kwalifikacyjnych w odniesieniu do kustoszy i starszych bibliotekarzy,
- etyki zawodu bibliotekarza,
- wynagrodzeń pracowników bibliotek,
- finansowania działalności bibliotek,
- digitalizacji zbiorów,
- prawa autorskiego i praw pokrewnych,
- standaryzacji bibliotek naukowych,
- formularza GUS.

Niektóre z tych zadań przekształciły się w wieloletnie projekty. Od 2001 r. realizowany jest projekt Analiza Funkcjonowania Bibliotek Naukowych w Polsce (http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/)[6]. Nadrzędnym celem projektu jest wypracowanie standardów/wzorców dla polskich bibliotek naukowych. Do jego realizacji powołany został Zespół ds. Standaryzacji Bibliotek Naukowych, który opracował ankietę przeznaczoną do corocznego wypełniania przez poszczególne biblioteki.

W 2008 roku opracowana została Ankieta płacowa. Jest ona realizowanym corocznie badaniem, którego celem jest zebranie informacji o średnich płacach w poszczególnych grupach pracowniczych w bibliotekach akademickich. Wyniki prezentowane są w postaci wykresów zawierających, na tle indywidualnych, anonimowych danych, wyliczone wartości średnie. Obecnie dysponujemy danymi za lata: 2008, 2009, 2010. Wkrótce opracowane zostaną wyniki ankiety za 2011 r.

Niestety, obie ankiety wypełnia niewiele bibliotek, mimo widocznych korzyści jakie z nich wynikają. Pierwsza daje możliwości dokonywania użytecznych analiz

[5] Zarówno departament jak i ministerstwo wielokrotnie zmieniało nazwę, stąd nie podaje się tu konkretnych nazw

[6] Formalne porozumienie pomiędzy instytucjami, w których zatrudnieni są członkowie ZSBN, podpisane zostało w 2001 r.

na podstawie zgromadzonych danych i pobierania ich do wszelkiego rodzaju innych ankiet, rankingów, GUS-u, druga – wiedzę o zarobkach innych, która m.in. może być wykorzystywana jako argument przy staraniu się o dodatkowe środki na wynagrodzenia dla pracowników.

W 2011 roku Rada Wykonawcza powołała:

- Zespół ds. Statystki Zasobów Elektronicznych (StatEl), którego zadaniem jest uporządkowanie terminologii dotyczącej źródeł elektronicznych oraz ujednolicenie danych statystycznych w tym zakresie podawanych do GUS, AFBN, rankingów prasowych, itp.
- Zespół ds. Punktacji, którego zadaniem jest przygotowanie uwag do dotychczasowych kryteriów, na podstawie których dokonywana była ocena jednostek i zaproponowanie lepszych rozwiązań.

Ponadto przedstawiciele bibliotek akademickich wielokrotnie powoływani byli przez ministrów nauki czy kultury, do różnego rodzaju zespołów roboczych: (Zespół interdyscyplinarny ds. działalności upowszechniającej naukę, Zespół ds. infrastruktury informatycznej, Zespół specjalistyczny ds. przygotowania propozycji w sprawie modyfikacji zakresu tematycznego Biblioteki Wirtualnej Nauki przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Krajowa Rada Biblioteczna, Zespół ds. digitalizacji przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego itd.).

Współpraca

Konferencja od samego początku swojego istnienia starała się nawiązywać współpracę z innymi instytucjami, w szczególności z:

- Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego
- Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich
- Radą Główną Szkolnictwa Wyższego
- Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich
- Konferencją Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych
- Konferencją Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych
- Biblioteka Wirtualna Nauki
- *EBIB*
- *Forum Akademickim*.

Z MNiSW Konferencja stara się współpracować w zakresie tworzenia i modyfikacji prawa w części dotyczącej bibliotek i ich działalności. Często o poparcie naszych propozycji i wniosków zwracamy się do KRASP, RGSW, SBP. Wielokrotnie Rada Wykonawcza wspierała swoimi opiniami inicjatywy, podejmowane przez SBP. Pośród jednych z bardziej intensywnych prac można wymienić wspólne przedsięwzięcia w ramach Biblioteki Wirtualnej Nauki. Informacje o ważniejszych pracach czy wydarzeniach KDBASP publikowane są na łamach EBIB. W ostatnich latach nieco zmalała aktywność w kontaktach z *Forum Akademickim*.

Podsumowanie

W niniejszym artykule przedstawiono jedynie najważniejsze informacje z historii i bieżącej działalności Konferencji. Więcej szczegółów można znaleźć na utworzonej w tym roku nowej stronie Konferencji[7], administrowanej przez Bibliotekę Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Patrząc na Konferencję z perspektywy prawie 15 lat można pokusić się o stwierdzenie, że jeśli ciało to istnieje już tyle czasu, to prawdopodobnie spełnia oczekiwania środowiska i jest mu przydatne. Z drugiej jednak strony należy stwierdzić, że tylko ok. 60% dyrektorów bibliotek akademickich podpisało deklarację uczestnictwa w Konferencji. Nie wszyscy z tej grupy biorą aktywny udział w pracach Konferencji, a szkoda, bo wymienione wyżej prace, przedsięwzięcia, projekty wymagają zaangażowania jak największej grupy bibliotek / dyrektorów. Bez tego dane są mało reprezentatywne, a wyniki prac nie stanowią pełnego odzwierciedlenia danego zjawiska.

Tym bardziej należy okazać wielki szacunek i uznanie osobom, które przez te lata dużo czasu, często prywatnego, poświęcili „sprawie", starając się swoją wiedzą, doświadczeniem, zaangażowaniem i ciężką pracą osiągać cele, postawione przed Konferencją.

Zapewne jest wiele spraw, których nie udało się załatwić, problemów, których nie udało się rozwiązać. Ale powinno nas wszystkich satysfakcjonować to, co zrobić się udało i to dzięki nam samym, naszej pomysłowości i wytrwałości.

Załącznik 1 – Składy Rady Wykonawczej w poszczególnych kadencjach poprzednich kadencji

1997 – 2000

1. Jan Janiak (Uniwersytet Łódzki) – przewodniczący
2. Elżbieta Dudzińska (Politechnika Warszawska) – zastępca przewodniczącego
3. Ewa Węgłowska (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie) – sekretarz
4. Stefan Czaja (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)
5. Danuta Jaworska (Akademia Medyczna w Szczecinie)
6. Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
7. Henryk Szarski (Politechnika Wrocławska)
8. Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński)

2000-2003

1. Elżbieta Dudzińska (Politechnika Warszawska) – przewodnicząca
2. Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – zastępca przewodniczącej
3. Ewa Dobrzyńska-Lankosz (Akademia Górniczo-Hutnicza) – sekretarz

[7] http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/

4. Stefan Czaja (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)
5. Wanda Dziadkiewicz (Uniwersytet Śląski)
6. Henryk Hollender (Uniwersytet Warszawski)
7. Danuta Jaworska (Akademia Medyczna w Szczecinie)
8. Henryk Szarski (Politechnika Wrocławska)

2003-2006

1. Ewa Dobrzyńska-Lankosz (Akademia Górniczo-Hutnicza) – przewodnicząca
2. Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – zastępca przewodniczącej
3. Jolanta Stępniak (Politechnika Warszawska) – sekretarz
4. Marta Kęsik (Akademia Rolnicza w Lublinie)
5. Danuta Konieczna (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski)
6. Aniela Piotrowicz (Akademia Medyczna w Poznaniu)
7. Anna Sokołowska-Gogut (Akademia Ekonomiczna w Krakowie)
8. Henryk Szarski (Politechnika Wrocławska)

2006-2009

1. Ewa Dobrzyńska-Lankosz (Akademia Górniczo-Hutnicza) – przewodnicząca
2. Artur Jazdon (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – zastępca przewodniczącej
3. Jolanta Stępniak (Politechnika Warszawska) – sekretarz
4. Błażej Feret (Politechnika Łódzka)
5. Marta Kęsik (Akademia Rolnicza w Lublinie)
6. Danuta Konieczna (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski)
7. Anna Sokołowska-Gogut (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)
8. Henryk Szarski (Politechnika Wrocławska)

2009-2012

1. Ewa Dobrzyńska-Lankosz (Akademia Górniczo-Hutnicza) – przewodnicząca
2. Ewa Kobierska-Maciuszko (Uniwersytet Warszawski) – zastępca przewodniczącej
3. Jolanta Stępniak (Politechnika Warszawska) – sekretarz
4. Błażej Feret (Politechnika Łódzka)
5. Radosław Gaziński (Uniwersytet Szczeciński)
6. Marek Górski (Politechnika Krakowska)
7. Grażyna Jaśkowiak (Uniwersytet Gdański)
8. Danuta Konieczna *(do 31.12.2009)* (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) / Anna Grygorowicz *(od 21.09.2010)* (Gdański Uniwersytet Medyczny)

Załącznik 2 – Programy Rad Wykonawczych poprzednich kadencji

2003-2006

- Narodowy Zasób Biblioteczny (ochrona zbiorów / kwaśny papier / digitalizacja) [E. Lankosz, A. Jazdon, J. Stępniak]

- Digitalizacja zbiorów (polska biblioteka wirtualna) [E. Lankosz, A. Sokołowska-Gogut]
- Współpraca z narodowym katalogiem centralnym (poparcie w sprawie dalszego finansowania NUKAT) [E. Lankosz, D. Konieczna]
- Zagadnienia związane z ustawodawstwem (Ustawa o zamówieniach publicznych, Ustawa „Prawo o szkolnictwie wyższym", Ustawa o bibliotekach, Ustawa o finansowaniu nauki, Ustawa o VAT [od przyszłego roku wchodzi prawdopodobnie 22% VAT na książki i czasopisma]) [M. Kęsik]
- Import czasopism naukowych, konsorcja „dostępowe" do e-czasopism [J. Stępniak, H. Szarski]
- Finansowanie działalności bibliotek [H. Szarski]
- Standaryzacja działalności bibliotek, badania porównawcze [A. Jazdon]
- Wymiana międzybiblioteczna (w zakresie elektronicznego dostarczania dokumentów) [A. Piotrowicz]
- Etyka zawodu bibliotekarza [A. Jazdon]
- Współpraca z ośrodkami kształcenia w profilowaniu programów studiów [D. Konieczna]
- Wybór tematów i koordynacja terminów konferencji naukowych, organizowanych przez poszczególne biblioteki (na stronie www) [A. Sokołowska-Gogut]
- Utworzenie strony domowej [A. Sokołowska-Gogut]
- Współpraca zagraniczna (w aspekcie przystąpienia Polski do UE) z bibliotekami (grupami bibliotek) na bardziej zorganizowanym poziomie niż to ma miejsce dotychczas [J. Stępniak]

2006-2009

- Narodowy Zasób Biblioteczny [A. Jazdon]
- Digitalizacja zbiorów [E. Lankosz, B. Feret]
- Współpraca z NUKAT [D. Konieczna, E. Lankosz]
- Zagadnienia związane z ustawodawstwem (w tym: prawo autorskie, finansowanie bibliotek) [M. Kęsik, E. Lankosz, B. Feret]
- Import czasopism naukowych, konsorcja „dostępowe" do e-czasopism i e-książek [J. Stępniak, H. Szarski]
- Standaryzacja działalności bibliotek (w tym: badania porównawcze, statystyka biblioteczna dla GUS) [A. Jazdon]
- Współpraca z ośrodkami kształcenia w profilowaniu programów studiów [D. Konieczna]
- Formuła KDBSW [E. Lankosz, H. Szarski]
- Prowadzenie strony domowej [A. Sokołowska-Gogut]
- Utrzymanie listy dyskusyjnej [J. Stępniak]

2009-2012

- Narodowy Zasób Biblioteczny [R. Gaziński]
- Biblioteki cyfrowe i repozytoria (w tym prawo autorskie, digitalizacja zbiorów) [B.Feret]
- Współpraca z NUKAT Wypożyczenia międzybiblioteczne (elektroniczne dostarczanie dokumentów) [E. Kobierska-Maciuszko]
- Zagadnienia związane z ustawodawstwem oraz regulacjami na poziomie uczelni [E.Lankosz, konsultacja: M. Kęsik]
- Import czasopism naukowych, konsorcja „dostępowe" do e-czasopism i e-książek; dostęp do źródeł, finansowanie [J. Stępniak, A. Grygorowicz]
- Standaryzacja działalności bibliotek (w tym: badania porównawcze, statystyka biblioteczna dla GUS) Metodologia badania satysfakcji użytkowników [M.Górski, konsultacja: A. Jazdon]
- Współpraca z ośrodkami kształcenia w profilowaniu programów studiów, w szczególności studiów podyplomowych [M. Górski]
- Egzemplarz obowiązkowy [E. Kobierska-Maciuszko, konsultacja: A. Jazdon]
- Zagadnienia związane z funkcjonowaniem bibliotek i praktyką bibliotekarską (w tym wymiana międzybiblioteczna) [G. Jaśkowiak]
- Prowadzenie strony domowej [strona pozostaje w BUEK]
- Utrzymanie listy dyskusyjnej [J. Stępniak]

Załącznik 3 – Regulamin (uchwalony przez Zgromadzenie Plenarne 23 września 2010 r.)

REGULAMIN
KONFERENCJI DYREKTORÓW BIBLIOTEK AKADEMICKICH SZKÓŁ POLSKICH

Dyrektorzy bibliotek uniwersytetów, uczelni technicznych, rolniczych, pedagogicznych, ekonomicznych, medycznych, artystycznych oraz akademii wychowania fizycznego, w dniach 17-19 marca 1997 w Kielcach powołali Konferencję Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych, przekształconą w dniu 9 listopada 2007 r. w Konferencję Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (zwaną dalej Konferencją).

Rozdział 1

Członkowie Konferencji

§ 1

1. Członkami Konferencji mogą być dyrektorzy bibliotek uczelni należących do Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP).
2. Członkostwo w Konferencji potwierdza dyrektor biblioteki składając deklarację, której wzór stanowi załącznik do niniejszego Regulaminu, określającą jednocześnie status uczelni w KRASP.

3. Dyrektorzy bibliotek szkół wyższych, które mają status członków stowarzyszonych KRASP, mogą uczestniczyć we wszystkich pracach Konferencji z głosem doradczym.
4. Utrata członkostwa szkoły wyższej w KRASP jest równoznaczna z utratą członkostwa dyrektora biblioteki w Konferencji.
5. Mandat członka Konferencji wygasa wraz z zaprzestaniem pełnienia przez niego funkcji dyrektora.
6. Dyrektor biblioteki może zrezygnować z członkostwa w Konferencji składając wniosek o wykreślenie go z grona członków.

Rozdział 2

Cele i środki działania

§ 2

Celem Konferencji jest wspieranie, rozwijanie, udoskonalanie i promowanie bibliotek szkół wyższych dla dobra publicznego i korzyści społecznej, a w szczególności:

1. prezentowanie opinii i stanowisk w sprawach dotyczących bibliotek,
2. podejmowanie działań integrujących biblioteki szkół wyższych,
3. wspieranie inicjatyw zmierzających do doskonalenia funkcjonowania bibliotek szkół wyższych,
4. reprezentowanie interesów pracowników bibliotek szkół wyższych,
5. dbałość o społeczny prestiż zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej.

§ 3

Konferencja realizuje swoje cele przez:

1. inicjowanie i opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących bibliotek szkół wyższych,
2. występowanie do odpowiednich władz w sprawach dotyczących finansowania bibliotek szkół wyższych,
3. opiniowanie standardów dotyczących organizacji i funkcjonowania bibliotek szkół wyższych,
4. inicjowanie konferencji, narad, sympozjów, warsztatów dotyczących szeroko pojętej problematyki związanej z funkcjonowaniem bibliotek szkół wyższych,
5. wymianę doświadczeń zawodowych,
6. podejmowanie działań na rzecz współpracy bibliotek szkół wyższych w Polsce i na forum międzynarodowym,
7. współdziałanie z innymi bibliotekami, stowarzyszeniami i organizacjami zawodowymi działającymi na rzecz rozwoju bibliotek polskich.

Rozdział 3

Organizacja Konferencji

§ 4

1. Organem naczelnym Konferencji jest Zgromadzenie Plenarne.
2. Posiedzenia Zgromadzenia Plenarnego odbywają się nie rzadziej niż raz w roku.
3. Prawo do udziału w posiedzeniach Zgromadzenia Plenarnego mają Członkowie Konferencji lub osoby ich zastępujące, oraz goście zaproszeni przez Radę Wykonawczą.
4. Osoby zastępujące Członka Konferencji mogą uczestniczyć w Zgromadzeniu Plenarnym na podstawie pisemnego upoważnienia zastępowanego Członka Konferencji. Upoważnienie daje prawo do głosowania.
5. Uchwały Konferencji podejmowane są zwykłą większością głosów.

§ 5

1. Organem wykonawczym Konferencji jest ośmioosobowa Rada Wykonawcza.
2. Rada Wykonawcza wybierana jest przez uczestników Zgromadzenia Plenarnego w głosowaniu tajnym zwykłą większością głosów.
3. Rada Wykonawcza wybiera ze swego składu przewodniczącego, zastępcę przewodniczącego i sekretarza.
4. W przypadku wygaśnięcia mandatu lub rezygnacji z udziału w pracach Rady Wykonawczej podczas najbliższego Zgromadzenia Plenarnego przeprowadza się wybory uzupełniające.
5. Kadencja Rady Wykonawczej trwa 4 lata.

§ 6

Do kompetencji Rady Wykonawczej należy:

1. organizowanie działalności Konferencji,
2. zwoływanie Zgromadzenia Plenarnego,
3. realizowanie uchwał Zgromadzenia Plenarnego,
4. powoływanie zespołów problemowych,
5. reprezentowanie Konferencji na zewnątrz,
6. zapraszanie do udziału w posiedzeniach Rady Wykonawczej i Zgromadzenia Plenarnego osób nie będących Członkami Konferencji,
7. powoływanie, po zasięgnięciu opinii Konferencji, ekspertów upoważnionych do prezentowania stanowiska Konferencji.

§ 7

1. Forum bieżącej wymiany opinii i dyskusji Konferencji stanowi lista dyskusyjna.
2. Prawo do przesyłania swoich uwag na listę dyskusyjną Konferencji mają członkowie Konferencji.
3. Rada Wykonawcza może upoważnić do wysyłania lub otrzymywania korespondencji z listy dyskusyjnej inne osoby.

§ 8

Informacje o postanowieniach Konferencji oraz o podejmowanych przez nią działaniach są jawne i dostępne na jej stronie internetowej.

§ 9

Regulamin wchodzi w życie z dniem uchwalenia przez Zgromadzenie Plenarne, tj. 23 września 2010 r.

I. WYKAZ BIBLIOTEK UCZELNIANYCH

Białystok

Politechnika Białostocka. Biblioteka Politechniki Białostockiej Dyrektor: mgr Joanna PUTKO 15-351 Białystok, ul. Wiejska 45 C tel. 85 746 93 30, 85 746 93 32 fax 85 746 93 32 e-mail: biblioteka@pb.edu.pl	http://www.biblioteka.pb.edu.pl
Uniwersytet Medyczny w Białymstoku. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Danuta DĄBROWSKA - CHARYTONIUK 15-089 Białystok, ul. Jana Kilińskiego 1 tel. 85 748 54 47 fax 85 748 54 48 e-mail: biblioteka@umwb.edu.pl	http://www.biblioteka.umwb.edu.pl
Uniwersytet w Białymstoku. Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku Dyrektor: mgr Halina BRZEZIŃSKA - STEC 15-097 Białystok, ul. Marii Skłodowskiej - Curie 14 A tel. 85 745 76 87 fax 85 745 76 86 e-mail:bg@uwb.edu.pl	http://bg.uwb.edu.pl/

Bielsko-Biała

Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Liliana LINEK 43-309 Bielsko-Biała, ul. Willowa 2 tel. 33 827 93 10, 33 827 92 72 e-mail: biblioteka@ath.bielsko.pl	http://www.bibl.ath.bielsko.pl

Bydgoszcz

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Biblioteka Główna Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy Dyrektor: dr Aldona CHLEWICKA 85-064 Bydgoszcz, ul. Karola Chodkiewicza 30 tel. 52 341 09 54, 52 341 93 56 fax 52 341 09 54 e-mail: biblioteka@ukw.edu.pl	http://biblioteka.ukw.edu.pl
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Teresa SKIBICKA 85-789 Bydgoszcz, Al. Prof. Sylwestra Kaliskiego 7 tel. 52 340 80 56 fax 52 340 80 63 e-mail: biblioteka@utp.edu.pl	http://bg.utp.edu.pl

Częstochowa

Politechnika Częstochowska. Biblioteka Główna Dyrektor: dr Dagmara BUBEL 42-200 Częstochowa, Al. Armii Krajowej 36 tel. 34 361 44 73 fax 34 365 15 07 e-mail: biblioteka@adm.pcz.czest.pl	http://www.bg.pcz.pl

Gdańsk

Akademia Sztuk Pięknych w Gdańska. Biblioteka Dyrektor: Małgorzata DĄBROWSKA 80-836 Gdańsk, ul. Targ Węglowy 6 tel. 58 301 28 01 w. 30 e-mail: biblioteka@asp.gda.pl	http://www.asp.gda.pl
Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Jadwiga RATKOWSKA 80-336 Gdańsk, ul. Kazimierza Górskiego 1 tel. 58 554 72 00, 58 554 72 98 fax 58 552 27 83 e-mail: biblioteka@awf.gda.pl	http:///www.bib.awf.gda.pl

Gdański Uniwersytet Medyczny. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr inż. Anna GRYGOROWICZ 80-211 Gdańsk, ul. Dębinki 1 tel. 58 349 10 40 fax 58 349 11 42 e-mail: biblsekr@gumed.edu.pl	http://www.biblioteka.gumed.edu.pl
Politechnika Gdańska. Biblioteka Główna Dyrektor: inż. Bożena HAKUĆ 80-952 Gdańsk, ul. Gabriela Narutowicza 11/12 tel. 58 347 25 75, 58 347 27 58, 58 347 16 54 fax 58 347 27 58 e-mail: library@pg.gda.pl	http://www.bg.pg.gda.pl
Uniwersytet Gdański. Biblioteka Dyrektor: mgr Grażyna JAŚKOWIAK 80-308 Gdańsk, ul. Wita Stwosza 53 tel. 58 523 32 10, 58 523 32 11 fax 58 523 32 09 e-mail: bib@bg.ug.edu.pl	UNIWERSYTET GDAŃSKI http://www.bg.ug.edu.pl

Gliwice

Politechnika Śląska w Gliwicach. Biblioteka Główna Dyrektor: dr inż. Krzysztof ZIOŁO 44-100 Gliwice, ul. Kaszubska 23 tel. 32 237 15 51, 32 237 12 69 fax 32 237 15 51 e-mail: bg.sekr@polsl.pl	http://www.bg.posl.pl

Katowice

Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Iwona BIAS 40-025 Katowice, ul. Zacisze 3 tel. 32 779 21 61 fax 32 779 21 54 e-mail: biblioteka@am.katowice.pl	Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach http://www.am.katowice.pl

Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Ewa NOWAK 40-055 Katowice, ul. Poniatowskiego 15 tel. 32 208 35 37 fax 32 208 35 87 e-mail: biblio@sum.edu.pl	http://www.slam.katowice.pl
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Barbara ZAJĄCZKOWSKA 40-226 Katowice, ul. Bogucicka 3 tel. 32 257 73 47 fax 32 257 73 21 e-mail: biblioteka@ue.katowice.pl	http://www.bg.ue.katowice.pl
Uniwersytet Śląski w Katowicach. Biblioteka Dyrektor: prof. dr hab. Dariusz PAWELEC 40-007 Katowice, ul. Bankowa 14 tel. 32 359 13 73 fax 32 359 19 55 e-mail: bgsekr@bg.us.edu.pl	http://www.bg.us.edu.pl

Kielce

Politechnika Świętokrzyska. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Danuta KAPINOS 25-314 Kielce, Al. 100-lecia Państwa Polskiego 7 tel. 41 342 44 83 fax 41 344 76 35 e-mail:library@tu.kielce.pl	http://www.lib.tu.kielce.pl
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach. Biblioteka Główna Dyrektor: dr Henryk SUCHOJAD 25-509 Kielce, ul. Leśna 16 tel. 41 349 71 55 fax 41 349 71 58 e-mail: Biblioteka.Glowna@ujk.edu.pl	http://www.ujk.edu.pl

Koszalin

Politechnika Koszalińska. Biblioteka Dyrektor: mgr Renata KISIEL 75-620 Koszalin, ul. Racławicka 15/17 tel. 94 34-78-314 e-mail: renata.kisiel@tu.biblioteka.pl	http://www.biblioteka.tu.koszalin.pl

Kraków

Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Ewa DOBRZYŃSKA-LANKOSZ 30-059 Kraków, al. Adama Mickiewicza 30 tel. 12 617 32 08 fax 12 634 14 04 e-mail: bgagh@bg.agh.edu.pl	AGH http://www.bg.agh.edu.pl
Akademia Muzyczna w Krakowie. Biblioteka 31-027 Kraków, ul. Św. Tomasza 43 Dyrektor: mgr Czesława ZAWROTNIAK tel. 12 422 63 73 fax 12 422 44 55 e-mai: zbzawrot@cyf-kr.edu.pl	AKADEMIA MUZYCZNA W KRAKOWIE http://www.amuz.krakow.pl
Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie. Biblioteka Główna 31-108 Kraków, ul. Smoleńsk 9 mgr Jadwiga WIELGUT-WALCZAK tel. 12 292 62 77 w. 35, 12 292 62 28 w. 35, 12 292 62 12 w. 35 fax 12 292 62 77 w. 49, 12 292 62 28 w. 49 e-mail: zejwalcz@cyfronet.pl	Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie 1818 http://www.bg.asp.krakow.pl
Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Renata MROCZEK 31-571 Kraków, ul. Jana Pawła II 78 tel. 12 683 15 84, 12 683 15, 15 fax 12 683 15 84 e-mail:oin@awf.krakow.pl	AWF KRAKÓW http://www.awf.krakow.pl

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Biblioteka 30-705 Kraków, ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1 Dyrektor: dr Aneta JANUSZKO-SZAKIEL tel. 12 252 44 10 tel./fax 12 252 44 10 e-mail:biblioteka@amf.edu.pl	http://www.ka.edu.pl/biblioteka
Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. Ludwika Solskiego w Krakowie. Biblioteka Dyrektor: mgr Ewelina PORAJ-CHLEBOWSKA 31-109 Kraków, ul. Floriana Straszewskiego 22 tel. 12 422 18 55 w. 18, 12 422 57 01 w. 18 e-mail: ewelina@pwst.krakow.pl	http://www.pwst.krakow.pl/?strona=5&lp=1
Politechnika Krakowska. Biblioteka Dyrektor: mgr Marek M. GÓRSKI 31-155 Kraków, ul. Warszawska 24 tel. 12 628 20 14, 12 628 29 62 fax 12 628 20 14 e-mail: gorski@biblos.pk.edu.pl	http://www.biblos.pk.edu.pl
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Anna OSIEWALSKA 31-510 Kraków, ul. Rakowicka 27 tel. 12 293-50-09 fax 12 293-50-10 e-mail bguek@uek.krakow.pl	http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/index.php
Uniwersytet Jagielloński. Biblioteka Jagiellońska Dyrektor: prof. dr hab. Zdzisław PIETRZYK 30-059 Kraków, al. Adama Mickiewicza 22 tel. 12 633 19 71, 12 663 35 54, 12 633 09 03 fax 12 633 09 03 e-mail:ujbj@uj.edu.pl	http://www.bj.uj.edu.pl
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. Biblioteka Główna Dyrektor: ks. dr hab. Jan BEDNARCZYK 30-348 Kraków, ul. Michała Bobrzyńskiego 10 tel. 12 350 57 16, 12 350 57 19 e-mail: biblioteka@upjp2.edu.pl	http://upjp2.edu.pl/strona/c83is1un0d

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Biblioteka Główna Dyrektor: dr Stanisław SKÓRKA 30-084 Kraków, ul. Podchorążych 2 tel. 12 662 63 61 fax 12 637 22 43 e-mail: sekretbg@up.krakow.pl	http://www.up.krakow.pl/biblio
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Biblioteka Główna Dyrektor: dr Bożena PIETRZYK 30-059 Kraków, al. Adama Mickiewicza 24/28 tel./fax 12 633 33 41, 12 662 40 32 e-mail: library@ar.krakow.pl	http://biblioteka.ur.krakow.pl

Lublin

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Biblioteka Uniwersytecka Dyrektor: mgr Barbara ZEZULA 20-023 Lublin, ul. Fryderyka Chopina 27 tel. 81 445 31 52, 81 445 31 49 fax 81 445 31 51 e-mail: sekbibl@kul.lublin.pl	http://www.kul.pl/biblioteka,191.html
Politechnika Lubelska. Biblioteka Dyrektor: mgr Dorota TKACZYK 20-618 Lublin, ul. Nadbystrzycka 36A tel./fax 81 538 46 77 e-mail: sekretariat.bg@pollub.pl	http://biblioteka.pol.lublin.pl
Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Biblioteka Główna Dyrektor: dr Bogusław KASPEREK 20-01 Lublin, ul. Idziego Radziszewskiego 11 tel. /fax 81 537 58 35 e-mail: bgumcs@umcs.lublin.pl	http://www.bg.umcs.lublin.pl/nowa

Uniwersytet Medyczny w Lublinie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Renata BIRSKA 20-950 Lublin, ul. Szkolna 18 tel. 81 710 19 55 fax 81 710 18 55 e-mail: sekretariat@bg.umlub.pl	http://www.bg.umlub.pl
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie. Biblioteka Główna. Dyrektor: mgr inż. Marta KĘSIK 20-042 Lublin, ul. Idziego Radziszewskiego 11 tel. 81 445 62 28 fax 81 445 62 29 e-mail: biblioteka.glowna@up.lublin.pl	http://www.bg.up.lublin.pl

Łódź

Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi. Biblioteka Dyrektor: mgr Małgorzata KOSIŃSKA 90-119 Łódź, ul. Jana Kilińskiego 79 tel./fax 42 662 16 84 e-mail: makos@amuz.lodz.pl	http://www.amuz.lodz.pl
Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi Dyrektor: mgr Hanna BORT-NOWAK 91-726 Łódź, ul. Wojska Polskiego 121 tel. 42 2547 470 fax 42 2547 560 e-mail: biblioteka@asp.lodz.pl	http://biblioteka.asp.lodz.pl
Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera. Biblioteka Dyrektor: mgr Jarosław CZEMBROWSKI 93-150 Łódź, ul. Targowa 61/63 tel. 42 6345875 fax 42 674 81 39 e-mail: biblioteka@filmschool.lodz.pl	http://www.filmschool.lodz.pl
Politechnika Łódzka. Biblioteka Dyrektor: mgr inż. Błażej FERET 90-924 Łódź, ul. Wólczańska 223 tel. 42 631 20 59, 42 631 20 62 fax 42 636 31 65 email: lib@adm.p.lodz.pl	http://bg.p.lodz.pl

Uniwersytet Łódzki. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego Dyrektor: mgr Maria WROCŁAWSKA 90-237 Łódź, ul. Jana Matejki 32/38 tel. 42 635 60 02 fax 42 665 57 42 e-mail: sekretariat@lib.uni.lodz.pl	http://irys.uni.lodz.pl/library
Uniwersytet Medyczny w Łodzi. Biblioteka Dyrektor: dr Ryszard ŻMUDA 90-151 Łódź, ul. Jana Muszyńskiego 2 tel. 42 677 92 62, 42 677 92 60 fax 42 679 06 56 e-mail: bg.sekretariat@umed.lodz.pl	http://www.umed.pl

Olsztyn

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Biblioteka Uniwersytecka Dyrektor: mgr Małgorzata SZYMAŃSKA-JASIŃSKA 10-719 Olsztyn, ul. Michała Oczapowskiego 4 tel. 89 523 33 09 fax 89 524 00 05 e-mail: bib.uwm@uwm.edu.pl	http://bg.uwm.edu.pl

Opole

Politechnika Opolska. Biblioteka Główna Dyrektor: dr inż. Elżbieta CZERWIŃSKA 45-272 Opole, ul. gen. Kazimierza Sosnkowskiego 31 tel./fax 77 400 62 37 e-mail: bg@po.opole.pl	http://www.bg.po.opole.pl
Uniwersytet Opolski. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Danuta SZEWCZYK-KŁOS 45-084 Opole, ul. Strzelców Bytomskich 2 tel. 77 401 61 40, 77 401 61 50 fax 77 401 61 59 e-mail: library@uni.opole.pl	http://www.bg.uni.opole.pl

Poznań

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Biblioteka Główna Dyrektor**:** mgr Małgorzata FRANCUZ 61-555 Poznań, ul. Droga Dębińska 10C tel./fax 61 835 50 74 e-mail: biblioteka@klio.awf.poznan.pl	http://biblioteka.awf.poznan.pl
Politechnika Poznańska. Biblioteka Dyrektor: mgr Małgorzata FURGAŁ 61-138 Poznań, ul. Piotrowo 2 tel. 61 665 36 68, 61 665 35 19 fax 61 665 36 15 e-mail: sekretariat@library.put.poznan.pl	http://library.put.poznan.pl/pl
Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu. Biblioteka Główna Dyrektor: dr Bogumiła TWARDOSZ 61-746 Poznań, pl. Wielkopolski 9 tel. 61 853 00 18 w.131 e-mail: biblioteka@ua.poznan.pl	http://biblioteka.uap.edu.pl
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr inż. Roman TOMASZEWSKI 61-895 Poznań, ul. Powstańców Wielkopolskich 16 tel. 61 853 77 79 fax 61 854 32 61 e-mail: biblioteka@ue.poznań.pl	http://www.biblioteka.ue.poznan.pl
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Biblioteka Uniwersytecka Dyrektor: dr Artur JAZDON 61-816 Poznań, ul. Franciszka Ratajczaka 38/40 tel. 61 829 38 17, 61 829 38 20 fax 61 829 38 24 e-mail: library@amu.edu.pl	http://lib.amu.edu.pl
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Aniela PIOTROWICZ 60-356 Poznań, ul. Stanisława Przybyszewskiego 37a tel. 61 854 67 59, 61 854 67 58 fax 61 854 67 76 e-mail:bg@ump.edu.pl	http://www.bg.ump.edu.pl/

Radom

Politechnika Radomska im. Kazimierza Pułaskiego. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Stanisław GAŁĘZIA 26-600 Radom, ul. Bolesława Chrobrego 33 tel. 48 361 79 00 fax 48 361 79 02 e-mail: bibl@pr.radom.pl	Politechnika Radomska im. Kazimierza Pułaskiego http://www.pr.radom.pl/redirect.php?action=setcategory&id=103&subid=678

Rzeszów

Uniwersytet Rzeszowski. Biblioteka Dyrektor: dr Bożena JASKOWSKA 35-959 Rzeszów, ul. Prof. Stanisława Pigonia 8 tel. 17 872 13 61 fax 17 872 13 73 e-mail: biblio@univ.rzeszow.pl	http://bur.univ.rzeszow.pl

Siedlce

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Maria NIESIOŁOWSKA 08-110 Siedlce, ul. ks. Jerzego Popiełuszki 9 tel./fax 25 643-17-77 e-mail: sekretariatbg@uph.edu.pl	UNIWERSYTET http://www.uph.edu.pl/index.php/pl/biblioteka-glowna.html

Słupsk

Akademia Pomorska w Słupsku. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Elżbieta RÓŻALSKA 76-200 Słupsk, ul. Krzysztofa Arciszewskiego 22 C tel./fax 59 840 54 51 e-mail: sekretariat@biblioteka.apsl.edu.pl	AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU http://www.apsl.edu.pl/biblioteka.php

Suwałki

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach Dyrektor: mgr Alicja SASIN 16-400 Suwałki, ul. Teofila Noniewicza 10 tel. 87 562 84 42 e-mail: biblioteka@pwsz.suwalki.pl	PWSZ http://www.pwsz.suwalki.pl/pwsz/biblioteka.html

Szczecin

Akademia Morska w Szczecinie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Elżbieta EDELMAN 70-507 Szczecin, ul. Henryka Pobożnego 11 tel. 91 48 09 704, 91 48 09 706 e-mail: bgsekr@am.szczecin.pl	http://www.bg.am.szczecin.pl
Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Dagmara BUDEK 70-110 Szczecin, al. Powstańców Wielkopolskich 20 tel. 91-441-4500 fax 91-441-4501 e-mail:biblioteka@pum.edu.pl	http://www.pum.edu.pl/biblioteka-glowna
Uniwersytet Szczeciński. Biblioteka Główna Dyrektor: prof. dr hab. Radosław GAZIŃSKI 70-384 Szczecin, ul. Adama Mickiewicza 16 tel 91 444 23 61 fax (91) 444-23-62 e-mail: sekret@bg.szczecin.pl	http://bg.szczecin.pl
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie. Biblioteka Główna Zbiory Dyrektor: mgr Anna GRZELAK-ROZENBERG 71-424 Szczecin, ul. Janosika 8 tel./fax 91 449 61 00 e-mail: bg@zut.edu.pl	http://bg.zut.edu.pl

Toruń

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Biblioteka Uniwersytecka Dyrektor: dr Krzysztof NIERZWICKI 87-100 Toruń, ul. Jurija Gagarina 13 tel. 56 611 44 08, 56 611 22 84 fax 56 611 22 43 e-mail: sekretariat@bu.uni.torun.pl	http://www.bu.umk.pl

Warszawa

Akademia Pedagogiki Specjalnej. Biblioteka Dyrektor: mgr inż. Grzegorz BOGDAN 02-353 Warszawa, ul. Szczęśliwicka 40 tel. 22 589 36 00 fax 22 658 00 69, 22 589 36 46 e-mail: bibl@aps.edu.pl	http://www.aps.edu.pl
Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Andrzej SOKALSKI 00-968 Warszawa, ul. Marymoncka 34 tel. 22 834 58 06 fax 22 865 12 20 biblioteka@awf.edu.pl	http://awf.edu.pl/page3_1.html
Chrześcijańska Akademia Teologiczna. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Maria ŁABYK 00-246 Warszawa, ul. Miodowa 21 C tel. 22 831 42 52 e-mail: biblos@chat.edu.pl	http://nowa.chat.edu.pl/podstrony/ebiblioteka.htm
Politechnika Warszawska. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Jolanta STĘPNIAK 00-661 Warszawa, Pl. Politechniki 1 tel. 22 234 74 00 fax 22 621 13 70 e-mail: bgpw@bg.pw.edu.pl	http://www.bg.pw.edu.pl/
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego im. Władysława Grabskiego. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Jerzy LEWANDOWSKI 02-787 Warszawa, ul. Nowoursynowska 161 tel. 22 593 57 00, 57 04, 57 05 fax 22 593 57 01 e-mail: bg@sggw.pl	http://www.bg.sggw.waw.pl
Szkoła Główna Handlowa. Biblioteka Główna. Biblioteka Dyrektor: dr Maria REKOWSKA 02-521 Warszawa, ul. Rakowiecka 22 B tel./fax 22 564 8690, 22 564 9500, 9515 e-mail: madry@sgh.waw.pl	http://www.sgh.waw.pl/ogolnouczelniane/biblioteka

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Biblioteka Dyrektor mgr Piotr LATAWIEC 01-815 Warszawa, ul. Dewajtis 5 tel. 22 561 88 21 fax 22 56 18 915 e-mail: bibl@uksw.edu.pl	http://biblioteka.uksw.edu.pl
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Zofia OLSZEWSKA-BAJERA 00-368 Warszawa, ul. Okólnik 2 tel. 22 827 72 41 w. 234 fax 22 827 83 09 e-mail: biblioteka@chopin.edu.pl	http://www.chopin.edu.pl/pl/uniwersytet/biblioteka
Uniwersytet Warszawski. Biblioteka Uniwersytecka Dyrektor: mgr Ewa KOBIERSKA-MACIUSZKO 00-312 Warszawa, ul. Dobra 56/66 tel. 22 55 25 660, 55 25 664 fax 22 55 25 659 e-mail: buw@uw.edu.pl	http://www.buw.uw.edu.pl
Warszawski Uniwersytet Medyczny. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Irmina UTRATA 02-007 Warszawa, ul. Wojciecha Oczki 1 tel. 22 621 95 45, 22 621 14 34 fax 22 628 22 37 w. 101 e-mail: library@bibl.amwaw.edu.pl	http://biblioteka.wum.edu.pl
Wojskowa Akademia Techniczna im. Jarosława Dąbrowskiego. Biblioteka Główna Dyrektor: dr inż. Franciszek CHWALCZYK 00-908 Warszawa, ul. gen. Sylwestra Kaliskiego 19 tel. 22 683 70 52 fax 22 683 90 87 e-mail: bg@wat.edu.pl	http://www.bg.wat.edu.pl
Uczelnia Ryszarda Łazarskiego. Biblioteka Dyrektor: dr Henryk HOLLENDER 02-663 Warszawa, ul. Świeradowska 43 tel. 22 54 35 392 e-mail: biblioteka@lazarski.edu.pl	http://www.lazarski.pl/biblioteka-/

Wrocław

Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Renata SŁAWIŃSKA 51-616 Wrocław, ul. Parkowa 1/3 tel. 71 348 30 22, 71 348 55 50 fax 71 347 93 25 e-mail: biuro@bg.am.wroc.pl	http://www.bg.am.wroc.pl
Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Magdalena WIĄCEK 50-043 Wrocław, Pl. Jana Pawła II 2 tel. 71 355 55 43 w. 136 e-mail: biblioteka@amuzwroc.pl	http://www.amuz.wroc.pl/pl/biblioteka_glowna/51/2/
Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Małgorzata STASIAK 51-684 Wrocław, ul. Adama Mickiewicza 98 tel. 71 347 32 04 fax 71 347 30 53 e-mail bg@awf.wroc.pl	http://bg.awf.wroc.pl
Politechnika Wrocławska. Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Dyrektor: dr inż. Henryk SZARSKI 50-370 Wrocław, ul. Wybrzeże Wyspiańskiego 27 tel. 71 328 27 07, 71 320 23 05 fax: 71 328 29 60 e-mail: sekrBG@pwr.wroc.pl	http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl/index.dhtml
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Barbara ŻMIGRODZKA 53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120 tel. 71 368 04 66 fax 71 367 23 59 e-mail: sekr.bibl@ue.wroc.pl	http://www.bg.ue.wroc.pl

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu. Biblioteka Główna Dyrektor: mgr Grażyna TALAR 50-375 Wrocław, ul. Cypriana Kamila Norwida 29 tel. 71 320 52 03, 71 320 52 34 fax 71 320 51 68 e-mail: grazyna.talar@up.wroc.pl	http://www.bibl.ar.wroc.pl
Uniwersytet Wrocławski. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu Dyrektor: mgr inż. Grażyna PIOTROWICZ 50-076 Wrocław, ul. Karola Szajnochy 10 tel. 71 346 31 20 fax 71 346 31 66 e-mail: sekretariat1@bu.uni.wroc.pl	http://www.bu.uni.wroc.pl

Zielona Góra

Uniwersytet Zielonogórski. Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego Dyrektor: mgr Ewa ADASZYŃSKA 65-762 Zielona Góra, al. Wojska Polskiego 69 tel./fax 68 328 31 00, 68 328 31 01 e-mail: BU@uz.zgora.pl	http://www.bu.uz.zgora.pl

II. FOTOGRAFIE CZYNNYCH ZAWODOWO DYREKTORÓW

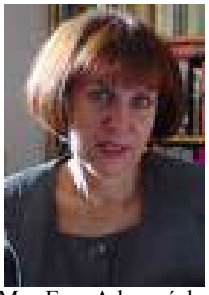

Mgr Ewa Adaszyńska
Zielona Góra - UZ

Ks. dr hab. Jan Bednarczyk
Kraków - UPJP II

Mgr Iwona Bias
Katowice - AMuz

Mgr Renata Birska
Lublin - UM

Mgr inż. Grzegorz Bogdan
Warszawa - APS

Mgr Hanna Bort-Nowak
Łódź - ASP

Mgr Halina Brzezińska-Stec
Białystok - UwB

Dr Dagmara Bubel
Częstochowa - PCz

Mgr Dagmara Budek
Szczecin - PUM

Dr Aldona Chlewicka
Bydgoszcz - UKW

Dr inż. Franciszek Chwalczyk
Warszawa - WAT

Mgr Jarosław Czembrowski
Łódź - PWSFTviT

Dr inż. Elżbieta Czerwińska
Opole - PO

Małgorzata Dąbrowska
Gdańsk - ASP

Mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk
Białystok - UM

Mgr Ewa Dobrzyńska-Lankosz
Kraków - AGH

Mgr Elżbieta Edelman
Szczecin - AM

Mgr inż. Błażej Feret
Łódź - PŁ

Mgr Małgorzata Francuz
Poznań - AWF

Mgr Małgorzata Furgał
Poznań - PP

Mgr Stanisław Gałęzia
Radom - PR

Mgr Halina Ganińska
Poznań - PP

Prof. dr hab. Radosław Gaziński
Szczecin - USz

Mgr Marek M. Górski
Kraków - PK

Mgr inż. Anna Grygorowicz
Gdańsk - GUMed

Mgr Anna Grzelak-Rozenberg
Szczecin - ZUT

Inż. Bożena Hakuć
Gdańsk - PG

Dr Henryk Hollender
Warszawa - URŁ

Dr Aneta Januszko-Szakiel
Kraków - KA

Dr Bożena Jaskowska
Rzeszów - UR

Mgr Grażyna Jaśkowiak
Gdańsk - UG

Dr Artur Jazdon
Poznań - UAM

Mgr Danuta Kapinos
Kielce - PŚ

Dr Bogusław Kasperek
Lublin - UMCS

Mgr Marta Kęsik
Lublin - UP

Mgr Renata Kisiel
Koszalin - PK

Mgr Ewa Kobierska-Maciuszko
Warszawa - UW

Mgr Małgorzata Kosińska
Łódź - AMuz

Mgr Piotr Latawiec
Warszawa - UKSW

Mgr Jerzy Lewandowski
Warszawa - SGGW

Mgr Liliana Linek
Bielsko-Biała - ATH

Mgr Maria Łabyk
Warszawa - ChAT

Mgr Renata Mroczek
Kraków - AWF

Dr Krzysztof Nierzwicki
Toruń - UMK

Mgr Maria Niesiołowska
Siedlce - UPH

Mgr Ewa Nowak
Katowice - SUM

Mgr Zofia Olszewska-Bajera
Warszawa - UMFC

Mgr Anna Osiewalska
Kraków - UEK

Prof. dr hab. Dariusz Pawelec
Katowice - UŚ

Dr Bożena Pietrzyk
Kraków - UR

Prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk
Kraków - UJ

Mgr Aniela Piotrowicz
Poznań - UM

Mgr Grażyna Piotrowicz
Wrocław - UWr

Mgr Ewelina Poraj-Chlebowska
Kraków - PWST

Mgr Joanna Putko
Białystok - PB

Mgr Jadwiga Ratkowska
Gdańsk - AWFiS

Dr Maria Rekowska
Warszawa - SGH

Mgr Elżbieta Różalska
Słupsk - AP

Mgr Teresa Skibicka
Bydgoszcz, UT-P

Dr Stanisław Skórka
Kraków - UP

Mgr Renata Sławińska
Wrocław - AM

Mgr Andrzej Sokalski
Warszawa - AWF

Mgr Jolanta Stępniak
Warszawa - PW

Ks. dr Tadeusz Stolz
Lublin - KUL

Dr Henryk Suchojad
Kielce - UHP

Dr Henryk Szarski
Wrocław - PWr

Mgr Danuta Szewczyk-Kłos
Opole - UO

Mgr Małgorzata Szymańska-Jasińska
Olsztyn - UWM

Mgr Grażyna Talar
Wrocław - UP

Mgr Dorota Tkaczyk
Lublin - PL

Mgr inż. Roman Tomaszewski
Poznań - UE

Dr Bogumiła Twardosz
Poznań - UA

Mgr Irmina Utrata
Warszawa - WUM

Mgr Magdalena Wiącek
Wrocław - AMuz

Mgr Jadwiga Wielgut-Walczak
Kraków - ASP

Mgr Maria Wrocławska
Łódź - UŁ

Mgr Barbara Zajączkowska
Katowice - UE

Mgr Czesława Zawrotniak
Kraków - AMuz

Mgr
Barbara Zezula
Lublin - KUL

Dr inż.
Krzysztof Zioło
Gliwice - PŚ

Mgr
Barbara Żmigrodzka
Wrocław - UE

Dr Ryszard Żmuda
Łódź - UM

http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/

Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich
Opole, 19 IX 2011 r.

III. POPRZEDNIO FUNKCJE DYREKTORÓW BIBLIOTEK UCZELNIANYCH PEŁNILI

(1997-2010/2011)

Białystok

Akademia Medyczna – mgr Krystyna Sarosiek
Politechnika Białostocka – mgr Barbara Kubiak
Uniwersytet w Białymstoku – dr Jerzy Halicki, mgr Teresa Elwira Śliwińska

Bielsko-Biała

Akademia Techniczno-Humanistyczna – mgr Bogumiła Grzelczak

Bydgoszcz

Akademia Bydgoska – dr Henryk Filipowicz-Dubowik
Akademia Medyczna – dr Eugeniusz Janowicz, mgr Lucyna Modrzejewska
Akademia Techniczno-Rolnicza – dr inż. Ewa Bukaluk, mgr Jan Kubiński
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego – mgr Maria Czarnecka-Dąbek

Częstochowa

Politechnika Częstochowska – mgr Małgorzata Hankiewicz

Gdańsk

Akademia Medyczna – mgr Józefa de Laval
Akademia Sztuk Pięknych – Teresa Sierant-Mikicicz
Akademia Wychowania Fizycznego – mgr Zofia Danuta Świrk
Politechnika Gdańska – mgr Janina Ligman
Uniwersytet Gdański – mgr Urszula Sawicka

Gliwice

Politechnika Śląska - mgr Halina Bałuka

Katowice

Akademia Muzyczna – dr Lilianna Moll
Śląska Akademia Medyczna – dr Alfred Puzio, dr Jerzy Marian Dyrda
Uniwersytet Śląski – mgr Wanda Dziadkiewicz

Kraków

Akademia Ekonomiczna – mgr Anna Sokołowska-Gogut
Akademia Górniczo-Hutnicza – mgr Anna Kegel
Akademia Muzyczna – dr Grażyna Zakrzewska

Akademia Pedagogiczna KEN – Teresa Wildhardt
Akademia Rolnicza – prof. dr hab. Stanisław Sroka, mgr Ewa Turczyńska
Akademia Wychowania Fizycznego – mgr Barbara Mikuszewska-Kamińska
Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna – mgr Bogumiła Pacholska
Politechnika Krakowska – dr Marek Nahotko
Uniwersytet Jagielloński – prof. dr hab. Krzysztof Zamorski

Lublin

Akademia Medyczna – mgr Lucyna Smyk
Katolicki Uniwersytet Lubelski – mgr Andrzej Paluchowski, ks. dr Tadeusz Stoltz
Politechnika Lubelska – mgr Ryszard Bania, mgr inż. Stefan Wójtowicz
Uniwersytet Marii Curie - Skłodowskiej – dr Teresa Bednarz

Łódź

Akademia Sztuk Pięknych – mgr Krystyna Lorek
Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa Telewizyjna i Teatralna – mgr Elżbieta Jędraszczyk-Jedynak
Politechnika Łódzka – mgr Czesława Garnysz
Uniwersytet Łódzki – dr Jan Janiak

Olsztyn

Akademia Rolniczo-Techniczna – mgr Irena Suchta
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski – dr Danuta Konieczna

Opole

Uniwersytet Opolski – dr Wanda Matwiejczuk

Poznań

Akademia Ekonomiczna – prof. dr hab. Jan Sójka
Akademia Medyczna – mgr Bolesław Howorka
Akademia Sztuk Pięknych – mgr Barbara Płóciennik-Kaczmarek
Akademia Wychowania Fizycznego – mgr Renata Prager
Politechnika Poznańska - mgr Halina Ganińska

Rzeszów

Uniwersytet Rzeszowski – mgr Krystyna Serwatko

Szczecin

Akademia Rolnicza – mgr inż. Anna Nowakowska-Porzezińska
Pomorska Akademia Medyczna – mgr Danuta Jaworska

Uniwersytet Szczeciński – mgr Jolanta Goc
Wyższa Szkoła Morska – Maria Jolanta Małuszyńska

Toruń

Uniwersytet Mikołaja Kopernika – mgr Stefan Czaja, dr Mirosław Supruniuk

Warszawa

Akademia Medyczna – mgr Mirosława Müldner-Kurpeta
Akademia Muzyczna – Henryka Kowalczyk
Akademia Sztuk Pięknych – mgr Ewa Węgłowska
Akademia Wychowania Fizycznego – dr Anna Skałowska-Wrzeszcz
Chrześcijańska Akademia Teologiczna – ks. Jan Hause
Politechnika Warszawska – mgr Elżbieta Dudzińska
Szkoła Główna Handlowa – mgr Alicja Kenska
Uniwersytet Warszawski – dr Henryk Hollender

Wrocław

Akademia Medyczna – mgr Zofia Stróżecka-Tichy
Akademia Ekonomiczna – mgr Barbara Sobala
Akademia Muzyczna – mgr Maria Bąk
Akademia Wychowania Fizycznego - mgr Maria Maciejewska-Kwapisz
Uniwersytet Wrocławski – dr Andrzej Ładomirski

IV. FOTOGRAFIE BYŁYCH DYREKTORÓW

Mgr Halina Bałuka
Gliwice - PŚ

Mgr Ryszard Bania
Lublin - PL

Dr inż. Ewa Bukaluk
Bydgoszcz, AT-R

Mgr Stefan Czaja
Toruń - UMK

Mgr Elżbieta Dudzińska
Warszawa - PW

Dr Jerzy M. Dyrda
Katowice - SAM

Mgr Czesława Garnysz
Łódź - PŁ

Mgr Jolanta Goc
Szczecin - USz

Mgr Bogumiła Grzelczak
Bielsko-Biała, AT-H

Dr Jerzy Halicki
Białystok - UwB

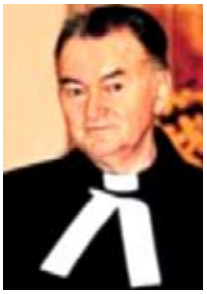

Ks. mgr Jan Hause
Warszawa - ChAT

Mgr Bolesław Howorka
Poznań - AM

Dr Jan Janiak
Łódź - UŁ

Dr Eugeniusz Janowicz
Bygdoszcz - AM

Mgr Danuta Jaworska
Szczecin - AM

Mgr Elżbieta Jędraszczyk-Jedynak
Łódź - PWSFTViT

Mgr Alicja Kenska
Warszawa - SGH

Dr Danuta Konieczna
Olsztyn - UWM

Mgr Barbara Kubiak
Białystok - PB

Mgr Jan Kubiński
Bygdoszcz, AT-R

Mgr Józefa de Laval
Gdańsk - AM

Mgr Maria Maciejewska-Kwapisz
Wrocław - AWF

Dr Wanda Matwiejczuk
Opole - UO

Mgr Barbara Mikuszewska-Kamińska
Kraków - AWF

Mgr Lucyna Modrzejewska
Bygdoszcz - AM

Mgr Mirosława Müldner-Kurpeta
Warszawa - AM

Dr Marek Nahotko
Kraków - PK

Mgr inż.
Anna Nowakowska-Porzezińska
Szczecin - AR

Mgr Andrzej Paluchowski
Lublin - KUL

Mgr
Barbara Płóciennik-Kaczmarek
Poznań - UA

Mgr Renata Prager
Poznań - AWF

Dr Alfred Puzio
Katowice - SAM

Mgr Krystyna Jolanta Sarosiek
Białystok - AM

Mgr Krystyna Serwatko
Rzeszów - UR

Mgr Lucyna Smyk
Lublin - AM

Mgr Anna Sokołowska-Gogut
Kraków - AE

Prof. dr hab. Jan Sójka
Poznań - AE

Prof. dr hab. Stanisław Sroka
Kraków - AR

Mgr Zofia Stróżecka-Tichy
Wrocław - AM

Mgr Irena Suchta
Olsztyn, AR-T

Dr Mirosław Supruniuk
Toruń - UMK

Prof. dr hab. Krzysztof Zamorski
Kraków - UJ

Dr Włodzimierz Borkowski
Warszawa - CMKP

MEDYCYNA OPARTA NA DOWODACH (EBM) W PRAKTYCE KLINICZNEJ

Abstract

Scientific achievements especially in informatics have been leading to a new stage in the development of mankind called the age of www or the internet society. Those transformations refer also to clinical medicine which has transmuted, within one genertion of physicians, from art into science of the acquisition of medical knowledge and applying it in practice by doctors. It can be assumed that Cochrane's publications from 1978 and establishing Cochran's Institute were the beginning of those changes. The project of evidence based medicine formulated in Master University in the 1990s of the past age postulated applying reliable scientific data "rationally" not automatically in medical practice. The paper presents basic information about systematic reviews or meta-analyses and clinical management quidelines. Health technology assessment (HTA) or quality assessment (QA) systems have been characterized as driving force for using EBM. Program EBM has been set in global economic phenomena and evolving artificial intelligence.

Streszczenie

Dokonania naukowe, zwłaszcza w informatyce prowadzą do nowego etapu w rozwoju ludzkości zwanym epoką www lub społeczeństwem internetowym. Przeobrażenia te dotyczą także medycyny klinicznej która w przeciągu jednego pokolenia lekarzy przekształciła się ze sztuki w ścisłą naukę o zdobywaniu wiedzy medycznej i stosowaniu jej przez lekarzy w praktyce. Za początek tych zmian można przyjąć prace Cochrane'a z 1978 roku i utworzenie Instytutu Cochrane'a. Projekt medycyny opartej na dowodach *(EBM)* sformułowany w Uniwersytecie MacMaster z lat 90. ub. wieku postulował korzystanie z rzetelnych danych naukowych w leczeniu w sposób 'rozumny', a nie automatyczny. W pracy są przedstawione podstawowe informacje o przeglądach systematycznych literatury i metaanalizach oraz o wytycznych postępowania klinicznego. Scharakteryzowano systemy oceny technologii medycznej (*HTA*) oraz kontroli jakości (*QA*) jako siły napędowej do stosowaniu *EBM*. Program EBM osadzono w globalnych zjawiskach gospodarczych i cywilizacyjnych oraz rozwijającej się sztucznej inteligencji.

Wstęp

Od dwóch dziesięcioleci w środowisku lekarskim używa się pojęcia medycyny opartej na dowodach (*evidence based medicine*- EBM). EBM została zapoczątkowana

na Uniwersytecie McMaster w Kanadzie, gdzie prowadzono problemowe nauczanie medycyny. Udoskonalając metody nauczania problemowego, sformułowano pełen program EBM. *Sackett* określił EBM jako wnikliwe, rozumne, celowe zastosowanie najnowszych i najbardziej rzetelnych danych naukowych w leczeniu indywidualnego pacjenta. EBM wskazuje zasady postępowania:

1. określenie luki między posiadaną wiedzą a potrzebami informacyjnymi
2. określenie problemu klinicznego w postaci zapytania
3. zidentyfikowanie i uzyskanie dowodów (zawartych w piśmiennictwie)
4. dokonanie krytycznej oceny dowodów
5. znalezienie rozwiązania problemu klinicznego i bezzwłoczne zastosowanie go u pacjenta.

Z czasem, wśród klinicystów EBM zyskało dużą popularność, a także wywołało zainteresowanie epidemiologów. Została wyartykułowana odrębność epidemiologii (jako nauki zajmującej się zjawiskami zdrowotnymi) od EBM, która zajmuje się indywidualnym pacjentem. Opinie na temat znaczenia EBM były i pozostają zróżnicowane od entuzjastycznych, traktujących EBM jako kamień milowy rozwoju medycyny, do sceptycznych, a nawet negujących oryginalność i wartość. Dwa dziesięciolecia istnienia EBM i praktykowanie według jego zasad, pozwala ocenić znaczenie EBM uzyskiwane efekty, oraz jego ewolucję.

Skuteczność i jakość leczenia

W medycynie na długo przed sformułowaniem EBM obowiązywało postępowanie oparte na racjonalnych podstawach popartych doświadczeniem. Jednak wcześniejsze lekarskie diagnozy i prowadzenie jednostkowego pacjenta, często były obciążone nieuzasadnionymi przekonaniami, autorytetami nauczycieli, wręcz mistycyzmem. Wiedza o zjawiskach zdrowotnych wynikająca z badań populacyjnych z trudem torowała sobie drogę do lekarskiej wyobraźni. Dobitnym tego przykładem są obserwacje *Sammelweisa* gorączki połogowej, wywołanej brudnymi rękami położników i fiasko wysiłków zastosowania wniosków do praktyki położniczej.

Początkiem rzetelnej oceny skuteczności leczenia stały się prace brytyjskiego epidemiologa *Archie Cochrane*.

W 1972 *Cochrane* podniósł sprawę powszechnego braku znajomości efektów działań opieki zdrowotnej. Zaproponował uwzględnienie w badaniach klinicznych czynników środowiskowych i zdrowotnych. W 1978 *Ian Chalmers* zainicjował gromadzenie opublikowanych zrandomizowanych badań na temat działań terapeutycznych w okresie ciąży, porodu i okresu noworodkowego. W 1989 roku opublikował książkę, zawierającą przegląd i ocenę procedur w położnictwie i neonatologii. *Cochrane* uznał to za kamień milowy w historii badań zrandomizowanych i oceny leczenia. Postulował, aby w innych specjalnościach podjąć podobne prace przy użyciu tej samej metodologii. Apel *Cochrane'a* i praca *Chalmersa* jak również wzrastające koszty medycznych technologii dały asumpt do badań nad skutecznością leków

i procedur medycznych zwanych z czasem oceną technologii medycznych. (HTA - H*ealt Technology Assessment)*.

HTA dostarcza informacji o technologiach i warunkach ich zastosowania, opiniuje i rekomenduje procedury na podstawie ich skuteczności, bezpieczeństwa, a także opłacalności. Jest syntezą przesłanek zdrowotnych, ekonomicznych, społecznych i etycznych. Efekty stosowania technologii wyraża się poprzez dwie miary: skuteczność (*efficacy*) i efektywność (*effectiveness)*.Skuteczność to „uwolniony" od wpływu innych czynników efekt zastosowania technologii. Efektywność odnosi się do efektów z uwzględnieniem innych czynników, ujawniających się w realnych sytuacjach. Podstawą HTA są badania eksperymentalne. Stosowana w eksperymencie randomizacja daje zrównoważenie pomiędzy kontrolą, a grupą badaną wpływu innych czynników, które mogą wpływać na skuteczność. W badaniach eksperymentalnych zwykle ocenia się jeden czynnik, pomijając inne współwystępujące w życiowych sytuacjach. Ponadto kryteria włączania do eksperymentu zawężają badaną populację i mogą prowadzić do obciążeń selekcji. Mimo to nowe technologie wprowadza się do użytku przede wszystkim na podstawie skuteczności i bezpieczeństwa. W realnej praktyce mogą ujawnić się skutki nie do przewidzenia. Przykładowo, sprawdzanie drożności przełyku u noworodków poprzez sondowanie, wpływa negatywnie na odruch ssania. Negatywne skutki są nie do zauważenia przy sondowaniu, ale ujawniają się, kiedy ocenia się odległe efekty opieki neonatologicznej (trudności w karmieniu piersią). Toteż lekarze ustalając postępowanie kliniczne na podstawie efektywności, biorą zarazem pod uwagę inne czynniki (współwystępowanie chorób, interakcje między lekami, jakość świadczeń itp.). Swoją wiedzę czerpią także z badań obserwacyjnych ujmujących kompleks uwarunkowań w realnych sytuacjach .

Zasadnicze znaczenie w postępowaniu z pacjentem ma wiedza, którą lekarz zdobywa w trakcie studiów, specjalizacji, ustawicznego kształcenia. W czasach szybkich postępów nauki dotarcie do źródeł wiedzy i jej przyswojenie jest kluczową kwestią. Podstawowym źródłem aktualizacji wiedzy powinny być źródłowe publikacje doniesień eksperymentalnych, badań obserwacyjnych jak i doniesień kazuistycznych. Obecnie jest to łatwe, dzięki powszechnemu dostępowi do baz internetowych bibliograficznych i pełnotekstowych. Jednak śledzenie na bieżąco narastających lawinowo publikacji jest niemożliwe. Co więcej lekarz nie jest w stanie ocenić w pełni rzetelności i wiarygodności doniesień.

Konsekwencją stanowiska wyrażonego przez *Cochrane'a* było powołanie w 1993 roku w Oksfordzie międzynarodowego Instytutu Cochrane'a (*Cochrane Collaboration*). Jego misją jest ocena skuteczności postępowania leczniczego poprzez gromadzenie i opiniowanie publikacji i na tej podstawie tworzenie całościowego obrazu wiedzy w różnych dziedzinach (głównie skuteczności leczenia). Dotychczas zostało objętych oceną około 10% wszystkich publikowanych badań. Eksperci lekarze, epidemiolodzy i statystycy zapoznają się z publikacjami naukowymi i dokonują

przeglądów systematycznych w poszczególnych dziedzinach medycyny.

Przegląd systematyczny jest to systematyczne zebranie, krytyczna ocena i synteza z zastosowaniem kryteriów naukowych wiarygodnych badań dotyczących danego problemu medycznego. Opracowanie przeglądu systematycznego zawiera: cele przeglądu, kryteria i strategię wyboru doniesień, ocenę danych i metodologii badań, metody dokonania przeglądu, wyniki przeglądu, ich interpretację i ocenę. Systematyczne przeglądy literatury mające formę narracyjną nie zawsze są wyczerpujące i obiektywne. Metaanaliza dokonuje oceny jakościowej opublikowanych badań, a także pogłębia te analizy w sposób ilościowy metodami statystycznymi. Podstawą metaanalizy jest uśrednianie wyników z wielu badań oryginalnych.

Metaanaliza sprawdza, czy różnice między wynikami od jednego badania do drugiego są przypadkowe, czy występują rzeczywiste różnice między nimi *(analysis of heterogenity)*. Analizuje, w jaki sposób zafałszowania wyników indywidualnych (*sensitivity analysis)* wpływają na zbiorczy wynik. W przeglądzie systematycznym nieistotne statystycznie wyniki, spowodowane małą liczebnością materiału klinicznego, są traktowane jako faktycznie negatywne. Metaanaliza stosuje metody eliminujące takie błędy. Mimo to, metaanalizy mogą podawać nieprawdziwe uogólnienia spowodowane zaniechaniem publikacji, które nie wnoszą nic nowego lub są niezgodne z intencjami sponsorów badania. Potencjalnymi przyczynami fałszywych opinii metaanaliz mogą być także różnice w metodach doboru materiału i analiz statystycznych w zestawianych badaniach.

Biblioteka Cochrane'a *(Cochrane Library)* zawiera i udostępnia przeglądy poprzez internet. Wiarygodność przeglądu Biblioteki Cochrane'a jest opiniowana przez podanie mocy dowodowej wyników *(levels of evidence)* i zależy od materiału i metod badawczych doniesienia.

Przykładem wydawnictwa publikującego przeglądy są zeszyty BMJ *(British Medical Journal)*. Zawierają one podsumowania z innych przeglądów, jak również indywidualnych badań.

Sama znajomość natury choroby, nawet dokładna, nie wystarcza do prowadzenia optymalnego procesu leczenia. Do określenia poprawnego procesu diagnozowania i leczenia jest także niezbędne uwzględnienie innych czynników, jak koszty i uciążliwość stosowanych procedur, ich dostępność, konsekwencje nietrafionej diagnozy itp. Optymalne podejmowanie decyzji lekarskiej jest odrębnym zagadnieniem od poznania zjawiska zdrowotnego. W placówkach opieki zdrowotnej określa się ramy leczenia poprzez wytyczne postępowania klinicznego. Poza wytycznymi obowiązującymi w nich, istnieją wytyczne przygotowywane przez różne gremia lekarskie m.in. towarzystwa naukowe. Ich wadą bywa niekompletna wiedza teoretyczna oraz ograniczona wiedza empiryczna, niezweryfikowane przekonania środowisk lekarskich. Te wytyczne w niedalekiej przeszłości nie zawsze były dobrze udokumentowane, nieznana też była ich wiarygodność. W szpitalach wytyczne były

dostosowane do warunków kontraktacji i wynikających z niej ograniczeń finansowych. Miały one różny poziom wiarygodności i nie zawsze były oparte na aktualnych i wiarygodnych przesłankach naukowych.

Instytut Cochrane'a opracowuje i rozpowszechnia stale uaktualniane wytyczne, opierając się na przeglądach systematycznych i metaanalizach Biblioteki Cochrane'a. Mają one charakter uniwersalny bez uwzględniania ograniczeń występujących w konkretnych systemach opieki zdrowotnej. Wytyczne są zaopatrzone w odnośniki do literatury przedmiotu i przeglądów systematycznych Biblioteki Cochrane. Rekomendacje wytycznych podają stopień ich wiarygodności od A (silna ewidencja) do D (słaba ewidencja, efekt niepewny). Instytut Cochrane'a opracowuje i udostępnia także wzorce obrazów zmian chorobowych i symptomów w dermatologii, okulistyce, diagnostyce radiologicznej, EKG.

W Wielkiej Brytanii działa narodowa organizacja NICE *(National Institute for Health and Clnical Exellence*) przygotowująca zalecenia dla publicznej opieki zdrowotnej NHS (*National Health System)*. NICE zawiera wytyczne kliniczne w wersji z załączonymi referencjami jak i bez, wytyczne w formie skróconej dla zatrudnionych w systemie NHS, materiały informacyjne dla pacjentów.

W USA wytyczne kliniczne gromadzi i dystrybuuje narodowa instytucja NGC (*National Guideline Claearinghouse),* opracowane przez publiczne i prywatne organizacje, uniwersytety medyczne, instytuty naukowe, rządowe agencje.

W Polsce w latach 2008-2009 były dostępne bezpłatnie przeglądy systematyczne Biblioteki Cochrane'a oraz wytyczne kliniczne zawarte w bazie DynaMed. System DynaMed zawiera około 3000 tematów (chorób, leków, opisu i ocen technologii medycznych). Baza DynaMed monitoruje ponad 500 medycznych czasopism naukowych i baz przeglądów systematycznych (m in. NICE, NGC, WHO), z których robi własne opracowania lub skierowuje przez linki do innych opracowań. Tematy są opracowywane przez zespoły ekspertów *(peer-review)* i codziennie aktualizowane. DynaMed własnym przeglądom systematycznym nadaje poziomy wiarygodności, natomiast wytycznym stopień rekomendacji.

Od 2002 roku istnieje sieć międzynarodowa G-I-N *(Guidelines International Network),* zrzeszająca 76 organizacji z 36 krajów i WHO.

Nawet najlepsze zalecenia i wskazówki są nieprzydatne, jeśli nie muszą być stosowane. Bazy oryginalnych artykułów, systematycznych przeglądów oraz wytycznych klinicznych są wykorzystywane przede wszystkim tam, gdzie lekarze są do tego zobowiązani. Powodem korzystania z wytycznych klinicznych jest kontrola jakości świadczeń zdrowotnych. *(QA-Quality Assurance)*.

QA zajmuje się w sposób sformalizowany nadzorowaniem jakości działań diagnostycznych i leczniczych, głównie w lecznictwie szpitalnym. Postępowanie lecznicze składa się z zespołu działań. O efektach leczenia decydują nie tylko zastosowane procedury, ale również inne okoliczności, jak np. kwalifikacje lekarza,

wyposażenie, organizacja pracy szpitala. Wchodzą one ze sobą w złożone zależności, a wynik leczenia jest ich wypadkową. Stwarza to potrzebę całościowej, grupowej oceny jakości postępowania leczniczego (w szpitalu, na oddziale). Poprzez ocenę grupową możliwe jest uchwycenie wpływu na wyniki leczenia czynników „ukrytych". QA ma na celu stałe monitorowanie opieki szpitalnej, przede wszystkim pod kątem skuteczności i bezpieczeństwa pacjentów, jednak uwzględnia inne aspekty zarówno pozytywne np. skrócenie czasu terapii, komfort leczenia jak i negatywne, np. uciążliwość terapii. Podstawy teoretyczne QA w opiece zdrowotnej opracował *Donabedian* . Wyróżnił w niej trzy składowe: struktury, procesy i wyniki.

Składowa „struktury" dotyczy potencjalnych możliwości zapewnienia dobrej opieki zdrowotnej. Są to: wymagania stawiane kadrze (kwalifikacje, aktywność zawodowa, staże itp.), wymagania odnośnie pomieszczeń i zaplecza (funkcjonalność, dostępność do laboratoriów i aparatury itp.), warunków higienicznych, bytowych pacjentów.

Składowa „procesy" bada, czy były zastosowane procedury zgodne z wiedzą lekarską, zobowiązaniami wobec pacjenta i warunkami kontraktacji oraz poprawne i staranne wykonanie.

Składowa „wyniki" posługując się wskaźnikami skuteczności i jakości (zarówno pozytywnymi jak i negatywnymi) ocenia całokształt leczenia, a nie tylko odrębne procedury.

Dobrym przykładem jest Wielka Brytania gdzie NICE wymaga, aby jej wytyczne były brane pod uwagę przez personel medyczny zatrudniony w placówkach podległych NHS. W NHS istnieją od wielu lat zaawansowane systemy informacyjne, które rozwijały się w odpowiedzi na stawiane przed nimi zadania (refundacje, kontraktacja, planowanie potrzeb zdrowotnych itp.). NICE jest kolejnym krokiem rozwojowym. Już wiele lat przed wdrożeniem NICE, w ramach NHS została opracowana i stale się rozwija standaryzacja pojęć medycznych i opisów zjawisk zdrowotnych, oraz działań medycznych. Zapewniono internetowy przekaz informacji do poziomu lekarza. Potrzeby dobrej praktyki lekarskiej wpływają także na istniejące w NHS regulacje prawne, kształcenie i szkolenie kadr medycznych. Wytyczne różnią się w zależności od rodzaju placówki zdrowia i miejsca w strukturze organizacyjnej. NHS ma obowiązek w ciągu trzech miesięcy od zarekomendowania przez NICE zapewnienia funduszy na ich stosowanie. Lekarz ma obowiązek brać pod uwagę wytyczne NICE, ale nie jest wymagane ich bezwarunkowe zastosowanie. Odstąpienie od wytycznych NICE wymaga uzasadnienia i udokumentowania. Nie ma zakazu stosowania procedur nieuwzględnionych w NICE. W przypadku niepożądanych zdarzeń sądy opierają się na opinii ekspertów. W sprawach spornych organizacja zawodowa lekarzy MDL (*Medical Defence Union)* uznaje zazwyczaj wyższość opinii środowiska lekarskiego nad zalecanymi wytycznymi klinicznymi.

W USA podobne rozwiązania organizacyjne istnieją w obrębie placówek zdrowotnych kontraktowanych przez indywidualne kasy chorych. Z kolei globalnie

dostępny system NGC czuwa nad jakością zamieszczanych w nim przez różnych autorów wytycznych poprzez ustanowienie wymagań formalnych. Nie bierze jednak odpowiedzialności za ich treści merytoryczne.

Nasuwa się pytanie, czym różni się korzystanie z baz wytycznych postępowania klinicznego od stosowania zasad EBM. Większość lekarzy mówiących o EBM ma na myśli korzystanie z baz Cochrane Library i baz wytycznych postępowania klinicznego nie mając świadomości o pierwszeństwie inicjatywy Archie Cochrane przed sformułowaniem zasad EBM. Na drugim biegunie sytuują się ci, którzy uważają, że EBM nie wnosi nic nowego i jest znaną sprawą inaczej nazwaną.

Wiadomo z językoznawstwa, a ostatnio z badań nad sztuczną inteligencją, że treści zawarte w języku są uboższe niż rzeczywistość, o której mówią. Zależnie od możliwości języka i umiejętności posługiwania się nim treści zawarte w języku mogą być, ale nie muszą, wystarczająco subtelne. Dobre użycie języka powoduje, że treści, jakie go „wysycają" są bogatsze niż zapis w języku. Daje to podstawy do „rozumnego" czytania sformalizowanej wiedzy w bazach danych, tak jak postuluje EBM.

Pamiętając o nadrzędnej sprawie, jaką jest rozumne działanie lekarza, przez EBM w szerszym znaczeniu, należy rozumieć infrastrukturę EBM i system szkoleń wspierających ją, a także system nauczania medycyny zawierający zagadnienia poznania i istoty zjawiska zdrowotnego (poza tradycyjnymi przedmiotami teoretycznymi także epidemiologię, statystykę, organizację badań medycznych, informatykę medyczną). Infrastruktura EBM jest systemem informacyjnym wyłaniającym się z już istniejących medycznych systemów informacyjnych. System ten wspierając działania zgodne z zasadami EBM tworzy się w sposób kolektywny i obejmuje bazy wiedzy o zjawiskach zdrowotnych, bazy wytycznych postępowania klinicznego, systemy kliniczne, a w tym systemy kontroli jakości. Wymogi EBM dostosowują istniejące systemy medyczne ułatwiając prowadzenie postępowania zgodnego z wytycznymi EBM (np. wytyczne kliniczne w bazach są opatrzone odwołaniami do przeglądów systematycznych i artykułów oryginalnych).

Dziś i jutro systemu EBM w społeczeństwie internetowym

Przeobrażenia gospodarcze i cywilizacyjne oraz postępy nauki w tym informatyki doprowadziły do powstania społeczeństwa internetowego *(web community*), w którym ludzkie kwalifikacje, innowacyjność i potencjał naukowy są ważniejsze niż wskaźnik dochodu narodowego brutto. Przeobrażenia te nie omijają medycyny. Równolegle do postępów w szczegółowych dyscyplinach rozwija się podejście holistyczne obejmujące poziom komórkowy, tkankowy, narządowy, a także człowieka jako jednostki populacji ludzi i społeczeństwa.

W przeszłości zasady postępowania leczniczego były wyłączną domeną lekarza, który kierując się etyką, wiedzą, doświadczeniem, a także uwzględniając ograniczenia, samodzielnie decydował o sposobie prowadzenia pacjenta. Współczesna medycyna jest także złożonym systemem rynkowym. Rynek świadczeń zdrowotnych istnieje

między obywatelem, jako potencjalnym pacjentem, a instytucją ubezpieczającą. „Towarem" na rynku świadczeń zdrowotnych są procesy diagnostyczne i lecznicze (proces to sklasyfikowana procedura i warunki jej stosowania).

Stroną kupującą świadczenia jest obywatel lub instytucja reprezentująca interesy zdrowotne pacjenta. Ta instytucja, znając potrzeby zdrowotne obywateli, swoje możliwości finansowe oraz ceny i dostępność procedur ustala koszyk świadczeń (listę dostępnych procesów). Jest ona także odpowiedzialna przed obywatelami za pokrycie potrzeb zdrowotnych i jakość świadczeń. Stroną sprzedającą świadczenia zdrowotne jest instytucja ubezpieczająca, która kontraktuje procedury w jednostkach opieki zdrowotnej.

Na kształt społeczeństwa ma także wpływ ustrój polityczny i gospodarczy, w których coraz powszechniej obowiązuje neoliberalna doktryna, której podstawą jest wolność gospodarcza, niestety oznaczająca wolność korporacji od regulacji i kontroli państwa. Treścią gry rynkowej jest uzyskanie maksymalnych korzyści finansowych. Z potrzebami zdrowotnymi obywateli kolidują interesy firm farmaceutycznych, producentów aparatury. Jest to strukturalny konflikt interesów. Sposobem na zabezpieczenia interesu pacjenta przez lekarza ma być stosowanie reguł EBM. Jednak kilkunastoletnie doświadczenia wskazują, że zasady EBM są obciążające czasowo i po prostu nierealistyczne. Przyznali to nawet twórcy oryginalnego sformułowania EBM z MacMaster Uniwersity. Dużo chętniej lekarze korzystają z dobrych i wiarygodnych systemów informacyjnych, które wspierają ich lub wręcz prowadzą w pracy z pacjentem. Konsekwencją tego jest też przesunięcie odpowiedzialności za leczenie z lekarza na system opieki zdrowotnej.

Powstaje pytanie o dotychczasowe dokonania EBM oraz jego dalszy rozwój. Do niewątpliwych zasług twórców EBM należy nagłośnienie i rozpropagowanie idei naukowego podejścia w działaniach klinicznych, ujmującego w całość poziom tkanek i narządów z rzetelnymi obserwacjami klinicznymi. Rozpoczęła się dyskusja o nowej specjalności lekarskiej EBM zwanej też „zarządzaniem informacją naukową". Praca takich specjalistów opiniujących lub przygotowujących zasady postępowania lekarskiego pozwoli środowisku lekarskiemu na zachowanie niezależności od nacisków i gry interesów przemysłu i polityków, mass mediów. Niezależnie od szkolenia specjalistów, postuluje się szkolić w tej dziedzinie wszystkich lekarzy, w odpowiednio węższym zakresie. Stwarza to poważny problem opracowania takiego programu edukacyjnego, jakkolwiek wydaje się to koniecznością. Zarówno lekarzowi badaczowi, jak i praktykowi jest potrzebna umiejętność samodzielnej weryfikacji etiopatogenezy, oceny trafności i poprawności prowadzonych prac badawczych, ich przebiegu, ocena zasadności stosowanych metod informatycznych i statystycznych. Pozwoli to na suwerenność lekarzy, znajdującą wyraz (jak w Wielkiej Brytanii) w odrzucaniu lub odstępstwach od obowiązujących wytycznych. Praktykowanie EBM jako nowej specjalności lekarskiej jest podniesione w Karcie Zawodu Lekarskiego,

opublikowanej w *Lancecie* i *Annals of Internal Medicine* (ABIM Foundation, ACP-ASIOM Foundation&European Federation of Internal Medicine 2002).

Na EBM jako rozumne i rzetelne podejmowanie decyzji diagnostycznych na podstawie najlepszej aktualnej wiedzy, będzie miała wpływ sztuczna inteligencja. Jest to bardzo poważne zagadnienie wymagające już teraz rozważenia. Zapowiedzi z końca XX wieku, że sztuczna inteligencja zdominuje aktywność intelektualną ludzi w dziedzinach praktycznych, a w tym w medycynie spełniają się. Świadczą o tym szerokie i zaawansowane prace wielu renomowanych ośrodków akademickich oraz światowych firm komputerowych.

W medycynie sztuczna inteligencja ma powszechne zastosowanie w porządkowaniu pojęć medycznych i terminów opisujących je. Są to ontologie. Najszerzej stosowana to zunifikowany system słownictwa medycznego UMLS *(Unified Medical Language System*), który ujednolicając pojęcia medyczne (koncepty) pochodzące z ponad 100 źródeł takich jak tezaurusy - MeSH, statystyczne klasyfikacje (ICD-10, ICD9-Kody procedur), systemy kliniczne (SNOMED CT), systemy rozliczeniowe narodowych kas chorych. W powszechnym użyciu jest też ontologia genetyczna (Genetic Ontology) podająca logiczną strukturę budowy i funkcjonowania genów i ich funkcje. Wykorzystując te ontologie są tworzone systemy wytycznych klinicznych, które podobnie jak w EBM „rozumnie" postępują. Do ostatnich dokonań można zaliczyć stworzenie mechanizmów sztucznej inteligencji pozwalających na łączenie wnioskowania logicznego z obserwacjami eksperymentalnymi, co dotychczas było przywilejem ludzkiego umysłu.

Podsumowanie

W medycynie praktycznej narasta podporządkowanie lekarza komputerowym wytycznym postępowania klinicznego i dehumanizującym zawód formalizacji działań zawodowych. Odzwierciedla to obecna sytuacja w krajach rozwiniętych, dostępne internetowe bazy wiedzy medycznej oraz rozwój sztucznej inteligencji. Program EBM oferuje lekarzowi „rozumne" postępowanie z pacjentem korzystając zarazem ze skomputeryzowanych baz wiedzy medycznej. Do tego jest niezbędna infrastruktura informatyczna jak i odpowiednia edukacja przed i podyplomowa. W Polsce konieczne jest udostępnienie bezpłatne wszystkim lekarzom *Cochrane Library* oraz dowolnej renomowanej bazy wytycznych postępowania klinicznego.

Bibliografia

B o r k o w s k i Włodzimierz, M i e l n i c z u k Hanna: Medycyna oparta na dowodach (EBM systemie opieki zdrowotnej i leczeniu indywidualnego pacjenta. Część I EBM w systemie opieki zdrowotnej. *Przegląd Epidemiologiczny* 2008 Vol. 62 s. 471-479

B o r k o w s k i Włodzimierz, M i e l n i c z u k Hanna: Medycyna oparta na dowodach (EBM) w systemie opieki zdrowotnej i leczeniu indywidualnego pacjenta. Część II EBM w leczeniu indywidualnego pacjenta. *Przegląd Epidemiologiczny* 2008 Vol. 62 s. 651-659

B o r k o w s k i Włodzimierz, M i e l n i c z u k Hanna, B o r k o w s k i Piotr: Statystyka w medycynie opartej na dowodach (EBM). SPSS Polska, Kraków 2009 (w druku)

C o c h r a n e Archibald Leman: Effectiveness and Efficiency - Random Reflections on Health Services. Nuffield Provincial Hospotals Trust. London 1972

C o c h r a n e Archibald Leman: Database of Systematic Reviews. Oxford: Cochrane Collaboration, 1996.

D o n a b e d i a n Avedis: Evaluating the quality of medical care. *Milbank Memorial Fund Quarterly* 1966 Vol. 44 nr 3; Suppl s. 166-206

G u y a t t Gordon, C o o k Deborah, H a y n e s Brian : Evidence based medicine has come a long way. *BMJ.* 2004 Vol. 329 s. 990-1

H u r w i t z Brian: How does evidence based guidance influence determinations of medical negligence? *BMJ* 2004 Vol. 329 s. 1024-8

J i a n g Guogian, O g a s a w a r a Katsuhiko, E n d o h Akira: Context-based ontology biuilding support in clinical domains using formal concept analysis. *International Journal of Medical Informatics* 2003 Vol. 71 s. 71-81

K e s s e l h e i m Aaron S., M i s o n o Alexander S.: Clinical equivalence of generic and brand-name drugs used in cardiovascular disease: a systematic review and meta-analysis. *JAMA* 2008 Dec 3 Vol. 300 nr 21 s. 2514-26

K l e m b a u m David G., K l e i n Mitchel M.: Survival Analysis: A Self-Learning Text Statistics for Biology and Health. Springer 2005

M o n t a n i Stefania, B e l l a z z i Riccardo: Supporting decisions in medical applications: the knowledge management perspective. *International Journal of Medical Informatics* 2002 Vol. 68 s. 79-90

N i e d ź w i e c k i Aleksander: Konferencja „Szansa naturalnej kontroli epidemii chorób". Warszawa 2008

S h a u g h n e s s y Allen F.: Clinical epidemiology: a basic science for clinical medicine. *BMJ* 2007 Vol. 335 s. 777

T o n e l l i Mark R.: Integrating evidednce into clinical practice: an alternative to evidence-based approaches. *Journal of Evaluation in Clinical Practice* 2006 Vol. 12 nr 3 s. 248-256

W u l f f Henrik R., G o e t z s c h e Peter C.: Racjonalna diagnoza i leczenie. AKTIS Łódź 2005

www.guideline.gov

www.nice.org.uk/

www.ebscohost.com/dynamed/content.php

www.nlm.nih.gov

Mgr Bolesław Howorka
Poznań - UM

PRAWO AUTORSKIE O DOZWOLONYM UŻYTKU CHRONIONYCH UTWORÓW

Jest dla każdego z nas sprawą oczywistą, że za każdy produkt materialny, za wszystko co kupujemy w sklepie, a także za każdą usługę trzeba zapłacić. Trzeba przecież zapłacić wytwórcy za jego pracę, zwrócić mu nakłady, jakie musiał poczynić, aby wytworzyć dany produkt. I powinno być dla każdego sprawą oczywistą, że stosowne wynagrodzenie należy się także autorowi za jego działania twórcze, za utwór, za dzieło które stworzył, chociaż myśl twórcza jest produktem niematerialnym. Kupując książkę, czasopismo, płytę CD płacimy nie tylko za nośnik, na którym utwór został utrwalony, ale że płacimy także za działania twórcze autora dzieła. Ochrona tych działań twórczych, działań intelektualnych, kreacyjnych, mających indywidualny charakter, a więc przywiązanych do konkretnej osoby, jest zadaniem prawa autorskiego.

Czym jest prawo autorskie? Najlepiej będzie, jeśli zacytuje tu definicję opracowaną przez wybitnych specjalistów zajmujących się tą dziedziną prawa:

„Prawo autorskie stanowi część prawa własności intelektualnej i oznacza – w węższym znaczeniu – zbiór przepisów wydanych z myślą o ochronie interesów twórców oraz stosunków prawnych związanych z tworzeniem utworów, korzystaniem z nich i ich ochroną. W szerszym znaczeniu pojęcie to obejmuje także regulacje odnoszące się do tzw. praw pokrewnych, a więc praw wyłącznych przyznanych m.in. artystom wykonawcom, producentom fonogramów, nadawcom radiowym i telewizyjnym”.

Zadaniem prawa autorskiego jest zapewnienie równowagi miedzy prawami twórców, podmiotów prawa autorskiego, a użytkownikami dzieł objętych ochroną tego prawa, zarówno osób fizycznych (prawo korzystania z utworu w zakresie własnego użytku osobistego), jak też i osób prawnych, m.in. bibliotek. Natomiast zadaniem przepisów o dozwolonym użytku chronionych utworów, zarówno przepisów prawa międzynarodowego (Konwencji berneńskiej, a także prawa Unii Europejskiej), jak i obowiązującej ustawy o prawie autorskim (art. 23 – 35) jest zachowanie równowagi pomiędzy monopolem autorskim a szeroko pojętym interesem społecznym. Przepisy te opierają się na założeniu, że poszanowanie prawa twórcy nie może mieć charakteru nieograniczonego, że przepisy muszą m.in. ułatwiać dostęp do dóbr kultury, do

osiągnięć nauki.

Bibliotekarzowi nie wolno zapomnieć o generalnej zasadzie, usankcjonowanej zarówno przez nasze prawo, jak i przez prawo innych państw, że twórca, osoba, która utwór stworzyła, ma z tego tytułu określone prawa, m.in. prawo do czerpania korzyści z utworu, do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Trzeba zawsze pamiętać o tym, że prawa osobiste i majątkowe twórcy są chronione, przestrzegać postanowień obowiązujących przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Każdemu wytwórcy, producentowi trzeba za jego produkt zapłacić. Ta kwestia nigdy nie budziła i nie budzi wątpliwości. I każdy z nas zdaje sobie sprawę z tego, że osoba, która coś wyprodukowała, opracowała, stworzyła, musiała do tego uzyskać określone kwalifikacje i umiejętności, musiała nie tylko wiedzieć, jak dany przedmiot sporządzić, ale także mieć do wytworzenia tego przedmiotu oprzyrządowanie i materiały. Wiadomo, że każdy wyrób ma swoją cenę, na którą składa się, obok kosztu wytworzenia, także zarobek wytwórcy. Takie wynagrodzenie, za jego pracę, powinien także uzyskać twórca, osoba, która stworzyła produkt niematerialny, nie przedmiot, ale utwór stanowiący wynik przemyśleń, procesów myślowych, a jednocześnie rezultat określonych umiejętności: literat, uczony, plastyk, …

Twórcy, podmioty prawa autorskiego, stanowiące przedmiot zainteresowania bibliotekarzy – to nie jest jednolita, zawodowa, grupa społeczna.

Tylko dla części z nich wykonywanie zadań twórczych, tylko dla „zawodowych literatów", taka działalność kreacyjna stanowi główne źródło utrzymania. Dla tych osób, dla ich sytuacji materialnej, ważne jest m.in. to, by cały nakład ich utworu został sprzedany, by pożądane było (czego zawsze należy im życzyć) II, III i następne wydanie ich dzieła. Ważne dla nich jest to, by mogli uzyskać kolejne honorarium, wynagrodzenie za następne wydanie utworu, by w ten sposób zdobyli środki finansowe zapewniające im zarówno dobre warunki życiowe, jak też i warunki do dalszego rozwijania ich talentu, do pisania kolejnych utworów.

Bibliotekarz musi rozumieć sytuację twórców, sytuację „zawodowych literatów", wspomagać ich, propagować ich twórczość, być tą osobą, która pomoże im zwalczać „wydania pirackie", a także nie dopuszczać do kopiowania dzieł na terenie biblioteki, tych utworów – dzieł literatury pięknej, które są w zbiorach biblioteki, które przeznaczone są do „udostępniania bibliotecznego" (prezencyjnie, wypożyczane).

Ale jest także druga grupa twórców. To m.in. naukowcy, osoby pracujące na uczelniach, w instytutach naukowych itp. placówkach, mające zapewnione źródło utrzymania, otrzymujące od swoich pracodawców wynagrodzenie. W ich interesie leży przede wszystkim to, by wyniki ich pracy twórczej dotarły do jak najszerszego grona odbiorców. Ich działalność naukowa, której rezultaty są publikowane w monografiach bądź w czasopismach naukowych, specjalistycznych, stanowią wynik ich działalności zawodowej, pracy opłacanej przez zatrudniająca ich instytucję, rezultat korzystania z laboratoriów, pracowni, aparatury naukowej oraz materiałów

do badań zakupionych przez uczelnie, instytut, głównie finansowanych bądź dotowanych przez budżet państwa. Dalszy rozwój naukowy tych osób, uzyskanie przez nich stopni naukowych, tytułu naukowego, wymaga opublikowania wyników ich badań, wniosków płynących z tych działań. Podstawą ich utrzymania nie są honoraria autorskie (zresztą z zasady są to kwoty symboliczne), często pracownicy nauki dobrowolnie zrzekają się honorariów (dobrowolnie lub zgodnie z regułami obowiązującymi np. w wydawnictwach uczelnianych). W ich interesie leży to, by wyniki ich badań stały się znane jak najszerszemu ogółowi (a co najmniej uczonym i praktykom zajmującym się sprawami stanowiącymi przedmiot ich dociekań naukowych), by ich cytowano, bowiem to często decyduje o ich pozycji w świecie naukowym. Numery czasopism naukowych nie są wznawiane, odbitki artykułów z tych czasopism przekazywane są innym zainteresowanym, przez autorów bądź przez biblioteki, na ich prośbę i z zasady nieodpłatnie (ewentualnie za zwrotem kosztów sporządzenia kopii i przesyłki). Podejście bibliotekarzy, pracowników bibliotek uczelnianych i innych bibliotek naukowych do tych utworów musi być inne niż w odniesieniu do szeroko pojętej literatury pięknej. Zadaniem bibliotekarzy pracujących w bibliotekach naukowych i fachowych jest m.in. „popularyzacja" osiągnięć uczelni, instytutu, zakładu, prac jego pracowników, umożliwianie osobom zainteresowanym (pracownikom innych placówek naukowych, osobom dokształcającym się, specjalizującym się i innym) uzyskanie odbitki, kserokopii pracy, umożliwienie jak najlepszego dotarcia do tekstu artykułu, a także, jeśli to jest możliwe, umieszczenie tego tekstu w „bibliotece cyfrowej". Dodać trzeba, że chociaż czasopisma naukowe publikowane są w stosunkowo małych nakładach, że nie dokonuje się ich wznowień, dodruków, to jednocześnie bardzo często są one dotowane bądź wydawane na koszt instytucji naukowej, że do kosztów ich wydania mniejsze lub większe kwoty dodaje państwo, bezpośrednio lub też za pośrednictwem utrzymywanych (dotowanych) przez nie instytucji.

O tym, że problemy związane z prawem autorskim interesują nie tylko polskich bibliotekarzy, może świadczyć m.in. następujący fakt. We wrześniu 2002 r., uczestniczyliśmy (kilka osób z naszej biblioteki, w tym i moja osoba) w obradach międzynarodowej konferencji bibliotekarskiej w Kolonii[1]. Jednym z pierwszych wystąpień na sesji plenarnej Konferencji był referat znanego dobrze bibliotekarzom z krajów „starej UE" eksperta od spraw prawa autorskiego (autor nie jest prawnikiem, lecz naukowcem zajmującym się informacją, którego doświadczenia zawodowe zmusiły do zainteresowania się prawem), prof. Charlesa Oppenheima (z Laughborough University w Wielkiej Brytanii) pt.: *„Information Ownership & Copyright and Licences"*. Powiedział on m.in., że: *„prawo autorskie zawsze powodowało powstawanie*

[1] VIII Konferencja Bibliotek Medycznych zorganizowana przez European Association for Health Information and Libraries (EAHIL) – Europejskie Towarzystwo d. Informacji Medycznej i Bibliotek, Kolonia, 18-21 września 2002 r. Temat: *„Thinking globally – acting locally"*

napięć pomiędzy posiadaczami praw autorskich i osobami korzystającymi z ich utworów". Jest bowiem sprawą oczywistą, że twórca bądź wydawca pragnie osiągnąć korzyści z opublikowania bądź rozpowszechnienia utworu, natomiast korzystający z jego dzieła (czytelnik, użytkownik) domaga się zorganizowania mu jak najszerszego dostępu do tekstu. I stąd dylemat bibliotekarza, musi sobie odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób zaspokoić sprzeczne żądania, z jednej strony – twórców, a z drugiej strony – swoich czytelników?

Rozwiązanie tego problemu jest także ważnym zadaniem prawa autorskiego, a stosowne przepisy znajdziemy w rozdziale 3 obowiązującej u nas, w Polsce, ustawy o prawie autorskim[2].

Działania bibliotekarzy opierają się przede wszystkim na tych przepisach prawa autorskiego, które mówią o dozwolonym użytku chronionych utworów (art. 23-35 ustawy o prawie autorskim).

Twórca musi otrzymać wynagrodzenie w każdej sytuacji, kiedy mu ono, zgodnie z przepisami ustawy o prawie autorskim przysługuje (obowiązuje tu generalna zasada wyrażona w art. 17 prawa autorskiego, która mówi, że: *„Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu")*, natomiast bibliotekarz musi zawsze mieć pełne zrozumienie dla jego oczywistych interesów..

Profesjonalnym obowiązkiem każdego bibliotekarza jest ochrona tych interesów. Musi on być pierwszym sojusznikiem twórcy, ale nie może zapomnieć o swoich obowiązkach wobec czytelników. Ma on jednak także obowiązki wobec osób uprawnionych do korzystania z usług biblioteki, jego zadaniem jest umożliwienie czytelnikom korzystania z utworów w takim zakresie, jaki nie przekracza ram licencji, przepisów o dozwolonym użytku chronionych utworów, zapisanych w ustawie o prawie autorskim i tutaj omówionych. Bibliotekarz musi być sumiennym pośrednikiem między uprawnionym do korzystania z utworów użytkownikiem a twórcą. Nie może on także zapomnieć o tym, że przekroczenie granic licencji ustawowej, zakresu dozwolonego użytku chronionych utworów, może nie tylko naruszyć prawa majątkowe twórcy. Należy pamiętać o tym, że naruszenie przepisów mówiących o prawach majątkowych twórcy, przekroczenie granic dozwolonego użytku chronionych prawem utworów, może doprowadzić do zmniejszenia nakładu ważnego dla określonej grupy czytelników czasopisma naukowego, specjalistycznego, czego dalszą konsekwencją będzie najpierw wzrost ceny prenumeraty, potem upadek tytułu, a może nawet bankructwo całego wydawnictwa. A do takiej sytuacji przecież nie powinno dojść !

[2] Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. J. T. w Dz. U. z 2006 r. Nr 90 poz. 631; zmiany: w 2006 r. Nr 94 poz. 658 i Nr 121 poz. 843, w 2007 r. Nr 99 poz. 662 i Nr 181 poz. 1293, w 2009 r. Nr 157 poz. 1241, w 2010 r. Nr 152 poz. 1016

Poszanowanie praw majątkowych twórców z jednej strony, a dążenie do ułatwienia dostępu do dóbr kultury i osiągnięć nauki z drugiej zmusiły ustawodawcę do stworzenia systemu prawnego zapewniającego równowagę między uprawnieniami twórców z tytułu majątkowych praw autorskich a szeroko pojętym interesem społecznym. Znalezienie odpowiednich rozwiązań było problem nie tylko u nas, w Polsce, ale także i w innych państwach, sygnatariuszach Konwencji berneńskiej. Także i tam, zarówno w Europie (m.in. zasada *fair dealing* w Anglii), jak i w Stanach Zjednoczonych (zasada *fair use)* obowiązują przepisy zezwalające osobom fizycznym na sporządzanie kopii artykułów z czasopism, ale zakazująca tworzenia zbiorów takich kopii i korzystania z tych kopii osobom prawnym.

AKT PARYSKI KONWENCJI BERNEŃSKIEJ
O OCHRONIE DZIEŁ LITERACKICH I ARTYSTYCZNYCH
sporządzony w Paryżu dnia 24 lipca 1971 r.

Konwencja Berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r. uzupełniona w Paryżu dnia 4 maja 1896 r., zrewidowana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r., uzupełniona w Bernie dnia 20 marca 1914 r., zrewidowana w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r., w Brukseli dnia 26 czerwca 1948 r., w Sztokholmie dnia 14 lipca 1967 r. i w Paryżu dnia 24 lipca 1971 r. oraz poprawiona dnia 2 października 1979 r.

Artykuł 1

Państwa, do których ma zastosowanie niniejsza konwencja, tworzą Związek w celu ochrony praw autorów do ich dzieł literackich i artystycznych.

……

Artykuł 9

1. *Autorzy dzieł literackich i artystycznych chronionych przez niniejszą konwencję korzystają z wyłącznego prawa udzielania zezwolenia na reprodukcję tych dzieł, bez względu na sposób i formę, w których miałyby ona nastąpić*
2. *Ustawodawstwu państw należących do Związku zastrzega się możność zezwolenia na reprodukcję tych dzieł w pewnych szczególnych wypadkach, pod warunkiem, że reprodukcja ta nie wyrządzi szkody normalnemu korzystaniu z dzieła ani nie przyniesie nieuzasadnionego uszczerbku prawowitym interesom autora.*
3. *W rozumieniu niniejszej konwencji wszelki zapis dźwiękowy lub wizualny uważa się za reprodukcję.*

Pierwszym w Polsce, po odzyskaniu niepodległości po I wojnie światowej, zgodną z postanowieniami Konwencji berneńskiej ochronie dzieł literackich i artystycznych, aktem normatywnym stanowiącym o prawach twórców, była ustawa z 1926 r.[3] Znalazły się w niej przepisy chroniące zarówno osobiste, jak i majątkowe prawa autorów. Obok

[3] Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim. J. t. w Dz. U. z 1935 r. Nr 36, poz. 260

tych przepisów, w ustawie zamieszczono także artykuły stanowiące o ograniczeniu majątkowych praw autorskich na rzecz użytku publicznego. Celem tych postanowień było zaspokojenia potrzeb ogólnospołecznych związanych z koniecznością zapewnienia obywatelom sprawnej informacji o ważnych, aktualnych wydarzeniach – politycznych, gospodarczych, kulturalnych, jak również udostępnienie informacji, których przedmiot był związany z rozwojem nauki oraz celami dydaktycznymi. Ustawa ta mówiła także o zakresie dozwolonego użytku prywatnego.

Kolejna polska ustawa została uchwalona w 1952 r.[4] Także i w tym akcie normatywnym, obok postanowień mówiących o obowiązku poszanowania praw osobistych i majątkowych twórców, znalazły się przepisy ograniczające ich prawa majątkowe na rzecz użytku publicznego, tj. prasy, czasopism, w związku z wyjaśnianiem lub nauczaniem, jak też m.in. bibliotek udostępniających utwory czytelnikom, a także na rzecz osób fizycznych, do własnego użytku osobistego.

W 1994 r. Rzeczpospolita Polska ponownie przystąpiła do Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych – w brzmieniu jej Aktu paryskiego[5].

Konsekwencją przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Konwencji było uchwalenie nowej ustawy – z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy wielokrotnie nowelizowanej, m.in. w związku z koniecznością implementacji do naszego prawa przepisów dyrektyw unijnych.

Zgodnie z art. 9 Konwencji berneńskiej, a także z przepisami dyrektyw UE, ten akt normatywny stanowił nie tylko o monopolu autorskim (ust. 1), ale także o pewnych ograniczeniach tego monopolu, tak w interesie prywatnym, jak też i publicznym, na rzecz określonych instytucji, m.in. bibliotek (ust. 2), o wspomnianych tu już przepisach o dozwolonym użytku chronionych utworów.

Jednym z najważniejszych naszych zadań w toku przygotowań naszego kraju do przystąpienia do Unii Europejskiej, była implementacja prawa unijnego do polskiego systemu prawnego.

Ustawą wymagającą wielu zmian, bardzo ważną także i dla bibliotekarzy, dla procedur bibliotecznych, była ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych[4]. Konieczne stało się znowelizowanie tego aktu normatywnego, przede wszystkim wprowadzenie do tej ustawy zmian związanych z przyjęciem zasad zapisanych w dyrektywie 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym.

DYREKTYWA 2001/29/WE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

---

[4] Ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim. Dz. U. Nr 34, poz. 234; zmiany w Dz. U.: z 1975 r. Nr 34, poz. 184 i z 1989 r. Nr 35, poz. 192

[5] Akt paryski Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych sporządzony w Paryżu dnia 24 lipca 1971 r. Ogł.: załącznik do Dz. U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474. Dokumenty przystąpienia RP w Dz. U. z 1994 r. Nr 82, poz. 475 i Nr 104, poz. 506

z dnia 22 maja 2001 r.
w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich
i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym

W preambule: (…)

40) Państwa Członkowskie mogą uwzględnić wyjątek lub ograniczenie na rzecz niektórych instytucji non - profit, takich jak ogólnodostępne biblioteki lub inne analogiczne instytucje, jak również archiwa. Jednakże, powinno to być ograniczone do niektórych szczególnych przypadków objętych prawem do zwielokrotniania. Taki wyjątek lub ograniczenie nie powinien pokrywać korzystania w ramach dostarczania przez Internet utworów lub innych przedmiotów objętych ochroną. Niniejsza dyrektywa nie powinna naruszać możliwości Państw Członkowskich do odstąpienia od wyłącznego prawa do publicznego użyczania, zgodnie z art. 5 dyrektywy 92/100/EWG. Stosowne jest promowanie specjalnych umów lub licencji, bez wprowadzania nierówności, wspierających takie instytucje i rozpowszechnianie celów, które realizują." (…)

Artykuł 2

Prawo do zwielokrotniania utworu

Państwa członkowskie przewidują wyłączne prawo do zezwalania lub zabraniania bezpośredniego, tymczasowego lub stałego zwielokrotniania utworu, przy wykorzystaniu wszelkich środków i w jakiejkolwiek formie, w całości lub częściowo:

a) dla autorów, w odniesieniu do ich utworów;

(……)

Artykuł 5

Wyjątki i ograniczenia

2. Państwa Członkowskie mogą przewidzieć wyjątki lub ograniczenia w odniesieniu do prawa do zwielokrotniania określonego w art. 2, w następujących przypadkach: …

b) w odniesieniu do zwielokrotniania na dowolnych nośnikach przez osobę fizyczną do prywatnego użytku i do celów ani bezpośrednio ani pośrednio handlowych, pod warunkiem, że podmioty praw autorskich otrzymają godziwą rekompensatę, uwzględniającą zastosowanie lub niezastosowanie środków technologicznych określonych w art. 6, w odniesieniu do danych utworów lub przedmiotów objętych ochroną;
c) w odniesieniu do szczególnych czynności zwielokrotniania dokonywanym przez ogólnodostępne biblioteki, instytucji edukacyjnej lub muzea lub przez archiwa, które nie są skierowane na osiągnięcie bezpośredniej lub pośredniej korzyści gospodarczej lub handlowej; …..

Interesujące bibliotekarzy zmiany związane były z art. 5 ("Wyjątki i ograniczenia") ust. 2 dyrektywy, w szczególności z postanowieniami dopuszczającymi do

ograniczenia majątkowych praw autorskich (o których mówi, poniżej zacytowany, art. 2 dyrektywy) w wyniku:

- zwielokrotniania na dowolnych nośnikach przez osobę fizyczną do prywatnego użytku i do celów ani bezpośrednio ani pośrednio handlowych, pod warunkiem, że podmioty praw autorskich otrzymają godziwą rekompensatę, utworów lub przedmiotów objętych ochroną,
- szczególnych czynności zwielokrotniania dokonywanego przez ogólnodostępne biblioteki i instytucje edukacyjne lub muzea i archiwa, które nie są skierowane na osiągnięcie bezpośredniej lub pośredniej korzyści gospodarczej lub handlowej.

Dyrektywa w art. 2 („Prawo do zwielokrotnienia utworu") stanowi, że: *„Państwa Członkowskie przewidują prawo do zezwalania lub zabraniania bezpośredniego lub pośredniego, tymczasowego lub stałego zwielokrotniania utworu, przy wykorzystaniu wszystkich środków i w jakiejkolwiek formie, w całości lub częściowo: a) dla autorów, w odniesieniu do ich utworów; ....."*.

Te przepisy odpowiadają treści wspomnianego tu już art. 17 prawa autorskiego, z jednej strony gwarantują one prawa autorów, ale jednocześnie dopuszczają możliwość wprowadzenia wyjątków i ograniczeń w prawach autorskich: *„Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej* (podkreśl. BH; to bardzo ważne postanowienia)*, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu"*.

Konsekwencją implementacji tych przepisów unijnych były zmiany w ustawie o prawie autorskim polegające przede wszystkim na:

1) wprowadzeniu obowiązku wnoszenia opłat na rzecz twórców i wydawców przez instytucje i osoby, które są właścicielami urządzeń reprograficznych i prowadzą działalność gospodarczą w zakresie zwielokrotniania utworów dla własnego użytku osobistego osób trzecich (art. 20^1 ust. 1 ustawy[4]),
2) dopuszczenie do korzystania z utworu już rozpowszechnionego – bez zezwolenia twórcy – w zakresie własnego użytku osobistego; dopuszczalne jest korzystanie tylko z pojedynczych egzemplarzy utworów i to tylko w bardzo wąskim kręgu osób (pozostających w związku z osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego; doktryna uważa za takie korzystanie także użytek z dzieł dla celów samokształcenia, m.in. w celu podwyższenia kwalifikacji zawodowych, uzyskania wyższych stopni naukowych, tytułu naukowego) (art. 23 ustawy[4]),
3) dopuszczenie do przejściowego lub incydentalnego zwielokrotnienia utworów – bez zezwolenia twórcy; jednakże:
   a) działanie takie nie może mieć samodzielnego znaczenia gospodarczego,
   b) musi stanowić integralną i podstawową część procesu technologicznego, a więc ściśle wiązać się z działalnością dydaktyczną bądź badawczą uczelni,

w celu przekazania utworu w systemie teleinformatycznym pomiędzy osobami trzecimi przez pośrednika,

c) korzystanie z utworu musi być zgodne z prawem (art. 23^1 ustawy[4]),

4) zezwolenie bibliotekom (a także archiwom i szkołom) na:
   a) nieodpłatne udostępnianie w zakresie ich zadań statutowych, egzemplarzy utworów rozpowszechnionych,
   b) sporządzanie lub zlecanie sporządzenia egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów,
   c) udostępnianie zbiorów w celach badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek (art. 28 ustawy[4]).

Biblioteki uczelniane (w rozumieniu polskiej ustawy o bibliotekach – biblioteki naukowe), korzystają z uprawnień wynikających z powołanego powyżej art. 5 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2001/29/WE, m.in. zwielokrotniają fragmenty utworów zbiorowych (artykuły z czasopism specjalistycznych) dla swoich czytelników korzystających z uprawnień wynikających z przepisów prawa autorskiego o nieodpłatnym korzystaniu ze wspomnianych utworów w zakresie własnego użytku osobistego.

Polska ustawa o bibliotekach[6] pozwala na przeniesienie na użytkownika kosztów usługi informacyjnej, reprograficznej itp., z tym, że ustalona opłata nie może mieć charakteru zarobkowego (bibliotece utrzymywanej ze środków publicznych nie wolno prowadzić działalności zarobkowej – gospodarczej), a cena za usługę może obejmować wyłącznie nakłady związane z realizacją usługi.

Do problemu prawa do wynagrodzenia za korzystanie z utworu odnoszą się także postanowienia wcześniejszej, od omówionej powyżej, dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich Nr 92/100 z dnia 19 listopada 1992 r. dotyczącej prawa najmu i użyczania oraz określonych praw pokrewnych w zakresie własności intelektualnej. Celem tej dyrektywy było ustanowienie ram prawnych odnoszących się do prawa najmu i użyczania oraz do określonych praw pokrewnych. Prawa te powinny (wg preambuły do dyrektywy): *„być ograniczone przez uznanie przez kraje członkowskie praw najmu i użyczania odnośnie do określonej grupy właścicieli praw ...”*. Art. 1 ust. 1 tego aktu stanowi, że: *„... kraje członkowskie ustanawiają, z zastrzeżeniem art. 5, prawo do zezwalania lub zakazu najmu i użyczania oryginałów i egzemplarzy zwielokrotniania utworów chronionych prawem autorskim oraz innych przedmiotów ochrony wskazanych w art. 2 ust. 1: ...”,* m.in. praw twórcy w odniesieniu do oryginału i egzemplarzy zwielokrotnienia jego utworu.

Twórcy przysługuje wyłączne prawo zezwalania lub zakazywania, tak najmu

[6] Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Dz. U. Nr 85, poz. 539, zmiany w Dz. U.: z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440, z 2002 r. Nr 113, poz. 984

[ograniczonego czasowo przekazania do korzystania z utworu w celach bezpośrednio lub pośrednio komercyjnych (art. 1 ust. 2 dyrektywy 92/100)], jak i użyczania [ograniczonego czasowo przekazania do korzystania nie służącego bezpośrednio lub pośrednio celom gospodarczym lub komercyjnym oraz przekazywanie dokonywane przez instytucje użyteczności publicznej (art. 1 ust. 3 omawianej dyrektywy)].

O *„Wyjątkach od wyłącznego prawa publicznego użyczania"* stanowi art. 5 ust. 1 dyrektywy: *„W odniesieniu do użyczania publicznego kraje członkowskie mogą ustanowić wyjątki od wyłącznego prawa według art. 1, o ile przynajmniej twórcy otrzymają wynagrodzenie za takie użyczenie* (podkreśl. BH). *Kraje członkowskie mają swobodę przy ustalaniu wynagrodzenia stosownie do celów własnej polityki kulturalnej."*

Nie ma wątpliwości, że „użyczanie publiczne" to czynność stanowiąca podstawowy sposób realizacji zadań bibliotecznych, także bibliotek naukowych. Z zacytowanych tu, powyżej, postanowień wynika, że za użyczanie – udostępnianie zbiorów bibliotecznych, tak prezencyjne, jak i w drodze wypożyczeń, należy się twórcom wynagrodzenie ustalone przez uprawnione organy krajów członkowskich. Kraje te zostały zobowiązane do implementacji tych postanowień i wiele z nich wprowadziło w życie przepisy, w myśl których określone przedmioty mogą być udostępniane bez uzyskania zgody twórcy. Jednocześnie niektóre kraje uregulowały problem wynagradzania autorów użyczanych przez biblioteki dzieł, np. w drodze corocznego przekazywania z budżetu organizacjom zbiorowego zarządzania prawami autorskimi wynegocjowanych kwot. W Holandii za wypożyczenie płacą czytelnicy. Ale nie wszystkie kraje członkowskie podporządkowały się tym przepisom dyrektywy. Są takie kraje, którym zarzucono zbyt szeroką swobodę przy stosowaniu zwolnień od wynagradzania za użyczanie (Hiszpania, Portugalia i Włochy; Hiszpania zdecydowała się na walkę z Komisja Europejską i odmówiła wprowadzenia odpłatności za wypożyczanie książek, tłumacząc się m.in. niskim wskaźnikiem czytelnictwa[7]).

Znowelizowana w 2004 r. ustawa o prawie autorskim przewiduje w art. 28, że biblioteki mogą nieodpłatnie udostępniać, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych. Wobec obaw, że implementacja dyrektywy wymusi wprowadzenie opłat za wypożyczanie – Minister Kultury zdecydowanie stwierdził, że art. 28 polskiej ustawy zgodny jest z przepisami wspomnianej dyrektywy. Odwołano się tutaj do przepisów art. 20^1 ustawy[4] stanowiącego w ust. 1, że: *„1. Posiadacze urządzeń reprograficznych, którzy prowadzą działalność gospodarczą w zakresie zwielokrotniania utworów dla własnego użytku osobistego osób trzecich, są obowiązani do uiszczania za pośrednictwem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi, opłat w wysokości do 3% wpływów z tego tytułu na rzecz twórców oraz wydawców, chyba, że zwielokrotnienie odbywa*

[7] Barbara S z c z e p a ń s k a : Public lending rights. *EBIB* 2004 nr 7

się na podstawie umowy z uprawnionym. Opłaty te przypadają twórcom i wydawcom w częściach równych."

Trzeba także zwrócić uwagę bibliotekarzy na to, że ewentualne kopiowanie (sporządzanie odbitek kserograficznych, zwielokrotnianie) utworów nie może stanowić przedmiotu działalności gospodarczej biblioteki. Oczywiście prowadzenie takiej działalności przez bibliotekę nie jest zakazane, ale wówczas biblioteka zobowiązana jest *„do uiszczenia, za pośrednictwem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, opłat w wysokości do 3 % wpływów z tego tytułu na rzecz twórców oraz wydawców, chyba że zwielokrotnienie odbywa się na podstawie umowy z uprawnionym. ..."* O tych opłatach stanowi art. 20^1 ust. 1 znowelizowanej w 2002 r. ustawy. Ust. 2 art. 20 tej ustawy to zrealizowana[8] delegacja ustawowa do stanowienia przez ministra właściwego ds. kultury rozporządzenia określającego dokładniej wysokości tych opłat. Trzeba tu dodać, że prowadzenie działalności gospodarczej przez jakąkolwiek jednostkę organizacyjną uczelni wymaga zamieszczenia odpowiednich przepisów w statucie uczelni [art. 7 ustawy: *Prawo o szkolnictwie wyższym* stanowi: „*Uczelnia może prowadzić działalność gospodarczą wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo od działalności, o której mowa w art. 13* (mówi on o podstawowych zadaniach uczelni) *i 14* (mówiącym o prowadzeniu przez uczelnie domów studenckich i stołówek studenckich), *w zakresie i formach określonych w statucie".]*

Należy tu dodać, że zapewnienia ministerstwa o zgodności naszych przepisów z dyrektywą nie uspokoiły polskich bibliotekarzy. Obecnie pozostaje tylko śledzić, jak przebiega walka Hiszpanii z Komisja Europejską; wszystko zależy od tego, jaki w tej sprawie zapadnie wyrok.

Ustawodawca przewidział możliwość ograniczenia monopolu autorskiego, stanowiąc w omawianej ustawie o licencjach ustawowych na rzecz określonych osób (do ich użytku osobistego) i instytucji m.in. bibliotek, określił zasady dozwolonego użytku chronionych utworów (oddział 3 rozdziału 3 ustawy o prawie autorskim – art. 23-35). Zadaniem przepisów zawartych w tym oddziale jest zachowanie równowagi pomiędzy monopolem autorskim a szeroko pojętym interesem społecznym. Opierają się one na założeniu, że poszanowanie prawa twórcy nie może mieć charakteru nieograniczonego, że przepisy muszą m.in. ułatwiać dostęp do dóbr kultury, do osiągnięć nauki.

Licencje ustawowe pozwalają bibliotekarzom na udostępnianie czytelnikom utworów rozpowszechnionych (art. 28 pkt 1 omawianej ustawy), a więc tych **utworów, które za zezwoleniem twórcy zostały w jakikolwiek sposób udostępnione publicznie** (art. 6 pkt 3 ustawy). Jest sprawą oczywistą, że utworem rozpowszechnionym jest

[8] Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 czerwca 2003 r. w sprawie opłat uiszczanych przez posiadaczy urządzeń reprograficznych, ogłoszone w Dz. U. nr 132 poz. 1232

każde dzieło opublikowane, każdy utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie (art. 6 pkt 1 ustawy). Każdy czytelnik może otrzymać pojedynczy egzemplarz (kopię) rozpowszechnionego utworu, jeśli tylko będzie to materiał służący do jego osobistych celów (art. 23 ustawy). Każda biblioteka może sporządzać bądź zlecać sporządzenie egzemplarzy rozpowszechnionych utworów, jeśli tylko te działania będą miały za swój cel uzupełnienie, zachowanie lub ochronę własnych zbiorów (art. 28 pkt 2 ustawy), np. w celu udostępnienia czytelnikowi kopii utworu, którego egzemplarz stanowiący własność (depozyt) biblioteki jest egzemplarzem cennym, unikalnym i musi być otoczony szczególną opieką. Biblioteka, jako instytucja oświatowa (a że ma taki właśnie charakter to chyba nie budzi wątpliwości) może także sporządzać w celach dydaktycznych fragmenty rozpowszechnionych utworów (art. 27 ustawy). Każdy nauczyciel może poprosić o sporządzenie potrzebnej mu do przygotowania bądź prowadzenia lekcji kopii fragmentu utworu, który został rozpowszechniony.

Zdarza się, że te, wynikające ze znowelizowanej ustawy uprawnienia są kwestionowane. Wspomnę tu tylko o następującej sytuacji. Przed kilku laty byłem uczestnikiem spotkania wydawców z dyrektorami bibliotek głównych uczelni, na którym jeden z zaproszonych przez organizatorów ekspertów kwestionował ustawowe uprawnienia bibliotek. Podobne uwagi pod adresem bibliotek naukowych zgłaszała jedna z organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, która wręcz stwierdzała, że pobieranie przez biblioteki odpłatności za wykonane usługi (a pobieranie tej opłaty jest zgodne z przepisami ustawy o bibliotekach – art. 14 ust. 2), w kwotach nie przekraczających kosztów wykonania usługi, to działalność gospodarcza i w związku z tym biblioteka ma obowiązek uiszczania stosownych, przewidzianych art. 20^1 ustawy o prawie autorskim, opłat na rzecz tej organizacji).

Jeszcze raz trzeba stanowczo podkreślić, że licencje ustawowe, przepisy o dozwolonym użytku utworów chronionych mają swoje oparcie nie tylko w naszym, polskim prawie, ale także w umowach międzynarodowych, w prawie unijnym. Postanowienia mówiące o dozwolonym użytku utworów chronionych wpisane do naszej ustawy są zgodne z dyrektywami Parlamentu i Rady Europy i mają swoje umocowanie w prawie międzynarodowym i w prawie UE. Chociaż prawdą jest, że przepisy o dozwolonym użytku chronionych utworów w poszczególnych państwach różnią się między sobą, bowiem jak dotąd nie obowiązuje sformalizowana konieczność pełnej harmonizacji tych przepisów (i to chyba dobrze).

Po nowelizacjach naszego prawa autorskiego ważne dla bibliotek, są przede wszystkim postanowienia art. 23, 23^1, 27, 28, 29, 31^1 i 34 ustawy. Trzeba także raz jeszcze przypomnieć niektóre przepisy prawa autorskiego, które, moim zdaniem, są bardzo ważne dla bibliotekarzy.

1. Art. 23 ustawy zezwala na nieodpłatne korzystanie, bez zezwolenia twórcy, z już rozpowszechnionego (udostępnionego publicznie) utworu – w zakresie

własnego użytku osobistego. Przepisy te pozwalają także na korzystanie z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, jednakże tylko w takiej sytuacji, kiedy dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym. Zakres własnego użytku osobistego obejmuje wyłącznie korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworu. Przepisy te nie ograniczają objętości kopiowanego egzemplarza, tak, że dopuszczalne jest skopiowanie nawet całego utworu.

Obowiązująca obecnie (po nowelizacji z dnia 1 kwietnia 2004 r.) ustawa o prawie autorskim stanowi w art. 23 ust. 2, że: *„Zakres własnego użytku obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów ...*". Z tych znowelizowanych postanowień art. 23 ust. 2 ustawy wynika, że nie wolno skopiować, dla jednego zamawiającego użytkownika biblioteki, większej liczby egzemplarzy utworu, że jeden użytkownik ma prawo tylko do jednej kopii.

Cel tego korzystania z utworu może być zarówno rozrywkowy, jak i związany z zawodem osoby zainteresowanej. Może to być cel naukowy, archiwalny bądź kolekcjonerski. Jednakże nie jest użytkiem osobistym korzystanie z utworu w szerszym kręgu osób, np. w obrębie zakładu pracy. Użytek profesjonalny, ale związany w własnymi celami zawodowymi, to korzystanie związane z poszerzaniem własnych kwalifikacji, w celu poszerzenia własnej wiedzy, korzystanie związane z dążeniem do uzyskania stopnia naukowego, tytułu naukowego, specjalizacji ... Takie korzystanie nie stanowi naruszenia ustawy. Wg doktryny[9] zakresem działania przepisu o dozwolonym użytku osobistym są objęte osoby dokonujące zwielokrotnienia dzieła (np. lekarz wykonujący odbitkę z czasopisma fachowego) celem wykorzystania informacji z niego uzyskanych w celach zawodowych. Ważne jest bowiem to, aby z uzyskanej odbitki korzystały obok zainteresowanego tylko te osoby, które pozostają z nim w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego. Komentująca te przepisy[2] zwraca uwagę na to, że użytek wewnątrz zakładu pracy nie jest użytkiem osobistym i nie podlega przepisowi art. 23 ustawy. Instytucje naukowe mogą korzystać z licencji, o których mowa w art. 27 ustawy.

Inaczej może przedstawiać się sprawa, kiedy określone działania mają charakter zarobkowych, w takim rozumieniu, że np. stanowią przedmiot umowy o dzieło z jednostką niemającą charakteru instytucji naukowej, przedsiębiorstwa, jednostki prowadzącej działalność gospodarczą. Zalecałbym tu, aby na zamówieniach kopii utworów znajdowały się oświadczenia użytkowników, że kopie te nie będą wykorzystywane dla celów związanych z ich ewentualną

[9] Janusz B a r t a , Monika C z a j k o w s k a - D ą b r o w s k a, Zbigniew Ć w i ą k a l s k i , Ryszard M a r k i e w i c z , Elżbieta T r a p l e : „Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych", Dom Wydawniczy ABC 1995 s. 179

działalnością gospodarczą.

Niedopuszczalne jest wykorzystywanie przepisów o korzystaniu z utworu w zakresie własnego użytku osobistego dla celów jednostki organizacyjnej, pod pozorem opłacania wykonania kopii dla pracownika, tworzenie swoistej „biblioteki zakładowej" z odbitek artykułów czasopism dla „ośrodka badawczego (!)" zakładu płacącego za sporządzenie kopii itp. działania (np. w Stanach Zjednoczonych słynna sprawa Texaco), korzystanie z fragmentów opublikowanych utworów przez ośrodki informacji naukowej lub dokumentacji tych zakładów. Nasza, polska ustawa o prawie autorskim, w art. 30, zastrzega, że w takich sytuacjach twórca bądź też organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, ma prawo do stosownego wynagrodzenia.

W tekstach o dozwolonym użytku chronionych utworów często wspomina się o „sprawie Texaco" i dlatego należy wyjaśnić, o co tu chodzi. Otóż Sąd Apelacyjny w Nowym Jorku [w związku z pozwem Centrum Przestrzegania Praw Autorskich – Copyright Clearance Center (CCC), w wyniku rewizji pozwanego(działając jako II instancja)] orzekł w 1985 r., że duża, bogata i znana firma Texaco systematycznie narusza zasadę rzetelnego korzystania *(fair use)*, narusza przepisy prawa autorskiego kopiując setki artykułów z czasopism naukowych, a następnie rozpowszechnia je wśród zatrudnionych w firmie pracowników naukowych, którzy tworzą „biblioteczki odbitek" służące nie tylko im, ale także innym osobom. Sąd stwierdził, iż zasada *fair use* zezwala wyłącznie na bieżące korzystanie i orzekł, że pracownik instytucji prowadzącej działalność komercyjną nie ma prawa nadużywać zasady rzetelnego korzystania (np. przez tworzenie zbiorów kserokopii), a instytucja ta ma obowiązek prenumerowania odpowiedniej liczby egzemplarzy potrzebnych czasopism naukowych bądź też zobowiązana jest do nabycia od CCC stosownej licencji.

Zakres własnego użytku osobistego obejmuje, obok osoby zainteresowanej, także inne osoby pozostające z nią w związku osobistym, w szczególności w związku pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego (a więc nieformalnego, co wyklucza korzystanie z licencji ustawowej przy stosunkach profesjonalnych, formalnych, gdy występują wyłącznie powiązania wynikające np. ze stosunku pracy).

2. Wspomniana tutaj nowelizacja ustawy dodała nowy artykuł (art. 23^1), który stanowi o nowej formie dozwolonego użytku chronionych utworów. Nowe przepisy pozwalają na zwielokrotnienie utworów, bez zezwolenia twórcy, jeśli działanie takie nie ma znaczenia gospodarczego, a ma charakter przejściowy lub przypadkowy (incydentalny) oraz stanowi integralną część procesu technologicznego i ma na celu wyłącznie umożliwienie: *1) przekazu utworu w systemie teleinformatycznym pomiędzy osobami trzecimi przez pośrednika*

lub 2) zgodnego z prawem korzystania z utworu.

3. Instytucje naukowe i oświatowe, a takimi przecież są biblioteki, mogą w celach dydaktycznych korzystać z rozpowszechnionych utworów, a także sporządzać dla tych celów egzemplarze fragmentów rozpowszechnionych utworów (art. 27 ustawy). Warto tu przypomnieć uwagi odnoszące się do przepisów art. 16 ustawy, pkt 3, mówiące o właściwym rozumieniu pojęcia „fragment", w związku z prawem twórcy do zachowania „*nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania*;".
4. Przepisy art. 28 ustawy zezwalają bibliotekom, w zakresie ich zadań statutowych, na nieodpłatne udostępnianie egzemplarzy utworów, które zostały rozpowszechnione, tzn. za zezwoleniem twórcy w jakikolwiek sposób udostępnione publicznie. Trzeba tu zwrócić uwagę na to, że zwiększyły się możliwości korzystania z utworów przez biblioteki, a to w związku z zamianą w tym artykule wyrazu „opublikowanych" [przed nowelizacją; (art. 6 ust. 1 prawa autorskiego stanowi: *„W rozumieniu ustawy: 1) utworem opublikowanym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie;*")] na wyraz „rozpowszechnionych" [po nowelizacji w kwietniu 2004 r.; (wg art. 6 pkt 3 ustawy: *3) utworem rozpowszechnionym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie;*)] utworów [to ważne przepisy, odnoszą się one do możliwości zgodnego z prawem traktowania (m.in. prac doktorskich, utworów za zezwoleniem twórcy rozpowszechnionych, w określony przepisami sposób udostępnionych publicznie, a to przez zgodę na „wyłożenie" pracy w celu zapoznania się przez zainteresowane osoby z jej treścią, a także zaprezentowania jej na posiedzeniu rady wydziału)].

   Biblioteki, szkoły i archiwa mogą sporządzać lub zlecać sporządzenie pojedynczych egzemplarzy utworów rozpowszechnionych w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów. Przed wspomnianą nowelizacją prawo bibliotek sporządzania egzemplarzy utworów dotyczyło wyłącznie utworów opublikowanych i niedostępnych w handlu. Teraz biblioteki (a także szkoły i archiwa) mają prawo sporządzania egzemplarzy wszystkich utworów rozpowszechnionych, jednak pamiętać należy, że stosowne działania muszą być związane z wykonywanie statutowych zadań biblioteki, podejmowane w interesie użytkowników, ale zawsze zgodnie z przepisami ustaw i statutu (wydanego w oparciu o postanowienia statutowe regulaminu organizacyjnego) biblioteki.

   Nowelizacja (pkt 3 – nowy w art. 28 ustawy o prawie autorskim) pozwala bibliotece (archiwum, szkole) na udostępnianie zbiorów (całych zbiorów, nie tylko utworów rozpowszechnionych) dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących

się na terenie tych jednostek. Jak z tego wynika, dopuszczalne jest gromadzenie i udostępnianie zbiorów biblioteki w systemie cyfrowym [z tym, że nie może to być udostępnianie za pośrednictwem Internetu (ograniczenie wynikające z przepisów dyrektywy unijnej 2001/29/WE – pkt 40 preambuły)].

5. Art. 29 stanowi o tzw. „prawie cytatu". Przepisy ustawy pozwalają na przytaczanie w utworach stanowiących samoistną całość urywków rozpowszechnionych utworów lub drobnych utworów w całości, m.in. w zakresie uzasadnionym wyjaśnianiem i nauczaniem. Można w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w podręcznikach i wypisach, ale trzeba pamiętać o tym, że w takiej sytuacji twórcy należy się wynagrodzenie za wykorzystanie utworu. W ramach nowelizacji z 2004 r. dodany został do art. 29 ust. 2^1 stanowiący, że: *„Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w antologiach"*. Także i w tym przypadku obowiązują przepisy mówiące, że twórcy należy się wynagrodzenie za wykorzystanie utworu.
6. Ośrodki informacji i dokumentacji mogą sporządzać i rozpowszechniać własne opracowania dokumentacyjne oraz pojedyncze egzemplarze (objętości do jednego arkusza wydawniczego) fragmentów opublikowanych utworów (art. 30 prawa autorskiego). Jednakże prowadzenie takiej działalności odpłatnie zobowiązuje te ośrodki do zawarcia stosownej umowy z odpowiednia organizacją zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub pokrewnymi i do przekazywania tej organizacji wynagrodzenia za odpłatne udostępnianie egzemplarzy fragmentów utworów.

   O organizacjach zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi mówią art. 104 – 110 ustawy. *„Organizacjami zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub pokrewnymi ... w rozumieniu ustawy, są stowarzyszenia zrzeszające twórców, artystów wykonawców, producentów lub organizacje radiowe i telewizyjne, których statutowym zadaniem jest zbiorowe zarządzanie i ochrona powierzonych im praw autorskich lub praw pokrewnych oraz wykonywanie uprawnień wynikających z ustawy."* (art. 104 ust. 1).
7. Wolno m.in. podczas imprez związanych z oficjalnymi uroczystościami państwowymi organizowanymi przez szkołę bądź bibliotekę nieodpłatnie wykorzystywać rozpowszechnione już utwory (utwory, które za zezwoleniem twórcy zostały wcześniej udostępnione publicznie). Warunkiem nieodpłatnego korzystania z tych utworów jest to, by takie działania nie łączyły się z osiąganiem przez organizatora pośrednich lub bezpośrednich korzyści majątkowych, także artyści wykonawcy nie mogą wówczas otrzymywać wynagrodzenia. Nie jest więc naruszeniem przepisów sytuacja, kiedy na uroczystości zorganizowanej przez bibliotekę z okazji święta państwowego utwory rozpowszechnione

(z podaniem informacji o autorze) recytują „amatorzy" np. czytelnicy bądź też profesjonaliści (np. aktorzy) – ale muszą to robić bezpłatnie. Dotyczy to także innych osób uczestniczących aktywnie ale nieodpłatnie w imprezie szkolnej. Na publiczne wykonywanie tych utworów pozwalają przepisy art. 31 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Przy organizowaniu imprezy odpłatnej, w czasie której korzysta się z utworów, do których autorskie prawa majątkowe nie wygasły, należy porozumieć się z właściwą organizacja zarządzania prawami autorskimi i podpisać z tą organizacją stosowną umowę.

8. Dopuszczalne jest korzystanie z już rozpowszechnionych utworów dla dobra osób niepełnosprawnych, jeżeli korzystanie to odnosi się bezpośrednio do ich upośledzenia, nie ma zarobkowego charakteru i jest podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia (art. 33^1 ustawy o prawie autorskim, dodany przez nowelizacją ustawy z 2004 r.). Ten przepis jest ważny m.in. dla bibliotek świadczących usługi osobom niepełnosprawnym, dla bibliotek w ramach których działają oddziały, filie bądź inne komórki gromadzące zbiory przeznaczone dla osób niepełnosprawnych, np. niewidomych.
9. Artykuły 34 i 35 ustawy o prawie autorskim określają warunki korzystania z utworu w ramach dozwolonego użytku. Korzystając z utworu w ramach dozwolonego użytku chronionych utworów konieczne jest wymienienie twórcy i źródła. Wymienienie twórcy to podanie jego imienia i nazwiska bądź jego pseudonimu lub poinformowanie o tym, że utwór został udostępniony anonimowo (art. 16 pkt 1 i 2 ustawy). Podanie informacji o źródle to wymienienie danych pozwalających na dokładną identyfikacje utworu. Informacja ta może być pominięta lub niepełna, ale tylko wtedy, gdy nie ma możliwości jej ustalenia. Twórca ma prawo do wynagrodzenia związanego z korzystaniem z utworu w ramach omawianych licencji ustawowych tylko wtedy, gdy o tym stanowi ustawa.

   Dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy. Nie wolno korzystać z utworu w taki sposób, który spowoduje, że dalsze eksploatowanie utworu stanie się niemożliwe lub ograniczone (może wpłynąć na ograniczenie lub pozbawienie twórcy dochodu), np. w wyniku przekroczenia przepisów o dozwolonym użytku chronionych utworów bądź też zniszczenie lub uszkodzenie egzemplarza.

   Każde naruszenie wyłącznego prawa majątkowego twórcy, niemające podstawy w przepisach o dozwolonym użytku chronionych utworów, może być traktowane jako naruszenie słusznych interesów twórcy.

   Obowiązek nienaruszania normalnego korzystania z utworu wiąże się m.in. z koniecznością określenia przez bibliotekę w regulaminie korzystania ze zbiorów zasad postępowania z udostępnianymi czytelnikom materiałami

bibliotecznymi (patrz: art. 14 ust. 4 ustawy o bibliotekach). W toku korzystania nie wolno przekroczyć dozwolonych granic użytku. Biblioteka musi zadbać, aby każdy czytelnik znał obowiązujące w bibliotece regulaminy i zobowiązał się do ich przestrzegania, do przestrzegania warunków korzystania ze zbiorów, oświadczył że będzie się stosować do przepisów regulaminowych wydanych na podstawie powołanych wyżej przepisów ustawy o bibliotekach. Regulaminy bibliotek określające zasady korzystania ze zbiorów muszą być w bibliotece należycie wyeksponowane, zawsze trzeba informować użytkowników o ich obowiązku znajomości postanowień regulaminu, o obowiązku przestrzegania przepisów bibliotecznych.

Mgr Danuta Kapinos
Kielce - PŚ

INFORMACJA NORMALIZACYJNA W SZKOLE WYŻSZEJ

Abstract

It presents established in 2011 in Kielce, the Centre of Information Standardization which is an integral part of the Department of the Information Science and Standardization, which Kielce University of Technology organized jointly with the Polish Committee for Standardization.

Streszczenie

Zaprezentowano, utworzony w 2011 roku w Kielcach, Punkt Informacji Normalizacyjnej, będący integralną częścią Oddziału Informacji Naukowej i Normalizacyjnej Biblioteki, który Politechnika Świętokrzyska zorganizowała wspólnie z Polskim Komitetem Normalizacyjnym.

W celu kształtowania świadomości i edukacji w zakresie normalizacji oraz uwzględniając ważny interes społeczny, jakim jest upowszechnianie informacji normalizacyjnej, Politechnika Świętokrzyska (PŚk) wraz z Polskim Komitetem Normalizacyjnym (PKN) w dniu 3 stycznia 2011 roku zawarła umowę o ścisłej współpracy. Umowa ściśle określa prawa i obowiązki każdego z podmiotów.

PKN będzie przekazywać PŚk zbiór aktualnych PN oraz dokumentów normalizacyjnych, zaś PŚk wprowadzi do programu studiów przedmiot „Podstawy normalizacji" oraz w celu ochrony informacji normalizacyjnej będącej własnością PKN, PŚk wdroży System Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji (SZBI) zgodny z PN-ISO/IEC 27001, potwierdzony certyfikatem strony trzeciej lub świadectwem zgodności strony drugiej (PKN).

Aby sprostać tym obowiązkom, w Bibliotece PŚk został utworzony Punkt Informacji Normalizacyjnej (PIN) będący integralną częścią Oddziału Informacji Naukowej i Normalizacyjnej (OINiN). Wszyscy pracownicy tego oddziału zostali przeszkoleni w zakresie przestrzegania Ustawy o Prawie Autorskim i Prawach Pokrewnych, poznali bardzo szczegółowo zagadnienia w zakresie gromadzenia i udostępniania elektronicznych dokumentów normalizacyjnych realizując zasady poufności, dostępności i integralności.

Trzej pracownicy Biblioteki – informatycy, którzy są odpowiedzialni za wdrożenie, funkcjonowanie i utrzymanie SZBI ukończyli kurs Audytor Wewnętrzny

Systemu Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji PN-ISO/IEC 27001:2007 otrzymując Certyfikat. W trakcie szkolenia poznali wymagania w/w normy, cele audytu wewnętrznego, zasady planowania i przygotowania audytu, przeprowadzenie i udokumentowanie audytu oraz jak wykonywać i dokumentować działania poaudytowe. Zdobycie odpowiednich uprawnień i kwalifikacji tych pracowników pozwoliło na wdrożenie, eksploatację, monitorowanie, przegląd, utrzymanie i doskonalenie SZBI w Bibliotece PŚk.

Użytkownicy uzyskują informację normalizacyjną prostą – dotyczącą zbiorów norm, dokumentów normalizacyjnych, aktualności norm, zastąpień norm a także informacji normalizacyjnej specjalistycznej – dotyczącej powiązań PN z normami międzynarodowymi i regionalnymi. Usługi te wykonywane są w oparciu o posiadane zasoby:

- komplet Polskich Norm (PN)
- projekty Polskich Norm (prPN)
- projekty norm europejskich (prEN)
- normy branżowe (BN)
- katalog Polskich Norm
- katalog norm branżowych
- wykazy norm zharmonizowanych z Dyrektywami Nowego Podejścia
- Międzynarodową Klasyfikację Norm ICS (wydanie polskie)
- miesięcznik „Wiadomości PKN Normalizacja”

Normy są umieszczone wyłącznie na serwerze Punktu Informacji Normalizacyjnej (PIN). Czytelnicy uzyskują dostęp do Norm na komputerach klienckich w czytelni PIN po zalogowaniu się w przeglądarce internetowej na dostępnej jedynie lokalnie stronie WWW swoimi danymi dostępu, które otrzymują podczas rejestracji. Na podstawie tych danych i typu (statusu) konta czytelnika w Bibliotece PŚk przyznawany jest automatycznie dostęp do czytania i/lub wykonywania wydruków fragmentów norm dla celów naukowo-dydaktycznych zgodnie z warunkami Umowy z PKN.

Pracownik PIN ma uprawnienia dostępu do Norm analogicznie jak czytelnik. Dodatkowo, podczas wydawania czytelnikowi wydruków fragmentów Norm, weryfikuje jego tożsamość. Czytelnicy mogą samodzielnie zmieniać swoje hasło powiązane z kartą biblioteczną poprzez formularz na stronie WWW Biblioteki PŚk.

Usługi sieciowe na komputerach klienckich w czytelni PIN są wyłączone, poza usługą http, poprzez którą odbywa się dostęp do norm zgromadzonych na lokalnym serwerze PIN. Aktualizacja norm przechowywanych na serwerze PIN następuje automatycznie zgodnie z wymogami PKN.

Sieć obsługująca PIN jest oddzielona fizycznie i logicznie od reszty sieci Biblioteki i sieci zewnętrznej, co uniemożliwia zdalne włamanie i podszycie się pod urządzenie z sieci PIN. Dodatkowo wszystkie urządzenia znajdujące się w sieci PIN mają adresy IP

przydzielone statycznie i są dopuszczone do sieci na podstawie ich adresów MAC kart sieciowych, co w połączeniu z ograniczeniem uprawnień użytkowników uniemożliwia podszycie się pod urządzenie lokalne. Dostęp do aplikacji dla czytelników jest ograniczony tylko do przeglądarki internetowej oraz programu do odczytu plików PDF. Wszystkie urządzenia lub interfejsy umożliwiające zapis na zewnętrznym nośniku danych (napęd DVD, czytnik kart, USB) są fizycznie bądź logicznie wyłączone. Nie jest możliwe zapisanie normy poza serwerem PIN. Dostęp do konfiguracji systemu, serwera i urządzeń sieciowych dla Administratora jest monitorowany przez osobę odpowiedzialną za całościowe funkcjonowanie PIN.

W dniu 13 września 2011 r. został przeprowadzony pierwszy audyt wewnętrzny SZBI, który wykazał jedną niezgodność i 19 obserwacji. Zarówno do niezgodności jak i obserwacji zostały podjęte natychmiastowe działania korygujące i zapobiegawcze określone w kartach działań. Dla obserwacji podjęto decyzje co do działań zapobiegawczych, a dla niezgodności zostały określone przyczyny i na tej podstawie określono działania korygujące, osobę odpowiedzialną i termin realizacji. Audyt wewnętrzny potwierdził uruchomienie działania SZBI i wskazał obszary do doskonalenia Systemu. W najbliższym czasie zostanie przeprowadzony audyt zewnętrzny strony drugiej (PKN), umożliwiający wydanie świadectwa zgodności SZBI z PN-ISO/IEC 27001.

W zakresie włączenia do programu studiów przedmiotu „Podstawy normalizacji", Politechnika Świętokrzyska w roku akademickim 2011/2012 wprowadziła na pierwszym roku studiów stacjonarnych pierwszego stopnia na wszystkich kierunkach wykład z „podstaw normalizacji" jako przedmiot obowiązkowy. Warunkiem zaliczenia przedmiotu jest pozytywna ocena pracy pisemnej w formie testu. Głównym celem przedmiotu jest przekazanie studentom wiedzy z zakresu normalizacji a przede wszystkim dotyczącej: terminologii znormalizowanej, działalności normalizacyjnej krajowej, europejskiej i międzynarodowej, typologii dokumentów normalizacyjnych, procedury opracowywania norm, kontroli jakości, normalizacją w zarządzaniu, certyfikacją a także z Ustawą o Prawie Autorskim i Prawach Pokrewnych. Zwrócono szczególną uwagę na umiejętności wyszukiwania i wykorzystania relewantnych norm oraz umiejętne tworzenie przypisów bibliograficznych. Wybór zagadnień uwzględnionych w procesie kształcenia był określony w zawartej Umowie PŚk z PKN.

Należy mieć nadzieję, że włożony wysiłek w utworzenie i zgodne z wymogami PKN funkcjonowanie PIN w PŚk służyć będzie poprawie jakości dostępu do informacji normalizacyjnej. Tym samym Politechnika Świętokrzyska stała się jedną z nielicznych w Polsce oraz jedyną w regionie świętokrzyskim uczelnią posiadającej komplet PN oraz wdrożony System Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji.

Dr Barbara Niedźwiedzka
Kraków - CM UJ

BADANIA W ZAKRESIE MEDYCZNEJ INFORMACJI NAUKOWEJ W POLSCE W LATACH 2001-2010, A WSPÓŁCZESNE POTRZEBY POZNAWCZE W TEJ DZIEDZINIE

Abstract

The aim of the review was to determine what research in the field of information science in the health sector was done in the past 10 years, and whether those answer to important questions for building a modern information system. Methods: systematic review of publications related to medical information in Poland in 2000-2010. Results: authors of most publications are medical librarians. Very few studies were conducted in research institutions. Method of research/analysis is described very generally only in 16,7% publications. Most of them are descriptions, essays, accounts. Dominant themes are: library services, information resources, library trainings, and cooperation of medical libraries. Conclusions: It seems that both scope and quality of research conducted in Poland in the last decade are insufficient basis for modern system solutions in the processing and dissemination of scientific information in Poland.

Streszczenie

Celem przeglądu było ustalenie, jakie badania naukowe w zakresie informacji naukowej w sektorze ochrony zdrowia były prowadzone w ostatnich 10 latach w Polsce i czy badania te odpowiadają na istotne dla budowania nowoczesnego systemu informacji pytania. Metoda: systematyczny przegląd publikacji z zakresu medycznej informacji naukowej w Polsce w latach 2000-2010. Wyniki: Autorami większości publikacji są bibliotekarze medyczni. Bardzo mało jest badań prowadzonych w jednostkach naukowo-badawczych. Tylko w 16,7 % publikacji metoda realizacji badania/analizy jest opisana, przy tym zwykle bardzo ogólnie. Najczęściej są to opisy, eseje, relacje. Dominujące tematy to: usługi biblioteczne, źródła informacji, szkolenia biblioteczne oraz współpraca bibliotek medycznych. Wnioski. Zarówno zakres jak i jakość badań prowadzonych w ostatnim dziesięcioleciu w Polsce wydają się niewystarczającą podstawą nowoczesnych systemowych rozwiązań w zakresie przetwarzania i upowszechniania informacji naukowej w Polsce.

Wprowadzenie

Aby informacja naukowa w sektorze ochrony zdrowia była dostępna i dobrze wykorzystywana konieczne są systemowe rozwiązania uwzględniające realne potrzeby, przeszkody, możliwości użytkowników oraz wszelkie uwarunkowania upowszechniania. Źródłem takiej zobiektywizowanej wiedzy pozwalającej projektować i wdrażać optymalne rozwiązania w tym zakresie mogą być tylko rzetelne badania naukowe. Jest wiele sygnałów świadczących o tym, że w Polsce nie ma spójnego kompleksowego systemu obiegu informacji naukowej. Istnieją systemy zbierania danych statystycznych, funkcjonują kanały sprawozdawczości, prowadzone są rejestry

badań naukowych prowadzonych przez rozmaite instytucje naukowo badawcze, trwają prace nad rejestrowaniem informacji o pacjentach (elektronicznymi rekordami pacjentów), ale zawsze na uboczu prac nad systemem informacji dla ochrony zdrowia pozostaje sprawa obiegu i przetwarzania informacji naukowej. Temat ten nie pojawia się na konferencjach poświęconych systemom informacji w opiece zdrowotnej ani w opracowaniach na temat elektronicznych systemów informacji (Karliński, 2001, Wojtyniak i Goryński, 2006), a jeżeli to marginalnie. Nie ma o informacji naukowej wzmianki w „Strategii rozwoju informacji w Polsce do 2013 r., (MZ 2013) ani w projekcie *Ustawy o systemie informacji w ochronie zdrowia* z października 2010 roku (MZ 2010). Dlaczego tak jest? Może dlatego, że brak jest zaplecza badań naukowych, które wspierałyby zmiany i systemowe rozwiązania? Może nie prowadzi się w Polsce metodycznych analiz potrzeb i uwarunkowań obiegu medycznej i pokrewnej informacji naukowej? Może szczególne potrzeby i wymogi tej informacji nie są w dostatecznym stopniu przedmiotem zainteresowania naukowców i bibliotekarzy lub brak jest odpowiedniego przygotowania do prowadzenia badań? To opracowanie jest próbą szukania odpowiedzi na te pytania.

Cel przeglądu

Uzyskanie wiedzy o tym, jakie badania naukowe w zakresie informacji naukowej w sektorze ochrony zdrowia były prowadzone w ostatnich 10 latach w Polsce oraz czy metodologiczna jakość i zakres tych badań gwarantuje solidną podstawę dla systemowych rozwiązań w zakresie upowszechniania medycznej i pokrewnej informacji.

Metoda

W celu odszukania badań przeszukano czasopisma z zakresu informacji naukowej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem informacji medycznej i pokrewnej, w tym: *Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej*, *Forum Bibliotek Medycznych*, *PTINT, Zagadnienia Informacji Naukowej*, Materiały i Programy Forum Informacji Naukowej i Technicznej, a także Polską Bibliografię Lekarską ((Zapytanie: Informacja naukowa lub biblioteki medyczne lub usługi informacyne lub Ośrodki Informacji lub systemy informacyjne lub biblioteki) & (2000 do 2011)) oraz bazę LISA za lata 2000-2010 (Zapytanie: (health* OR medic*) AND (Poland or Polish)). Przeszukano też strony internetowe instytucji zajmujących się badaniami w zakresie informacji naukowej w Polsce.

Wyodrębniono doniesienia dotyczące problemów związanych z medyczną i pokrewną informacją naukową w Polsce, opublikowane w latach 2000-2010, o jasno opisanej metodzie badawczej[1]. Nie brano pod uwagę prac historycznych.

[1] Badanie naukowe to „prace badawcze (teoretyczne i doświadczalne), zmierzające do osiągnięcia postępu wiedzy nauk. przez odkrywanie nowych praw i budowanie nowych teorii nauk. o rzeczywistości; mogą mieć cel czysto poznawczy lub służyć konkretnym celom praktycznym". Encyklopedia PWN http://encyklopedia.pwn.pl/

Wyniki

W wyniku przeglądu piśmiennictwa odszukano 292 prace, opublikowane w latach 2000-2010, które dotyczyły problemów informacji naukowej w sektorze ochrony zdrowia. Jedynie w 16,7 % przypadków były to prace, w których metoda realizacji badania/analizy była opisana, zwykle zresztą bardzo ogólnie. Do rzadkości należą badania, w których opisano całą procedurę dochodzenia do wyników i sposób analizy pozyskanych danych. Prawie wszystkie badania przeprowadzone były metodą ilościową z zastosowaniem ankiety jako narzędzia służącego zebraniu danych. Zdarzają się też analizy danych dotyczących funkcjonowania bibliotek, zbieranych rutynowo w ramach sprawozdawczości. Nie odnaleziono badań stosujących metody jakościowe.

Autorami większości publikacji, będących zwykle opisami konkretnej sytuacji, przypadku, instytucji itp., są bibliotekarze zatrudnieni w bibliotekach w sektorze ochrony zdrowia. Analizy prowadzone przez pracowników bibliotek zwykle dotyczą realiów ich własnej biblioteki i użytkowników. Bardzo mało jest badań dotyczących upowszechniania informacji naukowej w sektorze ochrony zdrowia prowadzonych w jednostkach naukowo-badawczych.

Obszary działań najczęściej podlegające opisowi to: usługi biblioteczne (ich formy, zakres), opisy źródeł informacji oraz szkoleń bibliotecznych, a także współpraca bibliotek medycznych (tab.1 i rys.3.).

Z prac teoretycznych warto wymienić monografię poświęconą teoretycznemu modelowi rozległego systemu informacji dla zdrowia, który to model jako jedyny uwzględnia informację naukową (Małgorzata Kisilowska, 2009).

Tab.1. Liczba publikacji z zakresu medycznej informacji naukowej, w tym prac, w których zastosowano i opisano zastosowaną metodę/techniki badawcze

Tematyka badań	**Ogólna liczba prac na dany temat**	**Liczba prac, w których opisano metodę/technikę zbierania danych oraz cel pracy**	**Metoda/technika zbierania danych**
Usługi biblioteczne (formy, zakres, organizacja)	66	3	Ilościowa-ankieta (1) Analiza automatycznie zbieranych przez bibliotekę danych (2)
Źródła informacji	37	0	-
Kształcenie kompetencji informacyjnych	25	4	Ilościowa ankieta (4)
Współpraca bibliotek	25	1	Ilościowa ankieta (1)
Normalizacja słownictwa, standaryzacja procedur	18	4	Przegląd dokonań (3) Przegląd systematyczny (1)

Potrzeby i zachowania informacyjne użytkowników	16	12	Ankieta (10) Badanie prospektywne (1) Analiza logowań (1)
IT w informacji naukowej i w bibliotekach	14	2	Analiza danych statystycznych
Biblioterapia	13	3	ankieta
wykorzystanie usług bibliotecznych	10	3	Ilościowa ankieta (1) ilościowo/jakościowe-Ankieta (1) analiza danych statystycznych (1)
Bibliometria	10	1	Analiza statystyczna (1)
Pracownicy informacji naukowej (potrzeby, kształcenie)	8	2	Ankieta ilościowo-jakościowa (internetowa)
Gromadzenie zbiorów	8	2	Ilościowa ankieta (2)
Funkcjonalność stron WWW bibliotek	7	1	Metodyczny opis (1)
Prace opisujące doświadczenia/ rozwiązania obce	7	0	-
Prawo	6	0	-
Internet	6	0	-
e-zdrowie	4	2	ankieta
Jakość informacji/jakość źródeł informacji	3	3	Jakościowa analiza stron internetowych
Dostępność informacji naukowej	3	0	-
Informacja dla pacjenta/ klienta opieki zdrowotnej	1	1	Analiza wpływu
Prace teoretyczne (modele, uwarunkowania)	5	5	-
RAZEM	**292**	**49 (16.7%)**	

Fig. 1 Liczba prac dot. medycznej informacji naukowej w których opisano metodę/technikę zbierania danych w porównaniu z ogólną liczbą publikacji na dany temat

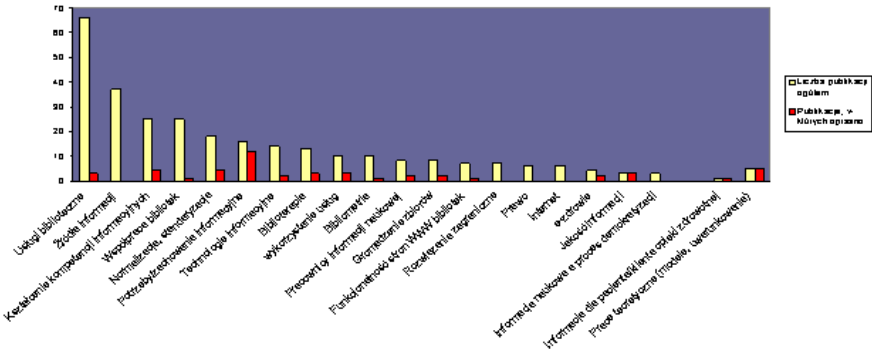

Rys.3. Liczba publikacji z zakresu medycznej informacji naukowej, w tym prac, w których zastosowano i opisano zastosowaną metodę/techniki badawcze

Dyskusja

Rodzaj prac. Większość opublikowanych prac to opisy, eseje, opinie, zwykle dotyczące działalności pojedynczej biblioteki lub relacjonujące dokonania medycznej informacji naukowej na świecie. Jeżeli przyjąć, że badanie naukowe to metodyczne postępowanie wiodące do uzyskania odpowiedzi na postawione pytanie lub weryfikujące hipotezę, którego celem jest wyjaśnienie zjawiska, rozwiązanie problemu lub opracowanie bardziej skutecznych rozwiązań, przy czym badacz posługuje się metodami właściwymi dla danego obszaru wiedzy lub problemu, to takich prac znajdujemy bardzo niewiele.

Przeprowadzona analiza piśmiennictwa wykazała, że w przypadku 88.3% publikacji nie wiemy, w jaki sposób autorzy zebrali dane, na których opierają swoje wnioski i rekomendacje. Wprawdzie niekiedy tytuł pracy zapowiada, że przeprowadzono metodycznie badanie, ale już w treści nie znajdujemy ani opisu metody zbierania danych, a praca zwykle nie ma logicznej zdyscyplinowanej struktury. Np. tylko 3 z 66 odszukanych publikacji dotyczących usług świadczonych przez biblioteki medyczne zawiera opis metody zebrania danych, które posłużyły do opisu. Niekiedy mamy do czynienia z opisami przypadków, które zilustrowano ilościową cząstkowa analizą. Jest to np. opis usług informacyjnych świadczonych przez bibliotekę + analiza korzystania w jednej z baz. Prace te przeważnie nie wyjaśniają zjawisk czy mechanizmów, ani nie pozwalają na uogólnienia. Prawie nigdy nie znamy też celu sporządzenia danej analizy i opisu.

Autorzy. Autorzy publikacji, to zwykle bibliotekarze zatrudnieni w bibliotekach medycznych. Ponieważ, jak powiedziano, rzadko stosują się oni do do wymogów

konkretnej metody i technik badawczych, ze wszystkimi tego konsekwencjami (w tym do obowiązku opisu projektu badawczego i zastosowanej podstawy teoretycznej i metody), pojawia się pytanie, czy są oni wystarczająco przygotowani do prowadzenia metodycznych badań? Przeprowadzone w 2009 badanie potrzeb edukacyjnych bibliotekarzy (Cieśla i in. 2010) medycznych wykazało, że znajomość metod badań naukowych jest ważną potrzebą edukacyjną respondentów, co może oznaczać, że bibliotekarze odczuwają w tym zakresie brak kompetencji.

Warto tu nadmienić, że bibliotekarze medyczni na świecie zaczęli w ostatnich latach przywiązywać coraz większą wagę do jakości prowadzonych przez siebie badań. „Evidence based librarianship", na wzór „evidence based health care" to wzór postępowania i postulat na rzecz wprowadzania w usługach bibliotecznych i informacyjnych rozwiązań opartych na wynikach rzetelnych badań. W 2011 roku odbyła się w Manchester (Wlk. Brytania) już 6 konferencja poświęcona „evidence based library and information practice" http://www.eblip6.salford.ac.uk/. Wydaje się, ze polscy bibliotekarze medyczni powinni podążyć za tym ruchem.

Niewiele jest badań prowadzonych w instytutach informacji naukowej. Instytut Informacji Naukowej UW, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ i Zakład Informacji Naukowej Instytutu Zdrowia Publicznego UJCM są ośrodkami, gdzie tego rodzaju, nieliczne w Polsce, badania są prowadzone. Jest też kilka doniesień naukowych autorstwa lekarzy klinicystów zajmujących się informatyką medyczną. Publikacje te wyróżniają się szczegółowym opisem projektu badawczego i zastosowanej metody.

Wiele z odszukanych prac to prezentacje przygotowywane na coroczne, organizowane od 1981 roku konferencje bibliotek medycznych, i opublikowane albo w *Biuletynie Głównej Biblioteki Lekarskiej* lub w *Forum Bibliotek Medycznych*. Problemy medycznej i pokrewnej informacji naukowej nie są natomiast przedstawiane i dyskutowane na cyklicznie organizowanych spotkaniach Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej i Technicznej, nie licząc jednego wystąpienia B. Mauer-Górskiej w 2009 r. odnoszącego się do organizacji usług informacyjnych dotyczących ochrony zdrowia. Najwidoczniej nie ma wystarczająco wyraźnego i współpracującego ze sobą środowiska naukowców zajmujących się tą problematyką. Nie ma też stowarzyszenia lub choćby sekcji medycznej i pokrewnej informacji naukowej, wokół którego to środowiska koncentrowałaby się działalność naukowo-badawcza.

Tematyka. Jeśli przyjrzeć się tematyce odszukanych publikacji, to najczęściej są to opisy usług bibliotecznych, ich formy i organizacja. Kolejne najczęściej poruszane tematy to: opis wybranych źródeł informacji (zazwyczaj nie znamy klucza doboru tych źródeł) i opisy działalności dydaktycznej biblioteki i współpracy między bibliotekami (ale nie ma już analiz skuteczności, stosowności, efektywności). W przypadku prac dotyczących szkoleń zwykle jest to spis i krótki opis kursów oferowanych przez bibliotekę. Czy te szkolenia odpowiadają potrzebom użytkowników, czy przynoszą

efekty w postaci większych kompetencji informacyjnych, tego już z tych prac się nie dowiadujemy. Nie ma prac dotyczących struktury wypożyczeń, który to temat, częsty we wcześniejszym 10-leciu, przestał interesować bibliotekarzy, co można zrozumieć w dobie przesunięcia zainteresowania użytkowników w kierunku źródeł elektronicznych. Ale publikacje dotyczące wykorzystania i struktury wykorzystania źródeł elektronicznych także są bardzo nieliczne. Częstym tematem prac są usługi międzybiblioteczne, ale niestety nie bada się metodycznie skuteczności tych usług, czy poziomu zadowolenia osób, które z nich korzystają. O ile w pierwszych latach XXI wieku pojawiają się publikacje opisujące internetowe witryny i internetowe usługi bibliotek, w miarę upływu lat i rosnącej ich oczywistości, temat ten przestał pojawiać się w publikacjach, choć badania dotyczące funkcjonalności, „przyjazności" i wykorzystania portali Internetowych bibliotek mogłyby mieć pozytywny wpływ na ich lepsze dostosowanie do oczekiwań i potrzeb, a może korzystne z punktu widzenia systemu, ujednolicenie?

W dobie nadmiaru informacji ważne są źródła wysoko i „przyjaźnie" dla odbiorcy przetworzonej informacji. Nie znaleziono badań idących w kierunku poznawania potrzeb, wykorzystania, czy proponowania rozwiązań w tym zakresie.

Jest kilka badań dotyczących potrzeb i/lub zachowań informacyjnych użytkowników, ale wydaje się, że zdecydowanie za mało w kontekście zmieniających się uwarunkowań, rozwoju technologii informacyjnych i rosnącej samodzielności użytkowników. „Zdalny" użytkownik (lekarz, pielęgniarka, decydent w sprawach zdrowia, itd.), którego bibliotekarz coraz rzadziej spotyka osobiście, pozostaje w związku z tym wielką niewiadomą. Metody badań jakościowych bardzo przydatne przy badaniach zachowań nie są stosowane.

Odszukano kilka prac przeglądowych dotyczących zagadnień normalizacji w medycznej informacji naukowej, zwykle języków wyszukiwawczych i słowników. Nie znaleziono jednak badań, które w tej dziedzinie drążyłyby problemy związane z ich tworzeniem i dostosowaniem do potrzeb.

Prawie zupełnie nie ma też badań dotyczących pracowników informacji naukowej/ bibliotekarzy zatrudnionych w sektorze ochrony zdrowia, ich kwalifikacji, usytuowania w systemie, zadań, ról. Środowisko informacji naukowej nie testuje i nie promuje nowych ról które mogą pełnić bibliotekarze medyczni.

Badania w dziedzinie medycznej informacji naukowej w Polsce nie zajmują się też takimi sprawami jak wpływ informacji naukowej na jakość usług zdrowotnych, czy wręcz na zdrowie. A jest to kluczowa sprawa dla rozwoju usług informacyjnych. Co prawda, tego rodzaju analiz nie ma też wiele na świecie.

Nie ma też analiz dostępności informacji naukowej, która to dostępność warunkuje jej użytkowanie. Badanie dostępności i wykorzystania Polskiej Bibliografii Lekarskiej, jedynej bazy polskiej bibliograficznej w dziedzinie medycyny i nauk pokrewnych, wykazałoby być może czy przeszkodą w korzystaniu z tego źródła jest koszt dostępu,

czy też po prostu brak wiedzy potencjalnych użytkowników o tym, że taka baza istnieje.

Większość baz i tzw. „narzędzi wspomagania decyzji medycznych" nie jest skądinąd dostępna poza sieciami akademii medycznych, a więc dla większości praktyków. Ciekawe byłoby więc sprawdzić, jak w takim razie zdobywają w razie potrzeby najbardziej aktualną rzetelną wiedzę naukową lekarze i pielęgniarki w Polsce? W latach 2009-2010 rząd polski wykupił krajowy dostęp do ważnych dla praktyki medycznej źródeł informacji: Cochrane Library i DynaMed. Zrezygnowano z przedłużania tego dostępu, jak twierdzi Agencja OTM, z powodu braku zainteresowania środowiska medycznego. Można postawić hipotezę badawczą, że nie towarzyszyła temu zakupowi informacja i edukacja, ale takich badań ani przed ani po zakupie nie przeprowadzono. Pojawia się też pytanie, jak się ma dostępność medycznej informacji naukowej do procesu demokratyzacji. Czy nie pogłębia się przepaść między dobrze poinformowanymi „wybranymi" (np. lekarzami w klinikach uniwersyteckich) a profesjonalistami pozbawionymi łatwego dostępu do informacji (np. lekarzami w podstawowej opiece zdrowotnej). To także interesujące pytania badawcze, na które nie mamy odpowiedzi.

Z kolei, badania potrzeb i zachowań użytkowników bibliotek, wykazałyby być może (to robocza uzasadniona obserwacjami autorki hipoteza) braki w ich w edukacji informacyjnej. Natomiast badania potrzeb i zachowań informacyjnych pacjentów czy klientów opieki zdrowotnej, którzy rzadko są użytkownikami akademickich bibliotek medycznych, mogłyby posłużyć tworzeniu źródeł opartej na wiedzy informacji dla tych odbiorców. Osoba odczuwająca potrzebę informacji zdrowotnej w Polsce najprawdopodobniej „googluje" i prawdopodobnie trafia głównie na strony WWW producentów leków, materiałów medycznych, żywności itp., skoro nie ma innych niezależnych wiarygodnych źródeł, na wzór brytyjskiego NHS Choices czy kanadyjskiego HeathChoices. Pole badań w zakresie informacji potrzebnej pacjentom i obywatelom, a służącej podnoszeniu poziomu alfabetyzmu zdrowotnego społeczeństwa jest ogromne i prawie zupełnie w Polsce niezagospodarowane.

Nie ma też badań nad potrzebami w zakresie informacji naukowej wśród polityków zdrowotnych, decydentów, instytucji finansujących itd. Decyzje tych osób i instytucji, zgodnie z paradygmatem „opieki zdrowotnej opartej o badania naukowe", powinny być zasilane informacja naukową. Czy tak się dzieje? Kto ją dostarcza? Czy biorą w tym udział pracownicy informacji naukowej? Nie wiemy.

W dziedzinie zdrowia bardzo ważną funkcję pełnią media masowej komunikacji, które wpływają na zachowania zdrowotne ludzi, na działania w zakresie zdrowia publicznego, na wiedzę o zdrowiu. Jak media użytkują i jak przekształcają informację naukową? Czy informacja naukowa, jako dyscyplina naukowa nie powinna się sprawami upowszechniania wiedzy i informacji związanych ze zdrowiem, przeszkodami na drodze tego upowszechniania, aspektami psychologicznymi, społecznymi i politycznymi, zająć?

Nie prowadzi się też w Polsce, jak wykazała analiza piśmiennictwa, żadnych eksperymentów testujących hipotezy lub rozwiązania w zakresie dostarczania, przetwarzania, wykorzystywania naukowej informacji w sektorze ochrony zdrowia.

Wnioski

Przegląd publikacji wykazał, że badania prowadzone w dziedzinie medycznej i pokrewnej informacji naukowej rzadko można nazwać metodycznymi badaniami naukowymi. Przeważnie są to prace opisowe, eseistyczne, lub prace dokumentujące pewien stan rzeczy, a nie prace stawiające i sprawdzające hipotezy badawcze. Nie wyjaśniają one zjawisk ani nie szukają uogólnień, które mogłyby stanowić podstawę realnych rozwiązań i usprawnień systemowych.

Analizy prowadzone są głównie przez bibliotekarzy, którzy przeważnie koncentrują się na sprawach lokalnych, nie uwzględniając szerszej perspektywy i przydatności własnych obserwacji i analiz dla rozwiązań bardziej ogólnych. Bibliotekarze prawdopodobnie przeważnie nie mają odpowiedniego przygotowania metodycznego do prowadzenia badań naukowych. Jeżeli takie przypuszczenie okazałoby się prawdziwe, przydatna byłaby edukacja bibliotekarzy w tym zakresie.

Tematycznie, publikacje ograniczają się do kilku zagadnień, wśród których opis usług i szkoleń bibliotecznych, opis źródeł informacji i współpraca bibliotek medycznych są najczęstszymi. Współcześnie bardzo ważne dla rozwoju medycznej informacji naukowej problemy, takie jak m.in.: potrzeby i zachowania informacyjne użytkowników, dostępność informacji, problemy jej przetwarzania, nowe zadania pracowników informacji naukowej, wpływ informacji na jakość usług medycznych, zdrowie, informacja dla pacjentów są analizowane rzadko lub wcale.

Podsumowując, zarówno zakres jak i jakość badań prowadzonych w ostatnim dziesięcioleciu w Polsce w dziedzinie medycznej i pokrewnej informacji naukowej wydają się być niewystarczające dla wprowadzania nowoczesnych systemowych rozwiązań w tym zakresie.

Bibliografia

C i e ś l a Jolanta, S t a s i a k Marcin, Z d e b Urszula, N i e d ź w i e d z k a Barbara: Bibliotekarz medyczny – nauczyciel umiejętności informacyjnych. Obraz wyłaniający się z badania potrzeb edukacyjnych bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach medycznych i pokrewnych w Polsce. *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Techniczne,j* 2010 Vol. 17 nr 3 s. 3-1

K a r l i ń s k i Wiesław: Modelowe rozwiązania systemu informacyjnego w ochronie zdrowia. Biblioteka Zdrowia Publicznego, nr.8, Warszawa 2001

K i s i l o w s k a Małgorzata: *Modelowanie rozległych systemów informacyjnych. Zdrowie i kultura*. Warszawa 2009

M i n i s t e r s t w o Gospodarki. *E-Polska. Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006*. Warszawa 2001

M i n i s t e r s t w o Zdrowia. *Projekt Ustawy o systemie informacji w ochronie zdrowia.* z dnia 1 października 2010 r. http://www.mz.gov.pl/wwwmz index?mr=q491&ms=382&ml=pl&mi=382&mx=0&mt=&my=131&ma=016108. [dostęp:28.03.2011]

M i n i s t e r s t w o Zdrowia. Kierunki informatyzacji E-zdrowie Polska, na lata 2011-2015. Warszawa 2009 http://www.mz.gov.pl/wwwfiles/ma_struktura/docs/kierunki_e_zdrowie_09022011.pdf

W o j t y n i a k Bogdan, G o r y ń s k i Paweł: *System informacji w ochronie zdrowia w Polsce. Elementy oceny*. Warszawa 2006

Mgr Bogumiła Bruc
Łódź - UM

WYKORZYSTANIE ENDNOTE WEB W PRACACH NAUKOWO-BADAWCZYCH Z ZAKRESU BIOMEDYCYNY

Abstract

EndNote Web, a component of Thomson Reuters EndNote and Web of Knowledge[SM] is known as a web-based personal bibliography manager. It allows the users to collect, import and organize references from a variety of databases. Moreover, it permits to incorporate citations into a scientific publication while creating it. Its functions enable scholarly and scientific community to save time and also share collections among peers while working on projects that require reviewing and organizing large volume of professional literature. As this paper intends to show, EndNote Web may be used not only as the bibliographic manager but also as a tool which assists the users in their time consuming projects such as systematic reviews or creating subject databases. Librarians effort in promotion of EndNote extends the services that libraries can offer faculty and students.

Wstęp

Poprawne zapisywanie bibliografii w odpowiednim formacie wymaga od autora poświęcenia czasu i uwagi. Zostały więc stworzone specjalne programy, które wspomagają autorów w organizowaniu, przechowywaniu i wykorzystywaniu opisów bibliograficznych i tworzeniu bibliografii zwane menadżerami bibliografii. Programy takie jak RefWorks, EndNote, czy Reference Manager istnieją już od wielu lat jako narzędzie dla naukowców i studentów do tworzenia własnych zbiorów opisów bibliograficznych, które można importować z baz danych, formatować w różnych stylach, przechowywać, wykorzystywać w kolejnych publikacjach oraz udostępniać innym zainteresowanym w danej dziedzinie. Są to programy komercyjne, wymagające własnych nakładów finansowych lub dostępu do nich z macierzystej uczelni lub instytucji[1].

Istnieją też darmowe serwisy WWW, żeby wymienić takie jak Conotea, Zotero czy KnightCite, które formatują pojedyncze opisy. Strony te nie oferują jednak

[1] Jane K e s s l e r, Mary K. U l l e n: Citation generators: generating bibliographies for the next generation. *The Journal of Academic Librianship* 2005 Vol. 31 nr 4 s. 310

wielu funkcji, np.: użytkownicy nie mogą importować opisów bibliograficznych z baz danych, muszą je zatem wpisywać manualnie przy ograniczonym wyborze stylów. Często też nie można swoich rekordów przechowywać „na zawsze", bowiem obowiązuje użytkownika limit czasowy.

Nauczyciele akademiccy używają różnych formatów bibliograficznych, takich jak AMLA, APA, MLA, Chicago, czy Turabian. Problem wyboru odpowiedniego opisu, jest podyktowany preferencjami promotora lub wydawcy danej publikacji.

EndNote i jego wersja online EndNote Web należy do jednego z wiodących, komercyjnych programów do tworzenia własnych baz bibliograficznych.

EndNote Web

Stworzony przez firmę Thomson Reuters, EndNote Web, jako komponent EndNote i integralna część platformy Web of Knowledge^{SM} jest programem online, narzędziem wspomagającym tworzenie bibliografii. Umożliwia skonsolidowanie i uporządkowanie danych bibliograficznych uzyskanych poprzez przeszukanie rozmaitych elektronicznych baz danych czy stron internetowych. Stanowi integralne rozwiązanie w opracowaniach badań i tworzeniu prac naukowych.

Program EndNote Web umożliwia użytkownikowi

- Przeszukiwanie baz na platformie Web of Knowledge, PubMed oraz setek elektronicznych katalogów bibliotecznych bezpośrednio ze stron bibliotek poprzez zainstalowane domyślnie połączenia.
- Importowanie danych bibliograficznych z licznych baz online.
- Wykorzystanie własnej biblioteki w trakcie pisania prac naukowych.
- Łatwy i szybki dostęp do wszystkich funkcji poprzez aktywne zakładki.
- Przechowywanie do 10 000 rekordów.
- Śledzenie napływających informacji bibliograficznych w wielotematycznych grupach.
- Szybki dostęp do pełnych tekstów artykułów.
- Zlokalizowanie danych bibliograficznych dzięki opcji *Quick Search* - EndNote Web podświetla szukane terminy w tytułach publikacji.
- Wykorzystanie 45 różnych typów publikacji, takich jak artykuł w czasopiśmie, książka, strona internetowa czy blog.
- Utworzenie listy "ulubionych" połączeń do najczęściej wykorzystywanych baz danych
- Sortowanie listy publikacji według autora, liczby cytowań lub według daty: dodania do EndNote lub modyfikacji informacji.
- Zlokalizowanie danych bibliograficznych w trakcie pisania pracy w edytorze tekstu – czynność ta wymaga zainstalowania wtyczki *Cite While You Write.* Dzięki współpracy EndNote Web z programami : MS Word, OpenOffice, oraz Corel WordPerfect, możliwe jest wstawianie na bieżąco przypisów i wykazów

bibliograficznych w tworzony tekst.

- Wykorzystanie ponad 3 300 stylów do formatowania bibliografii.
- Stworzenie listy publikacji, która może być zapisana na twardym dysku, przesłana pocztą emailową lub wydrukowana.
- Wymianę zebranych publikacji z innymi naukowcami lub studentami poprzez funkcję *EndNote Web groups*.
- Uporządkowanie i dzielenie się własnymi publikacjami z ResearcherID author community.

Należy podkreślić korzyści dla użytkowników mających dostęp do platformy Web of Knowledge:

- Przesyłanie do EndNote Web dowolnej liczbę wybranych publikacji jednym kliknięciem myszy.
- Eliminacja gromadzenia duplikatów. Web of Knowledge identyfikuje publikacje zgromadzone w EndNote Web, tak aby w trakcie następnych sesji wyszukiwawczych nie zaznaczać tych samych dokumentów.
- Dostęp do informacji na temat wybranego artykułu, takich jak wyświetlenie linków do liczby cytowani oraz relewantnych artykułów [2].

Wykorzystanie EndNote/EndNote Web z punktu widzenia użytkowników

Wszystkie publikacje naukowe, zarówno książki, artykuły jak i rozprawy naukowe muszą posiadać udokumentowaną bibliografię. Bibliografia, *(gr. biblion albo biblos = książka, graphein = pisać) – Uporządkowany spis (wykaz, zestawienie) dokumentów, dobranych wg pewnych kryteriów, spełniający określone zadania informacyjne*[3], jako integralna część publikacji naukowej, jest niezbędna ponieważ:

1. Demonstruje dogłębność w zbieraniu materiałów do publikacji, udawadniając, że autor wyczerpująco zapoznał się z literaturą naukową w danym temacie co podwyższa wiarygodność jego publikacji.
2. Pozwala autorowi udokumentować pomysły i wyniki badań innych naukowców, a więc tym samym uniknąć posądzenia o plagiat.
3. Pozwala innym czytelnikom identyfikować i odnajdywać materiały, które wykorzystano w publikacji. Wielu odbiorców odnosi się do podanej literatury fachowej, żeby posłużyć się nią w swoich pracach.

Środowisko naukowców kładzie duży nacisk na poprawność identyfikowania cytowanych źródeł. Świadczy o tym bogata literatura na temat etyki tworzenia prac naukowych w piśmiennictwie akademickim[4]. Instrukcje dotyczące właściwych opisów zawartych w pracy umieszczane są na stronach wielu akademickich bibliotek

---

[2] Więcej informacji na stronie http://www.endnote.com/enwebinfo.asp

[3] Encyklopedia wiedzy o książce, 1971 s.155

[4] Kathleen G r a y, Celia T h o m p s o n, Rosemary C l e r e h a n, Judithe S h e a r d, Margaret H a m i l t o n: Web 2.0 authorship: Issues of referencing and citation for academic integrity. *Internet and Higher Education* 2008 Vol. nr 11 s. 112-118.

promujących etyczne tworzenie publikacji, jak na przykład Wydział Medyczny Uniwersytetu Warwik czy Concordia University[5].

Innym czynnikiem, który powoduje, że EndNote oraz EndNote Web obecnie jest szeroko wykorzystywane w pracy badawczej jest zmiana metodyki prac badawczych. Jak pisze Evelyn Jabri zwyczaje naukowców dotyczące poszukiwania wartościowych dla nich informacji bardzo się zmieniły na przestrzeni czasu. W przeszłości typowy badacz, żeby pogłębić wiedzę na temat rozwoju badań, przeglądał kluczowe periodyki ze swojej dziedziny i uczestniczył w naukowych konferencjach. Obecnie jednak naukowcy polegają bardziej na czasopismach elektronicznych niż drukowanych. Jest to spowodowane tym, że biblioteki znacznie ułatwiają dostęp do artykułów poprzez instytucjonalne subskrypcje do baz danych i elektronicznych periodyków. Co więcej, wielu wydawców dostarcza artykuły online od 2 tygodni do 6 miesięcy przed ich drukowaniem. Zachęca to naukowców do wykorzystywania internetu, w celu odnalezienia relewantnych informacji. Czytają więc elektroniczne spisy treści czasopism, tworzą alerty lub wykorzystują „RSS". Przeszukują też bezpośrednio biomedyczne bazy takie jak PubMed, Web of Science, Medline, EMBASE czy Biosis. Przeszukiwania te uzupełnione są wykorzystaniem wyszukiwarki Google w odnalezieniu różnorodnych form multimedialnych takich jak zdjęcia, slajdy lub filmy video. Różne mechanizmy odszukiwania w sieci dokumentów w formacie PDF i multimediów poprawiły dostępność do materiałów naukowych. Jednakże największe wyzwania dla współczesnego badacza stwarzają metody przechowywania i zapisywania wybranych pozycji w taki sposób, aby w każdej chwili można było do nich dotrzeć, odtworzyć je, odnaleźć właściwe publikacje oraz wymieniać się własnymi zbiorami z innymi naukowcami[6]. To właśnie tzw. programy zarządzające bibliografiami ułatwiają te zadania. EndNote Web dzięki funkcjom umożliwiającym wgląd we własne zbiory, przechowywanie linków do oryginalnych artykułów, stron wydawców czy adresów autorów, wspomaga utworzenie przenośnej, osobistej biblioteki dostępnej z każdego komputera.

Analiza fachowej literatury medycznej wskazuje, że wiele projektów naukowych, np. praca nad sytematic review, która wymaga przeszukania ogromnej ilości literatury przedmiotu, a następnie selekcję i wybór właściwych publikacji, wykorzystuje EndNote Web jako narzędzie do skondensowania i uporządkowania materiałów[7] (Fitzgibbons and Meert 2010). Program ten pozwala na śledzenie pojawiającej się

[5] The University of Warwick.Warwick Medical School. A Guide to Referencing. http://www2.warwick.ac.uk/fac/med/study/cpd/current/handbook/pghb/support/referencing_and_avoiding_plagiarism/referencing_guide [Dostęp 28.01.2011]; University, Concordia, "Academic Integrity" http://provost.concordia.ca/academicintegrity/ [Dostęp 28.01.2011 2011].

[6] Evelyn J a b r i: A day in the life of an academin chemist. *Learned Publishing* 2008 Vol. 21 nr 2 s. 105-109

[7] Megan F i t z g i b b o n s, Deborah M e e r t: Are bibliographic management software search interfaces reliable?: a comparison between search results obtained using database interfaces and the EndNote online search function. *The Journal of Academic Librarianship* 2010 Vol. 36 nr 2 s.144.

literatury na każdym etapie projektu badawczego. Autorzy systematic review na temat wykorzystania medycyny niekonwencjonalnej w onkologii pediatrycznej stwierdzają, że w trakcie przeszukiwania 6 elektronicznych baz danych w poszukiwaniu artykułów spełniających ich kryteria wykorzystali EndNote Web do zarządzania zebraną literaturą[8]. Także zebrane piśmiennictwo na temat wpływu długoterminowego stresu na organizm ludzki (allostatic load) zostało importowane do EndNote[9].

Rola bibliotekarzy w promowaniu wykorzystania EndNote/EndNote Web w pracy naukowo-badawczej

Gwałtowny rozwój technologii a wraz z nim pojawiające się nowe programy oraz zalew literatury fachowej powoduje, że użytkownik bardzo często czuje się zagubiony. Potrzebuje on profesjonalnej pomocy bibliotekarzy w dokonaniu wyboru programu, który pomoże mu w uporządkowaniu zebranej literatury. Nahyun Kwon w swojej analizie konstatuje, że z powodu ogromnej ilości badań klinicznych, każdego roku ponad 400 000 nowych artykułów na temat nowotworów jest dodawanych do piśmiennictwa biomedycznego [10].

Bibliotekarze w bibliotekach medycznych, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom użytkowników tworzą lokalne, bibliograficzne bazy danych dla lekarzy. Autorzy artykułu na temat procesu kreowania bazy zawierającej publikacje na temat „clinical proces interventions" twierdzą, że wykorzystanie EndNote jako pośrednika w procesie jej budowania było niezbędne do importu danych z Medline, zapisania rekordów, ich eksportu do docelowego programu, a także do ich uaktualniania[11]. O roli EndNote w trakcie tworzenia bazy dla publikacji wyszukanych w PubMed a zawierających słowa kluczowe „Glyco and 2D/3D" piszą też Nakajima Hideki, Hotta Yasunobu i Sato Toshinori[12].

Aby wspomóc naukowców, w ich pracach naukowych, proponuje się przeszukiwanie baz, importowanie wybranych publikacji do EndNote Web, a później utworzenie otwartych grup tematycznych, dzięki którym mogą współpracować wymieniając się

---

[8] Felicity L. B i s h o p, Philip P r e s c o t t, Yean Koon C h a n, Jemma S a v i l l e, Erik von E l m, George T. Lewith: Prevalence of complementary medicine use in pediatric cancer: a systematic review. *Pediatrics* 2010 Vol. 125 nr 4 s. 768-776.

[9] James A. S t e w a r t: The Detrimental Effects of Allostasis: Allostatic Load as a Measure of Cumulative Stress. *Journal of Physiological Anthropology* 2006 Vol. 25 nr 1 s. 133-145

[10] Nahyun K w o n, Kyunghye K i m: Who goes to a library for cancer information in the e-health era? a secondary data analysis of the Health Information National Trends Survey (Hints). *Library & Information Science Research* 2009 Vol. 31 s. 192

[11] Jeremiah H.S a b l e, Beth G. C a r l i n, James E. A n d r e w s, MaryEllen C. S i e v e r t: Creating local bibliographic databases: new tools for evidence-base health care. *Bulletin of the Medical Library Association* 2000 Vol. 88 nr 2 s. 140-141

[12] Nakajima H i d e k i, Hotta Y a s u n o b u, Sato T o s h i n o r i: Use of PubMed web page and creation of database using EndNote. *Trends in Glycoscience and Glycote chnology* 1998 Vol. 10 nr 55 s. 405-413.

wynikami z innymi kolegami[13].

Bibliotekarze testują różne możliwości importu wyszukanych w bazach biomedycznych dokumentów do EndNote/EndNote Web wykorzystując dostępne współcześnie wyszukiwarki internetowe. Wypracowaną jak najprostszą i najlepszą ich zdaniem metodę, przekazują następnie osobom zainteresowanym. Eksperymentują z zastosowaniem różnych wyszukiwarek np. Internet Explorer i Mozilla Firefox, a także ich różnych wersji oraz systemów operacyjnych zainstalowanych w komputerach[14]. Analizują różnice otrzymanych wyników po przeszukaniu konkretnych tematów bezpośrednio ze strony PubMed, porównując je z wynikami uzyskanymi poprzez skorzystanie z funkcji domyślnego połączenia w EndNote Web. Z analizy tej wynika, że efektywniejszą metodą jest bezpośrednie przeszukiwania baz, aniżeli ze strony EndNote Web[15].

Biblioteki akademickie na całym świecie przeprowadzają szkolenia dla swoich pracowników naukowych oraz studentów z zakresu obsługi i wykorzystania EndNote oraz jego komponentu EndNote Web. Użytkownicy mają szansę zapoznać się ze specjalnie zaprojektowanymi szkoleniami online w formie pokazów slajdowych lub krótkich filmów wideo. Pracownicy bibliotek oferują też warsztaty prowadzone dla grupy kilku osób, w czasie których uczestnicy mogą przećwiczyć nabyte umiejętności[16].

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi korzystając z dostępu do platformy Web of Knowledge chce przybliżyć swoim użytkownikom EndNote Web i zainteresować ich możliwościami, jakie ten program oferuje zarówno w ich pracy badawczej jak i dydaktycznej. Zaprojektowano i zrealizowano w formie pokazów slajdowych kilka instrukcji online, które umieszczono na platformie e-learningowej Moodle. Instrukcje te objaśniają krok po kroku poruszanie się po EndNote Web, jak i pokazują przykłady praktyczne (Rys.1 i Rys.2). Szkolenie z EndNote Web jest jednym z obowiązkowych elementów na zajęciach z informacji naukowej dla słuchaczy studium doktoranckiego. W bibliotece odbyły się spotkania z przedstawicielką firmy Thompson Reuters, która przeprowadziła kilka, cieszących się dużym zainteresowaniem sesji, zapoznających pracowników i studentów

---

[13] Shamsha D a m a n i, Stephanie F u l t o n: Collaborating and delivering literature search results to clinical teams using Web 2.0 Tools. *Medical Reference Services Quarterly* 2010 Vol. 29 nr 3 s. 210

[14] Sue L o n d o n, Osman G u r d a l, and Carole G a l: Automatic export of PubMed (R) citations to EndNote (R). *Medical Reference Services Quarterly* 2010 Vol. 29 nr 2 s. 146-153

[15] Melissa G o m i s, Carole G a l l, Frances A. B r a h m i: Web-Based Citation Management Compared to Endnote: Options for Medical Sciences. *Medical Reference Services Quarterly* 2008 Vol. 27 nr 3 s. 260-270

[16] The University of Warwick.Warwick Medical School. EndNote Web http://www2.warwick.ac.uk/services/library/main/research/endnote/ [Dostęp 28.01.2011]; Countway Library of Medicine. Classes, tutorials and seminars https://www.countway.harvard.edu/menuNavigation/libraryServices/classes.html?typeId=0&buildingId=0&query=&search=Search [Dostęp 28.01.2011]

z platformą Web of Knowledge, a w tym także z EndNote Web. W ramach promocji poszerzającej się oferty usług bibliotecznych, bibliotekarze przygotowali prezentację, którą przedstawiają na radach poszczególnych wydziałów. Planuje się też warsztaty praktyczne dla pracowników naukowo-dydaktycznych mające ich zachęcić do pracy z tym narzędziem na co dzień.

Rys. 1 Podgląd ekranu: lista instrukcji do programu EndNote na platformie Moodle

Rys. 2 Podgląd ekranu: przykładowy slajd

Podsumowanie

Program do tworzenia własnej bazy bibliograficznej EndNote Web wart jest

polecenia i zainteresowania użytkowników, ponieważ oferuje gamę możliwości począwszy od przechowywania zbiorów bibliograficznych poprzez wymianę zebranych informacji z innymi zainteresowanym osobami. Ułatwia pisanie różnego rodzaju prac naukowych, a przede wszystkim pozwala zaoszczędzić cenny czas, który autor spędza przy sporządzaniu długich wykazów bibliograficznych.

Bibliografia

B i s h o p Felicity L., P r e s c o t t Philip, C h a n Yean Koon, S a v i l l e Jemma, von E l m Erik, Lewith George T.: Prevalence of complementary medicine use in pediatric cancer: a systematic review. *Pediatrics.* 2010 Vol. 125 nr 4 s. 768-776

C o u n t w a y Library of Medicine. Classes, tutorials and seminars https://www.countway.harvard.edu/menuNavigation/libraryServices/classes.html?typeId=0&buildingId=0&query=&search=Search [Dostęp 28.01.2011]

C o n c o r d i a University. Academic Integrity http://provost.concordia.ca/academicintegrity/ [Dostęp 28.01.2011]

D a m a n i Shamsha, F u l t o n Stephanie: Collaborating and delivering literature search results to clinical teams using Web 2.0 Tools. *Medical Reference Services Quarterly* 2010 Vol. 29 nr 3 s. 207-217

G r a y Kathleen, T h o m p s o n Celia, C l e r e h a n Rosemary, S h e a r d Judithe, H a m i l t o n Margaret: Web 2.0 authorship: issues of referencing and citation for academic integrity. *Internet and Higher Education* 2008 Vo. 11 s. 112-118

E n c y k l o p e d i a wiedzy o książce. Wrocław Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1971

F i t z g i b b o n s Megan, M e e r t Deborah: Are bibliographic management software search interfaces reliable?: a comparison between search results obtained using database interfaces and the EndNote online search function. *The Journal of Academic Librarianship* 2010 Vol. 36 nr 2 s. 144-150

H i d e k i Nakajima, Y a s u n o b u Hotta, T o s h i n o r i Sato: Use of PubMed web page and creation of database using EndNote. *Trends in Glycoscience and Glycote chnology* 1998 Vol. 10 nr 55 s. 405-413

G o m i s Melissa, G a l l Carole, B r a h m Frances A.: Web-based citation management compared to Endnote: options for medical sciences." *Medical Reference Services Quarterly* 2008 Vol. 27 nr 3 s. 260-270

J a b r i Evelyn: A day in the life of an academin chemist. *Learned Publishing* 2008 Vol. 21 nr 2 s. 105-109

K e s s l e r Jane, U l l e n Mary K.: Citation generators: generating bibliographies for the next generation. *The Journal of Academic Librianship* 2005 Vol.31 nr 4 s. 310-316

K w o n Nahyun, K i m Kyunghye: Who Goes to a Library for Cancer Information in the E-Health Era? a Secondary Data Analysis of the Health Information National Trends Survey (Hints). *Library & Information Science Research* 2009 Vol. 31 s. 192-200.

L o n d o n Sue, G u r d a l Osman, G a l l Carole: Automatic Export of PubMed (R) Citations to EndNote (R). *Medical Reference Services Quarterly* 2010 Vol.29 nr 2 s. 146-153.

S a b l e Jeremiah H., C a r l i n Beth G., A n d r e w s James E., S i e v e r t MaryEllen C.: Creating local bibliographic databases: new tools for evidence-base health care. *Bulletin of the Medical Library Association* 2000 Vol. 88 nr 2 s. 139-144.

S t e w a r t James A.: The detrimental effects of allostasis: allostatic load as a measure of cumulative stress. *Journal of Physiological Anthropology* 2006 Vol. 25 nr 1 s. 133-145

T h e U n i v e r s i t y of Warwick.Warwick Medical School. A Guide to Referencing http://www2.warwick.ac.uk/fac/med/study/cpd/current/handbook/pghb/support/referencing_and_avoiding_plagiarism/referencing_guide [Dostęp 28.01.2011]

T h e U n i v e r s i t y of Warwick.Warwick Medical School. EndNote Web http://www2.warwick.ac.uk/services/library/main/research/endnote/ [Dostęp 28.01.2011]

Mgr inż. Anna Grygorowicz
Gdańsk - GUMed

NOWE ZASADY OCENY PARAMETRYCZNEJ; PUNKTACJA POLSKICH CZASOPISM NAUKOWYCH

Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych (KEJN)

- powołany 30 grudnia 2010 r. przez Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
- stanowi organ opiniodawczo-doradczy ministra
- w skład KEJN wchodzi 30 członków, pracujących w 4 grupach:
  1. Nauk Ścisłych i Inżynierskich
  2. Nauk o Życiu
  3. Nauk Humanistycznych i Społecznych
  4. Nauk o Sztuce i Twórczości Artystycznej
- przewodniczącym KEJN jest prof. dr hab. Maciej Zabel

Główne zadania KEJN

- ocena jednostek naukowych wg standardów i zasad oceny uznanych na świecie
- rzeczywiste powiązanie wysokości finansowania z jakością prowadzonych prac badawczych
- wypracowanie zasad klasyfikowania jednostek do jednej z czterech kategorii:
  1. **A+** poziom wiodący w skali kraju
  2. **A** poziom bardzo dobry
  3. **B** poziom akceptowalny z rekomendacją wzmocnienia działalności naukowej
  4. **C** poziom niezadowalający

Posiedzenia KEJN

- dotychczas odbyło się 13 posiedzeń KEJN (protokoły dostępne pod adresem: http://www.nauka.gov.pl/nauka/organy-opiniodawczo-doradcze-ministra/komitet-ewaluacji-jednostek-naukowych/protokoly-posiedzen-kejn/)
- podczas spotkań wypracowano zasady oceny czasopism i monografii naukowych (które opublikowano pod adresem: http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych)
- zasady oceny parametrycznej jednostek są w dalszym ciągu omawiane

Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich

- 11 kwietnia 2011 roku Rada Wykonawcza KDBASP wystosowała list z postulatami do KEJN w sprawie nowych kryteriów oceny jednostek naukowych
- postulaty dotyczyły 4 grup zagadnień:
  1. spraw ogólnych
  2. publikacji recenzowanych
  3. publikacji nierecenzowanych
  4. materiałów konferencyjnych

KDBASP – postulaty Sprawy ogólne

- ustalenie jednolitych zasad oceny pracowników i jednostek naukowych
- uszczegółowienie typów (rodzajów) publikacji podlegających ocenie punktowej
- dookreślenie zasad oceny publikacji recenzowanych; dot. zeszytów specjalnych i suplementów czasopism
- ustalenie zasad postępowania z publikacjami bez afiliacji

KDBASP – postulaty Publikacje recenzowane

- zamieszczenie w wykazach czasopism punktowanych numeru ISSN
- określenie procedur dla czasopism, których tytuły w wykazach MNiSW ograniczone są do serii głównej, tj. rozdzielenie tytułów serii wydawniczych od tytułów czasopism
- publikowanie wykazu czasopism punktowanych raz w roku
- rozwiązanie problemu wartości wskaźnika IF dla publikacji najnowszych (jeszcze bez wyliczonego IF)
- ustalenie sposobu pozyskiwania wskaźnika IF dla publikacji z lat: 1987, 1989, 1990
- ustalenie sposobu postępowania w przypadku publikacji *first online*
- jednoznaczne określenie zasad postępowania w przypadku prac opublikowanych w czasopismach występujących tylko w wersji elektronicznej
- ustalenie czy elektroniczne wersje czasopism (z różnymi numerami ISSN) oceniane są na równorzędnych zasadach jak czasopisma drukowane
- uregulowanie kryteriów oceny recenzji publikowanych w czasopismach

KDBASP – postulaty Publikacje nierecenzowane

- opracowanie czytelnych zasad dla oceny monografii; zasady powinny zawierać jednoznaczną definicję *arkusza wydawniczego*

KDBASP – postulaty Materiały konferencyjne

- uwzględnienie w systemie oceny wybranych referatów konferencyjnych zamieszczonych w materiałach pokonferencyjnych, publikowanych w wydawnictwach recenzowanych

Zaproponowane nowe zasady oceny czasopism z dn. 20 lipca 2011 r.

- opracowane dla potrzeb przyszłej kompleksowej oceny jakości działalności

naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostki naukowej
- dotyczą oceny czasopism polskich
- czasopisma wydawane za granicą, a zgłoszone do ewaluacji przez MNiSW, będą oceniane na tych samych zasadach
- dokument odnosi się do zapisów art. 42 ust. 5 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki
  (*Dz. U. Nr 96 poz. 615 oraz z 2011 r. Nr 84, poz. 455)*

Wykaz czasopism punktowanych

- regularna, raz w roku, publikacja przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego wykazu czasopism punktowanych
- sporządzenie wykazu będzie w gestii wybranego ośrodka informatycznego (np. Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego UW)
- *Wykaz* będzie składał się z 3 części zawierających odpowiednio::
  1. **A** – czasopisma z obliczonym współczynnikiem wpływu (*Impact Factor* – IF), umieszczone w bazie JCR
  2. **B** – czasopisma nieposiadające obliczonego IF
  3. **C** – czasopisma umieszczone w bazie ERIH

Wykaz czasopism punktowanych Lista A – czasopisma z IF

- podstawą tworzenia wykazu będzie najaktualniejsza wersja IF (na podst. bazy JCR)
- punktacja czasopisma będzie ustalana na podst. względnej wartości IF w danej grupie jednorodnej, przy skali normalizowanej do najwyższej wartości IF w tej grupie
- podstawą obliczeń będzie średnia krocząca IF z okresu 5 lat poprzedzających złożenie ankiety, z wyjątkiem czasopism posiadających IF od niedawna – w tym przypadku podstawą jest IF aktualny z pomięciem zer za poprzednie lata
- podstawą tworzenia wykazu będzie najaktualniejsza wersja IF (na podst. bazy JCR)
- punktacja czasopisma będzie ustalana na podst. względnej wartości IF w danej grupie jednorodnej, przy skali normalizowanej do najwyższej wartości IF w tej grupie
- podstawą obliczeń będzie średnia krocząca IF z okresu 5 lat poprzedzających złożenie ankiety, z wyjątkiem czasopism posiadających IF od niedawna – w tym przypadku podstawą jest IF aktualny z pomięciem zer za poprzednie lata
- jeśli czasopismo będzie występować w kilku grupach jednorodnych, na potrzeby oceny wybierana będzie grupa, w której ma najwyższy IF
- czasopisma będą klasyfikowane w 4 kategoriach (A1, A2, A3, A4)
- punktacja – **od 20 do 50 pkt**., skok w skali 0,25 pkt.

Wykaz czasopism punktowanych Lista B – czasopisma bez IF Cd

- podstawą oceny czasopisma jest wypełniony arkusz oceny czasopisma, opublikowany na stronie MNiSW: http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_

upload/Finansowanie/finansowanie_nauki/Dzialalnosc_statutowa/20110805_zalacznik_2.pdf

- ankietę wypełnić będzie mogła osoba fizyczna lub prawna, tj. redaktor naczelny, wydawca, autor publikujący w czasopiśmie naukowym
- system automatycznie dobiera wagi parametrów oceny (zgodnie z wybraną dziedziną) i oblicza sumaryczną liczbę punktów
- czasopisma będą klasyfikowane w czterech kategoriach – B1, B2, B3, B4
- punktacja – **od 0,25 do 10 pkt**., skok w skali 0,25 pkt.

Kryteria oceny czasopism bez IF:

1. index cytowań PIF (tzw. przewidywalny IF – *Predicted Impact Factor*) - oblicza wybrana w drodze konkursu jednostka biblioteczna, mająca obowiązek konfekcjonowania egzemplarzy okazowych czasopism naukowych wydawanych w kraju
2. zagraniczna afiliacja autorów publikacji naukowych
3. indeksacja w bazach danych
4. liczba prac naukowych publikowanych w roku
5. umiędzynarodowienie recenzentów
6. częstotliwość wydawania
7. język publikacji
8. umiędzynarodowienie rady naukowej
9. posiadanie wersji on-line
10. redaktorzy językowi, statystyczni, tematyczni

Zespół ekspertów afiliowanych przy KEJN:

- prowadzi i nadzoruje ocenę czasopism
- kontroluje prawidłowość procesu oceny
- w razie wykrytych nieprawidłowości w ankiecie wdraża procedurę penalizacyjną:
  1. upomnienie
  2. odmowa umieszczenia czasopisma na liście czasopism punktowanych przez kolejne 3 lata

Wykaz czasopism punktowanych Lista C – czasopisma umieszczone w bazie *ERIH*

Punktacja (w zależności od kategorii):

- A– 20 pkt.
- B – 30 pkt.
- C –12 pkt.

Punktacja monografii

Definicja monografii naukowej:

- tekstowe opracowanie naukowe
- objętość minimum 10 arkuszy wydawniczych
- opublikowana jako książka lub odrębny tom
- omawiająca zagadnienie w sposób wyczerpujący i twórczy
- powinna zawierać bibliografię naukową oraz numer ISBN

Monografię naukową stanowią również:

- edycje testów źródłowych i leksykografie (min. 5 arkuszy wydawniczych)
- atlasy
- mapy wieloaspektowe, zawierające legendę i wydawane w postaci kartograficznej

Monografiami naukowymi nie są:

- monograficzne artykuły opublikowane w czasopismach
- skrypty akademickie
- powieści
- zbiory poezji
- zbiory opowiadań i reportaży
- pamiętniki
- dzienniki

Punktacja monografii

- ocenie nie będą podlegały wznowienia
- liczba punktów uzyskanych przez jednostkę łącznie za rozdziały zamieszczone w wieloautorskiej monografii nie może przewyższać liczby punktów przyznanych za monografię naukową
- liczba monografii nie może przekraczać w grupie nauk humanistycznych i społecznych oraz nauk o sztuce i twórczości artystycznej **40%**, a w pozostałych **10%** wszystkich publikacji przedstawionych do punktacji

Autorstwo monografii w języku kongresowym
Autorstwo monografii w języku polskim
Autorstwo rozdziału w języku kongresowym
Autorstwo rozdziału w języku polskim
Redakcja monografii w języku kongresowym
Redakcja monografii w języku polskim

Punktacja monografii

Obliczanie punktów za publikacje wieloautorskie

- jeżeli liczba autorów nie jest większa niż 7, to waga punktów przyznanych afiliowanym jednostkom wynosi 1
- jeżeli liczba autorów przekracza 7:
  - jeśli co najmniej połowa autorów wykazuje afiliację w jednostce, waga równa jest 1
  - jeśli mniej niż 50%, ale nie mniej niż 10% autorów wykazuje afiliację w jednostce, waga równa jest ½
  - jeżeli mniej niż 10% autorów wykazuje afiliację w jednostce, waga równa się 1/4

Dr Bartłomiej Siek
Gdańsk - GUMed
Gdynia - AMW

IMPACT FACTOR A WYBRANE WSKAŹNIKI BIBLIOMETRYCZNE W RANKINGACH JEDNOSTEK GDAŃSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W LATACH 2005-2010

Abstract

The aim of the study was to compare cumulated IF of Medical University of Gdańsk departments highest ranked in 2005-2010 IF ranking lists. IF' values were compared with number of citations and with „department's impact factor", the scientific periodicals ranking list of Polish Ministry of Science and Higher Education and the number of publications in JCR-indexed periodicals were used in comparison as well.

Streszczenie

Celem artykułu było porównanie wartości IF publikacji jednostek GUMed, które w okresie 2005-2010 corocznie zajmowały najwyższe miejsca w rankingach GUMed. Skumulowany IF został zestawiony z liczbą cytowań i z 'IF jednostki', a także z punktacją ministerialną oraz liczbą prac w czasopismach z JCR.

Najbardziej znanym światowym wskaźnikiem bibliometrycznym, a można zaryzykować twierdzenie, że po części osławionym z racji kontrowersji[1], jakie budzi

[1] Dyskusje wiążą się z niemal każdym etapem funkcjonowania IF. Prosty statystycznie wskaźnik niesie ze sobą szereg zagrożeń związanych z postępowaniem autorów prac (cytowanie prac osób znajomych, dopisywanie autorów, przejmowanie bibliografii z innych prac bez ich odpowiedniej weryfikacji), redakcji czasopism (zalecanie cytowania artykułów opublikowanych w danym czasopiśmie), zasad obliczana (nieuwzględnianie w ilości publikacji określonych ich typów, choć ewentualne cytowania takiego „nieliczonego" typu publikacji mają wpływ na wysokość IF), jednostek odpowiedzialnych za finansowanie i organizację badań naukowych (używanie do oceny badaczy wskaźnika IF, który został stworzony do oceny czasopism). O złożoności problemu wykorzystania metod kwantytatywnych w ocenie dorobku naukowe por.: Marta Skalska-Zlat: Czy ilość przechodzi w bylejakość? Za i przeciw parametrycznej ocenie składników nauki. *Zagad. Naukzn*. 2005 T. 41 nr 1 s. 95-101. Kwestie te omawiał wielokrotnie Andrzej Kajetan Wróblewski, z którego publikacji należy przede wszystkim przywołać: Andrzej Kajetan Wróblewski: Jak nie należy korzystać z „Science Citation Index". *Nauka Pol*. 1994 s. 125-139; idem: Bibliometryczna trylogia. *Zagad. Naukzn*. 2002 T. 38 nr 1/2 s. 7-29. O kryteriach sukcesu naukowego w kontekście liczby cytowań i wartości IF pisze Aleksander Koj: Jak oceniać sukces w naukach biomedycznych, czyli wątpliwa przydatność bibliometrii. [w:] Sukces w nauce. Red. Wanda Lohmanowa. Kraków; Warszawa : Wydaw. PAU, 2006, s. 95-99. Zastrzeżenia dotyczące wykorzystania IF jako elementu oceny skutkującej wysokością przyznawanych środków na badania zostały raz jeszcze podniesione na sympozjum The past, present and future of the Impact Factor and other tools of scientometrics, zorganizowanym przez PAN w Warszawie 26 września 2008 z udziałem Eugene'a Garfielda (twórcy ISI). W swoim wystąpieniu A. K. Wróblewski sytuację przenoszenia IF na ocenę badacza nazwał po imieniu patologią. Tekst prezentacji w formacie PDF dostępny na stronie: www.aktualnosci.pan.pl/images/stories/pliki/konferencje_inne/2008/prezentacje_if/wroblewski2.pdf

sposób jego wykorzystania, jest Impact Factor (IF). Wskaźnik ten to liczba cytowań uzyskanych przez czasopismo w roku bieżącym dla artykułów opublikowanych w nim w ciągu dwóch poprzednich lat, podzielona przez ogólną liczbę artykułów zamieszczonych w tym samym czasopiśmie w tych samych dwóch latach[2]. Informacje o wartości IF zawarte są w bazie Journal Citation Report (JCR), jednej z baz tworzonych przez Instytut Informacji Naukowej w Filadelfii (obecnie Thomson-Reuters ISI Web of Knowledge). Nie należy bazy JCR mylić z tzw. listą filadelfijską. JCR jest pojęciem węższym, bazą obejmującą tylko te czasopisma, które posiadają IF, natomiast lista filadelfijska (również produkt Thomson-Reuters ISI) to wykaz czasopism indeksowanych przez filadelfijski Instytut Informacji Naukowej, obejmujący wszystkie czasopisma z JCR oraz wiele innych światowych czasopism naukowych, które przeszły proces weryfikacji w ISI. JCR jest produktem komercyjnym, stąd problemy z dostępem do informacji o wartości wskaźnika IF, natomiast lista filadelfijska, czyli ISI Master Journal List, jest dostępna on-line dla wszystkich użytkowników sieci. Wartość wskaźnika IF stanowi podstawę dla określenia punktów ministerialnych należnych za publikacje w czasopiśmie zagranicznym[3].

W bazach danych rejestrujących publikacje pracowników danej uczelni umieszcza się informacje dotyczące wartości IF czasopisma najczęściej w opisach pełnotekstowych publikacji ogłoszonych drukiem w danym periodyku. Bibliometryczne moduły baz bibliograficznych z kolei umożliwiają generowanie różnego rodzaju zestawień, w tym także rankingów. Chociaż IF jest wskaźnikiem dotyczącym czasopism, to punktacja ta jest przenoszona do oceny badaczy lub jednostek naukowych np. w procedurach dotyczących nagród lub uzyskania kolejnych stopni i tytułów naukowych. Uzus środowiskowy sprawił, że ranking jednostek o najwyższym IF za opublikowane prace jest traktowany jak ranking jednostek najlepszych. W tym kontekście celowym wydaje się sprawdzenie, na ile wskaźnik ten powiązany jest z innymi wskaźnikami bibliometrycznymi, zwłaszcza z liczbą cytowań, uważaną za miarę znaczenia naukowego danej publikacji.

By uzyskać możliwie jednorodny zbiór danych przeanalizowano rankingi jednostek

---

[2] Odpowiedzią na zarzuty, że uwzględnianie tylko dwóch ostatnich lat może dawać fałszywy obraz rzeczywistego oddziaływania czasopisma z dziedziny, której cechą charakterystyczną jest tzw. „długie trwanie publikacji", jest wprowadzenie od edycji JCR 2007 obok informacji o IF także informacji o IF pięcioletnim.

[3] Błędne zamienne stosowanie obu pojęć może przekładać się na wartość punktacji przyznawanej danemu czasopismu – lista ministerialna z roku 2005 zawierała pojęcie „czasopismo wyróżnione z listy filadelfijskiej", co oznaczało, że np. Farmacja Polska może mieć przypisane 3 punkty (taką wartość punktową miał ten tytuł ujęty w części B listy ministerialnej) lub 6 punktów (tyle przysługiwało za publikację w „czasopiśmie wyróżnionym z listy filadelfijskiej". Podobny problem powrócił w roku 2008, kiedy to ogłoszono aktualizację listy z informacją, że czasopismom ujętym w produktach komercyjnych ISI przypisano 10 punktów (co oznaczało de facto zrównanie z czasopismami posiadającymi już IF). W kwietniu 2009 zasada ta została unieważniona listem podsekretarza stanu MNSzW, a nowa lista ujmowała tytuły tych czasopism w części B z 6 punktami.

GUMed za lata 2005-2010 i do dalszych analizy zakwalifikowano te jednostki, które pojawiły się w każdym z corocznych zestawień. Zakres chronologiczny wynika przede wszystkim z wprowadzenia w roku 2005 ministerialnego wykazu czasopism punktowanych, który uwzględnia specyfikę dziedzinową przy nadawaniu punktacji[4], oraz z dostępności ostatniej edycji JCR (2010). Spośród 37 jednostek, które w latach 2005-2010 znajdowały się na pierwszych piętnastu miejscach rankingu wartości sumarycznej IF, cztery pojawiały się w tym rankingu co roku. Są to: Katedra i Klinika Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych, Katedra i Klinika Onkologii i Radioterapii, Katedra i Zakład Biochemii oraz Zakład Nadciśnienia Tętniczego. Dalszym analizom poddano publikacje z IF wymienionych czterech jednostek. Oczywiście, na dorobek każdej z nich składa się szereg innych jeszcze publikacji, jednak tekst ten nie stanowi analizy rankingu i próby oceny potencjału jednostek uczelni. Celem pracy jest określenie wartości informacyjnej IF w odniesieniu do jednostki naukowej. Analizę cytowań przeprowadzono w dniach 6 i 7 sierpnia 2011 roku wykorzystując bazę Journal Citation Reports na platformie Web of Knowledge[v.5.3].

W ciągu tych 6 lat Kat. Klin. Onkol. Radioter. zajmowała zawsze 1. miejsce; Kat. Klin. Nefrol. w roku 2005 – 12.; 2006 – 3., 2007 – 4., 2008 – 2., 2009 – 5.; 2010 – 8. Zakł. Biochem. odpowiednio zajmował miejsca: 5., 2., 8., 7., 6., 5.; zaś Zakł. Nadciśn. Tętn. miejsca: 10., 4., 3., 9., 4., 2. Co ciekawe, tylko w roku 2006 te cztery jednostki zajmowały pierwsze cztery miejsca rankingu. W pozostałych latach publikacje innych jednostek powodowały zmiany kolejności rankingu – zdarzało się, ze za sprawą jednej wysoko punktowanej pracy. Dla potrzeb tego artykułu wybrano jednak te jednostki, które systematycznie utrzymują się w rankingu. Warto również podkreślić, że Kat. Klin. Onkol. Radioter. w każdym roku dystansowała pozostałe jednostki co najmniej dwukrotnie jeżeli chodzi o wartość IF. Ta przewaga nie znajduje jednak potwierdzenia w porównaniu najprostszych informacji bibliometrycznych dotyczących czterech analizowanych jednostek. Tabela 1. prezentuje zestawienie miejsc rankingowych wybranych jednostek wg czterech kryteriów: wartości IF, ilości prac z IF, wartości punktacji ministerialnej i liczby cytowań.

Tabela 1. Miejsca analizowanych jednostek w rankingach wg wybranych kryteriów.

[4] Należy podkreślić, że jest to odpowiedź na wielokrotnie powtarzane zarzuty o zafałszowywaniu przez mechaniczne przeliczanie wartości IF rangi czasopism z różnych grup nauk. Por. Lech Kaczmarek: Praktyczne zastosowanie naukometrii w biomedycynie. *Zagad. Naukozn*. 2002 T. 38 nr 3 s. 279-284; Barbara Stefaniak: O znaczeniu wartości liczbowej Journal Impact Factor. *Zagad. Naukozn*. 2005 T. 41 nr 1 s. 77-86.

rok	kryterium rankingu	jednostka			
		Kat. Klin. Nefrol.	Kat. Klin. Onkol.	Zakł. Biochem.	Zakł. Nadciśn.
2005	wartość IF	4	1	2	3
	liczba prac z IF	3	1	2	4
	wartość punktacji ministerialnej	3	1	2	4
	liczba cytowań	4	1	2	3
2006	wartość IF	3	1	2	4
	liczba prac z IF	2	1	3	4
	wartość punktacji ministerialnej	2	1	3	4
	liczba cytowań	3	1	4	2
2007	wartość IF	2	1	3	4
	liczba prac z IF	3	1	4	2
	wartość punktacji ministerialnej	3	1	4	2
	liczba cytowań	3	2	4	1
2008	wartość IF	2	1	3	4
	liczba prac z IF	1	2	3	4
	wartość punktacji ministerialnej	1	2	3	4
	liczba cytowań	2	1	3	4
2009	wartość IF	3	1	4	2
	liczba prac z IF	3	2	4	1
	wartość punktacji ministerialnej	2	1	3	2
	liczba cytowań	4	2	3	1
2010	wartość IF	4	1	3	2
	liczba prac z IF	1	2	2	1
	wartość punktacji ministerialnej	3	2	4	1
	liczba cytowań	4	1	3	2

Poza informacją o tym, że nawet znacząca przewaga w wartości IF w danym roku nie gwarantuje pierwszego miejsca w innych rankingach, a zwłaszcza nie jest powiązana z największą liczbą cytowań, równie interesująca jest widoczna w latach 2005-2008 zależność liczby prac z IF i wartości punktacji ministerialnej. Brak tej zależności w latach 2009-2010 można najpewniej wiązać z pojawieniem się w JCR kilkunastu tytułów czasopism polskich – problem ten wymaga dalszych analiz. O tym, jak ważne było wprowadzenie wewnątrzdziedzinowego rangowania czasopism przy nadawaniu punktacji ministerialnej świadczy porównanie wartości punktacji ministerialnej i IF zawartych w tabeli 2.

Tabela 2. Wartości wybranych wskaźników publikacji z IF.

rok	wskaźnik	jednostka			
		Kat. Klin. Nefrol.	Kat. Klin. Onkol.	Zakł. Biochem.	Zakł. Nadciśn.
2005	wartość IF	29,445	128,236	38,040	30,549
	liczba prac z IF	13	25	17	10
	wartość punktacji ministerialnej	245	518	295	142
	liczba cytowań	104	1702	113	107
2006	wartość IF	42,635	163,548	48,081	42,203
	liczba prac z IF	22	28	19	16
	wartość punktacji ministerialnej	371	611	311	282
	liczba cytowań	108	2256	100	133
2007	wartość IF	55,535	160,093	32,580	72,310
	liczba prac z IF	20	24	11	22
	wartość punktacji ministerialnej	391	530	202	434
	liczba cytowań	104	940	69	2258
2008	wartość IF	45,613	146,689	31,266	27,964
	liczba prac z IF	21	18	16	10
	wartość punktacji ministerialnej	385	354	262	177
	liczba cytowań	152	376	71	51
2009	wartość IF	47,512	107,993	41,339	48,596
	liczba prac z IF	15	17	13	18
	wartość punktacji ministerialnej	422	477	362	422
	liczba cytowań	31	191	67	246
2010	wartość IF	37,134	149,058	43,325	56,452
	liczba prac z IF	20	17	17	20
	wartość punktacji ministerialnej	474	494	371	519
	liczba cytowań	19	70	20	25

Przy co najmniej ponad dwukrotnej (a nawet trzykrotnej) różnicy sumarycznego IF między Kat. Klin. Onkol. Radioter. a Kat. Klin. Nefrol. w latach 2008-2009 różnica wartości sumarycznej punktacji ministerialnej za prace z IF oscyluje wokół 10%, a co ważne, w roku 2008 Kat. Klin. Nefrol. w rankingu według kryterium punktacji ministerialnej zajmuje pierwsze miejsce. Nie mniej znaczące dla udowodnienia ograniczeń IF jako jedynego bibliometrycznego kryterium oceny jest porównanie sumarycznego IF i liczby cytowań Kat. Klin. Onkol. Radioter. i Zakł. Nadciśn. w roku

2007. Choć sumaryczny IF Zakł. Nadciśn. stanowi około połowy sumarycznego IF Kat. Klin. Onkol. Radioter. to w przypadku liczby cytowań rzecz ma się odwrotnie.

Powyższe zestawienia nie biorą pod uwagę istoty IF jako wskaźnika obliczanego dla konkretnego roku. Wykazana w tabeli 2 liczba cytowań obejmuje wszystkie cytowania uzyskane przez publikacje analizowanych jednostek ogłoszone drukiem w czasopismach z IF w latach 2005-2010. Dla porównania wskaźnika IF i rzeczywistej liczby cytowań warto pokusić się o obliczenie 'IF jednostki', tj. określenia liczby cytowań w roku n tych publikacji jednostki, które ukazały się w czasopismach z IF w latach n-1 i n-2. Do przeprowadzenia tych obliczeń wybrano rok, w którym sumaryczna wartość IF wszystkich jednostek była największa, czyli rok 2007 (suma IF wszystkich jednostek: 320,518). Celem zestawienia wyników analizowanych jednostek ze wskaźnikami wyliczonymi dla dziedzin wiedzy podano w tabeli także informacje zawarte w edycji JCR 2007 o liczbie cytowań uzyskanych przez wszystkie artykuły zaliczone do dziedziny, a także średnie wartości IF – medianę (*median IF*) i wskaźnik wpływu obliczony dla dziedziny (*aggregate IF*) – iloraz liczby wszystkich cytowań w dziedzinie i wszystkich publikacji w czasopismach dziedzinowych. Zgodnie z kategoriami, do jakich przypisane są czasopisma w JCR, dla Kat. Klin. Nefrol. dziedzinę stanowi „Urology & Nephrology", dla Kat. Klin. Onkol. – „Oncology", dla Zakł. Biochem. – „Biochemistry & Molecular Biology", dla Zakł. Nadciśn. – „Cardiac & Cardiovascular System". Dane zawiera tabela 3.

Tabela 3. Porównanie sumarycznego IF za rok 2007 z liczbą cytowań i danymi dziedzinowymi.

Lp.	dane	jednostka			
		Kat. Klin. Nefrol.	Kat. Klin. Onkol.	Zakł. Biochem.	Zakł. Nadciśn.
1	wartość IF	55,535	160,093	32,58	72,31
2	liczba prac opublikowanych w latach 2005-2006	25	53	36	26
3	liczba cytowań prac opublikowanych w latach 2005-2006	48	790	48	40
4	„IF jednostki"	1,920	14,905	1,333	1,538

5	liczba cytowań w dziedzinie	239 054	881 363	2 383 087	493 427
6	*median IF* w dziedzinie	1,926	2,564	2,550	1,828
7	*aggregate IF* w dziedzinie	2,839	4,551	4,225	3,757

Porównanie danych z wiersza 1 i 4 w sposób bardzo dobitny ukazuje, jakim nadużyciem z bibliometrycznego punktu widzenia jest przenoszenie służącego ocenie czasopism wskaźnika IF do innego rodzaju ocen. Co ciekawe, tabela 3. dostarcza również dowodu, że nieumiejętne posługiwanie się liczbą cytowań także może prowadzić do nieporozumień. Zakł. Nadciśn., który w roku 2007 jest pierwszy w rankingu uporządkowanym wg liczby cytowań (2258), trafia na miejsce trzecie w rankingu uporządkowanym pod względem wskaźnika wpływu (IF) obliczonego dla analizowanych jednostek. Porównanie danych z tabeli 3 dostarcza też kolejnego pięknego przykładu na względność danych nie rozpatrywanych w ramach dziedzin. W roku 2007 za publikacje z lat 2005-2006 dwie jednostki – Kat. Klin. Nefrol. i Zakł. Biochem. – uzyskały taką samą liczbę cytowań (tabela 3, wiersz 3; dane z 6/7 sierpnia 2011), jednak 48 cytowań uzyskanych w nefrologii stanowi dwie setne cytowań całej dziedziny a w biochemii ta sama liczba cytowań to tylko już dwie tysięczne cytowań całej dziedziny.

O konieczności zachowania dystansu w stosowaniu IF przypomina również fakt, że nie wszystkie artykuły, za które jednostkom przypisano IF, uzyskały cytowania. W grupie publikacji z lat 2005-2006, których cytowania w roku 2007 poddano analizie celem wyliczenia IF jednostki, 57 publikacji z ogólnej liczby 150 nie uzyskało ani jednego cytowania. Prace, które nie uzyskały cytowań, zostały ogłoszone drukiem w czasopismach o różnych wartościach IF. W przypadku publikacji Zakł. Biochem. najniżej punktowane czasopismo, w którym opublikowano niecytowany artykuł, miało przypisaną wartość IF 0,565; najwyżej zaś – 10,940. Ogółem za okres obliczania 'IF jednostki' nie uzyskało cytowań czternaście publikacji Zakł. Biochem. W przypadku publikacji Kat. Klin. Onkol. najniżej punktowane czasopismo, w którym opublikowano niecytowany artykuł, miało przypisaną wartość IF 0,446; najwyżej zaś – 4,549. Ogółem za okres obliczania 'IF jednostki' nie uzyskało cytowań jedenaście publikacji Kat. Klin. Onkol. W przypadku publikacji Kat. Klin. Nefrol. najniżej punktowane czasopismo, w którym opublikowano niecytowany artykuł, miało przypisaną wartość IF 0,677; najwyżej zaś – 5,218. Ogółem za okres obliczania 'IF jednostki' nie uzyskało cytowań siedemnaście publikacji Kat. Klin. Nefrol. W przypadku publikacji Zakł. Naciśn. najniżej punktowane czasopismo, w którym opublikowano niecytowany artykuł, miało

przypisaną wartość IF 1,124; najwyżej zaś – 4,137. Ogółem za okres obliczania ‘IF jednostki’ nie uzyskało cytowań piętnaście publikacji Zakł. Nadciśn.

Zestawienie danych dotyczących sumarycznego IF z innymi wybranymi wskaźnikami bibliometrycznymi jednostek GUMed, które w ciągu ostatnich 6 lat pojawiają się w pierwszej piętnastce rankingu jednostek uczelni, nie tylko pozwoliło wykazać na konkretnych przykładach ograniczenia IF, ale też każe po raz kolejny przypomnieć o konieczności dokonywania ocen zawsze przy użyciu kilku wskaźników bibliometrycznych i zawsze w odniesieniu do dziedziny wiedzy.

Prof. dr hab. Józef Kobos
Łódź - UM

PROCES BOLOŃSKI – PODSTAWĄ ZMIAN W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

Proces Boloński to ogólnoeuropejskie przedsięwzięcie, zapoczątkowane podpisaniem w 1999 roku przez ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe dokumentu zwanego Deklaracją Bolońską. Celem ostatecznym tego przedsięwzięcia jest utworzenie do 2012 r. – Europejskiego Obszaru (Przestrzeni) Szkolnictwa Wyższego. Pośród celów szczegółowych należy podkreślić: stworzenie warunków do mobilności obywateli, dostosowanie systemów kształcenia do potrzeb rynku pracy - zwłaszcza doprowadzenie do poprawy „zatrudnialności" (employability), podniesienie atrakcyjności i poprawienie pozycji konkurencyjności systemu szkolnictwa wyższego w Europie tak, aby odpowiadała ona wkładowi tego obszaru geograficznego w rozwój cywilizacji.

Podstawowymi elementami Procesu Bolońskiego stało się wprowadzenie systemu „łatwo czytelnych" i porównywalnych stopni (dyplomów) oraz studiów dwustopniowych, a także wprowadzenia punktowego systemu rozliczania osiągnięć studentów (ECTS), wspieranie mobilności studentów i pracowników, współdziałanie w zakresie zapewniania jakości kształcenia oraz propagowanie spraw europejskich w kształceniu (europejski wymiar kształcenia). Istotnym elementem tego Procesu jest także rozszerzenie dwustopniowej struktury studiów o studia III stopnia, studia doktoranckie oraz zacieśnianie związków kształcenia i badań naukowych (lepsze wykorzystanie możliwości współpracy uczelni z innymi instytucjami prowadzącymi badania naukowe). Bardzo ważnym składnikiem Procesu Bolońskiego jest implementacja zasad i standardów zapewnienia jakości, zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej.

W ramach Procesu Bolońskiego wprowadzono także ideę „uczenia się przez całe życie", w założeniach której leży możliwość kształcenia się w każdym wieku i czasie oraz w różnych instytucjach edukacyjnych. Program Uczenia się przez całe życie (Lifelong Learning Programme) jest programem Unii Europejskiej w dziedzinie edukacji i doskonalenia zawodowego, przewidzianym na lata 2007-2013. Zasadniczym celem tego programu jest rozwój różnych form uczenia się przez całe życie poprzez wspieranie współpracy między systemami edukacji

i szkoleń w krajach uczestniczących. Głównym zadaniem programu jest podniesienie jakości i zwiększenia atrakcyjności szkolnictwa oraz kształcenia zawodowego w Europie. Idea uczenia się przez całe życie (lifelong learning) to bardzo ważny sposób, zwiększający dostęp do edukacji na poziomie wyższym. Podkreśla się bardzo duże znaczenie uczelni w realizacji tej idei. Oferowane programy powinny być adresowane do odbiorcy w różnym wieku oraz brać pod uwagę jego potrzeby i możliwości edukacyjne. Kształcenie się przez całe życie to oferta i reakcja uczelni na zmiany demograficzne, polegające przede wszystkim na zmniejszaniu się populacji młodzieży oraz na konieczności dostosowania swojego wykształcenia (wiedzy, umiejętności i postaw) do nowych potrzeb rynku pracy i życia we współczesnym świecie (np. potrzeba posiadania umiejętności .posługiwania się komputerem i technikami informatycznymi). Realizowana w praktyce idea lifelong learning to szansa na znalezienie „nowej" pracy i zwiększenia zatrudnialności (employability) osób w różnym wieku.

Zgodnie z wytycznymi Procesu Bolońskiego idea ta powinna być uznawana za priorytetową w każdej uczelni oraz powinna być realizowana z zastosowaniem nowoczesnym technik dydaktycznych takich jak „uczenie na odległość" (e-learning), a w części merytorycznej proponowanych programów adresowana do osób w różnym wieku i różnym poziomie wykształcenia. Warte podkreślenia jest to, że w części wykonywanych zawodów (np. medycznych) na absolwentów konkretnych kierunków studiów nakłada się obowiązek „kształcenia ustawicznego", co bardzo dobrze wpisuje się w ideę kształcenia przez całe życie.

Kolejnym istotnym elementem idei uczenia się przez całe życie, w ramach Procesu Bolońskiego, jest uznawalność efektów kształcenia, uzyskanych drogą nieformalną. Kształcenie nieformalne (informal learning) może nie mieć formy zorganizowanej (nie ma zajęć, kursów, zaliczeń, itp.) i jest uzyskiwane np. drogą samokształcenia w trakcie wykonywanej pracy. Chciałbym jednak podkreślić, iż do tej pory nie wypracowano jednak na poziomie międzynarodowym jednolitych regulacji i zasad pozwalających na porównywanie oraz certyfikowanie uzyskanych w taki sposób kwalifikacji.

Jednym z naczelnych założeń Procesu Bolońskiego jest stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Aby osiągnąć ten cel konieczne jest uporządkowanie struktury kształcenia i systemów uznawania kwalifikacji w państwach akcjonariuszach tego procesu. Aby sprostać temu zadaniu zaproponowano Ramowe struktury kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW). Jest to "uniwersalna ramowa struktura, która przedstawia w sposób przejrzysty zale*żności pomiędzy krajowymi ramowymi strukturami kwalifikacji uzyskiwanych w szkolnictwie wyższym w Europie i kwalifikacjami, które one zawierają. Jest to proces łączący krajowe ramowe struktury"*. Z tej definicji jednoznacznie wynika , że ramowa struktura dla EOSW ma charakter porządkujący i normatywny, który jest niezbędny dla uznania systemów i efektów kształcenia w różnych krajach. Aby tego dokonać konieczne jest zdefiniowanie kwalifikacji (dyplomów) w zakresie poziomu,

mierzonego nakładem pracy studenta (punkty ECTS), profilu, określającego charakter uzyskanych kwalifikacji oraz efektów kształcenia (learning outcomes, competences) określających: zakres wiedzy (knowledge), posiadane umiejętności (skills) oraz tzw. inne kompetencje, w tym postawy (attitiudes). Oznacza to, że definiowanie standardów kształcenia powinno odbywać się poprzez porównywalne kompetencje absolwentów. W każdym państwie realizującym zasady Procesu Bolońskiego określona jest Krajowa ramowa struktura kwalifikacji (w szkolnictwie wyższym), która stanowi „jednolity opis, na szczeblu krajowym lub poziomie całego systemu edukacji, który jest zrozumiały w skali międzynarodowej, pozwala opisać i powiązać ze sobą w sposób spójny wszystkie kwalifikacje i inne osiągnięcia w ramach kształcenia w szkolnictwie wyższym oraz określa zależności pomiędzy kwalifikacjami uzyskiwanymi w szkolnictwie wyższym". Do elementów krajowej ramowej struktury kwalifikacji należy opis uzyskanych kwalifikacji. Kwalifikacje absolwenta zazwyczaj opisane są w dyplomie lub świadectwie, gdyż to jest dokument wydawany przez instytucje lub organy władz poświadczające osiągnięcie określonych efektów kształcenia. W ramowych strukturach kwalifikacji opis kwalifikacji powinien zawierać: nakład pracy, cykl lub poziom, efekty kształcenia, kompetencje i profil studiów.

Niezwykle ważnym elementem Procesu Bolońskiego jest zapewnienie i utrzymanie wysokiej jakości kształcenia. Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewnienia Jakości w Szkolnictwie Wyższym (ENQA) opracowało „Standardy i wskazówki dotyczące jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego". Należy podkreślić, że zapewnienie jakości ma podwójny wymiar: zewnętrzne zapewnienie jakości, którym zajmują się niezależne instytucje oraz wewnętrzne zapewnienie i podnoszenie jakości w uczelniach

Zgodnie z zaleceniami ENQA, wewnętrzne standardy oceny jakości obejmują wiele różnych elementów takich jak: polityka oraz procedury zapewnienia jakości, zatwierdzanie, monitoring oraz okresowy przegląd programów, a także ich efektów, ocenianie studentów, zapewnienie jakości kadry dydaktycznej, zasoby do nauki oraz środki wsparcia dla studentów, systemy informacyjne oraz publikowanie informacji

W podsumowaniu chciałbym podkreślić, że celem tego opracowania jest przedstawienie podstawowych kierunków przemian w szkolnictwie wyższym związanych z wprowadzeniem zasad Procesu Bolońskiego.

---

* Opracowano na podstawie materiałów dostępnych na stronie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Programu Erasmus, publikacji „Proces Boloński to już 10 lat" A. Kraśniewski FRSE, Materiałów zamieszczonych na stronie FRSE: Program „Uczenie się przez całe życie" (LLL) oraz materiałów z Konferencji europejskich ministrów do spraw szkolnictwa wyższego – Ramowa struktura kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego" . Bergen 19-20 maja 2005r. , Warszawa 2005, „Praktyczny przewodnik tworzenia programów studiów zintegrowanych z okresem mobilności" FRSE, Warszawa 2009, a także materiałów z seminariów Bolońskich.

Prof. dr hab. Józef Kobos
Łódź - UM

WEWNĘTRZNY SYSTEM OCENY JAKOŚCI KSZTAŁCENIA W RAMACH PROCESU BOLOŃSKIEGO

Wdrażany model kształcenia studentów w uczelniach medycznych w większym stopniu musi uwzględniać problemy zdrowotne społeczeństwa tych, którzy są odbiorcami usług medycznych, a także przyszłych pracodawców tj. Zakładów Opieki Zdrowotnej. Absolwenci opuszczający obecnie uczelnie medyczne, powinni mieć świadomość, iż wiedza z dziedzin medycznych dezaktualizuje się bardzo szybko. Dlatego konieczne jest, żeby w procesie edukacji kształtować u studentów umiejętność samodzielnego uczenia się i dokształcania.

Aby programy i proponowane w nich treści były realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami, konieczne jest również stworzenie skutecznego systemu oceny jakości (ewaluacji) kształcenia i warunków w jakich to kształcenie się odbywa. Jak już zaznaczyłem w artykule wprowadzającym Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewnienia Jakości w Szkolnictwie Wyższym (ENQA) opracowało „Standardy i wskazówki dotyczące jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego". W oparciu o te wskazówki, standardy oceny jakości w instytucjach szkolnictwa wyższego podzielono na standardy wewnętrzne i zewnętrzne.

Niezależne instytucje takie jak przede wszystkim, Polska Komisja Akredytacyjna (PKA), a także Krajowa Rada Akredytacyjna Szkolnictwa Medycznego oraz tzw. Komisje Branżowe, odpowiedzialne są za zewnętrzne zapewnienie jakości kształcenia w naszym kraju. Obowiązkiem każdej uczelni jest wewnętrzne zapewnienie i podnoszenie jakości realizowanego w tej uczelni kształcenia. Zadaniem PKA, w ramach nowych regulacji, będzie przede wszystkim, ocena sprawności wewnętrznego systemu oceny jakości kształcenia uczelni poddanej ewaluacji.

Wewnętrzne standardy oceny jakości obejmują:
Politykę oraz procedury zapewnienia jakości
Zatwierdzanie, monitoring oraz okresowy przegląd programów i ich efektów
Ocenianie studentów
Zapewnienie jakości kadry dydaktycznej
Zasoby do nauki oraz środki wsparcia dla studentów
Systemy informacyjne
Publikowanie informacji

Dział „Polityka oraz procedury zapewnienia jakości" opisuje relacje pomiędzy działalnością dydaktyczną, badawczą, a usługową danej instytucji, strategię instytucji w zakresie jakości i standardów, organizację systemu zapewnienia jakości, zaangażowanie studentów w zapewnieniu jakości oraz sposoby wdrażania, monitorowania i korygowania polityki

Dział „Zatwierdzanie, monitoring oraz okresowy przegląd programów i ich efektów" uwzględnia: rozwój i publikację zamierzonych efektów kształcenia, konstrukcję oraz treść programów nauczania, dostępność odpowiednich zasobów wspomagających naukę, monitorowanie postępu oraz osiągnięć studentów, okresowe przeglądy programów , opinie zwrotne od pracodawców i innych organizacji oraz udział studentów w działaniach dotyczących zapewnienia jakości

W ramach działu „Ocenianie studentów" oraz „Zapewnienie jakości kadry dydaktycznej" należy dokonać sprawdzenia czy: kadra dydaktyczna dysponuje pełną wiedzą i znajomością wykładanego przedmiotu oraz doświadczeniem i umiejętnościami niezbędnymi do skutecznego przekazywania wiedzy, a także ma dostęp do opinii na temat efektywności własnej pracy. Należy także zwrócić uwagę, aby kadra dydaktyczna miała możliwość rozwijania i poszerzenia swojej wiedzy i umiejętności.

W ramach działu „Zasoby do nauki oraz środki wsparcia dla studentów" należy dokonać oceny, czy zapewnione są odpowiednie zasoby do nauki takie jak: odpowiednia liczba zalecanych podręczników i publikacji naukowych, a także wsparcie ze strony opiekunów naukowych i doradców.

Dział „Systemy informacyjne" powinien obejmować informacje dotyczące: postępów oraz wyników osiąganych przez studentów, zdolność zatrudnienia wśród absolwentów, zadowolenie studentów z programów nauczania, skuteczność wykładowców, dostępne zasoby naukowe i ich koszt oraz własne mierniki efektywności pracy danej instytucji

W ramach działu „Publikowanie informacji" istotne jest aby instytucje przekazywały informacje na temat oferowanych przez siebie programów, efektów kształcenia, stosowanych procedur w zakresie kształcenia oraz dostępnych dla studentów możliwości nauki.

W oparciu o przedstawione powyżej założenia i zasady w Uniwersytecie Medycznym w Łodzi utworzono System Wewnętrznej Oceny Jakości Kształcenia, w ramach którego został powołany Uczelniany Zespół ds. Zapewnienia Wewnętrznej Oceny Jakości Kształcenia, Biuro Zespołu oraz Wydziałowe Zespoły ds. Zapewnienia Wewnętrznej Oceny Jakości Kształcenia. W stosownych uchwałach Senatu Naszej Uczelni określono także wzajemne relacje pomiędzy tymi zespołami oraz zasady przekazywania informacji, a także sprawozdawczości.

Poniżej przedstawiam w zarysie główne elementy systemu oraz podstawowe zadania Systemu.

System Zapewnienia Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Medycznym w Łodzi tworzą:

- Pełnomocnik Rektora ds. Krajowej Struktury (Ram) Kwalifikacji i Jakości Kształcenia,

- Uczelniany Zespół ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia,
- Wydziałowe Zespoły ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia,
- Katedra Nauk Humanistycznych UM w Łodzi,
- Akademickie Biuro Karier UM w Łodzi,
- Biuro ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia na UM w Łodzi.

W skład Uczelnianego Zespołu wchodzą:

- Prorektor ds. Nauczania i Wychowania,
- Pełnomocnik Rektora ds. Krajowej Struktury (Ram) Kwalifikacji i Jakości Kształcenia (jako Przewodniczący),
- Przedstawiciele Wydziałów UM w Łodzi (po jednym z każdego Wydziału),
- Przedstawiciele Studentów(po jednym z każdego Wydziału),
- dwóch przedstawicieli Doktorantów UM w Łodzi.

Skład osobowy Uczelnianego Zespołu powołuje zarządzeniem Rektor UM w Łodzi.

W skład Wydziałowych Zespołów wchodzą:

- przedstawiciele nauczycieli akademickich z zachowaniem zasady reprezentatywności kierunków kształcenia na danym Wydziale,
- przedstawiciele Studentów z zachowaniem zasady reprezentatywności kierunków kształcenia na danym Wydziale,
- jeden przedstawiciel Doktorantów UM w Łodzi.

Skład osobowy Wydziałowych Zespołów powołuje Dziekan, po uzyskaniu opinii odpowiedniej Rady Wydziału. W skład Wydziałowych Zespołów nie mogą wchodzić osoby powołane do komisji programowo-dydaktycznych

Do zadań Uczelnianego Zespołu ds.ZJK należy:

- opracowanie polityki systematycznego doskonalenia jakości kształcenia w uczelni;
- tworzenie skutecznych, przejrzystych, powszechnie dostępnych procedur odnoszących się do:
  - zatwierdzania, monitoringu oraz okresowego przeglądu programów kształcenia i ich efektów,
  - oceniania studentów,
  - doskonalenia jakości kadry dydaktycznej,
  - monitorowania zasobów wspierających kształcenie oraz środków wsparcia dla studentów,
  - gromadzenia, opracowania, analizy, interpretacji oraz wykorzystania danych dotyczących działalności dydaktycznej i jej efektów,
  - form i sposobów publikowania informacji o wskazanych w pkt 2 lit. a-e aspektach działalności dydaktycznej uczelni;
- monitorowanie różnych aspektów działalności dydaktycznej uczelni oraz inicjowanie działań zmierzających do doskonalenia jakości kształcenia

Zadania Wydziałowego Zespołu ds. ZJK to:

sporządzanie, zgodnie z wytycznymi Uczelnianego Zespołu, sprawozdanie z oceny własnej, stanowiące wynik ewaluacji jakości kształcenia na Wydziale i przedstawia je Dziekanowi oraz Uczelnianemu Zespołowi.

Oceniając jakość kształcenia na Wydziale, Wydziałowy Zespół bierze pod uwagę wyniki wydziałowych ankiet studenckich, uwzględniające opinie studentów i doktorantów na temat:

- strony organizacyjnej zajęć,
- jasności wymagań i obiektywizmu ocen,
- sposobu prowadzenia zajęć,
- stosunku nauczyciela akademickiego do studentów i doktorantów oraz jego dostępności w ramach konsultacji,
- ogólnej oceny zajęć.

Podstawowymi metodami oceny kadry dydaktycznej są: badania ankietowe opinii studentów i doktorantów, hospitacje zajęć dydaktycznych, ocena okresowa prowadzących zajęcia.

Wnioski z przeglądu jakości kształcenia zgodnie z treścią uchwał Senatu będą przedstawiane odpowiedniemu Dziekanowi oraz Rektorowi i Senatowi UM.

- WZZJK przygotowuje pisemne wnioski z przeglądu jakości kształcenia, przedstawiając je Dziekanowi i Uczelnianemu Zespołowi ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia do dnia 15 października.
- Uczelniany Zespół ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia przygotowuje pisemne wnioski z przeglądu jakości kształcenia na poszczególnych Wydziałach i przedstawia je Rektorowi i Senatowi UM w Łodzi do dnia 15 grudnia.

Uczelniany System ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia

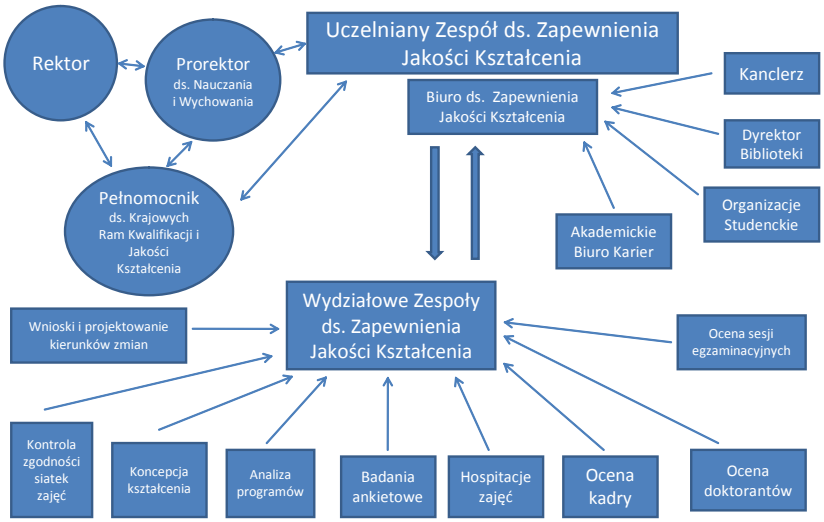

Dr Tomasz Milewicz, Magdalena Pułka, Magdalena Spałkowska, Anna Pełka, Barbara Wasyl, Michał Kołodziejski, Michalina Piotrowska, Jakub Kalisz, Agnieszka Gurdek, Katarzyna Rodzaj, Sandra Mrozińska, Joanna Bolsęga, Łukasz Warchoł, dr Danuta Galicka-Latała, prof dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

SZKOLENIA Z ZAKRESU INFORMACJI NAUKOWEJ - SPOSTRZEŻENIA I PROPOZYCJE STUDENTÓW MEDYCYNY

Abstract

The authors presented the ideas, aims, methods of organization and evaluation protocols of information literacy courses for medical undergraduate students. These remarks may help in developing similar courses for this group of users.

Streszczenie

Autorzy przedstawili poglądy na cele, sposób organizacji i oceny szkoleń zakresu umiejętności informacyjnych dla studentów. Mogą one stanowić pomoc w przygotowaniu szkolenia z tego zakresu dla tej grupy użytkowników

Wstęp

Prawdopodobnie nie ma działalności w ochronie zdrowia, która nie wymagałaby od osób ją prowadzących kompetencji informacyjnych (14). Stopień, w jakim konieczne jest posiadanie tych kompetencji zależy od rodzaju działań w ochronie zdrowia, jak i obszaru wiedzy, z którego pochodzić mają informacje (1). Programy nauczania prawie wszystkich kierunków są przeładowane, lekarze, pielęgniarki, naukowcy są bardzo zajęci swoimi obowiązkami, poza tym każdy sądzi, że precyzyjne znalezienie potrzebnych informacji nie stwarza większych trudności. Ponadto większość potencjalnych uczestników szkoleń nie widzi natychmiastowej korzyści z ich odbycia. Dopiero w chwili zaistnienia potrzeby użycia narzędzia takiego jak umiejętności poszukiwania informacji naukowej pojawia się świadomość braku jakichkolwiek lub pełnych umiejętności tego typu (1).

Osoby szkolące

Istotną kwestią jest wybór osoby prowadzącej szkolenie, która w zrozumiały sposób potrafiłaby nie tylko przekazać informacje studentom, ale także zainteresować ich tematem. Najlepszą osobą na to stanowisko wydaje się być bibliotekarz (9). Znanym faktem jest jednak niewielki stopień wiary studentów w pomocną rolę przewodników w świecie informacji naukowej, jaką mogą spełniać pracownicy biblioteki. Przyczyną tego jest zakorzeniony stereotyp identyfikujący pracowników bibliotek, jako ludzi

zanurzonych w zakurzonych magazynach pełnych półek zawierających stosy zużytych przez liczne rzesze studentów podręczników medycznych. Studenci pozycjonują bibliotekarzy w swoim oglądzie otaczającego świata jako osoby, które posiadają jedynie umiejętności podania książki z półki, a nie są ich w stanie skojarzyć jako dostawców ważnego dla studentów narzędzia w postaci wiedzy o poruszaniu się po zasobach danych literaturowych. Innym, ale wynikającym z tego pozycjonowania personelu bibliotek, problemem jest brak chęci studentów do korzystania z bibliotek (1). Minęły już prawie czasy stania w długich kolejkach przy bibliotecznej ladzie – zamówić interesującą pozycje można już w sieci, ale pomimo tego związku z Internetem student nadal nie postrzega biblioteki jako miejsca nauczania istotnych dla niego umiejętności praktycznych. Te zalegające świadomość studentów uproszczone szablony roli i umiejętności bibliotekarzy powodują, że kształcenie kompetencji informacyjnych wykonywane jest często przez osoby przypadkowe mające edukacyjny związek ze studentami różnych poziomów studiów różnych kierunków studiów w ochronie zdrowia. Są to zwykle rozmaici nauczyciele przedmiotowi, informatycy, opiekunowie prac dyplomowych. Ma to swoje podstawy w przekonaniu, że nie wymagane są do tego typu edukacji specjalne kwalifikacje oraz że każdy, kto z grubsza potrafi posługiwać się bazami danych może uczyć: wyszukiwania w nich, posługiwania się programami referencyjnymi, korzystania z wyszukiwarek, pisania prac naukowych. Wielu opiekunów prac dyplomowych omawia strukturę pracy naukowej, mówi o tym jak zapisuje się piśmiennictwo w postaci bibliografii załącznikowej. Natomiast jedynie profesjonalni bibliotekarze mają wiedzę mogącą ocenić, że tego rodzaju osoby uczą kompetencji informacyjnych bez głębszej znajomości przedmiotu (14). Biblioteka medyczna jest elementem większego organizmu — całego systemu ochrony zdrowia w danym kraju. Bibliotekarz, pracujący w bibliotece określonej instytucji, może mieć niestety zawężone postrzeganie swojego otoczenia i nie brać pod uwagę innych użytkowników informacji niż ci, z którymi ma na co dzień do czynienia. Praca w medycznej bibliotece uniwersyteckiej siłą rzeczy zawęża ten obszar do studentów, nauczycieli akademickich, czy - co znacznie rzadsze - lekarzy innych szpitali (1).

W toku studiów medycznych i na kierunkach ochrony zdrowia w każdej uczelni co najmniej kilku wykładowców medycyny uczy: „metod badawczych", „pisania pracy naukowej", „robienia przeglądu badań", a przy okazji też wyszukiwania w bazach, a więc umiejętności informacyjnych. Elementy nabywania tych kompetencji są więc rozproszone i nie traktowane w związku z tym z należną powagą. Choć należy jednak zaważyć, że powiązanie nabywania umiejętności informacyjnych z daną dziedziną medycyny ułatwia zauważenie związku posiadania tych umiejętności z łatwością nabywania wiedzy z danej dziedziny medycyny.

Bibliotekarze zwykle nie posiadają wiedzy, jakie umiejętności informacyjne są potrzebne konkretnej grupie użytkowników informacji medycznej. Powoduje to brak rozpoznania, jak przygotować interesującą propozycję szkoleniową, czy też jak

stworzyć skuteczny program promocji idei doskonalenia kompetencji informacyjnych. Niedostatek tego marketingu szkoleń powoduje brak przyciągania użytkowników informacji do korzystania ze szkoleń bibliotecznych (1). Wzmocnienie nauczania przedmiotu na studiach medycznych poprzez szkolenie biblioteczne wymaga nieraz zmiany struktury programu nauczania. To z kolei wymaga ścisłej współpracy z wykładowcą danego przedmiotu. Przykłady takiego przemodelowania przedmiotu po to, aby szkolenia prowadzone przez bibliotekarzy były jak najbardziej efektywne, opisują L.E. Briggs i J. M. Skidmore (4). Integrowanie nauczania kompetencji informacyjnych z innymi ścieżkami edukacji zawsze wymaga ścisłej współpracy między bibliotekarzami a wykładowcami przedmiotowymi. Istotą tej współpracy jest takie przemodelowanie programu nauczania kierunkowego, aby nabycie umiejętności informacyjnych przez studentów ułatwiało jego dalsze realizowanie. Szkoła Buskerud Uniwersytetu w Drammen (Norwegia) wydaje się być dobrym przykładem takiej współpracy, gdzie bibliotekarze wspólnie z koordynatorami studiów zaplanowali i wspólnie z nauczycielami przedmiotowymi prowadzą szkolenia w toku 3-letnich magisterskich studiów pielęgniarskich (1).

Osoby szkolone

Ogromny napływ danych potrzebnych do bezpiecznego i skutecznego uprawiania zawodu lekarza wymaga nie tylko poświęcenia czasu pacjentom, ale także kompetencji w zakresie aktualnej wiedzy medycznej. Zebraniem i porządkowaniem tych danych zajmują się twórcy medycznych baz danych. Ich złożoność i wielkość sprawia, iż korzystanie z nich sprawia studentom, a później lekarzom ogromne problemy (9,10).

Użytkownicy tych baz danych często gubią się pośród mnożących się źródeł informacji naukowej, poprzestając na tych najbardziej znanych, bywa, że niekoniecznie najbardziej odpowiednich. Często nie wiedzą, że bibliotekarze naukowi prowadzą szkolenia, że umieją to robić w sposób profesjonalny, że uczą bardzo konkretnych umiejętności (14).

W związku z tym na kolejnych etapach nabywania wiedzy z zakresu ochrony zdrowia powinny być organizowane szkolenia z zakresu użytkowania aktualnych źródeł wiedzy medycznej i samodzielnego zdobywania w nich konkretnych informacji. Szkolenia biblioteczne powinny precyzyjnie odpowiadać oczekiwaniom, potrzebom i zainteresowaniom szkolonych. Aby osiągnąć ten cel należy je prowadzić w sposób i w formach, które są dla zainteresowanych uczestników najbardziej odpowiednie. Należy więc zadać sobie trud uzyskania od studentów informacji, jakie mają oni oczekiwania w stosunku do tych kursów (8). Wynikają one zwykle z ich przyszłych planów zawodowych. Właśnie analiza potrzeb edukacyjnych studentów ma największy wpływ na proces przyswajania informacji naukowych (8).

Trudno jest jednak oszacować liczbę studentów starających się uczestniczyć w badaniach naukowych i publikacji ich wyników w różnego rodzaju czasopismach

naukowych, jak również nie przeprowadza się ankietowych badań, które pozwoliłyby wypowiedzieć się przyszłym medykom, czy potrafią samodzielnie odszukać najnowsze informacje z konkretnej dziedziny nauki. Brak tych informacji powoduje niedostateczne podnoszenie problemu braku umiejętności korzystania z aktualnych źródeł wiedzy medycznej w Polsce. Zbieranie materiałów, wyszukiwanie konkretnych publikacji jest za trudne dla studentów, którzy nie posiadają umiejętności informacyjnych i nie mają cierpliwości do poszukiwań interesujących prac w gąszczu baz medycznych. Jednym z pierwszych etapów przygotowania profesjonalnych szkoleń kompetencji informacyjnych powinno być ustalenie możliwości kadrowych i infrastrukturalnych biblioteki oraz znalezienie odpowiedzi, gdzie powinny odbywać się szkolenia w bibliotece czy też u użytkowników szkoleń. Istotnym zagadnieniem wydaje się być posiadanie przez uczących bibliotekarzy wiedzy, na czym dokładnie polega praca naukowca w szpitalu uniwersyteckim, a także w których momentach i na jakich etapach swojej działalności najbardziej potrzebuje on umiejętności informacyjnych.

Kluczowe wydaje się zrozumienie zmienności potrzeb u szkolonych wraz z przechodzeniem na kolejne lata studiów. Student pierwszego roku medycyny przeważnie nie szuka samodzielnie informacji naukowej, gdyż uczy się z obowiązkowych podręczników i nie jest szczególnie zainteresowany uczeniem się jak przeszukiwać PubMed. Student V czy VI roku medycyny pisze lub uczestniczy w pisaniu prac oryginalnych lub poglądowych i wtedy bardziej potrzebuje tych informacji. Podobnie studenci kierunków nauk o ochronie zdrowia będący na latach studiów związanych z pisaniem pracy licencjackiej czy magisterskiej szybciej docenią rolę takich szkoleń gdyż dostrzegą możliwość ich natychmiastowego wykorzystania w praktyce (1, 14).

Szkolenia umiejętności informacyjnych

Doświadczenia zagraniczne

Najdłuższą tradycję nauczania umiejętności informacyjnych mają uczelnie amerykańskie. Jednym z celów edukacyjnych, uzgodnionych przez Stowarzyszenie Amerykańskich Szkół Medycznych (Association of American Medical College) w 1998 roku, było, aby absolwent studiów medycznych posiadał umiejętność uzyskiwania, zarządzania i wykorzystywania informacji biomedycznej w celu rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji związanych z opieką nad pacjentem lub ochroną zdrowia całej populacji (1, 3). W ciągu ostatnich lat dwudziestego wieku i pierwszych wieku dwudziestego pierwszego stopniowe wprowadzanie szkoleń z umiejętności informacyjnych w programy studiów z zakresu ochrony zdrowia ukazało wykładowcom przydatność tej wiedzy do realizacji celów nauczania i pozwoliło na wypracowanie form współpracy między wykładowcami, pracownikami informacji naukowej i informatykami. Szkolenia w tym zakresie stanowią stały element programu studiów medycznych zwłaszcza tam, gdzie naczelnymi metodami edukacyjnymi jest tzw. nauczanie problemowe i inne metody aktywizujące studentów,

mające na celu kształcenie samodzielności studiowania (m.in. na uniwersytetach McMaster, Queen's, Harvarda, Oxfordzkim, a także w szkołach medycznych w Norwegii i w Szwecji)(1). Wielka Brytania, Niemcy czy Dania szybko nadrobiły dystans do uczelni amerykańskich w tym zakresie. Biblioteki akademickie w Wielkiej Brytanii uznają nauczenie umiejętności informacyjnych za istotne zadanie (6), a dane statystyczne ukazują narastanie liczby godzin z tego przedmiotu w ostatnich latach. Trend ten jest bardzo wyraźny, szczególnie na nowo otwieranych kierunkach. W krajach europejskich kształcenie kompetencji informacyjnych jest przewidziane w tzw. minimach programowych studiów medycznych i pokrewnych (1).

Biblioteki też coraz częściej organizują w swojej strukturze specjalne komórki ds. szkoleń (5). Pierwszą biblioteką, która w 1991 roku wprowadziła zintegrowane z programem nauczania szkolenia biblioteczne była biblioteka Uniwersytetu Queen's w Kanadzie. Szkolenia dostosowywane do tematyki danego przedmiotu oferują m.in. np. Countway Library of Medicine Uniwersytetu Harvarda, biblioteka medyczna uniwersytetu MacMaster (Kanada) czy biblioteka uniwersytetu w Oxfordzie (Wlk. Brytania). Inny typ podejścia do organizacji szkoleń prezentuje Uniwersytet McMaster. W bibliotece Uniwersytetu McMaster nauczyciel zamawia przez bibliotekarza-łącznika odpowiednie szkolenia w ramach swojego przedmiotu. Cykliczność szkoleń i szerokość ich oferty jest cechą szkoleń na Uniwersytecie Harvarda. Biblioteka Medyczna Uniwersytetu Harvarda posiada ofertę szkoleń daleko wykraczającą poza typowe szkolenia w zakresie przeszukiwania baz bibliograficznych, źródeł internetowych czy porządkowania piśmiennictwa. Oferuje ona kilkadziesiąt typów, cyklicznie powtarzanych szkoleń, w tym także szkolenia w stosowaniu programów bio-informatycznych, w cyfrowym obrazowaniu i zarządzaniu rekordami medycznymi. Obejmuje więc także zakres informatyki medycznej, co jest specyficzną cechą amerykańskich uczelni, gdzie nauczanie informacji naukowej o wiele ściślej łączy się z informatyką medyczną niż w szkołach europejskich (1). W kształceniu z zakresu umiejętności informacyjnych coraz częściej pojawia się koncepcja polegająca na odejściu od odrębnych szkoleń na rzecz tzw. międzyprzedmiotowej ścieżki nauczania. Istotą jej jest spełnienie przez bibliotekę medyczną życzenia wykładowców poszczególnych przedmiotów polegającego na dostarczeniu programu szkolenia dopasowanego do tematyki i konkretnych założonych celów nauczania. Zadanie to wydaje się łatwe dla szkolących, gdyż program szkolenia jest każdorazowo budowany z „klocków" standardowych szkoleń, które ma w swojej ofercie biblioteka. Bibliotekarze łącznicy zapewniają stały łatwy kontakt pomiędzy przygotowującymi program dydaktyczny dla danego przedmiotu a biblioteką (17). Zaliczenie szkolenia bibliotecznego odbywa się zwykle na bazie materiałów merytorycznie związanych z przedmiotem i jest jednym z elementów egzaminu przedmiotowego. Umiejętność odszukania odpowiednich i wartościowych publikacji naukowych jest też coraz częściej elementem końcowego egzaminu na studiach medycznych. Ten typ

podejścia do powiązania szkoleń bibliotecznych z praktyką studiowania medycyny prezentowany jest przez brytyjski Uniwersytet w Leicester. Podobny rodzaj powiązań oceny efektów szkoleń z tokiem studiów istnieje na Uniwersytecie w Oslo, gdzie jest to częścią egzaminu kończącego piąty rok studiów medycznych. Na wielu uczelniach zagranicznych zaliczenie kursów informacji naukowej daje osobne punkty kredytowe. Istnieje także liniowe podejście do nauki studentów umiejętności informacyjnych. Wraz z przechodzeniem na kolejne lata studiów kursy obejmują naukę umiejętności podstawowych na pierwszych latach studiów, aby w kolejnych latach przejść do coraz bardziej szczegółowych. Ten rodzaj podejścia proponowany jest przez biblioteki medyczne w Skandynawii (19). Identyczne, choć raczej jeśli chodzi o wymiar godzin szczątkowe, podejście stosowane jest na studiach na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie. Do roku akademickiego 2009/2010 pierwszy etap szkolenia o typie liniowym odbywał się na pierwszym roku studiów w sposób zintegrowany z przedmiotem „Propedeutyka medycyny", a etap kolejny miał miejsce dopiero w czasie studiów doktoranckich. Dotyczył więc wybranej grupy studentów. W trakcie pozostałych pięciu lat studiów medycznych tylko zmotywowani studenci, zwykle aktywnie działający w kołach naukowych mieli możliwość, dzięki osobistej uprzejmości pracowników biblioteki nabyć umiejętności informacyjne. Zupełnie inne opisane poniżej podejście do kształcenia umiejętności informacyjnych prezentowane jest przez bliźniaczy Wydział Nauk o Zdrowiu UJ CM.

Doświadczenia krajowe

Biblioteki uczelni medycznych w Polsce stopniowo poszerzają swoją ofertę edukacyjną i wprowadzają nowe formy szkoleń. Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego jako pierwsza, w 2005 roku wprowadziła kursy on-line dla studentów. W 2010 roku już kilka bibliotek prowadzi w ten sposób edukację swoich użytkowników. Poszerza się także oferta tradycyjnych kursów (1). Wspomniana Biblioteka Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego dysponuje stałą ofertą szkoleń dla studentów i młodych pracowników nauki. Kursy przeprowadzane są po zgłoszeniu się co najmniej 5 uczestników w zakresie siedmiu grup tematycznych. Zalecane byłoby przekazywanie tego typu doświadczeń zawodowych pomiędzy krajowymi bibliotekami medycznymi, korzystając z łam specjalistycznych czasopism bibliotekarskich, tak w wersji klasycznej jak i on-line.

W uczelniach polskich jednym z ciekawych rozwiązań nauczania umiejętności informacyjnych jest podejście stosowane na Wydziale Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum UJ w Krakowie. W ramach licencjackich studiów na kierunku Zdrowie Publiczne, prowadzony jest 60-godzinny, obowiązkowy kurs Informacji naukowej. Obejmuje on przeszukiwanie rozmaitych baz publikacji i baz danych przydatnych w tej dziedzinie (m.in. Cochrane Library, bazy OECD i WHO, OECD), kształcenie umiejętności krytycznej analizy tekstu, pisania publikacji, itd. Kurs nie jest powiązany z żadnym konkretnym przedmiotem, ale dotyczy całej dziedziny zdrowia publicznego

i kształci rozmaite umiejętności informacyjne przydatne w studiowaniu i w późniejszej pracy zawodowej absolwentów. Bibliotekarze prowadzący ten kurs ściśle współpracują z nauczycielami przedmiotu „Metody badań naukowych" oraz z nauczycielami innych przedmiotów po to, aby wzajemnie wspierać swoje nauczanie. Student nie może zaliczyć roku studiów bez ukończenia kursu Informacji naukowej, za który dostaje 3 punkty ECTS (1).

Rodzaje szkoleń

Szkolenia biblioteczne można podzielić na dobrowolne i obowiązkowe. Podział ten znajduje swoje odzwierciedlenie w rodzaju środków i sposobów, jakich bibliotekarze powinni użyć, aby zachęcić użytkowników do uczestnictwa i zadbać o skuteczność swojego nauczania.

Szkolenia dobrowolne. Uczestniczenie w szkoleniu dobrowolnym zależy wyłącznie od motywacji potencjalnych uczestników. Tylko kursy dostosowane do potrzeb uczestników i uwzględniające wszystkie ich uwarunkowania, a także dobra informacja i reklama może przysporzyć bibliotece uczestników szkoleń. Dobrym przykładem wydają się być szkolenia dla zmotywowanych studentów kół naukowych.

Szkolenia obowiązkowe są integralną częścią określonego programu nauczania. Szkolenia mogą być przy tym ściśle powiązane z określonym kierunkiem studiów lub z konkretnymi zajęciami lub przedmiotami (16). W pierwszym przypadku zaliczenie kursu bibliotecznego jest warunkiem ukończenia studiów lub określonej części tych studiów. Np. warunkiem ukończenia studiów licencjackich w UJ CM na kierunku Zdrowie Publiczne, jest zaliczenie kursu z Informacji naukowej, za który studenci otrzymują 3 punkty kredytowe (1). Takie szkolenia można nazwać szkoleniami zintegrowanymi z kierunkiem studiów (4).

Szkolenia zamawiane. Biblioteka medyczna może też realizować szkolenia na zamówienie zewnętrznych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń. Mogą to być zarówno szkolenia osobne, kształcące wyłącznie umiejętności informacyjne (np. wyszukiwanie i ocena jakości informacji dotyczącej zdrowego odżywiania się), jak i szkolenia będące częścią szerszego kursu, np. promocji zdrowia.

Ciekawym pomysłem działań oddolnych, jak również mogących być zaliczonymi do szkoleń zamawianych, wydaje się być inicjatywa studentów koła naukowego przy Klinikach Katedry Ginekologii i Położnictwa UJ CM w Krakowie. W ostatnich latach kolejne pokolenia studentów uczestniczących w działaniach koła, na własną prośbę przy pomocy organizacyjnej opiekuna koła z ramienia Katedry i bibliotekarzy OIN Biblioteki Medycznej UJ CM organizują szkolenia z zakresu umiejętności informacyjnych.

Organizacja i cele szkolenia

Bardzo istotnym elementem szkolenia jest jego plan. Większość ludzi nie należy do nowatorów, lecz preferuje stosowanie sprawdzonych rozwiązań, a nowe przyjmuje

dopiero wtedy, gdy widzi, że stosują je z powodzeniem inni (17). Stąd odwoływanie się do standardów lub też poszczególnych programów kształcenia kompetencji informacyjnych stosowanych w innych instytucjach o podobnym profilu. Bibliotekarze medyczni powinni stosować reguły marketingu, aby promować idee kształcenia kompetencji informacyjnych i dotrzeć ze swoją ofertą do środowiska, w którym działają. Służyłoby temu włączanie się ich do dyskusji na wszelkich dostępnych tak klasycznych, jak i internetowych forach wymiany doświadczeń zawodowych w tym zakresie, przede wszystkim w najbliższym otoczeniu (np. strony powiązane z macierzystą uczelnią, biuletyny informacyjne, wydawnictwa wewnątrzuczelniane).

Podział kursu na dwa poziomy: podstawowy i rozszerzony wydaje się być logicznym posunięciem. Osoby, które przyszłą karierę zawodową wiążą tylko i wyłącznie z pracą przy łóżku chorego powinny posiadać podstawowe umiejętności z zakresu szybkiego odszukiwania publikacji z konkretnej specjalności tak, aby mogły zdobyć aktualną wiedzę medyczną potrzebną im do codziennej praktyki lekarskiej. Natomiast lekarzom, którzy chcą rozwijać swoje zainteresowania naukowe powinno się umożliwić doskonalenie umiejętności informacyjnych (11). W tym wypadku kurs podstawowy musiałby mieć charakter obowiązkowy, jako część programu nauczania, zaś rozszerzony – dobrowolny. Każdy z tych poziomów powinien być dodatkowo podzielony na dwie części: teoretyczną i praktyczną. W pierwszej z nich ważne jest, aby uczestnik kursu miał możliwość uzyskania wyczerpujących, ale zarazem zrozumiałych dla niego informacji odnośnie wyszukiwania i oceny publikacji w aktualnych źródłach wiedzy medycznej (18). W tej części student powinien również mieć możliwość dowiedzenia się o celu, a także konieczności uczestnictwa w takich zajęciach. Ponadto istotne jest, aby każdy z kursantów w trakcie mógł uzyskać wyczerpującą odpowiedź na pytania, a także mieć możliwość kontaktu z prowadzącymi zajęcia, gdyby pojawiły się problemy już po zakończeniu szkolenia. W części praktycznej o charakterze warsztatowym kursanci powinni aktywnie zastosować wiedzę teoretyczną wykorzystując poznane zasoby informacji medycznej. W zakresie podstawowym mogłoby to polegać na wyszukaniu bieżących informacji dotyczących konkretnego problemu, a na poziomie rozszerzonym – na napisaniu pracy poglądowej na zadany dany temat (10). Kursy nie mogłyby wtedy czasowo ograniczać się wyłącznie do zajęć w bibliotece. Wyszukiwanie odpowiedzi na konkretne pytania kliniczne lub tym bardziej opracowanie artykułu poglądowego wymogłyby na studentach pracę w domu, jak również oswoiłoby ich z samodzielnym korzystaniem z baz danych i metodą uczenia się w oparciu o rozwiązanie problemu (problem based learning)(21). Dużą rolę grają również warunki techniczne do przeprowadzania zajęć dydaktycznych: minimum to samodzielne stanowisko komputerowe dla każdego uczestnika, ćwiczenia w małych grupach, odpowiednia ilość czasu w stosunku do zaplanowanego tematu, etc.

Istotnym zagadnieniem jest też dostępność takiego szkolenia, przez co rozumiana jest powszechność i możliwość dostosowania do własnych potrzeb (20). Niestety na

studiach (np. na Wydziale Lekarskim UJ CM) poświęca się niewiele czasu na zdobycie tych umiejętności - po pierwsze z powodu niewystarczającej liczby godzin (łącznie w programie wszystkich przedmiotów około 10 godzin w ciągu 6-letniego cyklu studiów), podczas których student mógłby nauczyć się sprawnego korzystania z zasobów informacji, a po drugie - z powodu nadmiaru wiedzy, którą trzeba przyswoić. W tym wypadku rozwijanie zainteresowań naukowych schodzi na plan dalszy. W związku z tym, zajęcia dydaktyczne w bibliotece powinny być organizowane na wyższych latach studiów – od trzeciego roku. Wprowadzone ostatnio unijne programy szkoleniowe (w UJ CM Pro Bono Collegii Medici) obejmują niestety tylko pracowników naukowych uczelni lub studentów studiów doktoranckich zapominając o pomocy szkoleniowej dla studentów przeddyplomowych. Studenci posiadają już wówczas podstawową wiedzę, która w wystarczający sposób pozwala im na poszerzanie horyzontów naukowych. Prowadzenie szkoleń na pierwszym lub drugim roku studiów, gdy studenci są zmęczeni ilością wiedzy, którą muszą przyswoić na zaliczenia powoduje niechęć uczestników do tego przedmiotu. O ile to możliwe studenci powinni mieć zapewnioną możliwość uczestnictwa w kursie w innym terminie niż został im wyznaczony. Nie chodzi tu tylko o możliwość odrobienia nieobecnych godzin na szkoleniu, ale także o komfort podczas zajęć tak, aby każdy uczestnik miał własne stanowisko komputerowe w czasie ćwiczeń. W szkoleniach oddolnych organizowanych przez koło naukowe przy Katedrze Ginekologii i Położnictwa UJ CM w Krakowie istniała możliwość wyboru 6 terminów tego szkolenia, przy jednoczesnym ograniczeniu do 8 studentów na jeden termin szkolenia, co wynikało z liczby stanowisk komputerowych. Ponadto słuchacze powinni mieć stały dostęp do materiałów ze szkoleń w postaci np. konspektów tak, aby informacje, które chcą sobie przypomnieć lub których nie przyswoili w ramach zajęć mogli doczytać. Ułatwieniem dla uczestników byłyby kursy w wersji on-line umieszczane na stronach domowych bibliotek, aby można było wrócić do nich po pewnym czasie od zakończenia szkoleń. Studenci często mają oddzielne repozytoria materiałów edukacyjnych, zbiorowe adresy e-mail, lub specjalnie dla siebie wyodrębnione części serwisów WWW (1, 14). Umieszczona tam informacja o szkoleniach łatwo do nich dotrze. Poniżej podane są najpopularniejsze metody organizacji szkoleń umiejętności informacyjnych (1):

- Studenci zapisują się na określone zajęcia, a odbywają się one wtedy, gdy zgłosi się określona liczba osób.
- Szkolenia indywidualne, po wcześniejszym umówieniu się z bibliotekarzem-nauczycielem.
- Szkolenia mogą być organizowane dla danej grupy, np. dla lekarzy w szpitalu, dla pracowników centrum zdrowia publicznego itp.

Dzisiejsi studenci stali się bardzo wygodni i przyzwyczajeni do uzyskiwania informacji natychmiast. Większość, o ile nie wszyscy mają dostęp do Internetu i w nim chcą poszukiwać potrzebnych informacji. Jednak ciężko jest szukać nie mając wiedzy,

od czego zacząć. Na bibliotekarzach spoczywa tu ogromna odpowiedzialność, gdyż dokładne określenie przez nich potrzeb edukacyjnych użytkowników i dostosowana do nich oferta szkoleń jest kluczem nie tylko do ich efektywności, ale i do zaistnienia bibliotekarzy w dydaktycznym obszarze uczelni. Adekwatne do zapotrzebowania szkolenia mogą nie tylko podnieść poziom pracy naukowej, ale także mieć pozytywny wpływ na jakość każdej innej pracy w systemie ochrony zdrowia, w której kompetencje informacyjne są istotne.

Ocena skuteczności szkoleń

Ostatnią kwestią jest ocena przeprowadzonego szkolenia. Uczestnicy po każdym szkoleniu powinni wypełniać ankiety zawierające pytania odnośnie kompletności treści kursu, propozycji zmian, ogólnej oceny kursu oraz najważniejsze - czy odpowiadał on oczekiwaniom uczestników (12). Uzyskana w ten sposób ocena prowadzi do lepszego poznania potrzeb osób szkolonych i pociąga za sobą modyfikacje w treściach szkolenia, co podnosi niewątpliwie jego jakość.

Zakończenie

Sukces w skutecznym wdrożeniu i przeprowadzeniu szkolenia zależy od dokonania właściwej analizy potrzeb edukacyjnych uczestników, oceny braków w wiedzy oraz wynikające z tego odpowiednie zaplanowanie i przygotowanie szkolenia przy współpracy uczestników, wykładowców i bibliotekarzy. Nie należy także zamykać się na używanie sprawdzonych wzorów z innych instytucji (2). Powinno się również pamiętać o dostępności dobrze zredagowanych materiałów szkoleniowych (7). Dokonanie oceny efektywności szkolenia pozwoli udoskonalić jego przyszłe edycje.

Bibliografia

1. A m e r i c a n Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. (1998) *Progress Report. Chicago, American Library Association*. Dostępne na stronie: http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm [dostęp 22.03.2011]

2. B a b b e Earl: The practice of social research. Belmont 2001

3. B a i n t o n Toby: Information literacy and academic libraries: the SCONUL approach (UK/Ireland). *Proceedings of 67th IFLA Council and General Conference*, August 16-25, 2001. Dostępne na stronie: http://archive.ifla.org/IV/ifla67/papers/016-126e.pdf [dostęp 19 marca 2011]

4. B r i g g s Laura E., S k i d m o r e James M.: Beyond the blended librarian: creating full partnerships with faculty to embed information literacy in online learning systems. In: Using technology to teach information literacy / eds. Mackey Thomas P., Jacobson Trudi E. New York, London 2008

5. H I L T group: Handbook for Information Literacy Teaching. Cardiff University. University Library Service 2009. Dostępne na stronie: http://www.cardiff.ac.uk/insrv/educationandtraining/infolit/hilt/ [dostęp 21 marca 2011]

6. K i r k p a t r i c k Donald L.: Cztery poziomy oceny efektywności szkoleń. Warszawa 2001

7. K o r p o r o w i c z Leszek: Ewaluacja w edukacji. Warszawa 1997

8. K r u s z e w s k i Krzysztof: Sztuka nauczania — czynności nauczyciela. Warszawa 1998

9. Ł a g u n a Mariola: Przygotowanie szkolenia, czyli jak dobry początek prowadzi do sukcesu.

Gdańsk 2008

10. Ł a g u n a Mariola: Szkolenia, jak je prowadzić? Gdańsk 2004

11. M i z e r e k Henryk: Ewaluacja w szkole. Wybór tekstów. Olsztyn 1997

12. N i c h o l a s Dave: Assessing Information Needs: tools, techniques and concepts for the Internet age. London 2000

13. N i c h o l a s Dave, H e r m a n Eti: Assessing Information Needs in the Age of the Digital Consumer. London 2009

14. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Marketing i organizacja szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej, Irene Hunskar. Kraków 2011 s. 442-506. Dostępne na stronie: http://www.bm.cm-uj.krakow.pl/pdf/MedLibTrainPl.pdf [dostęp 20 marca 2011]

15. R a e Leslie: Planning and Designing Training Programmes. Hampshire 1997

16. R o g e r s Everett M.: Diffusion of Innovations. New York 1995 s. 252-280

17. T h u l l James, H a n s e n Mary Anne: Academic library liaison programs in US libraries: methods and benefits. *New Library World* 2009 vol. 110 Issue 11/12 s. 529–540

18. T o b e y Deborah: Needs Assessment Basics. Alexandria 2005

19. T o v o t e Christina: Customer or refined student? Reflections on the "customer" metaphor in the academic environment and the new pedagogical challenge to the libraries and librarians. 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001. Dostępne na stronie: http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/071-126e.pdf [dostęp 23 marca 2011]

20. W i t k i n Belle Ruth: Planning and Conducting Needs Assessment. A Practical Guide. Thousand Oaks 1995

21. Z d e b Urszula i in.: ABC uczącego bibliotekarza. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej, Irene Hunskar. Kraków 2011 s. 13-142. Dostępne na stronie: http://www.bm.cm-uj.krakow.pl/pdf/MedLibTrainPl.pdf [dostęp 20 marca 2011]

Dr Tomasz Milewicz, Magdalena Pułka, Magdalena Spałkowska, Anna Pełka, Barbara Wasyl, Michał Kołodziejski, Michalina Piotrowska, Jakub Kalisz, Agnieszka Gurdek, Katarzyna Rodzaj, Sandra Mrozińska, Joanna Bolsęga, Łukasz Warchoł, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

SZKOLENIE W BIBLIOTECE MEDYCZNEJ Z PERSPEKTYWY ZMOTYWOWANEGO STUDENTA MEDYCYNY - OPIS PRZYPADKU

Abstract

The authors presented the case of information literacy voluntary sign-up course for medical undergraduate students. The course was prepared and given by Medical Library of Jagiellonian University in Cracow. This case may be used as the example of such course for other students of medical faculties.

Streszczenie

Autorzy przedstawili przykładowy opis dobrowolnego szkolenia zamawianego z zakresu umiejętności informacyjnych przeprowadzonego przez Bibliotekę Medyczną UJ CM w Krakowie. Może on stanowić przykład uzupełnienia szkolenia z tego zakresu w czasie studiów medycznych

Wstęp

Niesłychanie szybki przyrost danych medycznych i co z tym związane rozwój informacji naukowej w medycynie i w naukach o zdrowiu jest przyczyną narastania ważności zagadnienia kształcenia kompetencji informacyjnych wśród pracowników ochrony zdrowia. Ten nie spotykany wcześniej przyrost liczby danych porównywany do zalewu informacyjnego powoduje potrzebę wytwarzania nowych narzędzi mających choć ułatwić korzystanie z informacji. Niestety, jak każde narzędzie w rękach człowieka od zarania jego dziejów wymaga umiejętności jego obsługi. Obecne narzędzia stosowane nie tylko w informacji naukowej są na tyle skomplikowane, że bez odpowiedniej wiedzy i umiejętności nie mogą być właściwie i w pełni wykorzystane. Nieumiejętne, a przez to niewłaściwe ich zastosowanie prowadzić może do niepełnego użycia ich potencjału, a przez to do frustracji użytkowników i braku chęci i potrzeby ich kolejnego zastosowania. Ci użytkownicy, których kompetencje informacyjne nie są dostateczne, mogą mieć coraz większe trudności w odszukiwaniu, zarządzaniu i wykorzystywaniu źródeł naukowych. Codzienna praca w ochronie zdrowia narzuca im konieczność nieustannego szkolenia, tak ich bezpieczeństwa osobistego i zawodowego, jak i dla bezpieczeństwa pacjentów. Powinni więc odszukiwać i wybierać tylko informacje o wysokiej jakości, precyzyjnie odpowiadające ich potrzebom (11). Jest bardzo trudne wskazanie pola działalności w ochronie zdrowia,

które nie wymagałoby od osób zajmujących się nim kompetencji informacyjnych. Co więcej, model „ochrony zdrowia opartej na dowodach naukowych" (Evidence Based Healthcare) będący rozszerzeniem modelu medycyny opartej na dowodach naukowych (EBM Evidence Based Medicine) obejmuje tymi zasadami nie tylko lekarzy, ale wszystkie inne zawody mające udział w produkcji i/lub usługach związanych z opieką zdrowotną, w tym także - co może wydawać się pozornie odległe - osoby zajmujące się finansowaniem i zarządzaniem instytucjami opieki zdrowotnej (za: Centre for Evidence Based Medicine Glossary. http://ktclearinghouse.ca/cebm), a także osoby uczące się wspomnianych powyżej zawodów (6). Wydawać by się mogło oczywiste, iż zwłaszcza osoby uczące się zawodów związanych z ochroną zdrowia powinny szczególnie zwracać uwagę na nabywanie umiejętności informacyjnych. Oczywistością powinno być więc umieszczanie w ich programach nauki odpowiednio do rangi zagadnienia rozbudowanych bloków programowych ułatwiających im nabywanie tych umiejętności.

W systemie ochrony zdrowia pojawiają się często niespodziewanie problemy wymagające do ich rozwiązania bieżącej informacji naukowej. Przy czym, informacja ta może pochodzić nie tylko z nauk medycznych, ale i z nauk ekonomicznych, z dziedziny zarządzania, polityki zdrowotnej, prawa, socjologii, psychologii i wielu innych (6). Studenci medycyny wydają się być jednymi z odbiorców szkoleń (6). Bibliotekarz, pracujący w bibliotece określonej instytucji, może mieć niekiedy zawężone postrzeganie swojego otoczenia i może nie brać pod uwagę innych użytkowników informacji niż ci, z którymi ma na co dzień do czynienia. W bibliotece uniwersyteckiej głównymi odbiorcami wydają się być studenci i nauczyciele akademiccy (6). Każda kategoria użytkowników szkoleń będzie wymagała programu dopasowanego do ich szczególnych potrzeb (6). Nauczyciele akademiccy przeważnie niezbyt chętnie uczestniczą w szkoleniach bibliotecznych z różnych przyczyn (niechęć do uczenia przez osoby z niższym stopniem naukowym, niechęć do przyznania się do braku wiedzy czy umiejętności, wiara w możliwość samodzielnego nauczenia się potrzebnych umiejętności, brak zauważenia konieczności posiadania takiej wiedzy (6, 9). Studenci kierunków medycznych, jak również wydziałów ochrony zdrowia (zwłaszcza przygotowujący prace semestralne czy też dyplomowe) mogą znacznie szybciej dostrzec korzyści wypływające z nabycia umiejętności informacyjnych (6).

Medycyna jest jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi nauki. Celem uporządkowania i zebrania aktualnych wyników prac publikowanych w rozmaitych czasopismach, założone zostały specjalne bazy medyczne (8,10). Korzystanie jednak z nich bez wcześniejszego przeszkolenia może sprawiać wielu użytkownikom ogromne problemy. Prawidłowo przeprowadzone badanie potrzeb daje możliwość wyłonienia z większej grupy uczestników szkolenia podgrup zbliżonych poziomem pod względem posiadanej wiedzy lub deklarowanych braków (11).

Z sytuacja taką możemy mieć do czynienia w przykładzie opisanym poniżej. Dobrze przeprowadzona analiza potrzeb może być kluczem do zakończenia szkolenia sukcesem.

Opis przypadku

W Klinice Endokrynologii Ginekologicznej UJ CM w Krakowie działa studenckie koło naukowe. W roku akademickim 2010/2011 zgłosiło się do niego 35 studentek i studentów. Przy próbach przygotowania wystąpień na zebrania opiekun koła z ramienia kliniki stwierdził poważne braki umiejętności informacyjnych u prawie wszystkich uczestników zajęć będących studentami III, IV, V i VI roku Wydziału Lekarskiego UJ CM. W związku z tym w porozumieniu z właściwym działem Biblioteki Medycznej UJ CM (Dział Informacji Naukowej) opiekun koła przy pomocy pracowników Biblioteki zorganizował 8 terminów 180-minutowych szkoleń, na które mogli zgłaszać się studenci z koła naukowego. Szkolenie obejmowało obsługę medycznych baz danych. Spośród 35 członków Koła, w szkoleniu wzięło udział 12 osób. Kursy odbywały się w każdy wtorek od listopada do grudnia 2010 w Bibliotece Medycznej CM UJ, przy ulicy Medycznej 7. Szkolenia odbywały się w dwóch turach od 16:00 do 19:00. W każdej turze miało możliwość uczestniczyć do ośmiu osób. Każdy kurs składał się z dwóch części: praktycznej i teoretycznej przedzielonych 15-min przerwą. Pierwsza część poświęcona została omówieniu baz medycznych takich jak: PubMed, The Cochrane Library, Embase Biomedical Answers (4). W precyzyjny sposób wyjaśnione zostało korzystanie z opcji ułatwiających wyszukiwanie publikacji, a także zasady indeksowania artykułów zawartych w medycznych bazach danych. Uczestnicy mogli dowiedzieć się także o zakresie możliwości korzystania z tych źródeł wiedzy nie tylko w bibliotece, ale także w innych miejscach jak np. w domu. O profesjonalizmie prelegentów świadczy fakt, iż każda z baz medycznych została omówiona osobno, co pozwoliło na lepsze usystematyzowanie informacji udzielonych nam przez pracowników biblioteki. Dodatkowym atutem szkolenia był fakt, iż każdy z kursantów miał możliwość otrzymania wyczerpującej odpowiedzi na pytania zadane prowadzącym. Niewątpliwie o wysokim poziomie szkolenia świadczyło podanie danych kontaktowych osób prowadzących kurs celem umożliwienia porozumienia się w przyszłości słuchaczy z prelegentami w razie wątpliwości. Po 15-minutowej przerwie rozpoczęła się druga część, interaktywna - obejmująca samodzielne korzystanie z powyższych baz, a także ze zbioru czasopism dostępnych w E-lokalizatorze. Każdy z kursantów miał samodzielne stanowisko pracy, co ułatwiło wykorzystanie wiedzy przekazanej przez prelegentów w praktyce. Możliwe było wyszukanie zagadnień z zakresu endokrynologii ginekologicznej skorelowanych z tematyką prac badawczych koła. W razie jakichkolwiek problemów lub pytań pomocą służyli nam pracownicy biblioteki wyjaśniając wszelkie pojawiające się problemy. Część praktyczna pozwoliła na nabycie umiejętności nie tylko szybszego, ale także precyzyjniejszego korzystania z baz medycznych, gdyż przekazano uczestnikom szkolenia umiejętność sformułowania

zapytania w taki sposób, aby otrzymać żądane przez nich informacje. Po zakończeniu spotkania pracownicy biblioteki zapewnili uczestników szkolenia o chęci niesienia pomocy w razie jakichkolwiek problemów ze świeżo nabytymi umiejętnościami informacyjnymi.

Dyskusja

Jednym z elementów przygotowania do badania potrzeb jest lepsze poznanie własnej instytucji macierzystej lub instytucji zewnętrznej, albo danej kategorii potencjalnych uczestników szkoleń (np. naukowców określonej specjalności, osób chorych na cukrzycę itd.) Poznanie zadań, jakie wykonują przyszli uczestnicy szkoleń, oczekiwań, jakie są wobec nich kierowane, problemów, jakie mogą napotkać, pozwoli odpowiednio dopasować szkolenie do ich potrzeb. Badanie potrzeb szkoleniowych przeprowadzane może być przez specjalizującą się w tym organizację, co jednak generuje koszty. Jednak ze względu na wysokie koszty nie jest to praktykowane przez biblioteki, natomiast powierza się to zadanie pracownikom bibliotek. Jeżeli w bibliotece istnieje komórka ds. dydaktyki, to takie badanie przeprowadzają pracujący tam bibliotekarze. Przed rozpoczęciem szkolenia powinno się też sprawdzić, jakimi umiejętnościami juz dysponują potencjalni uczestnicy zajęć, a w jakich obszarach kompetencji potrzebują szkolenia (6, 11). W opisanym przypadku tę część wstępną przed rozpoczęciem szkolenia przeprowadził opiekun koła naukowego. Jeżeli odbiorcami kursu będą studenci, wywiad z opiekunem lub wykładowcą pomoże lepiej poznać potrzeby szkoleniowe tej grupy. Przed taką rozmową pomocna wydaje się być lista pytań. Może ona zawierać następujące zagadnienia: szczegółowy program studiów, nad jakimi zadaniami obecnie pracują studenci, jakie są wymagania potrzebne do przeprowadzenia tych zadań, czy mają określony temat, czy też mogą wybrać go w czasie szkolenia, czy studenci są zobowiązani do korzystania z określonych źródeł informacji (podręczniki, artykuły naukowe, materiały zamieszczane w sieci internetowej). W końcu także należy ustalić jakich umiejętności oczekuje się od studentów po odbyciu szkolenia (6,11). Aby uzyskać wyczerpujące odpowiedzi na powyższe pytania dobrze jest porozmawiać z opiekunem studentów przynajmniej tydzień przed rozpoczęciem szkolenia. Pozwoli to na przygotowanie odpowiedzi i ewentualne zmiany w programie zajęć. Jeżeli wyłania się taka potrzeba można dodatkowo przeprowadzić dokładny wywiad lub ankietę wśród przyszłych uczestników. W opisywanym przypadku przeprowadzono powyższe działania na 2 do 3 tygodni przed rozpoczęciem szkolenia. Szkolenie z zakresu użytkowania baz medycznych było niewątpliwie interesujące i pozwoliło uczestnikom na sprawniejszy dostęp do aktualnych źródeł wiedzy medycznej. Istotą każdego kursu jest analiza potrzeb edukacyjnych studentów, co zostało zrealizowane podczas szkolenia (6,11). Prelegenci zapytali nas, jakie mamy oczekiwania odnośnie tego kursu i w jaki sposób chcielibyśmy go zrealizować. Zaproponowana przez pracowników biblioteki forma szkolenia całkowicie odpowiadała potrzebom szkolących się studentów. Pomimo,

że było to pierwsze tego rodzaju szkolenie, zostało ono starannie zaplanowane i przeprowadzone. Informacje, zarówno w części teoretycznej, jak i praktycznej, przekazane były w sposób zrozumiały, a dodatkowo interesujący. Niezwykle istotna była możliwość posiadania przez każdego kursanta własnego stanowiska do pracy, co pozwoliło na samodzielne wykonanie poleceń prowadzącego w części praktycznej (2). Na zakończenie kursu nie została co prawda dokonana jego ocena w formie ankiet, aczkolwiek wszyscy uczestnicy ocenili go bardzo pozytywnie. Mankamentem był brak materiałów szkoleniowych np. w formie konspektu czy zestawienia linków do stron internetowych, z których każdy student mógłby skorzystać po zakończeniu kursu celem utrwalenia nabytych wiadomości.

Niewątpliwie takie szkolenia są potrzebne, ale powinny być one realizowane na większą skalę i w ramach planu nauczania studiów oraz być dopasowane do potrzeb kursanta. W związku z tym należałoby go podzielić na dwa poziomy: podstawowy (obowiązkowy) i rozszerzony (dobrowolny). Studenci pragnący być tylko klinicystami powinni posiadać umiejętności z zakresu szybkiego odszukiwania publikacji z konkretnej specjalności, tak aby nabyć aktualną wiedzę medyczną potrzebną im do codziennej praktyki lekarskiej (1). W tym przypadku wystarczyłby dla nich kurs podstawowy. Z kolei poziom rozszerzony mógłby być przeznaczony dla lekarzy chcących rozwijać swoje zainteresowania naukowe z zakresu udoskonalenia pisania publikacji i korzystania z bardziej zaawansowanych źródeł informacji medycznej (7,10). Każdy z tych poziomów powinien być dodatkowo podzielony na dwie części: teoretyczną i praktyczną.

Szkolenie to niewątpliwie ułatwiło nam korzystanie z baz medycznych, które należą do najbardziej aktualnych źródeł wiedzy (5). Kurs jest przeznaczony zarówno dla osób, które chcą rozwijać swoje umiejętności dydaktyczno-naukowe, jak i dla tych, które pragną posiadać aktualną wiedzę w codziennej praktyce lekarskiej, gdyż artykuły zawarte w bazach ułatwiają podejmowanie świadomych, ale także skutecznych decyzji diagnostycznych oraz terapeutycznych poprzez opracowane w nich dowody w oparciu o zasady medycyny opartej na faktach (EBM-evidence based medicine)(3). Kształcenia kompetencji informacyjnych podejmują się rozmaici nauczyciele przedmiotowi, informatycy, opiekunowie prac dyplomowych (6). Dzieje się tak z kilku powodów. Częste jest przekonanie, że to niezbyt skomplikowana wiedza i że nie potrzeba do tego specjalnych kwalifikacji, że każdy może uczyć wyszukiwania w bazach, posługiwania się programami referencyjnymi, korzystania z wyszukiwarek (6). W opisywanym przypadku szkolenie zostało przeprowadzone przez profesjonalnie przygotowanego bibliotekarza, co w znacznym stopniu przyczyniło się do jego sukcesu.

Bibliografia

1. B a b b e Earl: The practice of social research. Belmont 2001
2. Ł a g u n a Mariola: Przygotowanie szkolenia, czyli jak dobry początek prowadzi do sukcesu.

Gdańsk 2008

3. Ł a g u n a Mariola: Szkolenia, jak je prowadzić? Gdańsk 2004

4. N i c h o l a s Dave: Assessing Information Needs: tools, techniques and concepts for the Internet age. London 2000

5. N i c h o l a s Dave, H e r m a n Eti: Assessing Information Needs in the Age of the Digital Consumer. London 2009

6. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Marketing i organizacja szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Kraków 2010 s. 442-506

7. R a e Leslie: Planning and Designing Training Programmes. Hampshire 1997

8. T o b e y Deborah: Needs Assessment Basics. Alexandria 2005

9. W h i t e Marjorie V.: Information literacy programs: Successful paradigms for stimulating and promoting faculty interest and involvement. *The Reference Librarian* 2002/2003 Vol. 79/80 s. 323–334.

10. W i t k i n Belle Ruth: Planning and Conducting Needs Assessment. A Practical Guide. Thousand Oaks 1995

11. Z d e b Urszula: ABC uczącego bibliotekarza. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Kraków 2010 s. 13-136

Od lewej: Iga Lipińska, dr Tomasz Sacha, dr Tomasz Milewicz, dr Ewa Stochmal, dr Danuta Galicka-Latała

Dr Tomasz Milewicz, Barbara Latała, Iga Lipińska, dr Tomasz Sacha, dr Ewa Stochmal, Dorota Pach, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

ROLA SZKOLEŃ W NABYWANIU UMIEJĘTNOŚCI INFORMACYJNYCH PRZEZ STUDENTÓW MEDYCYNY WYDZIAŁU LEKARSKIEGO UJ CM W KRAKOWIE - PILOTAŻOWE BADANIE ANKIETOWE

Abstract

The authors presented the results of pilot questionnaire assessing the influence of information literacy training of medical students for the acquisition of information literacy. The 83 students (34 freshmen-second year; 38 undergraduate ones sixth year; 11 postgraduate doctoral students). More students who took part in training answered correctly for six out of 8 questions. Our pilot study was unable to show the positive influence of information literacy training for acquisition of information literacy by medical students.

Streszczenie

Autorzy przedstawili wyniki pilotażowej ankiety przeprowadzonej wśród 83 studentów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum (UJCM) w Krakowie (34 osoby II rok Wydziału Lekarskiego, 38 osób V rok Wydziału Lekarskiego, 11 osób studenci studiów doktoranckich) oceniającej wpływ szkoleń na nabywanie umiejętności informacyjnych. W sześciu na osiem pytań częściej prawidłowych odpowiedzi udzielali studenci, którzy wcześniej uczestniczyli w szkoleniach. W dwóch na sześć z tych pytań różnica wskaźników odsetkowych prawidłowych odpowiedzi sięgnęła poziomu istotności statystycznej. W badaniu pilotażowym nie udało się wykazać roli szkoleń z zakresu umiejętności informacyjnych w zwiększeniu zasobu umiejętności informacyjnych studentów medycyny.

Wstęp

Każde zastosowanie przez człowieka jakiegokolwiek narzędzia wymaga umiejętności jego użycia. Nie jest istotne, czy jest to ostrze z krzemienia pasiastego użyte XXI wieków przed naszą erą przez człowieka pierwotnego, czy baza Up-to-date użytkowana przez studenta medycyny na początku XXI wieku naszej ery. Nabycie tej umiejętności może odbywać się zazwyczaj w dwojaki sposób: metodą prób i błędów lub metodą szkoleń. Ta pierwsza jest może prostsza w organizacji, ale nabycie pożądanej umiejętności trwa dłużej i skutek jest czasem trudny do przewidzenia. Ta druga jest trudniejsza w przeprowadzeniu, ale skuteczniejsza. W przypadku szkoleń pierwszą kwestią jest wybór osoby prowadzącej szkolenie, która w zrozumiały sposób potrafiłaby nie tylko przekazać informacje studentom, ale także zainteresować ich tematem. Najlepszą osobą na to stanowisko wydaje się być bibliotekarz (1). Znanym faktem jest jednak niewielki stopień wiary studentów w pomocną rolę przewodników

w świecie informacji naukowej, jaką mogą spełniać pracownicy biblioteki. Przyczyną tego wydaje się być ciągle pokutujący stereotyp identyfikujący pracowników bibliotek, jako ludzi zanurzonych w zakurzonych magazynach pełnych półek zawierających stosy zużytych przez liczne rzesze studentów podręczników medycznych. Studenci nie w pełni uważają bibliotekarzy medycznych za osoby, które powinny być kojarzone z dostawcami ważnego dla studentów narzędzia w postaci wiedzy o poruszaniu się po zasobach danych literaturowych (1). Bibliotekarze zwykle nie posiadają wiedzy, jakie umiejętności informacyjne są potrzebne konkretnej grupie użytkowników informacji medycznej. Powoduje to brak rozpoznania, jak przygotować interesującą propozycję szkoleniową, czy też jak stworzyć skuteczny program promocji idei doskonalenia kompetencji informacyjnych. Niedostatek tego marketingu szkoleń powoduje brak przyciągania użytkowników informacji do korzystania ze szkoleń bibliotecznych (2).

Drugim istotnym zagadnieniem jest ocena potrzeb szkoleniowych potencjalnych użytkowników szkoleń z zakresu umiejętności informacyjnych. Użytkownicy tych szkoleń często gubią się pośród mnożących się źródeł informacji naukowej, poprzestając na tych najbardziej znanych, bywa, że niekoniecznie najbardziej odpowiednich. Często nie wiedzą, że bibliotekarze naukowi prowadzą szkolenia, że umieją to robić w sposób profesjonalny, ucząc bardzo konkretnych umiejętności (3). W związku z tym na kolejnych etapach nabywania wiedzy z zakresu ochrony zdrowia powinny być organizowane szkolenia z zakresu użytkowania aktualnych źródeł wiedzy medycznej i samodzielnego zdobywania w nich konkretnych informacji. Szkolenia biblioteczne powinny precyzyjnie odpowiadać oczekiwaniom, potrzebom i zainteresowaniom szkolonych. Aby osiągnąć ten cel należy je prowadzić w sposób i w formach, które są dla zainteresowanych uczestników najbardziej odpowiednie. Należy więc zadać sobie trud uzyskania od studentów informacji, jakie mają oni oczekiwania w stosunku do tych kursów (4). Wynikają one zwykle z ich przyszłych planów zawodowych. Właśnie analiza potrzeb edukacyjnych studentów ma największy wpływ na proces przyswajania informacji naukowych (4).

Celem pracy było ankietowe badanie wpływu przeprowadzonych szkoleń na proces nabywania umiejętności informacyjnych przez studentów medycyny.

Materiał i metody

Badanie ankietowe polegało na przeprowadzeniu anonimowej ankiety składającej się z 22 pytań. Ankietę tę przeprowadzono w trakcie zajęć dydaktycznych wśród 34 studentów II roku medycyny Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie oraz 38 studentów VI roku medycyny tego samego wydziału. Dodatkowo przeprowadzono ją wśród 11 doktorantów studiów doktoranckich na tym samym Wydziale. Ankietowani mieli 25 minut na wypełnienie ankiety. Osoby przeprowadzające ankietę nie udzielały w trakcie jej trwania innych informacji niż porządkowe oraz dotyczące metody wypełnienia ankiety. Treść pytań i wybór właściwych odpowiedzi

zostały skonsultowane z pracownikami Biblioteki Medycznej UJ CM w Krakowie posiadającymi stopień magistra bibliotekoznawstwa. Następnie podzielono wypełnione ankiety według kryterium zawartego w pytaniu 22 na ankiety osób, które uczestniczyły w jakimkolwiek szkoleniu z zakresu umiejętności informacyjnych w dowolnym momencie studiów medycznych oraz ankiety osób, które nie brały udziału w takich szkoleniach.

Obliczenia statystyczne

Ze względu na nieparametryczność danych zastosowano test chi kwadrat do analizy znamienności różnic pomiędzy grupami ankietowanych

Wyniki

Treść wybranych do analizy 8 pytań przedstawiono w załączniku nr 1. W przypadku odpowiedzi na pytanie 1 i 4 statystycznie znamiennie więcej studentów uczestniczących w szkoleniach udzieliło prawidłowych odpowiedzi niż studentów nie uczestniczących w szkoleniach (tabela 1, 4). W pytaniach 2,3,7,8 częściej prawidłowych odpowiedzi udzielali studenci uczestniczący w szkoleniach niż nie uczestniczący (tabela 2, 3, 7, 8). Różnice te nie sięgnęły jednak poziomu istotności statystycznej. W pytaniu 5 różnice na niekorzyść studentów szkolonych były bardzo niewielkie (tabela 5), a w pytaniu 6 dwa razy mniej studentów uczestniczących w szkoleniu odpowiedziało prawidłowo niż studentów nie uczestniczących w szkoleniu, ale pytanie to charakteryzowało się najniższym odsetkiem prawidłowych odpowiedzi (tabela 6).

Dyskusja

Jedynie w dwóch na osiem pytań udało się wykazać w sposób statystycznie istotny rolę szkoleń w nabywaniu umiejętności informacyjnych. Uzyskane przez nas w ankietowym badaniu pilotażowym wyniki nie mogą w pełni udowadniać pozytywnego wpływu szkoleń na nabywanie umiejętności informacyjnych przez studentów medycyny na Wydziale Lekarskim UJ CM.

Należy jednak zwrócić uwagę, że ze względu na pilotażowy charakter tego badania i związaną z tym niewielką liczbę ankietowanych nie udało się podzielić grup według lat studiów. Zaburzeniem wyników może być także fakt, że w grupie szkolonych była grupa 11 studentów studiów doktoranckich, którzy ankietowani byli po zakończeniu 10-godzinnego szkolenia z umiejętności informacyjnych. Pozostali uczestnicy ankiety przeszli szkolenia w schemacie liniowym w trakcie przeddyplomowych studiów medycznych na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie. Do roku 2009 szkolenia odbywały się w ramach przedmiotu Propedeutyka medycyny i obejmowały 10 godzin. W latach 2009-2011 doszło do zmiany umiejscowienia i wymiaru godzinowego szkoleń z umiejętności informacyjnych w toku studiów na Wydziale Lekarskim UJ CM. Do roku akademickiego 2009/2010 pierwszy etap szkolenia o typie liniowym odbywał się na pierwszym roku studiów w sposób zintegrowany z przedmiotem „Propedeutyka medycyny", a etap kolejny miał miejsce dopiero w czasie studiów

doktoranckich. Dotyczył więc wybranej grupy studentów. W trakcie pozostałych pięciu lat studiów medycznych tylko bardziej zmotywowani studenci, aktywnie działający w kołach naukowych mieli możliwość, dzięki porozumieniu opiekunów kół z pracownikami biblioteki nabyć umiejętności informacyjne. Od roku akademickiego 2009/2010 szkolenia z umiejętności informacyjnych rozłożone zostały na lata I-III studiów i 2 przedmioty: Propedeutyka medycyny i Telemedycyna. W trakcie zajęć z obu tych przedmiotów student powinien nabyć umiejętności: poruszania się w systemie wyszukiwania zasobów bibliotecznych, zdobywania medycznej informacji naukowej, korzystając z zasobów Internetu oraz korzystania z medycznych baz danych. Łącznie oba te przedmioty obejmują 80 godzin wykładów seminariów i ćwiczeń (5, 6). Tak więc wśród ankietowanych doszło do połączenia dwóch grup studentów: szkolonych starym i nowym trybem oraz dodatkowo szkolonych studentów studiów doktoranckich. Trudno jest więc wykazać w naszym badaniu ankietowym rolę tej zmiany w nabywaniu umiejętności informacyjnych przez studentów. Można by się pokusić o stwierdzenie, choć nie uprawnione ze strony obliczeń statystycznych, że wyraźny skok w wiedzy i umiejętnościach informacyjnych następuje u studentów studiów doktoranckich. Wtedy słuchacze kursów widzą już jasno cel i zastosowanie przekazywanej im wiedzy. Dowodzi tego próbka ankiet uzyskanych w naszym badaniu pilotażowym: prawie 100% prawidłowych odpowiedzi, choć mała liczba respondentów (n=11) nie uprawnia na razie do rozciągnięcia tego wniosku na całą tę grupę studentów, stąd nie została ona przedstawiona w rozdziale wyniki. Skok ten wydaje się być powiązany z motywacją tej grupy studentów i właściwym umiejscowieniem tych szkoleń w programie studiów. Pozwala to na prawie natychmiastowe powiązanie szkoleń z ich przydatnością w studiach. W poprzedniej naszej pracy studenci-członkowie kół naukowych ocenili szkolenia w bibliotece jako bardzo przydatne, a są oni podobnie jak doktoranci wysoko zmotywowani i są w stanie prawie natychmiastowo ocenić przydatność takich szkoleń w swojej pracy.

Szkolenia biblioteczne można podzielić na dobrowolne i obowiązkowe. Uczestnictwo w szkoleniach dobrowolnych zależy wyłącznie od motywacji potencjalnych uczestników. Kursy dostosowane do potrzeb uczestników i uwzględniające wszystkie ich uwarunkowania, a także dobra informacja i reklama mogą spowodować sukces takich szkoleń. Dobrym przykładem wydają się być szkolenia dla zmotywowanych studentów kół naukowych. Szkolenia obowiązkowe są integralną częścią określonego programu nauczania. Szkolenia mogą być przy tym ściśle powiązane z określonym kierunkiem studiów lub z konkretnymi zajęciami lub przedmiotami (7). W pierwszym przypadku zaliczenie kursu bibliotecznego jest warunkiem ukończenia studiów lub określonej części tych studiów. Np. warunkiem ukończenia studiów licencjackich w UJ CM na kierunku Zdrowie Publiczne jest zaliczenie kursu z Informacji naukowej, za który studenci otrzymują 3 punkty kredytowe (3, 8). Właściwe zaplanowanie szkolenia stanowi jeden z kluczowych elementów jego sukcesu. Większość ludzi

nie należy do nowatorów, lecz preferuje stosowanie sprawdzonych rozwiązań, a nowe przyjmuje dopiero wtedy, gdy widzi, że stosują je z powodzeniem inni (9). Stosowanie standardów lub też poszczególnych programów kształcenia kompetencji informacyjnych stosowanych w innych instytucjach o podobnym profilu wydaje się być metodą organizacji szkoleń zwiększających ich skuteczność. W naszej ankiecie w niektórych pytaniach osoby, które nie odbyły szkoleń odpowiadały lepiej, co może świadczyć o tym, że odpowiedzi wybierano na chybił-trafił. Może to być także dowodem na fakt, że dany temat był respondentom całkowicie obcy.

Podział całego szkolenia z zakresu umiejętności informacyjnych na dwa poziomy: podstawowy i rozszerzony wydaje się być logicznym posunięciem. Osoby, które przyszłą karierę zawodową wiążą tylko i wyłącznie z pracą przy łóżku chorego powinny posiadać podstawowe umiejętności z zakresu szybkiego odszukiwania publikacji z konkretnej specjalności tak, aby mogły zdobyć aktualną wiedzę medyczną potrzebną im do codziennej praktyki lekarskiej. Natomiast lekarzom, którzy chcą rozwijać swoje zainteresowania naukowe powinno się umożliwić doskonalenie zaawansowanych umiejętności informacyjnych (10). W tym wypadku kurs podstawowy musiałby mieć charakter obowiązkowy, jako część programu nauczania, zaś rozszerzony – dobrowolny. Każdy z tych poziomów powinien być dodatkowo podzielony na dwie części: teoretyczną i praktyczną. W pierwszej z nich ważne jest, aby uczestnik kursu miał możliwość uzyskania wyczerpujących, ale zarazem zrozumiałych dla niego informacji odnośnie wyszukiwania i oceny publikacji w aktualnych źródłach wiedzy medycznej (11). W tej części student powinien również mieć możliwość dowiedzenia się o celu, a także konieczności uczestnictwa w takich zajęciach. Ponadto istotne jest, aby każdy z kursantów w trakcie mógł uzyskać wyczerpującą odpowiedź na pytania, a także mieć możliwość kontaktu z prowadzącymi zajęcia, gdyby pojawiły się problemy już po zakończeniu szkolenia. W części praktycznej o charakterze warsztatowym kursanci powinni aktywnie zastosować wiedzę teoretyczną wykorzystując poznane zasoby informacji medycznej. W zakresie podstawowym mogłoby to polegać na wyszukaniu bieżących informacji dotyczących konkretnego problemu, a na poziomie rozszerzonym – na napisaniu pracy poglądowej na zadany temat (12).

Wydaje się, że szczegółowe szkolenie na pierwszym roku studiów jest umiejscowione w programie za wcześnie. Bazy danych, impact factor to na I, II roku rodzaje informacji, których przydatności student nie widzi. Choć już po zmianach wprowadzonych w latach 2009-2010 liczba godzin poświęconych na zdobywanie umiejętności informacyjnych wydaje się wystarczająca to umiejscowienie ich na pierwszych latach studiów, z powodu nadmiaru wiedzy, którą trzeba wtedy przyswoić powoduje, iż studenci chcą tylko zaliczyć ten przedmiot nie umiejąc korzystać w sposób praktyczny z wiedzy uzyskanej w czasie trwania zajęć. W związku z tym, zajęcia dydaktyczne w bibliotece powinny być organizowane na wyższych latach studiów – od trzeciego roku. Wprowadzone ostatnio unijne programy szkoleniowe

(w UJ CM Pro Bono Collegii Medici) obejmują niestety tylko pracowników naukowych uczelni lub studentów studiów doktoranckich, zapominając o pomocy szkoleniowej dla studentów przeddyplomowych.

Przesunięcie szkolenia z umiejętności informacyjnych poza bibliotekę medyczną i pozbawienie bibliotekarzy wpływu na ich przebieg prowadzi do braku współpracy wykładowców z bibliotekarzami, wskutek czego wzajemnie nie znają swoich programów. Biblioteka medyczna nie staje się - tak, jak w innych krajach - naturalnym miejscem zajęć włączonych w przebieg studiów przeddyplomowych. Umacnia to opisany we wstępie stereotyp bibliotekarza jako dostarczyciela jedynie nie w pełni już aktualnych podręczników do nauki wymaganej przez wykładowców.

Istotnym zagadnieniem jest też dostępność takiego szkolenia, przez co rozumiana jest powszechność i możliwość dostosowania do własnych potrzeb (13). Ostatnią kwestią jest ocena przeprowadzonego szkolenia. Uczestnicy po każdym szkoleniu powinni wypełniać ankiety zawierające pytania odnośnie kompletności treści kursu, propozycji zmian, ogólnej oceny kursu oraz najważniejsze - czy odpowiadał on oczekiwaniom uczestników (14). Uzyskana w ten sposób ocena prowadzi do lepszego poznania potrzeb osób szkolonych i pociąga za sobą modyfikacje w treściach szkolenia, co podnosi niewątpliwie jego jakość.

Wnioski

W badaniu pilotażowym nie udało się wykazać roli szkoleń z zakresu umiejętności informacyjnych w zwiększeniu zasobu umiejętności informacyjnych studentów medycyny.

Bibliografia

1. Ł a g u n a Mariola: Przygotowanie szkolenia, czyli jak dobry początek prowadzi do sukcesu. Gdańsk 2008

2. A m e r i c a n Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. (1998) *Progress Report. Chicago, American Library Association*. Dostępne na stronie: http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm [dostęp 22.03.2011]

3. N i e d ź w i e d z k a Barbara.: Marketing i organizacja szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej, Irene Hunskar. Kraków 2011 s. 442-506. Dostępne na stronie: http://www.bm.cm-uj.krakow.pl/pdf/MedLibTrainPl.pdf [dostęp 20 marca 2011]

4. K r u s z e w s k i Krzysztof: Sztuka nauczania — czynności nauczyciela. Warszawa 1998

5. C u r r i c u l u m /Program studiów dla Wydziału Lekarskiego. Dostępne na stronie: http://www.wl.cm-uj.krakow.pl/ [dostęp z 4 lipca 2011]

6. P r o g r a m przedmiotu Telemedycyna. Dostępny na stronie: http://www.bit.cm-uj.krakow.pl [dostęp z 4 lipca 2011]

7. R o g e r s Everett M.: Diffusion of Innovations. New York 1995 s. 252-280

8. Z d e b Urszula: ABC uczącego bibliotekarza. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. B. Niedźwiedzkiej i I. Hunskar. Kraków 2010 s. 13-136

9. T h u l l James, Hansen M a r y Anne.: Academic library liaison programs in US libraries:

methods and benefits. *New Library World* 2009 Vol. 110 Issue 11/12 s. 529–540

10. M i z e r e k Henryk: Ewaluacja w szkole. Wybór tekstów. Olsztyn 1997

11. T o b e y Deborah: Needs Assessment Basics. Alexandria 2005

12. Ł a g u n a Mariola: Szkolenia, jak je prowadzić? Gdańsk 2004

13. W i t k i n Belle Ruth: Planning and Conducting Needs Assessment. A Practical Guide. Thousand Oaks 1995

14. N i c h o l a s Dave: Assessing Information Needs: tools, techniques and concepts for the Internet age. London 2000

Tabela 1. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 1 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	46,1 %	18,5%	<0,02

Tabela 2. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 2 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	55,6 %	53,5%	NS

Tabela 3. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 3 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	51,8 %	35,8%	NS

Tabela 4. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 4 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	38,6 %	17,1%	<0,05

Tabela 5. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 5 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	58,9 %	60,7%	NS

Tabela 6. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 6 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	14,3 %	29,2%	NS

Tabela 7. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 7 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	69,0 %	59,7%	NS

Tabela 8. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 8 ankiety

	Studenci którzy uczestniczyli w szkoleniach	Studenci którzy nie uczestniczyli w szkoleniach	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	33,3 %	18,5%	NS

Dr Tomasz Milewicz, Barbara Latała, Iga Lipińska, dr Tomasz Sacha, dr Ewa Stochmal, Alicja Hubalewska-Dydejczak, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

PRZEBIEG STUDIÓW A OCENA UMIEJĘTNOŚCI INFORMACYJNYCH STUDENTÓW MEDYCYNY WYDZIAŁU LEKARSKIEGO UJ CM W KRAKOWIE - PILOTAŻOWE BADANIE ANKIETOWE

Abstract

The authors presented the results of pilot questionnaire assessing the information literacy of medical students. The 83 students (34 freshmen-second year; 38 undergraduate ones sixth year; 11 postgraduate doctoral students). The highest rate of correct answers was found in doctoral students group. Undergraduate students gave more often corrects answers for 5 out of 8 questions compared to second year freshmen. That may suggest the increase of information literacy during medical studies.

Streszczenie

Autorzy przedstawili wyniki pilotażowej ankiety przeprowadzonej wśród 83 studentów Wydziału Lekarskiego UJCM (34 osoby II rok Wydziału Lekarskiego, 38 osób VI rok Wydziału Lekarskiego; 11 osób studenci studiów doktoranckich) oceniającej umiejętności informacyjne. Najwyższy odsetek prawidłowych odpowiedzi stwierdzono u studentów studiów doktoranckich. W pięciu pytaniach na osiem studenci kończący studia udzielali częściej prawidłowych odpowiedzi niż studenci rozpoczynający edukację medyczną, jednakże tylko w 3 z tych 5 pytań różnice sięgnęły poziomu istotności statystycznej. Program studiów medycznych może częściowo zwiększać zasób umiejętności informacyjnych studentów medycyny.

Wstęp

Studia medyczne są miejscem i czasem nabywania wiedzy i praktycznych umiejętności rozpoznawania i leczenia chorób. Studia doktoranckie natomiast są miejscem i czasem nabywania umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Napływ informacji jest tak duży, iż codzienna praca w ochronie zdrowia narzuca konieczność nieustannego szkolenia wynikającego tak z bezpieczeństwa osobistego i zawodowego, jak i dla bezpieczeństwa pacjentów. Powinni więc przyszli lekarze odszukiwać i wybierać tylko informacje o wysokiej jakości, precyzyjnie odpowiadające ich potrzebom (1). Ogromny napływ danych potrzebnych do bezpiecznego i skutecznego uprawiania zawodu lekarza wymaga nie tylko poświęcenia czasu pacjentom, ale także kompetencji w zakresie aktualnej wiedzy medycznej. Zebraniem i porządkowaniem tych danych zajmują się twórcy medycznych baz danych. Ich złożoność i wielkość sprawia, iż korzystanie z nich sprawia studentom, a później lekarzom ogromne problemy (2, 3). Praktycznie nie istnieje działalność

w ochronie zdrowia, która nie wiązałaby się z wykorzystaniem kompetencji informacyjnych. Model „ochrony zdrowia opartej na dowodach naukowych" (Evidence Based Healthcare) będący rozszerzeniem modelu medycyny opartej na dowodach naukowych (EBM Evidence Based Medicine) obejmuje tymi zasadami nie tylko lekarzy, ale wszystkie inne zawody mające udział w produkcji i/lub w usługach związanych z opieką zdrowotną, w tym także - co może wydawać się pozornie odległe - osoby zajmujące się finansowaniem i zarządzaniem instytucjami opieki zdrowotnej (za: Centre for Evidence Based Medicine Glossary. http://ktclearinghouse.ca/cebm), a także osoby uczące się wspomnianych powyżej zawodów (4). Programy nauczania prawie wszystkich kierunków są przeładowane, lekarze, pielęgniarki, naukowcy są bardzo zajęci swoimi obowiązkami, poza tym każdy sądzi, że precyzyjne znalezienie potrzebnych informacji nie stwarza większych trudności. W chwili nabywania umiejętności informacyjnych nie można od razu stwierdzić ich przydatności. Przydatność ta okazuje się jednak ogromna często w trudnej do przewidzenia chwili podejmowania decyzji terapeutycznej (5). W toku studiów medycznych i na kierunkach ochrony zdrowia w każdej uczelni co najmniej kilku wykładowców medycyny uczy: „metod badawczych", „pisania pracy naukowej", „robienia przeglądu badań", a przy okazji też wyszukiwania w bazach, a więc umiejętności informacyjnych. Elementy nabywania tych kompetencji są więc rozproszone i nie traktowane w związku z tym z należną powagą. Choć należy jednak zaważyć, że powiązanie nabywania umiejętności informacyjnych z daną dziedziną medycyny ułatwia zauważenie związku posiadania tych umiejętności z łatwością nabywania wiedzy z danej dziedziny medycyny (4).

Celem pracy było ankietowe badanie umiejętności informacyjnych studentów medycyny na początku i końcu studiów medycznych oraz w trakcie studiów doktoranckich.

Materiał i metody

Badanie ankietowe polegało na przeprowadzeniu anonimowej ankiety składającej się z 22 pytań. Ankietę tę przeprowadzono w trakcie zajęć dydaktycznych wśród 34 studentów II roku medycyny Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie oraz 38 studentów VI roku medycyny tego samego wydziału. Dodatkowo przeprowadzono ją wśród 11 doktorantów studiów doktoranckich na tym samym Wydziale. Ankietowani mieli 25 minut na wypełnienie ankiety. Osoby przeprowadzające ankietę nie udzielały w trakcie jej trwania innych informacji niż porządkowe oraz dotyczące metody wypełnienia ankiety. Ankieta polegała na sprawdzeniu w 8 pytaniach wiedzy o umiejętnościach informacyjnych studentów. Treść pytań i wybór właściwych odpowiedzi zostały zatwierdzone przez magistrów bibliotekoznawstwa zatrudnionych w UJ CM w Krakowie.

Obliczenia statystyczne

Ze względu na nieparametryczność danych zastosowano test chi kwadrat do analizy

znamienności różnic pomiędzy grupami ankietowanych

Wyniki

Treść wybranych do analizy 8 pytań przedstawiono w załączniku nr 1. Najczęściej (63,6%-100%) odpowiedzi prawidłowe udzielane były przez studentów studiów doktoranckich UJ CM (tabele 1-8). W przypadku pytania 5, 7 i 8 (tabela 5,7,8) wykazano istotne statystycznie różnice w odsetku prawidłowych odpowiedzi pomiędzy studentami II a VI roku medycyny Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie. W przypadku pytań 2 i 6 (tabela 2, 6) częściej odpowiedzi prawidłowych udzielali także studenci VI roku, ale różnice nie były istotne statystycznie. Nie wykazano statystycznie istotnie częstszych odpowiedzi prawidłowych przez studentów roku II w porównaniu do studentów roku VI.

Dyskusja

Uzyskane przez nas w ankietowym badaniu pilotażowym wyniki sugerować mogą nabywanie umiejętności informacyjnych przez studentów medycyny w toku studiów medycznych na Wydziale Lekarskim UJ CM. Jednakże skokowy wzrost nabycia tych umiejętności następuje dopiero w czasie studiów doktoranckich. Pozwala to zauważyć, iż absolwenci Wydziału Lekarskiego, którzy nie decydują się na dalszą karierę naukową mogą nie posiadać wystarczających umiejętności informacyjnych, które wydają się być konieczne także dla lekarzy pracujących poza jednostkami uniwersyteckimi. Wzmocnienie nauczania przedmiotu na studiach medycznych poprzez szkolenie biblioteczne wymaga nieraz zmiany struktury programu nauczania. To z kolei wymaga ścisłej współpracy z wykładowcą danego przedmiotu. Przykłady takiego przemodelowania przedmiotu po to, aby szkolenia prowadzone przez bibliotekarzy były jak najbardziej efektywne, opisują L.E. Briggs i J. M. Skidmore (6). Integrowanie nauczania kompetencji informacyjnych z innymi ścieżkami edukacji zawsze wymaga ścisłej współpracy między bibliotekarzami a wykładowcami przedmiotowymi. Istotą tej współpracy jest takie przemodelowanie programu nauczania kierunkowego, aby nabycie umiejętności informacyjnych przez studentów ułatwiało jego dalsze realizowanie (4). Zmienność potrzeb u szkolonych wraz z przechodzeniem na kolejne lata studiów i dostosowanie powtarzanych w toku studiów szkoleń z umiejętności informacyjnych wydaje się być kluczowe do sukcesu tych szkoleń (4). Student pierwszego roku medycyny przeważnie nie szuka samodzielnie informacji naukowej, gdyż uczy się z obowiązkowych podręczników i nie jest szczególnie zainteresowany uczeniem się „jak przeszukiwać PubMed". Student V czy VI roku medycyny pisze lub uczestniczy w pisaniu prac oryginalnych czy też poglądowych i wtedy niewątpliwie potrzebuje tych umiejętności. Podobnie studenci kierunków nauk o ochronie zdrowia będący na latach studiów związanych z pisaniem pracy licencjackiej czy magisterskiej szybciej docenią rolę takich szkoleń, gdyż dostrzegą możliwość ich natychmiastowego wykorzystania w praktyce (4).

Najwcześniej nauczanie umiejętności informacyjnych wprowadzone było w uczelniach amerykańskich. Celem tego nauczania, uzgodnionym przez Stowarzyszenie Amerykańskich Szkół Medycznych (Association of American Medical College) w 1998 roku było, aby absolwent studiów medycznych posiadał umiejętność uzyskiwania, zarządzania i wykorzystywania informacji biomedycznej w celu rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji związanych z opieką nad pacjentem lub ochroną zdrowia całej populacji (7, 8). Szkolenia w tym zakresie stanowią stały element programu studiów medycznych zwłaszcza tam, gdzie naczelnymi metodami edukacyjnymi jest tzw. nauczanie problemowe i inne metody aktywizujące studentów, mające na celu kształcenie samodzielności studiowania (m.in. na uniwersytetach McMaster, Queen's, Harvarda, Oxfordzkim, a także w szkołach medycznych w Norwegii i w Szwecji)(4, 7). Cykliczność szkoleń i szerokość ich oferty jest cechą szkoleń na Uniwersytecie Harvarda. Biblioteka Medyczna Uniwersytetu Harvarda posiada ofertę szkoleń daleko wykraczającą poza typowe szkolenia w zakresie przeszukiwania baz bibliograficznych, źródeł internetowych czy porządkowania piśmiennictwa. Oferuje ona kilkadziesiąt typów cyklicznie powtarzanych szkoleń, w tym także szkolenia w stosowaniu programów bio-informatycznych, w cyfrowym obrazowaniu i zarządzaniu rekordami medycznymi. Obejmuje więc także zakres informatyki medycznej, co jest specyficzną cechą amerykańskich uczelni, gdzie nauczanie informacji naukowej o wiele ściślej łączy się z informatyką medyczną niż w szkołach europejskich (1). W kształceniu z zakresu umiejętności informacyjnych coraz częściej pojawia się koncepcja polegająca na odejściu od odrębnych szkoleń na rzecz tzw. międzyprzedmiotowej ścieżki nauczania (4). Umiejętność odszukania odpowiednich i wartościowych publikacji naukowych jest też coraz częściej elementem końcowego egzaminu na studiach medycznych. Ten typ podejścia do powiązania szkoleń bibliotecznych z praktyką studiowania medycyny prezentowany jest przez brytyjski Uniwersytet w Leicester. Podobny rodzaj powiązań oceny efektów szkoleń z tokiem studiów istnieje na Uniwersytecie w Oslo, gdzie jest to częścią egzaminu kończącego piąty rok studiów medycznych (4). Na wielu uczelniach zagranicznych zaliczenie kursów informacji naukowej daje osobne punkty kredytowe. Istnieje także liniowe podejście do nauki studentów umiejętności informacyjnych. Wraz z przechodzeniem na kolejne lata studiów kursy obejmują naukę umiejętności podstawowych na pierwszych latach studiów, aby w kolejnych latach przejść do coraz bardziej szczegółowych. Ten rodzaj podejścia proponowany jest przez biblioteki medyczne w Skandynawii (9). Identyczne, choć raczej jeśli chodzi o wymiar godzin szczątkowe, podejście stosowane jest na studiach na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie. Do roku akademickiego 2009/2010 pierwszy etap szkolenia o typie liniowym odbywał się na pierwszym roku studiów w sposób zintegrowany z przedmiotem „Propedeutyka medycyny", a etap kolejny miał miejsce dopiero w czasie studiów doktoranckich. Dotyczył więc wybranej grupy

studentów. W trakcie pozostałych pięciu lat studiów medycznych tylko zmotywowani studenci, zwykle aktywnie działający w kołach naukowych mieli możliwość, dzięki uprzejmości pracowników biblioteki nabyć umiejętności informacyjne. Uzyskane przez nas wyniki pilotażowej ankiety potwierdziły tę sytuację. Należy jednak mieć na uwadze pilotażowy charakter naszej ankiety i niewielką liczbę jej uczestników, co może ograniczać siłę dowodową wniosków.

Zupełnie inne opisane poniżej podejście do kształcenia umiejętności informacyjnych prezentowane jest przez bliźniaczy Wydział Nauk o Zdrowiu UJ CM. Wydział Nauk o Zdrowiu UJ Collegium Medicum w Krakowie w ramach licencjackich studiów na kierunku Zdrowie Publiczne, prowadzi 60-godzinny, obowiązkowy kurs Informacji naukowej. Obejmuje on przeszukiwanie rozmaitych baz publikacji i baz danych przydatnych w tej dziedzinie (m.in. Cochrane Library, bazy OECD i WHO, OECD), kształcenie umiejętności krytycznej analizy tekstu, pisania publikacji, itd. Kurs nie jest powiązany z żadnym konkretnym przedmiotem, ale dotyczy całej dziedziny zdrowia publicznego i kształci rozmaite umiejętności informacyjne przydatne w studiowaniu i w późniejszej pracy zawodowej absolwentów. Bibliotekarze prowadzący ten kurs ściśle współpracują z nauczycielami przedmiotu „Metody badań naukowych" oraz z nauczycielami innych przedmiotów po to, aby wzajemnie wspierać swoje nauczanie. Student nie może zaliczyć roku studiów bez ukończenia kursu Informacji naukowej, za który dostaje 3 punkty ECTS (4). Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego jako pierwsza, w 2005 roku wprowadziła kursy on-line dla studentów. W 2010 roku już kilka bibliotek prowadzi w ten sposób edukację swoich użytkowników. Poszerza się także oferta tradycyjnych kursów (4). Wspomniana Biblioteka Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego dysponuje stałą ofertą szkoleń dla studentów i młodych pracowników nauki. Kursy przeprowadzane są po zgłoszeniu się co najmniej 5 uczestników w zakresie siedmiu grup tematycznych. Zalecane byłoby przekazywanie tego typu doświadczeń zawodowych pomiędzy krajowymi bibliotekami medycznymi, korzystając z łam specjalistycznych czasopism bibliotekarskich, tak w wersji klasycznej jak i on-line (4).

Wnioski

Program studiów medycznych może częściowo zwiększać zasób umiejętności informacyjnych studentów medycyny.

Bibliografia

1. Z d e b Urszula: ABC uczącego bibliotekarza. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Kraków 2010 s. 13-136

2. W h i t e Marjorie V.: Information literacy programs: Successful paradigms for stimulating and promoting faculty interest and involvement. *The Reference Librarian* 2002/2003 Vol. 79/80 s. 323–334

3. W i t k i n Belle Ruth: Planning and Conducting Needs Assessment. A Practical Guide. Thousand Oaks 1995

4. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Marketing i organizacja szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Kraków 2010 s. 442-506

5.A m e r i c a n Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. (1998) *Progress Report. Chicago, American Library Association*. Dostępne na stronie: http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm [dostęp 22.03.2011]

6. B r i g g s Laura E., S k i d m o r e James M.: Beyond the blended librarian: creating full partnerships with faculty to embed information literacy in online learning systems. In: Using technology to teach information literacy / eds. Mackey Thomas P., Jacobson Trudi E. New York, London 2008

7. A m e r i c a n Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. (1998) *Progress Report. Chicago, American Library Association*. Dostępne na stronie: http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm [dostęp 22.03.2011]

8. B a i n t o n Toby: Information literacy and academic libraries: the SCONUL approach (UK/Ireland). *Proceedings of 67th IFLA Council and General Conference*, August 16-25, 2001. Dostępne na stronie: http://archive.ifla.org/IV/ifla67/papers/016-126e.pdf [dostęp 19 marca 2011]

9. T o v o t e Christina: Customer or refined student? Reflections on the "customer" metaphor in the academic environment and the new pedagogical challenge to the libraries and librarians. 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001. Dostępne na stronie: http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/071-126e.pdf [dostęp 23 marca 2011]

Tabela 1. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 1 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	42,9 %	24,9%	63,6%	B/C<0,02; NS

Tabela 2. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 2 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	48,6 %	52,0%	81,8%	NS

Tabela 3. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 3 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	p
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	40,09 %	36,8%	100,0%	<0,02; A/B:NS

Tabela 4. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 4 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	P
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	25,0 %	17,9%	100,0%	<0,01; A/B:NS

Tabela 5. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 5 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	P
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	37,1 %	68,4%	100,0%	<0,05

Tabela 6. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 6 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	P
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	11,8 %	13,2%	100,0%	<0,01; A/B:NS

Tabela 7. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 7 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	P
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	2,9 %	73,8%	100,0%	<0,001; B/C:NS

Tabela 8. Odsetek studentów, którzy udzieli prawidłowych odpowiedzi na pytanie nr 8 ankiety

	Studenci medycyny rok II (A)	Studenci medycyny rok VI (B)	Studenci studiów doktoranckich Wydziału Lekarskiego UJCM (C)	P
Odsetek odpowiedzi prawidłowych	6,1 %	27,0%	100,0%	<0,05

Załącznik nr 1. Część ankiety zastosowanej do oceny umiejętności informacyjnych studentów medycyny

1. Bibliografia załącznikowa to:
   a) sposób dopisywania pozycji literatury na dolnym marginesie strony na której zostały one zacytowane
   b) uporządkowany wykaz piśmiennictwa wykorzystanego przez autora zamieszczony na końcu publikacji
   c) metoda analizy bibliografii polegająca na wyszukaniu publikacji na podobny temat
   d) metoda dołączania całych bloków literatury z innych publikacji poglądowych
   e) program komputerowy służący automatycznemu uszeregowaniu pozycji piśmiennictwa zgodnie z wymogami redakcji czasopisma naukowego
   f) nie wiem
2. PubMed jest to:
   a) medyczna baza faktograficzna
   b) baza czasopism medycznych
   c) medyczna baza danych zawierająca artykuły amerykańskie
   d) baza danych streszczeń nauk biomedycznych czasopism notowanych w MEDLINE, z opcją darmowego dostępu
   e) baza objawów i rozpoznań, które może być wykorzystywana "przy łóżku pacjenta"
   f) nie wiem
3. Funkcja Limits w bazie PubMed umożliwia:
   a) zawężenie wyniku wyszukiwania do określonego roku publikacji artykułów
   b) zawężenie wyniku wyszukiwania do określonej populacji
   c) zawężenie wyniku wyszukiwania do określonej płci badanej grupy
   d) zawężenie wyniku wyszukiwania tylko do prac przeglądowych (reviews)
   e) wszystkie odpowiedzi powyżej są prawidłowe
   f) nie wiem
4. Czy student (i doktorant) medycyny Collegium Medicum UJ może z bazy PubMed przejść do pełnego tekstu artykułu:
   a) nie może
   b) może, ale wyłącznie z komputerów uczelnianych
   c) może, ale wyłącznie do artykułów udostępnianych jako „free access"
   d) może z dowolnego komputera poprzez extranet do bardzo znacznej liczby artykułów
   e) może, po przejściu procedury rejestracyjnej w PubMed
   f) nie wiem

5. Impact factor to wskaźnik:
   a) informujący, w której internetowej bazie danych znajduje się dane czasopismo
   b) ryzyka plagiatu danej pracy
   c) jakości i wartości czasopisma
   d) miejsca autora na liście autorów danej pracy
   e) grupy krajów, z której pochodzi pierwszy autor danej publikacji
   f) nie wiem
6. Wartość Impact factor można uzyskać poprzez:
   a) sprawdzenie go w bazie PubMedline
   b) obliczenie go samodzielnie przy użyciu danych znajdujących się w każdym numerze danego czasopisma i użycie powszechnie dostępnego programu komputerowego
   c) sprawdzenie go w bazie ISI Web of Knowledge (Journal Citation Reports)
   d) sprawdzenie go w bazie Polska Bibliografia Lekarska
   e) tylko telefonicznie w Bibliotece Medycznej
   f) nie wiem, jak go uzyskać
7. Która z poniższych baz danych zawiera typowo dane medycyny opartej na faktach (EBM)
   a) PubMed Medline
   b) Scopus
   c) Cochrane
   d) ISI Web of Knowledge
   e) Polska Bibliografia Lekarska
   f) nie wiem
8. Up-to-date to:
   a) program komputerowy analizy wyników badań laboratoryjnych pacjenta
   b) baza danych ułatwiająca postawienie rozpoznania i dobór leczenia
   c) baza danych ułatwiająca dobór kodu ICD-9 i ICD-10 do danego rozpoznania choroby
   d) program komputerowy ułatwiający dobór dawki leku i monitorujący jego stężenie w organizmie
   e) nie wiem, pierwszy raz spotykam się z tą nazwą

Dr Tomasz Milewicz, Barbara Latała, Iga Lipińska, dr Tomasz Sacha, dr Ewa Stochmal, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

WPŁYW SZKOLEŃ NA SAMOOCENĘ UMIEJĘTNOŚCI INFORMACYJNYCH STUDENTÓW MEDYCYNY W TRAKCIE STUDIÓW - PILOTAŻOWE BADANIE ANKIETOWE STUDIUJĄCYCH NA WYDZIALE LEKARSKIM UJ CM W KRAKOWIE

Abstract

The authors presented the results of pilot questionnaire assessing the influence of information literacy (IL) training of medical students for the their self assessment of their information literacy skills. The 83 students (34 freshmen-second year; 38 undergraduate ones sixth year; 11 postgraduate doctoral students) were divided into 2 groups -57 completed information literacy training and 26 were without the training.

Results: those trained showed higher self assessment of their IL skills compared to those not trained. The trained ones used medical data bases more often and get acquinted with modern products supporting the usage of data bases

Conclusion: The IL training increased the level of students' IL self assessment

Streszczenie

Celem pracy było ankietowe badanie wpływu szkoleń z zakresu umiejętności informacyjnych na samoocenę przez studentów ich umiejętności informacyjnych na początku i końcu studiów medycznych przeddyplomowych oraz w trakcie studiów doktoranckich.

Pilotażową ankietę przeprowadzono wśród 83 studentów Wydziału Lekarskiego UJCM (34 osoby II rok Wydziału Lekarskiego, 38 osób V rok Wydziału Lekarskiego, 11 osób studenci studiów doktoranckich). Grupę podzielono według kryterium odbycia szkoleń z umiejętności informacyjnych. 57 studentów odbyło szkolenia, a 26 nie odbyło szkoleń.

Wyniki: Stwierdzono zwiększenie samooceny umiejętności informacyjnych u studentów po uczestnictwie w szkoleniach bez względu na miejsce w którym odbyli szkolenie. Uczestnictwo w szkoleniach prowadziło do zwiększenia częstości użytkowania baz danych, a za najlepszy sposób uzyskania informacji medycznej potrzebnej do leczenia pacjenta uznano użycie bazy Medline.

Uczestnictwo w szkoleniach zaznajomiło uczestników z nowoczesnymi produktami dostępnymi w bibliotekach medycznych.

Wniosek: Uczestnictwo w szkoleniach zwiększyło stopień samooceny umiejętności informacyjnych studentów.

Wstęp

Wydaje się, że trudno znaleźć taki obszar działalności w ochronie zdrowia, który nie wymagałaby od osób ją prowadzących kompetencji informacyjnych (1). Jedynie stopień, w jakim konieczne jest posiadanie tych kompetencji zależy od

rodzaju działań w ochronie zdrowia, jak i obszaru wiedzy, z którego pochodzić mają informacje (2). Lawinowe narastanie informacji koniecznych do opanowania przy stałej ilości czasu dostępnego do tego działania powoduje przeładowanie wszystkich kierunków nauczania, a lekarze, pielęgniarki, naukowcy będąc bardzo zajęci swoimi obowiązkami, sądzą, że precyzyjne znalezienie potrzebnych informacji nie stworzy większych trudności (1-3). W celu sprostania temu - wydaje się nierozwiązywalnemu - konfliktowi ilości informacji i ilości dostępnego czasu studenci powinni podnosić poziom swoich umiejętności informacyjnych (3). Umiejętności informacyjne (UI) to wiedza i sprawności umożliwiające korzystanie z informacji. Składają się na nie: zdolność sprecyzowania potrzeby informacyjnej, opracowania strategii szukania informacji, umiejętność jej pozyskania, krytycznej oceny i porównania, a także umiejętność porządkowania, syntezy oraz przekazywania informacji (4, 5). Umiejętności te wydają się wyjątkowo ważne w przypadku użytkowników bibliotek medycznych, których praca związana jest bezpośrednio z człowiekiem, jego zdrowiem i życiem. Biblioteki medyczne ponadto działają w dziedzinie nauki wymagającej ustawicznego aktualizowania wiedzy. Pracownicy ochrony zdrowia uczą się nie tylko w okresie studiów, ale również na przestrzeni całego późniejszego życia zawodowego, do czego są nie tylko przez etykę zawodową, ale i z mocy prawa zobligowani (4). Wszyscy pracownicy ochrony zdrowia powinni posiadać UI, aby móc samodzielnie aktualizować swoją wiedzę i krytycznie oceniać jej źródła (6).

Najskuteczniejszą drogą nabycia tego rodzaju umiejętności są szkolenia z tego zakresu. Sukces szkolenia zależy od doboru tematu, miejsca szkolenia, osoby prowadzącej szkolenie oraz doboru uczestników (7). W 2003 przeprowadzono sondaż wśród 11 bibliotek uczelni medycznych w Polsce. Pytania dotyczyły przeprowadzania przez biblioteki szkoleń w zakresie umiejętności informacyjnych oraz ich uczestników i zakresu tematów (4). Dyrektorzy bibliotek wykazali rozdźwięk między ofertą usług a stopniem przygotowania użytkowników oraz stwierdzili fakt coraz częstszego organizowania zamawianych szkoleń praktycznych (4). Szkolenia te to krótkie kursy przeszukiwania określonej bazy danych medycznych. Połowa bibliotek prowadziła obowiązkowe zajęcia dla słuchaczy studiów doktoranckich. Rzadkością była stała oferta szkoleń dla lekarzy czy pracowników naukowych. Tylko trzy biblioteki prowadziły szkolenia w ramach studiów podyplomowych, a dwie w macierzystych zakładach użytkowników (4). Wyniki sondażu wykazały brak ogólnej polityki edukacyjnej oraz brak stwierdzenia najlepszego umiejscowienia takiego szkolenia w toku studiów (4). Wspomniane wyniki wykazały także, że spełnienie jednego z podstawowych warunków realizacji paradygmatu medycyny opartej na dowodach naukowych, tzn. wyposażenie przyszłych praktyków w umiejętności informacyjne, jest na razie „oddolną" inicjatywą bardziej energicznych i świadomych dyrektorów bibliotek i indywidualnych wykładowców (4). Należy jednak zaznaczyć iż w latach 2009-

2011 na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie przeprowadzono istotne zmiany dotyczące liczby godzin i umiejscowienia w toku studiów kursów umiejętności informacyjnych (8,9)

Celem pracy było ankietowe badanie wpływu szkoleń z zakresu umiejętności informacyjnych na samoocenę przez studentów ich umiejętności informacyjnych na początku i końcu studiów medycznych przeddyplomowych oraz w trakcie studiów doktoranckich.

Materiał i metody

Badanie ankietowe polegało na przeprowadzeniu anonimowej ankiety składającej się z 22 pytań. Ankietę tę przeprowadzono w trakcie zajęć dydaktycznych wśród 34 studentów II roku medycyny Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie oraz 38 studentów VI roku medycyny tego samego wydziału. Dodatkowo przeprowadzono ją wśród 11 doktorantów studiów doktoranckich na tym samym Wydziale. Ankietowani mieli 25 minut na wypełnienie ankiety. Osoby przeprowadzające ankietę nie udzielały w trakcie jej trwania innych informacji niż porządkowe oraz dotyczące metody wypełnienia ankiety. Treść pytań i wybór właściwych odpowiedzi zostały skonsultowane z pracownikami Biblioteki Medycznej UJ CM w Krakowie posiadającymi stopień magistra bibliotekoznawstwa. Następnie podzielono wypełnione ankiety według kryterium zawartego w pytaniu 22 na ankiety osób, które uczestniczyły w jakimkolwiek szkoleniu z zakresu umiejętności informacyjnych w dowolnym momencie studiów medycznych (n=57) oraz ankiety osób, które nie brały udziału w takich szkoleniach (n=26).

Obliczenia statystyczne

Ze względu na nieparametryczność danych zastosowano test chi kwadrat do analizy znamienności różnic pomiędzy grupami ankietowanych.

Wyniki

Studenci, którzy odbyli szkolenie jak i studenci bez szkolenia wskazali znamiennie częściej na osobę prowadzącego zajęcia jako źródło informacji o istnieniu medycznych baz danych niż na osobę bibliotekarza medycznego (tabela 1).

Studenci, którzy odbyli szkolenie znamiennie częściej oceniali swój poziom zaawansowania wyszukiwania publikacji w bazie PubMed jako wysoki w porównaniu do studentów bez szkolenia. Analogicznie studenci bez szkolenia swój poziom zaawansowania umiejętności znamiennie częściej oceniali jako niski. Studenci szkoleni znamiennie częściej nie ocenili swojego poziomu jako niski, a studenci bez szkolenia znamiennie częściej wskazywali swój poziom zaawansowania jako niski lub średni (tabela 2).

Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności informacyjnych znamiennie częściej podawali jako miejsce jego odbycia bibliotekę medyczną UJ CM. Jednak w obu grupach najczęściej jako miejsce szkolenia studenci podawali zajęcia

określonego przedmiotu w czasie studiów, a studenci bez szkolenia stwierdzali, iż samodzielnie nabyli umiejętności wyszukiwania publikacji w bazach danych (tabela 3).

Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności informacyjnych znamiennie częściej uznawali przeszukiwanie baz danych jako najważniejszą umiejętność informacyjną w porównaniu do grupy, która nie przeszła szkoleń. W obrębie grup po szkoleniach, jak i bez szkoleń najważniejszą umiejętnością informacyjną było wyszukiwanie danych w Internecie (tabela 4).

Odbycie szkoleń powodowało częstsze korzystanie z baz danych, choć w obu grupach przeważali studenci nie korzystający wcale z baz danych, to jednak w grupie szkolonej ten odsetek był niższy (tabela 5).

Grupa studentów po szkoleniach i studentów bez szkolenia nie różniła się w odniesieniu do powodu użycia bazy danych. Wśród studentów szkolonych najczęstszą przyczyną było przygotowanie własnej publikacji. Ponownie ponad połowa studentów w obu grupach nie używała wcale medycznych baz danych (tabela 6).

Grupa studentów po szkoleniach i studentów bez szkolenia nie różniła się w odniesieniu do określenia najskuteczniejszego sposobu uzyskania informacji o metodach leczenia powikłań u swoich pacjentów. Wśród studentów szkolonych znamiennie częściej podawano jednak użycie bazy Medline jako najlepszy sposób uzyskania tych danych (tabela 7).

Przejście szkolenia z umiejętności informacyjnych znamiennie zmniejszyło odsetek studentów, którzy nie wiedzieli o istnieniu i nie planowali korzystać z elektronicznych książek medycznych. W obu grupach przeważali studenci, którzy wiedzieli o tym typie książek i planowali ich użycie (tabela 8).

Analogicznie przejście szkolenia z umiejętności informacyjnych znamiennie zmniejszyło odsetek studentów, którzy nie wiedzieli o istnieniu i nie planowali korzystać z oprogramowania do tworzenia bibliografii załącznikowej. W grupie po szkoleniach najczęściej uzyskano odpowiedź w ankiecie o planowanym użyciu tego oprogramowania, a w grupie bez szkolenia najczęstszą odpowiedzią była ta o braku potrzeby użycia takiego oprogramowania teraz i w przyszłości (tabela 9).

Dyskusja

Wyniki naszej pilotażowej ankiety przeprowadzonej na 83 studentach wskazują na zwiększenie samooceny umiejętności informacyjnych u studentów po uczestnictwie w szkoleniach bez względu na miejsce, w którym odbyli szkolenie. Uczestnictwo w szkoleniach prowadziło do zwiększenia częstości użytkowania baz danych, a za najlepszy sposób uzyskania informacji medycznej potrzebnej do leczenia pacjenta uznano użycie bazy Medline. Uczestnictwo w szkoleniach zaznajomiło uczestników z nowoczesnymi produktami dostępnymi w bibliotekach medycznych. Oczywiście należy pamiętać, iż uzyskane wyniki są wynikami pilotażowymi uzyskanymi na małej liczbie respondentów, co ogranicza ich wartość statystyczną, a przez to możliwość

wyciągania na ich podstawie wniosków.

Thompson i wsp. wykazała po przeprowadzeniu ankiety wśród australijskich studentów fizyki medycznej, iż wyszukiwanie danych w Internecie w opinii jej respondentów było najistotniejszą z umiejętności informacyjnych (6). Jej wyniki wykazały, że studenci łatwiej wyszukują informacje niż są w stanie ją krytycznie ocenić. Studenci przedkładali stosowanie popularnych wyszukiwarek internetowych nad użycie medycznych baz danych, gdyż było to prostsze i wygodniejsze choć nie pozwało na wyszukanie wyłącznie artykułów z recenzowanych czasopism (6). W naszej ankiecie nie było pytania o przyczynę użycia typu bazy danych, lecz (tabela nr 4) studenci uznali wyszukiwanie danych w Internecie jako najważniejszy rodzaj umiejętności informacyjnej, a około ¼ ankietowanych uważała, że najskuteczniejszym sposobem uzyskania informacji o sposobach leczenia powikłań jest użycie popularnych wyszukiwarek internetowych (tabela nr 7). Podobna liczba respondentów uznała, że lepsze byłoby użycie bazy Medline. Przebycie szkoleń z umiejętności informacyjnych nie wpływało statycznie znamiennie na liczbę odpowiedzi. Można więc uznać, że przyczyną może być wygoda użycia popularnych wyszukiwarek, jak w badaniu australijskim. Griffiths i Brophy oraz Metzger i wsp. w swoich badaniach ankietowych także wykazali, iż łatwość użycia bazy danych jest ważniejszym czynnikiem determinującym jej użycie przez studentów niż jakość jej zawartości (10, 11). Darrow wskazuje na konieczność nauki nie tylko przeszukiwania baz danych, ale także analizy ich treści przez studentów (12).

Wniosek

Uczestnictwo w szkoleniach zwiększyło stopień samooceny umiejętności informacyjnych studentów.

Bibliografia

1. A m e r i c a n Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. (1998) Progress Report. Chicago, American Library Association. Dostępne na stronie: http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm [dostęp 22.03.2011]

2. N i e d ź w i e d z k a Barbara.: Marketing i organizacja szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej, Irene Hunskar. Kraków 2011 s. 442-506. Dostępne na stronie: http://www.bm.cm-uj.krakow.pl/pdf/MedLibTrainPl.pdf [dostęp 20 marca 2011]

3. X i a o l e i Liu, Z h e n g h o n g Wang: Information literacy education for medical students in China. Medical Information 2009 Vol. 43 s. 818–819

4. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Biblioteki edukują lekarzy. *Forum Akademickie* [on-line]. 2004 nr 6,http://forumakademickie.pl/static/archiwum/2004/06/16-za-biblioteki_edukuja_lekarzy.htm, [dostęp 16.07.2011].

5. S c o t t Craig S., S h a a d Douglas C., M a n d e l Lynn S, B r o c k Douglas, K i m Sara: Information and informatics literacy: Skills, timing and estimates of competence. *Teaching and Learning in Medicine* 2000 Vol. 12 s. 85-90

6. T h o m p s o n Nadine, L e w i s Sarah, B r e n n a n Patrick, R o b i n s o n John: Information

Literacy: Are Final-Year Medical Radiation Science Students on the Pathway to Success? *Journal of Allied Health, Fall* 2010 Vol 39 No 3 pt 1

7. Ł a g u n a Mariola: Przygotowanie szkolenia, czyli jak dobry początek prowadzi do sukcesu. Gdańsk 2008

8. C u r r i c u l u m /Program studiów dla Wydziału Lekarskiego. Dostępne na stronie: http://www.wl.cm-uj.krakow.pl/ [dostęp z 4 lipca 2011]

9. P r o g r a m przedmiotu Telemedycyna. Dostępny na stronie: http://www.bit.cm-uj.krakow.pl [dostęp z 4 lipca 2011]

10. G r i f f i t h s John, B r o p h y Paul: Student searching behavior and theWeb: Use of academic resources and Google. *Libr Trends* 2005 Vol. 53 s. 539-554

11. M e t z g e r Miriam, F l a n a g i n Andrew, Z w a r u n Lara: College student Web use, perceptions of information credibly, and verification behavior. *Comput Educ* 2003 Vol. 41 s. 271-290

12. D a r r o w Rob. Finding the right search engine for high school students: Information seeking strategies and the LMC connection. *Library Media Connection* 2005 Vol. 23 s. 36-40

Tabela 1. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a źródło uzyskanej przez studentów informacji o medycznych bazach danych.

Odbycie szkolenia źródło informacji	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności informacyjnych N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Rodzice	0 %	0 %	NS
Koledzy	0 %	0 %	NS
Wykładowca	77%	93 %	NS
Bibliotekarz medyczny	23%	7%	NS
Inne	0 %	0 %	NS
P	<0,001	<0,001	

Tabela 2. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a samoocena stopnia zaawansowania umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed przez studentów

Odbycie szkolenia Stopień zaawansowania	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Wysoki (a)	35,7 %	14,7 %	<0,05
Średni (b)	53,6 %	42,9 %	NS
Niski (c)	10,7 %	42,4 %	<0,02
p	<0,05; a/b NS	<0,05; b/c NS	

Tabela 3. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a samoocena miejsca nabycia umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed przez studentów

Odbycie szkolenia Miejsce nabycia umiejętności	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Samodzielna nauka (a)	30%	22,6 %	NS
W trakcie zajęć określonego przedmioty w trakcie studiów(b)	40%	54,8 %	NS
W trakcie kursów w bibliotece medycznej UJCM (c)	18,6 %	0 %	<0,01
W trakcie szkoleń poza uczelnią (d)	0 %	6,6 %	NS
Nie posiadam takiej umiejętności (e)	11,4 %	16 %	NS
P	<0,05; a/b; a/cNS	<0,05; a/d;a/e NS	

Tabela 4. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a ocena rodzaju umiejętności informacyjnej, jaka wydaje się studentom najważniejsza

Odbycie szkolenia Rodzaj umiejętności	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Zamawianie i odbieranie książek w bibliotece (a)	0 %	0 %	NS
Przeszukiwanie baz danych (b)	17%	0 %	<0,05
Wyszukiwanie danych w Internecie (c)	38 %	46 %	NS
Stosowanie narzędzi do zarządzania bibliografią (d)	0 %	0 %	NS
Przeszukiwanie zasobów informacji dla medycyny opartej na faktach (e)	23 %	36 %	NS
Żadne z powyższych nie wydaje mi się istotne (f)	22 %	18 %	NS

P	NS; b/c<0,005	NS; c/f<0,05	

Tabela 5. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a samoocena częstości używania jakiejkolwiek medycznej bazy danych przez studentów w ciągu 7 dni przed przeprowadzeniem ankiety

Odbycie szkolenia Częstość użycia bazy danych	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Jednokrotnie (a)	16 %	14 %	NS
Częściej niż jednokrotnie (b)	27 %	0 %	<0,05
Wcale nie używano (c)	57 %	86 %	<0,01
P	<0,05; a/b NS	<0,001	

Tabela 6. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a samoocena przyczyny użycia bazy danych medycznych przez studentów studiów medycznych w ciągu 7 dni przed przeprowadzeniem ankiety

Obycie szkolenia Przyczyna użycia	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Przygotowanie do zajęć (a)	13 %	10 %	NS
Przygotowanie opisu przypadku (b)	4 %	0 %	NS
Przygotowanie publikacji (c)	23 %	13 %	NS
Potrzeby poszerzenia swojej wiedzy (e)	17 %	10 %	NS
Nie używano bazy (f)	57 %	67 %	NS
P	<0,05; a/b;c/e NS	<0,001; a/c NS	

Tabela 7. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a samoocena przez studentów studiów medycznych najskuteczniejszego sposobu uzyskania informacji o metodzie leczenia nowych powikłań, które wystąpiły u pacjenta

Odbycie szkolenia metoda	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Użycie wyszukiwarki Google (a)	20 %	26 %	NS
Użycie innych wyszukiwarek (b)	4 %	0 %	NS

Użycie bazy Medline (c)	28 %	14 %	NS
Zapytanie innego lekarza (d)	21 %	20 %	NS
Sprawdzenie w dostępnych podręcznikach (e)	27 %	30 %	NS
P	NS; a/b; b/c; b/d; b/e <0,02	NS	

Tabela 8. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a samoocena korzystania z medycznych książek elektronicznych przez studentów studiów medycznych

Odbycie szkolenia Korzystanie z medycznych książek elektronicznych	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Tak- na stronie biblioteki medycznej UJ CM (a)	13 %	7 %	NS
Tak-z innych źródeł niż biblioteka medyczna UJCM (b)	25 %	14 %	NS
Nie, ale planuje korzystać (c)	59 %	52 %	NS
Nie i nie planuje (d)	3 %	27 %	<0.02
P	<0,005; a/b; a/d NS	<0,05; a/b;b/d NS	

Tabela 9. Wpływ odbycia szkolenia z umiejętności informacyjnych, a samoocena korzystania z oprogramowania do tworzenia bibliografii załącznikowej przez studentów studiów medycznych

Odbycie szkolenia Korzystanie z oprogramowania	Studenci, którzy odbyli szkolenie z umiejętności N=57	Studenci nie szkoleni N=26	P
Tak-na stronie biblioteki medycznej UJ CM (a)	6 %	4 %	NS
Tak-z innych źródeł niż biblioteka medyczna UJCM (b)	4 %	0 %	NS
Nie, ale planuje korzystać (c)	59 %	39 %	NS
Nie i nie planuje (d)	31 %	57 %	<0,05
P	<0,005; a/b NS	<0,005; a/b NS	

Dr Tomasz Milewicz, Barbara Latała, Iga Lipińska, dr Tomasz Sacha, dr Ewa Stochmal, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

ZMIANY SAMOOCENY UMIEJĘTNOŚCI INFORMACYJNYCH STUDENTÓW MEDYCYNY W TRAKCIE STUDIÓW - PILOTAŻOWE BADANIE ANKIETOWE STUDIUJĄCYCH NA WYDZIALE LEKARSKIM UJ CM W KRAKOWIE

Abstract

The authors presented the results of pilot questionnaire assessing the influence of medical studies on students' information literacy self-assessment. The 83 students (34 freshmen-second year; 38 undergraduate ones sixth year; 11 postgraduate doctoral students) took part in the study. The course of undergraduate studies did not influence the students' ability to browse the medical data bases. Postgraduate doctoral students assessed their skills to use the medical data bases as high. They claimed to acquire this ability during training in the university medical library. The postgraduate studies increased the frequency of medical data bases usage, whereas the course of undergraduate studies increased the frequency of data bases usage. Undergraduate as well as postgraduate students knew about electronic medical books and Ref-works software, but still did not use it.

Conclusion: The course of undergraduate as well as postgraduate medical studies influenced the students' information literacy self-assessment.

Streszczenie

Celem pracy było ankietowe badanie samooceny przez studentów ich umiejętności informacyjnych na początku i końcu studiów medycznych przeddyplomowych oraz w trakcie studiów doktoranckich.

Pilotażową ankietę przeprowadzono wśród 83 studentów Wydziału Lekarskiego UJCM (34 osoby II rok Wydziału Lekarskiego, 38 osób V rok Wydziału Lekarskiego; 11 osób studenci studiów doktoranckich).

Wyniki: Stwierdzono rozbieżność odpowiedzi pomiędzy studentami studiów przed i podyplomowych. Umiejętności informacyjne nabyte w trakcie studiów przeddyplomowych nie zwiększyły stopnia zaawansowania umiejętności wyszukiwania publikacji z medycznych baz danych. Studenci studiów doktoranckich uznali swój poziom tej umiejętności za wysoki. Umiejętność tę nabyli oni w czasie szkoleń w Bibliotece Medycznej UJ CM, a studenci przeddyplomowi nabyli ją w czasie zajęć na studiach lub zdobyli ją samodzielnie. Studenci przeddyplomowi używali medycznych baz danych do przygotowania się do zajęć i poszerzenia swojej wiedzy, a studenci studiów doktoranckich do przygotowania tekstów swoich publikacji. Studia doktoranckie wpływały na częstość użytkowania baz danych. Wraz z kolejnymi latami studiów wyszukiwanie danych w Internecie oraz przeszukiwanie zasobów informacji dla medycyny opartej na faktach nabierało znaczenia dla studentów studiów przeddyplomowych, a dla doktorantów najważniejsze było przeszukiwanie medycznych baz danych. Ponad połowa ankietowanych studentów II roku uznała inne niż podane w ankiecie umiejętności informacyjne za istotne. Studenci II roku uważali, iż najlepszym źródłem informacji o sposobach leczenia są: podręcznik i opinia innych lekarzy, Studenci roku VI najczęściej odpowiedzi na pytania o sposobach leczenia szukali w popularnych wyszukiwarkach danych, a doktoranci uznali bazę PubMed za najlepsze źródło wiedzy. Przebieg studiów przeddyplomowych nie wpływał na częstość użytkowania medycznych baz danych. Studenci studiów

przed- i podyplomowych nie korzystali dotychczas, choć posiadają informacje o medycznych książkach elektronicznych i oprogramowaniu do tworzenia bibliografii załącznikowej.

Wniosek: Przebieg dwuetapowych studiów medycznych wpływał na zmiany samooceny umiejętności informacyjnych przez studentów.

Wstęp

Zadaniem bibliotek medycznych jest gromadzenie i udostępnianie zbiorów tak w formie tradycyjnej, jak i cyfrowej swoim użytkownikom, którymi są wszyscy zainteresowani literaturą z dziedziny szeroko rozumianej medycyny (1). Pozwala to użytkownikom zaspakajać swoje potrzeby informacyjne. Bibliotekę medyczną XXI wieku zwaną coraz częściej multimedialnym centrum edukacyjnym, można nazwać także jednostką hybrydową, gdyż nie tylko udostępnia swoje zbiory w swojej siedzibie i zdalnie przez sieci informatyczne, ale także kształci swoich użytkowników (1, 2).

Zadaniem bibliotekarzy, czy jak można ich nowocześniej i eliminując stereotypy nazwać, specjalistów zatrudnionych w tych centrach jest nauczanie użytkowników tzw. umiejętności informacyjnych (information literacy), tj. określania indywidualnych potrzeb w tej dziedzinie, poszukiwania i skutecznego docierania do pożądanej informacji, a także krytycznej jej oceny i praktycznego wykorzystania (2, 3). Nauczanie to prowadzić powinno do osiągnięcia umiejętności sprawnego i skutecznego docierania do informacji zamiast dostarczania jej przez bibliotekarzy w gotowej postaci, gdyż tylko taki rodzaj nauczania wyrabia w szkolonych samodzielność w tym zakresie. Osoby posiadające umiejętności informacyjne będą wiedziały, jak się uczyć i dzięki temu będą mogły przez całe życie efektywnie kształcić się i rozwijać (4).

Umiejętności te wydają się wyjątkowo ważne w przypadku użytkowników bibliotek medycznych, których praca związana jest bezpośrednio z człowiekiem, jego zdrowiem i życiem. Biblioteki medyczne ponadto działają w dziedzinie nauki wymagającej ustawicznego aktualizowania wiedzy. Pracownicy ochrony zdrowia uczą się nie tylko w okresie studiów, ale również na przestrzeni całego późniejszego życia zawodowego, do czego są nie tylko przez etykę zawodową, ale i z mocy prawa zobligowani (5).

Celem pracy było ankietowe badanie samooceny przez studentów ich umiejętności informacyjnych na początku i końcu studiów medycznych przeddyplomowych oraz w trakcie studiów doktoranckich.

Materiał i metody

Badanie ankietowe polegało na przeprowadzeniu anonimowej ankiety składającej się z 22 pytań. Ankietę tę przeprowadzono w trakcie zajęć dydaktycznych wśród 34 studentów II roku medycyny Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie oraz 38 studentów VI roku medycyny tego samego wydziału. Dodatkowo przeprowadzono ją wśród 11 doktorantów studiów doktoranckich na tym samym Wydziale. Ankietowani mieli 25 minut na wypełnienie ankiety. Osoby przeprowadzające ankietę nie udzielały

w trakcie jej trwania innych informacji niż porządkowe oraz dotyczące metody wypełnienia ankiety. Treść pytań i wybór właściwych odpowiedzi zostały zatwierdzone przez magistrów bibliotekoznawstwa zatrudnionych w UJ CM w Krakowie.

Obliczenia statystyczne

Ze względu na nieparametryczność danych zastosowano test chi kwadrat do analizy znamienności różnic pomiędzy grupami ankietowanych.

Wyniki

Studenci studiów doktoranckich uznali swoje umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed za wysokie w najwyższym (90%) odsetku. Studenci studiów przeddyplomowych uważali, iż w stopniu średnim umieją odszukiwać publikacje w tej bazie (tabela 1).

Studenci studiów przeddyplomowych określili, że powyższe umiejętności nabyli w czasie zajęć z obowiązkowych przedmiotów w trakcie studiów lub samodzielnie uzyskali tę umiejętność, a studenci studiów doktoranckich ocenili, iż dopiero w czasie tych studiów uzyskali umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed (tabela 2).

Za najważniejszą umiejętność informacyjną studenci VI roku uznali wyszukiwanie danych w Internecie oraz przeszukiwanie zasobów informacji pod kątem medycyny opartej na faktach. Podobnie uważali studenci II roku medycyny, choć najwięcej z nich (51%) uznało inne niż podane w ankiecie umiejętności informacyjne za najważniejsze dla studentów początkowych lat studiów. Studenci studiów doktoranckich uznali, iż przeszukiwanie baz danych jest dla nich najważniejszą umiejętnością informacyjną (tabela 3).

Ponad 2/3 studentów studiów przeddyplomowych używało medycznych baz danych rzadziej niż 1 raz w tygodniu. Studenci studiów podyplomowych natomiast w większości wykorzystywali te bazy częściej niż 1 raz na tydzień (tabela 4). Najczęstszymi przyczynami użycia baz danych było w przypadku studentów przeddyplomowych przygotowanie do zajęć i pisanie prac zaliczeniowych, a w przypadku studentów studiów podyplomowych pisanie prac oryginalnych i poszerzanie swojej wiedzy (tabela 5).

Studenci początkowych lat studiów medycznych uznali innego lekarza i podręcznik za najlepsze źródło wiedzy o powikłaniach u pacjentów, studenci kończący Wydział Lekarski używali do tego celu ogólnodostępnych, a nie medycznych baz danych. Doktoranci natomiast, wskazywali w większości na bazę Medline jako najlepsze źródło wiedzy o powikłaniach u pacjentów (tabela 6).

Większość studentów nie używała nigdy medycznych książek elektronicznych, ale o nich słyszała i planowała z nich korzystać (tabela 7). Podobnie rozłożyły się odpowiedzi dotyczące używania oprogramowania do tworzenia bibliografii załącznikowej. Tylko 1/5 studentów studiów doktoranckich stosowała to oprogramowanie, choć około

połowy studentów przeddyplomowych o nim słyszała (tabela 8)

Dyskusja

Wyniki naszej pilotażowej ankiety przeprowadzonej na 83 studentach wskazują na rozbieżność odpowiedzi pomiędzy studentami studiów przed i podyplomowych. Umiejętności informacyjne nabyte w trakcie studiów przeddyplomowych nie zwiększyły stopnia zaawansowania umiejętności wyszukiwania publikacji z najpopularniejszej medycznej bazy danych. Dopiero studenci studiów doktoranckich uznali swój poziom tej umiejętności za wysoki. Ten wysoki poziom umiejętności nabyli oni w czasie szkoleń w Bibliotece Medycznej UJ CM, podczas gdy studenci przeddyplomowi zawdzięczają swoją wiedzę w tym zakresie zajęciom w czasie studiów lub zdobyli ją samodzielnie. Podobnie rozbieżne odpowiedzi pomiędzy studentami studiów przed- i podyplomowych uzyskano pytając o cel używania medycznych baz danych. Studenci przeddyplomowi, jeżeli już używali medycznych baz danych to do przygotowania się do zajęć i poszerzenia swojej wiedzy, a studenci studiów doktoranckich do przygotowania tekstów swoich publikacji. Studia doktoranckie wpływały na częstość użytkowania baz danych.

Przebieg studiów wpłynął na ocenę ważności różnych typów umiejętności informacyjnych przez studentów. Wraz z kolejnymi latami studiów wyszukiwanie danych w Internecie oraz przeszukiwanie zasobów informacji dla medycyny opartej na faktach nabierało znaczenia dla studentów studiów przeddyplomowych, podczas gdy dla doktorantów najważniejsze było przeszukiwanie medycznych baz danych. Ponad połowa ankietowanych studentów II roku uznała inne niż podane w ankiecie umiejętności za istotne. Przebieg studiów medycznych wpłynął także na rodzaj używanych źródeł informacji. Studenci II roku uważali, iż najlepszym źródłem informacji o sposobach leczenia są źródła „klasyczne" podręcznik i opinia tzw. autorytetów medycznych, czyli starszych lekarzy. Studenci roku VI najczęściej odpowiedzi na takie pytania szukali w popularnych wyszukiwarkach danych, a doktoranci uznali bazę PubMed za najlepsze źródło wiedzy. Przebieg studiów przeddyplomowych nie wpływał na częstość użytkowania medycznych baz danych.

Studenci studiów przed- i podyplomowych nie korzystali dotychczas, choć słyszeli o medycznych książkach elektronicznych i oprogramowaniu do tworzenia bibliografii załącznikowej.

Nasze wyniki wydają się potwierdzać, iż dopiero szybkie użycie praktyczne lub przynajmniej określenie potencjalnej przydatności w przewidywalnej przyszłości, uzyskanych umiejętności informacyjnych skłania do ich przyswajania. Stąd może wynikać skokowy wzrost nabycia tych umiejętności dopiero w czasie studiów doktoranckich. Pozwala to jednak zauważyć, iż absolwenci Wydziału Lekarskiego, którzy nie decydują się na dalszą karierę naukową mogą nie posiadać wystarczających umiejętności informacyjnych, które wydają się być konieczne także dla lekarzy pracujących poza jednostkami uniwersyteckimi. Briggs i Skidmore sugerują

konieczność takiego przemodelowania nauczania umiejętności informacyjnych, aby także lekarze kończący edukację uniwersytecką na uzyskaniu dyplomu mogli posiadać wystarczające umiejętności informacyjne (6). Integrowanie nauczania kompetencji informacyjnych z innymi ścieżkami edukacji zawsze wymaga ścisłej współpracy między bibliotekarzami a wykładowcami przedmiotowymi. Istotą tej współpracy jest takie przemodelowanie programu nauczania kierunkowego, aby nabycie umiejętności informacyjnych przez studentów ułatwiało jego dalsze realizowanie (7). Zmienność potrzeb u szkolonych wraz z przechodzeniem na kolejne lata studiów i dostosowanie powtarzanych w toku studiów szkoleń z umiejętności informacyjnych wydaje się być kluczowe do sukcesu tych szkoleń (7). Liu i Wang opisując doświadczenia chińskie w nauczaniu umiejętności informacyjnych wskazują, że niewłaściwe umiejscowienie w toku studiów medycznych zajęć z umiejętności informacyjnych może przyczyniać się do słabej skuteczności dydaktycznej tych zajęć (8). Scott i wsp. wskazują na ważny aspekt nabywania umiejętności informacyjnych w czasie studiów medycznych – dostosowanie treści zajęć do już posiadanego przez studentów poziomu wiedzy z tego zakresu. Uzyskane przez nich wyniki podobnego - jeśli chodzi o treść pytań do naszego - badania ankietowego sugerują rozbieżność pomiędzy posiadaną przez studentów wiedzą z zakresu umiejętności informacyjnych, a wyobrażeniami o tej wiedzy u prowadzących zajęcia i układającymi program studiów (9). Rumuńskie wyniki w zakresie wpływu układu zajęć na ich skuteczność dydaktyczną przedstawili Lungeanu i wsp. (10). Porównali oni, także podobną do zastosowanej przez nas metodą ankietową, skuteczność obowiązkowego kursu umiejętności informacyjnych przeprowadzanego na I roku studiów medycznych do skuteczności rozdzielenia tego kursu na etap teoretyczny, pozostawiony na I roku, i etap praktyczny - kliniczny - na latach klinicznych studiów (10). Wykazali oni przydatność takiego układu zajęć na studiach medycznych, gdyż pozwala to na powtórzenie szkolenia z tych umiejętności na latach studiów, w czasie których student może już ocenić przydatność tych zajęć (10). W latach 2009-2011 doszło do zmiany umiejscowienia momentu nabywania umiejętności informacyjnych w trakcie studiów medycznych na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie. Do roku 2009 szkolenia z umiejętności informacyjnych obejmowały 1,5 godziny. Do tego czasu pierwszy etap szkolenia o typie liniowym odbywał się na pierwszym roku studiów w sposób zintegrowany z przedmiotem „Propedeutyka medycyny", a etap kolejny miał miejsce dopiero w czasie studiów doktoranckich. Drugi etap dotyczył więc wybranej grupy studentów. W trakcie pozostałych pięciu lat studiów medycznych tylko bardziej zmotywowani studenci, aktywnie działający w kołach naukowych mieli możliwość, dzięki porozumieniu opiekunów kół z pracownikami biblioteki nabyć umiejętności informacyjne. W latach 2009-2011 doszło także do zmiany wymiaru godzinowego szkoleń z umiejętności informacyjnych w toku studiów na Wydziale Lekarskim UJ CM. Od roku akademickiego 2009/2010 szkolenia z umiejętności informacyjnych rozłożone zostały na lata I-III studiów i dwa przedmioty: Propedeutyka medycyny i Telemedycyna. W trakcie zajęć z obu tych przedmiotów student powinien nabyć umiejętności: poruszania się w systemie wyszukiwania zasobów bibliotecznych, zdobywania medycznej informacji naukowej, korzystając z zasobów Internetu oraz korzystania z medycznych baz danych. Łącznie

oba te przedmioty obejmują 80 godzin wykładów seminariów i ćwiczeń (11, 12). Ponadto pozostawiono obowiązkowe szkolenia w trakcie studiów doktoranckich i wprowadzono szkolenia dla pracowników naukowo-dydaktycznych w ramach projektu „Pro Bono Collegii Medici". Pilotażowy charakter naszej ankiety, a co za tym idzie jej ograniczona liczebność nie pozwoliły w pełni ocenić wpływu tych zmian na proces nabywania umiejętności informacyjnych.

Wniosek

Przebieg dwuetapowych studiów medycznych wpływał na zmiany samooceny umiejętności informacyjnych przez studentów.

Bibliografia

1. G r y g o r o w i c z Anna, K r a s z e w s k a Elżbieta: Propozycje standardów w zakresie edukacji użytkowników polskich bibliotek medycznych. *Ann. Acad. Med. Gedan*. 2007 Vol. 37 s. 167-173

2. K o n i e c z n a Danuta: Biblioteka akademicka jako instytucja promująca proces kształcenia. In Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność: materiały konferencyjne, Poznań 15-17 czerwca 2005 [on-line http//www.library.put.poznan.pl/2005/pdf/3_4.pdf.] [dostęp z 16.07.2011]

3. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Kształcenie w zakresie umiejętności informacyjnych związanych z odszukiwaniem i korzystaniem z informacji naukowej w akademiach medycznych w Polsce, na tle innych krajów. *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej* 2004 R. 12 nr. 1 s. 19-27

4. F a r h a Abdul: End-user training in a virtual medical library setting: a case study of an academic medical library in Lebanon. *Library Management* 2001 Vol. 22 nr 8/9 s. 351-356

5. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Biblioteki edukują lekarzy. Forum Akademickie [on-line]. 2004,6,http://forumakademickie.pl/static/archiwum/2004/06/16-za-biblioteki_edukuja_lekarzy.htm, [dostęp 16.07.2011].

6. B r i g g s Laura E., S k i d m o r e James M.: Beyond the blended librarian: creating full partnerships with faculty to embed information literacy in online learning systems. In: Using technology to teach information literacy / eds. Mackey Thomas P., Jacobson Trudi E. New York, London 2008

7. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Marketing i organizacja szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Kraków 2010 s. 442-506

8. X i a o l e i Liu, Z h e n g h o n g Wang: Information literacy education for medical students in China. Medical Education 2009 Vol. 43 s. 818–819

9. S c o t t Craig S., S h a a d Douglas C., M a n d e l Lynn S, B r o c k Douglas, K i m Sara: Information and informatics literacy: Skills, timing and estimates of competence. *Teaching and Learning in Medicine* 2000 Vol. 12 s. 85-90

10. L u n g e a n u Diana, T r a c t e n b e r g Rochelle E., B e r s a n Otilia S., M i h a l a s George I.: Towards the Integration of Medical Informatics Education for Clinicians into the Medical Curriculum in Adlassnig et al. (Eds.) Medical Informatics in a United and Healthy Europe; IOS Press, 2009 © 2009 European Federation for Medical Informatics. All rights reserved. doi:10.3233/978-1-60750-044-5-936; 936-940

11. C u r r i c u l u m /Program studiów dla Wydziału Lekarskiego. Dostępne na stronie: http://www.wl.cm-uj.krakow.pl/ [dostęp z 4 lipca 2011]

12. P r o g r a m przedmiotu Telemedycyna. Dostępny na stronie: http://www.bit.cm-uj.krakow.pl [dostęp z 4 lipca 2011].

Tabela 1. Samoocena stopnia zaawansowania umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed przez studentów

Rok studiów Stopień zaawansowania	Studenci II roku	Studenci VI roku	Studenci studiów doktoranckich	P
Wysoki (a)	21%	16%	90%	<0,002
Średni (b)	58%	50%	10%	<0,02
Niski (c)	21%	34%	0%	NS
p	<0,005	a/b<0,05	<0,05	

Tabela 2. Samoocena miejsca nabycia umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed przez studentów

Rok studiów Miejsce nabycia umiejętności	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Samodzielna nauka (a)	41%	29 %	10 %	NS
W trakcie zajęć określonego przedmioty w trakcie studiów(b)	50%	63 %	10 %	<0,05, A/B NS
W trakcie kursów w bibliotece medycznej UJCM (c)	0 %	8 %	80 %	<0,01
W trakcie szkoleń poza uczelnią (d)	0 %	0%	0%	NS
Nie posiadam takiej umiejętności (e)	9 %	7%	0%	NS
P	<0,005; a/b NS	<0,005; c/e NS	<0,05	

Tabela 3. Samoocena rodzaju umiejętności informacyjnej, jaka wydaje się studentom najważniejsza w zależności od zaawansowania studiów medycznych

Rok studiów Rodzaj umiejętności	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Zamawianie i odbieranie książek w bibliotece (a)	7 %	0 %	0 %	
Przeszukiwanie baz danych (b)	0%	0 %	80 %	

Wyszukiwanie danych w Internecie (c)	39 %	53 %	20 %	<0,01
Stosowanie narzędzi do zarządzania bibliografią (d)	0 %	0 %	0%	NS
Przeszukiwanie zasobów informacji dla medycyny opartej na faktach (e)	3 %	47 %	0 %	<0,001
Żadne z powyższych nie wydaje mi się istotne (f)	51 %	0 %	0%	
P	<0,005; c/f NS	NS	<0,05	

Tabela 4. Samoocena częstości używania jakiejkolwiek medycznej bazy danych przez studentów w ciągu 7 dni przed przeprowadzeniem ankiety

Rok studiów Częstość użycia bazy danych	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Jednokrotnie (a)	15 %	16 %	20 %	NS
Częściej niż jednokrotnie (b)	18 %	3 %	80 %	<0,05
Wcale nie używano (c)	67 %	81 %	0 %	<0,01; A/B NS
P	<0,001	<0,001	<0,05	

Tabela 5. Samoocena przyczyny użycia bazy danych medycznych przez studentów studiów medycznych w ciągu 7 dni przed przeprowadzeniem ankiety

Rok studiów Przyczyna użycia	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Przygotowanie do zajęć (a)	18 %	7 %	0 %	NS
Przygotowanie opisu przypadku (b)	0 %	0 %	0 %	
Pisanie pracy poglądowej (c)	0 %	14 %	0 %	
Pisanie pracy oryginalnej (d)	0 %	0 %	80%	
Potrzeby poszerzenia swojej wiedzy (e)	12 %	9 %	20 %	NS

Nie używano bazy (f)	70 %	70 %	0%	NS
P	<0,01; a/e NS	<0,01; a/c NS; c/e NS	<0,05	

Tabela 6. Samoocena przyczyny użycia bazy danych medycznych przez studentów studiów medycznych w ciągu 7 dni przed przeprowadzeniem ankiety

Rok studiów Rodzaj umiejętności	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Przygotowanie do zajęć (a)	18 %	7 %	0 %	NS
Przygotowanie opisu przypadku (b)	0 %	0 %	0 %	NS
Pisanie pracy poglądowej (c)	0 %	14 %	0 %	<0,05
Pisanie pracy oryginalnej (d)	0 %	0 %	80%	<0,05
Potrzeby poszerzenia swojej wiedzy (e)	12 %	9 %	20 %	NS
Nie używano bazy (f)	70 %	70 %	0%	NS
P	<0,01; a/e NS	<0,01; a/c NS; c/e NS	<0,05	

Tabela 7. Samoocena przez studentów studiów medycznych najskuteczniejszego sposobu uzyskania informacji o metodzie leczenia nowych powikłań które wystąpiły u pacjenta

Rok studiów Rodzaj umiejętności	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Użycie wyszukiwarki Google (a)	0 %	48 %	0 %	<0,05
Użycie innych wyszukiwarek (b)	0 %	0 %	0 %	NS
Użycie bazy Medline (c)	0 %	17 %	65 %	<0,005
Zapytanie innego lekarza (d)	50 %	17 %	15 %	<0,005; B/C NS
Sprawdzenie w dostępnych podręcznikach (e)	50 %	18 %	20 %	<0,01; A/C NS
P	NS	<0,01	<0,05; d/e NS	

Tabela 8. Samoocena korzystania z medycznych książek elektronicznych przez studentów studiów medycznych

Rok studiów Rodzaj umiejętności	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Tak, na stronie biblioteki medycznej UJ CM (a)	11 %	0 %	22 %	NS
Tak, z innych źródeł niż biblioteka medyczna UJCM (b)	31 %	18 %	0 %	NS
Nie, ale planuje korzystać (c)	43 %	60 %	78 %	NS; A/C <0,05
Nie i nie planuje (d)	15 %	22 %	0 %	NS
P	<0,05; b/d NS	<0,005; b/d NS	<0,05	

Tabela 9. Samoocena korzystania z oprogramowania do tworzenia bibliografii załącznikowej przez studentów studiów medycznych

Rok studiów Rodzaj umiejętności	Studenci II roku (A)	Studenci VI roku (B)	Studenci studiów doktoranckich (C)	P
Tak, na stronie biblioteki medycznej UJ CM (a)	0 %	0 %	18 %	<0,05
Tak, z innych źródeł niż biblioteka medyczna UJCM (b)	0 %	0 %	0 %	NS
Nie, ale planuje korzystać (c)	61 %	33 %	82 %	<0,05; A/C NS
Nie i nie planuje (d)	39 %	57 %	0 %	NS
P	NS	NS	<0,01	

Dr Tomasz Milewicz, Barbara Latała, Iga Lipińska, dr Tomasz Sacha, dr Ewa Stochmal, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

WPŁYW WYBRANYCH CZYNNIKÓW WYSTĘPUJĄCYCH PRZED STUDIAMI NA WYNIKI NABYWANIA UMIEJĘTNOŚCI INFORMACYJNYCH PRZEZ STUDENTÓW MEDYCYNY

Abstract

Aim of the questionnaire study was to evaluate the effect of place of residence prior to medical studies and the number of foreign languages working command on the efficacy of information literacy training.

The 83 students (34 freshmen-second year; 38 undergraduate ones sixth year; 11 postgraduate doctoral students) took part in the study. The correct answers were given in five out of 8 questions more often by students who stemmed from big cities compared to those who came from small towns and rural areas. The rate of correct answers to question one was higher in students coming from small towns. There were no statistically significant differences in rate of correct answers to questions 2 and 7 between students from big and small towns. There were no statistically significant differences in ratio of correct answers between students from big cities and small towns and rural areas.

Conclusion: The place of residences prior to medical studies influences the efficacy of information literacy training.

Streszczenie

Celem pracy było ankietowe badanie wpływu czynników występujących przed rozpoczęciem studiów medycznych, takich jak liczba znanych języków obcych oraz miejsce ukończenia szkoły średniej na posiadane przez studentów umiejętności informacyjne. Badanie ankietowe przeprowadzono na podstawie anonimowej ankiety składającej się z 22 pytań. Ankietę tę przeprowadzono wśród 83 studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie.

W 5 na 8 pytań odsetek studentów udzielających prawidłowych odpowiedzi był wyższy wśród tych, którzy zdawali maturę w mieście > 100000 mieszkańców. W pytaniu 1 odsetek studentów udzielających prawidłowej odpowiedzi był niższy wśród tych, którzy zdawali maturę w dużym mieście. W pytaniu 2 i 7 nie stwierdzono różnic pomiędzy badanymi grupami studentów. Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie pomiędzy liczbą prawidłowych odpowiedzi wśród studentów znających jeden lub więcej języków obcych.

Wniosek. Miejsce zamieszkania przed rozpoczęciem studiów medycznych wpływało na przyswajanie umiejętności informacyjnych

Wstęp

Człowiek rozpoczynający swoje studia na Wydziale Lekarskim UJ CM nie jest białą kartą, a jednostką już w znacznym stopniu uformowaną, która posiada określony zasób wiedzy ogólnej, w tym również zasób umiejętności informatycznych. Jednym z licznych zadań studiów medycznych jest przekształcenie umiejętności

informatycznych studentów rozpoczynających pierwszy rok studiów w umiejętności informacyjne lekarzy absolwentów Wydziału. Obszar wiedzy zdobyty przed rozpoczęciem studiów wpływa na sposób, w jaki nabywany jest nowy zasób wiedzy (1). Z zasobu tego wynikają także nowe potrzeby edukacyjne wyrażane przez studentów.

Badanie i analiza potrzeb szkoleniowych przeprowadzana jest aby skonstruować odpowiedni i skuteczny plan szkolenia. Właściwie przeprowadzone badanie ma za zadanie wykryć u przyszłych uczestników szkolenia braki zwane „lukami kompetencyjnymi" oraz odkryć ich potrzeby (2). Badanie potrzeb daje nam możliwość wyłonienia z większej grupy uczestników szkolenia podgrup zbliżonych poziomem pod względem posiadanej wiedzy lub deklarowanych braków (3). Natomiast dobrze przeprowadzona analiza tych potrzeb pozwala precyzyjnie przygotować szkolenie tak pod wyglądem doboru grupy szkolonej, jak i tematów i metod szkolenia (2, 3). Scott i wsp. wykazali rolę dostosowania treści zajęć do już posiadanego przez studentów poziomu wiedzy z zakresu umiejętności informacyjnych w czasie studiów medycznych. Przeprowadzone przez nich badanie ankietowe stwierdziło rozbieżność pomiędzy posiadaną przez studentów wiedzą z zakresu umiejętności informacyjnych, a wyobrażeniami o tej wiedzy u prowadzących zajęcia i układającymi program studiów (4). Wydaje się więc koniecznym zadanie sobie trudu uzyskania od studentów informacji, jakie mają oni oczekiwania w stosunku do szkoleń z umiejętności informacyjnych (5). Wynikają one zwykle z ich przyszłych planów zawodowych. Właśnie analiza potrzeb edukacyjnych studentów ma największy wpływ na proces przyswajania informacji naukowych (5).

Celem pracy było ankietowe badanie wpływu czynników występujących przed rozpoczęciem studiów medycznych, takich jak liczba znanych języków obcych oraz miejsce ukończenia szkoły średniej na posiadane przez studentów umiejętności informacyjne.

Materiał i metody

Badanie ankietowe polegało na przeprowadzeniu anonimowej ankiety składającej się z 22 pytań. Ankietę tę przeprowadzono w trakcie zajęć dydaktycznych wśród 34 studentów II roku medycyny Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie oraz 38 studentów VI roku medycyny tego samego wydziału. Dodatkowo przeprowadzono ją wśród 11 doktorantów studiów doktoranckich na tym samym Wydziale. Ankietowani mieli 25 minut na wypełnienie ankiety. Osoby przeprowadzające ankietę nie udzielały w trakcie jej trwania innych informacji niż porządkowe oraz dotyczące metody wypełnienia ankiety. Treść pytań i wybór właściwych odpowiedzi zostały zatwierdzone przez magistrów bibliotekoznawstwa zatrudnionych w UJ CM w Krakowie.

Obliczenia statystyczne

Ze względu na nieparametryczność danych zastosowano test chi kwadrat do analizy

znamienności różnic pomiędzy grupami ankietowanych

Wyniki

Treść wybranych do analizy 8 pytań przedstawiono w załączniku nr 1.

W 5 na 8 pytań odsetek studentów udzielających prawidłowych odpowiedzi był wyższy wśród tych, którzy zdawali maturę w mieście > 100000 mieszkańców (tabela 3,4,5,6,8). W pytaniu 1 odsetek studentów udzielających prawidłowej odpowiedzi był niższy wśród tych, którzy zdawali maturę w dużym mieście (tabela 1). W pytaniu 2 i 7 nie stwierdzono różnic pomiędzy badanymi grupami studentów.

Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie pomiędzy liczbą prawidłowych odpowiedzi wśród studentów znających jeden lub więcej języków obcych (tabele1-8).

Dyskusja

Wyniki naszej pilotażowej ankiety wykazały rolę miejsca ukończenia szkoły średniej w nabywaniu umiejętności informacyjnych. Ze względu na pilotażowy charakter ankiety i związaną z tym niewielką liczebność próby nie udało się rozstrzygnąć, czy ukończenie szkoły średniej w dużym mieście zwiększało zasób umiejętności informatycznych czy też ułatwiało nabywanie umiejętności informacyjnych. Liczba znanych języków obcych nie wpływała na nabywanie umiejętności informacyjnych. Najbardziej rozpowszechnionym językiem baz danych jest angielski (6). W ciągu ostatnich 130 lat liczba anglojęzycznych czasopism medycznych cytowanych w bazie Index Medicus/Medline wzrosła z 35% do 89%, podczas gdy czasopism niemieckojęzycznych obniżyła się z 25% do 1,9% (6). Czasopisma medyczne są w 94,9% przypadków wydawane w języku angielskim, a średni impact factor czasopisma anglojęzycznego wynosi 3,25 ,podczas gdy czasopisma publikowanego w innych językach wynosi 1,69 (7). Prawdopodobnie więc, tym znanym językiem obcym jako jedynym był angielski, stąd nie stwierdzono wpływu znajomości więcej niż jednego języka obcego na nabywanie umiejętności informacyjnych. Szczupłość grupy w badaniu pilotażowym oraz jego układ pytań nie pozwoliły w pełni wykazać nazwy tego języka obcego

Sieber wykonała badanie ankietowe na grupie 846 studentów I roku medycyny i stwierdziła, iż studenci z przygotowaniem informatycznym nabytym przed studiami udzielali częściej poprawnych odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie. Studenci bez takiego przygotowania przed studiami nie tylko gorzej wypełnili ankietę, ale również przeceniali swoje umiejętności informatyczne (8). Ponownie więc i podobnie do wyników Scott i wsp. ważna jest ocena na początku studiów przygotowania studentów do procesu nabywania umiejętności informacyjnych. Rolę bibliotek publicznych w tym procesie wykazali Nielsen i Borlund (9). Wykazali oni na przykładzie duńskim rolę tych bibliotek w przygotowaniu uczniów szkół ponadpodstawowych do nabywania umiejętności informacyjnych. Przydatność tych bibliotek jest wysoko oceniana przez

uczniów. Uczą one identyfikacji źródeł, ich krytycznej analizy, rozwijają potrzeby informacyjne, choć nie są w stanie zaszczepić w tej grupie użytkowników idei nabywania wiedzy przez całe życie oraz nauczyć w pełni umiejętności informacyjnych (9). W naszym badaniu lepsze przygotowanie wykazali studenci pochodzący z większych miast, gdzie dostęp do bibliotek dla młodzieży szkół średnich jest łatwiejszy niż w małych miastach i na terenach wiejskich.

Wniosek

Miejsce zamieszkania przed rozpoczęciem studiów medycznych wpływało na przyswajanie umiejętności informacyjnych

Bibliografia

1. Z d e b Urszula: ABC uczącego bibliotekarza. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Kraków 2010 s. 13-136

2. Ł a g u n a Mariola: Przygotowanie szkolenia, czyli jak dobry początek prowadzi do sukcesu. Gdańsk 2008

3. Ł a g u n a Mariola: Szkolenia, jak je prowadzić? Gdańsk 2004

4. S c o t t Craig S., S h a a d Douglas C., M a n d e l Lynn S, B r o c k Douglas M., K i m Sara: Information and informatics literacy: Skills, timing and estimates of competence. *Teaching and Learning in Medicine* 2000 Vol. 12 s. 85-90

5. K r u s z e w s k i Krzysztof: Sztuka nauczania - czynności nauczyciela. Warszawa 1998

6. B a e t h g e Christopher: The Languages of Medicine. *Dtsch Arztebl Int.* 2008 Vol. 105 s. 37–40

7. M o r l i n o Massimo, P o l e s e Daniela, B r u n i Andrea, B e l l i n e l l o Renato: Worldwide access to evidence-based mental health literature: How useful is *PubMed* in Anglo-Saxon and non-Anglo-Saxon countries? *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 2005 Vol. 59 s. 511–516

8. S i e b e r Vivien: Diagnostic Online Assessment of Basic IT Skills in 1st-Year Undergraduates in the Medical Sciences Division, University of Oxford. *British Journal of Educational Technology* 2009 Vol. 40 s. 215-226

9. N i e l s e n Bo Gerner, B o r l u n d Pia: Information Literacy, Learning, and the Public Library: A Study of Danish High School Students. *Journal of Librarianship and Information Science* 2011 Vol. 43 s. 106-119

Załącznik nr 1

Część ankiety zastosowanej do oceny umiejętności informacyjnych studentów medycyny

Bibliografia załącznikowa to:

a) sposób dopisywania pozycji literatury na dolnym marginesie strony na której zostały one zacytowane
b) uporządkowany wykaz piśmiennictwa wykorzystanego przez autora zamieszczony na końcu publikacji
c) metoda analizy bibliografii polegająca na wyszukaniu publikacji na podobny temat
d) metoda dołączania całych bloków literatury z innych publikacji poglądowych
e) program komputerowy służący automatycznemu uszeregowaniu pozycji piśmiennictwa zgodnie z wymogami redakcji czasopisma naukowego
f) nie wiem

PubMed jest to:

a) medyczna baza faktograficzna
b) baza czasopism medycznych
c) medyczna baza danych zawierająca artykuły amerykańskie
d) baza danych streszczeń nauk biomedycznych czasopism notowanych w MEDLINE, z opcją darmowego dostępu
e) baza objawów i rozpoznań, które może być wykorzystywana "przy łóżku pacjenta"
f) nie wiem

Funkcja Limits w bazie PubMed umożliwia:

a) zawężenie wyniku wyszukiwania do określonego roku publikacji artykułów
b) zawężenie wyniku wyszukiwania do określonej populacji
c) zawężenie wyniku wyszukiwania do określonej płci badanej grupy
d) zawężenie wyniku wyszukiwania tylko do prac przeglądowych (reviews)
e) wszystkie odpowiedzi powyżej są prawidłowe
f) nie wiem

Czy student (i doktorant) medycyny Collegium Medicum UJ może z bazy PubMed przejść do pełnego tekstu artykułu:

a) nie może
b) może, ale wyłącznie z komputerów uczelnianych
c) może, ale wyłącznie do artykułów udostępnianych jako „free access"
d) może z dowolnego komputera poprzez extranet do bardzo znacznej liczby artykułów
e) może, po przejściu procedury rejestracyjnej w PubMed
f) nie wiem

Impact factor to wskaźnik:

a) informujący, w której internetowej bazie danych znajduje się dane czasopismo

b) ryzyka plagiatu danej pracy
c) jakości i wartości czasopisma
d) miejsca autora na liście autorów danej pracy
e) grupy krajów, z której pochodzi pierwszy autor danej publikacji
f) nie wiem

Wartość Impact factor można uzyskać poprzez:
a) sprawdzenie go w bazie PubMedline
b) obliczenie go samodzielnie przy użyciu danych znajdujących się w każdym numerze danego czasopisma i użycie powszechnie dostępnego programu komputerowego
c) sprawdzenie go w bazie ISI Web of Knowledge (Journal Citation Reports)
d) sprawdzenie go w bazie Polska Bibliografia Lekarska
e) tylko telefonicznie w Bibliotece Medycznej
f) nie wiem, jak go uzyskać

Która z poniższych baz danych zawiera typowo dane medycyny opartej na faktach (EBM)
a) PubMed Medline
b) Scopus
c) Cochrane
d) ISI Web of Knowledge
e) Polska Bibliografia Lekarska
f) nie wiem

Up-to-date to:
a) program komputerowy analizy wyników badań laboratoryjnych pacjenta
b) baza danych ułatwiająca postawienie rozpoznania i dobór leczenia
c) baza danych ułatwiająca dobór kodu ICD-9 i ICD-10 do danego rozpoznania choroby
d) program komputerowy ułatwiający dobór dawki leku i monitorujący jego stężenie w organizmie
e) nie wiem, pierwszy raz spotykam się z tą nazwą

W jakich szkoleniach w Bibliotece Medycznej UJ CM uczestniczył/a Pan/Pani: (można zakreślić więcej niż jedną odpowiedź):
a) w szkoleniu bibliotecznym na I roku
b) w szkoleniu dla doktorantów
c) w szkoleniu dla koła naukowego
d) w innym: jakim? …….
e) nie uczestniczyłem, ale korzystam z instrukcji zamieszczonych na stronie Bibl. Med.
f) nie uczestniczyłem/łam w takim szkoleniu

Dr Tomasz Milewicz, Barbara Latała, Iga Lipińska, dr Tomasz Sacha, dr Ewa Stochmal, dr Danuta Galicka-Latała, prof. dr hab. Józef Krzysiek
Kraków - CM UJ

SAMOOCENA UMIEJĘTNOŚCI INFORMACYJNYCH PRZEZ STUDENTÓW WYDZIAŁU LEKARSKIEGO UJ CM W KRAKOWIE, A MIEJSCE UKOŃCZENIA SZKOŁY ŚREDNIEJ I ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW OBCYCH PRZED ROZPOCZĘCIEM STUDIÓW

Abstract

The authors presented the results of pilot questionnaire assessing the influence of chosen factors present prior to medical studies on students' self-assessment of information literacy. The 83 students (34 freshmen-second year; 38 undergraduate ones sixth year; 11 postgraduate doctoral students). The place of graduation from secondary school influenced the self assessment of students' information literacy and the knowledge of foreign languages influenced the students' self assessment of the way by which they acquired the information literacy.

Streszczenie

Autorzy przedstawili wyniki pilotażowej ankiety przeprowadzonej wśród 83 studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM (34 osoby II rok Wydziału Lekarskiego, 38 osób V rok Wydziału Lekarskiego, 11 osób studenci studiów doktoranckich) oceniającej wpływ wybranych czynników występujących przed rozpoczęciem studiów na samoocenę umiejętności informacyjnych przez studentów. Wyniki wykazały wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej na samoocenę przez studentów ich umiejętności użytkowania bazy Pubmed oraz częstość użytkowania medycznych baz danych. Znajomość języków obcych wpływała na samoocenę przez studentów sposobu nabycia umiejętności informacyjnych. Oba wspomniane czynniki występujące przed studiami medycznymi wpływały na sposób uzyskania informacji o metodach leczenia pacjentów przez studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM.

Wstęp

Powszechnie znanym jest fakt, że studia medyczne są zaliczane do tych kierunków, na których przeważają studenci naśladujący drogę kariery zawodowej jednego lub obojga rodziców. Pochodzenie społeczne, dostęp do szeroko pojętych zajęć poza lekcyjnych, znajomość przynajmniej jednego języka obcego zazwyczaj angielskiego oraz lokalna społeczność, w której dojrzewał student wydziału lekarskiego uczelni medycznej rozpoczynający I rok studiów może w znacznym stopniu wpływać na posiadane umiejętności informacyjne oraz na poglądy w zakresie konieczności przyswojenia umiejętności informatycznych, jak również na zasób wiedzy ogólnej. Umiejętności informatyczne przeważają jednak nad umiejętnościami i kompetencjami informacyjnymi w tej grupie studentów. Obszar wiedzy zdobyty przed rozpoczęciem studiów wpływa na sposób w jaki nabywany jest nowy zasób wiedzy i jak postrzegana jest jego przydatność, a przez to konieczność jego przyswojenia (1). Badanie

przed rozpoczęciem jakichkolwiek szkoleń z zakresu umiejętności i kompetencji informacyjnych powinno być przeprowadzone u studentów rozpoczynających studia medyczne, aby rozpoznać luki kompetencyjne i na tej podstawie odkryć ich potrzeby szkoleniowe (2). Badanie potrzeb daje nam możliwość wyłonienia z większej grupy uczestników szkolenia podgrup zbliżonych poziomem pod względem posiadanej wiedzy lub deklarowanych braków (3). Scott i wsp. wykazali rolę dostosowania treści zajęć do już posiadanego przez studentów poziomu wiedzy z zakresu umiejętności informacyjnych w czasie studiów medycznych. Przeprowadzone przez nich badanie ankietowe stwierdziło rozbieżność pomiędzy posiadaną przez studentów wiedzą z zakresu umiejętności informacyjnych, a wyobrażeniami o tej wiedzy u prowadzących zajęcia i układającymi program studiów (4). Kuhlemeier i Hemker badali grupę 2500 uczniów w 116 klasach 68 szkół ponadpodstawowych w Holandii i wykazali, że takie pozaszkolne czynniki jak dostęp do komputera podłączonego do Internetu w domu, pochodzenie etniczne (przynależność do mniejszości etnicznych), ale nie płeć miały wpływ na wyniki szkoleń (5). Łatwość dostępu do Internetu w domu i brak przynależności do mniejszości etnicznych były czynnikami zwiększającymi skuteczność szkoleń w umiejętności informacyjnych (5). Jiao i Onwuegbuzie badali czynniki determinujące użytkowanie bibliotek w grupie 522 studentów. Wykazali oni, że takie czynniki występujące już przed studiami jak wiek (starszy), płeć (męska), słaba znajomość języka angielskiego oraz skłonność do samodzielnego uczenia się stanowiły determinanty częstszego korzystania z bibliotek (6). Występowanie czynniki poza szkoleniem lub poprzedzających szkolenie odgrywało już rolę u dzieci przedszkolnych. W przypadku takich dzieci rolę w szybkości nabywania umiejętności odgrywała płeć, wykształcenie rodziców oraz sposób przekazu tych umiejętności (7).

Celem pracy było ankietowe badanie wpływu czynników występujących przed rozpoczęciem studiów medycznych takich jak liczba znanych języków obcych oraz miejsce ukończenia szkoły średniej na samoocenę posiadanych przez studentów umiejętności informacyjnych.

Materiał i metody

Badanie ankietowe polegało na przeprowadzeniu anonimowej ankiety składającej się z 22 pytań. Ankietę tę przeprowadzono w trakcie zajęć dydaktycznych wśród 34 studentów II roku medycyny Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie oraz 38 studentów VI roku medycyny tego samego wydziału. Dodatkowo przeprowadzono ją wśród 11 doktorantów studiów doktoranckich na tym samym wydziale. Ankietowani mieli 25 minut na wypełnienie ankiety. Osoby przeprowadzające ankietę nie udzielały w trakcie jej trwania innych informacji niż porządkowe oraz dotyczące metody wypełnienia ankiety. Treść pytań i wybór właściwych odpowiedzi zostały zatwierdzone przez magistrów bibliotekoznawstwa zatrudnionych w UJ CM w Krakowie.

Obliczenia statystyczne

Ze względu na nieparametryczność danych zastosowano test chi kwadrat do analizy znamienności różnic pomiędzy grupami ankietowanych.

Wyniki

Treść wybranych do analizy pytań przedstawiono w załączniku nr 1.

Miejsce ukończenia szkoły średniej tak jak liczba znanych języków obcych nie wpływała na wskazanie źródła informacji o medycznych bazach danych przez studentów medycyny. Najczęściej wskazywali na wykładowcę, a w drugiej kolejności na bibliotekarza medycznego jako osobę, która po raz pierwszy poinformowała studentów o medycznych bazach danych (tabela 1).

Studenci kończący szkoły średnie w dużych miastach ponad trzykrotnie częściej uznawały swoje umiejętności przeszukiwania bazy PubMed za wysokie, a studenci znający więcej niż 1 język obcy częściej uznawały swoje umiejętności przeszukiwania za średnio zaawansowane (tabela 2).

Zajęcia na uczelni jako miejsce nabycia umiejętności informacyjnych podawała większość studentów bez względu miejsce ukończenia szkoły średniej (tabela 3). Jednak osoby ze znajomością jednego języka obcego wskazywały częściej uczelnie jako miejsce nabycia umiejętności informacyjnych, a studenci ze znajomością więcej niż 1 języka obcego częściej same nauczyły się tych umiejętności (tabela 3).

Miejsce ukończenia szkoły średniej oraz liczba znanych języków obcych nie wpływały na określenie ważności rodzajów umiejętności informacyjnych uważanych przez studentów za najważniejsze, nie zwiększały też częstości użytkowania medycznych baz danych, choć studenci, którzy zdali maturę w dużych miastach nieco częściej używali medycznych baz danych (tabela 5). Wyszukiwanie danych medycznych w Internecie, jak również przeszukiwanie zasobów medycyny opartej na faktach uważane były za najistotniejsze umiejętności informacyjne (tabela 4).

Pochodną bardzo rzadkiego używania baz danych były wyniki oceny przyczyn użycia baz danych. Czynniki występujące przed studiami nie wpływały na różnicowanie przyczyn ich wykorzystania. Najczęściej studenci podawali odpowiedź o rzadkim stosowaniu baz danych (tabela 6).

Miejsce ukończenia szkoły średniej oraz liczba znanych języków obcych różnicowały samoocenę przez studentów najlepszego źródła informacji o metodach leczenia pacjentów. Studenci, którzy ukończyli szkoły średnie poza dużymi miastami oraz znający więcej niż jeden język obcy uznali Google za najlepsze źródło informacji, a pozostałe grupy studentów uznały wszystkie drogi uzyskania informacji za równie cenne (tabela 7).

Użytkowanie książek elektronicznych oraz oprogramowania do bibliografii załącznikowej było równie sporadyczne bez względu na miejsce zdania matury i liczbę znanych języków obcych, choć studenci wykazywali wiedzę o istnieniu takich narzędzi informacyjnych (tabela 8, 9).

Dyskusja

Wyniki naszej pilotażowej ankiety wykazały wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej na samoocenę przez studentów ich umiejętności użytkowania bazy PubMed oraz częstość użytkowania medycznych baz danych. Znajomość języków obcych wpływała na samoocenę przez studentów miejsca nabycia umiejętności informacyjnych. Oba wspomniane czynniki występujące przed studiami medycznymi wpływały na sposób uzyskania informacji o metodach leczenia pacjentów przez studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM. Ze względu na pilotażowy charakter ankiety i związaną z tym niewielką liczebność próby nie udało się udowodnić innych zależności pomiędzy umiejętnościami informacyjnymi, a występowaniem badanych czynników przed studiami.

Sieber wykonała badanie ankietowe na grupie 846 studentów I roku medycyny i stwierdziła, iż studenci z przygotowaniem informatycznym nabytym przed studiami udzielali częściej poprawnych odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie. Studenci bez takiego przygotowania przed studiami nie tylko gorzej wypełnili ankietę, ale również przeceniali swoje umiejętności informatyczne (8). Ponownie więc, i podobnie do wyników Scott i wsp., ważna jest ocena na początku studiów przygotowania studentów do procesu nabywania umiejętności informacyjnych. Dorner i wsp. w badaniach przeprowadzonych w Laosie wykazali, iż skuteczność szkoleń z zakresu umiejętności informacyjnych zależy od uwzględnienia kontekstu kulturowego środowiska pochodzenia studentów oraz posiadanej wcześniej przez nich wiedzy (9).

Latham i Gross uzyskali podobne do naszych wyniki dotyczące źródła nabycia umiejętności informacyjnych. Większość studentów uznała, że byli sami szkoleni. Słabi studenci przeceniali swoje umiejętności, a studenci uzyskujący lepsze wyniki w czasie studiów podawali, iż powyższe umiejętności uzyskali od bibliotekarzy medycznych (10). W badaniu umiejętności informacyjnych amerykańskich studentów (National Survey of America's College Students-NSACS) wykazano rolę czynników występujących przed studiami takich jak: czynniki demograficzne, wcześniejsze wykształcenie, znajomość języków obcych, czy też przyszłe plany zawodowe, czy obecne wyniki studiów (11). Wyniki Chen wykazały brak wpływu danych demograficznych na skuteczność nauczania umiejętności informacyjnych. Częstość ćwiczeń pozwalała uzyskiwać lepsze rezultaty w badaniu szybkości nauki i dobierania właściwych słów do wyszukiwarek baz danych (12).

Bibliografia

1. Z d e b Urszula: ABC uczącego bibliotekarza. W: Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych / pod red. Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Kraków 2010 s. 13-136

2. Ł a g u n a Mariola: Przygotowanie szkolenia, czyli jak dobry początek prowadzi do sukcesu. Gdańsk 2008.

3. Ł a g u n a Mariola: Szkolenia, jak je prowadzić? Gdańsk 2004

4. S c o t t Craig S., S h a a d Douglas C., M a n d e l Lynn S., B r o c k Douglas M., K i m Sara: Information and informatics literacy: Skills, timing and estimates of competence. *Teaching and Learning in Medicine* 2000 Vol. 12 s. 85-90

5. K u h l e m e i e r Hans, H e m k e r Bas: The Impact of Computer Use at Home on Students'. *Internet Skills. Computers & Education* 2007 Vol. 49 s. 460-480

6. J i a o Qun G., O n w u e g b u z i e Anthony J. : Prevalence and Reasons for University Library Usage. *Library Review* 1997 Vol. 46 s. 411-420

7. C h u Hye-Eun, L e e Eun Ah, K o Hee Ryung: Korean Year 3 Children's Environmental Literacy: A Prerequisite for a Korean Environmental Education Curriculum. *International Journal of Science Education* 2007 Vol. 29 s. 731-746

8. S i e b e r Vivien: Diagnostic Online Assessment of Basic IT Skills in 1st-Year Undergraduates in the Medical Sciences Division, University of Oxford. *British Journal of Educational Technology* 2009 Vol. 40 s. 215-226

9. D o r n e r Daniel G., G o r m a n G. E. : Contextual Factors Affecting Learning in Laos and the Implications for Information Literacy Education. *Information Research* 2011 Vol. 16 s. 2-11

10. L a t h a m Don, G r o s s Melissa: Broken Links: Undergraduates Look Back on Their Experiences with Information Literacy in K-12 Education. *School Library Media Research* 2008 Vol. 11, October

11. B a e r Justin D., C o o k Andrea L., B a l d i Stephane: The Literacy of America's College. *Students American Institutes for Research*, 2006 pp. 84

12. C h e n Hsin-Liang: An Analysis of Undergraduate Students' Search Behaviors in an Information Literacy Class. *Journal of Web Librarianship* 2009 Vol. 3 s. 333-347

Załącznik nr 1. Część ankiety zastosowanej do samooceny umiejętności informacyjnych studentów medycyny

1. Rok studiów (proszę wpisać):
2. Czy studiował/a Pan/Pani już wcześniej (proszę zaznaczyć kółkiem właściwe):

TAK / NIE

a) medycynę
b) inny kierunek
c) na tej
d) na innej uczelni?

3. Czy egzamin maturalny zdawał/a Pan/Pani w:

a) mieście powyżej 100 000 mieszkańców lub mieście wojewódzkim
b) mieście powiatowym
c) mieście gminnym
d) za granicą

4. Jakie języki obce Pani/Pan zna (można zakreślić więcej niż jedną odpowiedź):

a) angielski
b) francuski
c) niemiecki
d) rosyjski
e) włoski
f) hiszpański
g) inne – jakie? ……
h) nie znam języków obcych

5. Skąd dowiedział/a się Pan/Pani o istnieniu bazy PubMed:

a) od rodziców
b) od kolegi/koleżanki
c) od wykładowcy/prowadzącego zajęcia
d) z mediów
e) od bibliotekarza
f) nie słyszałem/łam dotąd o tej bazie
g) z innych źródeł, jakich: …….

6. Jak ocenia Pan/Pani swoje umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed – MedLine

a) biegle, wysoko, potrafię precyzyjnie wyszukać streszczenia lub publikacje na zadany temat
b) wysoko - potrafię wprowadzić limity w wyszukiwaniu prowadzące do odpowiedniego zawężenia tematu
c) średnio - potrafię wpisać w prawidłowy sposób temat wyszukiwania i połączyć prawidłowo kilka haseł
d) średnio - potrafię wyszukiwać pojedyncze hasła
e) średnio - wiem jak znaleźć w Internecie PubMed-Medline i jak zacząć wyszukiwanie

f) słabo - wiem o istnieniu takiej bazy, ale sam/sama nigdy z niej nie korzystam
g) nigdy nie korzystałem/am z takiej bazy
7. W jaki sposób nabył Pan/Pani powyższe umiejętności: (można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)
a) sam/a się nauczyłem/am
b) nauczyłem/nauczyłam się na kursie w ramach określonego przedmiotu w trakcie studiów medycznych
c) nauczyłem/nauczyłam się na kursie w ramach zajęć w Bibliotece Medycznej w Krakowie-Prokocimiu
d) nauczyłem/nauczyłam się na kursie w ramach zajęć w innej bibliotece
e) nauczyłem/nauczyłam się na kursie w ramach innych zajęć poza uczelnią
f) nie mam takich umiejętności
g) w inny sposób – jaki?……
8. Proszę wybrać jedną najważniejszą umiejętność potrzebną studentowi medycyny na roku, na którym Pani/Pan aktualnie studiuje
a) umiejętność zamawiania i odbierania potrzebnych książek w bibliotece medycznej
b) przeszukiwanie bibliograficznych baz danych
c) wyszukiwanie potrzebnych danych w Internecie
d) stosowanie narzędzi do zarządzania bibliografią
e) przeszukiwania zasobów informacji dla medycyny opartej na faktach
f) znajomość żadnego z powyższych nie wydaje się istotna
g) inne, jakie: ……..
9. Ile razy w ostatnim tygodniu używałeś/używałaś jakiejkolwiek medycznej bazy danych
a) 1 raz
b) 2 razy
c) 3 razy
d) > 3 razy
e) ani razu
10. Czy to użycie bazy danych wynikało (można podać więcej niż jedną odpowiedź):
a) z przygotowania do zajęć
b) z przygotowania opisu przypadku
c) z przygotowania do pisania pracy poglądowej
d) z przygotowania do pisania pracy oryginalnej
e) potrzeby poszerzenia swojej wiedzy
f) z innych powodów, jakich: …….
g) nie używałem bazy
11. Jakie sposoby uważasz za najskuteczniejsze w chwili, kiedy próbujesz znaleźć informacje o nowych powikłaniach leczenia u twojego pacjenta (można podać więcej niż jedną odpowiedź):
a) wyszukiwanie odpowiednich haseł w Google
b) wyszukiwanie odpowiednich haseł w innych wyszukiwarkach internetowych

c) wyszukiwanie odpowiednich haseł w Medline
d) zapytanie innego lekarza
e) sprawdzenie w dostępnych podręcznikach
f) wyszukanie odpowiednich haseł w Ovid Web

12. Czy korzysta Pan/Pani z medycznych książek elektronicznych:
a) tak, ze strony Biblioteki Medycznej UJ CM
b) tak, z innych źródeł niż Biblioteka Medyczna UJ CM
c) nie, ale zamierzam korzystać
d) nie korzystam i nie zamierzam korzystać

13. Czy korzysta Pan/Pani z oprogramowania do tworzenia bibliografii załącznikowej:
a) tak, ze strony Biblioteki Medycznej UJ CM
b) tak, z innych źródeł niż Biblioteka Medyczna UJ CM
c) nie, ale zamierzam korzystać
d) nie korzystam i nie zamierzam korzystać

Tabela 1. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę źródła uzyskanej przez studentów informacji o medycznych bazach danych.

Czynnik obecny przed studiami źródło informacji	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	p	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	P
Rodzice	0 %	0%	NS	0 %	0 %	NS
Koledzy	0 %	0%	NS	0%	0 %	NS
Wykładowca	85,7 %	88,7%	NS	87 %	88,3 %	NS
Bibliotekarz medyczny	14,3 %	11,3%	NS	13 %	11,7 %	NS
Inne	0 %	0%	NS	0 %	0 %	NS
P	<0,001	<0,05		<0,01	<0,001	

Tabela 2. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę stopnia zaawansowania umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed przez studentów

Czynnik obecny przed studiami Stopień zaawansowania	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	p	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	P
Wysoki (a)	37,5 %	11,1 %	< 0,02	30,7 %	17,0 %	NS
średni (b)	30,5 %	38,2 %	NS	34,8 %	60,0 %	<0,05
Słaby	32,0 %	40, 7%	NS	34,5 %	13,3 %	NS
P	NS	<0,05; b/c NS		NS	<0,001; a/c NS	

Tabela 3. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę miejsca nabycia umiejętności wyszukiwania publikacji w bazie PubMed przez studentów

Czynnik obecny przed studiami Miejsce nabycia umiejętności	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	P	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	P
Samodzielna nauka (a)	21,4 %	14,8 %	NS	4,3 %	30,0 %	<0,02
W trakcie zajęć na uczelni (b)	66,1 %	71,4 %	NS	87,0 %	53,3 %	<0,01
Inny sposób (c)	12,5 %	11,1 %	NS	8,7 %	16,7 %	NS
p	<0,01; a/c NS	<0,001; a/c NS		<0,001; a/c NS	<0,001; a/c NS	

Tabela 4. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę ważności umiejętności informacyjnych potrzebnych studentom Wydziału Lekarskiego UJ CM.

Czynnik obecny przed studiami Rodzaj umiejętności	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	p	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	p
Zamawianie i odbieranie książek w bibliotece medycznej (a)	0 %	7,4 %	NS	4,3 %	1,7 %	NS
Przeszukiwanie baz danych (b)	16,1%	0 %	NS	17,1 %	10,0 %	NS
Wyszukiwanie danych w internecie (c)	42,9 %	40,7 %	NS	26,1 %	46,7 %	NS
Stosowanie narzędzi do zarządzania bibliografią (d)	1,8 %	0 %	NS	0 %	1,7 %	NS
Przeszukiwanie zasobów danych medycyny opartej na faktach (e)	25,0 %	29,6 %	NS	26,1 %	28,3 %	NS
Żadne z powyższych (f)	14,2 %	22,3 %	NS	26,1 %	11,6 %	NS
P	<0,05; b/f NS	<0,05; c/f; c/e NS		<0,05 b/c;b/d; b/e; c/d; e/f NS	<0,05; b/f NS	

Tabela 5. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę częstości użytkowania medycznych baz danych w ostatnim tygodniu przez studentów

Czynnik obecny przed studiami Częstość użytkowania	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	P	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	P
1 raz w tygodniu (a)	19,6 %	11,1 %	NS	8,7 %	18,3 %	NS
>1 raz w tygodniu (b)	30,4 %	7,4 %	<0,05	21,7 %	28,3 %	NS
Ani razu (c)	50,0 %	81,5 %	<0,01	69,6 %	53,4 %	NS
P	<0,05; a/b NS	<0,001; a/b NS		<0,01; a/b NS	<0,01; a/b NS	

Tabela 6. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę przyczyny użycia medycznych baz danych przez studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM.

Czynnik obecny przed studiami Przyczyna użycia bazy	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	p	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	p
Przygotowanie do zajęć (a)	17,9 %	3,7 %	NS	4,4 %	15,0 %	NS
Przygotowanie opisu przypadku (b)	3,6 %	3,7 %	NS	0 %	8,3 %	NS
Przygotowanie tekstu pracy (c)	26,8 %	14,8 %	NS	30,4 %	20,0 %	NS
Poszerzanie swojej wiedzy (d)	7,1 %	14,8 %	NS	8,7 %	16,7 %	NS
Nie używałem bazy (e)	44,6 %	63,0 %	NS	56,5 %	40,0 %	NS
P	<0,02; a/c; a/e; c/e NS	<0,001; a/b; a/c; c/d NS		<0,05; a/d; c/d; c/e; NS	<0,02; a/b; a/c; b/c; c/d NS	

Tabela 7. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę najskuteczniejszego sposobu uzyskania informacji o metodach leczenia pacjentów przez studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM.

Czynnik obecny przed studiami Najskuteczniejszy sposób	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	p	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	P
Użycie przeglądarki Google (a)	25,0 %	48,1 %	NS	26,1 %	34,9 %	NS
Użycie bazy Medline (b)	25,0 %	14,8 %	NS	21,7 %	26,7 %	NS
Zapytanie innego lekarza (c)	26,8 %	37,1 %	NS	26,1 %	16,7 %	NS
Sprawdzenie w podręczniku (d)	23,2 %	0,0 %	NS	26,1 %	21,7 %	NS
P	NS	<0,001; a/b; a/c; c/d NS		NS	NS; a/ c<0,02	

Tabela 8. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę sposobu korzystania z medycznych książek elektronicznych przez studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM.

Czynnik obecny przed studiami Sposób korzystania	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	p	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	P
Ze strony biblioteki medycznej UJ CM (a)	10,7 %	7,4 %	NS	13,0 %	13,4 %	NS
Z innych źródeł niż biblioteka UJ CM (b)	25,0 %	14,8 %	NS	21,7 %	18,3 %	NS
Nie korzystam ale zamierzam (c)	50,0 %	63,0 %	NS	52,3 %	50,0 %	NS
Nie korzystam i nie planuje (d)	14,3 %	14,8 %	NS	13,0 %	18,3 %	NS
P	<0,01; a/b; a/d; b/d NS	<0,001; a/b; a/d; b/d NS		<0,05; a/b; a/d; b/d NS	<0,001; a/b; a/d; b/d NS	

Tabela 9. Wpływ miejsca ukończenia szkoły średniej i liczby znanych języków obcych na samoocenę sposobu korzystania z oprogramowania do tworzenia bibliografii załącznikowej przez studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM.

Czynnik obecny przed studiami Sposób korzystania	Ukończenie szkoły średniej w mieście > 100000 mieszkańców (n=56)	Ukończenie szkoły średniej w ośrodku < 100000 mieszkańców (n=27)	p	Znajomość 1 języka obcego (n=23)	Znajomość > niż 1 języka obcego (n=60)	P
Ze strony biblioteki medycznej UJ CM (a)	5,8 %	3,6 %	NS	0 %	8,3 %	NS
Z innych źródeł niż biblioteka UJ CM (b)	5,8 %	0 %	NS	8,7 %	0 %	NS
Nie korzystam ale zamierzam (c)	50,0 %	48,2 %	NS	39,1 %	53,3 %	NS
Nie korzystam i nie planuje (d)	38,4 %	48,2 %	NS	52,2 %	38,4 %	NS
P	<0,01; a/b; c/d NS	<0,001; c/d NS		<0,02; c/d NS	<0,001; c/d NS	

Mgr inż Witold Kozakiewicz
Łódź - UM

USING MOODLE E-LEARNING PLATFORM FOR THE FIRST YEAR STUDENTS' LIBRARY TRAINING - THREE YEARS OF TRANSFORMATION

Abstract

In Poland each student has to take a library course at the very beginning of their learning process. At the majority of the universities and academies similar courses are given in a library, during the first month of the academic year. In 2008, Medical University of Lodz had decided to change the traditional way of training and switched to the on-line courses instead. Firstly, we have started with static web pages and separated dedicated system for a test of library skills. Since 2010 the library course has been implementing on the Moodle platform. The e-learning environment allows for using more active forms of learning, forcing students to pass all the modules before the final test. In this presentation I will show our experience, including crucial points of system implementation with SWOT analysis of this way of library training.

The program for each of the courses of study in Medical University of Lodz provides the mandatory library training for the students. Until 2008, classes were held in the library. Each dean's groups (up to about 15-20 students) had been assigned the date of their class. All classes were held in October and by mid-November, all students had completed a library training. Classes were held once and lasted about 1.5 hour. During the course students had taken short trip through the library building, getting information about the library resources, ending with a short practical exercise – searching the card or computer catalogue. There was no time to do anything else.

For several years there has been a steady increase in the number of students admitted to the first year of study. The turning point was the academic year 2002/2003 when number of students had doubled (increase from about 700 students in 2001/2002 to 1400 in 2002/2003). In 2002, Medical University was founded, resulting from the merger of the Military Medical Academy and Medical Academy of Lodz. Overcrowding problems have been encountered. In 2007 number of students reached 2200 (over 50% growth since 2002). There were occasions when the library course was carried out in parallel classes for four groups of students. It was quite cumbersome to

organize it (due to e.g. lack of sufficient number of computer terminals or classrooms) and thus the quality of the library training was significantly impaired.

In 2006, on XXV Conference of the Polish Medical Libraries, the Library of Medical Academy of Gdansk presented their own web-based system for library training for the first year students[1]. The system consisted of two modules. The presentation module was build using Flash technology. The second one was a module for the library test. We decided to buy a license for the examination module only. The information part of the class we put on the library website using Mambo/Joomla as a CMS. It included basic information about the library, the location, opening hours, the most important information from the regulations, terms of use, information about available electronic resources and short tutorials about using OPAC, traditional card catalogue, and bibliographic databases.

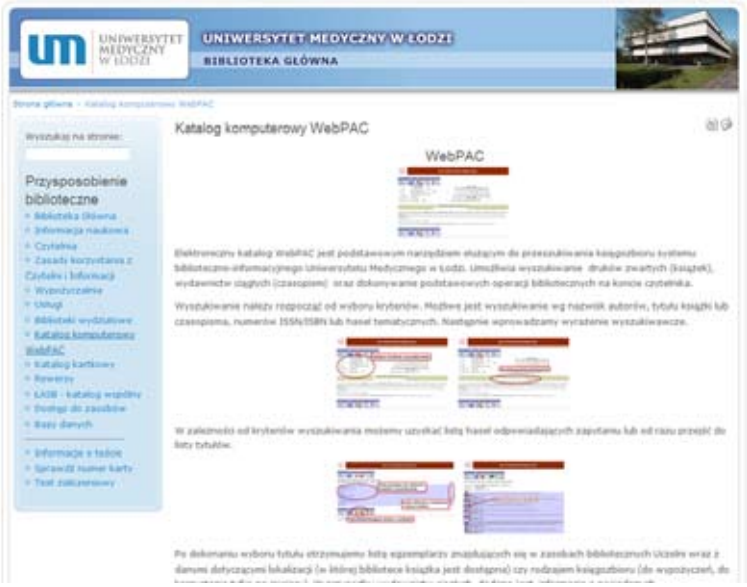

Figure 1 Presentation module of training on our library's website (Joomla CMS)

In the 2008/2009 academic year for the first time students could learn individually the information about the library instead of coming to the library.

To test the module, we have imported data of 2650 students from Medical University recruiting department. 1688 of them took the test and 1674 passed. In academic year 2009/2010 there were 2486 students, 1302 took the test, and 1286 passed

[1] Anna G r y g o r o w i c z , Elżbieta K r a s z e w s k a : Szkolenie biblioteczne on-line jako nowoczesna forma zajęć dla studentów I roku Akademii Medycznej w Gdańsku

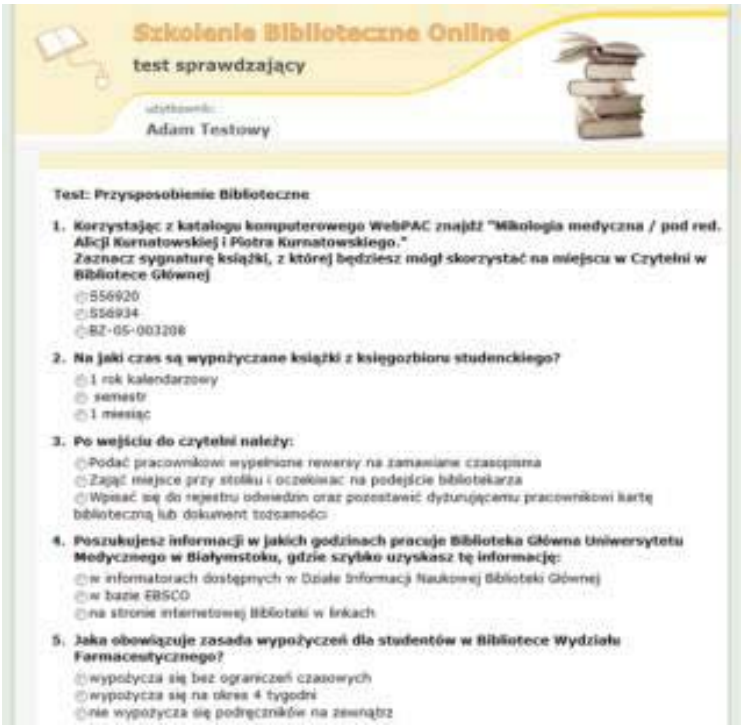

Figure 2 Examination Module by Library of Medical Academy of Gdansk

We have prepared about 50 questions divided into several categories, from which 1-2 questions were selected at random, giving the total 15 questions per test. Therefore, any attempt on a test gave a different set of questions, with different order of responses. Students had an unlimited number of tries - each of them serving as a part of training, supporting the active reinforcement of knowledge. The result of best approach formed the basis for obtaining credit. The threshold was set at 75% of correct answers (12 correct answers of 15 questions). The system also collected information about the number of correct answers - it was helpful in evaluating the content and design questions. The main disadvantage of this system was absence of history of answers.

Figure 3 Question evaluation by Library of Medical Academy of Gdansk

In December 2009 we opened our library of e-learning system for Moodle. The courses about electronic resources (databases on-line journals, reference manager, etc.) for employees of our Medical University[2] were launched first.

In summer 2010 we moved the whole library training course to the Moodle e-learning platform. The course content remained mostly unchanged, but the form changed entirely. For a vast part of the training we used Slideshows, one of the Moodle activities, that have worked well in courses for employees. The biggest change which was possible through using Moodle was forcing the students to pass all elements of training. In the old model, they could skip parts of training and go straight to the test and try to solve it by guessing at random. On Moodle, using an additional module called Activity Locking the course can be build up sequentially. Student, in order to move to the next module, has to read the previous one. Setting up a test at the end of the task, forces students to complete each module of the library training.

[2] Bogumila B r u c , Witold K o z a k i e w i c z : Online library tutorials - opportunity to improve users' literacy. 12th EAHIL Conference. Lisbon 2010

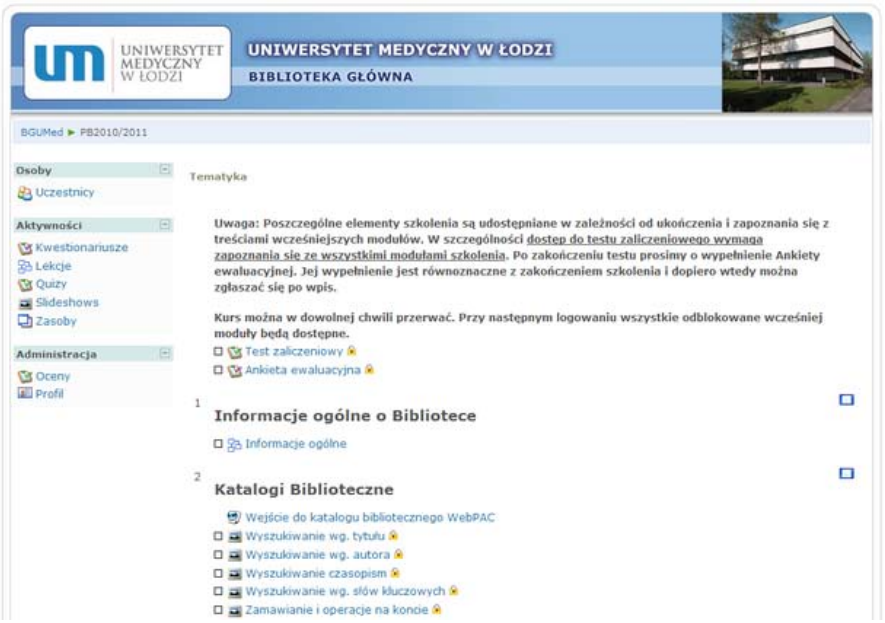

Figure 4 Library training on Moodle platform. Note the padlock near each part of the course

Since the evaluation of questions from previous years has proven successful, we decided not to change the structure and content of the test. The test still consists of 15 questions selected from a set of 53, divided into 8 categories.

- General Information about Main Library and Departmental Libraries (6 questions)
- Catalogues (9)
- General Rules (3)
- Lodz Academic Library Network (2)
- Polish Medical Bibliography database (11)
- Library Services (9)
- OPAC - practical (9)
- Circulation rules (4)

In the academic year of 2010/2011 2545 students were registered in system, until mid-April 1250 took the test (less than in the old system), out of which 1243 passed.

New module, namely the evaluation questionnaire was implemented in the system. We asked students four questions concerning this form of training. Each had three possible answers to yes / no / I do not know, but we required additional comment if

the answer was yes or no (depending on the question)

941 students fulfilled the questionnaire. Here are the results:

- Is the online library training a convenient form of getting to know the Library?
  - yes - 94%
  - no (why) - 1%
  - I do not know - 5%

Two answers „no „ included a comment that the training should take place in the library in person

- Was the training content, and the given sources, sufficient to give correct answers to the test questions
  - yes - 92%
  - no (why) 1%
  - I do not know 7%
- Has the training given you any additional skills or knowledge, which you did not have?
  - yes - (what new skils) 24% (it was necessary to describe)
  - no 25%
  - I do not know 51%
- Have all the issues been discussed in sufficient detail? If not, please indicate the content requiring extension.
  - yes - 87%
  - not (what) 1%
  - I do not know 12%

Conclusions from the survey were positive, but due to the design of questions requiring additional description, may be a little confusing. However, the information submitted by students is valuable.

In addition, the survey included a comment box.

The opinions expressed by the respondents were mostly in favour of this form of training, like "*I thought it was not very useful, but now after the course I know that it makes life easier*" or "*Very good idea that such training takes place on the Internet, anyone can take place at any time and get the amount of information that is most important to him."* However there were also negative comments "*the training has too much unnecessary information and takes a lot of time*" or "*I cannot use the library, I know nothing of how it looks in practice.* "

Three years of e-Library training is a good base to make some conclusions. Two different platforms posed similar problems. Switching to Moodle helped to solve some of them, but new one arose. The SWOT analysis is a good point to start thinking, how can the course be improved, what should we be afraid of, where are the strong points of this system.

Strenghts

- The course can be taken anytime and anywhere
- Students can work at their own pace
- Practical training of using the on-line resources: OPAC, AtoZ journal list, bibliographic databases etc.
- Evaluation is much better than in traditional way through anonymous (almost) form
- The test is a part of training – the construction of questions forces students to make some queries.
- No attempt limits for the test – each try is opportunity to learn and practice
- Flexibility – adding, removing and changing the course elements is very easy
- Students at any time can go back to the course and recall any part of the training.
- Better usage of e-resources – databases, e-books, e-journals
- Library promotion – good possibility to present all of our resources and how to use them

Weaknesses

- Students quickly go through the course modules and test's questions without reading them - possibly the need to modify the structure of questions and course.
- Problems to contact librarian - no possibility to ask questions
- Poor integration with other systems in University –(library system, university e-mail accounts, departments databases, etc) - too many passwords and IDs
- No need to contact library staff, nor to visit library at all
- No errors allowed for the staff – the course must be prepared perfectly.
- Students do not respect the deadline of the test, many students takes the test at the end of the first year only to get the credit. We can't force them to take it on time.
- On Moodle platform the course is available only for registered user

Opportunities

- E-learning is getting more popular among teachers – the library Moodle courses have a chance to become a part, or a base for all e-courses in University.
- Fast growing university e-services for students.
- Upgrade to Moodle 2.0 planned for 2011 summer – new features like Activity completion or new comment module.
- Implementation of new tasks for the library training, forcing students to visit library eg. student has to borrow at least one book from library.

Threats

- Cancelation of Library Training – for a few years now, this subject is not

obligatory in Polish education system.

- Student does not have to visit the library - the library is not a place, only the web services for some of them.
- Only a part of the students takes the course.

Conclusions

The Library Training is the first on-line only course at our University. The three years' experience let us know that switching to e-learning was a good decision. The system allows students to learn how to use the library resources more actively and efficiently. Some things still need improvement, but this system is much more flexible than traditional stationary courses. New parts of the course can be added, changed or removed in an easier way. The on-line course is more friendly for the young students. Also, less librarians are involved within education process, and classrooms can be used for other purposes.

The e-Library Training is a constantly developing project, it has to be, if we want to keep up the proper level of information literacy of our students.

Mgr Magdalena Słocińska
Poznań - WSUS

WYBRANE ELEMENTY INTERAKTYWNE NA PLATFORMIE E-LEARNINGOWEJ MOODLE

Interaktywność

Interaktywność z języka łacińskiego to dosłownie ***czyn wzajemny*** *(łac. interactus)*. Oznacza zdolność do wzajemnego oddziaływania na siebie przez komunikujące się strony. Pojęcie z dziedziny komunikacji, które coraz częściej jest stosowane, i to z powodzeniem, w informatyce, telewizji, multimediach i nowych medich. Istota interaktywności polega na tym, że konsument odbiera informację i jednocześnie na nią reaguje. Nowe technologie znacznie to ułatwiają i pobudzają takie zachowania. Email, listy dyskusyjne, chat roomy, domeny z wieloma użytkownikami, gry online - to podstawowe dialogiczne (komunikacyjne) zastosowania internetu. Interaktywne cechy nowych mediów stoją w sprzeczności z wysoce nieinteraktywnym charakterem wcześniejszych form mediów masowych – takich jak radio i stacje telewizyjne – gdzie odbiorcy informacji dostawali w zasadzie to, co im oferowano w ofreślonej formie i czasie[1]. W przeciwieństwie do tego komunikacja sieciowa jest wysoce interaktywna, umożliwia duży stopień swobody i interwencji w część odbieranej informacji. Być może najbardziej znaczącym przykładem interaktywności jest hipertekst i kodowanie stron www, które umożliwiają użytkownikowi poruszanie się po, przez i pomiędzy dokumentami wedle uznania. Łatwość, z jaką materiał cyfrowy może zostać skopiowany, zapamiętany, ponownie przetworzony, powielony i dystrybuowany, jest kolejnym wyrazem interaktywności. „Interaktywne cechy sieci cyfrowych tworzą środek przekazu, który umożliwia doświadczenie komunikacji masowej wysoce dopasowane do potrzeb i rodzaju osoby – co wydaje się brzmieć jak oksymoron, w przeciwieństwie do popularnego wyobrażenia komunikacji masowej, kojarzonego ze standaryzacją, sztywnością, homogenicznością i przewidywalnością”[2].

[1] Darin B a r n e y : Społeczeństwo sieci. Warszawa 2008 s. 81-83
[2] Ibidem, s. 82

Pojęcie interaktywności nie jest jednoznaczne. W słabszym sensie, interaktywność oznacza, że możemy wybrać poprzez kliknięcie myszką przekaz np. z gazety internetowej czy film z archiwum video. Nie taka forma interaktywności jest jednak innowacją na miarę nowych mediów. Z powstaniem internetu zwiększyły się możliwości komunikowania międzyosobowego opierającego się na dwukierunkowości. „Sedno zmiany polega na przechodzeniu od mass mediów do mediów grupowych oraz od kontroli sprawowanej przez nadawcę do kontroli odbiorcy nad procesem komunikowania”[3]. Nowe media pozwalają na zwięszenie znaczenia i siły zwykłego odbiorcy w procesach komunikowania zwiększając dwubiegunowość i interaktywność komunikowania.

Interakcja jest także podstawową kategorią koncepcji ujmującej nauczanie i uczenie się jako wymianę informacji między partnerami procesu kształcenia oraz między podmiotem a treścią uczenia się[4]. Zachodzi w układach CZŁOWIEK – CZŁOWIEK; CZŁOWIEK – MASZYNA; MASZYNA – MASZYNA. Przedmiotem zainteresowania niniejszej pracy jest interakcja typu CZŁOWIEK – MASZYNA, aczkolwiek MASZYNA działa według intencji i programu opracowanego przez człowieka, więc w pewnym sensie pozostaniemy w interakcji typu CZŁOWIEK – CZŁOWIEK. Z definicji nauczania interaktywnego[5] wynika, że jest to proces wysyłania i odbierania informacji. Zakłada aktywność ucznia podczas pobierania informacji. Może ograniczyć się do odpowiadania przez ucznia na pytania testowe, ale w doskonalszej formie zakłada jego aktywny udział w procesie zdobywania wiedzy. Taka interakcja jest kategorią pożądaną we wszelkich koncepcjach nauczania – uczenia się, które zakładają aktywne wykorzystanie już posiadanych struktur wiedzy, a nie przenoszenia informacji „z głowy nauczyciela do głowy ucznia”[6].

Według kryterium przepływu informacji dzielimy interakcje na:
- symetryczne (w obu kierunkach, partnerstwo w wytwarzaniu i wysyłaniu informacji)
- niesymetryczne (wyraźny jednokierunkowy przepływ, polaryzacja funkcji)

Według kryterium liczby partnerów otrzymujemy interakcje:
- dwuczłonowe
- wieloczłonowe

W sferze poziomów interakcji możemy wymienić interakcję:
- pełną (program aktywny, reagujący, korygujący i zadający pytania)
- niepełną (program bierny, np. tylko sprzęt DVD).

---

[3] Tomasz G o b a n - K l a s , Piotr S i e n k i e w i c z : Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania. Kraków 1999 s. 20

[4] Stanisław D y l a k : Wizualizacja w kształceniu nauczycieli. Poznań 1995 s. 176

[5] Leksykon e-naucznia/pod red. Ryszarda T a d e u s i e w i c z a , Ryszarda C h o r a s i a , Roberta R u d o w s k i e g o , Łódź 2007 s. 31

[6] Stanisław D y l a k , op.cit., s. 177

Historia interaktywności w edukacji to ponad czterdziestoletnia praca specjalistów, teoretyków i praktyków. Pierwotnie starano się wszelkimi sposobami uaktywnić bierne, ukierunkowane wyłącznie na odbiór takie środki przekazu, jak film i telewizja. W najprostszej postaci telewizję interaktywną zastosowano w New Mexico (1960r.) do emisji programów edukacyjnych dla Indian[7]. W rezerwacie zainstalowano ruchomą stację połączoną ze studiem i uniwersytecką biblioteką filmową. Kiedy uczący się mieli „ochotę na edukację", mogli zadzwonić i wybrać dowolny film oświatowy. Znużeni oglądaniem znów dzwonili i film zatrzymywano bądź wybierano inny, lżejszy, ciekawszy. Także w 1960r. dla British Royal Air Force opracowano interaktywny zestaw audiowizualny. Uczący się mieli możliwość wielokrotnego wyboru odpowiedzi, wykonując np. instrukcje: *„przejdź do ramki nr..."*. Wyposażenie stanowiły: projektor 8 mm, rzutnik przeźroczy i elementarna aparatura laboratoryjna. To i podobne urządzenia nigdy się nie ropozwszczechniły głównie dlatego, że były zawodne, uciążliwe w obsłudze i niezbyt reagujące na poznawcze potrzeby użytkowników. Od systemów interaktywnych w edukacji wymaga się, aby były adaptacyjne i naprowadzające. Powinny one dopasowywać stopień trudności prezentacji adekwatnie do możliwości ucznia oraz w zależności od posiadanej przez niego wiedzy i zainteresowań, ukierunkowywać proces uczenia się na optymalną ścieżkę. Dopiero wykorzystanie komputera, multimedialnych technologii oraz internetu daje w nauczaniu na odległość możliwość elastyczności, zaangażowania uczącego się, zdolność „inteligentnego" kierowania przebiegiem procesu, pamiętanie ścieżek przejść, wielokanałowość, reaktywność i adaptacyjność.

Podsumowując, efektywną interaktywność w edukacji możemy opisać w trzech wymiarach jako: *reaktywność, adaptacyjność i elastyczność*. Reaktwność jest rozumiana jako zdolność dobierania układu funkcji odpowiednich dla użytkownika. System reaguje na akcje studenta poprzez wykonanie odnośnych działań i wpływa na osiągalność rezultatów tychże działań. Adaptacyjność to zdolność przystosowania się systemu nauczania do zachowań użytkownika. Podstawą takiego nauczania jest zaprogramowana, włączona w system procedura nauczania. Informacja płynąca od studenta to zarówno odpowiedzi na pytania postawione przez system, jak i pytania zadane systemowi. Elastyczność natomiast to zdolność odpowiadania wymaganiom użytkownika przez wprowadzanie odpowiedniego materiału z bazy danych.

Interaktywność ma na celu ułatwienie uczenia i rozwoju osbistego, gdyż zbliża problemy dydaktyczne do problemów z autentycznych sytuacji. „Słowa wymagają przeczytania, ilustracja wymaga zanalizowania, interaktywność zaś może w sposób samoistny spowodować zrozumienie danego zjawiska przez osobę szkoloną"[8]. W kursach e-learningowych można stosować różne formy interaktywnosci, od

[7] Ibidem, s. 181-186

[8] Marek H y l a : Przewodnik po e-learningu. Kraków 2009 s. 187

najprostszego klikania myszką w warstwie nawigacyjnej kursu do rozwiązywania testów i quizów, które wymagają zróżnicowanej aktywności i zaangażowania oraz analizy i syntezy uzyskanej uprzednio wiedzy. Interaktywne pobudzanie zainteresowania to także uzyskiwana przez zdalnego kursanta bieżąca informacja zwrotna, która bardzo często stanowi ważny czynnik motywacyjny do dalszej nauki oraz czynnik merytoryczny ułatwiający uczenie się[9].

Podczas tworzenia kursu e-learningowego należy szczególną uwagę poświęcić przygotowaniu materiałów oraz rozplanowaniu kursu[10]. Podstawowe elementy standardowego kursu to:

- wprowadzenie i przegląd pojęć (ogólny temat i wyznaczone cele);
- właściwy materiał kursu (informacje do opanowania, wsparte o najnowsze rozwiązania z dziedziny multimediów);
- zadania do wykonania (zadania domowe, projekty grupowe, quizy);
- dyskusja i interakcja (m.in. e-mail, komunikatory internetowe);
- ocena efektów;
- podsumowanie kursu.

Trudności może wzbudzać nie tylko ogrom pracy jaki trzeba włożyć w przygotowanie kursu od strony metodycznej[11], lecz także niezbędny zakres wiedzy w zakresie projektowania kursów od strony technologicznej.

Platforma edukacyjna Moodle[12] posiada odpowiednie narzędzia, które pozwalają uczniom na interakcję z nauczycielem, systemem lub innymi uczniami. Aby je stosować i tworzyć interaktywne kursy, trzeba zapoznać się z ich specyfiką i możliwościami. Tematem niniejszej pracy jest pięć elementów z cechami interaktywności, które pozwalają na aktywną naukę poprzez odpowiadanie na pojawiające się pytania, wprowadzanie tekstów czy przesyłanie plików, a mianowicie GŁOSOWANIE, ANKIETA, ZADANIE, QUIZ, LEKCJA. Autor kursu może je stosować w zależności od potrzeb projektowanego materiału, wykorzystując je wszystkie bądź tylko niektóre. Niewątpliwie jednak znajomość tych form i elementów, oraz ich umiejętne zastosowanie może przyczynić się do efektywności kursu e-lerningowego.

---

[9] Jacek W o ź n i a k : E-learning w biznesie i edukacji. Warszawa 2009 s. 68-70

[10] Maciej M a j c h r z y k : Kształcenie na odległość – perspektywa związana z rozwojem technologii informatycznych [w:] e-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo/ pod red. Bożeny Płonki-Syroki i Marty Staszczak, Wrocława 2008

[11] Jerzy M i s c h k e , Anna S t a n i s ł a w s k a - M i s c h k e: B-learning na uniwersytecie – możliwe do pomyślenia warianty akademickiego kształcenia komplementarnego [w:] Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym, Warszawa 2007. Autorzy podają, że przygotowanie i przeprowadzenie kursów zdalnych zwiększa pracochłonność 1,2-2-krotnie w stosunku do czasochłonności dla zajęć tradycyjnych.

[12] Strona internetowa platformy e-learningowej Moodle http://moodle.org/ [dostęp: 2010-05-10].

Głosowanie

Element głosowanie *(choice)* należy do grupy prostych elementów interaktywnych możliwych do wykorzystania na platformie Moodle. Składa się z jednego pytania i predefiniowanych odpowiedzi. Autor kursu zadając pytanie może także określić dostępne odpowiedzi, limity czasu, opcje prywatności. Niniejsza forma interaktywności doskonale sprawdza się do:

- szybkich głosowań,
- poproszenia studentów, aby określili swoje stanowiska w debacie,
- uzyskania odpowiedzi od studentów, że zrozumieli umowę,
- osiągnięcia konsensusu w grupie[13].

Głosowanie jest dobrym sposobem na uzyskanie opinii na temat zajęć od studentów. Można przygotować je dużo wcześniej, niż będzie ono potrzebne, i ukryć je do czasu, aż będzie przydatne. Można też dodać je w dowolnym momencie, gdy wymaga tego sytuacja.

Aby przedstawić możliwości elementu głosowanie można postawić hipotetyczne pytanie *„czy warto korzystać z usług biblioteki?”*, następnie warto sprawdzić jak to wygląda z punktu widzenia studenta, a jak od autora kursu zadającego pytanie.

Student otrzyma taki formularz (rys.1)[14]:

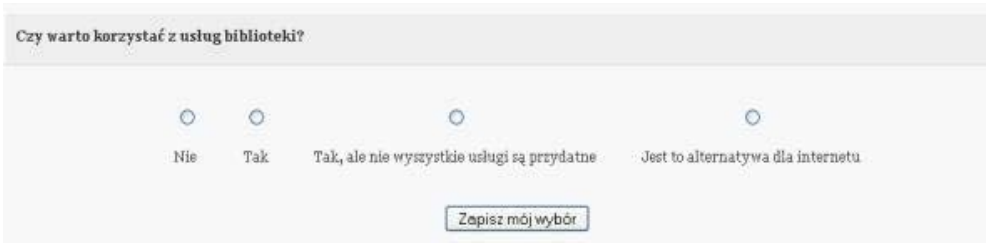

Rys. 1 Widok od strony studenta interaktywnego elementu o nazwie głosowanie na platformie Moodle

W opcji Zapisz mój wybór student zatwierdza swoją odpowiedź, która jest automatycznie podliczana. Wyniki głosowania mogą być wyświetlane całej grupie lub też tylko jednemu studentowi i nauczycielowi.

Opcje dostępne dla tworzącego kurs pozwalają na dokłane określenie wszystkich parametrów, które będą wyznaczały ramy przeprowadzanego głosowania. Na rysunku 2 pokazano formularz, gdzie autor kursu wypełnia ogólną nazwę głosowania oraz

[13] Wiliam H. R i c e IV: Tworzenie serwisów e-learningowych z Moodle 1.9, Gliwice 2010 s. 236

[14] Wszystkie zrzuty z ekranu wykorzystane w niniejszej pracy powstały na podstawie kursu e-learningowego opracowanego przez Magdalenę Słocińska na platfrmie Moodle http://moodle.wsus.pl z zakresu dydaktyki bibliotecznej. Kurs z Przysposobienia bibliotecznego dostępny dla studentów Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu. [dostęp: 01.06.2011]

wpisuje treść pytania. Jeżeli zastrzega jakieś limity np. ograniczające liczbę osób, która może wybrać daną odpowiedź, ważne jest aby taka informacja pojawiała się od razu w treści pytania, tak aby przygotować studenta, że są ograniczenia lub na czym polega idea głosowania. Dużym udogodnieniem jest fakt, że treść pytania tak naprawdę może być samodzielną stroną internetową na której można korzystać z całego dobrodziejstwa języka html, czyli np. aktywnych linków, tabel, obrazów.

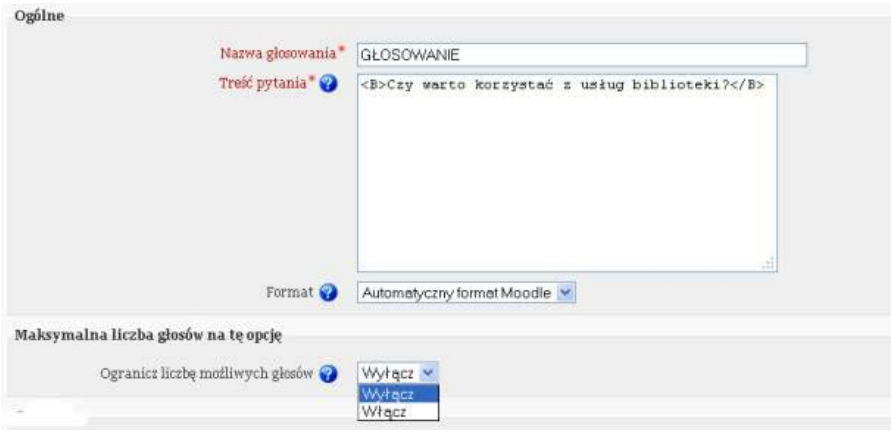

Rys. 2 Formularz ustawień elementu interaktywnego głosowanie

Następnie można określić warianty możliwoch odpowiedzi na zadane pytanie (rys. 3).

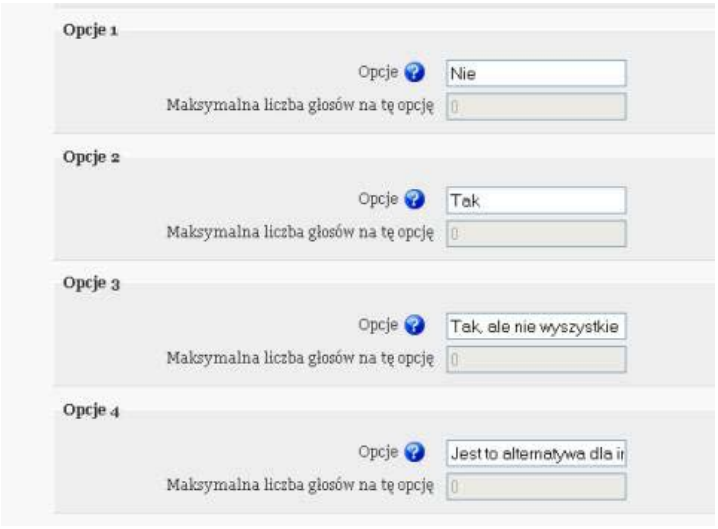

Rys. 3 Formularz ustawień elementu interaktywnego głosowanie

Jeżeli we wcześniejszym formularzu (rys. 2) włączymy opcję Ogranicz liczbę możliwych głosów to tutaj (rys. 3) można tę liczbę określić. Na naszym przykładzie jest 0, czyli ograniczenia są wyłączone. Ilość wariantów odpowiedzi może być znacznie większa niż przykładowe cztery odpowiedzi. Wystarczy kliknąć przycisk Dodaj pola do formularza.

Autor kursu może także określić daty, w których studenci mogą brać udział w głosowaniu (rys. 4). Jeżeli nie zostaną one ustawione, czyli pole Ogranicz możliwość głosowania do nie zostanie zaznaczone, głosowanie będzie zawsze dostępne w ramach danego kursu.

Rys. 4 Formularz ustawień elementu interaktywnego głosowanie

Kolejna możliwość jaką dysponuje autor kursu jest określenie, kiedy wyniki głosowania mają zostać ujawnione studentom (rys. 5). Daje to duże możliwości.

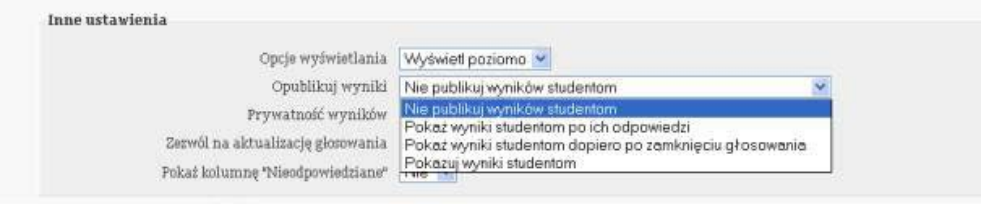

Rys. 5 Formularz ustawień elementu interaktywnego głosowanie

Opcja Zezwól na aktualizację głosowania (rys. 5) określa, czy studenci mogą zmienać swoje zdanie po wybraniu jednej z opcji. Jeżeli jest włączona, student może wybrać inną odpowiedź, dopóki głosowanie nie zostanie zamknięte.

Następnie wystarczy zapisać ustawienia, opublikować i rozpocząć głosowanie, interaktywny element dostępny on-line, który pozwala poznać preferencje studentów w badanym zakresie.

Ankieta

Ankieta składa się z pytań dotyczących podejścia uczniów do nauki oraz doświadczeń towarzyszących korzystaniu z kursu. Platforma Moodle zawiera pięć typów wbudowanych ankiet, gdzie każda ma swój szablon, podzielonych na trzy typy:

– ankieta badająca zgodność z założeniami konstrukcjonizmu w środowisku

nauczania online (COOLLES); pytania dotyczą zgodności kursu z zainteresowaniami studenta i celami zawodowymi, stopnia w jakim kurs jest interatywny, materiał kursu wymaga myślenia krytycznego, określają zakres pomocy jaki student otrzymał od prowadzącego bądź innych uczestników kursu;

– ankieta badająca podejście do myślenia i uczenia się (ATTLS); pytania są przydatne w celu oceny ogólnej postawy uczniów, a nie odbioru i satysfakcji z kursu;
– zdarzenia krytyczne (Critical Incidents); ten rodzaj ankiety pyta uczestników kursu o ich odczucia związane z ostatnimi wydarzeniami w kursie.

Pytania ankietowe są zaprojektowane przez specjalistów od edukacji, mają na celu pomóc uzyskać informacje na temat uczniów, ich odczuć i poglądów. Pytania i możliwe odpowiedzi są predefiniowane, nie ma możliwości ich edycji. Tworzenie ankiety rozpoczynamy po wybraniu elementu ANKIETA (survey) z menu Dodaj składową, określając nazwę, rodzaj ankiety *(survey type)* i wpisując tekst wprowadzający (rys. 6). Pytania zostają dodane automatycznie. Jeżeli dostępne pytania nie są adekwatne do kursu, są dwie możliwości: można wykorzystać quiz zamiast ankiety lub edytować PHP ankiety, aby zmienić pytania.

Rys. 6 Formularz ustawień elementu interaktywnego ankieta (rodzaje ankiety)

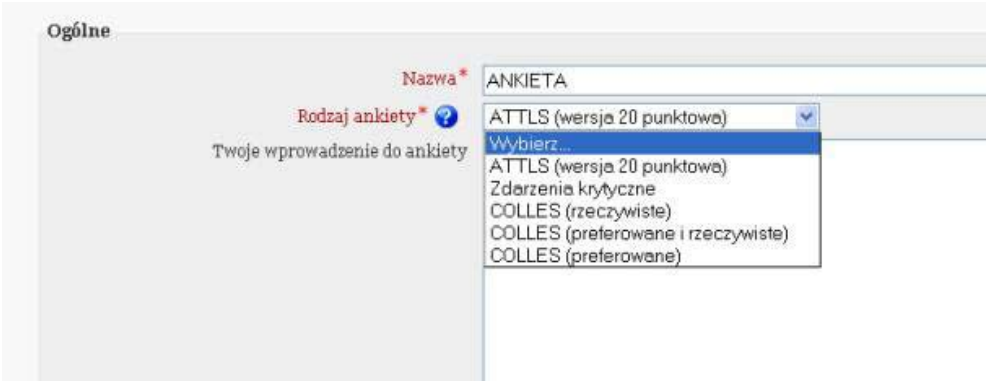

Każdy typ ankiet ma swoje zastosowanie w kursie e-lerningowym. Ankiety COLLES dostarczają informacji na temat ulubionego stylu uczenia się studentów. Ułatwiają tworzenie i prezentację kursu w najlepszy dla nich sposób. Ankiety można wykorzystać w trakcie kursu, aby ocenić w jakim stopniu kurs spełnia potrzeby uczniów. Są to długie ankiety (każda składa się z 24 stwierdzeń), dlatego nie należy ich przeprowadzać zbyt często. Anieta ATTLS może być wykorzystana także na poczatku kursu, aby pomóc w zrozumieniu stylu uczenia się studentów. Jest to ankieta o studentach, nie o kursach. Pomaga dowiedzieć się jacy są studenci biorący

udział w kursach. Ostatni typ, Critical Incidens jest typem krótkim (zawiera tylko 5 pytań) i pyta o najnowsze wydarzenia (rys. 7). Można go przeprowadzać po każdym temacie lub tygodniu, ponieważ pomaga ulepszać kurs przez małe, szybkie zmiany na podstawie wyników ankiety. Uczniowie odpowiadają, wpisując krótkie odpowiedzi, a nie wybierając jedną z wielu zdefiniowanych odpowiedzi.

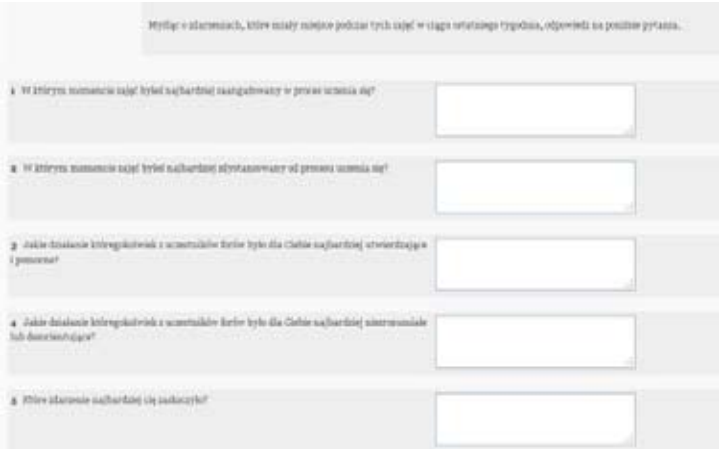

Rys. 7 Widok od strony studenta elementu interaktywnego ankieta typu Critical Incidens

Zadanie

Zadania są wykonywane zazwyczaj offline, czyli poza Moodle'em. Gdy student ukończy zadanie, przesyła plik, wprowadza tekst do Moodle lub przekazuje jeszcze innym sposobem, aby autor kursu mógł je ocenić.

Tworzenie zadania rozpoczynamy po zalogowaniu się i dodaniu składowej

Rys. 8 Elementy składowe kursu na platformie Moodle plus zadania i typy zadań

o nazwie zadanie. Są cztery rodzaje zadań do wyboru (rys. 8).

Zadanie zaawansowane ładowanie plików pozwala studentowi przesłać zadanie w dowolnym formacie. Może on przesłać kilka wersji pliku lub wersje robocze pliku. Przesyłając nową wersję, automatycznie podmienia istniejący plik na kolejną wersję roboczą. Nauczyciel może określić ile wersji można przesłać w czasie tworzenia zadania. Student natomiast zatwierdza wersję ostateczną pliku i dopiero przesyła do oceny. Dodatkowo oddający zadanie może wprowadzać uwagi wraz z przesłanym plikiem, swoje uwagi może edytować i korektować.

Zadanie typu prześlij plik pozwala studentowi na przesłanie tylko pojedycznego pliku w dowolnym formacie.

Tekst online umożliwa studentom utworzenie strony online. Choć ten rodzaj zadania jest nazwany tekstem, student może na stronie umieścić wszystko, co można umieścić na stronie internetowej, w tym obrazki, filmy, linki. Jest to możliwe, ponieważ Moodle pozwala na wykorzystywanie wbudowanego edytora stron internetowych.

Natomiast zadanie offline jest odpowiednie, gdy student ma zrobić coś poza Moodle'em. Zadanie może być do wykonania w internecie bądź całkowicie w realnym świecie. Może polegać np. na odwiedzeniu konkretnej biblioteki lub zrobieniu jakiegoś zdjęcia, przeprowadzeniu rozmowy.

Do tworzenia zadania służy edytor (rys. 9). Nazwa zadania jest obowiązkowa. Opis powinien zawierać kompletne instrukcje dotyczące wykonywania i przesłania zadania. Jeżeli został określony termin oddania zadania informacja o tym pojawi się

na stronie głównej kursu w bloku nadchodzące wydarzenia *(upcoming events)*.

Rys. 9 Formularz ustawień elementu interaktywnego zadanie

Quiz

Tworzenie quizu w kursie na platformie Moodle rozpoczyna się przy włączonym

trybie edycji (rys. 10) od kliknięcia opcji Dodaj składową *(add an activity)* i wybraniu pozycji quiz[15] (rys. 11). Quizy mogą dotyczyć całego kursu lub pojawiać się w różnych jego fragmentach i dotyczyć niewielkich części materiału lub pojedynczych

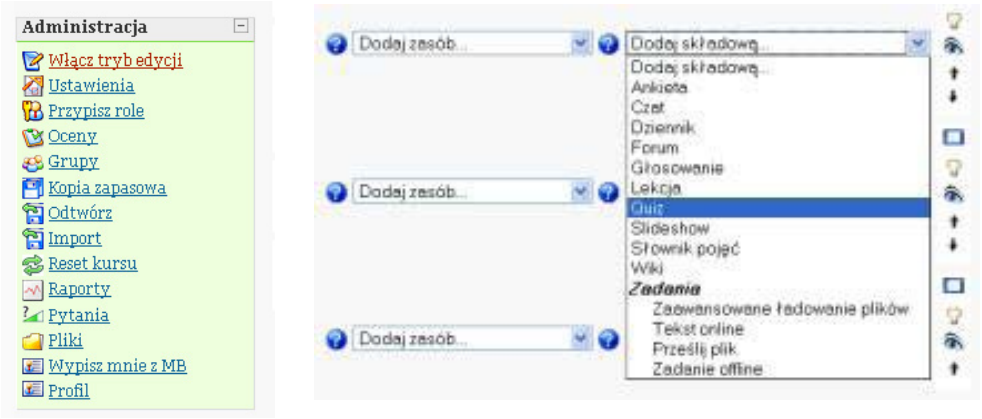

zagadnień.

Rys. 10 i 11 Blok administracja w kursie oraz dodawanie elementu składowego kursu o nazwie quiz

Uzyskujemy wówczas formularz, który ma za zadanie określić parametry quizu, w zależności od tego jakie zadania ma spełniać. Zaczynamy od obowiązkowego pola nazwa *(name)* i pola wprowadzenie *(introduction)*. Nazwa jest wyświetlana na stronie głównej kursu, wprowadzenie natomiast w momencie, gdy student wybiera dany quiz. We wprowadzeniu powinniśmy wyjaśnić, dlaczego warto rozwiązać quiz, jak wypełniać polecenia i poinformować o wszelkich niestandardowych jego cechach (np. pytanie z użyciem pliku dźwiękowego, animacji Flash). Informacje z tego pola mają przygotować studenta psychicznie i technologicznie do tego, aby mógł świadomie podjąć decyzję o tym, że zaczyna rozwiązywać quiz, klikając pole rozpocznij quiz *(attempt quiz now)*. Jest to ważne, gdy w parametrach quizu - w zakładce czas *(timing)* - ustawimy np. limit czasu *(time limit)* przewidziany na rozwiązanie zadania. Po upływie przewidzianego czasu, odpowiedzi, które zostały uzupełnione, automatycznie zostaną przesłane na serwer, a w konsekwencji do prowadzącego kurs. Limit czasu może skutecznie zniechęcić do korzystania z materiałów pomocniczych w trakcie rozwiązywania quizu. W zakładce *czas* możemy określić także datę otwarcia i zamknięcia quizu, czas pomiędzy podejściami lub po prostu zrezygnować z limitu czasowego.

Kolejne parametry w formularzu to zakładki: wyświetl *(display),* podejścia

[15] Wiliam H. R i c e IV, op. cit., s. 210

(attempts), stopnie *(grades)* (rys. 12). Domyślnie wszystkie pytania quizu wyświetlane są na tej samej stronie. Tutaj można podzielić i określić ich ilość. Jeżeli chcemy podzielić quiz na strony, które zawierają różną ilość pytań, jest taka możliwość, ale dopiero na stronie edycji quizu, o czym poniżej. W zakładce wyświetl istnieje możliwość ustawienia zmiennej kolejności ukazujących się pytań, jak i zmiennej kolejności odpowiedzi wewnątrz pytania. Daje to taki efekt, że każdy uczestnik kursu ma inny widok i kolejność pytań. Następna zakładka w formularzu umożliwia określenie dostępnych podejść do rozwiązywania pytań, czy kolejne podejścia na

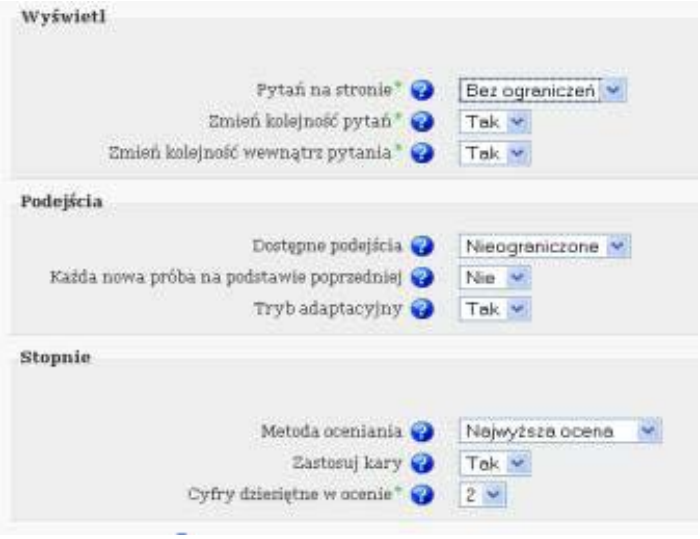

podstawie poprzednich oraz określenie trybu adaptacyjnego.

Rys. 12 Formularz ustawień elementu interaktywnego quiz

W quizie, który ma być zarówno ćwiczeniowy jak i informacyjny, można zastosować tryb adaptacyjny, który umożliwia podawanie odpowiedzi do skutku czyli do momentu podania prawidłowej odpowiedzi. Aby nie tracić kontroli nad trybem adaptacyjnym, ważne jest, by w zakładce stopnie zastosować kary *(apply penalites).* Za każde pytanie, na które student odpowie błędnie, od oceny ogólnej są odejmowane punkty. Karę można ustalić dla każdego pytania osobno w trakcie tworzenia pytań, mając na uwadze np. poziom trudności i złożoności.

Następny parametr określający funkcjonalność quizu to opcje przeglądu *(reviev options).* Określa czy i kiedy studenci mogą przeglądać swoje podejścia do quizów. Jeżeli włączymy opcje z grupy natychmiast po próbie, a nie później czy po zamknięciu quizu, student będzie mógł przejrzeć quiz tylko raz, zaraz po przesłaniu swoich rozwiązań. Jeżeli zamknie stronę przeglądu, nie będzie mógł już do niej wrócić.

O ile każdy tworzony kurs posiada zabezpieczenia przed oglądem przez osoby nieuprawnione, quiz dodatkowo można jeszcze zabezpieczyć poprzez odpowiednie

ustawienie zakładki bezpieczeństwo *(security)*. Przykładowe warianty to: ograniczenie dostępu do quizu dla określonych adresów IP, wprowadzenie dodatkowego hasła lub wykorzystanie JavaScript wyłączającego opcje kopiowania, zapisywania i drukowania.

Ostatnim elementem w formularzu, ustawiającym parametry quizu, jest całościowa informacja zwrotna (rys. 13). Obiektywność punktowania zadań o charakterze zamkniętym zapewnia system informatyczny. Obowiązkiem prowadzącego jest jednak formułowanie informacji zwrotnej o poziomie opanowanego materiału, która pozwala ukierunkować oraz motywować pracę studenta. Poziom szczegółowości

ocen należy do autora kursu.

Rys. 13 Formularz ustawień elementu interaktywnego quiz

Zaraz po zapisaniu parametrów quizu przechodzimy do strony edycji quizu. Jest ona podzielona na pięć zakładek (rys. 14). Każda z nich umożliwia edycję innego aspektu quizu[16].

Rys. 14 Zakładki umożliwiające edycję różnych aspektów quizu

Zakładka Quiz umożliwia:
- dodawanie i usuwanie pytań do quizu,
- zmienianie kolejności pytań,
- tworzenie podziałów stron pomiędzy pytaniami,

[16] Wiliam H. R i c e IV, op. cit., s. 217-218

– przypisywanie wartości punktowej każdemu z pytań,
– przypisywanie maksymalnej wartości punktów za cały quiz,
– przechodzenie do strony edycji każdego z pytań quizu.

Zakładka Pytania umożliwia:
– tworzenie nowych pytań (tworzenie pytania nie oznacza automatycznego dodania go do quizu, a jedynie tworzenie bazy pytań),
– usuwanie pytań z bazy pytań,
– przesuwanie pytań pomiędzy kategoriami,
– przechodzenie do strony edycji każdego z pytań,
– przechodzenie do strony każdej kategorii pytań.

Zakładka Kategorie umożliwia:
– dodawanie i usuwanie kategorii,
– zmienianie kolejności kategorii,
– zagnieżdżanie kategorii w innych kategoriach.

Zakładka Import i Eksport odpowiednio umożliwia importowanie lub eksportowanie pytań z/do innych systemów nauczania.

Aby do quizu dodać pytania, musimy najpierw stworzyć bazę pytań (rys. 15). Raz utworzone pytanie możemy wykorzystywać w różnych quizach. Pytania tworzymy, wybierając konkretny typ pytania w odpowiedniej, nazwanej i utworzonej przez nas kategorii. Mamy pytania: opisowe, dłuższą odpowiedź (*wypracowanie*), dopasowanie odpowiedzi, wielokrotnego wyboru, złożone, krótką odpowiedź, obliczeniowe, numeryczne, prawda/fałsz oraz wybierane losowo. Każdy typ pytania bazuje na własnych parametrach, które ustawiamy poprzez edycję konkretnego pytania.

Rys. 15 Baza pytań do quiz

Ze względu na swój charakter i specyfikę nie wszystkie typy pytań mają bezpośrednie zastosowanie w quizie z Przysposobienia bibliotecznego. Przykładowo, nie używamy pytań obliczeniowych i dłuższej odpowiedzi. Warto jednak poznać możliwości i wskaźniki odnośnie używania wszystkich, i tak:

– pytanie obliczeniowe *(calculated)* – w czasie tworzenia wprowadza się formułę, która jest wyświetlana w treści pytania. Formuła może zawierać jeden lub więcej symboli wieloznacznych, które są zastępowane przez liczby, gdy quiz jest wyświetlany. Czyli pytanie utworzone w takiej postaci jak na rysunku poniżej (rys. 16);

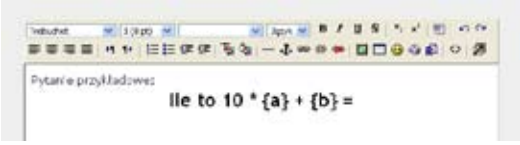

Rys. 16 Formularz pytania obliczeniowego

w momencie wyświetlania przez studenta, pytanie wygląda tak (rys. 17):

Rys. 17 Widok od strony studenta pytania obliczniowego

Symbole wieloznaczne każdorazowo przybierają inną postać, co pozwala na samodzielną pracę studenta.

– dopasuj odpowiedź *(matching)* - po utworzeniu pytania o takim charakterze, możemy tworzyć listę pytań wewnątrz tego pytania i podać poprawne odpowiedzi dla każdego zagnieżdżonego pytania. Zadaniem studenta jest dopasowanie poprawnej odpowiedzi do każdego pytania. Wszystkie zagnieżdżone pytania są jednakowo punktowane, możemy jednak wskazać domyślną ocenę za pytanie, zmieniać kolejność ich wyświetlania, wprowadzić mnożnik kary i ogólną informację zwrotną.
  Przykładowe pytanie *dopasuj odpowiedź* (rys. 18):

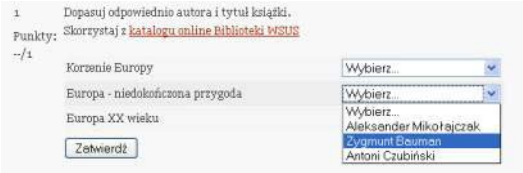

Rys. 18 Widok od strony studenta pytania dopasuj odpowiedź

– dłuższa odpowiedź *(essay)* – jest to jedyny rodzaj pytania, którego ocena nie następuje automatycznie po wprowadzeniu wskaźników w polu *domyślna ocena za pytanie* i przesłaniu zadania przez studenta. Wymaga indywidualnej oceny ze strony prowadzącego. Staje się szczególnie przydatny, gdy zadaniem studenta jest napisanie dłuższego tekstu (można określić ilość znaków), np.: reportażu, felietonu, wypracowania, eseju na zadany temat. Pytanie może następować po obejrzeniu materiału wideo lub tekstu wprowadzającego.
– krótka odpowiedź *(short answer)* – zadaniem studenta jest wpisanie słowa lub krótkiego sformułowania w polu odpowiedzi. Może być wiele poprawnych odpowiedzi, za które będzie przyznawana różna liczba punktów. Autor kursu musi przewidzieć zarówno różne warianty poprawnych odpowiedzi jak i błędnych, odpowiednio je zapisać (odpowiedzi mogą wykorzystywać gwiazdki, które pełnią funkcję symboli wieloznacznych) i udzielić informacji zwrotnej.
– wielokrotny wybór *(multiple choice)* – pozwala studentowi wybrać jedną lub kilka odpowiedzi. Każda z nich może być określonym procentem wartości punktowej odpowiadającej całemu pytaniu. Wybranie wszystkich poprawnych odpowiedzi powinno dawać 100% wartości punktowej. Za odpowiedź błędną możemy odjąć punkty. W tego rodzaju pytaniach istnieje możliwość udzielania automatycznej informacji zwrotnej dla każdej poprawnej odpowiedzi, dla każdej częściowo poprawnej odpowiedzi lub dla każdej niepoprawnej odpowiedzi. Gdy student zaznaczy niepełną odpowiedź, i do tego w części błędną, komunikat, który otrzyma po zatwierdzeniu pytania, może mieć taką formę (rys. 19):

Rys. 19 Widok od strony studenta pytania wielokrotny wybór

– prawda/fałsz *(true/false)* – student ma do wyboru dwie odpowiedzi: prawda lub fałsz.

Po utworzeniu bazy pytań (zakładka *pytania*) w odpowiednich kategoriach (zakładka *kategorie*) można ponownie przejść do tworzenia quizu (zakładka *quiz*) (rys. 20).

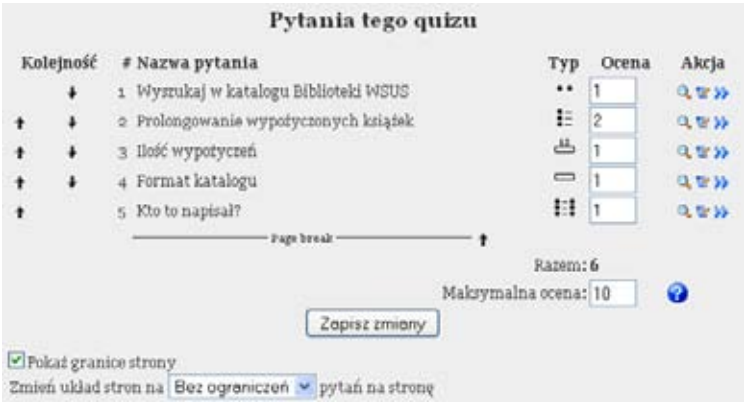

Rys. 20 Zakładka quiz z pytaniami do konkretnego quiz

Należy pamiętać, że po udostępnieniu quizu i rozwiązaniu przez pierwszego studenta nie ma już możliwości dodawania lub usuwania pytań w konkretnym quizie. Opanowanie sztuki budowy quizu wymaga cierpliwości oraz wyczucia w formułowaniu trafnych i zrozumiałych pytań. Zawsze jednak można ingerować w bazę pytań, edytować, modyfikować, eksperymentować, a potem utworzyć nowy quiz.

Lekcja

Element lekcja (*lesson*) jest najbardziej złożonym elementem interaktywnym w Moodle'u, dającym bardzo duże możliwości. Składa się ze stron internetowych wyświetlanych w określonej kolejności, które przedstawiają użytkownikom informacje i pytania. Każda kolejna strona może zależeć od odpowiedzi na pytanie. Zazwyczaj zadawane pytania mają na celu sprawdzenie, czy student zrozumiał materiał. Jeśli tak, prezentowana jest mu następna część zagadnienia. Jeżeli nie, można albo pozostawić studenta na tej samej stronie albo odesłać do strony pomocniczej z materiałem uzupełniającym. Student może zostać też zapytany czy jest zainteresowany nauką następnego zagadnienia lub mieć możliwość wyboru co chciałby przestudiować w następnej kolejności.

Tworzenie lekcji rozpoczynamy przy włączonym trybie edycji od dodania składowej o nazwie lekcja. Pojawia się wówczas strona, na której należy wybrać ustawienia dotyczące całej projektowanej lekcji. Wybrane ustawienia można zmieniać i zapisać ponownie, bez utraty treści. Strona z ustawieniami lekcji podzielona jest na następujące części:

– ogólne *(general)* (rys. 21) - w pole nazwa *(name)* wpisujemy ogólną nazwę lekcji, którą studenci będą widzieli na stronie głównej kursu. Pole to jest obowiązkowe. Limit czasu *(time limit)* określa w minutach czas przewidziany na całą lekcję, a nie na poszczególne strony. Włączenie tej opcji powoduje

odliczanie czasu stoperem za pomocą JavaScript. Po upływie przewidzianego czasu student nie jest usuwany z lekcji, jednak każde pytanie, na które odpowie po tym terminie, nie będzie już wliczane do oceny. Maksymalna liczba odpowiedzi/przejść *(maximum number of answers/branches)* określa maksymalną liczbę proponowanych odpowiedzi, która każde z pytań może mieć lub liczbę możliwych przejść (rozgałęzień lekcji). Na dole każdej strony z pytaniem w lekcji można umieścić pytanie. Przykładowo dla pytania quizowego prawda/fałsz liczba ta powinna wynosić 2.

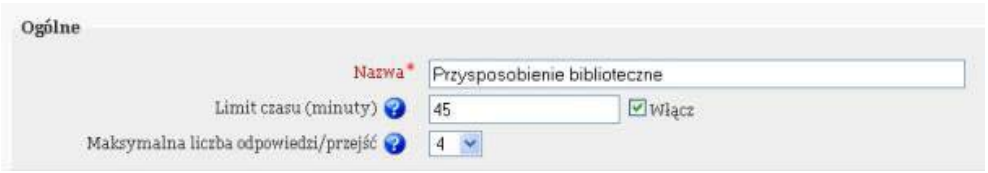

Rys. 21 Formularz ustawień elementu interaktywnego lekcja

– opcje oceniania *(grade options)* (rys. 22) - jeżeli lekcja jest wykorzystywana jako ćwiczenie, większość opcji w tej części jest niepotrzebna, ponieważ lekcja nie pojawi się w dzienniku ocen. Lekcję ćwiczeniową *(practice lesson)* uruchamiamy poprzez zmianę opcji standardowej *nie* na *tak*. Jeżeli jednak nie jest to lekcja ćwiczeniowa, należy zostawić zastane ustawienia. Zazwyczaj poprawna odpowiedź na pytanie jest warta jeden punkt, a błędna zero punktów. Włączenie opcji Punktacja za pytanie *(custom scoring)* pozwala ustawić inną wartość punktów za każdą odpowiedź. Można użyć tej opcji np. gdy uznamy, że odpowiedzi na ważniejsze lub trudniejsze pytania powinny być wyżej punktowane niż reszta. Ilość przyznawanych punktów można zmienić przy tworzeniu konkretnych pytań w dalszej części lekcji. Jeżeli wartość maksymalna ocena *(maximum grade)* będzie wynosiła 0, lekcja nie pojawi się na żednej ze stron z ocenami. Dopiero wskazanie wartości od 1 do 100 przyniesie efekt, że uzyskany wynik z tej lekcji będzie miał wpływ na ocenę końcową z całego kursu. Opcja Powtórzenie lekcji *(student can re-take)* pozwala powtórnie przejść przez lekcję. Następna opcja Ocenianie wielu podejść *(handling of re-takes)* ma znaczenie, o ile poprzednie ustawienie jest włączone. Jeżeli studenci mogą powtórzyć lekcję, ocena końcowa może być albo średnią wielu podejść, albo najlepszą oceną uzyskaną przez studenta. Dużo interaktywnych wariantów można uzyskać ustawiając na *tak* opcję Wyświetlaj bieżący wynik w trakcie rozwiązywania lekcji *(display ongoing score)*. Każda ze stron lekcji wyświetla wynik studenta i liczbę możliwych punktów do zdobycia.

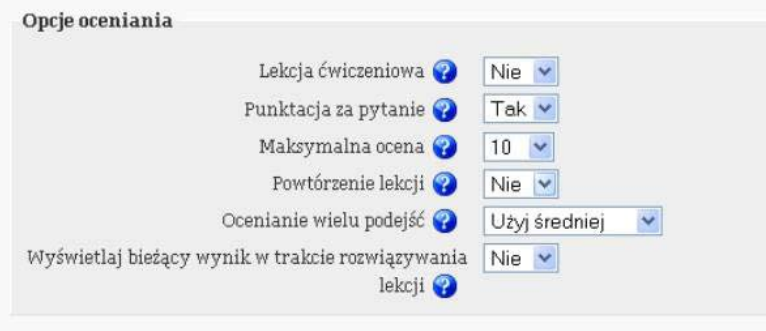

Rys. 22 Formularz ustawień elementu interaktywnego lekcja

Jeżeli lekcja zawiera rozgałęzienia, czyli możliwych jest kilka różnych jej przebiegów, ścieżka każdego studenta przez lekcję może być inna. Oznacza to, że każdy uczestnik kursu może mieć możliwość zdobycia innej liczby punktów, ponieważ ogólna suma punktów do zdobycia nie jest jednoznacznie określona. Ciekawym rozwiązaniem może być stworzenie lekcji z wieloma rozgałęzieniami i stronami, i takie sformułowanie polecenia, aby uczestnik kursu uzyskał co najmniej 50 punktów. Zachęca to do eksploracji lekcji i sprawdzania różnych rozgałęzień, dopóki nie uzyska się wymaganej liczby punktów.

– kontrola przebiegu lekcji *(flow control)* (rys. 23) – opcje w tej części formularza lekcji pozwalają m. in. na zmianę odpowiedzi *(allow student review),* czyli student w czasie trwania lekcji może cofnąć się wstecz i udzielić jeszcze raz odpowiedzi na wcześniejsze pytania, nawet jeżeli odpowiedział już na nie błędnie. Opcja Wyświetl przycisk zmian *(display review button)* powoduje wyświetlenie przycisku po błędnej odpowiedzi na pytanie. Przycisk pozwala studentom spróbować odpowiedzieć na pytanie jeszcze raz. Przy lekcjach ćwiczeniowych ma to swoje uzasadnienie, jednak przy pytaniach typu prawda/fałsz nawet przy ćwiczeniach mija się to z celem. Lepszym rozwiązaniem wydaje się odesłanie studenta do uzasadnienia i ponowne zadanie tego samego pytania. Maksymalna liczba podejść *(maximum number of attempts)* natomiast może określić limit ile razy student może próbować odpowiedzieć na pytanie. Dotyczy wszystkich pytań w całej lekcji. Opcja Po poprawnej odpowiedzi *(action after correct answer)* pozwala na regulację wyświetlanych stron, czyli a. *zgodnie z trybem lekcji*, b. *bez pokazywania tej samej strony dwukrotnie* oraz c. *wielokrotne przeglądanie stron z błędną odpowiedzią.* Następnie można określić wyświetlanie domyślnej informacji zwrotnej, minimalną liczbę pytań i ilość stron do wyświetlania. Minimalna liczba pytań *(minimum number of question)* określa dolny limit liczby pytań wykorzystywanych do obliczenia oceny studenta za lekcję. Natomiast liczba stron do wyświetlania *(number of pages to show)* określa, ile stron ma być wyświetlanych. Nawet jeżeli lekcja

zawiera więcej stron, skończy się po wyświetleniu liczby stron określonych w tym polu. Jeżeli zawiera mniej stron, wyświetlą się wszystkie. Jeżeli w to pole zostanie wpisana wartość 0, lekcja skończy się, gdy wszystkie strony zostaną wyświetlone.

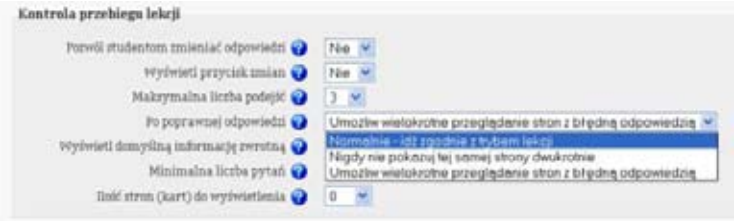

Rys. 23 Formularz ustawień elementu interaktywnego lekcja

– formatowanie lekcji *(lesson formatting)* (rys. 24) - służy do zamieniania lekcji w pokaz slajdów, który pojawia się w osobnym oknie. Opcja Pokaz slajdów (*slide show*) tworzy okno pokazu slajdów. Następnie możemy określić szerokość, wysokość i tło slajdów. Kolor tła *(background color)* wykorzystuje internetowy format szczescioliterowych kodów kolorów. Włączenie opcji menu z lewej strony *(display left menu)* powoduje wyświetlanie paska nawigacyjnego z lewej strony pokazu slajdów. Pasek nawigacyjny umożliwia przechodzenie do dowolnego slajdu, działa jak hipertekst i pozwala studentom na przeglądanie lekcji w dowolnej dla siebie kolejności, dlatego zalecane jest aby menu z lewej strony wyświetlane było tylko jeżeli wynik jest większy niż (wynik jest określany procentowo). Włączenie tej zależności powoduje, że student będzie mógł korzystać z paska nawigacyjnego, jeżeli osiągnie określoną ocenę na danej lekcji. Wskaźnik postępu *(progress bar)* sprawia, że na dole można obserwować postęp przebiegu lekcji. Pasek dostępu jest wyświetlany tylko studentowi, a nie prowadzącemu.

Rys. 24 Formularz ustawień elementu interaktywnego lekcja

– kontrola dostępu (rys. 25) – oprócz hasła dostępu do całego kursu można

oddzielnie zahasłować dostęp do lekcji. Służy temu opcja chroń lekcje hasłem, **hasło**. Dodatkowo można określić okres od kiedy do kiedy lekcja ma być dostępna dla studentów.

Rys. 25 Formularz ustawień elementu interaktywnego lekcja

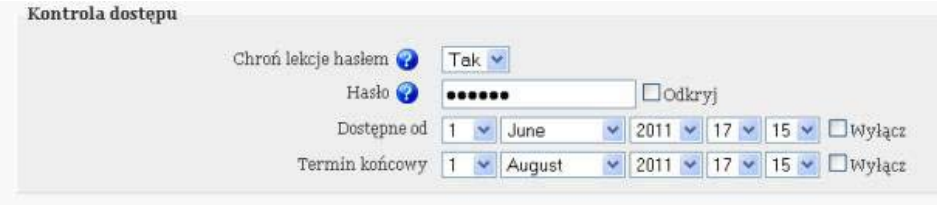

– w zależności od *(dependent on)* (rys. 26) – lekcje są jedynym elementem interaktywnym, który może być zależny od ukończenia innego elementu w kursie, np. quizu lub innej lekcji. Można wymagać, aby student ukończył konkretną lekcję w kursie, zanim będzie mógł przejrzeć nastepną. Można też zastrzec jaki czas musi przeznaczyć (spędzony czas) na lekcje lub z jakim wynikiem procentowym (ocena wyższa niż) ma ją zakończyć.

Rys. 26 Formularz ustawień elementu interaktywnego lekcja

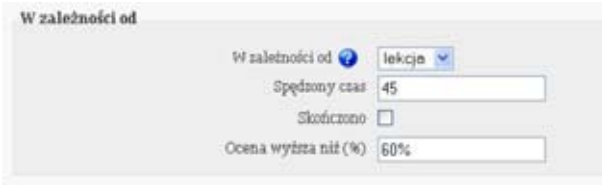

– wstaw wyskakujące okienko z plikiem lub stroną WWW (*pop-up to file or web page)* (rys. 27) – można spowodować, że gdy student otworzy lekcję, wraz z nią, w drugim oknie, otworzy się druga strona internetowa lub plik. Pozwala to wykorzystać dodatkową stronę lub plik jako dodatkowy element lekcji. Połączenie tej opcji z pokazem slajdów powoduje, że w jednym oknie wyświetlone zostanie okno z pokazem, a w drugim plik. Ważne jest aby student był przygotowany na odpowiedni format wyświetlania – zwłaszcza jeżeli nie jest on typowy jak plik w formacie jpg, lecz np. plik w formacie djv.

Po określeniu wybranych ustawień trzeba zapisać dokonane zmiany zaznaczając

Rys. 27 Formularz ustawień elementu interaktywnego lekcja

opcję *zapisz i wróć do kursu* lub *zapisz i wyświetl*. Wyświetla się wówczas następująca strona (rys. 28):

Rys. 28 Strona wyboru elementu interaktywnego lekcja

Po wybraniu opcji Zaimportuj pytania *(import questions)* można zaimportować pytania utworzone w Moodle'u lub innym systemem nauczania online. Każde zaimportowane pytanie utworzy nową stronę lekcji. Opcja Importuj pokaz slajdów *(import powerpoint)* umożliwia zaimportowanie pokazu slajdu utworzonego najpierw w programie PowerPoint i zapisanego nie jako prezentacja *ppt*, czy pokaz *pps* lecz jako serie stron internetowych w formacie *htm*. Kliknięcie na Wstaw tabelę rozgałęzień *(add a branch table)* ma uzasadnienie jeżeli posiadamy już inne lekcje lub kilka stron z pytaniami do lekcji. Jeżeli nie mamy gotowych pytań, pokazu slajdów i wcześniejszych lekcji wybieramy opcję Wstaw stronę pytań *(add a question page)*. Otwiera się pusta strona internetowa, na której można wstawić dowolną zawartość. Zazwyczaj zawiera materiał informacyjny i pytanie, które sprawdza, czy student zrozumiał materiał. Można wybrać jeden z wielu typów pytań, które pokrywają się z pytaniami dostępnymi w quizie (patrz rozdział poprzedni). Zależnie od wyboru odpowiedzi na postawione pytanie student może być przeniesiony do innej strony. Formularz tworzonej strony z pytaniem przedstawia rys. 29 i 30.

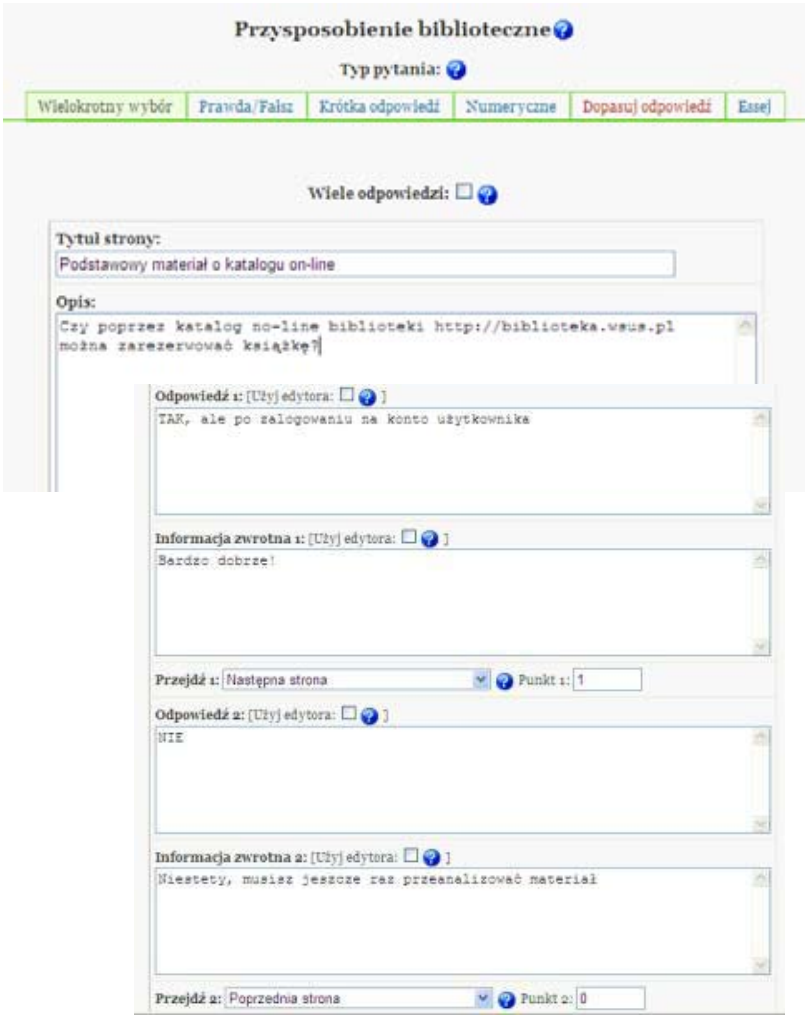

Rys. 29 i 30 Formularz pytania lekcyjnego wielokrotny wybór

Student otrzyma taki wygląd strony (rys. 31): na górze treść strony, pytanie; poniżej odpowiedzi do wyboru (*pytanie typu: wielokrotny wybór*) i interaktywne okno z poleceniem *„proszę sprawdź jedną odpowiedź”*; po prawej stronie dodatkowe okno z pomocniczą stroną internetową utworzone w ogólnych ustawieniach lekcji.

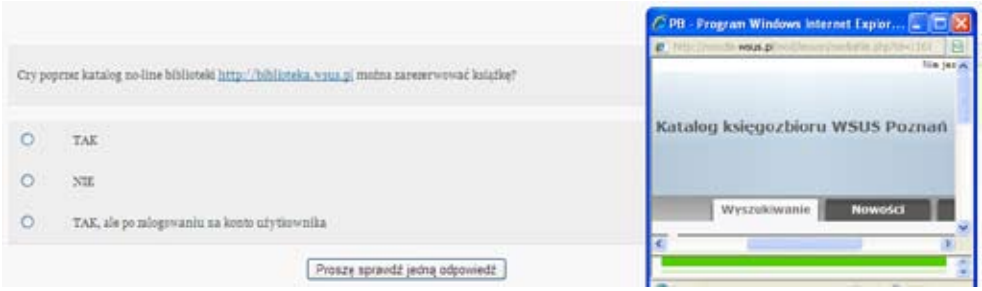

Rys. 31 Widok od strony studenta pytania lekcyjnego wielokrotny wybór

Najbardziej efektywnym sposobem tworzenia lekcji jest utworzenie najpierw stron z pytaniami, a dopiero potem przypisanie przejść każdej z nich. Można zobaczyć (rys. 30), że poprawna odpowiedź skieruje studenta na następną stronę, błędna natomiast do strony poprzedniej. Przejścia określają kolejność, w jakiej strony będą prezentowane studentom. Po utworzeniu większej liczby stron można powrócić i zmienić przejścia. Najprostszym sposobem użycia stron z pytaniami i przejść jest wymuszenie liniowej struktury lekcji. Kolejność stron, według której student przejdzie lekcję, jeżeli odpowie poprawnie na wszystkie pytania, będzie nazywana porządkiem logicznym. Jest to kolejność, w jakiej autor kursu widzi lekcję w czasie edycji stron.

Nie jest wymagane, aby dodać pytanie do strony z pytaniami. Jeżli pominiemy pytanie, Moodle doda przycisk Dalej *(continue),* który pozwoli studentowi przejść do kolejnej strony. Jest to użyteczne w celu dodania stron z materiałem uzupełniającym i stron informacyjnych, gdy chcemy zapewnić, że student powróci do głównego przebiegu lekcji. Zastosowanie stron bez pytań może wymuszać czytanie materiału w określonym porządku.

Rys. 32 Edycja przebiegu lekcji

Po utworzeniu kilku stron lekcji z pytaniami albo bez pytań, można zająć się edycją przebiegu lekcji. Można to zrobić w zakładce Edycja *(edit)*. Opis skrócony zaprezentowano na rys. 32.

Strony wyświetlane są w porządku logicznym, który jest najkrótszą ścieżką przez lekcję, jeżeli student odpowie prawidłowo na wszystkie pytania. Zawartość stron nie jest wyświetlana. Celem tego ekranu nie jest edycja poszczególnych pytań, ale widok przebiegu lekcji. Aby przemieścić stronę i zmienić kolejność wyświetlania, należy użyć ikony ze strzałkami (rys. 33).

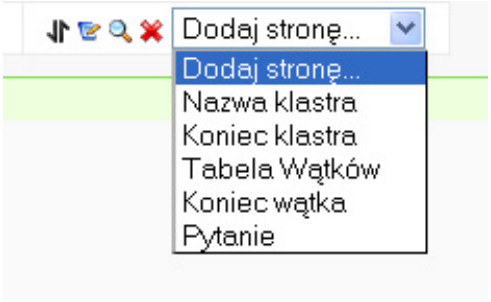

Rys. 33 Narzędzia pomocne w ustawianiu przebiegu lekcji

Edycja kolejnych stron jest możliwa po kliknięciu ikony edycji (rys. 33 - *miniaturowy notatnik z długopisem*). Spowoduje to przeniesienie do strony edycji danej strony lekcji. Miniaturową lupą można zrobić podgląd strony, a czerwonym krzyżykiem usunąć stronę z lekcji. Lista rozwijana *dodaj stronę...* pozwala dodać nową stronę do lekcji. Można wybrać różne rodzaje stron (rys. 33). Strona pytanie jest zwykłą *stroną lekcji.* Tabela wątków jest stroną, która zawiera odnośniki do innych stron lekcji. Klaster jest grupą stron z pytaniami. Nie przechodzi się przez wszystkie strony z klastra, jak w przypadku tabeli wątków. Zamiast tego użytkownik otrzymuje jedną, losową stronę z niego, a następnie wychodzi z niego lub wraca do początku.

Zakończenie

Niniejsza praca nie wyczerpuje całości zagadnienia. Sygnalizuje jedynie możliwości wykorzystania platformy Moodle i interaktywnych elementów przy tworzeniu materiałów dydaktycznych i osiąganiu zamierzonych celów edukacyjnych. Odwołanie się do informatyki nie uzasadnia utożsamiania e-learningu z technologią. Główną częścią definicji pojęcia e-learning są przecież działania szkoleniowe, a narzędzia informatyczne pełnią tu wyłącznie funkcję wspomagającą[17]. Innowacja jest jednak silnym czynnikiem pobudzających proces kształcenia, a interaktywne narzędzia są dogodnym instrumentem jego realizacji.

Praca z Moodle'm i projektowanie kursów nie jest czynnością jednorazową. Jest procesem długotrwałym i w większości polega na wypracowaniu swojej metody konstruowania kursów. Warsztat pracy jest tutaj bardzo istotny. Moim zamierzeniem było przybliżenie omawianych zagadnień od strony instruktażowej, a jak wiadomo nieraz łatwiej coś zrobić niż o tym napisać.

[17] Marek H y l a , op.cit., s. 19-48

Bibliografia

A k a d e m i a on-line / red. nauk. Jerzy Mischke. Łódź 2005

A k a d e m i a on-line. Vol. 2 / red. nauk. Agnieszka Wierzbicka. Łódź 2006

B a r n e y Darin: Społeczeństwo sieci/ przeł. Marcin Fronia; oprac. Katarzyna Nadana. Warszawa 2008

B e d n a r e k Józef: Multimedia w kształceniu.- Warszawa 2006

D y l a k Stanisław: Wizualizacja w kształceniu nauczycieli. Poznań 1995

E - k u l t u r a, e-nauka, e-społeczeństwo / pod red. Bożeny Płonki-Syroki i Marty Staszczak. Wrocław 2008

E - l e a r n i n g - nowe aspekty: materiały z II ogólnopolskiej konferencji pt. „E-learning - nowe aspekty", Warszawa, 14-15 września 2010 r. / [red. tomu Bożena Boryczka]. Warszawa 2010

E - l e a r n i n g wyzwaniem dla bibliotek: materiały z ogólnopolskiej konferencji, Elbląg, 23-34 września 2009 r. / [red. tomu Bożena Boryczka; aut. ref. Elżbieta Gajek et al.]. Warszawa 2009

G o b a n - K l a s Tomasz, S i e n k i e w i c z Piotr: Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania. Kraków 1999

H y l a Marek: Przewodnik po e-learningu.- Wyd. 3 uaktualnione. Kraków; Warszawa 2009

L e k s y k o n e-nauczania: praca zbiorowa Rady Naukowej Instytutu Kształcenia na Odległość WSHE w Łodzi / pod red. Ryszarda Tadeusiewicza, Ryszarda S. Chorasia, Roberta Rudowskiego. Łódź 2007

P e n k o w s k a Grażyna: Meandry e-learningu. Warszawa 2010

P l e b a ń s k a Maria: E-learning. Tajniki edukacji na odległość.- Kraków; Warszawa 2011

R i c e IV William H.: Tworzenie serwisów e-learningowych z Moodle 1.9: poznaj nowe możliwości Moodle'a i twórz jeszcze atrakcyjniejsze kursy internetowe.- Gliwice 2010

S z k u t n i k Zdzisław: E-learning w kształceniu polskich bibliotekarzy oraz użytkowników bibliotek. *Forum Bibliotek Medycznych* 2010 nr 1 s. 101-157

S z k u t n i k Zdzisław: Metodyka pisania pracy dyplomowej: skrypt dla studentów. Poznań 2005

W o ź n i a k Jacek: e-Learning w biznesie i edukacji. Warszawa 2009

W s p ó ł c z e s n a technologia informacyjna i edukacja medialna / red. Tadeusz Lewowicki, Bronisław Siemieniecki. Toruń 2005

W W W - w sieci metafor: strona internetowa jako przedmiot badań naukowych / pod red. Agnieszki Dytman-Stasieńko i Jana Stasieńki. Wrocław 2008

Dr Barbara Niedźwiedzka
Kraków - CM UJ

PODRĘCZNIK DLA BIBLIOTEKARZY UCZĄCYCH KOMPETENCJI INFORMACYJNYCH W SEKTORZE OCHRONY ZDROWIA

W latach 2009-2010 grupa bibliotekarzy zatrudnionych w Bibliotece Medycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego-Collegium Medicum i norweskich bibliotekarzy zrzeszonych w Norwegian Library Association realizowała projekt, w wyniku którego powstał pierwszy w Polsce podręcznik, który stanowić może pomoc w dydaktycznych zadaniach bibliotekarzy zatrudnionych w medycznych i pokrewnych bibliotekach.

Celem projektu, którego akronim brzmi MedLibTrain, (pełna nazwa: „Zostań profesjonalnym instruktorem umiejętności informacyjnych" - program doskonalenia zawodowego dla bibliotekarzy medycznych. Wspólny projekt polskich i norweskich bibliotekarzy medycznych") było opracowanie programu kształcenia bibliotekarzy, realizujących w bibliotekach medycznych zadania dydaktyczne. Dalekosiężnym celem projektu było podniesienie i odpowiednie dostosowanie merytorycznych i pedagogicznych kwalifikacji bibliotekarzy-nauczycieli w Polsce i Norwegii do realiów medycznej i zdrowotnej informacji naukowej w XXI wieku. Chcieliśmy, aby bibliotekarze mieli materiał, w oparciu o który mogliby przygotować się do kształcenia użytkowników medycznej i pokrewnej informacji naukowej.

Kurs i podręcznik powstawały przy przestrzeganiu zasad „bibliotekarstwa opartego o badania naukowe", to znaczy, że tworzenie kursu i pisanie materiałów edukacyjnych poprzedziły metodyczne badania pozwalające możliwie zobiektywizować założenia prowadzonych prac. Badania te dotyczyły ustalenia obecnego stanu rzeczy w zakresie kształcenia zarówno bibliotekarzy jak i użytkowników informacji naukowej na świecie, a także badanie trendów w tym zakresie, tak aby jak najlepiej dostosować kurs i towarzyszące mu pomoce do aktualnych realiów i potrzeb. Projekt badań przewidywał: przegląd literatury przedmiotu i istniejących standardów kształcenia, zogniskowane dyskusje w gronie biorących udział w projekcie bibliotekarzy, i w końcu, ilościowe ankietowe badanie potrzeb uczących bibliotekarzy medycznych w Polsce i Norwegii.

Wyniki osiągnięte w pierwszej fazie badania (badanie literaturowe) pozwoliły zespołowi nakreślić najważniejsze współcześnie obszary edukacji bibliotekarzy medycznych. Obszary te przypisano do dwóch kategorii: wiedzy i umiejętności ogólnych (nie związanych z dziedziną medycyny czy szerzej - ochrony zdrowia) i wiedzy i umiejętności dziedzinowych (ściśle powiązane z medycyną i zdrowiem). W ramach tych dwóch obszarów wyodrębniono węższe i bardziej szczegółowe zespoły zagadnień:

I. Wiedza i umiejętności ogólne

1. Wiedza i umiejętności pedagogiczne
   a. Teoria nauczania dorosłych
   b. Metody nauczania
   c. Organizacja nauczania
   d. Umiejętności interpersonalne i komunikacyjne
2. Ocena potrzeb edukacyjnych i efektów nauczania
   a. Metody badania potrzeb
   b. Kryteria i punkty końcowe przy ocenie efektów nauczania
   c. Metody oceny efektów nauczania
3. Technologie informatyczne stosowane w nauczaniu
   a. Wiedza o możliwych do zastosowania programach i o Internecie
   b. Umiejętności informatyczne (posługiwanie się programami komputerowymi i narzędziami internetowymi)

c. Przeszukiwanie źródeł elektronicznych, w tym Internetu
d. Nauczanie na odległość
e. Wykorzystanie IT do tworzenia materiałów edukacyjnych
f. Wykorzystanie sprzętu komputerowego w nauczaniu

4. Opracowywanie pomocy i materiałów edukacyjnych
   a. Materiały i ćwiczenia tradycyjne
   b. Materiały i ćwiczenia z zastosowaniem multimediów
   c. Materiały i ćwiczenia dostępne w sieci
5. Problemy jakości informacji
   a. Wskaźniki jakości źródeł informacji
   b. Wskaźniki jakości informacji w Internecie
   c. Kryteria i narzędzia oceny jakości
6. Ochrona własności intelektualnej
   a. prawo autorskie
   b. plagiatowanie
7. Źródła i sposoby pozyskiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji
   a. Kwerendy, kontakt bezpośredni z autorami
   b. Usługi dostarczania informacji/publikacji
   c. Programy referencyjne
8. Wiedza i umiejętności przydatne przy promowaniu, propagowaniu nauczania umiejętności czy szerzej kompetencji informacyjnych
   a. Znajomość marketingu, zwłaszcza marketingu społecznego
   b. Znajomość odbiorców szkoleń
   c. Znajomość uwarunkowań szkoleń bibliotecznych

II. Wiedza i umiejętności specyficzne dla dziedziny ochrony zdrowia

9. Wiedza o źródłach informacji w dziedzinie medycyny i nauk pokrewnych
   a. Bazy danych, bazy bibliograficzne, programy wspomagania decyzji, usługi informacyjne, zbiory
   b. Wyszukiwarki i źródła internetowe (specjalistyczne wyszukiwarki, portale)
10. Wiedza dziedzinowa
   a. Nauki medyczne i pokrewne
   b. Zadania profesjonalistów w ochronie zdrowia
   c. Badania i wymogi badań naukowych
   d. Zasady praktyki opartej o wyniki badań naukowych

Te wstępne ustalenia, a także zapoznanie się z obowiązującymi na świecie standardami w zakresie nauczania kompetencji informacyjnych, pozwoliły opracować ankietę, która miała na celu przeprowadzenie ilościowego badania potrzeb edukacyjnych bibliotekarzy medycznych-instruktorów w obu krajach, a następnie zestawić rezultaty badania literaturowego z aktualnymi oczekiwaniami bibliotekarzy

w Polsce i Norwegii w celu optymalnego doboru treści dla przyszłego podręcznika.

Najbardziej ogólne wnioski płynące z realizowanego w sieci internetowej badania ankietowego, w którym uczestniczyło 180 bibliotekarzy medycznych w Polsce i Norwegii, były następujące:

- Potrzeby edukacyjne polskich i norweskich uczących bibliotekarzy są podobne w obszarach najbardziej tradycyjnej wiedzy i umiejętności, takich jak np. przeszukiwanie baz publikacji, ale już tam, gdzie pojawiają się dla bibliotekarzy nowe zadania i wyzwania, polscy bibliotekarze nie wykazują tak dobrej orientacji ani tak wysokiego zainteresowania daną problematyką. Pewne różnice wynikają z odmiennych zadań lub odmiennych uwarunkowań prawno-finansowych.
- Bibliotekarze polscy w mniejszym stopniu niż norwescy zdają sobie sprawę z tego, jak zmieniają się zadania i związane z nimi edukacyjne potrzeby użytkowników informacji w sektorze ochrony zdrowia. Nie uprzedzają tych potrzeb ani nie wychodzą im naprzeciw, ograniczając się do roli tradycyjnie im przypisanej, bądź wypełniania zadań narzuconych przez środowisko, w którym pracują.
- Polscy bibliotekarze nie doceniają roli aktywnego marketingu prowadzonych przez siebie szkoleń,
- Bibliotekarze medyczni w obu krajach zdają sobie sprawę z konieczności doskonalenia zawodowego i bardzo chętnie w takich szkoleniach uczestniczyliby, gdyby nie ograniczenia - w przypadku bibliotekarzy polskich głównie finansowe, natomiast dla bibliotekarzy norweskich najważniejszą przeszkodą jest brak czasu.

Wyniki badania ankietowego zostały opublikowane. Zainteresowanych odsyłam do artykułów:

Barbara Niedźwiedzka, Marcin Stasiak, Urszula Zdeb, Jolanta Cieśla: Potrzeby, wiedza i umiejętności edukacyjne bibliotekarzy prowadzących szkolenia użytkowników bibliotek w instytucjach ochrony zdrowia w Polsce i w Norwegii.. Zagadnienia Informacji Naukowej 2009 nr 2 (94)

Jolanta Cieśla, Marcin Stasiak, Urszula Zdeb, Barbara Niedźwiedzka: Bibliotekarz medyczny – nauczyciel umiejętności informacyjnych. Obraz wyłaniający się z badania potrzeb edukacyjnych bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach medycznych i pokrewnych w Polsce. Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej (przyjęte do druku).

Szczegółowa analiza odpowiedzi dotyczących potrzeb edukacyjnych pozwoliła spośród wielu treści edukacyjnych wybrać te, które zdaniem respondentów w obu krajach były najważniejsze. Zespół projektowy zdecydował się także dodać do zestawu tematów kilka takich, które opierając się na badaniu literaturowym i własnym doświadczeniu, niezależnie od opinii osób ankietowanych, uznaliśmy za ważne. Ostatecznie zdecydowano, że kurs obejmie 5 bloków tematycznych, które nazwaliśmy modułami.

Moduł 1 - ABC uczącego bibliotekarza – obejmuje: metody analizy potrzeb edukacyjnych, projektowanie i przeprowadzenie szkoleń, metody ich ewaluacji. W tej części przewodnika opisano też cechy dobrego nauczyciela oraz umieszczono wskazówki, jak przygotować dobre materiały dydaktyczne i jak stosować nowoczesne technologie i oprogramowanie informatyczne i inne urządzenia w nauczaniu

Moduł 2 - Źródła informacji i wyszukiwanie – zawiera omówienie pojęć, terminów i słownictwa kontrolowanego w naukach biomedycznych, przedstawia bazy informacji medycznej i pokrewnych i omawia zasady wyszukiwania. Przedstawione są też specjalistyczne wyszukiwarki, serwisy i portale internetowe. Udzielamy wskazówek z jakich narzędzi i źródeł może korzystać bibliotekarz i użytkownik aby ułatwić sobie aktualizowanie wiedzy.

Moduł 3 - Opieka zdrowotna oparta na dowodach naukowych. W module tym omówione zostały zasady obowiązujące w „opiece zdrowotnej opartej na dowodach naukowych", metody badań naukowych stosowane w medycynie i naukach o zdrowiu, zasady formułowania pytań wyszukiwawczych i narzędzia pomocne w krytycznej ocenie prac naukowych.

Moduł 4 – Publikowanie zawiera treści odnoszące się do zasad rządzących publikowaniem naukowym, z uwzględnieniem publikowania otwartego (Open Access). Omówiono tu rodzaje i strukturę publikacji naukowych oraz wymogi wydawców czasopism i innych wydawnictw naukowych. Tutaj też zostały przedstawione problemy związane z prawem autorskim na poziomie międzynarodowym oraz wykroczenia przeciw prawu chroniącemu własność intelektualna, w tym plagiatorstwo.

Moduł 5 - Marketing i organizacja szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych. Ostatni moduł zawiera treści, które w zamierzeniu mają pomóc bibliotekarzom w promowaniu szkoleń w zakresie kompetencji informacyjnych i w pozyskiwaniu uczestników. Omówiono tu zasady marketingu społecznego, wskazano potencjalnych adresatów szkoleń bibliotecznych oraz omówiono problemy związane z wprowadzaniem szkoleń kształcących umiejętności informacyjne w programy nauczania.

Moduły i poszczególne rozdziały podręcznika mają charakter źródłowy i są raczej przewodnikiem, kierującym bibliotekarzy do interesujących opracowań, materiałów, pomocy naukowych, niż tekstami wyczerpująco omawiającymi poszczególne zagadnienia. Takiemu podejściu służy też konstrukcja każdego modułu podręcznika, gdzie obok wprowadzenia do tematu, znajduje się bogata i oceniona pod kątem przydatności literatura przedmiotu, przykłady ćwiczeń do stosowania w trakcie szkoleń oraz wskazówki i porady.

Poszczególne tematy przewodnika opracowywane były w ścisłej konsultacji miedzy polskimi i norweskimi bibliotekarzami uczestniczącymi w projekcie, po to aby poszerzyć perspektywę, wzbogacić treść o wiedzę bibliotekarzy z drugiego kraju, zweryfikować własne lokalne postrzeganie zagadnień. Nie była to praca łatwa, choćby

ze względu na barierę językową ale, z perspektywy zakończonych prac, wysiłek opłacił się. Wielokrotne sprawdzanie, korygowanie błędów, uzupełnianie pominiętych treści przez kolegów z partnerskiego zespołu zdecydowanie przyczyniło się do podniesienia jakości ostatecznego rezultatu.

Podręcznik powstał w dwóch wersjach językowych, które dostępne są bezpłatnie każdemu zainteresowanemu. Metodycznie wypracowane treści i pomoce edukacyjne mogą być stosowane w kształceniu bibliotekarzy-nauczycieli, ale także rozmaitych kategorii końcowych użytkowników informacji medycznej. Podręcznik jest udostępniany na pełnej licencji Creative Commons, to znaczy może być wykorzystywany i udostępniany do celów edukacyjnych bez ograniczeń, (oczywiście po zacytowaniu, tam gdzie się to stosuje).

Elektroniczne wersje podręcznika dostępne są pod następującymi adresami:

Podręcznik w języku polskim: „MedLibTrain. Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych. Przewodnik nie tylko dla bibliotekarzy medycznych". Pod redakcją Barbary Niedźwiedzkiej i Irene Hunskar. Wyd. EJB. Kraków 2010.

Podręcznik w języku angielskim: MedLibTrain. Become a better teacher of health information skills. Editors: Barbara Niedźwiedzka and Irene Hunskar. Wyd. EJB. Kraków 2010.

Podręcznik może służyć albo jako materiał edukacyjny do realizowanego w całości (5-cio modułowego) kursu kształcenia dla bibliotekarzy-nauczycieli, lub (z wyłączeniem Modułów 1 i 5) do kształcenia końcowych użytkowników informacji. Poszczególne moduły lub rozdziały mogą też być dowolnie „wyjmowane" i zestawiane po to aby zbudować dowolny kurs przeznaczony dla konkretnych użytkowników i w odpowiedzi na konkretne potrzeby.

Założeniem podręcznika jest, że prowadzący szkolenie bibliotekarz przygotowując określone szkolenie musi pogłębić w oparciu o wskazywane przez autorów materiały swoją wiedzę, wymyślić w oparciu o prezentowane przykłady, własne ćwiczenia i zadania, oraz powinien wykorzystać wskazówki zawarte w Module 1 do jak najlepszego metodycznego przygotowania szkolenia.

Myślę, że w wyniku projektu MedLibTrain powstał podręcznik-przewodnik odpowiadający na potrzeby bibliotekarzy kształcących użytkowników. Na pewno nie obejmuje on wszystkich zagadnień i aspektów kształcenia, ale nie jest przecież ostatnim. Dobrze byłoby, aby zapoczątkował serię wydawnictw przyczyniających się do specjalistycznego kształcenia bibliotekarzy dla sektora ochrony zdrowia. Ten podręcznik, taką mam nadzieję, wypełnił choćby częściowo jedną z luk edukacyjnych, a zawarte w nim treści pomogą tym, którzy stają przed zadaniem kształcenia kompetencji informacyjnych użytkowników informacji. Być może też poprzez współpracę z norweskimi kolegami, poprzez wymianę wiedzy i opinii, zrobiliśmy mały krok w kierunku ujednolicenia kwalifikacji bibliotekarzy medycznych?

„Realizatorzy projektu MedLibTrain: Biblioteka Medyczna Uniwersytetu Jagiellońskiego - Collegium Medicum we współpracy Zakładem Informacji Naukowej IZP UJ CM oraz z Norwegian Library Association, Section for Medicine and Health", pod kierownictwem merytorycznym dr Barbary Niedźwiedzkiej. Kierownik projektu – mgr Anna Uryga. Projekt był finansowany ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego 2004-2009.

Dr Magdalena Kwiatkowska
Łódź - UŁ

WARSZAWSKIE EDYCJE PODRĘCZNIKÓW MEDYCZNYCH W XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU

Abstract

The article describes the market of medical textbooks in Warsaw from 1809, when the first Medical Academy was established, to the beginning of World War I in 1914. Until about 1870 the development of publishing offer corresponded with the Polish Medical Education: on the academic level (1809-1831, 1857-1869), on professional level – for pharmacists and auxiliary medical personnel (1832-1857). The editions of medical compendiums for physicians and medical students were financed by the authors or by the readers who paid the subscription, seldom by commercial editors. From 1830s to 1850s books intended for Medical Officers were published by the Supreme Medical Council of the Kingdom of Poland. When the Russian University operated in Warsaw (1869-1915) Polish medical textbooks were published within editorial programmes created by physicians. Non-commercial editorial undertakings were based on professional journal *Gazeta Lekarska* (1866-1921) and they were supported by the social patronage of science Kasa Mianowskiego (from 1881).

Streszczenie

Artykuł opisuje rynek podręczników medycznych w Warszawie w okresie od założenia pierwszej akademii lekarskiej w 1809 r. do wybuchu wojny światowej w 1914 r. Do około 1870 r. rozwój oferty wydawniczej przebiegał w rytmie odpowiadającym pracy polskich szkół medycznych: na poziomie akademickim (1809-1831, 1857-1869), na poziomie zawodowym - dla farmaceutów i pomocniczego personelu medycznego (1832-1857). Edycje kompendiów przeznaczonych dla lekarzy i studentów finansowali: sami autorzy lub czytelnicy uczestniczący w prenumeracie, rzadko wydawcy komercyjni. W l. `30-`50 książki przeznaczone dla lekarzy urzędowych wydawała Rada Lekarska Królestwa Polskiego. W czasie działalności rosyjskiego uniwersytetu w Warszawie (1869-1915) polskie podręczniki medyczne ukazywały się w ramach programów wydawniczych tworzonych przez lekarzy. Niekomercyjne przedsięwzięcia wydawnicze zorganizowano w oparciu o fachowe czasopismo *Gazeta Lekarska* (1866-1921) i instytucję mecenatu społecznego nad nauką Kasa Mianowskiego (od 1881).

Uwarunkowania polityczne sprawiły, że rozwój życia naukowego w różnych częściach podzielonej Polski nie przebiegał równomiernie, w niejednakowy sposób rozwiązywano też problemy wydawnicze książki specjalistycznej. Dzieje medycyny polskiej wskazują na wyraźny związek poziomu piśmiennictwa specjalistycznego i rozmiarów oferty wydawniczej z działalnością towarzystw naukowych i czasopism

fachowych oraz uczelni lekarskich i szpitali klinicznych. Celem niniejszego szkicu jest prześledzenie dróg rozwojowych edytorstwa podręczników medycznych w Warszawie w okresie, którego dolną granicę wyznacza założenie pierwszej tam uczelni lekarskiej, górną zaś wybuch wojny światowej w 1914 r. W opisie uwzględniono źródła inspiracji i tzw. instytucje sprawcze podejmowanych przedsięwzięć oraz niektóre aspekty organizacji procesu wydawniczego i finansowania publikacji.

Wydawanie kompendiów akademickich jest z zasady działalnością towarzyszącą pracy dydaktycznej uczelni wyższej. Dlatego rytm publikacji podręczników z zakresu nauk medycznych w dużym stopniu odpowiada sytuacji szkolnictwa (i jego poziomu). W porozbiorowej Warszawie na większą skalę nowe podręczniki chirurgiczne, lekarskie i farmaceutyczne ukazywały się już w epoce Księstwa Warszawskiego. W stolicy powołano wówczas do życia kilka szkół wyższych stanowiących pierwociny przyszłego uniwersytetu, w tym uczelnię medyczną działającą pod nazwą Wydziału Akademicko-Lekarskiego (od 1809/1810). W kilka lat później, w innych warunkach politycznych Królestwa Polskiego, placówki te włączono na prawach wydziałów do nowo powołanego „pierwszego" Uniwersytetu Warszawskiego (1816/1817-1831)[1].

Mimo zmian politycznych w drugiej dekadzie XIX w., okres od powołania Szkoły Lekarskiej do zamknięcia Uniwersytetu Warszawskiego (1809-1831) charakteryzuje pewna ciągłość, zarówno w zakresie dydaktyki, jak i edytorstwa publikacji naukowo-dydaktycznych. W ciągu tych z górą dwudziestu lat (z przerwą w wojennych latach 1812-1814), ukazało się w Warszawie 38 podręczników przygotowanych przeważnie przez lekarzy, farmaceutów i przyrodników z obu uczelni. Były to opracowania własne lub przekłady autorów obcych. Polskie wersje książek niemieckich i francuskich wydanych Królestwie przed powstaniem listopadowym były świadectwem nie tylko pochodzenia wielu lekarzy tworzących zręby polskiej medycyny naukowej, ale też geografii uniwersytetów, na których z konieczności lekarze polscy zdobywali dotąd wykształcenie[2]. Z drugiej strony te wczesne przekłady, na równi z wykładami w audytoriach uniwersyteckich, przyczyniły się do powstania polskiej terminologii specjalistycznej[3].

W gronie autorów i tłumaczy kompendiów medycznych znaleźli się zasłużeni

---

[1] Obszernie teksty o dziejach uczelni medycznych w Warszawie można znaleźć w książkach: Dzieje nauczania medycyny i farmacji w Warszawie (1789–1950 / dzieło zbiorowe pod red. Marcina Łyskanowskiego, Andrzeja Stapińskiego, Andrzeja Śródki. Warszawa 1990 (tam też krótkie biogramy profesorów) i Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego / pod red. Stefana Kieniewicza. Warszawa 1981

[2] Teresa O s t r o w s k a : Powstanie i rozwój Wydziału Akademicko-Lekarskiego Warszawskiego (1809-1817). W: Dzieje nauczania medycyny… s. 58-85; Taż: Polskie czasopiśmiennictwo lekarskie w XIX wieku (1800-1900). Wrocław 1973 s. 20-21; Wiesław Stembrowicz: Krótki rys dziejów Wydziału Lekarskiego Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego (1816-1831) s. 129-174

[3] Marek K r a w c z y k : Dzieje I Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie (1809-2006). Wykład przedstawiony podczas XXI Zjazdu Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji, Wrocław, 25 maja 2007 r. *Medycyna. Dydaktyka. Wychowanie* 2007 nr 5 s. 30

organizatorzy szkolnictwa medycznego w Warszawie reprezentujący pierwsze pokolenie wykładowców, m.in. profesor anatomii Franciszek Brandt (w l. 1810-1831 wydał cykl sześciu podręczników z tej dziedziny), chemik-farmaceuta Józef Celiński (w 1811 ogłosił dwutomową „Farmację*"*), wybitny chirurg Józef Czekierski (w l. 1817-1818 ukazały się 4 tomy jego „Chirurgii"), Jacek Dziarkowski - wykładowca fizjologii i patologii, autor popularnego wówczas zielnika lekarskiego „Wybór roślin krajowych*"* (1803 i nast. wyd. 1806 i 1821) i tłumacz „Fizyologii dla Lekarzów i Przyjaciół Antropologii" Georga W. Consbrucha (1809), Jan B. Freyer - wykładowca farmacji, autor dwóch wysoko ocenianych podręczników („Formularze czyli nauka o sztucznem przepisywaniu lekarstw" z 1816, wyd. 2 - 1829 i „Materia medyczna" z 1817), Jakub F. Hoffmann - reprezentant nauk przyrodniczych (w 1815 wydał „Rys ogólny nauki roślin"), August F. Wolff - profesor terapii ogólnej i szczegółowej (w l. 1816-1817 ukazał się „Rys sztuki leczenia").

Wyjątkowo w Warszawie wydawano podręczniki wybitnych medyków związanych z polskimi instytucjami naukowymi, które do 1830 roku rozwijały się na ziemiach wcielonych do Cesarstwa Rosyjskiego. W 1815 r. ukazała się „Toxykologia*"* Józefa Franka, jednego z twórców najważniejszego na początku XIX stulecia ośrodka medycyny polskiej w Uniwersytecie Wileńskim (dedykowana przez tłumacza Stanisławowi Staszicowi). Warszawski adres wydawniczy posiadają też dwa tomy wykładów higieny Karola Kaczkowskiego w Liceum Krzemienieckim, powielone w stołecznych warsztatach litograficznych (1826-1827), na krótko przed objęciem katedry w Uniwersytecie Warszawskim przez późniejszego generała i naczelnego lekarza armii polskiej w 1831 r.[4].

Działalność Wydziału Akademicko-Lekarskiego i Uniwersytetu Warszawskiego stymulowała rozwój inicjatywy wydawniczej w zakresie podręczników medycznych. Jeśli natomiast chodzi o realizację przedsięwzięć edytorskich, to w epoce konstytucyjnej nie doszło w Królestwie Polskim do wytworzenia się trwalszych związków między światem nauk medycznych a przemysłem książkowym. Firmy typograficzne, nawet te większe, bardzo rzadko podejmowały się zadań wydawcy książek drukowanych na swoich prasach (wydawcy, w znaczeniu organizatora procesu wydawniczego i, przede wszystkim, nakładcy, czyli podmiotu finansującego proces wydawniczy i kolportaż). Przed 1831 r. sfinansowanie edycji czterech zaledwie podręczników medycznych potwierdziły trzy oficyny (spośród ośmiu realizujących zamówienia na druk): Wiktora Dąbrowskiego, Natana Glücksberga oraz Józefa Zawadzkiego i Józefa Węckiego. Z powodu niewielkiej liczby odbiorców książek specjalistycznych i bardzo prawdopodobnego ryzyka strat firmy komercyjne niechętnie przejawiały aktywność w tym kierunku. Wprawdzie Zawadzki niemal od początku XIX w. wydawał w Wilnie

[4] Krzemieniec - Ateny Juliusza Słowackiego / pod red. Stanisława Makowskiego. Warszawa 2004 s. 484-496

niektóre prace naukowe nakładem własnym, ale tamtejsza jego oficyna pracowała właściwie w ramach Uniwersytetu i na podstawie przywileju uniwersyteckiego, korzystała też z mecenatu Adama K. Czartoryskiego[5]. W Królestwie Polskim doby konstytucyjnej taki układ nie powstał, a N. Glücksberg, który mienił się na stronach tytułowych publikacji „księgarzem i typografem Królewsko-Warszawskiego Uniwersytetu", rzeczywiście był tylko ich drukarzem[6].

W warszawskim życiu naukowym powszechny był jeszcze wówczas nakład autorski. Niektórzy twórcy, jak wspomniany profesor F. Brandt, finansowali publikację prawie wszystkich swoich dzieł. Częściej autorzy-wydawcy własny wkład pieniężny uzupełniali sumami pozyskanymi z subskrypcji. Niektórzy rozpisywali prenumeratę (samodzielnie lub za pośrednictwem księgarni), by pokryć całość kosztów edycji. Równocześnie jednak ponad połowa omawianej grupy publikacji epoki przedlistopadowej (58%) ukazała się bez informacji o źródle finansowania edycji. Należy przypuszczać, że ich nakładcami byli po części autorzy (lub tłumacze), którzy nie chcieli się ujawnić w roli nakładców, po części nieznani z imienia mecenasi, po części zaś firmy drukarskie lub księgarskie, które wyraźnie nie oznaczyły tego faktu na stronach tytułowych publikacji.

Likwidacja Uniwersytetu Warszawskiego (1831) jako represja po upadku powstania listopadowego doprowadziła do znacznego rozproszenia inicjatyw naukowo-wydawniczych w Królestwie Polskim i oczywistego w tej sytuacji osłabienia tempa publikowania podręczników medycznych. W trwającym ćwierć wieku okresie rządów carskiego namiestnika Iwana Paskiewicza (1832-1856) ukazało się zaledwie 39 książek pomocnych lekarzom-praktykom i studentom (a właściwie - uczniom szkół zawodowych). Władze zaborcze pozwoliły jedynie na działalność placówek przygotowujących personel medyczny niższego stopnia.

Początkowo działał tylko Instytut Położniczy ze Szkołą Akuszerek, kontynuując działalność placówek należących wcześniej do struktury uniwersyteckiej. Trwająca właściwie nieprzerwanie od początku XIX w. edukacja w tym kierunku przyczyniła się do wzbogacenia w okresie międzypowstaniowym zasobu wydawanych co jakiś czas jedno-, dwuarkuszowych poradników dla akuszerek o solidniejsze podręczniki położnictwa. Ich autorami byli m.in. dyrektor Instytutu Jakub Michał Frey, który ogłosił „Zasady położnictwa" (1851) i ordynujący w Szpitalu Dzieciątka Jezus Ignacy Fijałkowski, autor „Zbioru wszelkich potrzebnych

[5] Na postawie przywileju uniwersyteckiego Józef Zawadzki publikował (przynoszące znaczny dochód) podręczniki szkolne dla różnego szczebla placówek oświatowych rozległego Wileńskiego Okręgu Naukowego. Por. Radosław C y b u l s k i: Józef Zawadzki - księgarz, drukarz, wydawca, Wrocław 1972 s. 36-39, 43 i n.

[6] Szerzej na temat związków Natana Glücksberga z Królewskim Uniwersytetem Warszawskim zob. Elżbieta S ł o d k o w s k a: Produkcja i rozpowszechnianie wydawnictw w Królestwie Polskim 1815-1830. Warszawa 2002 s. 28

wiadomości o akuszerce" (1842).

W 1838 r. powstała Szkoła Felczerów Cywilnych przy Szpitalu Ujazdowskim, a w 1840 r. - Szkoła Farmaceutyczna[7]. Rozwój ostatniej instytucji wiele zawdzięczał istniejącej od 1808 r. Radzie Lekarskiej Królestwa Polskiego - gremium urzędowemu, które posiadało uprawnienia kontrolne stanu higienicznego kraju, wiedzy lekarskiej i farmaceutycznej oraz prawo nadawania stopni zawodowych i naukowych[8]. Obie placówki, skupiając wybitnych przedstawicieli profesji medycznych, m.in. dawnych profesorów zamkniętego Uniwersytetu Warszawskiego[9], stały się najważniejszymi ośrodkami inicjatyw wydawniczych w dziedzinie kompendiów medycznych tego czasu.

Pod patronatem Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego powstał szereg pionierskich opracowań z zakresu medycyny sądowej i policji lekarskiej zajmującej się zwalczaniem chorób, szczepieniami obowiązkowymi, nadzorującej szpitale i personel lekarski. Początkowo, w latach trzydziestych, były to przekłady obcych podręczników „zastosowane do urządzeń krajowych". W następnych latach ukazywały się już opracowania rodzime. Większość z nich przygotował Andrzej Janikowski, jedna z najbardziej znaczących postaci tego czasu w środowisku, prezes Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, wykładowca w Szkole Farmaceutycznej, a następnie organizator działającej Akademii Medyko-Chirurgicznej[10]. W dorobku A. Janikowskiego wyróżnia się cykl publikacji ukazujący się w l. 1845-1859 pod ogólnym nagłówkiem „Medycyna Sądowa". Składały się nań cztery dzieła o „Zasadach dochodzeń sądowo-lekarskich", każde ogłoszone w trzech wersjach: polskiej, rosyjskiej i z tekstem dwujęzycznym – w sumie 12 tomów (1845-1859). Również pod auspicjami Rady Lekarskiej ukazała się (w dwóch wersjach językowych) „Chemia policyjno-prawna*"* (1844-1854) Józefa Bełzy, wykładowcy w Instytucie Marymonckim i pierwszego kierownika Szkoły Farmaceutycznej.

Urzędowa, a nie akademicka proweniencja wspomnianych publikacji, to cecha charakterystyczna niemałej części medycznej oferty wydawniczej Kongresówki w okresie międzypowstaniowym. Prace o charakterze podręcznikowym stanowiły w epoce Paskiewiczowskiej znaczący, lecz nienajobfitszy fragment książek ogłoszonych na zlecenie lub pod patronatem rządu i jego agend[11]. Należy przy tym podkreślić, że Rada Lekarska Królestwa Polskiego nie ograniczała swych poczynań

---

[7] Marcin Ł y s k a n o w s k i : Nauczanie medycyny w okresie międzypowstaniowym. W: Dzieje nauczania medycyny i farmacji w Warszawie... s. 175-176

[8] Jacek P e r s a , Anna M a r e k , Marek W i c h r o w s k i : Kalendarium. W: Tychże: Warszawska uczelnia medyczna w ikonografii i fotografii. Warszawa 2009 s. 19

[9] Franciszek G i e d r o y ć : Rada lekarska Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego 1809-1867. Warszawa 1913

[10] Medycyna sądowa / pod red. Bolesława Popielskiego i Jana Kobieli. Warszawa 1972 s. 9

[11] Władze Królestwa Polskiego najczęściej zlecały (i finansowały) publikację instrukcji dla lekarzy urzędowych w sprawie profilaktyki chorób zakaźnych i postępowania w czasie epidemii cholery. Marcin Ł y s k a n o w s k i : Nauczanie medycyny w okresie międzypowstaniowym… s. 184-185

na niwie wydawniczej do inspiracji, asygnowała też środki pieniężne na różnego typu publikacje. W l. 1839-1859 nakładem Rady ukazało się co najmniej kilkanaście tomów kompendiów medycznych[12].

Aktywność naukowo-dydaktyczna osób związanych z Radą Lekarską i Szkołą Farmaceutyczną znalazła swoje odzwierciedlenie w wyróżniającej się, stosunkowo dużej i wartościowej ofercie książek z zakresu farmacji. Do najważniejszych publikacji należy zaliczyć dwukrotnie wydane wielotomowe kompendium Szymona Fabiana (właściciela apteki, twórcy laboratorium) i Teodora Heinricha (lekarza, farmaceuty, profesora Instytutu Agronomicznego w Marymoncie) obejmujące wiedzę z dyscyplin przyrodniczych będących przedmiotem wykładu w szkole warszawskiej[13]. Był to pierwszy polski podręcznik z tego zakresu, długo wykorzystywany w edukacji farmaceutów[14]. Publikacjom tym towarzyszyły opracowania Heinricha adresowane do praktyków przygotowujących leki w przyaptecznych laboratoriach: „Zbiór treściwy sposobów dochodzenia dobroci lekarstw" (1842) i trzytomowy „Zbiór wiadomości chemiczno-farmaceutycznych" (1842 i ponownie, oprac. z J. Schillerem - 1852). Tuż przed włączeniem Szkoły Farmaceutycznej do Akademii Medyko-Chirurgicznej (1857) słuchacze Teofila Lesińskiego ogłosili jego litografowane wykłady z kursu farmacji i farmakognozji (1855-1856).

W dalszym ciągu znaczną część publikacji medycznych o charakterze podręcznikowym stanowiły przekłady z piśmiennictwa obcego. Lekarze i farmaceuci związani z wymienionymi szkołami zawodowymi oraz przyrodnicy z Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Marymoncie, m.in. Antoni Kryszka i Karol Jurkiewicz, przełożyli kilka kompendiów akademickich z zakresu botaniki i chemii farmaceutycznej, fizjologii i higieny. W gronie tłumaczy znalazł się również rozpoczynający praktykę w Warszawie Tytus Chałubiński. W ocenie specjalistów jego przekład „Wykładu początków botaniki" Adriana de Jussieu przyczynił się nie tylko do wzbogacenia polskiego języka naukowego, ale też wyznaczył mu właściwy kierunek rozwoju [15].

W Królestwie Polskim epoki polistopadowej instytucje kształcące akuszerki, felczerów i farmaceutów nie posiadały warunków do samodzielnego wydawania

---

[12] Warto zauważyć, że autorzy z kręgu Szkoły Farmaceutycznej i Rady Lekarskiej wielokrotnie dedykowali swoje publikacje Romanowi Czetyrkinowi – rosyjskiemu prezesowi Rady i Naczelnemu Inspektorowi Służby Zdrowia w Królestwie Polskim

[13] Farmacja (t. 1-3, 1835-1844 wyd. 2, przygotowane przez Szymona Fabiana, 1852-1858) obejmuje „początki botaniki i zoologii, chemię organiczną i farmakologiczną, chemię nieorganiczną i farmację w ścisłym znaczeniu"

[14] Barbara K u ź n i c k a : Farmacja. W: Historia nauki polskiej. T. 3: 1795-1862. Wrocław [i in.] 1977 s. 624

[15] Książka przełożona przez Chałubińskiego była jednym z czterech francuskich podręczników akademickich wydanych w Warszawie w l. 1848-1850 pod ogólnym tytułem Wykład Początków Historii Naturalnej. Por. Adam Wrzosek: Tytus Chałubiński. Życie - działalność naukowa i społeczna. Warszawa 1970 s. 30

książek. Jak wspomniano, trudną sytuację do pewnego stopnia ratowały fundusze Rady Lekarskiej, ale niemała część publikacji, podobnie jak w pierwszych dekadach stulecia, ukazała się prywatnym nakładem autorów, odwołujących się niekiedy drogą subskrypcji do mecenatu publiczności czytającej. Wielokrotnie na przykład w ten sposób postępowali wymienieni wyżej farmaceuci warszawscy Teodor Heinrich i Szymon Fabian, którzy w l. 1835-1858 samodzielnie lub korzystając z prenumeraty, w pojedynkę lub wspólnymi siłami wydali w sumie 6 dzieł w 11 tomach. Podobne rozwiązania problemów wydawniczych stosowali autorzy prac, które odnosiły się do różnych działów medycyny oraz do diagnostyki i terapii poszczególnych chorób. Długotrwały brak wyższej uczelni lekarskiej w Królestwie Polskim zaznaczył się na tym polu dorobkiem bardzo skromnym, powstającym na marginesie praktyki lekarskiej w stolicy i na prowincji. Niezależnie od wartości naukowej opracowań, które nosiły cechy podręcznika, ich twórcy, np. piszący o błonicy krtani Józef Orkisz z Rawy Mazowieckiej (1842) czy Karol Restorff z Zamościa, autor nieukończonego podręcznika fizjologii (1854) właściwie nie mieli szansy na wsparcie edycji książki przez jakikolwiek podmiot urzędowy, społeczny, tym bardziej przez oficynę komercyjną.

Uwarunkowania życia naukowego w Królestwie Polskim pod rządami I. Paskiewicza, nie sprzyjały zainteresowaniu książką specjalistyczną wydawców działających w myśl reguł rynkowych. Pewien wkład oficyn komercyjnych w finansowanie edycji podręczników lekarskich i książek wykorzystywanych w szkołach dla niższego personelu medycznego daje się zauważyć dopiero około połowy lat pięćdziesiątych. Należy przypuszczać, że był to efekt nie tylko wyraźnego w tym czasie podniesienia poziomu nauczania w zawodowych placówkach dydaktycznych (i idących z nim w parze nowych opracowań), ale też wyraźniejszego rozwoju przemysłu książkowego (w tym drukarń i księgarń prowadzących działalność wydawniczą).

Jako wydawca-nakładca piśmiennictwa medycznego w środkowych dekadach XIX w. na uwagę zasługuje tylko księgarnia nakładowa Henryka Natansona. W l. 1847-1868 oficyna ta własnym sumptem wydawała praktyczno-naukowy *Tygodnik Lekarski* - pismo założone i redagowane m.in. przez Ludwika Natansona, brata właściciela[16]. Nadspodziewanie dobre przyjęcie tygodnika przez polski świat medyczny zapewne ułatwiło wydawcy podjęcie decyzji o finansowaniu edycji podręczników lekarskich i farmaceutycznych. W l. 1853-1860 oficyna wydała w sumie pięć tytułów w ośmiu tomach - najpierw dzieła tłumaczone, a po otwarciu uczelni medycznej (1857) - opracowania miejscowych profesorów. O skali zaangażowania księgarni Natansona w nakłady kompendiów medycznych (pozornie niezbyt dużej) świadczą pojedyncze zaledwie publikacje innych wydawców, którzy na ten obszar wstępowali doraźnie. Niektóre publikacje otrzymały wprawdzie signum znanych warszawskich księgarń

[16] Teresa O s t r o w s k a : Polskie czasopiśmiennictwo lekarskie … s. 49-53

nakładowych (m.in. Rudolfa F. Friedleina, Franciszka Klukowskiego, Samuela H. Merzbacha, Gustawa Sennewalda), na ich kartach tytułowych brak jednak potwierdzenia, że oficyny partycypowały w kosztach wydania. Niewykluczone, że firmy te wykonywały prace wydawnicze odpłatnie, na zlecenie nakładcy, którym przeważnie był sam (nieujawniający się w tej roli) autor opracowania[17].

Nową epokę w dziejach pisarstwa i edytorstwa medycznych pomocy naukowych w Królestwie Polskim zapowiadało powołanie do życia w 1857 r. Akademii Medyko-Chirurgicznej w Warszawie. W strukturę uczelni włączono i Szkołę Farmaceutyczną, i Instytut Położniczy wraz ze Szkołą Akuszerek. Otworzenie Akademii stało się możliwe w wyniku zmiany kursu politycznego po przegranej Rosji w wojnie krymskiej i wstąpieniu na tron Aleksandra II (1855). Reforma oświatowa przeprowadzona kilka lat później przez Aleksandra Wielopolskiego zaowocowała powstaniem polskiego uniwersytetu - Szkoły Głównej Warszawskiej (1862-1869). Uczelnia lekarska, po pięciu latach samodzielnego bytu, weszła w jej skład na prawach wydziału[18].

W trzynastoleciu działalności polskiego szkolnictwa akademickiego w Królestwie (1857-1869) opublikowano lub rozpoczęto edycję 50 podręczników medycznych, w tym wykładów odbitych techniką litograficzną. Za świadectwo ogromnych potrzeb na tym polu może posłużyć fakt, że trzecia część tego dorobku przypadła na czas działalności Akademii Medyko-Chirurgicznej. Rząd nowych publikacji rozpoczął „Wykład chemii nieorganicznej zastosowany do rolnictwa, przemysłu i medycyny" (1857) Emiliana Czyrniańskiego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jednak już kolejne opracowania przygotowali wykładowcy młodej uczelni warszawskiej. Jest to niewątpliwie dowód aktywności naukowej środowiska. Wśród autorów byli wybitni lekarze i pracownicy nauki, m.in. przybyły z Paryża patolog Ludwik Hirszfeld (w l. 1861-1869 wydał 4-tomową „Anatomię opisującą ciała ludzkiego"), wybitny fizjolog Henryk Hoyer, związany wcześniej z Uniwersytetem w Wiedniu chemik Jakub Natanson (w 1858 ogłosił „Krótki rys chemii organicznej"), praktykujący dotąd w Kaliszu ginekolog-położnik Ludwik Adolf Neugebauer, który oprócz „Wykładu akuszerii*"* (1860), opublikował, wydane wcześniej w formie litografowanego skryptu, wykłady „Anatomii" (1860).

Po uruchomieniu Szkoły Głównej (jesień 1862) obserwowany jest dalszy rozwój edytorstwa kompendiów lekarskich. Aktywność wydawnicza na tym polu tylko w niewielkim stopniu uległa osłabieniu w czasie powstania styczniowego i w trudnych dla polskiego ruchu wydawniczego miesiącach po ustaniu walk. Znakiem czasu stały

[17] O praktykach tego rodzaju zob. Stanisław Arct, Eugenia Pawłowska: Wydawcy warszawscy w latach 1878-1914. Szkic do dziejów wydawnictw książek w Polsce. W: Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie / praca zb. pod red. Stanisława Tazbira. Warszawa 1961 s. 339-343

[18] Marcin Ł y s k a n o w s k i : Akademia Medyko-Chirurgiczna (1857-1862). W: Dzieje nauczania medycyny... s. 214; Stefan Kieniewicz, Przesłanki rozwoju nauki polskiej w okresie międzypowstaniowym. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej* 1976 Seria E z. 5 s. 154-155

się edycje podręczników dla chirurgów operujących w warunkach polowych[19]. Nie zaniedbywano też nurtu akademickiego. W l. 1863-1865 wydawcy kontynuowali publikację wielotomowych dzieł rozpoczętych w dobie przedpowstaniowej. Ukazywały się nowe prace autorów związanych z uczelnią[20]. Na rynek trafiły też przekłady i przeróbki podręczników niemieckich przygotowane przez lekarzy spoza uczelni[21].

Utworzenie w Warszawie wyższych szkół akademickich nie zaowocowało niestety, mimo prób, rozwiązaniem problemów rynku książki naukowej. Ciągle jeszcze, nawet w latach sześćdziesiątych powszechny był nakład autorski (później spotykany jest już w znacznie mniejszym wymiarze). Ten dawny sposób pokonywania problemów wydawniczych kontynuowali wykładowcy Akademii Medycznej i Szkoły Głównej: Hipolit Korzeniowski, Antoni Kryszka, nieraz wielokrotnie, jak L. A. Neugebauer (gdy publikował własne prace z zakresu położnictwa i przekłady prac niemieckich) i L. Hirszfeld (który nawet skład nakładu niektórych tomów podręcznika anatomii urządził w swoim mieszkaniu[22]).

Podejmowanie przez ludzi nauki działalności wydawniczej, korzystanie z własnych funduszy lub rozpisywanie prenumeraty (nierzadko bez pośrednictwa zawodowego księgarza), trudno uznać jedynie za skutek małej aktywności komercyjnych firm wydawniczych, choć jest faktem, że firmy te rzadko partycypowały w kosztach edycji naukowych książek lekarskich. Po odnowieniu medycyny akademickiej w Warszawie wielka firma drukarsko-nakładowa Samuela Orgelbranda ogłosiła własnym nakładem dwa dzieła. Można przypuszczać, że w wypadku podręczników medycznych przynajmniej część publikacji wydanych prywatnym sumptem autorów nie przyniosła im strat. Z drugiej jednak strony, w państwach o ciągłym i w miarę swobodnym rozwoju szkolnictwa wyższego (np. Francja, kraje niemieckie) już od około połowy XIX w. wyraźnie widoczna była specjalizacja komercyjnych firm wydawniczych w dziedzinie książki naukowej. Co ważniejsze, tamtejsze uczelnie

---

[19] Były to wydane w 1863 r.: Karola Gregorowicza: Praktyczna nauka opatrywania przypadkowych skaleczeń, stłuczeń i ran, oraz opatrywania chorych i Kazimierza Karwowskiego: Rys chirurgii wojennej. Obie książki oprac. na podst. niem. podręcznika Georga Fridricha Louisa Stromeyera (nb. z tego samego źródła korzystał autor podobnego opracowania wydanego w tym czasie w Krakowie)

[20] Np. Andrzej J a n i k o w s k i : Patologia i terapia chorób umysłowych (1864); Antoni Kryszka: Rys fizjologii ludzkiej o zmianie materii organicznej (1863); Tegoż: Receptura czyli nauka pisania recept i przyrządzania podług nich lekarstw...do użytku studentów medycyny i farmacji w Szkole Głównej (1865)

[21] M.in.: Theodorich P l a g g e : O przyczynach chorób umysłowych i samobójstwa. Zarys psychiatryczny. Przeł. dr Aleksander Jawurek (1863); Ludimar Hermann: Rys fizjologii człowieka (1865) - książka przetłumaczona z inspiracji prof. Henryka F. Hoyera przez studenta Szymona Portnera (późniejszego bibliotekarza Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego)

[22] Ludwik C z a r k o w s k i : Sylwetki profesorów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego (lata 1875/1876-1880/1881). Urywek ze wspomnień. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* 1927 nr 1/2 s. 99

z reguły posiadały własne wydawnictwa ciągłe, które stanowiły ważny czynnik rozwoju piśmiennictwa i prestiżu placówki. W każdym razie, przynajmniej część sum potrzebnych do wydania tekstów powstających na potrzeby lub jako efekt pracy europejskich uniwersytetów i szkół wyższych pochodziła z ich budżetów i/lub miała swoje źródło w mecenacie (państwowym, społecznym, prywatnym).

Uczelnie warszawskie pracowały w innych warunkach politycznych i ekonomicznych. Etaty Akademii Medyko-Chirurgicznej (1857-1862) i Szkoły Głównej (1862-1869) ustalone zostały na bardzo niskim poziomie, z trudem zaspokajając nawet bieżące potrzeby zakładów uczelnianych[23]. Powołaniu wydawnictw w ramach wymienionych instytucji nie sprzyjały też wydarzenia polityczne towarzyszące ich pracy. Statut Akademii Medyko-Chirurgicznej przewidywał wprawdzie wydawanie przez nią czasopism i książek[24], jednak komórka mająca odpowiadać za tę działalność (Konferencja Profesorów) powstała dopiero na kilkanaście miesięcy przed wcieleniem uczelni do Szkoły Głównej[25]. W rezultacie Akademia własnym sumptem wydała tylko jeden podręcznik, wieńcząc niejako swoją pięcioletnią pracę edycją „Histologii ciała ludzkiego" Henryka Hoyera (1862)[26].

Statut Szkoły Głównej w ogóle zagadnień wydawniczych nie uwzględniał[27]. Mając na uwadze ogromne braki w zakresie pomocy naukowych, ówcześni reformatorzy szkolnictwa i organizatorzy polskiego uniwersytetu poszukiwali środków na druk niezbędnych opracowań w ramach całego systemu oświaty. Niemały fundusz na ten cel (ponad 23,5 tys. rubli) wygospodarowano, jeśli tak można powiedzieć, rezygnując z obowiązkowego nauczania języków nowożytnych w szkołach średnich. Dyspozytorem funduszu wydawniczego został szef Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, czyli minister oświaty Królestwa Polskiego, zaś wykonawcą programu edytorskiego (wg pierwotnego planu miały to być przekłady najnowszego piśmiennictwa europejskiego) uczyniono Radę Wychowania Publicznego - organ doradczy ministra[28]. Chociaż podjęto pewne kroki w celu realizacji planowanych zadań, to wybuch powstania przesądził o stopniowym zamieraniu przedsięwzięcia (m.in. w wyniku redukcji przeznaczonej nań sumy), a jego los w połowie 1864 r. przypieczętowało ostatecznie objęcie stanowisk kierowniczych

---

[23] Bronisław B a r t k i e w i c z : Cesarsko-Królewska Medyko-Chirurgiczna Akademia (1857-1862) i Wydział Lekarski Szkoły Głównej Warszawskiej. Kraków 1901 s. 54-55; Stefan Kieniewicz: Akademia Medyko-Chirurgiczna s. 268-270

[24] Ustawa Cesarsko-Królewskiej Warszawskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii. W: Bronisław Bartkiewicz: Cesarsko-Królewska Medyko-Chirurgiczna Akademia… s. 230-276. Ustawa obligowała autorów rozpraw napisanych w celu uzyskania stopni naukowych do wydania ich własnym sumptem.

[25] Stefan Kieniewicz: Akademia Medyko-Chirurgiczna... s. 260

[26] Polikarp G i r s z t o w t : Rys historyczno-statystyczny Cesarsko-Królewskiej Warszawskiej Akademii Medyko-Chirurgicznej. „Wykaz Szkoły Głównej Warszawskiej w letnim półroczu roku naukowego 1864/1865". Warszawa 1865 s. 21; Marcin Łyskanowski: Akademia Medyko-Chirurgiczna...s. 203.

[27] Statut Szkoły Głównej był częścią zatwierdzonej w maju 1862 r. Ustawy o wychowaniu publicznym. „Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego". Wydział Oświecenia. 1868 T. 4

[28] Omówienie projektu zob. Reforma szkół. *Dziennik Powszechny* 1862 nr 176 (z 6 VIII) s. 432-434

w rządzie Kongresówki przez urzędników rosyjskich[29]. Plon interesującego projektu okazał się bardzo skromny. Do pomyślnego końca doprowadzono druk polskiego przekładu tekstów Hipokratesa (1864) dedykowany rektorowi Szkoły Głównej, cenionemu lekarzowi, Józefowi Mianowskiemu.

Niepowodzenie rządowego projektu wydawniczego nie miało zrazu większego wpływu na sposób publikowania i rozmiary warszawskiej oferty podręczników medycznych. Dopiero w 1866 r., tj. po podpisaniu przez cara rozporządzeń określających tryb reformowania oświaty w popowstaniowym Królestwie Polskim[30], gdy oczywisty stał się zamiar zlikwidowania Szkoły Głównej i ustanowienia na jej miejsce uniwersytetu rosyjskiego (1869-1915), nie ukazał się w Warszawie żaden polski podręcznik lekarski[31]. Wydarzenie to znamionowało jednak przełom a nie kryzys w medycznym ruchu wydawniczym. Właśnie bowiem w tym czasie w orbicie pracującej jeszcze w miarę normalnym trybem uczelni polskiej wyrósł nowy ośrodek wydawniczy piśmiennictwa medycznego. W 1866 r. z inicjatywy i pod kierunkiem profesora Polikarpa Girsztowta grono wykładowców z Wydziału Lekarskiego założyło *Gazetę Lekarską*. Tygodniowe pismo naukowe o charakterze ogólnolekarskim było odpowiedzią na rosnące potrzeby medyków ze Szkoły Głównej w zakresie informacji o własnej praktyce klinicznej i pracy badawczej. Pojawienie się na rynku *Gazety Lekarskiej* (i jej rówieśniczki *Kliniki* - drugiego pisma lekarzy związanych ze Szkołą Główną) - stanowiło też wyraz znacznego zaawansowania długiego procesu unaukowiania sztuki lekarskiej[32].

Gazeta Lekarska z miejsca stała się instytucją o podstawowym znaczeniu nie tylko dla komunikacji naukowej, ale też dla przyswojenia zdobyczy obcych i rozwoju polskiego piśmiennictwa specjalistycznego[33]. Poza regularnie ukazującym się tygodnikiem, od r. 1867 P. Girsztowt wydawał, po części własnym kosztem, cztery dodatki przeznaczone i dla prenumeratorów pisma, i do handlu księgarskiego - pod ogólnym tytułem „Biblioteka Umiejętności Lekarskich"[34]. W koncepcji wydawcy podręczniki „dla lekarzy i studentów" zajmowały czołowe miejsce i prawie w całości wypełniły pierwszy dział zestawu publikacji. Po tragicznej śmierci profesora

[29] Szerzej na ten temat zob. Magdalena Kwiatkowska: Edytorskie plany administracji oświatowej Królestwa Polskiego w latach 1862-1864 (w druku)

[30] Podstawę przekształcenia systemu oświatowego w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym stanowiły tzw. ukazy jugenheimskie (z 30 VII-11 IX 1865). Konstanty Grzybowski: *Historia państwa i prawa Polski*. T. 4. Warszawa 1982 s. 183

[31] W 1866 r. wydano w Warszawie dwa podręczniki rosyjskie: akuszerii (Orłowa) i oftalmologii (A. Ilinskiego).

[32] Teresa O s t r o w s k a : Polskie czasopiśmiennictwo lekarskie ... s. 58-59

[33] Andrzej S k r z y p c z a k : O zasługach wydawniczych Gazety Lekarskiej. *Archiwum Historii Medycyny* 1973 nr 4 s. 353-363

[34] Biblioteka Umiejętności Lekarskich obejmowała cztery działy: 1. „Dzieła oryginalne […] autorów polskich lub tłumaczone z języków obcych z zakresu wszystkich gałęzi medycyny teoretycznej i praktycznej"; 2. Periodyk *Przegląd Postępu Nauk Lekarskich* (5 zeszytów rocznie) zawierający streszczenia najnowszych opracowań zagranicznych; 3. Ukazująca się nieregularnie Bibliografia i Krytyka Lekarska, w której prezentowano adnotowany wykaz nowych książek; 4. Seria wydawnicza Historia Szpitali i Zakładów Dobroczynnych (ukazał się jeden tom). Cyt. za: Andrzej Skrzypczak: Biblioteka Umiejętności Lekarskich i jej wydawca Polikarp Girsztowt. *Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej* 1967 nr 2 s.105 113-114

P. Girsztowta w 1877 r. i kolejnych zmianach własnościowych tę właśnie część wydawnictwa kontynuowały nowe redakcje *Gazety Lekarskiej*, kończąc edycję dzieł rozpoczętych w poprzednim okresie. W rezultacie w l. 1867-1883 ukazało się 50 tytułów reprezentujących 38 działów medycyny. W zespole podręczników dominowały przekłady z piśmiennictwa obcego (głównie niemieckiego), ale nowe opracowania autorów polskich stanowiły niemałą, trzecią jego część. Pośród autorów spotykamy dwóch profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego (Stanisław Domański i Michał Zieleniewski) i kilkunastu wykładowców Szkoły Głównej, a po likwidacji polskiej uczelni - rosyjskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Oprócz P. Girsztowta byli to m.in. patomorfolog Włodzimierz Brodowski, chemik Bronisław Fudakowski, psychiatra Antoni Pląskowski, wykładowca medycyny sądowej Teofil Wisłocki, twórca pierwszej polskiej pracy z zakresu otiatrii Bronisław Taczanowski[35].

W następnych latach redakcja *Gazety Lekarskiej* rzadziej decydowała się na wydanie kosztownych podręczników. W ciągu około 20 lat, do początków XX w., ukazało się jeszcze tylko kilkanaście dzieł, wśród których wyraźnie przeważały opracowania polskie. Ich autorami byli wybitni lekarze-naukowcy, dla których niedostępne były katedry rosyjskiego Uniwersytetu w Warszawie, m.in. praktykujący w częstochowskim szpitalu lekarz-filozof Władysław Biegański, a z Warszawy - Teodor Heryng, ordynator laryngologii w szpitalu św. Rocha i Alfred Sokołowski ze szpitala św. Ducha, gdzie prowadził tajne wykłady dla młodych lekarzy polskich kończących przeważnie fakultet medyczny w miejscowym uniwersytecie rosyjskim[36].

Od 1889 r. działalność wydawnicza redakcji *Gazety Lekarskiej* skupiała się na *Odczytach Klinicznych*. Był to miesięcznik zainicjowany i kierowany przez znakomitego lekarza warszawskiego Teodora Dunina. Przed nowym wydawnictwem postawiono cel informowania lekarzy-praktyków (w formie specjalistycznych wykładów) o postępach wiedzy w naukach medycznych. Do 1914 r. na łamach pisma ukazało się ponad 170 opracowań autorów polskich i obcych[37]. Obszerniejsze teksty wydawano częściami, w kilku zeszytach, a następnie scalano - w osobnej odbitce. Decydując się na hybrydową formę edytorską, redakcja próbowała zastąpić podręczniki, których przygotowanie, publikacja i kolportaż przerastały jej możliwości organizacyjne i ekonomiczne. W ocenie fachowej krytyki *Odczyty Kliniczne* zachęciły dużą grupę lekarzy polskich do pracy pisarskiej i przyczyniły się do rozkwitu polskiego piśmiennictwa medycznego na przełomie XIX i XX wieku[38].

---

[35] Pełny wykaz dzieł wydanych przez redakcję *Gazety Lekarskiej* do 1883 r. podaje Andrzej Skrzypczak: Biblioteka Umiejętności Lekarskich... s. 115-121

[36] Andrzej K i e r z e k : Alfred Marcin Sokołowski (1849-1925). *Magazyn Otoryno-Laryngologiczny* 2002 nr 3. [on-line]. Dostępny w WWW http://www.magazynorl.pl/artykul111868113751,0,„Alfred-Marcin-Sokolowski-1849-1925.html [dostęp 1 września.2011]

[37] Spis zawartości pierwszych dwunastu serii Odczytów Klinicznych (za l. 1889-1900) podaje Karol Estreicher w Bibliografii polskiej XIX stulecia. *1881-1900*. T. 3 s. 280-282

[38] Andrzej S k r z y p c z a k : O zasługach wydawniczych Gazety Lekarskiej. *Archiwum Historii*

Połączenie wydawnictwa książkowego z czasopismem było ważną cechą naukowego ruchu wydawniczego w Królestwie Polskim epoki postyczniowej. Podobne rozwiązania stosowały również redakcje innych pism specjalistycznych i periodyków opiniotwórczych. W ten sposób tworzące się wokół czasopism grupy ludzi nauki i oświaty próbowały zastąpić „instytucje sprawcze" reprezentujące rodzimą naukę i oświatę zniesione w wyniku likwidacji autonomii Królestwa Polskiego. Równocześnie redakcje czasopism pozbawione oparcia instytucjonalnego dążyły do włączenia czytelników w finansowanie działalności edytorskiej, wykorzystując m.in. środki pozyskane z abonamentu. Jeśli chodzi o czas aktywności wydawniczej, redakcja *Gazety Lekarskiej* o kilka-kilkanaście lat wyprzedziła podobne przedsięwzięcia, zaś rozmiarami oferty książkowej daleko w tyle pozostawiła redakcje innych pism. Dzięki składkom pieniężnym stale powiększającego się zespołu lekarzy-współwłaścicieli tygodnika wydawnictwo medyczne przez kilkadziesiąt lat miało zapewnione w miarę stabilne podstawy ekonomiczne[39].

Począwszy od lat osiemdziesiątych XIX w. naukowy ruch wydawniczy w zaborze rosyjskim otrzymywał wsparcie instytucji mecenatu społecznego, zastępującej w swych działaniach opiekę państwa. W 1881 r., dwanaście lat po zamknięciu Szkoły Głównej, jej byli profesorowie i absolwenci utworzyli Kasę pomocy dla osób pracujących na polu naukowym imienia doktora medycyny Józefa Mianowskiego, jedną z najważniejszych instytucji polskich czasów porozbiorowych. Ponieważ władze nie wyraziły zgody na powołanie towarzystwa naukowego (do czego dążyli założyciele), według statutu placówka nosząca imię rektora krótkotrwałej uczelni polskiej miała ograniczyć swą działalność do udzielania zasiłków i pożyczek na badania i publikacje naukowe. I rzeczywiście, znaczna część wydawnictw ogłoszonych „z zapomogi" Kasy inicjowana była poza jej Komitetem, który na podstawie przyjętych priorytetów (dziedzina wiedzy, typ publikacji) i opinii recenzentów przyznawał autorowi sumę na pokrycie części lub całości kosztów wydawniczych. Na tej zasadzie w 1886 r. dokończona została edycja jednego z dzieł po zamknięciu omówionej wyżej Biblioteki Umiejętności Lekarskich[40]. W późniejszych latach, odwołując się do tej reguły, wydano m.in. kilka podręczników wspólnie z redakcjami *Gazety Lekarskiej* i *Medycyny*.

Mimo że Kasa Mianowskiego nie była towarzystwem naukowym, ponadto nie miała prawnych możliwości pracy według reguł oficyny wydawniczej, to jednak grono osób zasiadających w jej Komitecie nie rezygnowało z roli inspiratora przedsięwzięć edytorskich, a nawet organizatora procesu wydawniczego. Ostatnie

Medycyny 1973 nr 4 s. 360-361

[39] Andrzej S k r z y p c z a k : O zasługach wydawniczych ... s. 355

[40] Oficjalnie wniosek o sfinansowanie druku t. 2 Anatomii patologicznej Feliksa Birch-Hirschfelda zgłosił jej tłumacz dr Wacław Mayzel. Andrzej Skrzypczak: Działalność zapomogowo-wydawnicza Kasy im. Mianowskiego w dziedzinie medycyny. *Archiwum Historii Medycyny* 1968 nr 1 s. 59

zadanie realizował specjalny Komitet Wydawniczy działający, właściwie poza statutem Kasy, pod kierunkiem doktora Konrada Dobrskiego. Gremium to tworzyli naukowcy reprezentujący cztery wydziały dawnej Szkoły Głównej oraz dokooptowani specjaliści zewnętrzni[41]. Wśród publikacji inicjowanych przez Kasę, które w innych warunkach nie miałyby wówczas w Kongresówce szansy ujrzenia światła dziennego, najważniejsze miejsce zajęły podręczniki (najczęściej ujęte w ramy cyklu lub serii wydawniczej), a wśród nich kompendia „dla lekarzy i studentów". Koszty większości tego rodzaju publikacji medycznych (początkowo były to głównie przekłady dzieł niemieckich) pokrywano z funduszy celowych przekazanych Kasie Mianowskiego przez lekarzy[42].

Jednym z pierwszych ofiarodawców dużej sumy był Ignacy Baranowski pełniący w Komitecie zarządzającym Kasą wysokie funkcje, m.in. prezesa (1887-1893). Dawny asystent Chałubińskiego, profesor w Uniwersytecie Warszawskim (1871-1885), w 1886 r. przekazał ponad 7 tysięcy rubli na tłumaczenie książek lekarskich[43]. W ramach pierwszego programu przekładów wydano m.in. kilka podręczników z różnych dziedzin medycyny[44]. Kolejny cykl kompendiów tłumaczonych z niemieckiego, zainicjowany na przełomie stuleci przez doktora K. Dobrskiego, objął dzieła z zakresu chirurgii. Zestaw tytułów przygotował specjalnie w tym celu powołany zespół specjalistów. Opiekę merytoryczną i nadzór nad przebiegiem prac wydawniczych polskich przekładów książek lekarskich sprawował doktor Stanisław Markiewicz, jeden z najpłodniejszych w tym czasie tłumaczy literatury medycznej. On też odegrał ważną rolę jako reprezentujący Kasę Mianowskiego wydawca polskich dzieł medycznych. Świadectwem tego jest specjalna formuła „Wydane staraniem Stanisława Markiewicza" na kartach tytułowych czterech tomów książki profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego Napoleona Cybulskiego *„Fizjologia człowieka"* (1891-1896). W repertuarze Kasy długo był to jedyny podręcznik lekarski rodzimego autora.

Większe zainteresowanie polskimi kompendiami medycznymi w Kasie

---

[41] Jan P i s k u r e w i c z : Warszawskie instytucje społecznego mecenatu nauki w latach 1869-1906. Wrocław [i in.] 1990 s. 106

[42] Zestawienie lekarzy-ofiarodawców na rzecz Kasy Mianowskiego podaje Andrzej Skrzypczak w pracy „Działalność zapomogowo-wydawnicza …" s. 63

[43] Jan P i s k u r e w i c z : dz. cyt., s. 59, 71, 124. Warto zauważyć, że Ignacy Baranowski już w l. 70. XIX w. podjął działalność wydawniczą. Przy miesięczniku *Ateneum* prowadził (z historykiem Adolfem Pawińskim) oficynę niekomercyjną nakierowaną na wydawanie różnego typu dzieł naukowych. Nakładem „koła Ateneum" ukazały się m.in. niektóre tomy Chirurgii ogólnej i szczegółowej Theodora Billrotha i Franza Koeniga (1876-1883). Zob. Wincenty Zakrzewski: Adolf Pawiński 1840-1896, zarys dziejów żywota i pracy. Petersburg 1897 s. 39-44

[44] Część środków, zgodnie z wolą ofiarodawcy, przeznaczono m.in. na dofinansowanie trzech roczników dwutygodnika *Kronika Lekarska*. Por. Sprawozdaniu Komitetu Zarządzającego Kasą […] za l. 1886-1893 (wyd. 1887-1894)

Mianowskiego datuje się dopiero od schyłku XIX w. Miało to swoje źródło zarówno w rosnącym poziomie praktyki i pracy badawczej lekarzy, jak też w zmianie priorytetów Komitetu zarządzającego Kasą, który zauważył i docenił to zjawisko[45]. Równie ważnym czynnikiem stał się zapis doktora Franciszka Czajczyńskiego z 1894 r. wynoszący 10 tysięcy rubli. Odsetki od tej sumy przeznaczał ofiarodawca na wspomożenie naukowego piśmiennictwa lekarskiego[46]. W l. 1897-1913 z zapomogi Kasy ukazało się 20 polskich podręczników medycznych. Ich autorami byli m.in. anatomopatolodzy Bolesław Dębiński i Zdzisław Dmochowski z Uniwersytetu Warszawskiego, lekarze warszawscy: otorynolog Teodor Heiman, okulista i filozof medycyny Zygmunt Kramsztyk, neurolog Stanisław Orłowski, bakteriolog Stanisław Serkowski, a spoza Królestwa Polskiego: profesor zoologii w Uniwersytecie Lwowskim Józef Nusbaum, patolog i antropolog z Uniwersytetu Jagiellońskiego Adam Wrzosek, psychiatra, wykładowca Akademii Medycznej w Petersburgu Alfons Erlicki.

W sumie w l. 1883-1913 Kasa Mianowskiego wydała 38 podręczników lekarskich i z zakresu nauk przyrodniczych wykładanych na studiach medycznych (prawie 3/5 publikacji lekarskich przygotowanych i drukowanych z zasiłku Kasy)[47].

W sytuacji, gdy na początku XX w. Komitet Kasy Mianowskiego wycofywał się z finansowania przekładów, nowa inicjatywa tego rodzaju narodziła się poza obrębem zasłużonej instytucji. Jesienią 1903 r. pojawiła się na rynku „Biblioteka Lekarska" wydawana przez doktora Józefa Zawadzkiego - pomysłodawcę i organizatora pogotowia ratunkowego w Warszawie[48]. Zarejestrowana jako „miesięcznik poświęcony wydawnictwu podręczników z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych", formalnie „Biblioteka Lekarska" była wydawnictwem ciągłym. Jej zawartość jednak i sposób publikowania tekstów nawiązywały do dziewiętnastowiecznych wydawnictw zwartych ukazujących się w formie kilkuarkuszowych poszytów jako publikacje samoistne lub towarzyszące czasopismu. W ciągu czterech lat (do 1906) ukazało się siedem tytułów w dwunastu tomach. Oprócz dzieł tłumaczonych przez wydawcę z języka francuskiego („Podręcznik chorób dzieci" J. Comby'ego, „Podręcznik chorób wewnętrznych" G. Dieulafoy'a) i niemieckiego („Krótki podręcznik chorób skóry" S. Jessnera, „Diagnostyka chirurgiczna" A. Landerera i „Podręcznik położnictwa" M. Rungego), ukazały się dwie prace polskie warszawskiego laryngologa Władysława Ołtuszewskiego („Szkic nauki o mowie i jej zboczeniach") oraz wykładowcy chemii

[45] Zygmunt S z w e y k o w s k i : Zarys historii Kasy im. Mianowskiego. *Nauka Polska* (1932) T. 16 s. 181-182

[46] Andrzej S k r z y p c z a k : Działalność zapomogowo-wydawnicza … s. 61

[47] Spis publikacji medycznych (w tym podręczników) wydanych z zapomogi Kasy Mianowskiego podał Andrzej Skrzypczak (Działalność zapomogowo-wydawnicza … s. 68-72)

[48] Prospekt „Biblioteki Lekarskiej" został dopuszczony do druku na początku grudnia 1903 r. Archiwum Akt Dawnych. Warszawski Komitet Cenzury, sygn. 44 (protokół z 18.11.1903 r. st. stylu)

w uczelniach lwowskich Wacława Oraczewskiego („Podręcznik do badań chemiczno-klinicznych").

Interesujące, dobrze zorganizowane przedsięwzięcie prywatne doktora Zawadzkiego, mimo że przyniosło cenne owoce, nie przetrwało zmian politycznych, jakie dla rynku książki polskiej przyniosła rewolucja 1905 r. Zniesienie cenzury, otworzenie się możliwości zakładania organizacji zawodowych i stowarzyszeń społecznych - wszystko to rodziło plany wydawnicze znacznie poważniejsze i kosztowniejsze w swojej realizacji. Takim zamiarom miała sprostać, również na polu podręczników medycznych - przed 1914 r. i w czasie wojny - Kasa im. Mianowskiego[49].

[49] Andrzej S k r z y p c z a k : Działalność zapomogowo-wydawnicza … s. 65

Mgr Anna Mielczarek
Siedlce, UP-H

O EKSLIBRISIE W ZARYSIE

Czym jest ekslibris? Według definicji z *Nowej encyklopedii powszechnej PWN*: *ekslibris [łac.], znak własnościowy książki z nazwiskiem właściciela lub nazwą instytucji, zwykle odbity na karteczce przyklejonej do wewnętrznej strony okładki, często ozdobiony kompozycją graficzną*[1].

Znany bibliofil Marian Jan Wojciechowski, tak opisuje ekslibris: *ekslibris jest najwłaściwszym i najszlachetniejszym sposobem oznaczenia własności książki, gdyż jako miniaturowe dzieło sztuki graficznej budzi uczucia estetyczne, będąc jednocześnie dowodem kultury jej właściciela. Istota ekslibrisu związana jest więc z umiłowaniem książki, z poziomem kulturalnym człowieka i podkreśla więź istniejącą między książką a jej właścicielem, którego imię i nazwisko widnieją na znaku graficznym*[2].

Można wyodrębnić 5 warunków, które musi spełniać grafika, aby być uznaną za ekslibris:

1. Zawiera napis *Ex libris* lub jego równoważnik: *ex bibliotheca, z książek, el*, *ex economicis, ex numizmaticis* - zawężający do konkretnego księgozbioru o konkretnej tematyce.
2. Właściciel ekslibrisu - to osoba fizyczna lub instytucja (na przykład biblioteka), z tym, że musi być to osoba żyjąca lub instytucja istniejąca w momencie wykonywania ekslibrisu. Ponieważ ekslibris wykonuje się dla właściciela w celu ozdobienia nim książki.
3. Rysunek na ekslibrisie powinien coś opisywać - właściciela, jego przymioty, przywary, zawód, zainteresowania, lub charakter księgozbioru, do którego jest przeznaczony (na przykład, do księgozbioru numizmatycznego mogą to być monety, klasery czy inne akcesoria związane z numizmatyką).
4. Format ekslibrisu, powinien być taki, aby można było bez żadnych zabiegów dostosowawczych ten znak wkleić do książki, na drugą stronę okładki.

[1] Nowa encyklopedia powszechna PWN. T. 2, D - H. - Warszawa 1995

[2] Marian Jan W o j c i e c h o w s k i : Ekslibris godło bibliofila. Wrocław 1978 s. 3

5. Ekslibris powinien być wykonany w takiej **technice graficznej**, która pozwala na zrobienie większej, potrzebnej i żądanej ilości odbitek[3].

Geneza ekslibrisu

Ekslibris może się poszczycić wielowiekową tradycją. Historycy książki wywodzą jego genezę ze starożytnego Egiptu. Najstarszy znany znak własnościowy pochodzi z 1400 roku p.n.e. Są to fajansowe tabliczki z imieniem faraona XVIII dynastii Amenhotepa III, które pierwotnie były przymocowane do papirusowych zwojów. Egzemplarz tej najdawniejszej formy ekslibrisu, tzw. *praekslibris* przechowywany jest obecnie w British Museum w Londynie.

Il. 1. Fajansowa tabliczka z imieniem Amenhotepa III, Egipt, XIV w.p.n.e.; © Trustees of the British Museum

W okresie średniowiecza znak własnościowy książki znany był w postaci herbów rodowych lub godeł bibliotecznych malowanych na dolnym marginesie pierwszej strony rękopisu. Były to tzw. protoekslibrisy. Najstarszy zachowany polski protoekslibris w postaci herbu Bogoria widnieje na odwrocie pierwszej strony karty Biblii z 1414 roku, należącej do Jarosława Bogorii ze Skotnik, rektora Akademii Bolońskiej (znajduje się w zbiorach Biblioteki Kapituły Gnieźnieńskiej).

Z czasem protoekslibris przekształcił się w superekslibris (łac. super = na, nad, ex libris = z książek) - znak własnościowy książki wytłoczony na zewnętrznej stronie przedniej okładki, przedstawiający zwykle herb, monogram lub inny symbol właściciela książki. Okres największej popularności superekslibrisów przypadł na wiek XVI a w czasach późniejszych, w miarę rozpowszechniania się ekslibrisów – były one

[3] Opracowano na podstawie: O sztuce ekslibrisu. Rozmowa z Andrzejem Znamirowskim. [http://www.poland-art.com/index.php/recenzje/668-natalia-klein/4655-o-sztuce-ekslibrisu-rozmowa-z-andrzejem-znamirowskim]

stosowane coraz rzadziej, aż zniknęły prawie zupełnie w XIX wieku.

Ekslibris drukowany

W pierwszej połowie XVI wieku, w związku z rozwojem sztuki drukarskiej techniki graficznej, ilustracje drzeworytnicze wypierają iluminacje ręczne**,** a *protoekslibris* ustępuje miejsca właściwemu ekslibrisowi. Ekslibris rytowany na klocku drewnianym, następnie odbijany na kartkach papieru i naklejany na wewnętrznej stronie przedniej okładziny książki, staje się w Europie coraz popularniejszy.

Za ojczyznę ekslibrisu uważa się Niemcy. Z 1470 roku pochodzi najstarszy znany drzeworyt kolorowany ręcznie, który należał do Hilbranda Brandenburga, mnicha klasztoru Kartuzów Wirtembergskich w Buxheim w Szwabii.

W renesansie ekslibrisy tworzyli najwięksi artyści epoki: Albrecht Dürer, Hans Holbein Młodszy, Hans Holbein Starszy, Lucas Cranach, Virgil Solis.

Dopiero jednak wiek XVIII, stał się epoką sprzyjającą rozwojowi znaków bibliotecznych. Nowa fala zainteresowania się ekslibrisem pojawiła się ponownie w całej Europie w drugiej połowie XIX wieku. Wówczas powstają nie tylko kolekcje dawnych znaków, ale i literatura poświęcona historii ekslibrisów, ich stronie artystycznej i technikom wykonania.

Ekslibris w Polsce

Polska należy do krajów o najstarszych tradycjach ekslibrisowych (po Niemczech - ok. 1470, Szwajcarii -1498 i Francji -1501).

Najstarszy polski księgoznak (odkryty w XX wieku), jest drzeworytem tłoczonym w Wiedniu w 1516 roku. Artystyczna rycina przedstawia herbowy kartusz z rodowym znakiem kanclerza – Ciołkiem i insygniami władzy biskupiej. Ekslibris ten należał do kanclerza wielkiego koronnego, biskupa wrocławskiego i prymasa Polski Macieja Drzewickiego, który oznaczał swoje książki superekslibrisem i dwoma ekslibrisami.

Twórcą tego pierwszego polskiego ekslibrisu był Ślązak – Hieronim Wietor. Był on studentem Akademii Krakowskiej, gdzie uzyskał stopień bakałarza nauk wyzwolonych. W roku 1510 założył drukarnię – oficynę wydawniczą w Wiedniu. Tam też w roku 1516 wytłoczył drzeworytniczy ekslibris dla Macieja Drzewickiego. Drugi ekslibris dla Macieja Drzewickiego wykonany został w roku 1517 w oficynie krakowskiej Jana Hallera.

Do naszych czasów obydwa ekslibrisy Macieja Drzewickiego zachowały się tylko w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie. Znak tłoczony przez Wietora znajduje się w Bibliotece Kórnickiej PAN.

Il. 2. Ekslibris Prymasa Polski Macieja Drzewickiego herbu Ciołek (1516), Źródło il.: Marian Wojciechowski, *Ekslibris godło bibliofila*, Wrocław 1978.

W XVII wieku nadal motywem przewodnim ekslibrisów był herb szlachecki, ujęty w dekoracyjny kartusz barokowy. Coraz częściej pojawiał się mieszczański gmerk, a także ekslibrisy z wizerunkiem właściciela księgozbioru (ekslibrisy portretowe).

W czasach Oświecenia, wzrastała ilość księgozbiorów, a tym samym ekslibrisów, które były w powszechnym użyciu. Coraz rzadziej występowały jako odbitki drzeworytnicze. Dominował przede wszystkim miedzioryt i akwaforta. Pojawił się również ekslibris podwójny - pierwszy bardziej okazały zamieszczony na wewnętrznej stronie okładziny wskazywał na osobowość bibliofila, drugi - mniejszy na tylnej okładzinie - na rodowód właściciela.

Okres rozbiorów przyniósł upadek zdobnictwa książki, a także ekslibrisu. Znak własnościowy przybrał formę lapidarnego druku w akcydensowej ramce, a także pieczątki bibliotecznej.

Dopiero przełom XIX i XX wieku przyniósł stopniową odmianę. Dawne ekslibrisy oprócz nazwiska i imienia właściciela, zawierały czasami specjalne zaklęcie bibliofilskie przeciwko książkołapom - jak nazywano wówczas złodziei książek, np.

Kto książki smaruje lub skazy w nich czyni,
Ten ryj zamiast gęby niech ma na kształt świni[4]

U schyłku XIX wieku ekslibrisem zaczęli się interesować nie tylko właściciele księgozbiorów, ale również i kolekcjonerzy. Młoda Polska - to odrodzenie zdobnictwa książki, nawiązanie do renesansowych tradycji. Twórczością ekslibrisowi zajęli się

[4] Kazimierz Z i e l i ń s k i : *Zaklęcia przeciwko złodziejom książek.* W: Poznański M.: *Kto miłuje księgi. Antologia tekstów o książce.* Warszawa 1958 s. 245

krakowscy artyści: Stanisław Wyspiański, Józef Mehoffer, Jan Bukowski. Pojawił się kolorystyczny ekslibris, często o zwiększonym formacie, stylizowanej dekoracyjności oraz zawiłej młodopolskiej symbolice. Znaki książkowe posiadały już nie tylko osoby prywatne, ale także stowarzyszenia i towarzystwa oświaty powszechnej.

Il. 3. Józef Mehoffer, ekslibris Anieli Wrzeszczowej, litografia 1907. Źródło

il.: M. Grońska, *Ekslibris,* Warszawa1992.

W dwudziestoleciu międzywojennym polski ekslibris osiągnął bardzo wysoki poziom. Stał się jednym z najlepszych w Europie. Międzywojenny ekslibris był bogaty i zróżnicowany zarówno pod względem tematycznym (muzyczny, krajobrazowy, teatralny, medyczny itp.) i techniki graficznej (akwaforta, miedzioryt, linoryt, drzeworyt). Widoczne były w nim wpływy sztuki Młodej Polski, ekspresjonizmu, kubizmu, formalizmu. Graficy starali się w tym miniaturowym znaku uchwycić zainteresowania właściciela lub charakter jego księgozbioru.

W 1921 roku w Warszawie powstało Warszawskie Towarzystwo Bibliofilów Polskich, a w trzy lata później zawiązało się Towarzystwo Miłośników Ekslibrisów. Ukazywały się specjalistyczne czasopisma poświęcone bibliofilstwu: *Ex Libris, Silva Rerum*. Obok towarzystw bibliofilskich powstały też stowarzyszenia grafików, które odegrały doniosłą rolę w rozwoju ekslibrisu. Polski znak książkowy osiągnął w tym czasie wysoki poziom artystyczny i był jednym z najlepszych w Europie.

Wybuch II wojny światowej i lata po okupacji nie zdołały zahamować rozwoju ekslibrisu. W tym czasie ukazywały się liczne konspiracyjne wydawnictwa poświęcone estetyce znaku książkowego. Jerzy Kram opracował *Almanach Ekslibrisu Polskiego XX wieku*. Z inicjatywy kolekcjonera Tadeusza Lesznera w 1940 roku powstało

Konspiracyjne Koło Miłośników Grafiki i Ekslibrisu.

Po II wojnie światowej na nowo rozbudziła się potrzeba ozdabiania książek. Na zamówienie powstało wiele znaków, rozszerzył się ruch kolekcjonerski. W rozwoju ekslibrisu przodowały wówczas Warszawa i Kraków a także Wrocław i Toruń.

Techniki graficzne

Projektowanie ekslibrisów jest jedną ze współczesnych dziedzin grafiki artystycznej. Ich tworzeniem zajmują się zwykle artyści graficy i typografowie. Znaki książkowe pełnią podwójną rolę: znaku oznaczającego właściciela i elementu ozdobnego. Współcześnie nastąpiło przesunięcie wagi ekslibrisu w stronę jego walorów artystycznych. Tym sposobem uzyskał rolę samodzielnego rodzaju twórczości.

Najczęściej wykonany jest w technikach takich jak: drzeworyt, miedzioryt, akwaforta, akwatinta, litografia, linoryt, staloryt, gipsoryt, suchoryt. Współczesne ekslibrisy wykonywane są również za pomocą łączonych technik graficznych. Poszczególne rodzaje mają swoje międzynarodowe symbole, np. X2 drzeworyt poprzeczny, C3 akwaforta, C5 akwatinta, X7 kamienioryt.

Tematyka

W opinii Andrzeja Znamirowskiego - współczesnego popularyzatora ekslibrisów - *na ekslibrisach występuje tyle tematów, ile tematów występuje na świecie. Każdy temat znajdzie drogę do sztuki, w tym na ekslibris* [5].

Ekslibrisy widokowe, zwane też krajobrazowymi stanowią najpopularniejszą grupę znaków książkowych. Szczególnym powodzeniem cieszą się widoki znanych miast oraz zabytki architektury i pomniki.

Liczną grupę znaków książkowych stanowią ekslibrisy o tematyce muzycznej. Do najczęstszych motywów należą: fortepian, klawiatura, harfa, lira, organy, skrzypce, nuty. Na niektórych ekslibrisach figurują podobizny znakomitych muzyków polskich, jak Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki, z zagranicznych Johanna Sebastiana Bacha, Ludwiga van Beethovena.

Z działalnością artystyczną łączą się ekslibrisy *spod znaku Melpomeny* ozdabiające księgozbiory dramatopisarzy, aktorów, osób związanych z teatrem i jego miłośników. Również i tu spotyka się tradycyjny motyw – maskę używaną w teatrach starożytnej Grecji lub widok sceny, kurtyny, fasady teatru.

Księgoznaki wojskowe, militarne, związane są tematycznie ze sprawami i dziejami oręża polskiego.

Ekslibrisy przyrodnicze: np. fragmenty krajobrazu, rośliny i zwierzęta (m.in. chronione). Do motywów ukazujących się w ekslibrisach *winnych* należą winogrona, drewniane prasy do wytłaczania winogron, beczki, puchary, szklanki i kielichy. Pojawiają

[5] O sztuce ekslibrisu. Rozmowa z Andrzejem Znamirowskim. [rozmowę przeprowadziła Natalia Klein][http://www.poland-art.com/index.php/recenzje/668-natalia-klein/4655-o-sztuce-ekslibrisu-rozmowa-z-andrzejem-znamirowskim]

się postacie legendarne: czarnoksiężnik pan Twardowski siedzący na półksiężycu z kielichem w ręku.

Tematami ekslibrisów o motywie sakralnym, są wizerunki Madonny z Dzieciątkiem, podobizny aniołów, świętych, świątków zakonników-skryptorów, sprzętów i symboli liturgicznych, zabytkowe kapliczki przydrożne z Chrystusem Frasobliwym, kościółki wiejskie lub kościoły jak Mariacki w Krakowie czy też katedra Św. Jana w Warszawie.

Również temat sportu i turystyki nie jest obcy twórcom ekslibrisów.

Organizowane są wystawy tematyczne, poświęcone określonym wydarzeniom, rocznicom, postaciom, grupom zawodowym, na przykład wystawy ekslibrisów: z motywami krakowskimi, z motywami literackimi, czy ekslibrisów związanych z Wisławą Szymborską.

Kolekcje ekslibrisów

Zbieranie ekslibrisów jest jedną z dziedzin kolekcjonerstwa. Pasjonaci kolekcjonują te małe dzieła sztuki systematyzując je według techniki wykonania, tematu np. roślinnego, architektonicznego czy zawodowego. Zbierane są również dzieła danego artysty. Kolekcje są często wystawiane w galeriach. Ekslibrisy funkcjonują na rynku sztuki podobnie jak inne gatunki plastyczne.

Gromadzeniem ekslibrisów dla celów naukowych i dokumentacyjnych zajmuje się wiele bibliotek. Największy i najbogatszy na świecie zbiór bo liczący przeszło 200 000 ekslibrisów posiada Biblioteka Muzeum Brytyjskiego w Londynie. Znaczące kolekcje posiada też Őesterreichische Nationalbibliothek w Wiedniu oraz Bibliotheque Nationale w Paryżu.

W Polsce jeden z większych zbiorów ekslibrisów znajduje się w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Kolekcja liczy około 60.000 pozycji. Zapoczątkowały go pozyskane po wojnie kolekcje Zygmunta Klemensiewicza i Tadeusza Solskiego. Składają się nań głównie polskie znaki książkowe od XVI wieku do czasów współczesnych. Do najstarszych należą: ekslibrisy lekarzy krakowskich Piotra Wedeliciusza z 1532 roku i Antoniego Schneebergera z 1565 roku oraz trzy znaki biskupa wrocławskiego Andrzeja Jerina z lat 1570-1588.

Najliczniej reprezentowane są ekslibrisy XX wieku, wśród których dorobek wielu artystów reprezentowany jest kompletnymi zespołami ich prac. Szczególnym wzbogaceniem kolekcji było pozyskanie w ostatnich latach wielu znakomitych ekslibrisów ze zbioru wybitnego kolekcjonera Janusza Mikołaja Szymańskiego.

Część zbiorów Janusza Mikołaja Szymańskiego (według testamentu kolekcjonera) zasiliła kolekcję ekslibrisów Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (która liczy obecnie ponad 20 tysięcy ekslibrisów).

Biblioteka Narodowa ma zbiór ekslibrisów na który składa się ponad 46 tysięcy jednostek. Tworzą go m.in. kolekcje Edwarda Chwalewika, Piotra S. Koczorowskiego, Franciszka Sedlaczka. Najliczniejsza jest kolekcja Stefana Kotarskiego złożona ze

znaków własnościowych bibliotek polskich i obcych oraz z materiałów dotyczących kolekcjonerstwa ekslibrisu.

Znaczące kolekcje ekslibrisów mają również: Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Uniwersytecka im. M. Kopernika w Toruniu (Gabinet Zbiorów Graficznych liczy ok. 40 tysięcy ekslibrisów).

Imprezy ekslibrisowe

Ważną rolę w rozwoju i popularyzacji ekslibrisu współczesnego odgrywają krajowe i międzynarodowe wystawy i konkursy. Są okazją do: promowania twórczości, poznania nowych trendów, spotkań grafików, kolekcjonerów i bibliofilów. Stanowią swojego rodzaju świadectwo żywotności tej *niszowej dziedziny* sztuki.

Gliwice - Międzynarodowy Konkurs Graficzny na Ekslibris

Organizatorem imprezy jest Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach. Konkurs odbywa się od 1995 roku, co 2 lata. Patronat nad imprezą sprawuje Prezydent Miasta Gliwice. Celem konkursu jest prezentowanie współczesnych tendencji oraz kierunków w ekslibrisie światowym. Prace nagrodzone oraz wytypowane przez jury prezentowane są na wystawie pokonkursowej w Galerii Ratusza Miejskiego w Gliwicach, a także publikowane w towarzyszącym konkursowi katalogu. Zgłoszone do konkursu prace stanowią własność Biblioteki.

http://www.biblioteka.gliwice.pl/galeria/galeria.html

Katowice - Międzynarodowy Przegląd Ekslibrisu Drzeworytniczego i Linorytniczego im. Pawła Stellera

Impreza organizowana jest od 2001 roku przez Bibliotekę Śląską. Jest kontynuacją konkursu zapoczątkowanego w 1992 roku przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Katowicach. Celem przeglądu jest popularyzacja i kultywowanie najstarszych technik graficznych. W Przeglądzie mogą wziąć udział graficy profesjonalni i amatorscy z Polski i świata. Ekslibrisy muszą być wykonane w technikach graficznych: drzeworytu i linorytu oraz ich pochodnych z kręgu technik wypukłodruku. Konkurs wieńczy wystawa w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. Wszystkie nadesłane do przeglądu ekslibrisy stają się własnością Biblioteki, powiększając jej kolekcję ekslibrisów.

Kraków - Krakowskie Biennale Ekslibrisu Polskiego

Krakowskie Biennale Ekslibrisu Polskiego jest organizowane przez Andrzeja Znamirowskiego - kierownika Galerii Ekslibrisu w Krakowie. Pierwsza edycja odbyła się w 1994 roku. Jest cykliczną prezentacją dorobku polskich grafików zajmujących się twórczością ekslibrisową. Otwarcie wystawy i uroczyste rozdanie nagród odbywa się w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej.

Lublin - Biennale Współczesnego Ekslibrisu Lubelskiego

Biennale Współczesnego Ekslibrisu Lubelskiego jest organizowane od 1982 roku. Jego zalążkiem była wystawa *Współczesny ekslibris lubelski* zorganizowana przez Lubelskie Towarzystwo Miłośników Książki w Galerii „Ex libris" klubu MPiK

w Lublinie. Dwa lata później z inicjatywy Zbigniewa Jóźwika wystawa przekształciła się w *Biennale Współczesnego Ekslibrisu Lubelskiego*. W biennale biorą udział zarówno zawodowi artyści, członkowie Polskiego Związku Artystów Plastyków, jak i amatorzy, przedstawiciele różnych profesji, których łączy zamiłowanie do ekslibrisu. Biennale wieńczy wystawa, której towarzyszy katalog.

Malbork – Międzynarodowe Biennale Ekslibrisu Współczesnego

Międzynarodowe Biennale Ekslibrisu Współczesnego w Malborku jest najstarszą na świecie cykliczną imprezą artystyczną o zasięgu światowym, prezentującą bieżące dokonania twórcze w zakresie dedykowanej miniatury graficznej w cyklu dwuletnim. Organizuje je od 1963 roku Muzeum Zamkowe w Malborku. Biennale uważane jest przez znawców tematu za najważniejsze i najbardziej prestiżowe w Europie i na świecie. Już samo zakwalifikowanie prac na wystawę jest dla artystów ogromną nobilitacją, a dla wielu początkiem drogi artystycznej w tej dziedzinie sztuki graficznej. Autorzy najlepszych prac otrzymują Medale Honorowe. Przyznawane są także: nagrody pieniężne, Nagroda Dyrektora Muzeum Zamkowego w Malborku, Nagroda Prezesa Związku Polskich Artystów Plastyków, Nagroda Zarządu Głównego Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie, Nagroda Złotego Rylca im. Henryka Feilhauera za najlepszy miedzioryt dla młodych talentów. Każdej pokonkursowej wystawie towarzyszy starannie wydany katalog.

Prace zakwalifikowane na wystawę pozostają w zbiorach Muzeum Zamkowego, wzbogacając malborską kolekcję znaków książkowych.

Wielkim wydarzeniem artystycznym towarzyszącym Biennale stały się Międzynarodowe Zjazdy Kolekcjonerów i Artystów Ekslibrisu, stwarzające niepowtarzalną okazję do wymiany księgoznaków i spotkań towarzyskich wszystkich osób zainteresowanych tematem.

http://www.zamek.malbork.pl/pl/wystawy/w_bienale.php

Ostrów Wielkopolski - Międzynarodowe Biennale Małej Formy Graficznej i Ekslibrisu

Międzynarodowe Biennale Małej Formy Graficznej i Ekslibrisu w Ostrowie Wielkopolskim zostało zainicjowane w roku 1985 przez Bożenę i Czesława Wosiów. Dzięki zaangażowaniu i ogromnemu nakładowi pracy organizatorów bardzo szybko stało się wydarzeniem artystycznym o randze światowej, prezentującym osiągnięcia współczesnej grafiki i ekslibrisu. Każde Biennale wieńczy wystawa w salach Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego.

Żary - Biennale Ekslibrisu Dzieci i Młodzieży

Biennale Ekslibrisu Dzieci i Młodzieży organizowane jest od 1986 roku przez Jana Tyrę, dyrektora Miejskiej Biblioteki w Żarach. Biennale ma na celu zainteresowanie sztuką jak największej grupy najmłodszych twórców z Polski i Europy oraz zachęcenie ich do gromadzenia książek oznaczonych własnoręcznie wykonanym znakiem własnościowym. Konkurs przeznaczony jest dla dzieci i młodzieży w wieku od 6

do 19 lat. Przyjmowane są prace wykonane w dowolnej technice graficznej, chociaż preferowane są tradycyjne techniki ryto-trawione[6].

Ekslibris - bibliografia w wyborze

Wydawnictwa zwarte

Almanach exlibrisu polskiego XX wieku, oprac. Jerzy Kram. Kraków 1948

Ameisenowa Zofia: Dwa nieznane polskie znaki książkowe z XVI wieku. Kraków 1947

Chwalewik Edward: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wrocław 1955

Chwalewik Edward: Wojenne straty polskich zbiorów exlibrisów. Wrocław 1949

Cybulski Radosław: Książka na świecie: obraz statystyczny produkcji wydawniczej w latach 1980-1986. Wrocław 1990

Dunin Cecylia, Dunin Janusz: Ekslibrisy, książki, ludzie. Łódź 1974

Dunin Cecylia, Dunin Janusz: Philobiblon polski. Wrocław 1983

Erber Czesław: Ekslibris donacyjny Ferdynanda Sroczyńskiego. Kielce 1984

Erber Czesław: Ekslibrisy Kielecczyzny. Kielce 1991.

Erber Czesław: Wokół ekslibrisu donacyjnego Jana Olrycha Szanieckiego. Kielce 1987

Ficowski Jerzy: Ekslibrisy Brunona Schulza. Łódź 1982

Frey-Witkowski Leszek: Sonoryzm mojego 60-lecia. Świebodzin 2009

Gołąb Regina: Ekslibrisy polskie XVI i XVII wieku ze zbiorów Biblioteki Narodowej. Warszawa 1991

Grąbczewski Wiktoryn: Księga diablego ekslibrisu. Kraków 1992

Grońska Maria: Ekslibrisy: wiadomości zebrane dla kolekcjonerów. Warszawa 1992

Grońska Maria: Grafika w książce, tece i albumie: polskie wydawnictwa artystyczne i bibliofilskie z lat 1899-1945. Wrocław 1994

Hertel Józef: A to Polska właśnie - Edward Chwalewik. Konstancin 2001

Klemensiewicz Zenon: Bibliografia Ekslibrisu Polskiego. Wrocław 1952

Kmieć Krzysztof: Ekslibrisy farmaceutów. Kraków 2004

Kmieć Krzysztof: Ekslibrisy. Żywioł wody. Kraków 2009

Kmieć Krzysztof, Chmiel Aleksander: Rośliny lecznicze w ekslibrisie .... i fotografii ... Gostyń 2010

[6] Opracowano na podstawie danych Warszawskiej Galerii Ekslibrisu [http://bpochota.waw.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=28:imprezy-ekslibrisowe&catid=2:warszawskagaleriaeksliberisu&Itemid=36] [dostęp: lipiec 2011]

Leszczyński Rafał: Ekslibris Franciszka Siarczyńskiego na szczątkach jego jarosławskiego księgozbioru. Łódź 1978
Lewicka-Kamińska Anna: Nieznane ekslibrisy polskie XVI wieku w Bibliotece Jagiellońskiej. Kraków 1974
Małysiak Helena: Biblioteka Branickich i Tarnowskich w Suchej. Bielsko-Biała 1986
Markiewicz Alojzy Janusz: Książka i ex libris. Poznań 1989
Matuszak Grzegorz: Mozaika bibliofilska. Łódź 2007
Ryszkiewicz Andrzej: Exlibris polski. Warszawa 1959
Ryszkiewicz Andrzej: Polski exlibris czasów Oświecenia Warszawa 1976
Sipayłło Maria: Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Warszawa 1988
Skiełczyński Zbigniew: O dwóch arcyrzadkich księgoznakach z Biblioteki Kapitulnej w Łowiczu. Łowicz 1993
Sopoćko Konstanty: Rylcem i piórem : ekslibrisowe wspomnienia. Warszawa 1986
Sopoćko Konstanty : Wspomnienia i konfrontacje. Typografika z drzeworytami autora. Toruń 1979
Suma Tomasz: Rys - z dziejów ekslibrisu wrocławskiego. Warszawa 2010
Trawińska-Słabęcka Danuta: Bibliofilstwo: z dziejów sztuki wydawniczo-edytorskiej. Jelenia Góra 1993
Wittyg Wiktor: Ex-librisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku. Warszawa 1974
Wojciechowski Marian Jan: Ekslibris godło bibliofila. Wrocław 1978

Artykuły

Banaszczyk Elżbieta, Stobiecka Alicja: Ekslibris - znak własnościowy książki: konspekt lekcji w gimnazjum. *Biblioteka w Szkole* 2004 nr 4 s. 36
Beller Robert: Ekslibris - znak własnościowy: warsztaty bibliotekarzy i nauczycieli bibliotekarzy. *Poradnik Bibliotekarza* 2009 nr 4 s. 32-35
Grońska Maria: Ekslibrisy świadkami wojennych wydarzeń. *Spotkania zZabytkami* 2007 nr 4 s. 30-32
Grzejszczak Łukasz: Exlibris, znak człowieka miłującego książki. Cz. 1. *Przegląd Edukacyjny* 2007 nr 2 s. 5-6
Hordyński Piotr: Ekslibris czasu wojny i okupacji. *Alma Mater* 2004 nr 56 s. 33-35
Hordyński Piotr: Ekslibris - kieszonkowe dzieło sztuki. *Alma Mater* 2000 nr 21 s. 37-39
Hordyński Piotr: Ekslibris Młodej Polski. *Alma Mater* 2000/2001 nr 27 s. 39-41

Hordyński Piotr: Ekslibris Polski międzywojennej: nurt tradycyjny. *Alma Mater* 2001 nr 32 s. 25-27
Hordyński Piotr: Ekslibris staropolski. *Alma Mater* 2000 nr 23 s. 37-39
Hordyński Piotr: Ekslibrisy dwudziestolecia międzywojennego: twórczość artystów nowoczesnych i awangardowych. *Alma Mater* 2002 nr 38 s. 30-31
Hordyński Piotr: Ex libris - signum nobilitatis: twórczość ekslibrisowa Tadeusza Przypkowskiego (1905-1977). *Alma Mater* 2002 nr 39 s. 25-27
Hordyński Piotr: Najstarszy ekslibris polski. *Alma Mater* 2006/2007 nr 87/88 s. 104
Kozub Waldemar: Mała forma graficzna - ekslibris: historia ekslibrisu polskiego. *Studia Artystyczne Akademii Świętokrzyskiej* 2007 T. 3 s. 111-123
Leksowska Lidia: Exlibris - znak właściciela książki : projekt lekcji w bibliotece dla klas I i II gimnazjum. *Biblioteka w Szkole* 2001 nr 5 s. 11
Wagner Arkadiusz: Zanim powstały ekslibrisy. *Spotkania z Zabytkami* 2001 nr 11 s. 3-5
Znamirowski Andrzej: Na współczesność ekslibrisu spojrzenie. Cz. 1-4. *Alma Mater* 2003 nr 48 s. 28-29, nr 49 s. 27-28, nr 50 s. 43-44, nr 51 s. 24-25

Il. 4. Ekslibris autorski. Linoryt, op. 2770, aut. Krzysztof Kmieć.
Krzysztof Kmieć (1950-2011) doktor nauk farmaceutycznych, adiunkt Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 1985 roku zajmował się tworzeniem ekslibrisów. Artysta miał w Bibliotece Uniwersytetu Przyrodniczo – Humanistycznego w Siedlcach, w ramach Festiwalu Nauki i Sztuki dwie wystawy: *Rośliny w Panu Tadeuszu (2008)*, *Ekslibrisy aktorów i twórców kultury(2010)*.

Dr Jan Dąbrowski
Wrocław - AM

EKSLIBRISY STOMATOLOGÓW W ZBIORACH BIBLIOTEKI AKADEMII MEDYCZNEJ WE WROCŁAWIU

W skład bogatej kolekcji zbiorów specjalnych Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu wchodzą, gromadzone od dawna, ekslibrisy. Świadczyć mogą o tym m.in. zorganizowane wystawy tej formy grafiki, np. już w 1975 roku. Podstawą tego zbioru są ekslibrisy o charakterze medycznym, ale nie tylko, np. ekslibris Rafała Blechacza, z portretem Fryderyka Chopina, znanego polskiego pianisty. Właścicielami tych ekslibrisów są m.in. lekarze, farmaceuci, stomatolodzy, pielęgniarki, położne, a także weterynarze, różne biblioteki i stowarzyszenia medyczne, które ukazują na nich dziedzinę medycyny, którą się zajmują, zainteresowania lub inne elementy o charakterze ogólnym. Posiadają one własne charakterystyczne cechy, odróżniające od innych ekslibrisów. Przede wszystkim są to różne symbole medyczne umieszczane na ekslibrisach, jest to np. konwalia, która jest uznawana od wieków za symbol wiedzy lekarskiej. Natomiast ekslibrisy stomatologiczne posiadają jeszcze inne specyficzne elementy, szczególne dla tej specjalności. Pragnę tutaj przede wszystkim przywołać przykładowe obrazy księgoznaków, charakteryzujące ich właścicieli, związanych ze stomatologią, a będące w posiadaniu Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu, Oddziału Zbiorów Specjalnych.

Wybitnych przedstawicieli stomatologii, pracujących we Wrocławiu, możemy spotkać na przełomie XIX i XX wieku. Jednym z nich był profesor Walther Bruck (1872-1937). Z jego bogatej działalności możemy przytoczyć m.in., że od 1900 r. pracował w Instytucie Dentystycznym na Uniwersytecie we Wrocławiu. W latach 1914-1917, w czasie I wojny światowej, zarządzał Oddziałem Stomatologicznym wojskowego szpitala polowego we Wrocławiu. Był także wykładowcą historii stomatologii, stomatologii zachowawczej i społecznej. We wrocławskiej Wyższej Szkole Technicznej był docentem i prowadził wykłady z higieny pracy (lata 1928-1936). Autorem jego ekslibrisu jest Eugen Spiro (1874-1972, malarz, m.in. w latach 1899-1904 mieszkał i pracował we Wrocławiu), a wykonano go w 1903 r. w dwóch odmianach: jasnej i ciemnej. Został na nim umieszczony portret św. Apolonii, patronki dentystów i cierpiących z powodu bólu zębów. Inne elementy tego ekslibrisu, to także książki i zęby w formie róż.

Z istniejących przed II wojną światową katedr stomatologicznych możemy wymienić m.in. katedrę we Lwowie na Uniwersytecie Jana Kazimierza, którą kierował, od 1913 r. (ten rok został umieszczony na ekslibrisie, na tle architektury Lwowa), profesor Antoni Cieszyński (1882-1941). Właśnie on jest właścicielem kolejnego ekslibrisu. Trudno tam się doszukać szczególnych elementów stomatologicznych, poza napisem: „Polska Stomatologia". W górnej części ekslibrisu przedstawiono dwa herby z latami jego życia: Oleśnicy na Dolnym Śląsku, bo tam właśnie urodził się Antoni Cieszyński oraz Lwowa, gdzie żył, pracował i został rozstrzelany przez Niemców 4 lipca 1941 r. na Wzgórzach Wuleckich wraz z innymi profesorami lwowskich wyższych uczelni. Był światowej sławy stomatologiem i twórcą polskiej stomatologii. Jego bogata działalność zawodowa obejmowała dziedziny parodontologii i radiologii stomatologicznej. Napisał wiele znaczących publikacji, w tym także własny podręcznik radiologii stomatologicznej. Należy tu dodać, że był on inicjatorem, wydawanego od 1923 r., miesięcznika „Polska Dentystyka", którego nazwa została zmieniona w 1930 r. na „Polską Stomatologię".

Jednym z twórców powojennej uniwersyteckiej stomatologii we Wrocławiu oraz wrocławskiej szkoły chirurgii stomatologicznej i szczękowo-twarzowej był, uczeń prof. A. Cieszyńskiego, profesor Tadeusz Owiński (1904-1995). Wśród wielu jego zasług należy wymienić opiekę nad mieniem, które pozostało w niemieckim Instytucie Dentystycznym i nadzorowaniem prac remontowo-budowlanych tego budynku, organizowanie uniwersyteckiej kliniki oraz studiów stomatologicznych. Pełnił ważne funkcje m.in. dziekana Wydziału Lekarskiego w latach 1960-1962, a kierownikiem Katedry i Kliniki Chirurgii Stomatologicznej był do 1969 r. Przyczynił się do wydawania „Wrocławskiej Stomatologii". Jego ekslibris, powstały w 1935 r., jest bardzo charakterystyczny, przedstawiający dwa zęby, które mają przypominać dwoje, chyba już starszych, ludzi oraz sam napis „ex libris" ułożony jest z zębów.

Wśród pracowników obecnego Wydziału Lekarsko-Stomatologicznego Akademii Medycznej we Wrocławiu, dr Barbara Bruziewicz-Mikłaszewskiej posiada własny ekslibris, powstały w 1978 r. Pracuje ona od 1970 r. w Zakładzie Protetyki Stomatologicznej. W swojej pracy zawodowej m.in. pisze i działa na polu historii medycyny, a przede wszystkim historii stomatologii. Ekslibris ten przedstawia roślinny motyw dekoracyjny w kształcie serca (a może zęba?).

Istniejące inne ekslibrisy stomatologiczne bardziej lub mniej ukazują swoją przynależność do właściciela (stomatologa lub np. biblioteki dentystycznej), który prawdopodobnie powiązany jest z tą dziedziną medycyny. Pozwala to jednak pokazać, że także ta grupa zawodowa posiada swoje, ciekawe, ukazane w różnych formach graficznych, ekslibrisy.

W zbiorach specjalnych naszej Biblioteki posiadamy również ekslibrisy innych pracowników lub jednostek organizacyjnych związanych z Akademią Medyczną we Wrocławiu. Przedstawione ekslibrisy może będą okazją do tworzenia własnych, nowych ekslibrisów. Znak ten, umieszczany najczęściej wewnątrz książki, charakteryzuje w prosty, ale i zwięzły sposób osobę właściciela lub dany księgozbiór. Taka, czasami mikroskopijna, forma twórczości artystycznej, która ma już swoją kilkuwiekową tradycję, jest wyjątkowym wyrazem umiłowania książki.

MUDR. HORÁKOVÝCH

DENTISTRY
LIBRARY
McGILL UNIVERSITY
MONTREAL

EX LIBRIS

Bibliografia

B o j c z u k Hanna: Graficzne znaki książkowe lekarzy i współczesnych stomatologów polskich. W: Zawód dentysty – lekarza stomatologa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku / pod red. Bożeny Urbanek. Warszawa 2007 s. 269-277. Z serii „Zawody Medyczne na Ziemiach Polskich w XIX i XX Wieku"

B r u z i e w i c z - M i k ł a s z e w s k a Barbara: Jonas Juliusz, Walter Bruckowie – rodzina wrocławskich dziewiętnastowiecznych i dwudziestowiecznych dentystów, lekarzy i stomatologów. W: Zawód dentysty – lekarza stomatologa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku / pod red. Bożeny Urbanek. Warszawa 2007 s. 66-74. Z serii „Zawody Medyczne na Ziemiach Polskich w XIX i XX Wieku"

B r u z i e w i c z - M i k ł a s z e w s k a Barbara: Zarys dziejów uniwersyteckiej stomatologii we Wrocławiu. Wrocław 2008 [rozprawa habilitacyjna]

D ą b r o w s k i Jan: Bibliografia polskiego ekslibrisu medycznego 1958-2008. W: Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego 9-11 września 2009 / pod red. Radosława Gazińskiego. Szczecin 2010 s. 81-84. Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego" T. 7

D ą b r o w s k i Jan: Ekslibrisy i inne cenne kolekcje w zbiorach specjalnych Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. W: Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego 9-11 września 2009 / pod red. Radosława Gazińskiego. Szczecin 2010 s. 74-80. Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego" T. 7

2 0 - l e c i e odrodzonego samorządu lekarskiego na Dolnym Śląsku. DIL w latach 1989-2009. Ludzie, idee, kierunki działania / pod red. Andrzeja Kierzka. Wrocław 2009 s. 137

E n c y k l o p e d i a Wrocławia / red. nauk. Jan Harasimowicz. Wrocław 2000 s. 770.

K o r d a s Maria, B r u z i e w i c z - M i k ł a s z e w s k a Barbara, D o b r z y ń s k i Maciej: Profesor doktor habilitowany medycyny Tadeusz Szczęsny Owiński (1904-1995) – pionier i twórca powojennej stomatologii akademickiej we Wrocławiu. *Dent. Med. Prob.* 2010 Vol. 47 No. 4 s. 513-523

P a c i o r e k Magdalena: Działalność społeczna i organizatorska lekarzy dentystów pierwszej połowy XX wieku. W: Zawód dentysty – lekarza stomatologa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku / pod red. Bożeny Urbanek. Warszawa 2007 s. 156-166. Z serii „Zawody Medyczne na Ziemiach Polskich w XIX i XX Wieku"

Mgr Anna Budzińska

Mgr Marzena Świerczyna

Wrocław - AM

ZNAKI PROWENIENCYJNE W CZASOPISMACH PONIEMIECKICH W ZBIORACH BIBLIOTEKI AKADEMII MEDYCZNEJ WE WROCŁAWIU

Abstract

The subject matter of the article is an analysis of selected marks of ownership of periodicals from the late nineteenth and early twentieth century (mostly German) in the Library of Wroclaw Medical University. These marks are not only a substitute for history - they make it possible to trace the ways in education of medical personnel, as well as its scientific advances. The marks of ownership in the magazines were published mostly in the form of stamps, ex-libris (bookplate) or handwritten signatures placed mainly on the title pages of magazines

Powstało już wiele publikacji, w których poddano analizie charakter zbiorów poszczególnych bibliotek naukowych. W tej pracy postanowiono skupić się na jednym aspekcie – pieczątkach zamieszczanych w XIX-wiecznych czasopismach znajdujących się w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. Jest to temat warty zbadania, ponieważ znaki proweniencyjne świadczą o historii zarówno księgozbiorów, jak i instytucji, w których dane książki, czy czasopisma się znajdują. W ogromnej mierze są to periodyki niemieckojęzyczne, ponieważ Wrocław był wówczas miastem niemieckim. Nie brak jednak czasopism polskich, zwłaszcza w drugiej połowie XIX wieku i w pierwszej połowie XX wieku.

Aby lepiej zrozumieć realia czasów, z których omawiane pieczątki pochodzą, warto poznać historię Alma Mater dla lekarzy. W 1811 roku rozkazem gabinetowym króla Fryderyka Wilhelma III przeniesiony został do Wrocławia uniwersytet z Frankfurtu nad Odrą zwany popularnie Viadriną i połączony z istniejącą we Wrocławiu od

roku 1702 dwuwydziałową akademią jezuicką zwaną Leopoldiną. Nowo powstały uniwersytet niemiecki otrzymał nazwę Universitas Literarum Vratislaviensis lub Vratislavia. Uczelnia prowadziła działalność naukową i dydaktyczną w ramach pięciu wydziałów: teologii protestanckiej, teologii katolickiej, prawa, medycyny i filozofii[1].

Organizacja Wydziału Lekarskiego w 1811 roku przypadła profesorom przybyłym z Frankfurtu. Kłopotów szczególnie lokalowych, było wiele. Katedry i Zakłady medyczne były skąpo wyposażone, źle urządzone i rozrzucone w różnych częściach miasta. Niektóre z nich okresowo mieściły się nawet w domach prywatnych. Dofinansowanie ze strony Państwa było nikłe, a to wpływało na ograniczenie etatów, obniżenie poborów pracowników i niedostateczne wyposażenie tych instytucji. Stan ten zaczął się poprawiać od drugiej połowy XIX wieku. Wraz z szybkim rozwojem gospodarczym państwo dotkliwie odczuwało potrzebę wykształconej kadry. Po wojnach z Danią, Austrią i Francją sytuacja finansowa Prus raptownie się poprawiła. Umożliwiło to intensywniejsze finansowanie wszystkich zakładów naukowych, a w tym i Uniwersytetu Wrocławskiego. W tym czasie na całym świecie wraz z osiągnięciami techniki nastąpiła gwałtowna specjalizacja wiedzy medycznej. Na Wydziale Lekarskim we Wrocławiu wyodrębniły się wówczas nowe kliniki, zakłady i instytuty. Wzrosła też liczba pracowników naukowych, dydaktycznych i studentów[2]. Równocześnie z powstaniem uniwersytetu została utworzona Biblioteka Uniwersytecka. W 1811 roku księgozbiór Biblioteki Uniwersyteckiej pochodził z trzech głównych źródeł: Biblioteki Uniwersyteckiej we Frankfurcie nad Odrą, biblioteki wrocławskiej Leopoldiny oraz Śląskiej Biblioteki Centralnej[3].

Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu powstała w 1946 roku przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wrocławskiego pod nazwą Biblioteka Lekarska jako równorzędna z Biblioteką Uniwersytecką i Biblioteką Politechniki Wrocławskiej. Zorganizowano ją od podstaw, ponieważ przedwojenny Wydział Medyczny Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma nie posiadał wydzielonej biblioteki. W 1950 roku, w związku z reorganizacją szkolnictwa wyższego i utworzeniem Akademii Medycznej, Biblioteka otrzymała swą obecną nazwę – Biblioteka Główna Akademii Medycznej.

Dużym utrudnieniem w pisaniu tej pracy było odczytywanie pieczątek. Robione wielokrotnie zdjęcia nie ukazywały w całości nazwy instytucji, bądź inicjałów, bądź podpisów właściciela czasopisma znajdujących się na pieczątkach. Często rozmazane znaki utrudniały odczytywanie.

---

[1] Jan S m e r e k a : Rozwój studiów lekarskich i stomatologicznych w Uniwersytecie Wrocławskim W: Polacy na studiach lekarskich we Wrocławiu w latch 1811-1918. Wrocław 1979 s.10

[2] Teresa K u l a k , Mieczysław P a t e r , Wojciech W r z e s i ń s k i : Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002. Wrocław 2002 s.76

[3] Ibidem, s.12-13

W czasach panowania III Rzeszy obok imiennych pieczątek figurowały niemieckie nazwy instytucji, klinik, zakładów i szpitali wraz z symbolem swastyki. Korzystanie z niżej wymienionych źródeł umożliwiło ustalenie przypuszczalnych właścicieli czasopism - lekarzy, profesorów lub instytucje – kliniki, zakłady, szpitale:

Krankenhaus-Lexikon fuer das Deutsche Reich: die Anstaltsfuersorge fuer Kranke und Gebrechliche und die hygienischen Einrichtungen der Staedte im Deutschen Reich Am Anfang des zwanzigsten Jahrhunderts / nach amtlichen Quellen hrsg. Von A. Guttstadt.-Berlin: Verl. Von Georg Reimer, 1900,

Biographisches Lexicon der hervorragenden Aerzte: aller Zeiten und Voelker. Bd. 6, Treiber – Zypen: Nachtraege und Ergaenzungen / Hrsg. Von August Hirsch; spec.-red. Von A. Wernich ; Mitw. A. Anagnostakis [et al.].-Wien; Leipzig: Urban & Schwarzenberg, T.1-5 1888

Encyklopedia Wrocławia, pod red. nauk. Jana Harasimowicza. Wrocław 2000,

Kozuschek Waldemar: Historia Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Akademii Medycznej we Wrocławiu w latach 1702-2002. Wrocław 2002

Kulak Teresa, Pater Mieczysław, Wrzesiński Wojciech: Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002, Wrocław 2002

Szarejko Piotr: Słownik lekarzy polskich XIX wieku. T.1. Warszawa1991

W kilku przypadkach nie udało się odnaleźć więcej informacji o dawnych lokalizacjach i nazwach zakładów, które zostały powołane i istniały bardzo krótko, bądź były przenoszone do innych miejsc Wrocławia. Widniejące nazwiska lekarzy bez podanego imienia utrudniają stwierdzenie nie tylko pochodzenia lekarza, lecz także specjalizacji którą wykonywał.

* Serdecznie dziękujemy Państwu Hansowi i Małgorzacie Engeleit za życzliwą pomoc w tłumaczeniu nazw niemieckich.

Królewski Instytut Patologii Uniwersytetu Wrocławskiego

Królewska Uniwersytecka Klinika Dziecięca we Wrocławiu

Uniwersytecka Klinika Dziecięca we Wrocławiu

Uniwersytecka Klinika Dziecięca we Wrocławiu [pieczątka z okresu III Rzeszy]

Izba Przemysłowo-Handlowa w Radomiu

Klinika Chirurgiczna Uniwersytetu Wrocławskiego

Instytut Higieny Królewskiego Uniwersytetu Wrocławskiego

Instytut Higieny Uniwersytetu Wrocławskiego

Własność Instytutu Higieny Uniwersytetu Wrocławskiego

Miejski Dom Opieki w Praczach Odrzańskich

Biblioteka Kliniki Medycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, Testament Tajnego Radcy Prof. Dr Alfreda Kasta
Prof. Dr Alfred Kast – Dyrektor Kliniki Uniwersyteckiej, dziekan Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1896 /97. Podpis i pieczątka Profesora.

Klinika Medyczna Królewskiego Uniwersytetu Wrocławskiego

Kutner Hermann (1870-1932) lekarz, neurochirurg, profesor. Studia medyczne odbył w Tybindze, Erlangen i Kiloni. W latach 1907 -1932 kierownik Katedry Chirurgii Uniwersytetu Wrocławskiego. Do historii medycyny przeszedł jako twórca innowacyjnych metod stosowanych w chirurgii plastycznej, w chirurgii odbytnicy, usuwaniu tętniaków oraz w leczeniu uszkodzeń czaszki. Niektóre opisy anatomiczne i patologiczne autorstwa Kutnera jak również liczne metody operacyjne noszą jego imię [exlibris].

Klinika Chirurgiczna we Wrocławiu mieszcząca się w Szpitalu Wszystkich Świętych

Biblioteka Lekarskiej Kliniki Uniwersyteckiej

Exlibris Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu

Królewska Uniwersytecka Klinika Chorób Uszu Nosa i Gardła

Klinika Chorób Uszu Nosa i Gardła Uniwersytetu Wrocławskiego

Biblioteka Kliniki Chorób Uszu, Nosa i Gardła Uniwersytetu Wrocławskiego

Zakład dla Obłąkanych w Brzegu

Prowincjonalny Zakład dla Obłąkanych w Brzegu

Czytelnia Lekarsk w Szpitalu Wszystkich Swiętych we Wrocławiu

Dyrektor Prowincjonalnego Zakładu dla Obłąkanych w Lubiążu

Miejski Urząd Statystyczny we Wrocławiu

Zakład dla Głuchoniemych we Wrocławiu

Królewski Instytut Farmaceutyczny Uniwersytetu Wrocławskiego

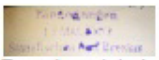

Pierwszy zapis w Urzędzie Statystycznym Prawdopodobnie datownik (wpłynięcie 11 maja), na pieczątce rok nieczytelny, Urząd Statystyczny Wrocław

Biblioteka Królewskiej Kliniki Ginekologicznej Uniwersytetu Wrocławskiego

Prowincjonalny Zakład Akuszerek Kliniki Ginekologicznej we Wrocławiu

Instytut Farmakologiczny Królewskiego Uniwersytetu Wrocławskiego

Instytut Farmakologii we Wrocławiu

Dyrektor Zakładu Nauczania Akuszerek w Klinice Ginekologicznej

Krajowy Zakład Ubezpieczeń Społecznych Sląsk-Uzdrowisko Istebna

Biblioteka Urzędu Nauczycielskiego we Wrocławiu

Instytut Medycyny Sądowej Uniwersytetu Wrocławskiego

Biblioteka Instytutu Medycyny Sądowej i Kryminalistyki Naukowo - Przyrodniczej. Instytut przyjął nazwę 1 kwietnia w 1935 roku

Dr Richard Kohn (praktyka lekarska we Wrocławiu)

Klinika Psychiatrii i Chorób Nerwowych Uniwersytetu Wrocławskiego

Biblioteka Instytutu Rentgenowskiego „Nathana Littauera - Stiftung" w Szpitalu Zydowskim we Wrocławiu. Pierwsza pracownia rentgenologiczna utworzona w 1927 przez fundację Nathana Littauera - Stiftung we Wrocławiu

Carl Goebel. Pracował w latach 1903 -1905 jako asystent u Jana Mikulicza-Radeckiego, następnie został prymariuszem Szpitala Augusty. W latach późniejszych znajdował się tam zespół klinik AM przy ulicy Poniatowskiego. Później pracował w Szpitalu Bethanien we Wrocławiu (obecnie Klinika Ginekologii i Położnictwa AM we Wrocławiu przy ulicy Dyrekcyjnej).

Exlibris Georga Gottsteina , który był uczniem Jana Mikulicza-Radeckiego. Później został ordynatorem Szpitala Zydowskiego we Wrocławiu

Prof. Walther Dieter kierownik wrocławskiej Katedry Okulistyki w 1934 roku

Dr med. Karl Reuter -Dyrektor Instytutu Medycyny Sądowej, który kierował Zakładem w latach 1926-1934

Dr Paul Becker, Ordynator oddziału ginekologicznego w Szpitalu St-Georg.

Szpital Polskiej Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, który powstał z inicjatywy hrabiny Vally Ponińskiej w 1899 roku. W szpitalu sprawowano opiekę lekarską w zakresie chirurgii wewnętrznej, specjalnością zaś było zabiegowe leczenie chorób laryngologicznych.

Dar hrabiego Hansa Georga von Oppersdorff - Oberglogau dla Uniwersyteckiej Kliniki Dziecięcej we Wrocławiu

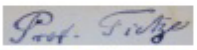

Prof. Alexander Tietze Ordynator oddziału chirurgicznego Szpitala Wszystkich Świętych we Wrocławiu, był uczniem Jana Mikulicza-Radeckiego (żył w latach 1864-1927).

Dr med. Renner (brak imienia na pieczątce – adres: ul. Swidnicka 44, Wrocław)

Prof. Jan Mikulicz Radecki Chirurg, ostatnie 15 lat życia pracował we Wrocławiu. Jako pierwszy zwrócił uwagę na konieczność zachowania sterylnych warunków na sali operacyjnej, doskonalił rzemiosło chirurgiczne, niektóre narzędzia chirurgiczne i jednostki chorobowe noszą Jego imię. Do dziś istnieje stworzona przez niego sala operacyjna.

Biblioteka Warszawskiego Towarzystwa Higienicznego

Zarząd Państwowego Uzdrowiska w Obornikach Śląskich

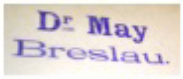

Dr May ,Wrocław

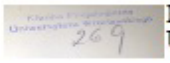

Klinika Fizjologiczna Uniwersytetu Wrocławskiego

Dr Stanisław Kurtz

Izba Rzemieślnicza w Kielcach

Klinika Okulistyczna we Lwowie

Władysław Rodys 1864-1944, był pediatrą. Większą część życia zawodowego spędził w Warszawskim Szpitalu dla Dzieci. Przez 20 lat był tam ordynatorem.)

Mieczysław, nazwisko nieczytelne, asystent Szpitala Ginekologiczno-Położniczego Państwowego Szpitala (nazwa nieczytelna) w Krakowie.

Zakład Historii Medycyny Uniwersytetu Wrocławskiego

Zakład Medycyny Sądowej Uniwersytetu Wrocławskiego

Zakład Mikrobiologii Lekarskiej Uniwersytetu Wrocławskiego

Tadeusz Tempka, ur. 15. X. 1885 r. w Krakowie. Był lekarzem internistą; od 1946 członek PAU, od 1952 PAN; od 1928 prof. Chorób wewn. Uniwersytetu Jagiellońskiego, następnie Akademii Medycznej w Krakowie (do 1962). Do historii medycyny przeszedł jako autor licznych prac naukowych dotyczących m.in. balneologii klinicznej, a zwłaszcza hematologii - podstawowy podręcznik *Choroby układu krwiotwórczego* (t.1-2, wyd.2 1954-56) Physiologie der Milz, w: Handbuch der gesamten Hämatologie (1967); nagroda państw. I stopnia (1953)

Zakład Botaniki Farmaceutycznej Akademii Medycznej we Wrocławiu

Centralna Biblioteka Naukowa Zakładu Leczenia Gruźlicy w Kowarach

Ex Libris i dedykacja Prof. Tadeusza Szczęsnego Owińskiego (1904-1995) twórcy uniwersyteckiej stomatologii w powojennym Wrocławiu.
Był On pierwszym dyrektorem Oddziału Stomatologii (1947-1949), dziekan Wydziału Lekarskiego (1960-1962)

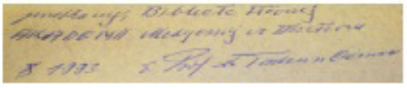

Dr Juliusz Drak asystent Kliniki Okulistycznej Uniwersytetu Lwowskiego

Dr Kalikst Bronikowski specjalista chorób uszu, nosa, gardła, krtani.

Jan Horwatt-Bożyczko. Lekarz chorób płuc. Ur.14 IV 1914 w Kadijewce (Ukraina),

W pracy zawodowej poświęcił się walce z gruźlica i chorobami płuc.

Dr med. Tadeusz Lorenz, urodził się 21 stycznia 1906 roku w Drohobyczu. Swą pracę zawodową związał z chirurgią i urologią. Pracował najpierw w Lwowie, potem w Gdańsku, a następnie we Wrocławiu. 1 lutego 1958 roku został powołany na stanowisko kierownika Kliniki Urologii Akademii Medycznej we Wrocławiu. Równocześnie został ordynatorem oddziału urologicznego Wojewódzkiego Szpitala im. Babińskiego, na bazie którego działa Klinika oraz kierownikiem Urologicznego Ośrodka Naukowo-Leczniczego w Cieplicach Zdroju. 30 października 1958 roku otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego. Przez 18 lat kierował Kliniką i Oddziałem, liczącymi łącznie 70 łóżek.

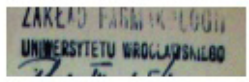

Zakład Farmakologii Uniwersytetu Wrocławskiego

Dr med. Stefan Warszewski, fizjochirurg w Sanatorium Bukowiec k. Kowar.
Lecznica Bukowiec (Heilstate Buchwald) została uruchomiona w lipcu 1916 roku. Scisle współpracowała z zakładem „Wysoka Łąka". Przeznaczona dla cięższych postaci gruźlicy. Dr Stefan Warszewski przejął ordynature oddziału chirurgicznego w 1948 roku.
W 1972 roku Sanatorium „Bukowiec" przekształciło się w zakład lecznictwa zamkniętego o charakterze ogólnym. Zakład Wysoka Łąka (Hohenwiese - wieś koło Kowar)istnieje do dziś jako Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Zespół Gruźlicy i Chorób Płuc w Kowarach

Państwowy Instytut do spraw Administracji Niemieckich Kapielisk Uniwersytet Wrocławski

Prezydent Naczelny (Administracja Śląskiego Związku Prowincjonalnego Krajowej Centrali Genetycznej)

Urząd Zdrowia w Berlinie (pieczątka prof. Ernsta Leydena)

Exlibris – Ernsta Viktora von Leydena (ur. 20 kwietnia 1832, zm. 5 października 1910) –niemieckiego internisty i wykładowcy. Leyden studiował medycynę na Uniwersytecie Fryderyka Wilhelma w Berlinie. W latach 90 XIX wieku był lekarzem Aleksandra III.

Księgozbiór Państwowego Urzędu Zdrowia

Królewski Urząd Zdrowia w Berlinie

Królewski Urząd Zdrowia w Berlinie

Państwowy Urząd Zdrowia w Berlinie (pieczątka z okresu III Rzeszy)

Aleksander Freund był rodowitym Ślązakiem. Habilitację uzyskał we Wrocławiu. Był uczniem Juliusa Wilhelma Betschlera. Zajmował się leczeniem raka macicy. Udało mu się całkowicie wyleczyć chorą na ten nowotwór.

Biblioteka Krajowego Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego w Nietleben

Klinika Chirurgiczna Uniwersytetu w Giessen

Karl Wilhelm Ernst Joachim Schönborn (ur. 8 maja 1840 we Wrocławiu, zm. 10 grudnia 1906 w Würzburgu). Był niemieckim chirurgiem. Studiował medycynę we Wrocławiu, Heidelbergu, Getyndze i Berlinie, tytuł doktora medycyny otrzymał w 1863 roku. Następnie był asystentem Roberta Ferdinanda Wilmsa (1824-1880) w berlińskim szpitalu Bethanien, i asystentem Bernharda von Langenbecka (1810-1887) w szpitalu uniwersyteckim. W 1871 roku został profesorem na Uniwersytecie w Królewcu, a od 1886 do śmierci w 1906 roku był profesorem chirurgii na Uniwersytecie w Würzburgu. Schönborn jest pamiętany za prace dotyczące chirurgicznego leczenia rozszczepów podniebienia.

Biblioteka dr Emila Magnusa - prawdopodobnie chodzi tutaj o Emila Wilhelma Magnusa Georga Kraepelina. Emil Kraepelin (1856-1926) był twórcą szkoły psychiatrii niemieckiej i klasyfikacji chorób psychicznych. Stworzył pojęcie jednostki nozologicznej. Opracował pojęcie otępienia wczesnego (dementi praecox), włączając do tej psychozy katatonię i hebefrenię. Autor podręcznika psychiatrii (1893). Opisał psychozę maniakalno-depresyjną jako odrębną jednostkę chorobową. Twórca podziału psychoz na endogenne i egzogenne. Profesor klinik psychiatrycznych w Monachium, Lipsku, Dreźnie, Dorpacie, Heidelbergu.

Biblioteka Prowincjonalnego Zakładu dla Obłąkanych w Toszku, [Górny Śląsk]

Biblioteka Lecznicy w Plagwitz [Lipsk]

Instytut Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie

dr med. Druckor (okulista w Stuttgarcie łącznie z adresem na pieczątce)

Biblioteka Ludowa miasta Kassel w Niemczech

Dahlem - okręg (poddzielnica) Berlina, jeden z siedmiu okręgów szóstej dzielnicy Berlina - Steglitz-Zehlendorf.

Wolny Uniwersytet Berlina (niem. *Freie Universität Berlin, FU Berlin*) - jeden z czterech największych uniwersytetów Berlina, mający swoją siedzibę w Dahlem (południowo-zachodnia część miasta).Został założony 4 grudnia 1948 w amerykańskiej strefie okupacyjnej jako odpowiedź na coraz ostrzejszy konflikt Wschód-Zachód. Wydział Medycyny - *Charité* (niem. *Medizinische Fakultät Charité*) tworzony jest obecnie wspólnie z Uniwersytetem Humboldta.
W lutym 2004 FU nawiązał także strategiczne partnerstwo z Ludwig-Maximilians-Universität München [Monachium].

Biblioteka Główna Kliniki Uniwersyteckiej we Frankfurcie nad Menem

Klinika Oczna Wydziału Lekarskiego szpitala de l'Hotel-Dieu. Hôtel-Dieu, najstarszy szpital Paryża, położony na Cité, w bezpośrednim sąsiedztwie katedry Notre-Dame. Założony ok. 660 r. przez Saint Landri, ósmego biskupa Paryża znajdował się początkowo na miejscu obecnego placu przed katedrą, zniszczony przez pożar w 1772 r., odbudowany w I połowie XIX w. na południe od placu Parvis Notre-Dame. W trakcie przebudowy Paryża przez barona Haussmanna postanowiono utworzyć plac katedralny, w związku z czym H.D. całkowicie rozebrano i odbudowano na przeciwnej, północnej flance placu, na miejscu dawnej, XVIII-wiecznej ochronki. Budynek projektowany przez Arthura-Nicolasa Dieta i Emile-Jacquesa Gilberta powstał w latach 1865-78 w obecnym kształcie. Zajmuje teren między Parvis a Sekwaną. Budynki szpitala usytuowane są w czworobok, a do dłuższych boków prostokąta przylega osiem pawilonów dla chorych. Między skrzydłami znajduje się dziedziniec, zamknięty kaplicą przyszpitalną wzniesioną w stylu neorenesansowym.

Państwowy Urząd ds. Zdrowia, Filia Dahlem

Exlibiris Biblioteki Uniwersyteckiej w Chicago, University of Chicago - prywatny, niezależny wyznaniowo uniwersytet z siedzibą w Chicago. Oficjalnie powołany w 1857 roku, faktycznie utworzony w 1890 r. dzięki funduszom przekazanym przez J.D. Rockefellera.

Pracownia Kardiograficzna Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Pittsburgu (University of Pittsburgh w USA, założony w 1787 roku).

Hansen Prof. Dr. Med. (znamy prawdopodobnie imię, miejscowość: Kjobenhavn). Poniżej podpis.

Ferdynand Albert Thierfelder (12 grudnia 1842 - 22 stycznia 1908) - niemiecki lekarz, patolog urodzony w Miśni.

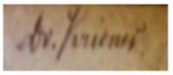

Prawdopodobnie podpis Ranvier. Ranvier Louis Antonie (1835-1922) był patologiem. Opisał przewężenia (węzły) we włóknach nerwowych.

Ex-Libris Arthura Marthenssona

Bibliografia

D a h l e m : Wikipedia Wolna Encyklopedia [Online]. Protokół dostępu: http://pl.wikipedia.org/wiki/Dahlem [19.11.2009]

L e y d e n Ernst Viktor von: Wikipedia Wolna Encyklopedia [Online]. Protokół dostępu: http://pl.wikipedia.org/wiki/Ernst_Viktor_von_Leyden [18.11.2009]

G r z e g o r c z y k - S k i b i ń s k a Teresa: Z dziejów lecznictwa przeciwgruźliczego ziemi jeleniogórskiej: W 100-lecie Szpitala "Wysoka Łąka". Jelenia Góra 2002

H a r a s i m o w i c z Jan: Encyklopedia Wrocławia. Wrocław 2000

H o r w a t t - B o ż y c z k o Jan: Hasła biograficzne (baza pełnotekstowa) [Online]. Protokół dostępu: http://dokument.sum.edu.pl/biogramy.asp#1 [18.11.2009]

S c h ö n b o r n Karl Wilhelm Ernst Joachim: Wikipedia Wolna Encyklopedia [Online]. Protokół dostępu: http://pl.wikipedia.org/wiki/Karl_Wilhelm_Ernst_Joachim_Sch%C3%B6nborn [18.11.2009].

K o m e n d e r Janusz: Wielki słownik medyczny, Część biograficzna. Warszawa 1996

K o n o p k a Tomasz: Jubileusz 60-lecia uniwersyteckiej stomatologii w powojennym Wrocławiu. *Gaz. Uczel*. 2007 R.8 nr 7 s. 2-8

K o r z e n i o w s k i Lucjan, P u ż y ń s k i Stanisław: Encyklopedyczny słownik psychiatrii. Wyd. 3 popr. i rozszerz. - Warszawa 1986

K o z u s c h e k Waldemar: Historia Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Akademii Medycznej we Wrocławiu w latach 1702-2002 = Geschichte der Medizinischen und Pharmazeutischen Fakultaeten der Universitaet Breslau sowie der Medizinischen Akademie Wrocław in den Jahren 1702-2002. Wrocław 2002

K o z u s c h e k Waldemar: Jan Mikulicz-Radecki 1850-1905: współtwórca nowoczesnej chirurgii = Johann von Mikulicz-Radecki 1850-1905: Mitbegruender der modernen Chirurgie.Wrocław 2005

K u l a k Teresa, Pater Mieczysław, Wrzesiński Wojciech: Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002. Wrocław 2002

P i n k w a r t Maciej: Paryż. Przewodnik turystyczny. Łódź 1997

P i s a r s k i Tadeusz: Szkoły i twórcy współczesnej ginekologii polskiej. Poznań 1991

P o r t a l Wiedzy: Uniwersytet w Chicago [Online]. Protokół dostępu: http://portalwiedzy.onet.pl/69796,,,,uniwersytet_w_chicago,haslo.html [27.11.2009]

R a j c z y b a Małgorzata [śląski rozdział dzieła miłosierdzia] [Online]. Protokół dostępu: http://www.luteranie.pl/www/info0112kd-rajczyba.htm [01.12.2009]

R u d o w s k i Witold, Ś r ó d k a Andrzej: Album chirurgów polskich. Polska Akademia Nauk. Wydział Nauk Medycznych. Wrocław 1990

R u d o w s k i Witold, B o g u s z Józef: Sylwetki chirurgów polskich. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydaw. PAN, 1982.

S m e r e k a Jan: Polacy na studiach lekarskich we Wrocławiu w latach 1811-1918. Wrocław 1979

S t o l a r c z y k Jarowit: Prof. dr med. Tadeusz Lorenz (1906-1986). *Urol. Pol.* 1992 T.45 z. 1 s. 54-55

S t o w a r z y s z e n i e miłośników Kowar: Kalendarium Kowar Lata 1148-1979 [Online]. Protokół dostępu: http://www.smk-kowary.pl/index.php/kowary/historia/kalendarium-lata-1148-1979 [28.11 2009]

S u c h o d o l s k i Bogdan: Wielka encyklopedia powszechna PWN. T. 1.Warszawa 1968

S z a r e j k o Piotr: Słownik lekarzy polskich XIX wieku. T. 1. Warszawa 1991

Ś r ó d k a Andrzej, S z c z a w i ń s k i Paweł: Biogramy uczonych polskich: materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN. Cz. 6, Nauki medyczne. Z. 1.Wrocław 1990

W a s z y ń s k i Edmund, O b a r a Marian: Sylwetki zasłużonych ginekologów polskich. Poznań 1991

W o l n y Uniwersytet Berlina: Wikipedia Wolna Encyklopedia [Online]. Protokół dostępu: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wolny_Uniwersytet_Berlina [19.11.2009].

Mgr Dagmara Szmajser
Warszawa - WUM

REKLAMA W MEDYCYNIE

Reklama jest częścią naszego życia, spotykamy się z nią właściwie na każdym kroku i chyba nie ma dziedziny, w której byśmy jej nie doświadczyli. Słyszymy ją w radiu, oglądamy w telewizji, prasie, na stronach WWW, widzimy ją na ulicy w postaci plakatów, billboardów, szyldów a nawet dostajemy ją bezpośrednio do ręki od osób rozdających ulotki. Reklama jest tak powszechna, że często nie zwracamy na nią uwagi a nawet nieświadomie używamy jej języka polecając jakiś produkt znajomym. Do kogo jest skierowana? Kto ma być jej odbiorcą? Wszystko zależy od rodzaju reklamowanego przedmiotu, którym może być w zasadzie wszystko, począwszy od dóbr podstawowych a skończywszy na luksusowych. Reklama może być ukierunkowana na najmłodszych odbiorców, na kobiety, mężczyzn, na starsze osoby, sportowców, właścicieli zwierząt bądź alergików. Najczęściej reklama ma formę płatną, tzn. reklamodawca płaci określonym mediom za przekaz komunikatu reklamowego, nad którym ma pełną kontrolę. Większość reklam ma cel komercyjny, jej przykładem może być właśnie reklama lekarska, której historia pokazuje jak bardzo zmieniała się ta dziedzina i oczekiwania odbiorców.

Reklama medyczna dawniej

W literaturze istnieje wiele definicji reklamy, na ich podstawie możemy stwierdzić, że reklama to sposób komunikowania się, z użyciem odpowiednich technik, którego celem jest zwrócenie uwagi na dany produkt, usługę bądź ideę. Wśród ogólnie przyjętej reklamy wyróżniamy reklamę lekarską, inaczej nazywaną medyczną lub farmaceutyczną. Jej historia wiąże

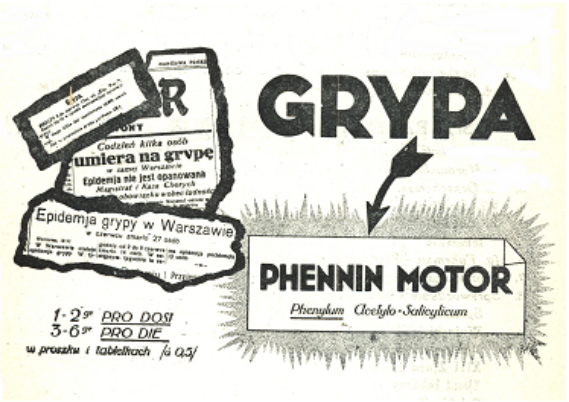

się ściśle z pierwszymi reklamami. Nie da się ustalić konkretnej daty powstania reklamy i jej pierwszego zastosowania w praktyce. Uczeni zakładają, że jej początki są mocno powiązane z handlem, którego zalążki miały miejsce już w epoce prehistorycznej. W starożytności pojawiły się pierwsze formy reklamy – nawoływania zapowiadaczy o jarmarkach, informacje handlarzy o towarach czy napisy na ścianach zawiadamiające o walkach gladiatorów lub targach niewolników. Już wtedy można się doszukać ogłoszeń z dziedziny medycyny, przykładem może być napis umieszczony na kamieniu z okolic Hereford (eksponat British Museum) zachwalający maść: „T. Vindaius Ariovestus – Chloron - niezrównana maść sporządzona z anyżku". Dowiadujemy się z niego nie tylko o maści, lecz także z czego jest wykonana i kto jest nadawcą wiadomości. Maści i zioła były pierwszymi oraz najliczniejszymi reklamowanymi produktami w Europie. Król Francji Franciszek I zażywał „mummiję" z rabarbarem, środek bardzo zachwalany przez medyków i reklamowany.

Wynalezienie druku przez Gutenberga jest uważane za przełom w dostępie do informacji, a więc i reklamy, przyjmując ją jako informację o produkcie bądź usłudze. Od około 1450 roku reklama zaczęła przybierać wymyślniejsze formy, przekaz był coraz bardziej odległy i docierał do większej ilości odbiorców. Daniel Defoe w swoim „Dzienniku roku zarazy" opisując epidemię cholery z 1665 roku, zwraca uwagę na mnogość ogłoszeń lekarzy, naklejanych na murach i ścianach budynków, polecających różnego typu medykamenty. W przypadku polskiej reklamy lekarskiej w prasie do końca XVII wieku nie była powszechna ze względu na małą liczbę osób umiejących czytać i pisać i, przede wszystkim, niewielką ilość lekarzy – nie musieli zabiegać o pacjentów, gdyż i bez ogłoszeń, ze względu na swoją liczebność, byli znani i poszukiwani. Kolejnym czynnikiem była ograniczona liczba wydawnictw publikujących ogłoszenia.

Następny przełom, datowany na XVIII i XIX wiek, spowodowany był wzrostem liczby aktywnych czytelników oraz rozwojem życia społecznego i gospodarczego. W Polsce odnotowano w tym czasie rozwój czasopism, a co za tym idzie, również reklamy. W drugiej połowie XIX wieku zaczęto otwierać agencje reklamowe i pojawili się pierwsi specjaliści od reklamy, sama reklama przestała być ulotką informacyjną zawierającą jedynie słowa, pojawiły się na niej rysunki i fotografie, przyciągające uwagę kolorem i wymyślną formą. Ogłoszenia farmaceutyczne wyróżniały się

pomysłowością, fantazją oraz inwencją. Mimo, że możliwości techniczne do drugiej połowy XX wieku ograniczały zamierzenia twórcze, jednak sama precyzja wykonania reklam, slogan i opis również dzisiaj zwracają uwagę.

Przeważnie ogłoszeniodawcy zamieszczali reklamę jeden raz, rzadko dwu lub trzykrotnie. Reklamowano głównie sposoby leczenia i lekarstwa. W czasopismach ogłaszał się każdy zajmujący się leczeniem, a więc lekarze, akuszerki, dentyści, cyrulicy, ale i również i oszuści. Tak było do końca XIX wieku, później zmieniły się możliwości reklamy i jej forma. Zaczęto zwracać baczniejszą uwagę na ton reklamy i jej treść. W porównaniu ze współczesną reklamą dawniej dominował przede wszystkim opis, rysunki były bardziej traktowane jako dodatek, odbiorca miał się przede wszystkim skupić na treści pisemnej niż ilustrowanej. Można to tłumaczyć sposobem odbierania reklam, były one wtedy inaczej traktowane niż obecnie, przede wszystkim służyły jako źródło informacji, oprócz tego takie ogłoszenia wywoływały lepszy oddźwięk. Można się zastanowić jak społeczeństwo z początku XX wieku zareagowałoby na współczesne reklamy, bardziej stawiające na obraz, chwytliwe hasło niż długie wymienianie zalet.

Reklama jaką znamy obecnie ukształtowała się pomiędzy latami 1850 a 1950 za sprawą środków masowego przekazu. Stała się bardzo zróżnicowana pod względem formy przekazu, to nie była już tylko ulotka, ogłoszenie w radiu, telewizji, prasie czy w Internecie, ale też człowiek przebrany za produkt, slogan wypisany na przedmiotach codziennego użytku np. długopisie, torbie na zakupy, serwetce. Nie tylko forma przekazu ewoluowała, lecz również zamysł twórcy, wcześniej reklama miała zachęcać odbiorcę do produktu lub usługi, dziś nierzadko reklama śmieszy, oburza, nawet straszy. Tak naprawdę każda reakcja jest dobra, jeśli tylko odbiorca nie przechodzi obojętnie obok reklamy.

Do drugiej wojny światowej najpowszechniejszym sposobem informowania obywateli o wszelkiego rodzaju medykamentach, specyfikach, zabiegach medycznych było ogłoszenie w prasie. Ponieważ ludzie bardzo wierzyli reklamie była ona często stosowana bez względu na cenę. Ogłoszenia pojawiały się niezwykle często, gdyż nie było jeszcze ograniczeń częstotliwości ukazywania się reklam. Oprócz typowej reklamy zachwalającej medykament lub sposób leczenia stosowano tzw. listy dziękczynne pacjentów, niejednokrotnie pisane przez samych medyków. Obecnie nie stosuje się już tego typu praktyk, choć na stronach WWW pojawiają się opinie nt. poszczególnych przychodni i lekarzy, które można traktować jako odpowiednik

listów dziękczynnych z początku XX wieku.

Ogłoszenia z przełomu XIX i XX wieku ukazują nie tylko używane dawniej leki i metody leczenia lecz również przytaczają nazwiska lekarzy. Reklamy możemy zatem traktować również jako potencjalne źródło biograficzne. Można się z nich zaczerpnąć wszystkie podstawowe wiadomości nt. danego doktora, w tym także w jaki sprzęt był zaopatrzony jego pokój. Niejednokrotnie właśnie ogłoszenie w prasie pozwala poznać lepiej, albo w ogóle, środowisko lekarskie określonego terytorium. Pacjenci na podstawie ogłoszeń w prasie mogli wybrać najbardziej odpowiadającego im lekarza pod względem specjalizacji, stopnia wykształcenia, położenia gabinetu, dni i godzin praktyk, jedynym ograniczeniem właściwie była tylko cena lekarza. Podobnie jest z sanatoriami i uzdrowiskami. W prasie pojawiały się szczegółowe opisy ośrodków zdrowia, z których można się było dowiedzieć jakie proponowały warunki lecznicze, mieszkalne oraz żywieniowe. Zdjęcia ukazywały malownicze okolice i piękne budynki wraz z pokojami a cena miała zachęć do pobytu.

W ustroju socjalistycznym reklamiarstwo medyczne właściwie nie miało żadnego znaczenia. Ogłoszenia lekarskie pojawiały się niezwykle rzadko i dopiero w latach 90. XX wieku zaczęły się one na nowo pojawiać. Było to spowodowane zakazem reklamowania prywatnych praktyk lekarskich, które zresztą stanowiły wówczas margines działalności medycznej. Jedynie zakłady lub spółdzielnie świadczące usługi lekarskie mogły się ogłaszać. Współcześnie nie obowiązują tego typu ograniczenia, reklamy farmaceutyczne spotykamy równie często, co innych produktów.

Etyka w reklamie medycznej

Pod koniec XIX wieku zaczęto mówić o etyce lekarskiej i sposobie przedstawiania ogłoszeń medycznych. Wcześniej reklamy były zamieszczane bez jakikolwiek zahamować w treści, miejscu ukazywania oraz częstotliwości. Czasopisma, ze względu na duży dochód z drukowanych reklam, nie ograniczały przeznaczonej na ten cel powierzchni i drukowały ogłoszenia bez względu na ich treść. Dopiero w 1901 roku uchwalono pierwsze dyrektywy mówiące, jakie

reklamy mogą się ukazywać i z jaką częstotliwością. Z powodu braku konkretnych kar za łamanie kodeksów reklama w dalszym ciągu się rozwijała. W 1934 roku ukazały się przepisy prawne zabraniające publikowania reklam śródków leczniczych, na które nie uzyskano zezwolenia, które wprowadzały w błąd odbiorcę, ilustrowały przebieg choroby bądź wskazywały źródło nabywania leku, nie uprawnione do jego sprzedaży. Współcześnie także istnieją przepisy prawne regulujące treść reklam i sposób przedstawiania produktów. Ogłoszenia mogą być skierowane do publicznej wiadomości, do osób posiadających uprawnienia do wystawiania recept oraz do tych, zajmujących się dystrybucją produktów leczniczych. Co właściwie możemy

rozumieć przez pojęcie „produkt leczniczy”? Substancję lub mieszaninę różnych substancji, której przypisuje się właściwości lecznicze lub zapobiegawcze, bądź która jest podawana w celu zdiagnozowania choroby, przywrócenia, poprawienia lub zmodyfikowania funkcji organizmu w wyniku działania farmakologicznego, immunologicznego lub metabolicznego.[1]

Reklama produktu leczniczego skierowana do zwykłych obywateli powinna zawierać obowiązkowo nazwę leku, określenie substancji czynnej lub jej mieszaniny, przeciwwskazania do zażycia oraz ukazanie wytwórcy produktu. Bez względu na formę reklamy (dźwiękowa, audiowizualna, wizualna), musi ona zawierać ostrzeżenie w treści, określone w Rozporządzeniu, tzn.: „przed użyciem zapoznaj się z treścią ulotki dołączonej do opakowania bądź skonsultuj się z lekarzem lub farmaceutą, gdyż każdy lek niewłaściwie stosowany zagraża Twojemu życiu lub zdrowiu”. Nie zawsze niestety jest na nie miejsce i zdarzają się reklamy bez tego ostrzeżenia.

W Polsce zabronione jest reklamowanie leków na receptę, ogłoszenie nie powinno wprowadzać w błąd odbiorcę oraz nie może być ukierunkowane w jakikolwiek sposób na dzieci, w tym także nie może zawierać przedmiotów skierowanych do nieletnich. Treść reklamy musi się zgadzać z treścią charakterystyki produktu leczniczego. W

[1] Hasło na podstawie Ustawy z dnia 6 września 2001 r. „Prawo farmaceutyczne” (tekst jednolity: Dz. U. z 2008 r. Nr 45, poz. 271).

przypadku leków na receptę mogą być one reklamowane tylko i wyłącznie w mediach branżowych a ogłoszenia nie mogą zawierać ocen, sloganów, lecz tylko rzetelne informacje medyczne.

Kolejną różnicą są przepisy regulujące treść reklam, współcześnie można przedstawiać jedynie leki nie na receptę, stąd taki ogrom ukazujących się ogłoszeń o środkach przeciwbólowych, antyalergicznych czy wspomagających odporność. Produkty te dodatkowo nie mogą być rekomendowane przez lekarzy, choć twórcy reklam starają się omijać ten przepis przez ukazywanie w reklamach osób upodabnianych strojem do wizerunku lekarza.

Tym co najbardziej odróżnia współczesne reklamy od ogłoszeń z początku XX wieku są tematy tabu. Dawniej nie zastanawiano się czy reklama podpasek, środków na potencję czy prezerwatyw kogoś gorszy czy zniesmacza. Teraz fachowcy od reklamy zastanawiają się czy coś można przedstawiać w telewizji, prasie czy radiu, o jakiej porze i w jaki sposób. Ogłoszeniodawcy sprzed 100 lat bez przeszkód zamieszczali szczegółowe opisy każdego produktu. Ponieważ reklama była niejednokrotnie jedynym źródłem informacji o danym produkcie, zwłaszcza dla osób zamieszkujących peryferie miast, jej treść była inaczej postrzegana.

Reklama medyczna dziś

Tak jak i w starożytności, również dzisiaj mamy do czynienia z reklamą lekarską. Któż z nas nie zna Pani Goździkowej? Albo nie oglądał dziarskiej babci biegającej za wnuczką po zażyciu leku wspomagającego? Współczesne reklamy, w odróżnieniu od tych z początku XX wieku, nie zawierają długich opisów produktów, nie wymieniają pokaźnej listy zalet, lecz krótko i zwięźle informują o leku starając się jakimś szczegółem zapaść odbiorcom w pamięć. Mimo, że często spotykamy się z reklamą medyczną nie jest ona lubiana przez odbiorców. Być może jest to spowodowane zbyt małą kreatywnością jej twórców, reklamy nie są tak zabawne, jak spoty innych produktów bądź ogłoszenia leków wzbudzają w odbiorcach nieprzyjemne myśli. Trudno przyjąć konkretną odpowiedź.

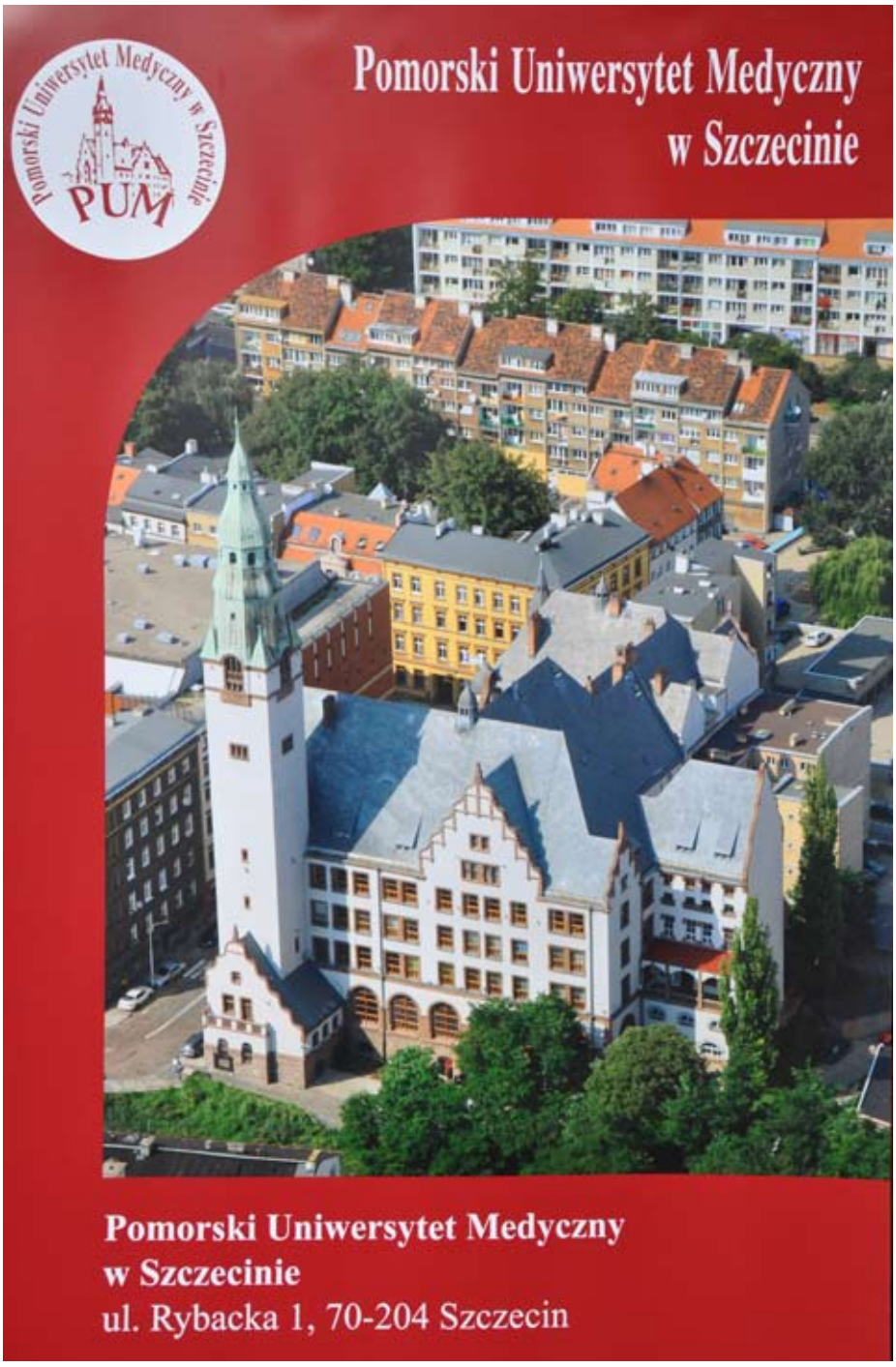
Pomorski Uniwersytet Medyczny
w Szczecinie
PUM
Pomorski Uniwersytet Medyczny
w Szczecinie
ul. Rybacka 1, 70-204 Szczecin

POKŁOSIE ZJAZDU NAUKOWEGO

Informacje ogólne, program, sponsorzy, wystąpienia, prezentacje, referaty i komunikaty oraz fotografie z XXIX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych: „Strategia kształtowania profilu bibliotekarza medycznego", zorganizowanej w 2011 roku przez mgr Dagmarę B u d e k , dyrektora Biblioteki Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie.

Rektorat Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Gmach biblioteki uczelnianej

PROGRAM

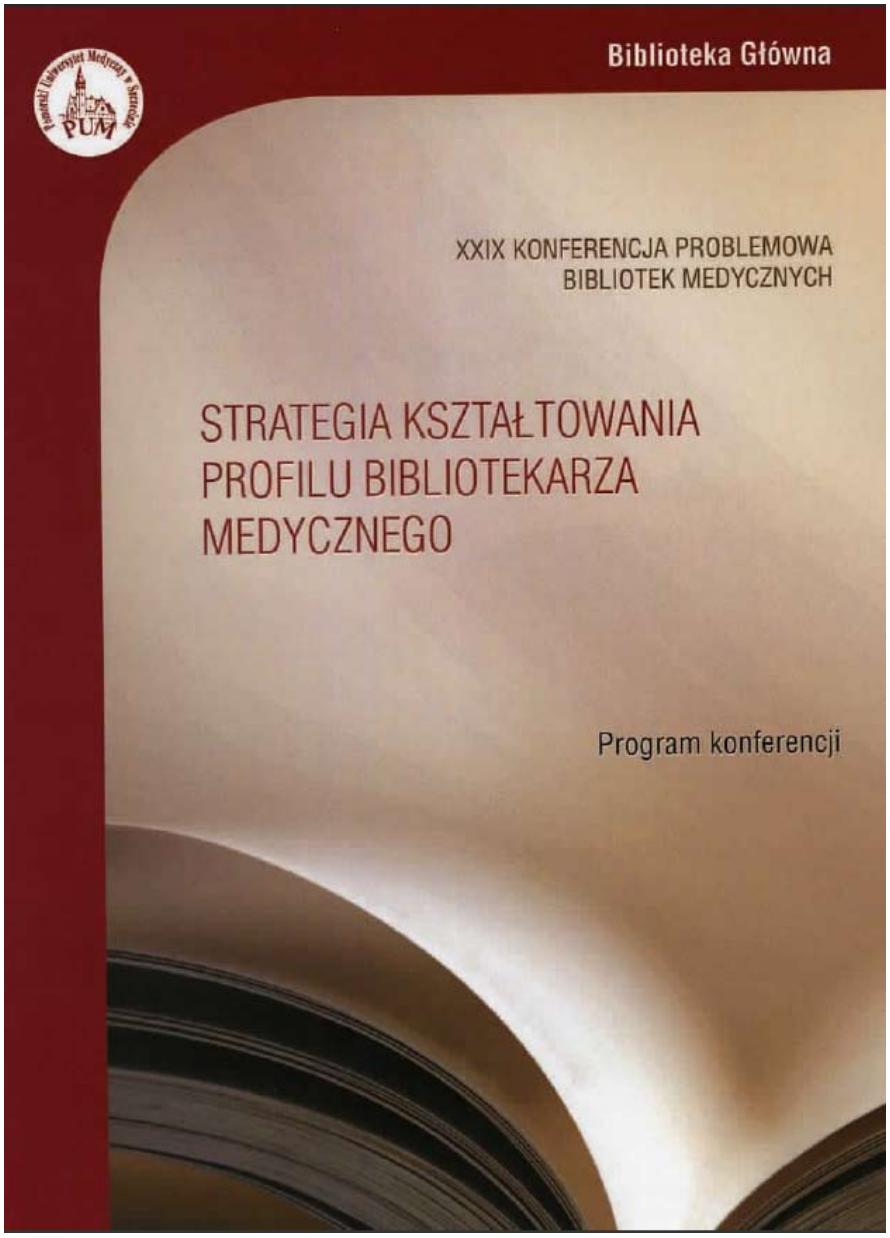
Biblioteka Główna
XXIX KONFERENCJA PROBLEMOWA
BIBLIOTEK MEDYCZNYCH
STRATEGIA KSZTAŁTOWANIA
PROFILU BIBLIOTEKARZA
MEDYCZNEGO
Program konferencji

XXIX Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych

"Strategia kształtowania profilu bibliotekarza medycznego"

Szczecin, 7 - 9 czerwca 2011 r.

PROGRAM

Miejsce obrad:
Rektorat Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
ul. Rybacka 1

7 czerwca 2011 r. (wtorek)

$9^{00} - 13^{00}$	Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych Miejsce spotkania: Biblioteka Główna PUM, al. Powstańców Wielkopolskich 20
$14^{00} - 15^{00}$	Rejestracja uczestników konferencji w miejscu obrad - rektorat PUM
$15^{00} - 15^{30}$	Uroczyste otwarcie konferencji Wystąpienia władz uczelni

Sesja I. Wizerunek nowoczesnego bibliotekarza medycznego

Prowadzenie: Ryszard Żmuda, Dagmara Budek

$15^{30} - 15^{50}$	Kim jesteśmy? Dokąd zmierzamy? – perspektywy rozwoju zawodowego pracowników bibliotek medycznych Urszula Zdeb, Małgorzata Marcjan, Monika Szczerba, Jolanta Cieśla (Biblioteka Medyczna Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum w Krakowie)
$15^{50} - 16^{10}$	Kompetencje zawodowe bibliotekarzy bibliotek naukowych na przykładzie bibliotek medycznych Renata Pabisiak (Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie)
$16^{10} - 16^{40}$	Przerwa na kawę
$16^{40} - 17^{00}$	Wygodny dostęp do pełnej oferty biblioteki z Primo i Primo Central od Ex Libris Maciej Dziubecki (Aleph Polska)

$17^{10} - 17^{20}$	Kształcenie bibliotekarzy medycznych (próba wizji lokalnej) Anastazja Śniechowska-Karpińska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie)
$17^{20} - 17^{30}$	„Zaprzyjaźnij się z biblioteką" czyli program warsztatów dla pracowników naukowych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi Witold Kozakiewicz (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi)
$17^{40} - 18^{00}$	Dyskusja
$19^{00} - 20^{00}$	Zwiedzanie Biblioteki Głównej PUM
20^{00}	Wieczór z bluesem w klubie Free Blues Club

8 czerwca 2011 r. (środa)

Sesja II. Wizerunek nowoczesnego bibliotekarza medycznego cd.

Prowadzenie: Aniela Piotrowicz, Irmina Utrata

$9^{00} - 9^{20}$	Elektroniczne źródła z zakresu medycyny oferowane przez wydawnictwa Wiley oraz Lippincott Williams & Wilkins Alina Przydańska (Jacek Lewinson)
$9^{20} - 9^{40}$	Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy we własnej placówce na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu Ewa Grządzielewska, Maria Kuczkowska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu)
$9^{40} - 10^{00}$	Motywacje zawodowe pracowników bibliotek medycznych Agnieszka Tupikowska (Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie)
$10^{00} - 10^{20}$	Rola książek elektronicznych w procesie badawczym Piotr Gołkiewicz (Elsevier)
$10^{20} - 10^{40}$	Dyskusja
$10^{40} - 11^{10}$	Przerwa na kawę
$11^{10} - 11^{30}$	Platformy e-learningowe oraz narzędzia dla klinicystów Urszula Sasimowicz (ABEIPS)
$11^{30} - 11^{50}$	Online Medical Resources from Oxford Tracy James (Oxford University Press)
$11^{50} - 12^{10}$	Między bibliotekarstwem a informatyką. Kim jest bibliotekarz systemowy? Anna Cymbor (Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie)

$12^{10} - 12^{30}$	Aspekty prawne twórczości bibliotekarzy – pracowników bibliotek naukowych Bolesław Howorka
$12^{30} - 12^{50}$	Nowości na OvidSP Dorota Mor (Wolters Kluwer)
$12^{50} - 13^{10}$	Dyskusja
$13^{10} - 14^{30}$	Obiad

Sesja III. Zagadnienia bibliografii i bibliometrii
Prowadzenie: Anna Grygorowicz, Jolanta Przyłuska

$14^{30} - 14^{50}$	Pracownicy nauki i ich publikacje naukowe – czy poddają się obiektywnej ocenie? Od tradycyjnych ocen peer review do analiz bibliometrycznych – próba systematyzacji dotychczasowych aspektów metod i stanowisk Marzena Kowalska (Urząd Statystyczny w Bydgoszczy)
$14^{50} - 15^{10}$	Ocena publikacji naukowych na uczelniach medycznych – raport rozbieżności Renata Klimko, Dagmara Budek (Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie)
$15^{10} - 15^{30}$	Publish or Perish. Od badania do publikacji w czasach zasobów cyfrowych Krzysztof Murawski (ProQuest)
$15^{30} - 15^{50}$	Zasoby bibliograficzne istotnym elementem bazy wiedzy Jacek Głębocki, Grzegorz Pietruszewski (Splendor-Expertus)
$15^{50} - 16^{10}$	Dyskusja
$16^{10} - 16^{40}$	Przerwa na kawę
$16^{40} - 17^{00}$	Klucz do efektywności nauczania. Zastosowanie różnych środków dydaktycznych w edukacji akademickiej Dorota Rożek (Wydawnictwo Lekarskie PZWL)
$17^{00} - 17^{20}$	Problemy oceny bibliometrycznej w Instytucie Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN Barbara Bugalska, Katarzyna Nieszporska (Biblioteka IMDIK PAN)
$17^{20} - 17^{40}$	Wskaźnik bibliometryczny instytucji zdrowia publicznego Elżbieta Ryś (Biblioteka Medyczna Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Instytut Zdrowia Publicznego)
$17^{40} - 18^{00}$	Dyskusja
$18^{00} - 19^{00}$	Zwiedzanie Szczecińskich Podziemnych Tras Turystycznych
20^{00}	Uroczysta kolacja w restauracji „U Wyszaka"

9 czerwca 2011 r. (czwartek)

Sesja IV. Zagadnienia bibliografii i bibliometrii cd.

Prowadzenie: Renata Birska, Renata Sławińska

$9^{00} - 9^{20}$	Serwisy EBSCO dla bibliotek medycznych wobec wyzwań współczesnej komunikacji naukowej Teresa Górecka, Leszek Czerwiński (EBSCO)
$9^{20} - 9^{40}$	Wskaźniki bibliometryczne w ocenie aktywności publikacyjnej pracowników naukowych Jolanta Przyluska, Justyna Maczuga (Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy)
$9^{40} - 10^{00}$	Wykorzystanie bazy Web of Science do analizy bibliometrycznej Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi Justyna Maczuga, Jolanta Przyłuska (Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy)
$10^{00} - 10^{20}$	InCites – obiektywna analiza bibliometryczna Małgorzata Krasowska (Thomson Reuters)
$10^{20} - 10^{50}$	Przerwa na kawę
$10^{50} - 11^{10}$	Ebook Library – książki elektroniczne dla bibliotek medycznych Beata Iwańska (ABEIPS)
$11^{10} - 11^{30}$	Bibliograf w konflikcie z bibliometrą Kamila Mamorska (Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego), Bartłomiej Siek (Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Instytut Historii Akademii Marynarki Wojennej)
$11^{30} - 11^{50}$	Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum UMK – wczoraj, dziś i jutro Małgorzata Białobłocka, Monika Kubiak (Biblioteka Medyczna Collegium Medicum w Bydgoszczy UMK w Toruniu)
$11^{50} - 12^{00}$	Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych (doniesienie) Barbara Bugalska, Katarzyna Nieszporska (Biblioteka Instytutu Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN)
$12^{00} - 12^{20}$	Dyskusja
$12^{20} - 12^{40}$	Wnioski
$12^{40} - 13^{00}$	Zakończenie konferencji
13^{00}	Obiad

SPONSORZY

Sponsor główny

Wydawnictwo Lekarskie PZWL

Sponsorzy

ABEIPS

Aleph Polska

ebrary

EBSCO

ELSEVIER

ExLibris
The bridge to knowledge

JACEK LEWINSON –
Publisher's
Representative
Central/Eastern Europe

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

ProQuest

SPLENDOR

SUWECO

THOMSON REUTERS

Wolters Kluwer Health | Ovid

Prof. dr hab. Przemysław Nowacki
Szczecin - PUM

PRZEMÓWIENIE JEGO MAGNIFICENCJI REKTORA POMORSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W SZCZECINIE

Witam serdecznie na XXIX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych i dziękuję za wybór naszej Uczelni jako miejsca spotkania.

Roli biblioteki w życiu uczelni tak naukowym, jak i dydaktycznym nie da się przecenić. Śmiało mogę powiedzieć, że postęp, jaki dokonał się w życiu akademickim w ostatnich latach, dotyczący zmian w dostępie do źródeł informacji, oceniany jest jako jeden z najbardziej znaczących. Dokonał się on m.in. dzięki Wam – bibliotekarzom.

Naukowcy coraz większą wagę przykładają do rangi czasopism, w których publikują swoje artykuły, bowiem wartość czasopisma jest często wskaźnikiem wartości ich dokonań badawczych. Opinia bibliotekarzy - Państwa - ma istotne znaczenie w ustalaniu nowych zasad oceny czasopism oraz punktacji publikacji naukowych.

Poza godnymi podziwu kompetencjami cechuje Państwa wielka życzliwość wobec pracowników nauki, nauczycieli akademickich i studentów oraz wysoka kultura osobista, co sprawia, że wizyta w bibliotece jest zawsze przyjemnością. Jestem świadomy, że mają Państwo swój wielki wkład w niespotykany rozwój nauki – bez Was ten rozwój byłby znacznie wolniejszy.

Życzę Państwu przyjemnego pobytu w murach Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego i w Szczecinie, wierząc, że konferencja przyniesie kolejne ciekawe i ważne rozwiązania aktywności bibliotekarzy, mających tak istotny wpływ na wartość naszych uniwersytetów.

Mgr Urszula Zdeb
Mgr Małgorzata Marcjan
Mgr Monika Szczerba
Mgr Jolanta Cieśla
Kraków - CM UJ

KIM JESTEŚMY? DOKĄD ZMIERZAMY? PERSPEKTYWY ROZWOJU ZAWODOWEGO PRACOWNIKÓW BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Abstract

The paper aims to outline the prospects for career advancement for persons pursuing employment in the medical libraries in Poland. It also attempts to present the state of medical librarians in other European countries, particularly in Norway and the UK, through a brief analysis of the opportunities and conditions for professional development in these countries. We discuss the profile of medical librarians and follow their path of professional development from the qualifications and experience, the scope and nature of daily performed duties to the opportunities offered by medical libraries (their workplace). In conclusion, we draw attention to the important role of associations in the countries surveyed. We try to find the answer to the question whether these organizations help and provide practical support for members throughout their careers.

Streszczenie

Celem artykułu jest zarysowanie perspektyw rozwoju zawodowego osób podejmujących pracę w bibliotekach medycznych w Polsce oraz próba przedstawienia sytuacji bibliotekarzy medycznych w innych krajach europejskich, szczególnie w Norwegii i Wielkiej Brytanii, poprzez krótką analizę możliwości i warunków rozwoju zawodowego w tych krajach. W artykule omawiamy profil pracownika biblioteki oraz na kilku przykładach śledzimy ścieżkę rozwoju zawodowego począwszy od zdobytych kwalifikacji i doświadczeń, zakresu i charakteru wykonywanych obowiązków a na potencjalnych możliwościach i umiejętnościach, jakie przynosi praca w bibliotece medycznej skończywszy. W podsumowaniu omawiamy również rolę stowarzyszeń w badanych krajach oraz podejmujemy próbę odpowiedzi na pytanie, czy tego typu organizacje proponują wystarczający zakres kursów i czy mogą one być wykorzystywane przez bibliotekarzy, jako środek do podniesienia kwalifikacji zawodowych.

Kto pyta nie błądzi!

W myśl tej maksymy postanowiłyśmy zmierzyć się z pytaniem o przyszłość nas bibliotekarek pracujących w bibliotece medycznej, o to, dokąd zmierzamy? Dokąd chcemy zmierzać w wybranym zawodzie? Aby podjąć taką próbę musiałyśmy

przeprowadzić na początku krótkie podsumowanie naszych dotychczasowych dokonań i odpowiedzieć sobie na pytanie, kim jesteśmy i z jakim bagażem idziemy w przyszłość? Na tej podstawie mogłyśmy w dalszej części przyjrzeć się naszym możliwościom i perspektywom.

Oto, co możemy powiedzieć o sobie:

Pani W, stanowisko bibliotekarz**:**

Ma ukończone studia wyższe kierunkowe oraz studia podyplomowe na kierunku Informatyka i Zarządzanie. Od 7 lat pracuje w bibliotece szpitalnej, prowadzi biuro corocznej konferencji *Spotkania Chirurgów Dziecięcych z Pediatrami*. Jest członkiem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (SBP) oraz European Association for Health Information and Libraries (EAHIL). Prowadzi archiwum zakładowe Instytutu Pediatrii UJ, jako najmłodsza stażem posiada zapał i nadzieję na przyszłość.

Pani X, stanowisko starszy specjalista naukowo-techniczny:

Ukończyła studia wyższe na kierunku pedagogicznym. Jest też absolwentką wydziału fotografii Warszawskiej Szkoły Filmowej i studiów podyplomowych w zakresie Nowoczesnej Grafiki Komputerowej na AGH w Krakowie. Po 9 latach pracy w Amerykańskiej Szkole Międzynarodowej w Krakowie (The American International School of Krakow) rozpoczęła karierę bibliotekarską, którą kontynuuje od 6 lat. W tym czasie, jako pracownik Oddziału Technologii Informatycznych i Obsługi Projektów wspomagała organizację międzynarodowej Konferencji EAHIL 2007 dla Bibliotekarzy w Krakowie, zajmowała się też tłumaczeniem i redakcją dokumentów, materiałów oraz korespondencji w języku angielskim. Od niedawna, jako pracownik Sekcji Klasyfikacji i Kształtowania Kolekcji Bibliotecznej adaptuje system klasyfikacji NLM do potrzeb biblioteki. Projektuje i opracowuje materiały graficzne przy użyciu specjalistycznych programów grafiki komputerowej m. in. na potrzeby portalu biblioteki. W ostatnich 2 latach brała udział w projekcie MedLibTrain[1] i jest współautorem podręcznika „*Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych*" stanowiącego jego rezultat. Aktualnie uczestniczy w pracach projektu SYNAT-PASSIM[2].

Pani Y, stanowisko kustosz biblioteczny:

Ukończyła studia wyższe kierunkowe oraz studia podyplomowe z Opieki Społecznej i Pracy Socjalnej. Pracuje w bibliotece 14 lat z tego 2 lata w bibliotece

[1] Projekt o akronimie MedLibTrain zrealizowano przy wsparciu udzielonym przez Islandię, Lichtenstein i Norwegię, poprzez dofinansowanie ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego. Zespół realizujący zadania projektowe pracował pod kierunkiem naukowym dr Barbary Niedźwiedzkiej, kierownika Zakładu Informacji Naukowej Instytutu Zdrowia Publicznego UJ CM, kierownikiem odpowiedzialnym za realizację całości przedsięwzięcia była Anna Uryga, dyrektor Biblioteki Medycznej UJ CM

[2] Pracownicy BM UJ CM biorą udział w jednym z etapów Programu SYNAT/PASSIM: Utworzenie Uniwersalnej, Otwartej, Repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy. Program strategiczny: Interdyscyplinarny system interaktywnej informacji naukowej i naukowo technicznej, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Nr Umowy SP/I/1/77065/10

szpitalnej. Odpowiedzialna jest za wdrożenie klasyfikacji NLM oraz wolnego dostępu do zbiorów bibliotecznych. Od 3 lat jest kierownikiem Sekcji Klasyfikacji i Kształtowania Kolekcji Bibliotecznej, współtworzy politykę gromadzenia zbiorów w oparciu o wdrażaną klasyfikację. Brała udział w formowaniu szkoleń z zakresu przysposobienia bibliotecznego dla studentów i jest autorem materiałów szkoleniowych dla bibliotekarzy medycznych na temat Klasyfikacji NLM. Corocznie uczestniczy w pracach komitetu organizacyjnego konferencji *Spotkania Chirurgów Dziecięcych z Pediatrami.* Od 2008 roku jest członkiem EAHIL oraz od niedawna SBP. Czynnie uczestniczy w zawodowych konferencjach polskich i zagranicznych, brała udział w projekcie MedLibTrain i jest współautorem podręcznika *„Zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych*" stanowiącego jego rezultat, jak także współautorem kilku artykułów. Aktualnie uczestniczy w projekcie SYNAT-PASSIM.

Pani Z, stanowisko kustosz biblioteczny:

Ukończyła studia wyższe kierunkowe oraz podyplomowe w zakresie Informacji Naukowej, zdała egzamin LCC z języka angielskiego. Pracuje w zawodzie 22 lata (w tym 10 lat w bibliotece medycznej). Zajmuje się teorią i praktyką indeksowania publikacji medycznych oraz językami informacyjno-wyszukiwawczymi. Współopracowywała polską wersję MeSH, tłumaczyła i opracowywała instrukcję NLM w zakresie indeksowania i stosowania określników, opracowywała i przeprowadzała szkolenia dla studentów oraz doktorantów. Pracowała przy organizacji konferencji i warsztatów odbywających się w bibliotece. Jest autorem licznych publikacji. Jako członek EAHIL brała udział w kilku międzynarodowych konferencjach i warsztatach organizowanych pod patronatem tego stowarzyszenia. Swoją wiedzę i umiejętności pogłębiała też w trakcie uczestnictwa w projektach: Leonardo da Vinci Language Competencies Project[3], MedLibTrain *„Zostań profesjonalnym nauczycielem umiejętności informacyjnych – program doskonalenia zawodowego dla bibliotekarzy medycznych"* oraz aktualnie w projekcie Pro Bono Collegii Medici Universitatis Jagiellonicae[4] oraz SYNAT-PASSIM.

Z zasygnalizowanymi tutaj dokonaniami wpisujemy się, tak jak i zapewne inni bibliotekarze medyczni, w dzisiejszą rzeczywistość otaczającą bibliotekę, która koncentruje swoje działania wokół polepszania jakości zdalnie udostępnianych

[3] Pracownicy BM UJ CM w 2008 r. uczestniczyli w pracach projektu finansowanego przez European Commission's Leonardo da Vinci Programme w ramach, którego opublikowany został *„Public Health Learners' Dictionary"*

[4] W ramach projektu *„Pro bono Collegii Medici Universitatis Jagiellonicae"* pracownicy biblioteki prowadzą w latach 2011-2013 cykl kursów dla kadry dydaktycznej uczelni pt. *„Kompetencje i umiejętności informacyjne".* Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet IV Szkolnictwo wyższe i nauka, Działanie 4.1 Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy, Poddziałanie 4.1.1 Wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni.

zasobów i usług informacyjnych, e-learningu oraz kształcenia mobilnego użytkownika. Z tej perspektywy nasze umiejętności i kompetencje podlegają stałej konfrontacji z nieustannie rozwijanymi technologiami informatycznymi i komunikacyjnymi. Aby sprostać wymaganiom - niewątpliwie wyzwala się w nas gotowość do stałego podwyższania kwalifikacji oraz nabywania nowych doświadczeń zawodowych. Mając świadomość, że wysokie kompetencje zawodowe pracowników bibliotek wydają się być bardzo ważne i istotne dla rozwoju samej organizacji uczelnianej - zadajemy sobie częściej niż kiedyś pytania o przyszłość, kierunek zmian i możliwości awansu.

Jakie mamy perspektywy dalszego rozwoju zawodowego?

Pierwsza ścieżka – TRUDNA, ALE PRZEZ NIEKTÓRYCH ZALECANA!

Pani Y oraz Z posiadają staż pracy powyżej 10 lat i stanowisko kustosza. Jedyną drogą do kolejnego awansu jest dla nich w tej chwili zdanie egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego, którego warunki zostały szczegółowo określone w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 roku (Dz. U. Nr 155, poz. 1112*). I choć w trakcie postępowania kwalifikacyjnego - na tym etapie rozwoju zawodowego osoby te mogłyby odpowiednio udokumentować swoją aktywność organizacyjną, pracę dydaktyczną i projektową oraz wykazać się różnorodnymi publikacjami przed Komisją Egzaminacyjną – to z uwagi na brak mierzalnych (punktowych) zasad i wskaźników ich aktywności nie mogą nawet szacunkowo określić swojej szansy na udany start w tym egzaminie.

Tak, więc odwracając nieco logikę tekstu wprowadzającego do serwisu Dyplomowany.pl można powiedzieć, że wbrew intencjom redaktorów tłumaczących iż próg tego egzaminu w karierze bibliotekarskiej możliwy jest do osiągnięcia dla każdego (nawet po dwóch latach pracy zawodowej i oczywiście pod warunkiem odpowiedniego przygotowania) - „*Bibliotekarz dyplomowany* ciągle *brzmi groźnie!!! Zwłaszcza, że wokół tego tytułu narosła już niemała legenda, a kolejne (nieliczne) zastępy nowo upieczonych dyplomowanych opowiadają, jak to strasznie było na egzaminie''*.[5]

Druga ścieżka – WCALE NIE NAJKRÓTSZA I NIE NAJSZYBSZA !

Gdyby jednak zastanowić się czy duża aktywność zawodowa, kreatywne nastawienie do wykonywanych czynności i praca projektowa podejmowana zaraz na progu kariery zawodowej mogłyby wpłynąć na skrócenie ścieżki awansu tych osób na bibliotekarza, starszego bibliotekarza czy kustosza - musimy stwierdzić, że rozporządzenie nie przewidywało i nadal nie przewiduje takiej możliwości (mowa o *Rozporządzeniu Ministra kultury i Sztuki z dn.9 marca 1999 roku* oraz *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn.20 maja 2005 roku)*. Nie znajdziemy tutaj nic na temat trybu awansu po zakończeniu realizowanych przedsięwzięć, warsztatów, konferencji, szkoleń, w których pełnimy rolę organizatorów lub jesteśmy aktywnymi uczestnikami, a więc udział w nich uznajemy, jako spełnienie własnych ambicji

[5] Dyplomowany.pl wszystko, co chcielibyście wiedzieć o bibliotekarzu dyplomowanym, ale boicie się zapytać. http://dyplomowany.pl/ [Data dostępu: 2011-05-21 23:11]

zawodowych. Czasem liczymy jednak na przychylność dyrektora, który może (przy zachowaniu odpowiedniej hierarchii w podejmowaniu decyzji płacowych na uczelni) podwyższyć podstawę naszego wynagrodzenia brutto lub przyznać nam dodatkową premię.

Mamy, więc takie uregulowania prawne, które z jednej strony dają gwarancję bezpiecznego i spokojnego trybu awansowania zależnego od lat pracy i stażu bibliotecznego, a z drugiej znikome lub nie dość jasne perspektywy dla osób stawiających na szybkie tempo rozwoju zawodowego i większy wpływ na kształtowanie własnej kariery.

I tak, jeśli Pani W, która jako młody bibliotekarz, wśród nowych wyzwań ale i nowych możliwości, chce osiągnąć więcej niż przewiduje ustawa, oczywiście może to zrobić - jednak nie wpłynie to znacząco na przyspieszenie etapów jej awansowania. Dlatego też wielu bibliotekarzy postrzega szkolenia czy kursy, jako niewnoszące wiele do ich kariery zawodowej. Potwierdzeniem tego stanu rzeczy są odpowiedzi respondentów w ankiecie opracowanej na potrzeby projektu MedLibTrain *„Zostań profesjonalnym nauczycielem umiejętności informacyjnych – program doskonalenia zawodowego dla bibliotekarzy medycznych”,* gdzie na pytanie o to co przeszkadza w uczestniczeniu w kursach podnoszących kwalifikacje 34% respondentów stwierdziło, że udział w szkoleniach nie wpływa na ich awans zawodowy. Szczegółowe omówienie wyników tej ankiety znajduje się w artykule stanowiącym poboczny rezultat pracy zespołu projektowego[6].

Trzecia ścieżka – TROCHĘ JAKBY EKONOMICZNA!

Nieco odrębny przykład sytuacji zawodowej prezentuje Pani X, której wykształcenie aczkolwiek wyższe nie jest jednak kierunkowe. Po 6 latach pracy osoba ta jest na stanowisku starszego specjalisty naukowo-technicznego i w zasadzie po odbyciu studiów podyplomowych mogłaby zostać starszym bibliotekarzem, ale jak wynika z *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 22 grudnia 2006 roku w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej* stawki zaszeregowania na jej obecnym stanowisku są lepsze niż te, które będzie miała, jako starszy bibliotekarz. Obecne stanowisko ma kategorie zaszeregowania pomiędzy XIII-XVII (1.170,00 – 3.380,00 PLN), a stanowisko starszego bibliotekarza pomiędzy XI-XV (1.085,00 - 2.760,00 PLN). Gdyby dodać do tego wydatek ok. 4 tys. zł na bibliotekoznawcze studia podyplomowe - to trudno uznać taką ścieżkę kariery w bibliotece za atrakcyjną i opłacalną finansowo.

DODATKOWE WSKAZÓWKI i WYJAŚNIENIA

W trakcie, gdy analizowałyśmy powyższe dane ukazało się nowe *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 kwietnia 2011 roku* zmieniające

---

[6] Jolanta C i e ś l a , Marcin S t a s i a k , Urszula Z d e b , Barbara N i e d ź w i e d z k a : Bibliotekarz medyczny – nauczyciel umiejętności informacyjnych. Obraz wyłaniający się z badania potrzeb edukacyjnych bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach medycznych i pokrewnych w Polsce. *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej* 2009 nr 3 s.3-11

nieco przepisy w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej. Niestety największą zmianą, jakiej się dopatrzyłyśmy jest podniesienie górnej kategorii zaszeregowania dla kustoszy z XVI na XVII.

Reasumując bibliotekarze wchodzący w skład grupy pracowników niebędących nauczycielami, a jednocześnie stanowiący grupę wyodrębnioną poprzez inne stawki zaszeregowania oraz odrębne przepisy (tj. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 maja 2005 roku* dotyczące starszych bibliotekarzy i kustoszy, gdzie wymagania kwalifikacyjne są dużo wyższe niż w stosunku do pozostałych stanowisk) jawią się jako wyjątkowo niekorzystnie potraktowana formacja zawodowa. Szczególnie jaskrawo przedstawiają się różnice w awansowaniu bibliotekarzy oraz innych pracowników w oparciu o kryterium stażowe przy nieporównywalnie wyższych wymaganiach.

STANOWISKO	WYKSZTAŁCENIE	LICZBA LAT PRACY	KATEGORIA ZASZEREGOWANIA	KATEGORIA DODATKU FUNKCYJNEGO
Główny specjalista, kierownik działu lub innej równorzędnej komórki organizacyjnej; administrator sieci	wyższe	5	XIV-XVII	2 - 6
kustosz biblioteczny	Na stanowisku kustosza bibliotecznego może być zatrudniona osoba, która posiada: 1) ukończone studia wyższe magisterskie lub równorzędne; 2) ukończone studia podyplomowe z zakresu bibliotekoznawstwa lub informacji naukowej; 3) 10-letni staż pracy w bibliotece naukowej; 4) co najmniej miesięczną praktykę specjalistyczną w innej, poza macierzystą, bibliotece naukowej, potwierdzoną zaświadczeniem o jej ukończeniu.	10 <	XIV-XVII	
Starszy specjalista naukowo-techniczny, starszy specjalista w zakresie prac finansowych lub ekonomicznych albo związanych z dydaktyką, badaniami, informatyką, administracją; zastępca kierownika działu lub innej równorzędnej komórki organizacyjnej, kierownik domu studenckiego	wyższe	5	XIII-XVII	2 - 6
starszy bibliotekarz	Na stanowisku starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty może być zatrudniona osoba, która posiada: 1) ukończone studia wyższe; 2) ukończone studia podyplomowe z zakresu bibliotekoznawstwa lub informacji naukowej; 3) 6-letni staż pracy w bibliotece naukowej; 4) co najmniej 2-tygodniową praktykę specjalistyczną w bibliotece naukowej, potwierdzoną zaświadczeniem o jej ukończeniu. 3. Wymagania określone w ust. 1 pkt 2 i ust. 2 pkt 2 nie dotyczą absolwentów kierunku studiów wyższych informacja naukowa i bibliotekoznawstwo oraz osób posiadających stopień naukowy.	6	XI - XV	
Specjalista naukowo-techniczny, specjalista w zakresie prac finansowych lub ekonomicznych albo związanych z dydaktyką, badaniami, informatyką, administracją, organizacją produkcji	wyższe	3	XII-XVI	1 - 4
Bibliotekarz	wyższe bibliotekarskie lub inne wyższe odpowiadające wykonywanej specjalności	3	X-XIV	
	inne wyższe	4		
	studium bibliotekarskie	5		
	średnie bibliotekarskie	6		
	inne średnie	8		
Starszy (lub samodzielny): referent techniczny, ekonomiczny, administracyjny, finansowy, fizyk, matematyk i inne	wyższe	0	VIII-XIII	(---)
	średnie	4		

Przyglądając się głębiej powyższemu zestawieniu może nasze dopełnić

rozważania jeszcze jedną uwagą: w bibliotekach, jako jednostkach z dość spłyconą strukturą organizacyjną, (bez nadmiernie rozbudowanych ilościowo zespołów i bez przeładowania wydzielonymi stanowiskami) zmarginalizowana pozostaje kwestia dodatków funkcyjnych, bowiem ich przyznanie łączy się w dużej mierze z liczbą podległego personelu. Rozumiemy, że tryby działania biblioteki opierają się na innych zasadach niż funkcjonowanie administracji, ale i w tej materii powyższa tabelka wskazuje na utrudnioną ścieżkę budowania kariery bibliotecznej i wykazywania się szczególnymi osiągnięciami organizatorskimi. Bibliotekarze budują, więc swoje dossier poprzez umiejętność współpracy grupowej i zadaniowej, a pojedynczy bibliotekarze czy inni fachowcy, pomimo, że posiadają czasem bardzo wysokie kompetencje i specjalizacje zawodowe muszą i tak skupić się na działaniach w służbie użytkownikom informacji.

Cóż, więc ma począć Pani W, która jako bibliotekarz będzie odliczać czas do kolejnych stopni w karierze bibliotekarskiej, a świadomość rzeczywistości opisanej powyżej raczej nie nastroi jej optymistycznie. Wbrew wszystkiemu – z nieco zaciśniętymi ustami i pewną dozą ironii powie sobie i innym kolegom – że na wytyczonej obostrzeniami prawnymi ścieżce do kariery zawodowej – pozostaje jeszcze alternatywa nieformalnego rozwoju zawodowego, który być może nie zakłóci sztywnych procedur awansu. Nie jest ważne to, że nie zawsze zaspokoimy nasze potrzeby finansowe, ale raczej to, że nasze wybory zdobywania wyższych umiejętności przysporzą nam odrobinę satysfakcji. Mamy też nadzieję, że z czasem zostanie doceniony nasz trud, a może to, co robimy aktualnie zawodowo (wkładając swój zapał i energię) jednak zaprocentuje w przyszłości!

Czwarta ścieżka: DLA TYCH, KTÓRZY LUBIĄ ZWIEDZAĆ I „PRZEKRACZAĆ GRANICE"!

Na tej drodze możemy kontynuować dokształcanie biorąc udział w różnorodnych kursach.

Pozyskujemy taką możliwość uczestnicząc w konferencjach EAHIL, gdzie zwyczajowo główne wystąpienia plenarne poprzedzane są kursami edukacyjnymi (Continuing Education Courses – w skrócie CEC), które dają szansę znacznego poszerzenia wiedzy, także na poziomie wysokospecjalistycznym np. *Human Genom Information for Librarians* (Santander 2004), *MESH Translation Maintenance System* (Kraków 2007), oraz prowadzone na przestrzeni wielu lat szkolenia z zakresu Evidence Based Medicine oraz schematów formułowania strategii wyszukiwawczych PICO (Patient/Population/Problem -.Intervention – Comparison – Outcome).

Nowy projekt ALA-APA *„The Library Support Staff Certification Program"* (http://ala-apa.org/lssc/), który ruszył w styczniu 2010 r. w USA zakłada organizację certyfikowanych kursów dla bibliotekarzy, dzięki którym w ciągu 4 lat będą oni mogli zdobyć potrzebne doświadczenie w trzech obszarach takich jak podstawy serwisów bibliotecznych, komunikacja i praca zespołowa oraz technologie. Kursy są prowadzone

online i teoretycznie może z nich skorzystać każdy, kto ukończył szkołę wyższą, posiada roczny staż pracy w bibliotece i ma ochotę poszerzyć swoje kompetencje[7].

W praktyce okazuje się jednak, że bez wsparcia macierzystej instytucji, stowarzyszenia lub systemu grantowego koszty wyjazdów na tego typu szkolenia, a nawet udział w kursach prowadzonych metodami e-learningowymi, znacznie mniej kosztownych, często i tak są zbyt wysokie. W ankiecie do projektu MedLibTrain, o której była mowa wcześniej, w pytaniu o przeszkody w uczestnictwie w kursach 60% respondentów podało właśnie brak wsparcia finansowego.

Największą przeszkodą w uczestniczeniu w zagranicznych kursach, szkoleniach, czy nawet stażach zawodowych, dla niektórych z nas może być słaba znajomość języka angielskiego, której nie doskonaliliśmy zwykle z braku czasu i wysokich kosztów szkoleń. Szansą mogą być dofinansowane projekty (przykład z naszej biblioteki to kurs języka angielskiego dla pracowników zatrudnionych w jednostkach medycznych[8] – projekt, dzięki któremu kilka osób z naszego grona mogło podnieść swoje umiejętności językowe). Czasami dobre chęci i życzliwość dyrekcji wystarczą, aby zorganizować taki kurs w swojej macierzystej instytucji w godzinach pracy. Korzyści wszak są obustronne, a zasady dobrej praktyki dotyczące rozwoju zawodowego bibliotekarzy sformułowane przez sekcję Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotecznych – *IFLA Continuing Professional Development and Workplace Learning Section* zalecają przeznaczenie 10% czasu pracy na różne formy dokształcania[9].

Bibliotekarz zainteresowany swoim rozwojem zawodowym właśnie poprzez tę sekcję śledzić może najnowsze trendy związane z praktyką zawodową. Może też skorzystać z opcji zapisania się do 69 innych forów dyskusyjnych, którym patronuje IFLA. Na szczególną uwagę zasługuje DIGLIB – lista mailingowa stworzona z myślą o wymianie i dzieleniu się wiedzą w zakresie tworzenia systemów cyfrowych źródeł informacji i wirtualnych bibliotek.

W związku z tym, że ostatnie pięciolecie cechuje zwiększony nacisk na kształcenie w różnych formach, także i w naszym zawodzie mocno odczuwamy podobną presję. Biblioteki organizują coraz więcej kursów i szkoleń dla swoich użytkowników, a jakość i przyszłość form nauczania zależy od wyspecjalizowanej kadry. Bardzo często jednak umiejętności pedagogiczne nie dość harmonizują z wiedzą zawodową bibliotekarzy i mamy świadomość, że potrzeba nam w pierwszej kolejności solidnych szkoleń pedagogicznych w formie praktycznych warsztatów, a niepogłębionych

[7] Prezentacja na temat programu dokształcania bibliotekarzy w USA. http://www.wla.lib.wi.us/sss/conferences/2009/JGrady_lsscp.ppt [Data dostępu: 2011-05-22 11:10]

[8] Kurs języka angielskiego organizowany był przez Collegium Medicum UJ w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego i dofinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego. Przeprowadzono go w okresie 14.02.2005 – 30.06.2006

[9] Jana V a r l e j s : Continuing Professional Development: Principles and Best Practices, IFLA –Continuing Professional Development and Workplace Learning Section http://archive.ifla.org/VII/s43/pub/cpdwl-qual-guide.pdf [Data dostępu 2011-05-12]

studiów, gdyż w zetknięciu z szybkimi przemianami i postępem w naszej specjalizacji zawodowej nie możemy na to poświęcić więcej czasu.

Uczestnictwo w projekcie Medlibtrain, gdzie trzeba było wcielić się w rolę nauczyciela-dydaktyka uświadomiła nam, jak bardzo duży mamy niedobór wiedzy w tym zakresie i że zanim podejmie się rolę przekazania własnej wiedzy użytkownikom warto skorzystać z doradztwa życzliwych trenerów i osób bardziej doświadczonych w pracy dydaktycznej. Wiedza dotycząca metodyki i organizacji kursów bibliotecznych przekazana w opublikowanym przez nas podręczniku pozostała tak naprawdę raczej efektem samodzielnego zgłębiania tematu i współpracy projektowej niż poparta została praktycznym i utrwalonym doświadczeniem zdobytym w trakcie szkolenia studentów[10].

W wielu krajach inicjatorem lub koordynatorem specjalistycznych szkoleń w obszarze medycznej informacji naukowej są dziedzinowe biblioteki narodowe (National Library of Medicine w USA, National Library of Health Sciences Terkko w Finlandii) lub narodowe stowarzyszenia zawodowe. Główna Biblioteka Lekarska nie podjęła takich ról, a kursy i warsztaty, jakie się dotychczas odbywały na polskim gruncie były wynikiem przedsięwzięć inicjowanych przez kierownictwa pojedynczych bibliotek lub Konferencję Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych, jak np. kurs Moodle'a (Łódź 2010), Warsztaty MeSH (Kraków 2001, 2003, 2004, 2006) lub warsztaty konsensusowe dla osób odpowiedzialnych w poszczególnych bibliotekach za opracowywanie analiz bibliometrycznych (Szczecin 2008).

Warto też zauważyć, że nie tak dawno (luty 2010) rolę trenerów przejęła na siebie komercyjna firma szkoleniowa z siedzibą w Poznaniu: *Wsparcie Bibliotek* (http://www.wsparciebibliotek.pl/), której zespół składa się z bibliotekarzy, programistów, psychologów oraz innych specjalistów od zarządzania zasobami ludzkimi i/lub zarządzania projektami. Firma według swojego wiodącego hasła „*inspiruje i wspiera rozwój bibliotek*". Oferowane szkolenia i warsztaty dotyczą w dużej mierze rozwoju osobistego i umiejętności interpersonalnych przydatnych w pracy bibliotecznej, ale też doskonalenia umiejętności potrzebnych do przeprowadzania szkoleń. Firma jest otwarta na współpracę i budowanie wspólnie z zainteresowanymi innych kursów tematycznych.

Z badań przeprowadzonych w 2010 roku przez pracowników Biblioteki Politechniki Krakowskiej na temat ilości szkoleń online oferowanych w sieci, które mogłyby wspomóc rozwój bibliotekarzy bibliotek naukowych jasno wynika, że nie ma w czym wybierać, a same autorki przyznają, że są trochę rozczarowane wynikami swoich badań, dostępnością kursów i ich niewielką przydatnością dla pracowników

[10] Anna U r y g a , Jolanta C i e ś l a , Urszula Z d e b : Kształcenie bibliotekarzy uczących użytkowników informacji naukowej poprzez realizację projektu. *Biuletyn EBIB* 2011 nr 120 (2) http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/test/120_ciesla.pdf

bibliotek uczelnianych[11].

Skoro, więc tak niewiele istnieje dla bibliotekarzy medycznych specjalistycznych szkoleń na terenie kraju, a umiejętności komunikacyjne w innym języku niż polski nadal są sporą przeszkodą w uczestnictwie w kursach zagranicznych - może powinniśmy przejąć inicjatywę, podzielić się wiedzą i wspólnie z fachowcami stworzyć takie szkolenia, którymi bylibyśmy zainteresowani?

Oprócz wymienionych możliwości ciągle jeszcze pozostaje rodzaj szkoleń przywarsztatowych w miejscu pracy (na przykład pod opieką mentora). Takie szkolenie wprowadziła 10 lat temu Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego. Każdy początkujący pracownik przez 5 lat mógł rozwijać swoja karierę pod opieką i z pomocą przydzielonego mu mentora (pracownika naukowo-badawczego Biblioteki)[12]. Tytułem komentarza i nawiasem mówiąc warto by było sprawdzić czy ta praktyka jest nadal gdzieś stosowana, bowiem wydaje się nam, że przy zwyżkujących zadaniach biblioteki, strumieniu nowych obowiązków bibliotekarzy oraz nielicznej (choćby w bibliotekach medycznych) kadrze dyplomowanych pracowników informacji, jest to po prostu niemożliwe.

Wszystkie powyższe przykłady ujęte w czwartym wytłuszczonym akapicie roboczo nazwane zostały przez nas działalnością nieformalną, gdyż nigdzie nie istnieją zasady (w postaci np. punktów edukacyjnych), które regulowałyby formalnie ich wpływ na karierę zawodową. Takie systemy jednak funkcjonują w sektorze ochrony zdrowia, gdzie poszczególne grupy zawodowe: lekarze, farmaceuci, pielęgniarki, fizjoterapeuci, diagności laboratoryjni, stomatolodzy zdobywają punkty m.in. za udział w kursach specjalistycznych, kongresach, konferencjach i sympozjach krajowych oraz zagranicznych, za wykład lub doniesienie w formie plakatowej, napisanie i opublikowanie oraz przetłumaczenie fachowych artykułów lub książek, za kierowanie stażem innych kolegów – adeptów zawodu nabywających określone umiejętności, za indywidualne prenumeraty fachowych czasopism czy za przynależność do kolegiów specjalistów lub towarzystw naukowych (zawodowych). Szerokie omówienie systemów punktacji, wraz z przyporządkowaną liczbą punktów i informacją o sposobie weryfikacji, znajdziemy na stronach każdej okręgowej izby zawodowej (przykład: Okręgowa Izba Lekarska w Krakowie).

Jaka jest rola stowarzyszeń we wspieraniu rozwoju zawodowego? Jakie mamy wsparcie instytucjonalne?

W większości krajów europejskich (i nie tylko) to właśnie stowarzyszenia przejmują na siebie obowiązek wspierania rozwoju grup zawodowych, którym służą. To one inspirują działania związane z kształceniem oraz wyznaczają i dbają o wysokie standardy zawodowe.

W Polsce działa kilka organizacji bibliotekarskich. Najstarsza z nich to

---

[11] Anna J a k u b i e c , Helena J u s z c z y k : Czy mamy się gdzie szkolić? *Biuletyn EBIB* 2010 nr 114(5). http://www.ebib.info/2010/114/a.php?jakubiec_juszczyk

[12] Maria G a c i ń s k a : Młode kadry w bibliotece. Forum Akademickie 2001 nr 11 http://www.forumakad.pl/archiwum/2001/11/artykuly/23-on-mlode_kadry_w_bibliotece.htm

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, która funkcjonuje od ponad 90 lat i służy całej społeczności bibliotekarskiej. Nie istnieje w Polsce stowarzyszenie, które skupiałoby wyłącznie bibliotekarzy medycznych. Wobec tego ta nasza grupa specjalistów albo poszukuje takiego rodzaju stowarzyszenia poza krajem albo może działać w ramach Sekcji Bibliotek Naukowych SBP. Ale czy działa?

W opublikowanej przez SBP strategii rozwoju na lata 2010-2021 (http://www.sbp.pl/repository/SBP/ZarzadGlowny/strategia2010-2021a.pdf) zwraca uwagę informacja o małej aktywności i niewielkiej reprezentacji bibliotek naukowych (w tym medycznych) w ramach stowarzyszenia[13].

Być może działalność bibliotekarzy medycznych w organizacjach pożytku publicznego nie przynależy do aktywności spektakularnej. Niemniej od czasu do czasu pojawiają się artykuły o działalności stowarzyszeń bibliotekarzy medycznych w innych krajach i wzmianki o potrzebie stworzenia takiego na gruncie polskim.

Jeden z pierwszych referatów na temat działalności Europejskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Medycznych EAHIL pojawił się w Krakowie, podczas organizowanej w 1998 roku Konferencji Bibliotek Medycznych. Następnie przedstawiona została analiza trendów dotyczących działalności stowarzyszeń i organizacji pozarządowych wspierających bibliotekarzy medycznych, którą w 2000 roku opublikował EBIB[14]. Po raz kolejny promocja tego stowarzyszenia wraz z zachętą do tworzenia podobnej organizacji w Polsce miała miejsce w 2005 roku na konferencji w Białymstoku[15], a potem odbył się w 2007 roku Workshop EAHIL, który był prestiżowym wydarzeniem dla naszej Biblioteki, dla polskiego bibliotekarstwa medycznego i dla całego świata bibliotekarzy, bowiem w Krakowie organizacja ta obchodziła swój 20-letni jubileusz. Napomknięcie o potrzebie sformalizowania działalności bibliotekarzy medycznych znajdziemy też w wystąpieniu Bolesława Howorki na XXV Jubileuszowej Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych w Lublinie w 2006 r., które dotyczyło omówienia nowej ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r*. i gdzie w jednym z wniosków podsumowujących autor pisze: *,,należy rozważyć problem sformalizowania współpracy naukowych bibliotek medycznych"*[16]. Brak stowarzyszenia zasygnalizowany został także w prezentacji Barbary Mauer-

---

[13] Strategia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010 – 2021. Dokument elektroniczny str. 24. http://www.sbp.pl/repository/SBP/ZarzadGlowny/strategia2010-2021a.pdf [Data dostępu: 2011-05-22 11:10]

[14] Anna U r y g a : Programy wspierające działalność bibliotek medycznych. Analiza trendów w Polsce i na świecie. *Biuletyn EBIB 2000 nr* 13 http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e013-06.html

[15] Anna U r y g a : European Association for Health Information and Libraries – wokół nowych przedsięwzięć oraz organizacji konferencji w Polsce. W: Materiały z XXIV Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych pt.: „Międzynarodowa współpraca bibliotek w dobie zmieniających się potrzeb użytkowników", Białystok – Białowieża 06-09 września 2005 r.

[16] Bolesław H o w o r k a : Nowa ustawa – nowa sytuacja biblioteki uczelnianej. *Forum Bibliotek Medycznych.* 2009 R.3 nr1 s.192-208

Górskej na Krajowym Forum Informacji Naukowej i Technicznej (Zakopane 2007)[17]. Z kolei Barbara Niedźwiedzka (aktualnie przedstawiciel polskich bibliotekarzy medycznych w Radzie EAHIL) pisząc o Stowarzyszeniu i polskiej w nim reprezentacji stwierdza, że „*niestety w Polsce bibliotekarze medyczni nie zorganizowali się jeszcze w ramach lokalnego specjalistycznego stowarzyszenia. Być może jeszcze nie pora, ale tym bardziej warto zaangażować się w działania stowarzyszenia europejskiego"* i wymienia korzyści wynikające z tego prestiżowego członkostwa[18].

Organizacja Konferencji w Krakowie na pewno przyczyniła się do wzrostu zainteresowania udziałem w EAHIL bibliotekarzy polskich, 29 osób zgłosiło do tej chwili członkostwo w tej organizacji. Następny etap i wyzwanie dla tej grupy to w naszej ocenie przejście od biernego członkostwa do większej aktywności.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, jako jedno z najstarszych stowarzyszeń w Polsce i najważniejsze dla społeczności bibliotekarskiej daje największą szansę do działania pracownikom większych i mniejszych bibliotek osadzonych w sektorze ochrony zdrowia. W jego ramach mogłaby powstać Sekcja Bibliotek Medycznych, jednak potrzebna jest tu większa mobilizacja nas zwykłych bibliotekarzy medycznych, bez oglądania się, że ktoś to zrobi za nas.

Podobnie wygląda sytuacja w zakresie doskonalenia zawodowego. Sama świadomość jak bardzo jest ono potrzebne w bibliotekarstwie medycznym to za mało. Działalność w stowarzyszeniu również w tej materii miałaby szansę zaowocować konkretnymi szkoleniami wspomagającymi rozwój zawodowy. Jeden z celów strategicznych SBP to zwiększenie dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego dla każdego bibliotekarza. Strategia SBP na lata 2010-2021 pozwala żywić nadzieję, że przy rzutkim współudziale środowiska jest szansa na wiele korzystnych zmian. Po części od naszego ożywienia na polu działania pozarządowego, ale też przy wsparciu naszych macierzystych organizacji na różnych polach zależeć będzie czy pojawi się szersza gama szkoleń skierowanych na podnoszenie kompetencji bibliotekarzy medycznych.

Przykłady takiej dobrej praktyki mogłyśmy zaobserwować w trakcie przeglądu działań stowarzyszeń w wybranych przez nas krajach:

Norwegia

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Norweskich Sekcja Bibliotek Medycznych i Ochrony Zdrowia (The Norwegian Library Association Section for Medicine and Health - SMH) rozpoczęło działalność w 1953 roku (działa już 58 lat) skupiając w swych szeregach

[17] Barbara M a u e r - G ó r s k a : Stowarzyszenia bibliotekarskie – zadania dla społeczeństwa informacyjnego i wizerunku zawodu bibliotekarza.. IX Krajowe Forum Informacji Naukowej i technicznej Zakopane 25-28 września 2007. http://www.ptin.org.pl/konferencje/9forum/repoz/mauer_gorska.pdf [Data dostępu 2011-04-23]

[18] Barbara N i e d ź w i e d z k a : European Association for Heath Information and libraries (EAHIL). *Forum Bibliotek Medycznych* 2009 R.3 nr 1 s.75-78

osoby pracujące bibliotekach medycznych, instytucjach i organizacjach związanych z medycyną i zdrowiem publicznym. Podstawowym celem statutowym SMH jest promocja bibliotek oraz informacji z dziedziny medycyny i zdrowia oraz dbałość o rozwój zawodowy i podnoszenie kwalifikacji swoich członków. Zadania te realizuje m.in. organizując różnego rodzaju seminaria, kursy i szkolenia. Ostatnio największym zainteresowaniem cieszą się kursy z dziedziny technologii informatycznych. Oprócz wymienionego tematu w roku 2009/10 zorganizowano następujące szkolenia dla bibliotekarzy:

- Praktyka oparta na dowodach (Evidence Based Practice),
- Terminologia medyczna,
- Biblioteka medyczna 2.0,
- Bazy danych w medycynie i naukach pokrewnych (PubMed, Ovid),
- Cochrane i praktyka oparta na dowodach,
- Krytyczna ocena publikacji naukowych,
- RefMan – narzędzie do tworzenia bibliografii załącznikowej
- Jak uczyć evidence based?
- Pedagogika dla bibliotekarzy
- Zarządzanie czasem
- Efektywne nauczanie – dwudniowe kursy pedagogiczne

Uczestnicy za udział w kursach otrzymują punkty edukacyjne. Oprócz prowadzonych kursów SMH przewiduje wprowadzenie akredytowanych studiów podyplomowych umożliwiających bibliotekarzom norweskim uzupełnienie i formalne udokumentowanie swych umiejętności. Jako przykład może posłużyć Uniwersytet w Bergen, który ściśle współpracuje z Centrum Medycyny Opartej na Dowodach T*he Centre for Evidence Based Practice*, powstałym w 2005 na Wydziale Zdrowia i Nauk Społecznych. Centrum to prowadzi studia podyplomowe dla wykładowców nauk medycznych i lekarzy. Jesienią 2006 roku podjęto decyzję o opracowaniu podobnego programu studiów przeznaczonych dla bibliotekarzy. Stowarzyszenie ułatwia współpracę między bibliotekami w kraju i za granicą. Szczególnym osiągnięciem jest wieloletnia, bogata w różne wydarzenia współpraca z bibliotekami krajów bałtyckich *Baltic Sea Region Cooperation,* a także realizowany wspólnie z nami projekt MedLibTrain.

Członkiem stowarzyszenia może zostać każdy pracownik wymienionych instytucji. Osoby „z zewnątrz" (np. obcokrajowcy) mogą być dopuszczone do członkostwa, jako „członkowie stowarzyszeni". Stowarzyszenie może powołać członków honorowych. Źródłem finansowania są przede wszystkich składki członkowskie (zwykle jest to kwota ustalona na dorocznym zjeździe). Spotkanie wszystkich członków SMH odbywa się raz w roku.

Wielka Brytania

W Wielkiej Brytanii istnieje wiele potencjalnych możliwości i form podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników.

Jedną z najważniejszych organizacji w brytyjskim systemie bibliotek jest CILIP [19], [20]. Chartered Institute of Library and Information – stowarzyszenie zawodowe „specjalistów od informacji". Powstało 2002 roku w wyniku połączenia Library Association i Institute of Information Scientists. W gronie około 22.000 Członków znajdują się nie tylko bibliotekarze z placówek publicznych i naukowych, ale także dokumentaliści, archiwiści oraz specjaliści informacji i menedżerowie wiedzy. Działania i zadania CILIP dotyczą głównie dwu obszarów: edukacji i lobbingu.

Edukacja: CILIP dokonuje akredytacji kierunków bibliotekarskich na uniwersytetach i formułuje niezbędne treści kształcenia. Wspiera doskonalenie zawodowe bibliotekarzy i pracowników bibliotek zgodnie z zasadą edukacji ustawicznej,

Lobbing: reprezentuje interesy zawodu bibliotekarza wobec polityków, organów rządowych, pracodawców i powszechnej opinii publicznej oraz upowszechnia informacje o wartości i znaczeniu pracy bibliotekarskiej. W tym celu CILIP publicznie zajmuje stanowisko wobec określonych zagadnień, organizuje kampanie i przyznaje nagrody.

Stowarzyszenie CILIP zrzesza wszystkich, którzy zdecydowani są inwestować w swoją przyszłość zawodową, rozwijać umiejętności i zarządzać własną karierą. Członkostwo zapewnia wiele korzyści takich jak rozwój zawodowy, wsparcie kariery profesjonalnej oraz dostarcza na bieżąco, wysokiej jakości wiarygodne informacje z dziedziny oraz pakiet ofert specjalnych tj. zniżki na produkty Microsoft, na hotel InterContinental, opiekę medyczną, członkostwo w klubie, bony Amazon, kursy i szkolenia, zakup specjalistycznych książek i wiele innych.

Poprzez członkostwo można uzyskać kwalifikacje uznawane i rozpoznawane na całym świecie. Każdy, kto przystępuje do CILIP pomaga organizacji w inwestowaniu w przyszłość zawodu – podejmuje działania zachęcające młodych ludzi do rozważenia kariery w branży, a także dba o podniesienie statusu wszystkich tych, którzy pracują w bibliotekach.

Kto szuka znajduje!

Wróćmy do początkowego stwierdzenia - *kto pyta nie błądzi* i wspólnie zastanówmy się nad dalszymi losami bohaterek tego tekstu.

Pani W

Biorąc pod uwagę wykształcenie i umiejętności, obecne zarobki i opisane tu perspektywy, jej kariera może wyglądać tak:

► Może pozostać w bibliotece i czekać;

---

[19] Najlepsze wzorce działalności bibliotecznej w Europie, Singapurze i USA. Międzynarodowa analiza przykładów „best practice". Warszawa. Wydawnictwo SBP, 2005

[20] Aileen W o o d : Raising professional standard – the role of the professional institute, EAHIL Workshop, Kraków 12-15wrzesień 2007.http://www.bm.cmuj.krakow.pl/Conferences/EAHIL/proceedings/oral/Aileen%20Wood.pdf [Data dostępu 2011-04-23]

- ► Może zaryzykować i wykorzystać dyplom ukończenia studiów z zakresu informatyki i zarządzania oraz doświadczenie w prowadzeniu biura konferencji i szukać pracy w administracji lub sektorze prywatnym;
- ► Może poświęcić 1 lub 2 lata na ukończenie studiów podyplomowych mieszczących się w dziedzinie - takich jak protetyka słuchu, dietetyka lub zdrowie publiczne i tu szukać pracy, a gdyby się jej nie powiodło zawsze może ze zdobytą wiedzą zostać bibliotekarzem dziedzinowym;

Na co zdecyduje się Pani Z?

Pozostanie na obecnym stanowisku kustosza (22-letni staż) czy zdecyduje się jednak uwieńczyć swoją karierę stanowiskiem bibliotekarza dyplomowanego? Może właśnie jej udałoby się przejść w szeregi kadry naukowo-dydaktycznej i zmienić nieco stereotyp bibliotekarza.

A panie X i Y? Kustosz i starszy specjalista naukowo-techniczny?

Pozostaną… albo wykorzystają najlepszy moment w swoim życiu, bogate doświadczenie zawodowe oraz życiowe i zrealizują swoje marzenia o własnej działalności gospodarczej lub pracy w wolnym zawodzie (być może z niewielką pomocą środków unijnych).

Jest jeszcze jedna projekcja naszej przyszłości oznaczająca „wzięcie spraw w swoje ręce", ale możemy przedstawić ją dopiero po głębszej refleksji nad problematyką tutaj przedstawioną.

I jeszcze na zakończenie tych rozważań chcemy bardzo podziękować Ani Urydze, naszemu opiekunowi i dyrektorowi, za inspirację oraz życzliwe i wszechstronne wsparcie w trakcie pisania, jak również w wielu innych sytuacjach. Jej pasja i entuzjazm nie pozwalają nam wątpić w celowość podejmowanych na gruncie zawodowym działań i dodają wiary w chwilach zniechęcenia.

Mgr Renata Pabisiak
Szczecin - PUM

KOMPETENCJE ZAWODOWE BIBLIOTEKARZY BIBLIOTEK NAUKOWYCH NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Abstract

Librarian is a MAN whose professional activity is defined with a book, which is not considered as an single part, but organized and functional collection commonly known as library. In first part is presented the extent of changes which had been done in the past twenty years in scientific libraries. In second part is discussion about consequences of these changes, which the main manifestation occurs in variation of everyday tasks of the librarian. There had been presented three models of everyday work of

librarian which follow the variation of tasks. Then is presented a role and tasks of domain librarian and the legitimacy of creating such appointment in library connected with medical university. In this study are shown, apart from content-related professional knowledge, personal characteristic of the librarian which is crucial for this job. In Poland formal demands for profession of librarian are still not stated. Actual extent of knowledge and skill needs to be specified. In this study there had been taken an attempt to specify crucial competences of the librarians working in the medical library as a place where is gathered technical literature for certain and specified group of recipients. This particular specification occurs in two divisions of medicine – academic and clinical, that is why it demands fast and current information linked with constant development of medicine. As a consequence of this specification there is growing amount of publications related to the newest research results, extremely useful in doing new researches and also in everyday work of clinical doctor.

Streszczenie

Bibliotekarz to człowiek, którego zawodową aktywność określa książka, nie rozpatrywana jako pojedynczy egzemplarz, ale jako zorganizowany i funkcjonujący ich zbiór powszechnie znany jako biblioteka. W pierwszej części przedstawiono zakres zmian jakie zaszły w ostatnich dwóch dekadach w bibliotekach naukowych. W drugiej części omówiono konsekwencje tych zmian, których głównym przejawem jest zróżnicowanie zadań w codziennej pracy bibliotekarza i wynikające z tego faktu trzy modele wykonywania zawodu . Przedstawiono również rolę i zadania bibliotekarza dziedzinowego i zasadność tworzenia takiego stanowiska w bibliotece medycznej. W pracy omówiono także, oprócz merytorycznej wiedzy zawodowej, osobiste cechy bibliotekarza, niezbędne w pracy. W niniejszej prezentacji podjęto próbę określenia niezbędnych kompetencji pracowników biblioteki medycznej, jako miejsca gromadzącego wysokospecjalistyczną literaturę skierowaną do określonego specyficznego kręgu odbiorców. Specyfika ta przejawia się w podziale na medycynę akademicką i kliniczną wymagającą szybkiej i aktualnej informacji związanej z nieustannym rozwojem medycyny, a co za tym idzie wzrastającej liczbie publikacji opisujących najnowsze wyniki badań, bardzo przydatnych w pracach naukowo-badawczych, jak również pracy lekarza klinicysty.

Bibliotekarz to CZŁOWIEK, którego zawodową aktywność określa książka, rozpatrywana oczywiście nie jako pojedynczy egzemplarz, ale w postaci odpowiednio do stopnia cywilizacyjnego rozwoju społeczeństwa zorganizowanego i funkcjonującego ich zbioru, zwanego powszechnie biblioteką.[1]

Kompetencje

Zawód bibliotekarza, jak każdy inny, wymaga posiadania określonych kompetencji. *Kompetencje* to termin wieloznaczny, różnie definiowany i rozumiany. Początkowo używany w dużo węższym znaczeniu: przez *kompetencje* rozumiano posiadanie formalnego prawa do zajmowania się określonymi sprawami i podejmowania decyzji w określonym zakresie. Natomiast zdolność do efektywnego i sprawnego działania wiązano z *kwalifikacjami*, dlatego mówiono o wysokich lub niskich kwalifikacjach, które albo wystarczały, albo były niewystarczające do pracy na określonym stanowisku.[2] Definicja kompetencji przyjęta w Unii Europejskiej rozumie je jako „wszelkie cechy pracowników, które używane i rozwijane w procesie

[1] Tadeusz Ś l i p k o : *Spacerem po etyce.* Kraków 2010 s. 10

[2] Tadeusz O l e k s y n : *Zarządzanie kompetencjami: teoria i praktyka.* Kraków 2006 s.17

pracy prowadzą do osiągania rezultatów zgodnych ze strategicznymi zamierzeniami przedsiębiorstwa".[3]

Kompetencje to umiejętności praktyczne, wiedza teoretyczna i zdolności poszczególnych pracowników biblioteki.

Wymogi formalne

Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 października 1991 roku w sprawie określenia kwalifikacji zawodowych, jakie powinna posiadać osoba zatrudniona w uczelni na stanowisku kustosza bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty wprowadziło wymóg posiadania wykształcenia bibliotekarskiego lub innego wyższego i studiów podyplomowych z zakresu bibliotekoznawstwa lub informacji naukowej. Natomiast Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 maja 2005 roku sprawie określenia kwalifikacji zawodowych, jakie powinna posiadać osoba zatrudniona w uczelni na stanowisku kustosza bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty wprowadziło wymóg praktyk specjalistycznych w innych bibliotekach naukowych. Z kolei Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 grudnia 2006 roku w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej, oprócz wymagań kwalifikacyjnych na stanowisku kustosza, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty, określiło wymagania kwalifikacyjne pracowników na innych stanowiskach bibliotecznych oraz pracowników dokumentacji i informacji naukowej. Ponadto w § 27 wprowadziło następujący zapis:

1. *Pracownicy nie będący nauczycielami akademickimi, którzy nie spełniają wymagań kwalifikacyjnych przewidzianych dla stanowiska zajmowanego przez nich w dniu wejścia w życie rozporządzenia, mogą być nadal zatrudniani na tych stanowiskach.*
2. *Osoby zatrudnione na stanowisku kustosza bibliotecznego, starszego bibliotekarza lub starszego dokumentalisty w dniu wejścia w życie rozporządzenia, które spełniały wymagania kwalifikacyjne na podstawie dotychczasowych przepisów, mogą być nadal zatrudnione na tych stanowiskach.*
3. *Okres zatrudnienia osób, o których mowa w ust. 1 i 2, na stanowiskach, na których są one zatrudnione w dniu wejścia w życie rozporządzenia, o ile nie uzyskają one wymagań kwalifikacyjnych określonych w rozporządzeniu, nie może być dłuższy niż pięć lat od dnia wejścia w życie rozporządzenia*. Wyznaczono tym samym nieprzekraczalne ramy czasowe do uzupełnienia kwalifikacji określonych w Rozporządzeniu dla poszczególnych stanowisk bibliotecznych (Rozporządzenie weszło w życie 1 stycznia 2007 roku). Złagodzono nieco ten zapis w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa

[3] Tamże, s. 19

Wyższego z dnia 13 kwietnia 2011 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej. Wprowadzono tam następujący zapis: *Kustosz biblioteczny, starszy bibliotekarz i starszy dokumentalista, który w dniu wejścia w życie rozporządzenia nie posiada kwalifikacji przewidzianych dla zajmowanego stanowiska, może być nadal zatrudniony na tym stanowisku, jeżeli posiada co najmniej 25-letni staż pracy, w tym co najmniej 15-letni staż pracy związany z działalnością biblioteczną.*

Nowe umiejętności w kontekście zmian zachodzących w bibliotekach

Od lat dziewięćdziesiątych nastąpił szybki rozwój technologii informatycznych wdrażanych do bibliotek medycznych. Pojawienie się w nich informatyzacja zasobów i czynności bibliotecznych, pojawienie się internetu i elektronicznych źródeł informacji spowodowały zmiany w pracy bibliotek. Bibliotekarze aby sprostać wyzwaniom wymagało poznania nowych technologii.Najczęściej odbywało się to przy pomocy wewnętrznych szkoleń organizowanych przez firmy wprowadzające systemy informatyczne. Koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku to również pojawienie w Polsce się firm oferujących bibliotekom dostęp do zasobów ogólnoświatowych specjalistycznych baz danych: Elsevier, Ebsco, Springer, ProQuest i inne. Wprowadzenie obcojęzycznych źródeł danych spowodowało, że bibliotekarze doskonalili znajomość języka angielskiego bądź podjęli jego naukę. Było to również konieczne ze względu na zwiększającą się liczbę studentów zagranicznych studiujących na polskich uczelniach medycznych. Informatyzacja bibliotek dodała do wcześniejszych zadań również informacyjne zadania biblioteki, nie tylko w oparciu o własne zbiory i bazy danych, ale również organizację dostępu do innych znajdujących w internecie źródeł i baz. W związku z tym bibliotekarze prowadzą również działalność dydaktyczną skierowaną do pojedynczych czytelników lub ich grup. Specyfika zawodu bibliotekarza uległa zmianie – do typowo humanistycznego zawodu dołączyła potrzeba umiejętności technicznych. Dziś bibliotekarz musi być również fachowcem w zakresie współczesnych źródeł informacji. Wobec ich zasobności wzrosło zapotrzebowanie na pomoc bibliotekarza w korzystaniu nie tylko z zasobów stacjonarnych, jak i wirtualnych. Pośrednictwo w korzystaniu z zasobów zwane *mediacją* musi być aktywne i dotyczyć nie tylko zbiorów drukowanych, ale i baz danych, przeglądarek i innych narzędzi, umożliwiających i ułatwiających wyszukiwanie informacji w wirtualnej przestrzeni. Obejmuje również zdobywanie, organizowanie, selekcjonowanie, przybliżanie, udostępnianie oraz ochronę zasobów cyfrowych. Pośrednictwo aktywne to: konsultacje, wspieranie, pomoc, propozycje, przygotowanie użytkowników do korzystania z oferty biblioteki, jej zasobów

i urządzeń.[4]

Bardzo ważnym bodźcem do rozwoju bibliotekarzy było określenie wymogów kwalifikacyjnych dla określonych stanowisk bibliotekarskich, co omówiono wcześniej. W związku z powyższym wielu bibliotekarzy uzupełniło lub nadal uzupełnia wykształcenie dostosowując się do obowiązujących wymogów formalnych.

Predyspozycje bibliotekarzy

Wielość zadań i ich niejednolity zakres spowodowały wytworzenie się w zawodzie bibliotekarza specjalizacji. Dlatego dziś trzeba mówić nie o jednym, ale o kilku modelach bibliotekarstwa jako profesji. Aktualnie wykrystalizowały się trzy jego modele:

1. specjalista w zakresie PROCESÓW bibliotecznych tzn. znawca organizacji i zarządzania, gromadzenia, opracowania oraz przechowywania;
2. specjalista w zakresie METODOLOGII funkcjonowania i postępowania tzn. znawca problemów udostępniania oraz promowania. Jest to specjalność uważana dawniej za reprezentatywną dla całego bibliotekarstwa;
3. znawca mediowanych TREŚCI nazywany teraz bibliotekarzem przedmiotowym lub dziedzinowym.[5]

Podziałowi temu odpowiada schemat oczekiwanych umiejętności. Oznacza to, że przed bibliotekarzami stoi potrzeba ciągłego uzupełniania wiedzy. Konieczność ciągłej edukacji powoduje, że kandydaci do tego zawodu powinni się cechować zdolnością i chęcią szybkiego i ciągłego uczenia się i pracy niezależnej oraz łatwością nawiązywania kontaktów interpersonalnych.[6]

Jacek Wojciechowski natomiast pisze, że jego osobisty model bibliotekarza (nie obejmujący wszystkich możliwych wariantów) to mediator, pośrednik, kontaktujący się z publicznością. Oprócz merytorycznej wiedzy zawodowej powinien on posiadać następujące cechy osobiste, mianowicie kontaktowość, szybkość reakcji, zrównoważenie i odporność na stresy. Powinien poza tym lubić użytkowników i posiadać rozległą wiedzę ogólną.[7]

Henryk Hollender w referacie pt.: *W kierunku charakterystyki kwalifikacyjnej bibliotekarza naukowego*[8] wygłoszonym na konferencji w Poznaniu w 1994 roku przedstawił charakterystykę działań zawodowych. Wyodrębnił cztery grupy

---

[4] Urszula W e n t a : *Bibliotekarz XXI wieku-nowe role, kompetencje i umiejętności.* Bibliotekarz Zachodniopomorski 2009 nr 1 s. 17

[5] Jacek Wojciechowski: *Bibliotekarz w bibliotece. Roczniki Biblioteczne* 1997 R. 41 nr 1/2 s. 3-11

[6] Irena A u g u s t o w s k a , B. Z w o l a k : Nowe wyzwania w zawodzie bibliotekarza. W: Bibliotekarz: zawód czy powołanie pod red. Marcina Geryka. Gdańsk 2010 s. 16

[7] Jacek W o j c i e c h o w s k i : *Biblioteczna wartość naddana.* Kraków 2006 s. 34

[8] Ewa S t a c h o w s k a - M u s i a ł : *Bibliotekarz-zawód o wielu obliczach. W: Zawód bibliotekarza dziś i jutro: materiały z ogólnopolskiej konferencji* (Nałęczów 18-20 września 2003). Warszawa 2003 s. 83. Za: Dorota Gil-Tarnowska: *Status edukacyjny bibliotekarza wczoraj i dziś* [on-line]. Strona internetowa: *http://www.library.put.poznan.pl/2005/pdf/5_1.pdf.* [Dostęp z dn. 16 maja 2011 r.]

odpowiadające specjalizacjom zawodowym, określając przy tym rodzaj wykonywanych czynności, ich podstawowe jednostki operacyjne środowisko działania oraz rodzaj dokumentów będących efektami ich pracy. Powyższe przedstawia tabela.

Grupa	**Rodzaj czynności**	**Podstawowa jednostka operacyjna**	**Rodzaj dokumentów**	**Środowisko działania**
Zdobywca	Gromadzenie zbiorów	Volumen	Pierwotne i wtórne	Teksty
Twórca	Katalogowanie, klasyfikacja, indeksowanie	Rekord	Pochodne	Teksty
Łowca	Służby informacyjne	Rekord	Pochodne	Ludzie
Dostarczyciel	Udostępnianie zbiorów	Volumen	Pierwotne i wtórne	Ludzie

Źródło: Ewa Stachowska-Musiał: *Bibliotekarz-zawód o wielu obliczach. W: Zawód bibliotekarza dziś i jutro: materiały z ogólnopolskiej konferencji* (Nałęczów 18-20 września 2003). Warszawa 2003 s. 84. Za: Dorota Gil-Tarnowska: *Status edukacyjny bibliotekarza wczoraj i dziś* [on-line]. Strona internetowa: *http://www.library.put.poznan.pl/2005/pdf/5_1.pdf.* [Dostęp z dn. 16 maja 2011 r.]

Specjalności te ujęte w bardzo niekonwencjonalny sposób ukazują różnice między procedurami bibliotecznymi oraz predyspozycje konieczne do ich wykonania:

1. Zdobywca – systematycznie rozpoznaje rynek książki, sprawnie porusza się po nim, a następnie gromadzi i rejestruje zbiory;
2. Twórca – na podstawie dokumentów oryginalnych tworzy identyfikujące je opisy, czyli rekordy służące do budowy katalogów, bibliografii itp. Robi to z myślą o użytkowniku, ale nie ma z nim taktu;
3. Łowca – posługuje się katalogiem biblioteki w celu wyszukania tekstów i informacji odpowiadającym złożonym przez czytelników kwerendom i zapytaniom;
4. Dostarczyciel – zgodnie ze złożonym zamówieniem dostarcza zbiory czytelnikowi.

Zarówno „dostarczyciel" jak i „łowca" mają bezpośredni kontakt z użytkownikiem biblioteki i to oni stanowią jej wizytówkę. W przypadku „dostarczyciela" dotyczy to zarówno użytkowników korzystających osobiście z zasobów biblioteki jak i użytkowników kontaktujących się z biblioteką poprzez pocztę elektroniczną np. w przypadku zamówień międzybibliotecznych. Oprócz profesjonalnej wiedzy obie te grupy muszą posiadać umiejętność zachowania się we wszystkich relacjach

z czytelnikami.[9]

Zadania i czynności wykonywane przez bibliotekarza wymagają określonych cech psychologicznych. Zdobywca to osoba rzutka, energiczna, kreatywna. Twórcę cechuje dokładność,skrupulatność wytrwałość i cierpliwość, zaś Łowcę i Dostarczyciela wyróżnia cierpliwość w kontakcie z czytelnikami, szczególnie po wielu godzinach pracy i obsłużeniu wielu czytelników. Przy takiej pracy ważna jest umiejętność podzielności uwagi (niejednokrotnie występuje konieczność obsługi kilku osób naraz i przy tym obserwowania sali, co wymaga spostrzegawczości i podzielności uwagi. Wobec nieustannego kontaktu z użytkownikami biblioteki, udzielania najrozmaitszych informacji, rad oraz pomocy wymagane są także umiejętność postępowania i porozumiewania się z ludźmi, otwartość, życzliwość i uprzejmość.[10] Przedstawiony podział jest oczywiście teoretyczny. W praktyce rozdzielenie lub łączenie przedstawionych zadań, przy jednoczesnym wykorzystaniu zdolności pracowników, może przyczynić się do sprawniejszego wykonywania postawionych przed nimi zadań.

Biblioteka medyczna

Biblioteki medyczne gromadzą literaturę z zakresu medycyny i stomatologii oraz, w związku z otwarciem nowych kierunków studiów, z takich dziedzin jak: biotechnologia, dietetyka, fizjoterapia, kosmetologia, pielęgniarstwo, położnictwo, ratownictwo medyczne, zdrowie publiczne, farmacja i pokrewne.

Bibliotekarze bibliotek medycznych posiadają wiedzę z tych dziedzin w zakresie niezbędnym do pomocy czytelnikowi w odnalezieniu potrzebnych materiałów, jak również gromadzenia i opracowania zbiorów. Jest to wiedza, która zdobywana jest w procesie samokształcenia w ramach doświadczenia zawodowego. W związku z rozwojem nauki, a co za tym idzie, bibliotek naukowych wiele z nich zatrudnia bibliotekarzy dziedzinowych. Są to, jak napisano wcześniej, znawcy mediowanych treści zaznajomieni z bibliotekarstwem i technologią informacyjną (aczkolwiek nie jest to niezbędne do ich pracy). W zależności od potrzeb mogą to być, w bibliotekach akademickich, znawca literatury, psychologii, chemii bądź matematyki. W tym miejscu należy zadać pytanie czy taki specjalista potrzebny jest w bibliotece medycznej? W literaturze przedmiotu można znaleźć sugestie, że byłby on pomocny na etapie opracowania rzeczowego książek, prac doktorskich czy rozpraw habilitacyjnych.[11] Trudno się z tym nie zgodzić. Postęp medycyny powoduje, że

---

[9] Dorota G i l - T a r n o w s k a : *Status edukacyjny bibliotekarza wczoraj i dziś* [on-line]. Strona internetowa: *http://www.library.put.poznan.pl/2005/pdf/5_1.pdf.* [Dostęp z dn. 16 maja 2011 r.]

[10] Tamże

[11] Iwona D z i u g a n , Krzysztof W a l c z e w s k i : *Bibliotekarz dziedzinowy w bibliotece Głównej WAM – czy jest potrzebny?* W: *Bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach akademickich: materiały z seminarium zorganizowanego przez Bibliotekę Główną UMK w dniach 26-27 października 2000 r. w Toruniu.* Toruń 2001 s. 142

tematowanie książek jest coraz trudniejsze dla osoby niezwiązanej z medycyną. Bibliotekarz nie zawsze jest w stanie dokonać właściwej analizy dokumentu i wybrać tylko tematy najistotniejsze, co w konsekwencji może powodować niepotrzebne tworzenie haseł bardzo specjalistycznych. Niemniej jednak doświadczenie zawodowe i podnoszenie kwalifikacji sprawia, że pracownicy opracowania często posiadają kompetencje bibliotekarzy dziedzinowych, chociaż formalnie nimi nie są. W bibliotece Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego nie ma bibliotekarza dziedzinowego, jednakże współpracują z nią lekarze z klinik i zakładów PUM. Pełnią oni rolę konsultantów na etapie gromadzenia zbiorów wskazując pozycje niezbędne w dydaktyce, praktyce lekarskiej bądź pracy naukowo-badawczej.

Biblioteki medyczne gromadzą wysokospecjalistyczną literaturę. Z jednej strony są to podręczniki akademickie niezbędne do kształcenia przyszłych lekarzy i studentów innych kierunków, z drugiej pozycje specjalistyczne skierowane do lekarzy i pracowników naukowych. O ile te pierwsze nie wymagają tak szybkiej aktualizacji (szczególnie podręczniki z dziedzin teoretycznych), to drugie muszą być aktualne i szybko dostarczone. Powstanie Internetu dało możliwość szybkiego odnalezienia publikacji naukowych Rolą pracowników bibliotek medycznych jest fachowa pomoc w odnalezieniu literatury niezbędnej w praktyce lekarskiej i pracy naukowo-badawczej. Już w 2001 roku biblioteki medyczne jako pierwsze (i jak dotąd jedyne) stworzyły elektroniczny system doc@med, służący właśnie do szybkiego dostarczania dokumentów medycznych w formie kopii artykułów z czasopism znajdujących się w zasobach tych bibliotek. Odpowiedzialna i absorbująca praca lekarzy, a ponadto wpisana w ich zawód potrzeba ustawicznego kształcenia powodują, że sprawną i fachową pomoc bibliotekarza w szybkim dotarciu do aktualnej literatury trudno przecenić.

Wiedza i doświadczenie pracowników bibliotek medycznych, ich relacje z czytelnikami oraz wszelkie umiejętności są kapitałem intelektualnym biblioteki. Jest on więc sumą wiedzy posiadanej przez pracowników wraz z praktycznym przekształceniem tej wiedzy w wartość dla biblioteki. Parafrazując przedstawioną na początku wypowiedź Tadeusza Ślipko, można powiedzieć, że biblioteka to pracujący w niej ludzie. To oni bowiem nawiązują relacje z czytelnikiem przyczyniając się do ocieplenia wizerunku biblioteki jako instytucji. Właściwe wykorzystanie ich umiejętności z pewnością przyczyni się do postrzegania biblioteki jako miejsca przyjaznego a bibliotekarzy jako specjalistów w swojej dziedzinie.

Mgr Maciej Dziubecki
Warszawa - Aleph Polska

WYGODNY DOSTĘP DO PEŁNEJ OFERTY BIBLIOTEKI Z PRIMO I PROMO CENTRAL INDEX OD EX LIBRIS

Można powiedzieć, że bibliotekarstwo to porządkowanie wiedzy i opracowywanie sposobów i narzędzi, do sprawnego docierania do potrzebnych informacji. Katalogi, bibliografie opracowywane przez bibliotekarzy znacznie usprawniały proces wyszukiwania interesujących materiałów. Naturalnym skojarzeniem z biblioteką wciąż jest katalog kartkowy. Wraz z postępującą automatyzacją bibliotek tradycyjne katalogi kartkowe zastąpiły katalogi komputerowe, ale prawdziwą rewolucja nastąpiła wraz z rozwojem Internetu.

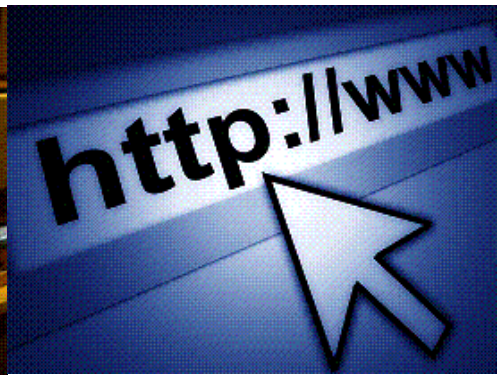

Katalog opracowywany komputerowo mógł zostać udostępniony w sieci internetowej, dając tym samym dostęp do znajdujących się w nim informacji w każdym miejscu i czasie. Ale rozwój Internetu i komputerów oznaczał też coraz więcej zasobów dostępnych w wersji elektronicznej i cyfrowej. Poruszanie się po coraz większej ilości takich treści stało się kłopotliwe dla użytkowników. Pod koniec lat 90. XX wieku popularność zyskał projekt opracowywany początkowo na Uniwersytecie Stanforda, projekt wyszukiwarki internetowej pod nazwą Google! Szybko okazało się, że to znakomite narzędzie do wyszukiwania informacji w sieci. Narzędzie to stało się tak popularne, że zaczęło wyznaczać standardy na polu tego jak wyszukujemy, w jaki sposób prezentowane są wyniki wyszukiwania etc.

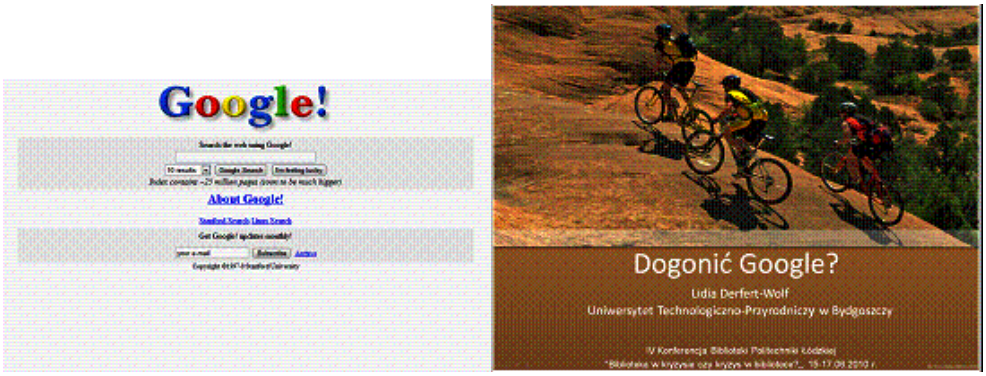

Efekt ten został wzmocniony przez rozwój i popularność innych serwisów internetowych, które zmieniły statyczny Internet w miejsce wymiany informacji, gdzie osoba będąca odbiorcą treści może też stać się jej twórcą.

Wyszukiwarka Google przekonała do siebie użytkowników na tyle mocno, że mniej chętnie zaczęli oni korzystać z tradycyjnych źródeł informacji. Biblioteka, będąca przez wieki naturalnym pierwszym miejscem dostępu do informacji, w erze rozwoju Internetu straciła swoją pozycję. Bardzo symptomatycznie zwróciła na to uwagę Pani Lidia Derfert-Wolf z Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, prezentując na IV Konferencji Biblioteki Politechniki Łódzkiej, 15-17 czerwca 2010 wystąpienie pod tytułem „Dogonić Google?".

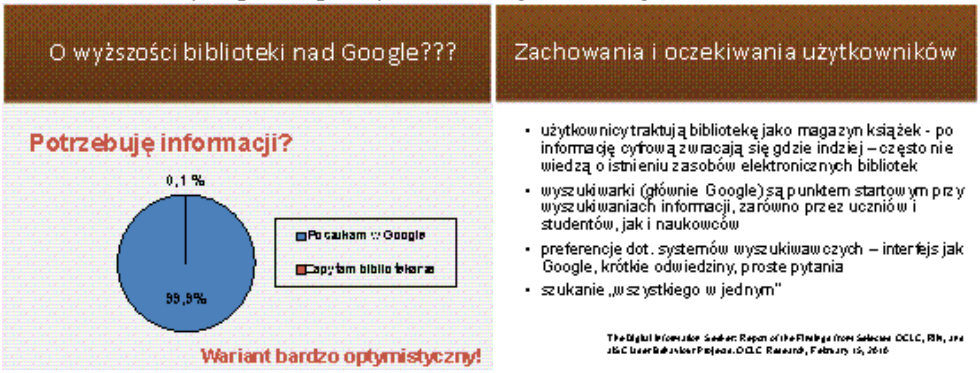

Jasno przedstawiła w swojej prezentacji dlaczego użytkownicy preferują wyszukiwanie w Google, jednocześnie wskazując, że biblioteki mają szansę szybko nadrobić tę stratę, gdyż wynika ona w głównej mierze z kwestii technicznych, natomiast biblioteka wciąż ma wiele atutów, przede wszystkim ofertę wyselekcjonowanych materiałów najwyższej jakości.

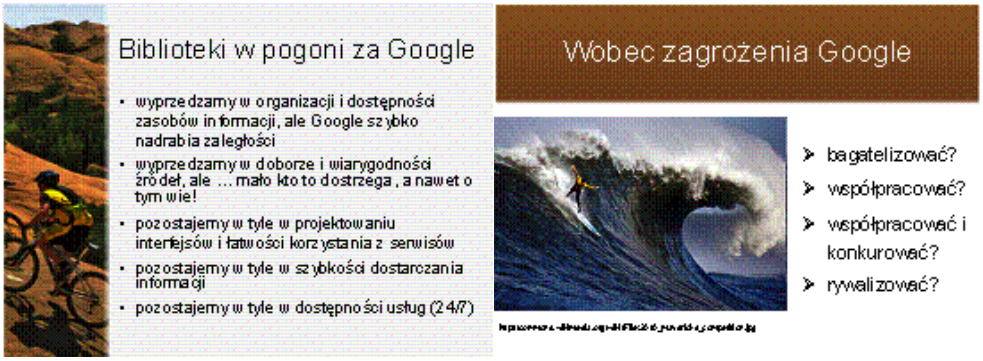

Jeżeli biblioteka będzie w stanie zaproponować swoim użytkownikom jedno miejsce do intuicyjnego (w stylu Google) wyszukiwania informacji może wrócić do świadomości użytkownika jako pierwsze miejsce dostępu do informacji.

Wiele bibliotek realizuje już takie projekty w oparciu o systemy Primo i Primo Central Index firmy Ex Libris. Jedno miejsce dostępu do wszystkich materiałów gromadzonych i licencjonowanych przez bibliotekę, możliwość szerokiego zadania zapytania a następnie zawężanie poprzez wykorzystanie faset różnego typu. Dodatkowo elementy Internetu społecznościowego, jak np. możliwość tagowania (oznaczania elementów własnymi słowami kluczowymi).

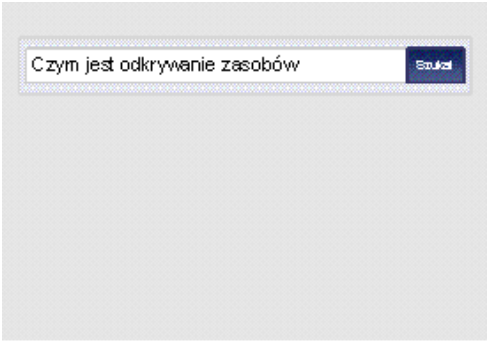

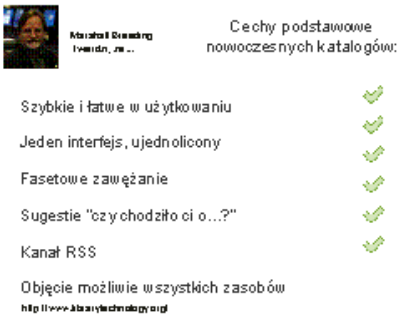

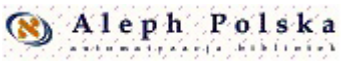

Dr Anastazja Śniechowska-Karpińska
Lublin - UM

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY MEDYCZNYCH

Abstract

The article is an attempt to collect information on the subject of both the existing as well as potentially possible paths of education (including self-education) for librarians of medical libraries. The offer of the Polish educational market geared to librarians has been thoroughly presented and evaluated. Also, there have been examined offers geared to librarians exclusively (post-graduate studies and vocational courses, offers for would-be diploma librarians), and also other types of schooling (not for librarians) which may prove to be useful in medical libraries.

Streszczenie

Artykuł jest próbą zebrania informacji na temat istniejących i przedstawienia potencjalnych dróg kształcenia (i samokształcenia) bibliotekarzy pracujących w bibliotekach medycznych. Przedstawiono i oceniono ofertę, jaką dla tej grupy zawodowej ma polski rynek edukacyjny. Przeanalizowano propozycje skierowane wyłącznie do bibliotekarzy (studia podyplomowe i kursy zawodowe, propozycje

dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych), jak również szkolenia innego typu (nie związane z zawodem bibliotekarza), jakie mogą okazać się przydatne również w bibliotece medycznej.

Drugą część artykułu stanowi opis przykładowych „specjalności", funkcjonujących (lub mogących funkcjonować) równolegle do tradycyjnie istniejących w bibliotekach i sposobu dochodzenia do niezbędnej wiedzy i umiejętności: net-bibliotekarz medyczny (specjalista od spraw związanych z przygotowaniem, zamawianiem, prowadzeniem i ewaluacją szkoleń bibliotecznych on-line); bibliotekarz bibliotek cyfrowych (łączący umiejętności i wiedzę z dziedziny prawa autorskiego, digitalizacji i opracowania dokumentów cyfrowych).

Temat dotyczący kształcenia bibliotekarzy pozornie nie wydaje się szczególnie inspirujący i pozostaje poza kręgiem zagadnień wzbudzających skrajne emocje. Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. z późniejszymi zmianami zawiera następujące stwierdzenie: *Pracownicy zatrudnieni na stanowiskach bibliotekarskich powinni posiadać kwalifikacje bibliotekarskie. Tworzą oni grupę zawodową bibliotekarzy*[1]. O tym, że bibliotekarze (zwłaszcza ci pracujący w bibliotekach szkół wyższych) mają obowiązek podnoszenia kwalifikacji świetnie wiedzą sami zainteresowani. W Załączniku do „Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 22 grudnia 2006 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej" zapisano, że na stanowisku kustosza bibliotecznego lub starszego bibliotekarza (starszego dokumentalisty) *może być zatrudniona osoba* posiadająca *ukończone studia podyplomowe z zakresu bibliotekoznawstwa lub informacji naukowej* oraz odpowiednio co najmniej dwutygodniową (starszy bibliotekarz) lub miesięczną (kustosz) *praktykę specjalistyczną w innej, poza macierzystą, bibliotece naukowej, potwierdzoną zaświadczeniem o jej ukończeniu*[2]. Zapis o konieczności podnoszenia kwalifikacji bywa również umieszczany w regulaminach pracy szkół wyższych[3], wymóg podnoszenia kwalifikacji obowiązuje również bibliotekarzy pracujących w bibliotekach szkolnych i publicznych.

---

[1] Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Rozdz. 11 Art. 29 pkt. 1 - Dziennik Ustaw 1997 nr 85 poz. 539 z późniejszymi zmianami [on-line]. [dostęp 11 kwietnia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970850539

[2] Załącznik Nr 4 do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 grudnia 2006 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej. Dziennik Ustaw 06.251.1852 z dnia 29 grudnia 2006 r. [on-line]. [dostęp 5 maja 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20062511852

[3] Zapis taki znalazł się m.in. w Regulaminie Pracy Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, w rozdziale zawierającym Podstawowe prawa i obowiązki pracowników: *Pracownik jest obowiązany w szczególności: (...) podnosić swoje kwalifikacje poprzez uczestnictwo w kursach i szkoleniach oraz poprzez samokształcenie zawodowe* (Regulamin Pracy UML, Rozdz. II § 6. pkt. 3. podpkt 8) [on-line]. [dostęp 11 kwietnia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bip.umlub.pl/upload/bip/regulamin_pracy2007.pdf

Bibliotekarze więc, wbrew stereotypowi, są grupą zawodową, która kształci się ustawicznie, ponieważ wymaga tego charakter wykonywanej pracy. Można jednak zadać pytanie: jaki powinien być medyczny bibliotekarz idealny? Jakie powinien posiadać umiejętności, a przede wszystkim: kto kształci bibliotekarzy medycznych. Poszukując odpowiedzi na powyższe pytania trzeba sięgnąć do źródła i sprawdzić czy takie zagadnienia mają swoje odzwierciedlanie w programach kształcenia studentów Instytutów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Po przejrzeniu oferty studiów licencjackich i magisterskich można zaryzykować stwierdzenie, że kształcenie przyszłych bibliotekarzy naukowych nie stanowi najbardziej akcentowanego nurtu zainteresowań IBIN'ów[4]. Przygotowuje się młodych adeptów naszego zawodu przede wszystkim do pracy w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych. Fakt ten, choć niekorzystny z punktu widzenia podjęcia przez nich pracy w bibliotece naukowej, wynika z prostego rachunku – etatów w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych jest nieporównywalnie więcej niż w bibliotekach naukowych. Świadczą o tym dane statystyczne.

Z analizy „Informatora o bibliotekach medycznych" wynika, że w 2008 r. w 35 bibliotekach medycznych (z 40 do których przesłano prośbę o wypełnienie ankiety) pracowało 785 osób[5]. Na tej podstawie możemy przyjąć, że mówimy o grupie około jednego tysiąca bibliotekarzy medycznych. O tym, czy jest to grupa liczna decyduje oczywiście kontekst, do jakiego się odwołamy. Na tle liczby bibliotekarzy pracujących w bibliotekach publicznych (ok. 18 tys. osób[6]) nie jesteśmy zbyt liczni. Nie ma natomiast możliwości porównania, jak dużą grupę stanowią bibliotekarze medyczni na tle wszystkich bibliotekarzy polskich czy też osób zatrudnionych w bibliotekach naukowych[7]. Wydaje się jednak, że ze względu na swój - w pewnym sensie - jednorodny charakter, mogą oni stanowić interesującą grupę docelową dla szkoleń o specjalistycznym charakterze. Jadwiga Wojtczak ustaliła, że bibliotekarze do 40 roku życia stanowią około 36 % pracowników merytorycznych w bibliotekach

[4] Choć oczywiście – nie wszystkich, przedmiot „Podstawy bibliotekarstwa akademickiego" jest wykładany na Uniwersytecie Jagiellońskim. Por. Informacje ze strony www uczelni [dostęp 5 maja 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx:katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot(prz_kod:WZ.IB-551ikba)

[5] Jan D ą b r o w s k i : Informator o bibliotekach medycznych. *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 R. 1 nr 1 s. 15-51

[6] Pracownicy działalności podstawowej. W: Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteki publiczne w liczbach 2008 [on-line]. Warszawa: Biblioteka Narodowa 2010, s. 58 [dostęp 29 kwietnia 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bn.org.pl/download/document/1276694410.pdf

[7] „Rocznik Statystyczny" nie podaje tego rodzaju danych, przytacza co prawda liczbę bibliotek naukowych – w 2008 r. było to 988 bibliotek szkół wyższych i łącznie 215 innych bibliotek naukowych. Na tej podstawie trudno oszacować jak wielu bibliotekarzy pracuje w placówkach naukowych – por. „Rocznik Statystyczny" 2008 R. 68 s. 426

medycznych, ok. 27% to osoby w wieku od 41-50 lat i 37% to osoby powyżej 50 roku życia[8]. Nawet przyjąwszy, że są to dane oparte na małej próbie respondentów (cztery biblioteki medyczne[9]) oznacza to, że wśród tej grupy można znaleźć potencjalnych chętnych do podjęcia wszystkich form kształcenia.

Jak jednak w praktyce wygląda przygotowanie bibliotekarzy naukowych (medycznych) i pracowników (medycznej) informacji naukowej? Opierając się na dostępnych na stronach Instytutów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej planach zajęć i spisach zagadnień (zawartych na stronach www lub w sylabusach)[10] wynika, że przedmiot „Informacja z Zakresu Ochrony i Promocji Zdrowia" jest wykładany na Uniwersytecie Jagiellońskim na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa) w wymiarze 15 godz. Drugą uczelnią, posiadającą w ofercie edukacyjnej przedmiot „Informacja medyczna" jest Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach (w wymiarze 15 godzin na trzecim roku stacjonarnych studiów pierwszego stopnia – specjalność: Zarządzanie informacją). Uniwersytet Warszawski wśród przedmiotów fakultatywnych oferuje – „Informację zdrowotną" (jeden semestr, trzeci rok studiów licencjackich). Świadczy to pośrednio o tym, że uczelnie kształcące przyszłych bibliotekoznawców obecnie nie widzą konieczności przygotowania specjalistów w dziedzinie informacji o zdrowiu i promocji zdrowia. Jest być może wynik braku zainteresowania tym przedmiotem nauczycieli akademickich lub niechęci do zapraszania praktyków bibliotekarzy medycznych, mogących na uczelni wyższej wykładać ten przedmiot. Drugim, równie ważnym aspektem, jest nie dostrzeganie konieczności poznania specyfiki zagadnień związanych z ochroną i promocją zdrowia przez bibliotekarzy z bibliotek publicznych i szkolnych. Jest to tym bardziej zaskakujące w kontekście faktu dość powszechnie akceptowanego i wykładanego przedmiotu pod nazwą „Biblioterapia". Przedmiot ten jest postrzegany jako niezbędny przyszłemu adeptowi zawodu.

---

[8] Jadwiga W o j t c z a k : Nowe pokolenie bibliotekarzy - oczekiwania a możliwości s. 3. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece" [on-line]. Białystok: Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, 2009 [dostęp 29 kwietnia 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.uwb.edu.pl/konferencja2009/materialy/Wojtczak.Jadwiga.pdf

[9] Podstawą badania była „Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce (AFBN). Analiza ankiet wg danych z 31.12.2008 r.". Z 47 bibliotek naukowych, które wzięły udział w badaniach - cztery były akademickimi bibliotekami medycznymi – Por. Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce (AFBN). Analiza ankiet wg danych z 31.12.2008 r. [on-line]. [dostęp 29 kwietnia 2011 r.] Dostępny w World Wide Web: http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/

[10] W dniach 1.03.2011 – 31.03.2011 r. przejrzano strony www uczelni posiadających w swojej ofercie studia podyplomowe (na podstawie strony serwisu Nowy EBIB. Elektroniczna Biblioteka portal bibliotekarzy i pracowników informacji – Edukacja bibliotekarzy) [on-line]. [dostęp 31 marca 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/serwisy/10-edukacja-bibliotekarzy Wynik przedstawiono w formie tabeli – Tabela nr 1, zawierającej informacje na temat programu oraz łącznego kosztu studiów.

Na tej podstawie można wyciągną wnioski, że kształcenie bibliotekarzy medycznych odbywa się przede wszystkim w momencie, kiedy rozpoczynają oni swoją pracę zawodową i jest prowadzone między innymi w ramach szkoleń wewnętrznych lub kursów doskonalących, łączących się z wykonywanymi obowiązkami. Można zaryzykować twierdzenie, że istnieje kilka równorzędnych dróg kształcenia w naszej specjalności. Pierwsza zakłada przyjęcie do pracy młodego absolwenta bibliotekoznawstwa i umożliwienie mu nabycia wiedzy specjalistycznej i niezbędnych umiejętności w ramach praktyki oraz ewentualnie dodatkowych szkoleń. Druga – to kształcenie osób nie będących bibliotekoznawcami z wykształcenia, co niewątpliwie zmusza do większego wysiłku na etapie wstępnym, ale potencjalnie daje też korzyść samej bibliotece, np. w przypadku opracowania rzeczowego dokumentów wykształcenie kierunkowe: medyczne, chemiczne czy biologiczne wydaje się nie do przecenienia. Grupa pracowników nie posiadających wykształcenia kierunkowego jest zobowiązana do uzupełnienia wykształcenia na studiach podyplomowych. Trzeba jednak podkreślić, że nie każde studia podyplomowe są równie wartościowe z punktu widzenia pracownika biblioteki medycznej czy szerzej - biblioteki naukowej.

Podyplomowe studia bibliotekoznawcze (często z naciskiem położonych w ich nazwie na informacje naukową) znajdują się w ofercie wielu uczelni. Na stronie (Nowego) EBIBu (portalu dla bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej[11]), w zakładce „Serwisy – Edukacja bibliotekarzy" znajdujemy ofertę jedenastu podmiotów oferujących tego typu studia (choć nie są to wszystkie podmioty). Przegląd różnego rodzaju przydatnych bibliotekarzom naukowym (medycznym) studiów podyplomowych został przedstawiony w Tabeli 1. Z powyższego zestawienia wynika, że bardzo trudno byłoby w prosty sposób porównywać te oferty, ponieważ wybór konkretnych studiów może być podyktowany różnymi elementami (koszty, odległość od miejsca zamieszkania, długość ich trwania, itp.). Przyjmując, że jedynym kryterium jest program tych studiów, również nie można wydać opinii, iż jeden ośrodek jest lepszy od drugiego, ponieważ kształcą one w ramach, można by rzec, „autorskich" programów kształcenia: od bardzo konserwatywnych i mocno zakorzenionych w tradycji bibliotekarstwa wraz z poszczególnymi działami, poczynając od historii książki, przez blok tematów bibliotekoznawczych i bibliograficznych, po solidną informację naukową odwołującą się do spostrzeżeń z końca XX i początku XXI wieku, po dynamicznie kształtowane pod wpływem obserwacji zmian na rynku edukacyjnym, otwartych na węższe tematy (np. studia podyplomowe dotyczące tylko kwestii bibliotek cyfrowych). Oba nurty z wieloma pośrednimi formami łączy wspólny cel – znaleźć swoich odbiorców. I dodajmy: wszystkie te propozycje znajdują swoich zagorzałych wielbicieli i krytyków, głosowanie zaś odbywa się przez przyjęcie tej oferty lub jej odrzucenie.

Inną dostępną drogą samokształcenia, łączącą się ściśle z rozwojem naukowych, jest podjęcie decyzji o przystąpieniu do egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego

[11] Studia podyplomowe (w:) Nowy EBIB. Elektroniczna Biblioteka portal bibliotekarzy i pracowników informacji – Edukacja bibliotekarzy) [on-line]. [dostęp 4 maja 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/serwisy/10-edukacja-bibliotekarzy/39-studia-podyplomowe

lub przygotowanie pracy doktorskiej (ewentualnie, w dalszej kolejności – habilitacji). Odwołując się do danych zawartych w cytowanym wyżej „Informatorze o bibliotekach medycznych”[12], spośród około jednego tysiąca bibliotekarzy medycznych - 26 osób (3,3%) posiadało stopień doktora, a 15 miało status bibliotekarzy dyplomowanych (1,9%)[13]. Aby sprawdzić jakie wymagania stawiane są kandydatom na bibliotekarzy dyplomowanych należy odwołać się wprost do „Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej”[14], które to rozporządzenie reguluje wszystkie kwestie prawne, w tym definiuje warunki, jakie musi (a więc nie ma tu miejsca na dowolność) spełniać kandydat[15]. Niezbędnym elementem jest posiadanie pewnego dorobku naukowego: ściśle określone minimum to dwie recenzowane publikacje z dziedziny bibliotekoznawstwa, informacji naukowej, archiwistyki lub muzealnictwa. Jest to wymóg analogiczny do tego, jaki należy spełnić przed przystąpieniem do otwarcia przewodu doktorskiego. Poprzeczka jest postawiona dość wysoko, ale wydaje się to warunkiem przemyślanym i sensownie limitującym dostęp do egzaminu osobom nie posiadającym umiejętności formułowania wypowiedzi o charakterze naukowym. Kandydat musi również przedstawić dokument potwierdzający znajomość jednego języka obcego (egzamin można złożyć również przed komisją powołaną przez rektora macierzystej uczelni – podobny egzamin składają osoby przed obroną pracy doktorskiej).

Nie jest to szczególnie popularna droga wśród bibliotekarzy medycznych (o czym świadczy przytoczona wyżej statystyka), co wydaje się uzasadnione, szczególnie w przypadku przygotowania i obrony pracy doktorskiej. Oczywiście przystąpienie do egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego jest poprzedzone również stosunkowo długim etapem przygotowawczym, a sama procedura nie należy do prostych. Tym bardziej, że wśród członków komisji nie mamy przedstawiciela bibliotekarzy medycznych[16], a zestaw zagadnień egzaminacyjnych nie obejmuje problematyki

---

[12] Jan D ą b r o w s k i . op.cit.

[13] Oczywiście mówimy tu o osobach, zajmujących stanowisko bibliotekarza dyplomowanego, a nie o osobach, które złożyły z wynikiem pozytywnym egzamin na bibliotekarza dyplomowanego, ale nie zajmują w bibliotekach tego stanowiska.

[14] Rozporządzenie wydane zostało na podstawie art. 117 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dziennik Ustaw Nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051641365

[15] Por. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Dziennik Ustaw 2006 nr 155 poz. 1112) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20061551112

[16] Por. Decyzja Nr 4 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 kwietnia 2008 r. w sprawie powołania Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej [on-line]. [dostęp 5 maja 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/dyplomowani-bilbliotekarze/dyplomowani-bilbliotekarze/artykul/powolanie-komisji-egzaminacyjnej/

związanej bezpośrednio z bibliotekarstwem medycznym, choć pytania komisji mogą zawierać prośbę o odniesienie się do tego właśnie aspektu.

Najbardziej popularną drogą zdobywania nowych i doskonalenia już posiadanych umiejętności są kursy, szkolenia i konferencje naukowe, organizowane przez różne podmioty i na różnych zasadach. Oferta jest bardzo różnorodna[17] i skierowana do różnych środowisk, również ściśle do nas, bibliotekarzy medycznych - por. Tabela nr 2. Truizmem wydaje się stwierdzenie, że firmy oferujące bibliotekom medycznym swoje produkty (bazy danych, programy biblioteczne, książki tradycyjne i cyfrowe itp.) są zainteresowane prezentacją swojej oferty, a więc – również wszelkiego rodzaju szkoleniami, będącymi jednocześnie formą promocji, a nasze środowisko jest otwarte na tego typu szkolenia.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat szczególnie popularne stały się dwie „specjalizacje", bardzo przydatne we współczesnej bibliotece medycznej: net-bibliotekarz medyczny (specjalista od spraw związanych z przygotowaniem, zamawianiem, prowadzeniem i ewaluacją szkoleń bibliotecznych on-line) i bibliotekarz cyfrowy (łączący umiejętności i wiedzę z dziedziny prawa autorskiego, digitalizacji i opracowania dokumentów cyfrowych). Wymienione wyżej specjalności, nie zamykają listy, ale wydaje się, że te dwa aspekty funkcjonowania bibliotek medycznych (kształcenie na odległość i biblioteki cyfrowe) rozwijają się szczególnie dynamicznie, co oznacza konieczność kształcenia specjalistów-bibliotekarzy.

Z obserwacji stron www bibliotek medycznych (uniwersyteckich i akademickich) wynika, że zdecydowana większość z nich kształci swoich użytkowników za pomocą różnego typu form zdalnych (począwszy od krótkich instrukcji po duże kursy on-line). Z tego wynika, że w tych właśnie bibliotekach pracują net-bibliotekarze[18], nawet jeśli sami tak się nie określają. Są to osoby łączące umiejętności bibliotekarza-dydaktyka i nauczyciela zdalnego nauczania, potrafiące przygotować treści edukacyjne do wykorzystania w formułach zdalnych, układać je w formę poprawnych metodycznie zdalnych kursów, przeprowadzać szkolenia użytkowników i dokonywać oceny skuteczności tych szkoleń. Oczywiście nie każdy bibliotekarz musi być specjalistą we wszystkich tych dziedzinach jednocześnie. Nie mniej jednak wydaje się, że coraz większą rolę będą odgrywać osoby dokonujące oceny szkoleń pod kątem ich skuteczności. Wobec tej tendencji dobrym rozwiązaniem może okazać się pomysł cyklicznego organizowania wspólnych szkoleń dla osób zajmujących się zdalnym kształceniem w bibliotekach medycznych. Mogłoby to być działanie analogiczne do idei corocznych spotkań bibliotekarzy cyfrowych (Konferencji Polskie Biblioteki

[17] Zagadnienie to stało się przedmiotem analizy m.in. w artykule: Jakubiec, Anna, Juszczyk, Helena. Czy mamy się gdzie szkolić? *Biuletyn EBIB* 2010 Nr 5 (114) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011] - Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2010/114/a.php?jakubiec_juszczyk

[18] Termin ten utworzyłam na wzór net-trenerów i wydaje się, że został zaakceptowany przez niektórych autorów, np. Jędralska, Monika. Do biblioteki przez sieć, z biblioteki do sieci – „E-szkolenie biblioteczne" w Wyższej Szkole Humanitas. *Biuletyn EBIB* 2009 Nr 4 (104) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011] - Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2009/104/a.php?jedralska

Cyfrowe – organizowanej od kilku lat w Poznaniu)[19]. Tym samym swój ciąg dalszy miałyby Warsztaty: „Wykorzystanie platformy edukacyjnej Moodle w dydaktyce bibliotecznej", jakie odbyły się w Łodzi od 28 do 29 stycznia 2010 r. Kolejne spotkania o warsztatowym charakterze mogłyby dotyczyć, obok kwestii związanych z samym programem Moodle, spraw dydaktyki zdalnych szkoleń, kwestii sposobów oceny, budowania skutecznych metod testowania zdobywanych tą drogą wiadomości i badania skuteczności samej metody w przypadku bibliotek.

Oczywiście istnieją na rynku edukacyjnym oferty szkoleń dla przyszłych nauczycieli zdalnego kształcenia (adresowane do szerszego kręgu odbiorców), wydaje się jednak, że sami jesteśmy w stanie wypracować taki model kształcenia, który będzie dostosowany przez nas samych do istniejących potrzeb. Uzasadnieniem takiej postawy jest fakt poszukiwania przez firmy zajmujące się edukacją dorosłych, z jednej strony „rynku zbytu" dla swoich usług wśród bibliotekarzy, z drugiej: te same firmy pozyskują specjalistów – bibliotekarzy, którzy będą prowadzić te szkolenia. Jako przykład może posłużyć ogłoszenie jednej z firm na portalu Nowy EBIB - Praca: *Trener/Szkoleniowiec/Wykładowca. Poszukujemy osób do pracy na umowę o dzieło lub prowadzących własną działalność gospodarczą do prowadzenia szkoleń dla bibliotekarzy z różnych typów bibliotek w zakresie tematów zawodowych (sporządzanie opisów bibliograficznych, opracowywanie zbiorów w formacie MARC-21, sporządzanie haseł przedmiotowych, skontrum itp.) menedżerskich (zarządzanie biblioteką, praca w zespole, marketing, itp.), komunikacyjnych (asertywność, komunikacja interpersonalna, obsługa użytkowników), prawnych (prawo autorskie, prawo pracy, ZUS, itp.), działań instruktorskich i animacyjnych (biblioterapia, różne formy pracy z czytelnikiem w różnym wieku, itp.) i innych*.[20] Świadczy to pośrednio zarówno o potrzebach naszego środowiska (nie tylko bibliotekarzy medycznych), ale również o dostrzeżeniu tych potrzeb przez firmy komercyjne, co oznacza, że kształcenie bibliotekarzy staje się opłacalne (ta sama firma proponuje na swojej stronie konkretne szkolenia adresowane dla bibliotekarzy, w dwóch zasadniczych blokach tematycznych – „Rozwój osobisty", „Animacja" „Menadżer w bibliotece", łącznie 40 różnego rodzaju propozycji[21]). Możemy więc sami, z pominięciem kosztownego pośrednika, spróbować tworzyć takie szkolenia, o ile takie działanie spotka się z zainteresowaniem naszego środowiska.

Oprócz specjalistów w dziedzinie kształcenia na odległość, dużą rolę zaczynają odgrywać bibliotekarze cyfrowi. O bibliotekach cyfrowych pisze się obecnie nie mało, ponieważ temat ten żywo interesuje zarówno naszych użytkowników, jak i bibliotekarzy. O ile stosunkowo bezdyskusyjne jest umieszczanie w bibliotekach

[19] Por. Konferencja Polskie Biblioteki Cyfrowe 2011 [on-line]. [dostęp 5 maja 2011] - Dostępny w World Wide Web: http://www.man.poznan.pl/PBC/

[20] Trenerzy/szkoleniowcy - cała Polska, Wsparcie Bibliotek. *Forum EBIB*. EBIB Praca [on-line] 2011-01-17 07:34:15 [dostęp 5 maja 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://forum.nowyebib.info/pun/viewtopic.php?id=337

[21] Wsparcie Bibliotek [on-line]. [dostęp 5 maja 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://www.wsparciebibliotek.pl/

cyfrowych dokumentów świadczących o historycznym dorobku kulturalnym (a więc takich, do których wygasły autorskie prawa majątkowe i przeszły one do domeny publicznej), mamy kłopoty z publikacją (lub jak chcą niektórzy prawnicy – z rozpowszechnianiem) utworów współczesnych[22]. Biblioteki medycznych szkół wyższych udostępniają w swoich bibliotekach cyfrowych różnego typu dokumenty, przede wszystkim wydawnictwa własne (te, do których posiadają autorskie prawa majątkowe i pokrewne) oraz prace doktorskie (za pisemną zgodą autorów). Ponieważ większość bibliotek akademii i uniwersytetów medycznych posiada już swoje biblioteki cyfrowe (autonomiczne lub w ramach większych projektów) lub publikuje w innej formie dokumenty cyfrowo (por. Zestawienie nr 3), wydaje się, że tym, co najbardziej w tej chwili interesuje medycznych bibliotekarzy cyfrowych mogą być kwestie prawne związane z prawem autorskim i prawami pokrewnymi.

Firmy oferujące tego typu szkolenia dostrzegły te potrzeby i obecnie zapraszają na warsztaty, konferencje i szkolenia, które w swoich założeniach tę niezbędną cyfrowemu bibliotekarzowi wiedzę oferują. Oczywiście są to działania przede wszystkim komercyjne, jednak dają one pewną wiedzę na temat prawa autorskiego, choć skierowują one uwagę bibliotekarzy bardziej na potencjalne niebezpieczeństwa publikacji (rozpowszechniania) dokumentów w bibliotekach cyfrowych niż uspokajają ich obawy. Analogiczną rolę odgrywają konferencje i warsztaty organizowane przez samych bibliotekarzy (na przykład przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Warsztaty „Digitalizacja Zbiorów Bibliotecznych" Warszawa 21-22 września 2010 r.). Tego rodzaju przedsięwzięciem jest cykliczna Konferencja Polskie Biblioteki Cyfrowe (w tym roku między 10 a 13 października, tradycyjnie w Poznaniu), choć tu spotykają się przede wszystkim użytkownicy oprogramowania dLibra.

Bibliotekarze medyczni mają więc wiele różnorodnych możliwości podnoszenia swoich kwalifikacji. Można jednak postawić sobie pytanie – czy miałoby sens stworzenie, czy też wypracowanie w drodze wspólnych konsultacji, jednego uniwersalnego modelu szkolenia medycznego „bibliotekarza idealnego", na wzór tego, jaki pojawił się w tak zatytułowanym artykule Beaty Kurek, w który wymienia wśród dwunastu cech owego ideału: „kreatywność, otwartość na zmiany" oraz „świadomość konieczności stałego dokształcania i poszerzania zdobytych kwalifikacji"[23]. Trudno z pełną listą tych cech się nie zgadzać, ale warto przywołać tu fragment z powieści „Kapitularz Diuną" Franka Herberta *Gildie i zgromadzenia ekspertów są najpewniejszą drogą do wzięcia uczenia się pod klucz.* Może obecny system nie jest doskonały, ale ujęcie wszystkiego w karby raczej nie rozwinie ducha intelektualnych poszukiwań wśród bibliotekarzy. Mają oni przecież niewątpliwie *świadomość konieczności stałego dokształcania i poszerzania zdobytych kwalifikacji*…

---

[22] Utwór współczesny w rozumieniu definicji, zawartej w Ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dziennik Ustaw 2006 nr 90 poz. 631 [on-line]. [dostęp 11 kwietnia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20060900631

[23] Beata K u r e k : Bibliotekarz idealny. *Biuletyn EBIB* 2006 Nr 10 (80) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011] - Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2006/80/a.php?kurek

Bibliografia

A n a l i z a funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce (AFBN). Analiza ankiet wg danych z 31.12.2008 r. [on-line]. [dostęp 29 kwietnia 2011 r.] Dostępny w World Wide Web: http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/

D ą b r o w s k i Jan: Informator o bibliotekach medycznych. *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 R. 1 nr 1 s. 15-51

D e c y z j a Nr 4 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 kwietnia 2008 r. w sprawie powołania Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej [on-line]. [dostęp 5 maja 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/dyplomowani-bilbliotekarze/dyplomowani-bilbliotekarze/artykul/powolanie-komisji-egzaminacyjnej/

J a k u b i e c Anna, J u s z c z y k Helena: Czy mamy się gdzie szkolić? (w:) *Biuletyn EBIB* 2010 Nr 5 (114) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011] - Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2010/114/a.php?jakubiec_juszczyk

J ę d r a l s k a Monika: Do biblioteki przez sieć, z biblioteki do sieci – „E-szkolenie biblioteczne" w Wyższej Szkole Humanitas. *Biuletyn EBIB* 2009 Nr 4 (104) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011] - Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2009/104/a.php?jedralska

K u r e k Beata: Bibliotekarz idealny. *Biuletyn EBIB* 2006 Nr 10 (80) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011] - Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2006/80/a.php?kurek

P r a c o w n i c y działalności podstawowej. W: Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteki publiczne w liczbach 2008 [on-line]. Warszawa: Biblioteka Narodowa 2010 s. 58 [dostęp 29 kwietnia 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bn.org.pl/download/document/1276694410.pdf

R o z p o r z ą d z e n i e Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Dziennik Ustaw 2006 nr 155 poz. 1112) [on-line]. [dostęp 5 maja 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20061551112

S t u d i a podyplomowe. W: Nowy EBIB. Elektroniczna Biblioteka portal bibliotekarzy i pracowników informacji – Edukacja bibliotekarzy) [on-line]. [dostęp 4 maja 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/serwisy/10-edukacja-bibliotekarzy/39-studia-podyplomowe

U s t a w a z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Rozdz. 11 Art. 29 pkt. 1 - Dziennik Ustaw 1997 nr 85 poz. 539 z późniejszymi zmianami [on-line]. [dostęp 11 kwietnia 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970850539

W o j t c z a k Jadwiga: Nowe pokolenie bibliotekarzy - oczekiwania a możliwości (w:) II Ogólnopolska Konferencja Naukowa "Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece" [on-line]. Białystok: Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, 2009 [dostęp 29 kwietnia 2011 r.]. Dostępny w World Wide Web: http://bg.uwb.edu.pl/konferencja2009/materialy/Wojtczak.Jadwiga.pdf

Z a ł ą c z n i k Nr 4 do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 grudnia 2006 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej. Dziennik Ustaw 06.251.1852 z dnia 29 grudnia 2006 r. [on-line]. [dostęp 5 maja 2011]. Dostępny w World Wide Web: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20062511852

Tabela nr 1

Studia podyplomowe (na podstawie stron internetowych poszczególnych uczelni, dostęp 4 maja 2011 r.) Spis w oparciu o dane wyjściowe zamieszczone w serwisie EBIB – Edukacja Bibliotekarzy – Studia Podyplomowe http://www.nowyebib.info/serwisy/10-edukacja-bibliotekarzy/39-studia-podyplomowe (z uzupełnieniami autorki):

1.	Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora w Pułtusku	1. Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo http://www.ah.edu.pl/palio/html.run?_Instance=wsh-postgres&_PageID=1&_CatID=196&_LangID=1&_CheckSum=1608966758#EU dwie specjalności Program: „nauka o książce i informacji naukowej, historia książki, sztuka i konserwacja książki, opracowanie zbiorów, podstawy edytorstwa, biblioteki w systemie oświaty, zarządzanie biblioteką, marketing wydawniczy, technologie informacyjne. Kariera: oferta dla absolwentów studiów magisterskich, zwłaszcza dla nauczycieli planujących uzyskać uprawnienia nauczyciela-bibliotekarza, a także dla kandydatów do pracy w bibliotece, ośrodku informacji, w wydawnictwie lub księgarni." Program: historia i teoria bibliotekarstwa, kierowanie i zarządzanie biblioteką, biblioteki- społeczeństwo - środki przekazu, działalność informacyjna, biblioteki w systemie oświaty i kultury, gromadzenie, ewidencja, przechowywanie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, wyszukiwanie, opracowywanie i udostępnianie zasobów informacji. Kariera: oferta dla absolwentów studiów magisterskich, zwłaszcza dla nauczycieli planujących uzyskać uprawnienia nauczyciela-bibliotekarza, a także dla kandydatów do pracy w bibliotece, ośrodku informacji, w wydawnictwie lub księgarni." 2. Biblioteka w systemie informacyjnym gminy i miasta http://www.ah.edu.pl/palio/html.run?_Instance=wshpostgres&_PageID=1&_CatID=196&_LangID=1&_CheckSum=1608966758#EU „Program: historia i teoria bibliotekarstwa, kierowanie i zarządzanie biblioteką, biblioteki - społeczeństwo - środki przekazu, system instytucjonalny gminy, zbiory biblioteki jako źródło wiedzy o historii środowisk regionalnych i lokalnych, gmina jako nadawca i odbiorca informacji, spotkania z przedstawicielami jednostek samorządowych. Kariera: uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracowników jednostek samorządowych i kadry kierowniczej bibliotek. Absolwent uzyska praktyczne umiejętności związane z kierowaniem bibliotekami oraz z doborem i wykorzystaniem odpowiednich źródeł informacji."	Opłata (całość) – 3750 zł Opłata (całość) – 2500 zł
2.	Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach. Wydział Humanistyczny. Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa	1. Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo http://www.ujk.edu.pl/ibib/index.php?option=com_content&view=category&id=107:informacja-naukowa-i-bibliotekoznawstwo&layout=blog&Itemid=58 2. Broker informacji http://www.ujk.edu.pl/infobroker/index.htm „Źródła informacji zapoznaje ze źródłami informacji (w formie drukowanej i elektronicznej) i ich specyfiką w zakresie prawa, medycyny, biznesu oraz ze źródłami informacji patentowej. Omawiane są zarówno płatne jak i bezpłatne bazy danych, rodzaj gromadzonej informacji (np. dane tekstowe, numeryczne, obrazowe), techniki wyszukiwania stosowane w bazach. Ponadto słuchacz poznaje zasady funkcjonowania serwisów informacyjnych online, takich jak: Dialog, Factiva, STN-International, Questel-Orbit, LexisNexis, udostępniających bazy danych ze wskazanych dziedzin". tu: Informacja medyczna – wykład – 4 godz.; laboratorium – 10 godz.	Opłata (całość) - ? Opłata (całość) – 2.000 zł
3.	Uniwersytet Jagielloński. Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa	1. Informacja naukowa - broker informacji (dwusemestralne studia doskonalące) http://poprzednia.uj.edu.pl/dydaktyka/podyplomowe_oferta.php?id=36 Opis studiów: „Studia Podyplomowe Informacji Naukowej: Broker informacji przeznaczone są dla osób, które chcą wykonywać zawód infobrokera (brokera informacji), tj. profesjonalnego pośrednika zajmującego się wyszukiwaniem, oceną, selekcją, przetwarzaniem, opracowaniem i przekazywaniem informacji – zgodnie z potrzebami klientów." Blok tematyczny 4: Wyszukiwanie, ocena i prezentacja informacji (w sumie 125 godzin dydaktycznych) tu : Informacja o ochronie i promocji zdrowia - 10 godz. 2. Bibliotekoznawstwo: bibliotekarz dziedzinowy (dwusemestralne studia doskonalące) http://poprzednia.uj.edu.pl/dydaktyka/podyplomowe_oferta.php?id=37 Opis studiów: „Studia Podyplomowe Bibliotekoznawstwa: Bibliotekarz dziedzinowy przeznaczone są dla osób, które chcą pełnić funkcję bibliotekarza dziedzinowego lub usprawnić swoje działania w ramach już podejmowanych obowiązków zawodowych, niezależnie od stanowiska zajmowanego w bibliotece. Studia kierowane są szczególnie do pracowników i kandydatów na pracowników bibliotek, legitymujących się wykształceniem dziedzinowym, ale nieposiadających odpowiedniego wykształcenia z informacji naukowej i bibliotekoznawstwa lub	Opłata za studia podyplomowe (całość): – 2 600 zł Opłata (całość) – 2200 zł

		chcących uaktualnić swoją wiedzę i umiejętności w tym zakresie." Program studiów: „Program studiów, w wymiarze 200 godzin, obejmuje przedmioty zgrupowane w czterech blokach tematycznych: 1) Bibliotekarz dziedzinowy w środowisku akademickim – 35 godzin 2) Rzeczowe opracowanie zbiorów – 45 godzin 3) Pozyskiwanie i selekcja zbiorów – 45 godzin 4) Usługi i produkty – 75 godzin" 3. Kolekcje cyfrowe (dwusemestralne studia doskonalące) http://poprzednia.uj.edu.pl/dydaktyka/podyplomowe_oferta.php?id=103 Opis studiów: „Studia Podyplomowe Informacji Naukowej: Kolekcje cyfrowe przeznaczone są dla osób, które chcą poszerzyć swoją wiedzę na temat kolekcji cyfrowych, digitalizacji, archiwizacji plików born-digital, systemów informacyjnych o sztuce, kulturze w społeczeństwie wiedzy. Celem studiów jest przygotowanie do sprawowania funkcji menadżera kolekcji cyfrowej, potrafiącego zaplanować, wykonać oraz zarządzać projektami, poprzez które biblioteki, archiwa, muzea, instytucje sektora publicznego, firmy oraz wszelkiego rodzaju ośrodki informacji będą mogły zdigitalizować oraz udostępniać w sieci własne zbiory, a także przygotować do prezentacji tzw. zbiory born-digital." Program studiów: „Program studiów, w wymiarze 220 godzin dydaktycznych, obejmuje następujące bloki tematyczne: Kolekcje cyfrowe - metodologia, dobór materiałów, zagadnienia prawne i finansowe – 70 godzin. Użytkownik informacji, społeczeństwo informacyjne – 40 godzin Technologia informacyjna – 65 godzin Wyszukiwanie, ocena i prezentacja informacji – 45 godzin". 4. Prawo autorskie, wydawnicze i prasowe http://poprzednia.uj.edu.pl/dydaktyka/podyplomowe_oferta.php?id=86 Opis studiów: „Studium zostało utworzone z myślą m.in. o wydawcach i redaktorach książek, gazet i czasopism, producentach filmowych i teatralnych, producentach fonogramów i videogramów, organizacjach radiowych i telewizyjnych, a także dla osób zajmujących się obsługą prawną." Program studiów: „prawo autorskie, prawo nieuczciwej konkurencji, domeny internetowe, odpowiedzialność cywilna i karna w zakresie prawa autorskiego i prasowego, ochrona dóbr osobistych, ochrona danych osobowych, Umowy w zakresie prawa autorskiego. i wydawniczego, prawo autorskie w internecie, prawo reklamy, prawo znaków towarowych, zarządzanie prawami autorskimi i pokrewnymi, postępowanie w sprawach o naruszenie praw autorskich, międzynarodowe konwencje dotyczące praw autorskich, aktualne kierunki rozwoju prawa autorskiego w Unii Europejskiej. Program Studium obejmuje 150 godzin wykładów. Tematyka zajęć dotyczy m.in. prawa autorskiego, prawa prasowego, zasad zawierania umów autorskich, prawa nieuczciwej konkurencji, w tym prawa reklamy, opodatkowania działalności wydawniczej, prawa Unii Europejskiej. Wykładowcami na Studium są pracownicy Instytutu Prawa Własności Intelektualnej."	Opłata (za całość) – 2600 zł Opłata (całość) – 4000 zł
4.	Uniwersytet Łódzki. Wydział Filologiczny. Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej	1. Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa http://www.kbin.uni.lodz.pl/index.php?tresc=studiapodyplomowe Studia trwają 3 semestry, program dydaktyczny realizowany jest w wymiarze 350 godzin. 2. Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo http://www.kbin.uni.lodz.pl/index.php?tresc=studiapodyplomowe „Studia trwają 1 semestr, program dydaktyczny realizowany jest w wymiarze 180 godzin. Program studiów obejmuje przedmioty ogólnozawodowe, zagadnienia teoretyczne i praktyczne dające wiedzę i umiejętności niezbędne w pracy bibliotekarskiej oraz blok zajęć z technologii informacyjnej. Studia trwają 1 semestr i obejmują 180 godz. Ukończenie jednosemestralnego studium nie daje uprawnień do zajmowania stanowiska nauczyciela-bibliotekarza w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych" 3. Studium Podyplomowe "Broker informacji" http://www.broker.uni.lodz.pl/ „celem Studium jest uzyskanie kwalifikacji zawodowych umożliwiających podjęcie pracy w instytucjach, w których zarządza się informacją. Ramowy Program Podyplomowego Studium "Broker informacji" obejmuje następujące treści: 1. Wprowadzenie do zagadnień infobrokeringu.	Opłata (całość) – ? Opłata (całość) – 2000 zł Opłata (całość)- ?

		2. Technologia informacyjna w pracy infobrokera. 3. Publikowanie informacji w Internecie. 4. Specjalistyczne i dziedzinowe źródła informacji: a) wprowadzenie, b) informacja biznesowa, c) informacja normalizacyjna, d) informacja patentowa, e) informacja publiczna, f) informacja medyczna, g) informacja prawnicza, h) informacja rolnicza i dotycząca ochrony środowiska, i) informacja z dziedziny nauk ścisłych. 5. Edycja tekstu z elementami typografii. 6. Uruchomienie i rozwój działalności gospodarczej. 7. Prawne uwarunkowania działalności brokerskiej. 8. Elementy statystyki. 9. Marketing w pracy brokera informacji. 10. Seminarium dyplomowe (projekt infobrokerski). Cele studiów: uzyskanie kwalifikacji zawodowych umożliwiających podjęcie pracy w instytucjach, w których zarządza się informacją, w tym agencjach infobrokerskich, zarówno na stanowiskach etatowych, jak i w oparciu o samozatrudnienie." „Zakres tematyczny: w ramach studiów będą prezentowane zagadnienia obiegu, prawnego dostępu, udostępniania informacji ze szczególnym uwzględnieniem wszystkich ważniejszych obszarów nauki i gospodarki - m.in. prawa, medycyny, informacji naukowej. Rezultatem i wartością naddaną będzie w przypadku absolwentów uzyskanie wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych."	
5.	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Wydział Humanistyczny. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej	1. Podyplomowe Studia Kwalifikacyjne Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa – grupa B (dla osób nie będących bibliotekarzami) http://www.umcs.lublin.pl/articles.php?aid=1332 Opis studiów: „Studia przeznaczone są dla absolwentów wyższych uczelni (w tym licencjat) różnych kierunków studiów (z wyjątkiem informacji naukowej i bibliotekoznawstwa), pracujących w szkolnych centrach informacji, różnych typach bibliotek i ośrodkach informacji – minimum roczny staż pracy, pragnących uzyskać kwalifikacje zawodowe uprawniające do wykonywania zawodu bibliotekarza. Studia mają charakter studiów kwalifikacyjnych. Zajęcia prowadzone są w formie wykładów, konwersatoriów i ćwiczeń. Po zakończeniu zajęć, uzyskaniu zaliczeń, zdaniu egzaminów przewidywanych programem studiów i przedłożeniu pracy dyplomowej, słuchacz otrzymuje świadectwo ukończenia Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, potwierdzające uzyskanie kwalifikacji zawodowych." Program studiów: „Działania związane z programem studiów umożliwiają słuchaczom pogłębienie wiedzy bibliologicznej, wzbogaconej o treści socjologiczne i kulturowe oraz doskonalenie umiejętności praktycznych już posiadanych, zgodnie z aktualnymi potrzebami użytkowników. Treści programowe zgrupowane są w następujących blokach tematycznych: 1. Historia książki i bibliotek; 2. Bibliotekarstwo; 3. Bibliografia i inne źródła informacji; 4. Nauka o informacji i technologii informacji; 5. Czytelnictwo i komunikacja społeczna; 6. Komputeryzacja procesów bibliotecznych; 7. Naukoznawstwo z teorią i metodologią nauki o książce; 8. Metodyka pracy z czytelnikiem; 9. Socjologia kultury; 10. Współczesne problemy kultury; 11. Zajęcia fakultatywne; 12. Biblioteka w reformie szkolnictwa (marketing); 13. Seminarium." 2. Podyplomowe Studia kwalifikacyjne Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa – grupa C (dla bibliotekarzy praktyków) http://www.umcs.lublin.pl/articles.php?aid=1331 Opis Studiów: „Studia przeznaczone są dla osób posiadających wyższe wykształcenie (w tym licencjat) i pragnących uzyskać kwalifikacje do pracy w różnych typach bibliotek: m. in. w szkolnych bibliotekach, mediatekach i centrach informacji, w bibliotekach publicznych, pedagogicznych, naukowych i ośrodkach informacji. Studia przeznaczone są także dla osób zamierzających podjąć zawód przyszłości - samodzielną pracę brokera informacji. Warunkiem ukończenia studiów jest uzyskanie zaliczeń, zdanie egzaminów z ustalonych przedmiotów oraz pozytywna ocena pracy dyplomowej." Program studiów:	Opłata za semestr - ok. 1350 zł. (całość 4050 zł) Opłata za semestr - ok. 1350 zł. (całość 4050 zł)

		„Program obejmuje przedmioty ogólnozawodowe: przede wszystkim nowoczesną organizację i zarządzanie biblioteką, marketing biblioteczny, opracowanie zbiorów i informacji, źródła informacji, informacja naukowa, czytelnictwo i komunikacja społeczna. Ponadto w zakres studiów wchodzą przedmioty dające umiejętności stosowania komputerowych nowoczesnych technologii w pracy biblioteczno-informacyjnej. Niezbędne uzupełnienie stanowią przedmioty dotyczące pracy z użytkownikiem, edukacji medialnej i współczesnej kultury."	
6.	Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Wydział Nauk Historycznych. Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii	1. Studia Podyplomowe Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa http://www.inibi.umk.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=105&Itemid=138 http://www.inibi.umk.pl/studia/podyplomowe.pdf „Studia Podyplomowe Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa przeznaczone są dla osób posiadających dyplom ukończenia studiów wyższych (licencjat lub magisterium), pracowników bibliotek jak również tych, którzy przygotowują się do pracy bibliotekarskiej. Program studiów zawiera duży blok przedmiotów z zakresu nowoczesnego bibliotekarstwa. Słuchacze mają okazję zapoznać się z organizacją i zasadami funkcjonowania bibliotek w Polsce oraz wszystkimi podstawowymi procesami bibliotecznymi, związanymi z gromadzeniem, opracowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem różnego rodzaju zbiorów, zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych. Duży nacisk kładziemy też na zapoznanie studentów z metodami pracy z czytelnikami, także niepełnosprawnymi. Są oni przygotowywani też do praktycznego opanowania umiejętności korzystania z bibliotecznych programów komputerowych oraz elektronicznych źródeł informacji. Dużo miejsca poświęcamy też zagadnieniom związanym z zarządzaniem i marketingiem usług bibliotecznych." 2. Podyplomowe Studia Infobrokerstwa i Zarządzania Informacją http://www.inibi.umk.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=105&Itemid=138 http://www.inibi.umk.pl/studia/infobrokerstwo.pdf „Podyplomowe Studia Infobrokerstwa i Zarządzania Informacją przeznaczone są dla osób posiadających dyplom ukończenia studiów wyższych (licencjat lub magisterium), które pragną nabyć wiedzę i umiejętności z zakresu organizacji i zarządzania zasobami informacyjnymi we współczesnym świecie oraz zajmować się infobrokerstwem, tj. profesjonalnym wyszukiwaniem, oceną, selekcją, przetwarzaniem, opracowaniem i przekazywaniem informacji. Program studiów kładzie nacisk na zaznajomienie słuchaczy m.in. z rolą informacji i sektora informacyjnego w społeczeństwie, nowoczesnymi technikami informacyjno-komunikacyjnymi oraz ich zastosowaniami w gospodarce, projektowaniem i zarządzaniem systemów informatycznych w przedsiębiorstwach, typami źródeł, metodami i narzędziami wyszukiwania profesjonalnej informacji oraz kryteriami jej oceny. Ścieżka specjalistyczna adresowana jest do pracowników administracji rządowej i samorządowej, kadry kierowniczej średniego i wyższego szczebla, pracowników działów informatycznych, zasobów ludzkich, działów odpowiedzialnych za prawidłowe wdrażanie strategii w organizacji oraz badawczo-rozwojowych. Celem kształcenia w ramach tej specjalności jest przygotowanie uczestników do pełnienia roli infobrokera w każdej organizacji, bez względu na poziom jej instytucjonalnego i technologicznego rozwoju." 3. Studia podyplomowe w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego http://www.umk.pl/studia/podyplomowe/?class=Studia&action=Show&Id=511&layout=historia „Podyplomowe studia w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego są organizowane przez Wydział Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nauka obejmuje 180 godzin wykładów oraz ćwiczeń, w tym praktykę na terenie muzeów, archiwów i bibliotek."	Opłata (całość) – 4100 zł Opłata (całość) – 3000 zł Opłata (całość) - 2650 zł
7.	Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Wydział Humanistyczny Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa	1.Architektura informacji. Zarządzanie informacją w serwisach internetowych http://www.ap.krakow.pl/iinib/spai/spaiprog.html „Charakterystyka studiów doskonalące w zakresie architektury informacji, prowadzenia badań użytkowników serwisów internetowych oraz planowania funkcjonalności i użyteczności serwisów internetowych przeznaczone dla osób z dyplomem ukończenia studiów wyższych magisterskich" Program: „Internet w komunikacji społecznej (15 godz.) Zagadnienia dotyczące użytkowania Internetu w kontekście społecznym, komunikacyjnym, ekonomicznym, naukowym i rozrywkowym. Zasady funkcjonowania	Opłata (całość) – 2400 zł

		Serwisy internetowe – klasyfikacja, struktura i ewaluacja (20 godz.) Charakterystyka internetowych zasobów informacyjnych (portali, wortali, witryn) – typologia i elementy składowe. Poznawanie i stosowanie metod oceny serwisów internetowych, w oparciu o kryteria formalne i treściowe (m.in. H. Klausena, A. Smith). Systemy wyszukiwania informacji (syst. nawigacji, słowniki kontrolowane, indeksy). Języki informacyjno-wyszukiwawcze (kategoryzacja, etykietowanie, metadane) (30 godz.) Charakterystyka systemów informacyjnych opartych na hipertekście, rodzaje narzędzi wyszukiwawczych (indeksy, mapa stron, indeksy słów kluczowych). Systemy nawigacji – typologia, zasady tworzenia funkcjonalnych systemów nawigacji. Planowanie scenariuszy nawigacyjnych. Systemy organizacji informacji. Planowanie i tworzenie schematów organizacyjnych. Rodzaje struktur organizacyjnych i ich planowanie w serwisach internetowych. Systemy etykietowania (nazewnictwa) – zastosowanie i zasady tworzenia etykiet linków, tytułów itp. Zachowania informacyjne użytkowników systemów informacyjno-wyszukiwawczych (strategie i techniki poszukiwania, potrzeby użytkowników) Metody badań użytkowników serwisów internetowych (25 godz.) Rodzaje strategii poszukiwania informacji, problemy użytkowników. Modele poszukiwania informacji w systemach informacyjnych (D. Ellisa, G. Marchioniniego, M. Bates i in.). Przegląd metod i technik badawczych służących do badania użytkowników informacji, ich potrzeb, preferencji i strategii poszukiwania informacji. Gromadzenie wiedzy o użytkownikach, tworzenie postaci (profilu) użytkownika i scenariusza wykorzystania serwisu. Zarządzanie zespołem projektowym (fazy projektowania, dokumentacja, metody i techniki pracy w grupie) (35 godz.) Organizowanie zespołu projektowego. Zarządzanie projektem sieciowym. Metody pracy w grupie (burza mózgów, mindmapping, prezentacje). Opracowywanie dokumentacji z prac zespołu (raporty, makiety, szkice, rysunki). Projektowanie serwisów internetowych (45 godz.) Planowanie, tworzenie i utrzymywanie stron WWW. Budowa architektury informacji serwisów internetowych. Tworzenie dokumentów elektronicznych z wykorzystaniem języka HTML, CSS. Projektowanie grafiki na potrzeby WWW (25 godz.) Podstawowe wiadomości z zakresu grafiki komputerowej. Zasady tworzenia grafiki dla stron WWW. Przygotowanie ilustracji do publikacji w Internecie (skanowanie, obróbka, kompresja, umieszczanie). Formaty graficzne i ich przeznaczenie. Użyteczność i architektura informacji w projektach informatycznych (25 godz.) Pozycjonowanie stron WWW. Promocja witryny, analiza ruchu użytkowników serwisu. Testowanie funkcjonalności. Edytorstwo elektroniczne (20 godz.) Zasady składu publikacji. Podstawowe wiadomości z zakresu komputerowego składu tekstu." 2. Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa http://www.up.krakow.pl/main/index.php?page=informator&w_id=6 (brak szczegółowych danych w dniu dostępu – 4 maja 2011 r.	Opłata (całość) - ?
8.	Uniwersytet Śląski w Katowicach. Wydział Filologiczny. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa	1.Kwalifikacyjne Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej http://ibin.us.edu.pl/studia/podyplomowe/biblio.html Charakterystyka studiów: „Program studiów obejmuje następujące bloki przedmiotów: a) przedmioty ogólnozawodowe (dające kompendium wiadomości i umiejętności niezbędnych do pracy w bibliotece): Bibliotekarstwo, Bibliografia, Czytelnictwo, Zarządzanie i marketing biblioteczny, Metodyka pracy bibliotecznej, Biblioteki publiczne, Biblioteki szkolne i pedagogiczne, Biblioteki naukowe (tu: 5 godz wykładu) b) przedmioty "komputerowe" (podstawy obsługi komputera oraz uczące wykorzystania komputera i nowoczesnych technologii informacyjnych w bibliotece): Technologia informacyjna, Komputeryzacja bibliotek. c) przedmioty "okołobibliotekarskie" (zagadnienia teoretyczne i praktyczne pokrewne w stosunku do bibliotekarstwa): Teoria i metodologia nauki o książce, bibliotece i informacji naukowej, Historia książki i bibliotek, Zagadnienia wydawnicze, Zagadnienia edukacji medialnej, Zagadnienia edukacji regionalnej." 2. Kwalifikacyjne Studia Podyplomowe Technologie Informacyjne w Bibliotekach Społeczeństwa Wiedzy http://ibin.us.edu.pl/studia/podyplomowe/technologie.html Charakterystyka studiów: „Dwusemestralne podyplomowe studia kwalifikacyjne adresowane są do osób	Opłata (całość) – 4500 zł Opłata (całość) – 3200 zł

		pracujących bądź mogących zyskać zatrudnienie w bibliotekach naukowych, bibliotekach publicznych, w jednostkach organizacyjnych gromadzących określonego rodzaju dokumentację (np. archiwa, biblioteki redakcji czasopism, biblioteki muzeów, biblioteki klasztorne i inne związane z Kościołem, księgarnie, oficyny wydawnicze), bądź świadczących usługi informacyjne, charakterystyczne dla nowego zawodu brokera informacji. Przedmiotem programu studiów podyplomowych są: różne typy źródeł naukowych, ich ocena, gromadzenie, opracowanie, digitalizacja; poznanie zintegrowanych systemów bibliotecznych; opanowanie umiejętności tworzenia i obsługi baz danych z użyciem języków informacyjno-wyszukiwawczych; umiejętność procedury oraz oceny jakości usług w zakresie wyszukiwania informacji, czyli poznanie zasad infobrokerstwa. Warunkiem uzyskania dyplomu ukończenia studiów jest zdanie wszystkich egzaminów przewidzianych w siatce studiów." 3. Zarządzanie i marketing w bibliotekach http://ibin.us.edu.pl/studia/podyplomowe/marketing.html Charakterystyka studiów: „Zadaniem dwusemestralnych studiów doskonalących dla kadry bibliotecznej jest wyposażenie słuchaczy w wiedzę teoretyczną oraz umiejętności praktyczne z zakresu zarządzania strategicznego biblioteką, zarządzania zasobami ludzkimi biblioteki, a także zastosowania marketingu do promocji usług bibliotecznych. Program studiów uwzględnia najnowsze tendencje w zarządzaniu i marketingu niedochodowych organizacji, które powinny znaleźć zastosowanie w bibliotece i które wzbogacą praktykę zawodową słuchaczy tych studiów. Zamierzeniem naszym jest udostępnienie bibliotekarzom wiedzy z zakresu zarządzania i marketingu wraz ze wskazaniem na praktyczne możliwości jej zastosowania." 4. Ochrona i profilaktyka współczesnych zbiorów bibliotecznych http://ibin.us.edu.pl/studia/podyplomowe/ochrona.html Charakterystyka studiów: „Odpowiadając na potrzeby środowiska Pracownia Ochrony Zbiorów Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w ramach studiów podyplomowych, organizuje cykl zajęć z zakresu ochrony zbiorów. Studia kierowane są do wszystkich pracujących bibliotekarzy, archiwistów, muzealników a także osób zainteresowanych ochroną współczesnych zasobów bibliotecznych. Program zajęć w sposób interdyscyplinarny obejmuje grupę zagadnień, jak np.: naturalne procesy starzenia się zbiorów, działania profilaktyczne oraz aspekty prawne związane z ochroną zbiorów. Harmonogram studiów obejmuje 2 semestry, w trakcie których odbędzie się 195 godziny spotkań. Zajęcia prowadzone będą w formie wykładów oraz ćwiczeń praktycznych. Zajęcia laboratoryjne z biologii książki, czy warsztaty konserwatorsko-introligatorskie pozwolą nabyć doświadczenie niezbędne do oceny kondycji zasobu bibliotecznego oraz doboru działań zarówno profilaktycznych, jak działań poprawiających kondycję obiektów "nadgryzionych zębem czasu"." Opłata (całość) – 3600 zł Opłata (całość) –3000 zł
9.	Uniwersytet w Białymstoku. Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej	Podyplomowe studia bibliotekarskie - Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa przy Instytucie Filologii Polskiej http://ifp.uwb.edu.pl/inib/?p=podyplomowe wykaz przedmiotów na stronie internetowej w formie tabeli, dwie specjalizacje: Informacyjna (tu 20 godzin: Biblioteki naukowe i publiczne) oraz Nauczyciel-bibliotekarz	Opłata (całość) –3500 zł
10.	Uniwersytet Wrocławski. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa	1. Nowe technologie w edytorstwie http://www.ibi.uni.wroc.pl/index.php/component/content/article/67-nowe-technologie-w-edytorstwie/300-charakterystyka-studiow Plan studiów: http://www.ibi.uni.wroc.pl/index.php/component/content/article/67-nowe-technologie-w-edytorstwie/301-plan-studiow 2. Kwalifikacyjne dla bibliotekarzy http://www.ibi.uni.wroc.pl/index.php/dydaktyka/63-studia-podyplomowe/101-kwalifikacyjne-dla-bibliotekarzy Wykaz przedmiotów: „Podstawy bibliologii, Historia kultury książki, Współczesny rynek wydawniczy i księgarski – 5 godz., Organizacja i zarządzanie biblioteką,Budowa kolekcji, Opracowanie formalne zbiorów, Opracowanie rzeczowe zbiorów, Czytelnictwo i użytkowanie informacji, Organizacja działalności informacyjnej, Marketing w bibliotece, Techniki komunikacyjne w bibliotece, Biblioteki w społeczeństwie informacyjnym, Internet w pracy bibliotekarza Zautomatyzowane systemy biblioteczne, Źródła informacji, Metodyka bibliograficzna, Heurystyka informacyjna" 3. Podyplomowe Studia Technik Informacyjnych i Multimedialnych http://www.ibi.uni.wroc.pl/index.php/dydaktyka/63-studia-podyplomowe/103-	Opłata (całość) –3500 zł Opłata (całość) – 3700 zł Opłata - ?

		technik-informacyjnych-i-multimedialnych „Studia mają za zadanie przygotować specjalistów w zakresie zaawansowanej technologii informacyjnej, zarządzania informacją oraz wykorzystania multimediów w codziennej pracy zawodowej. Uczestnicy będą mieli możliwość nabycia (lub aktualizacji) wiedzy w zakresie usług świadczonych przez współczesne biblioteki (w tym biblioteki cyfrowe) i inne instytucje, koniecznych w wyszukiwaniu niezbędnych informacji. Uczestnicy nauczą się sposobów oceniania zdobytych informacji, ich przetwarzania i upowszechniania. Prowadzone są w formie studiów niestacjonarnych (zaocznych). Nastawienie na zajęcia laboratoryjne i konwersatoryjne pozwoli na nabycie praktycznych umiejętności posługiwania się informacją oraz tworzenia i wykorzystania multimediów. Wykaz przedmiotów: I Biblioteki Biblioteki – zasoby, systemy, usługi ; Biblioteki cyfrowe – organizacja i zarządzanie II Zarządzanie informacją (wyszukiwanie, przetwarzanie, upowszechnianie), Zródła informacji, Bazy danych w Internecie, Heurystyka informacyjna, Ocena zasobów elektronicznych, Redagowanie tekstów, Podstawy edytorstwa (typografia tekstów) III Użytkownicy informacji, wiedzy i mediów Komunikacja społeczna i medialna II Zarządzanie informacją (wyszukiwanie, przetwarzanie, upowszechniania) Warsztaty multimedialne (grafika, fotografia, film, dźwięk, animacje), Tworzenie stron www III Użytkownicy informacji, wiedzy i mediów Potrzeby użytkowników informacji, Podstawy marketingu, Elementy prawa autorskiego"	
11.	Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego	1. Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją w Ochronie Zdrowia http://www.lis.uw.edu.pl/apache2default/index.php?option=com_content&view=article&id=379&Itemid=66 „Studia przeznaczone są dla osób zawodowo zajmujących się promocją informacji zdrowotnej, projektowaniem i prowadzeniem internetowych serwisów informacji zdrowotnej, naukową informacją medyczną, a także dla tych, którzy w przyszłości chcieliby się zajmować tego typu działalnością." Tematyka: „przestrzeń informacyjna zdrowia: nauka, zarządzanie, promocja informacja publiczna w ochronie zdrowia, potrzeby i zachowania informacyjne użytkowników, bibliotekarstwo medyczne, źródła elektroniczne: tworzenie, zarządzanie informacją, wyszukiwanie. Zajęcia prowadzą wykładowcy specjalizujący się w badaniach naukowych w wybranych obszarach, praktycy zajmujący się informacją dla potrzeb zarządzania ochroną zdrowia oraz promocją zdrowia, bibliotekarze bibliotek medycznych". 2. Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa http://www.lis.uw.edu.pl/apache2-default/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=29 „Studia trwają 3 semestry dla nauczycieli-bibliotekarzy (dla pozostałych 2 semestry) i odbywają się w trybie 3-dniowych sesji (piątek-sobota-niedziela) do 6 razy w semestrze (Razem 12-18 sesji). Program kształcenia realizowany jest w 2 wariantach: 1.biblioteki w systemie oświaty i kultury adresowanym do bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych (dającym dodatkową specjalność nauczycielską, 3 semestry w wymiarze 350 godz.) 2.biblioteki w systemie nauki dla pracowników innych sieci bibliotecznych (2 semestry w wymiarze 180 godz.)" 3. Podyplomowe Studia Informacji Naukowej http://www.lis.uw.edu.pl/apache2default/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=31 „Zagadnienia prezentowane są w dwóch blokach: teoretycznym i praktycznym. Szczególny nacisk położony jest na zajęcia praktyczne prowadzone w pracowni komputerowej. Celem kształcenia jest doskonalenie profesjonalnych umiejętności wyszukiwania informacji w różnych systemach online: Publicznie dostępnych w Internecie oraz komercyjnych. Zajęcia praktyczne będą uzupełnione kursem tworzenia stron WWW, składu komputerowego oraz obsługi bibliotecznych systemów zintegrowanych. Zajęciom praktycznym będą towarzyszyły wykłady na temat podstaw informacji naukowej, reprezentacji wiedzy oraz automatyzacji bibliotek. Zajęcia realizowane będą w wymiarze łącznym 180 godzin." 4. Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej http://www.lis.uw.edu.pl/apache2-default/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=35	Opłata (całość) – 3000 zł Opłata (całość) - 2300-2800 zł Opłata (całość) – 3500 zł Opłata (całość) – od 3500 do 4300 zł

		„Studia poświęcone są problematyce zarządzania zasobami informacji i wiedzy w różnych obszarach działalności (nauce, gospodarce, administracji państwowej i samorządowej) oraz zastosowaniom nowoczesnej technologii informacyjnej i komunikacyjnej w różnych formach działalności informacyjnej. W ramach oferowanego programu wyodrębnione są dwie specjalizacje, na które nabór odbywa się oddzielnie. Dwusemestralna Specjalizacja Menadżer Informacji ma za cel zapewnienie podstawowych kompetencji oczekiwanych od specjalistów zarządzania informacją i wiedzą, a więc wiedzy i umiejętności w zakresie wykorzystania nowoczesnej technologii informacyjno-komunikacyjnej, wyszukiwania informacji w bazach danych i w rozproszonym środowisku sieciowym, tworzenia, organizowania i udostępniania lokalnych kolekcji informacyjnych oraz identyfikacji i zaspokajania informacyjnych potrzeb użytkowników. Trzysemestralna Specjalizacja Nauczycielska dodatkowo ma za cel przygotowanie do pracy dydaktycznej w zakresie przedmiotów profilu nauczania "Zarządzanie informacją", przedmiotu "Technologia informacji" oraz elementów innych przedmiotów obejmujących problematykę alfabetyzacji informacyjnej i medialnej. Treści programowe obu specjalizacji obejmują problematykę identyfikacji różnych typów źródeł informacji i form komunikacji; narzędzi i metod zarządzania zasobami informacji; organizacji, wyszukiwania i użytkowania informacji; architektury informacji i usability serwisów internetowych; metod przetwarzania i upowszechniania informacji; w ramach Specjalizacji Nauczycielskiej prowadzone są dodatkowo zajęcia z zakresu metod prowadzenia szkoleń użytkowników informacji i technologii informacyjnej, technik komunikacyjnych oraz psychologii i pedagogiki."	
12.	Instytut Badań Literackich PAN	Technologie informatyczne w edukacji i organizacjach pozarządowych http://www.technologieinformatyczne.edu.pl/ „Studia przeznaczone są dla absolwentów studiów wyższych (licencjackich lub magisterskich), osób aktywnie korzystających z komputera i z Internetu w swojej pracy edukacyjnej lub społecznej i chcących robić to w szerszym niż dotychczas stopniu. Do rozpoczęcia studiów nie jest wymagana żadna uprzednia wiedza informatyczna poza umiejętnością elementarnej obsługi komputera i Internetu. Celem studiów jest wskazanie możliwości, jakie niesie ze sobą Internet oraz różnego typu techniki informatyczne dla edukacji i organizacji pozarządowych. Zajęcia na naszych studiach prowadzone są przez renomowanych specjalistów, osoby współtworzące polski Internet."	Opłata (całość) – 4900 zł

Tabela nr 2

Kursy i szkolenia dla bibliotekarzy – na podstawie ogłoszeń w Nowy EBIB (strona główna wraz z archiwum - ogłoszenia zamieszczone między październikiem 2010 a majem 2011): http://www.nowyebib.info/wiadomosci/archiwum-wiadomoci [dostęp 5 maja 2011]

1.	Hot Potatoes - bezpłatny kurs e-learningowy Biblioteka Pedagogiczna w Elblągu (http://www.nowyebib.info/wiadomosci/410-hot-potatoes-bezpatny-kurs-e-learningowy)	kurs zdalny (on-line)
2.	Polskie Biblioteki Cyfrowe 2011 http://www.man.poznan.pl/PBC/	doroczna konferencja wraz z towarzyszącymi jej warsztatami
3.	Cyfrowe pr@wo autorskie – konferencja http://www.wirtualnakultura.pl/konferencje/tematy/31.html	warsztaty nt. prawa autorskiego w bibliotekach cyfrowych

4.	Biblioteka Narodowa „Projekt digitalizacyjny dla małych i średnich instytucji kultury". Celem szkolenia jest kompetencyjne przygotowanie pracowników tych instytucji do realizacji projektu digitalizacyjnego http://www.nowyebib.info/wiadomosci/archiwum-wiadomoci/377-projekt-digitalizacyjny-dla-maych-i-rednich-instytucji-kultury-kurs-bn	szkolenie
5.	Biblioteka Narodowa Warsztaty JHP BN oraz UKD 2011 http://www.bn.org.pl/wydarzenia/114-warsztaty-jhp-bn-i-ukd-2011.html	płatne warsztaty
6.	Koalicja Otwartej Edukacji (KOED) i Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego Otwarte Zasoby Edukacyjne – szkolenie w Krakowie http://koed.org.pl/2011/04/otwarte-zasoby-edukacyjne-szkolenie-w-krakowie/	bezpłatne warsztaty
7.	Biblioteki poznańskie oraz SBP VI Forum Młodych Bibliotekarzy pod hasłem http://www.nowyebib.info/wiadomosci/archiwum-wiadomoci/364-vi-forum-modych-bibliotekarzy	konferencja z warsztatami
8.	Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych przy ZOŁ SBP Warsztaty komunikacji z trudnym klientem biblioteki http://www.biblioteka.wsp.lodz.pl/warsztaty.pdf	warsztaty (odpłatne – 30 zł od osoby)
9.	Komitet Prognoz "Polska 2000 Plus" Polskiej Akademii Nauk Debata nad problemami związanymi z realizacją idei otwarcia i udostępnienia w internecie zasobów wiedzy edukacyjnej i naukowej http://www.naukawpolsce.pap.pl/palio/html.run?_Instance=cms_naukapl.pap.pl&_PageID=1&s=szablon.depesza&dep=380340	
10.	MJ Training Prawo autorskie w kontekście bibliotek cyfrowych „Cyfrowa Bibliotek@ - prawdy i mity prawa autorskiego w kontekście e-bibliotek" http://www.wirtualnakultura.pl/konferencje/tematy/59.html	płatne warsztaty
11.	Biblioteka Pedagogiczna w Elblągu Wykorzystanie programu MS PUBLISHER - kurs http://moodle.wmbp.edu.pl/	kurs zdalny (on-line) bezpłatny
12.	Oferta szkoleniowa programu Kadra Kultury na 2011 rok http://www.kadrakultury.pl/sub,pl,oferta-szkoleniowa-2011.html	płatne warsztaty
13.	Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich i Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna III Konferencja pt.: "Biblioteka - edukacja - dydaktyka". http://bibliotekarze.kbw.wroc.pl/IIIKonferencjaE.htm	konferencja
14.	Otwarte Zasoby Edukacyjne - o tym jak uwolnić informację i wykorzystać bogactwo sieci w działalności edukacyjnej, kulturalnej i naukowej. http://www.wsparciebibliotek.pl/	płatne kursy
15.	Dla bibliotekarzy cyfrowych Krajowy Punkt Kontaktowy (KPK) Programów Badawczych UE Dzień Informacyjny dla Programu na Rzecz Wspierania Polityki Dotyczącej Technologii Informacyjnych i Komunikacyjnych (CIP-ICT PSP). http://www.kpk.gov.pl/aktualnosci/imprezy/i.html?id=4224	bezpłatne
16.	Efektywność naukowa polskich uczelni wyższych http://www.ey.com/PL/pl/Industries/Government---Public-Sector/Raport-Konkurencyjnosc-badawcza	debata
17.	Kurs dokształcający "Czasopisma Elektroniczne" Biblioteka Główna i ODNT Politechniki Wrocławskiej http://www.nowyebib.info/wiadomosci/archiwum-wiadomoci/251-kurs-doksztacajcy-qczasopisma-elektronicznq	Cena kursu wynosi: 800 zł od osoby.
18.	Welcomeurope Szkolenia z pozyskiwania grantów Komisji Europejskiej http://www.nowyebib.info/wiadomosci/236-szkolenia-z-pozyskiwania-grantow-komisji-europejskiej	
19.	HotPotatoes dla początkujących Biblioteka Pedagogiczna w Elblągu http://moodle.wmbp.edu.pl/	kurs zdalny (on-line) bezpłatny
20.	Wsparcie Bibliotek Warsztaty będą z różnych dziedzin wiedzy, od komunikacyjnych, menedżerskich, poprzez zajęcia animacyjne, warsztaty dla trenerów, po wiedzę dotyczącą otwartych zasobów edukacyjnych i projektowania bibliotecznych stron internetowych. http://www.wsparciebibliotek.pl/	warsztaty odpłatne
21.	Narodowe Centrum Kultury Szkolenie "Komunikacja internetowa w instytucji kultury" http://www.kadrakultury.pl/komunikacja_internetowa_w_instytucji_kultury.php http://www.kadrakultury.pl/galeria,pl,2100.html	warsztaty odpłatne

Zestawienie nr 3

Uniwersytety i Akademie Medyczne w Polsce współtworzące kolekcje cyfrowe

(samodzielnie lub w ramach lokalnych porozumień) i ich kształt w 2011 r.

(stan w dniu 1 maja 2011 r.)

Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa

http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=127

Biblioteka Główna Akademii Medycznej we Wrocławiu

Opis ze strony biblioteki cyfrowej:

„Kolekcja zawiera czasopisma naukowe wydawane przez Akademię Medyczną we Wrocławiu, książki wydane w Wydawnictwie AM oraz prace związane z osobą Jana Mikulicza-Radeckiego. W przyszłości przewidujemy również dostęp do dysertacji naukowych oraz innych ciekawych publikacji, których prawa autorskie uda nam się pozyskać, m.in. wybrane prace innych słynnych postaci dolnośląskiej medycyny. Liczba publikacji w kolekcji: 233").

Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa

http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/dlibra

Biblioteka Medyczna Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Medicum

http://www.bm.cm-uj.krakow.pl/

oraz

Pełnotekstowa Baza Prac Doktorskich

http://alf.bm.cm-uj.krakow.pl:8180/alfresco/faces/td/listing.jsp?guest=true

(niektóre z prac są dostępne jeśli autor wyraził zgodę na rozpowszechnianie w sieci, w innym przypadku oprócz opisu rekordu bibliograficznego publikowany jest abstrakt)

Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa

http://www.biblio.cm.umk.pl/index.php?id=167

Biblioteka Medyczna Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy

Opis ze strony biblioteki:

„w zbiorach Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej można między innymi korzystać ze skryptów medycznych (w zakładce „Materiały dydaktyczne" pod hasłem „medycyna") dostępnych jedynie w wewnętrznej sieci uczelnianej. Publikacje te zostały udostępnione na podstawie art 28 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. 2006 nr 90 poz. 631). (...) W Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej znaleźć można również ogólnodostępne czasopisma uczelniane, regionalne i medyczne."

Podlaska Biblioteka Cyfrowa

http://pbc.biaman.pl/dlibra

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku

Nie można na podstawie strony BC wyodrębnić kolekcji BG UMB, skala zbiorów w formie cyfrowej jest widoczna po zastosowaniu „zaawansowanego wyszukiwania w katalogu" – w jego wyniku uzyskujemy informację, że w Podlaskiej Bibliotece Cyfrowej istnieją 1632 obiekty, którym przypisano w polu „Prawa" wartość = 'Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku'

Pomorska Biblioteka Cyfrowa

http://pbc.gda.pl/dlibra

Biblioteka Główna Uniwersytety Medycznego w Gdańsku

Zasoby: http://pbc.gda.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=26 (430 publikacji, w tym 215 prac doktorskich i habilitacji)

Śląska Biblioteka Cyfrowa

http://www.sbc.org.pl/dlibra

Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego

http://www2.sum.edu.pl/biblioteka.php?216

http://www2.sum.edu.pl/wydawnictwabg.php?33

W ŚBC można odnaleźć 11 publikacji (wyodrębnionych na podstawie pola: Publikacja = ('Śląska Akademia Medyczna - Biblioteka Główna')

Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa

http://www.wbc.poznan.pl/dlibra

Biblioteka Akademii Medycznej w Poznaniu

Nie ma oddzielnej kolekcji medycznej, 433 obiekty wyodrębnione na podstawie wyszukiwania zaawansowanego – pole „prawa" = „Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu" (Przede wszystkim prace doktorskie w pełnym tekście w formacie djvu)

Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa

http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/dlibra

Biblioteka Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

(118 obiektów w kolekcji : Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie, łącznie 200 obiektów, którym przypisano w polu „Prawa" wartość = 'Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie")

==========

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

http://www.bg.umed.lodz.pl/

brak na stronie www informacji o istnieniu biblioteki cyfrowej, pewne dokumenty są udostępniane ze strony biblioteki w formie cyfrowej (w tym cztery tytuły czasopism oraz skrypty)

==========

Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Warszawie
http://biblioteka.wum.edu.pl/
brak biblioteki cyfrowej

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie
http://bg.umlub.pl/
brak biblioteki cyfrowej

Główna Biblioteka Lekarska
http://www.gbl.waw.pl/
brak kolekcji cyfrowej

Mgr inż. Witold Kozakiewicz
Mgr Bogumiła Bruc
Łódź - UM

„ZAPRZYJAŹNIJ SIĘ Z BIBLIOTEKĄ" PROGRAM WARSZTATÓW DLA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W ŁODZI

Abstrakt

Postęp technologiczny, jaki dokonał się w ostatnich latach w dziedzinie rozwoju Internetu sprawił, że większość usług bibliotecznych jest lub może być świadczonych za pośrednictwem sieci. Ich wachlarz stale się powiększa, przez co czytelnik w coraz mniejszym stopniu odczuwa konieczność fizycznego kontaktu z biblioteką. Niestety, pomimo dostępu do szerokiego spektrum usług on-line, pracownik nie ma często świadomości tego, czym dysponuje jego macierzysta uczelnia, do jakich baz danych i narzędzi ma dostęp, a także jak efektywnie wykorzystać ich możliwości. W celu poprawy jakości pracy środowiska naukowego uczelni, oraz zwiększenia wykorzystania baz i zasobów w 2009 roku stworzyliśmy na platformie Moodle cykl warsztatów e-nauczania. Na podstawie analiz wykorzystania platformy, rozmów z pracownikami Uniwersytetu Medycznego i korzystając z doświadczeń innych ośrodków uruchomiliśmy projekt prowadzenia szkoleń bezpośrednio w jednostkach uczelni. Wystąpienie będzie przedstawieniem programu „Zaprzyjaźnij się z biblioteką" realizowanego w Uniwersytecie Medycznym w Łodzi.

Ostatnie kilkanaście lat to gwałtowny rozwój technologii komputerowej i Internetu mający ogromny wpływ na dostępność źródeł informacji. Zauważa się bardzo szybkie odchodzenie od materiałów drukowanych na rzecz elektronicznych udostępnionych w sieci. Do dokumentów online ma dostęp większa liczba czytelników niż do publikacji drukowanych, umieszczonych na półkach bibliotecznych. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom Uniwersytet Medyczny w Łodzi asygnuje coraz więcej funduszy na zakup bieżących źródeł elektronicznych. Te bazy danych i kolekcje czasopism elektronicznych udostępniane są za pośrednictwem Biblioteki Głównej. Jednak ich ilość i różnorodność niesie ze sobą dodatkowe komplikacje. Użytkownicy informacji naukowej nie zawsze potrafią w pełni wykorzystać możliwości jakie oferują poszczególne serwisy, wiele czasu tracąc na samodzielne próby zapoznania się z odpowiednimi funkcjami systemów. Podjęliśmy się więc nowego zadania - przybliżenia pracownikom, studentom i doktorantom naszej Uczelni rozwijających się w błyskawicznym tempie nowoczesnych narzędzi elektronicznych niezbędnych do prowadzenia badań naukowych.

Postanowiliśmy, że przygotujemy kursy z wykorzystaniem platformy szkoleniowej Moodle. Jest to skrót od angielskiego określenia "Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment". Na decyzję o wyborze tej platformy wpłynęły następujące czynniki:

- Jest ona darmowa,
- Jest interaktywna i łatwa w użytkowaniu
- Daje szerokie możliwości konfiguracji, oraz posiada dużo dodatkowych modułów.
- Pozwala łatwo tworzyć i modyfikować zamieszczony tam materiał i rozszerzać go o nowe elementy
- Pozwala na szkolenie asynchroniczne, czyli jest dostępna o każdym czasie i w każdym miejscu.

Możliwości techniczne platformy edukacyjnej Moodle były prezentowane w naszej Uczelni w styczniu 2010 roku na warsztatach, które zorganizowali wspólnie dr Zdzisław Piotr Szkutnik, dziekan Wydziału Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu oraz dr Ryszard Żmuda, dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi [1]. Pod koniec 2009 roku uruchomiliśmy w bibliotece uczelnianej system przewodników w oparciu o tę platformę e-learningową. W ciągu ostatniego roku udostępniliśmy prawie 40 modułów szkoleniowych w ramach 15 kursów tematycznych dla pracowników i studentów naszej Uczelni wspomagających korzystanie z baz danych i zasobów bibliotecznych. Na platformie elektronicznego nauczania, oprócz obowiązkowych zajęć dydaktycznych

[1] Ryszard Ż m u d a : Warsztaty elektronicznego nauczania w Uniwersytecie Medycznym w Łodzi (28-29 I 2010 r.). *Forum Bibl. Med.* 2010 R. 3 nr 2 s. 449-458, 605-641.

z *Przysposobienia bibliotecznego* dla studentów I roku oraz materiałów z przedmiotu *Informacja naukowa* dla doktorantów, znajdują się także przewodniki po bazach danych. Podzielone są na kategorie tematyczne, np.: EndNote Web czy EMBASE, a te z kolei zawierają kilka prezentacji objaśniających użytkownikowi poruszanie się po danej bazie lub serwisie.

Rysunek 1. Przykład prezentacji z wykorzystaniem modułu „Slideshow"

Poszczególne moduły szkoleniowe zaprojektowaliśmy jako pokaz slajdów, przedstawiających krok po kroku metodykę korzystania ze źródeł elektronicznych. Obecnie na platformie dostępne są kursy poświęcone następującym zagadnieniom:

- Embase
- EndNote Web
- tworzenie alertów w PubMed
- tworzenie alertów czasopism w bazie Academic Search Complete
- tworzenie alertów w bazie Medline
- logowanie do platformy EBSCO
- Springer
- Web of Knowledge
- omówienie platformy EBSCO
- baza Medline
- *Journal Citation Reports*
- Polska Bibliografia Lekarska

- AtoZ - wyszukiwarka pełnotekstowych czasopism online
- katalog biblioteki WebPAC
- o platformie szkoleniowej

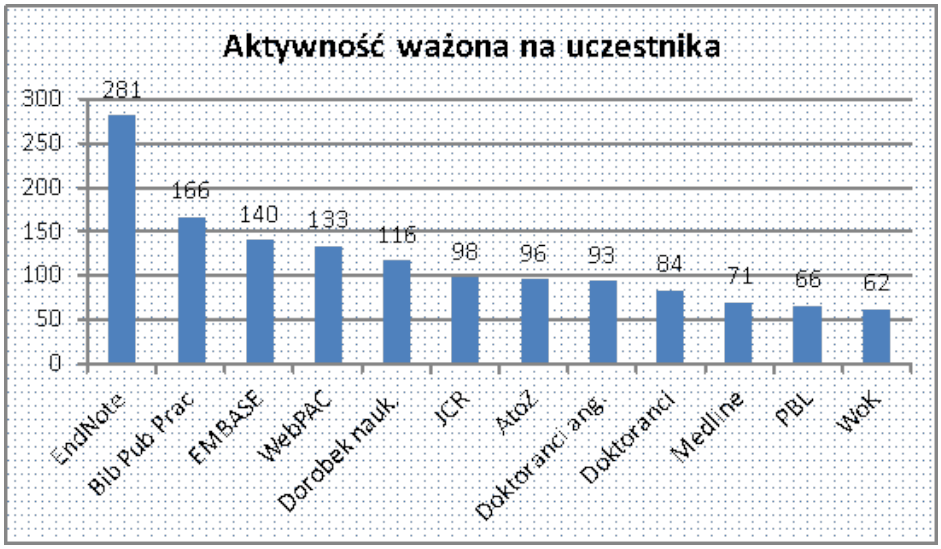

Inicjatywa spotkała się z pozytywnym odbiorem, ale zauważyliśmy, że same kursy internetowe to za mało. Materiały zamieszczane na stronach WWW nie są w stanie zastąpić w pełni kontaktów osobistych, warsztatów prowadzonych bezpośrednio z zainteresowanymi pracownikami. W 2010 roku przeprowadziliśmy w bibliotece, przy współpracy z wydawcami kilka szkoleń z obsługi baz danych, m.in. odbyły się dwa kilkugodzinne spotkania z przedstawicielem firmy Thomson Reuters dotyczące korzystania z bazy Web of Knowledge, *Journal Citation Reports* oraz z obsługi programu do zarządzania bibliografią EndNoteWeb.

Pomimo dość sporego zainteresowania platformą szkoleniową nie możemy jednak bazować wyłącznie na prezentacjach internetowych. Opinie wyrażane przez pracowników naszej uczelni wskazywały na to, że materiały zawarte na platformie są przydatne, ale nie są w stanie zastąpić spotkań i prezentacji prowadzonych bezpośrednio. W przypadku szkoleń prowadzonych przez wydawców, często trudno jest ustalić termin dogodny dla wszystkich, czasem zakres szkolenia nie odpowiada w pełni zapotrzebowaniu.

Naszą platformę i propozycje szkoleń dla pracowników mieliśmy okazję prezentować na 12 Konferencji EAHIL w Lizbonie w czerwcu 2010 roku[2]. Mówiliśmy

[2] Bogumiła B r u c , Witold K o z a k i e w i c z : Online library tutorials - opportunity to improve users' literacy. EAHIL 2010 Lizbona 16-18.06.2010

wówczas o planach mających na celu szersze rozpowszechnienie i promocję kursów wśród kadry naukowej i studentów Uniwersytetu. Na tej samej konferencji był prezentowany projekt szkoleń dla pracowników realizowany w Karolinska University Hospital w Sztokholmie[3]. Projekt opierał się na stworzeniu swoistego menu ze szkoleniami, z którego poszczególne oddziały mogły wybierać i zamawiać tematy prezentacji.

KAROLINSKA
University Hospital

The Medical Library

Choose from our Menu of presentations
- invite us to your clinical departments

1. **Keep updated!**
This presentation is about how you easily and quickly can get access to the latest knowledge in your own field of interest - e.g. My NCBI in PubMed, eTOC's and Alerts via Journals Database.
45 min.

2. **Find your favorite journals and full-text articles**
By using the sfx-button, you get access to full-text articles from thousands of journals from our e-Library.
15 min.

3. **Find useful search terms and search in PubMed - an introduction**
The search results are dependent on the keywords you use. We instruct you in various search strategies in PubMed.
30 min.

5. **Find useful information for your patients!**
We highlight the best online resources on health and diseases, patient associations and patient information in foreign languages.
15 min.

6. **Images- where to find and how to use**
Search for images in databases, e-books and Internet. What does copyright say?
15 min

7. **Make friends with e-books!**
A short demonstration of how to use e-books available in our e-Library.
15 min.

8. **Nurses, doctors, physiotherapists ...**
We adjust this presentation to the needs of your profession, suggesting the most useful information resources.

Rysunek 3. Menu przygotowane przez pracowników Karolinska University Hospital

Postanowiliśmy przenieść ten pomysł na grunt naszego Uniwersytetu i przygotowaliśmy własne „menu", zawierające tematy dotyczące obsługi baz danych oraz narzędzi wspomagających wyszukiwanie i zarządzanie wynikami. Ponadto znalazły się tam tematy ogólne, omawiające tendencje rozwoju systemów wyszukiwawczych, zmiany w polityce wydawniczej w obliczu kształtowania się modeli otwartej nauki, czy zagadnienia budowania cyfrowych zasobów wiedzy. Nasze „menu" zawiera propozycje

[3] Marie K ä l l b e r g , Anneli M i n d e m o , Barbro W i s t r ö m , Natalia B e r g , Maria Å s b e r g The Menu - not to eat but good to digest - How to improve hospital staff information literacy. EAHIL 2010 Lizbona 16-18.06.2010

15 tematów do wyboru z informacją o zakresie szkolenia oraz orientacyjnym czasie jego trwania. Program zatytułowany „Zaprzyjaźnij się z biblioteką" mieliśmy okazję prezentować na posiedzeniach Rad Wydziałów na przełomie 2010 i 2011 roku. Ponadto w ramach promocji projektu ukazała się publikacja w Biuletynie Informacyjnym Uniwersytetu Medycznego w Łodzi[4]. Lista tematów została udostępniona na stronie WWW biblioteki, przygotowaliśmy ulotki drukowane, a także informowaliśmy o programie w czasie zajęć z doktorantami. Inicjatywa spotkała się z pozytywnym odzewem środowiska naukowego. Otrzymaliśmy kilka zaproszeń od jednostek naszej uczelni do przeprowadzenia szkoleń i prezentacji. Ich zakres był zróżnicowany od pojedynczych spotkań poświęconych jednemu lub dwóm tematom, aż po cykl spotkań obejmujący wszystkie zagadnienia proponowane w „Menu" (5 spotkań po ok. 1,5h). Zwiększyła się także ilość indywidualnych konsultacji udzielanych w Oddziale informacji naukowej w bibliotece, a także zauważyliśmy wzrost zainteresowania warsztatami i prezentacjami organizowanymi przez wydawców.

Prezentacje i poradniki internetowe, a zwłaszcza spotkania i szkolenia przeprowadzane bezpośrednio, mają przede wszystkim podnieść umiejętności pracowników naszej uczelni w wyszukiwaniu informacji oraz korzystaniu z narzędzi do jej zarządzania. Ale te inicjatywy mają także drugie znaczenie. Tworzymy w świadomości środowiska naukowego uczelni obraz bibliotekarza, jako kompetentnego specjalisty w zarządzaniu wiedzą, wyszukiwaniu informacji oraz osoby, która kształci użytkowników systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni. Te działania służą bibliotece w budowaniu wizerunku centrum kompetencyjnego

Pół roku prowadzenia takiej formy prezentacji zasobów bibliotecznych pozwala na przyjęcie założeń na kolejny rok akademicki. Zaobserwowaliśmy, że jedno spotkanie to zbyt mało, aby zaspokoić potrzeby pracowników, w większości przypadków otrzymywaliśmy zaproszenia na kolejne, lub pojawiało się sporo pytań po warsztatach.

Konieczna jest agresywniejsza promocja, planujemy powtórzyć na początku roku prezentacje na Radach Wydziałów. Mile widziane są dodatkowe materiały drukowane przygotowywane na prezentacje – miniporadniki.

W nowym menu planujemy zmienić sformułowania niektórych tematów oraz wprowadzić nowe dania m. in. związane z tworzeniem indeksów cytowań oraz z analizą i oceną dorobku naukowego jednostki. W przypadku dłuższych spotkań chcemy większy nacisk położyć na praktyczne ćwiczenia, zachęcamy pracowników do przynoszenia własnych laptopów na prezentację, organizujemy dostęp bezprzewodowy w miejscu spotkania. Szansą na uatrakcyjnienie form prezentacji będzie planowany upgrade platformy Moodle do wersji 2.0.

---

[4] Bogumiła B r u c , Witold K o z a k i e w i c z : „Zaprzyjaźnij się z biblioteką" – Nowe formy doskonalenia użytkowników naukowej informacji medycznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. *Biul. Inf. UM w Łodzi* 2011 Vol. 4 nr 1 s. 21-25

Zakres prac związany z przygotowywaniem materiałów szkoleniowych online, oraz z prowadzeniem warsztatów jest na tyle duży, że powinna się tym zająć przynajmniej jedna osoba na stałe. Zainteresowanie szkoleniami przeprowadzanymi na terenie jednostki zwiększa się, otrzymujemy coraz więcej zaproszeń. Spotykamy się z bardzo pozytywnymi komentarzami, czasem nasi słuchacze są wręcz zaskoczeni możliwościami, jakie dają nowoczesne narzędzia oraz poziomem naszej wiedzy na ten temat. Tego typu reakcje tylko utwierdzają nas w przekonaniu, że była to dobra inicjatywa i że należy ją kontynuować i rozwijać, a prezentacja naszych kompetencji buduje pozytywny wizerunek nowoczesnego bibliotekarza i pracownika informacji naukowej.

UNIWERSYTET MEDYCZNY W ŁODZI
BIBLIOTEKA GŁÓWNA

Zaprzyjaźnij się z Biblioteką

Co nowego na stronie biblioteki uczelnianej
Prezentacja nowej strony internetowej. W jaki sposób się po niej poruszać i odnaleźć interesujące cię informacje
5 min.

Nowości w naukach medycznych
Zaprezentujemy jak efektywnie możesz dotrzeć do ostatnich zdobyczy wiedzy z dziedziny twoich zainteresowań – np. My NCBI, PubMed, eTOC, oraz alerty.
30 min.

Znajdź swoje ulubione czasopisma i pełne teksty artykułów
Poprzez wykorzystanie wyszukiwarki AtoZ oraz dostęp do pełnych tekstów z baz bibliograficzno-pełnotekstowych
20 min.

Jak znaleźć trafne terminy wyszukiwawcze i wykorzystać je w PubMed - podstawy
Rezultat wyszukiwań zależy od właściwego wpisania słów kluczowych. Pokażemy różne strategie wyszukiwawcze w PubMed
20 min.

Lekarze, farmaceuci, pielęgniarki....
Dostosujemy tę prezentację do twoich potrzeb, zasugerujemy najbardziej potrzebne informacje
40 min.

Polska Bibliografia Lekarska
Wykorzystaj możliwości polskiej bibliograficznej bazy medycznej
20 min.

EndNote Web – co to jest i do czego służy
Jest menadżerem bibliografii, który pozwala na stworzenie swojej własnej bazy bibliograficznej i wykorzystanie jej w trakcie pisania publikacji.
30 min.

Web of Knowledge
Platforma zawierająca takie bazy jak Journal Citation Reports, Web of Science oraz Medline. Zademonstrujemy w jaki sposób utworzyć raport cytowań czy sprawdzić Impact Factor wybranego czasopisma
30 min.

EMBASE
Znajdź informacje z zakresu farmakologii i toksykologii.
20 min.

Google jaki jest każdy widzi
Prezentacja serwisów specjalistycznych, a w szczególności Scholar i Books
15 min.

Open Access
Model publikacji Open Access, zasady polityki wydawniczej, Czasopisma Open Access
30 min.

Wyszukiwarki Deep Web
Poruszanie się po ukrytych zasobach internetu
15 min.

Web 2.0 w działalności naukowej
Narzędzia do współpracy i dzielenia się informacją w nauce
30 min.

Repozytoria cyfrowe
Repozytorium instytucjonalne jako narzędzie do zbierania i upowszechniania własnego dorobku naukowego
20 min.

Biblioteki cyfrowe
Wprowadzenie do tematu. Digitalizacja, przykłady bibliotek cyfrowych w Polsce i na świecie
15 min.

Kontakt: Bogumiła Bruc email: bogumila.bruc@umed.lodz.pl; tel. 42-677-92-79
Witold Kozaklewicz email: witold.kozaklewicz@umed.lodz.pl; tel. 42-677-92-81

Rysunek 4. Menu programu „Zaprzyjaźnij się z Biblioteką”

Mgr Alina Przydańska
Warszawa - Jacek Lewinson - PRC/EE

ELEKTRONICZNE ŹRÓDŁA Z ZAKRESU MEDYCYNY OFEROWANE PRZEZ WYDAWNICTWA WILEY AND SONS ORAZ NAJNOWSZE PUBLIKACJE WYDAWNICTWA LIPPINCOTT WILLIAMS & WILKINS

Wolters Kluwer Health | Lippincott Williams & Wilkins

Wybrane nowości wydawnictwa Lippincott Williams & Wilkins

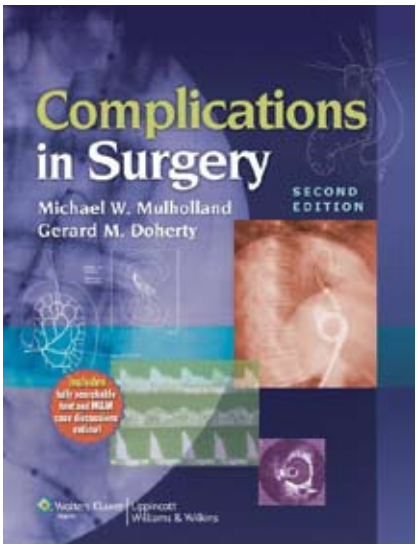

Complications in Surgery, 2e
Michael W. Mulholland MD, Gerard M. Doherty MD, ISBN: ISBN: 9781605475301 | 884pp | May 2011 | £131.00

Powikłania w chirurgii, 2 wydanie. Książka oferuje autorytatywne zalecenia dotyczące zapobiegania i zarządzania powikłaniami we wszystkich obowiązujących procedurach z zakresu chirurgii ogólnej. W pierwszych rozdziałach skoncentrowano się na kwestiach zarządzania ryzykiem w wypadku takich problemów jak rany – problemy z ich gojeniem się, infekcje, wstrząsy oraz powikłania, w kolejnych omawiane są powikłania, które mogą wystąpić w wyniku zastosowania specjalistycznych procedur leczniczych.

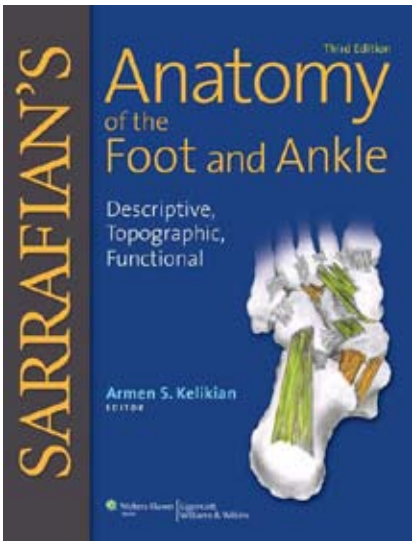

Saraffian's Anatomy of the Foot and Ankle, 3e

Armen S Kelikian MD, Professor, Northwestern University School of Medicine, Illinois Bone and Joint Institute, Chicago, IL

ISBN 9780781797504 | 736pp | May 2011 | £165.00

Anatomia stopy i kostki Saffiana, wydanie 3 – jest to klasyczny tytuł z zakresu anatomii stopy i kostki. Książka zawiera oryginalny zbiór fotografii- warstwa po warstwie. Została starannie zaktualizowana, można w niej znaleźć najnowsze osiągnięcia kliniczne w zakresie anatomii stopy i kostki. Obejmuje anatomię funkcjonalną, anatomię stosowaną, biomechanikę, szerokie przeglądowe podejście w ramach anatomii, co pozwala na zrozumienie zawiłości związanych z zaburzeniami stopy i kostki.

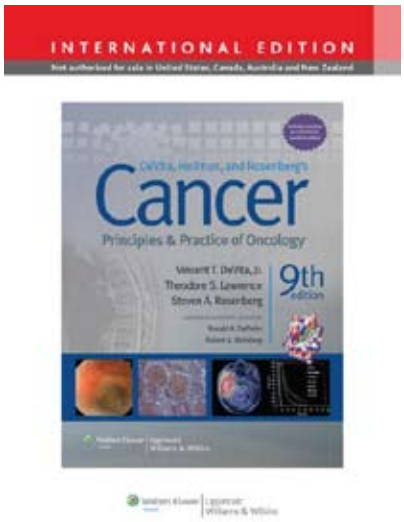

DeVita, Hellman, and Rosenberg's Cancer: Principles and Practice of Oncology, 9e, International edition

Vincent T. DeVita, Theodore S. Lawrence, Steven A. Rosenberg, Ronald A. DePinho, Robert A. Weinberg

May 2011 | 978-1-4511-1813-1 | 2800pp |880 illus |800 tbls | Hardcover | £243

Książka DeVity, Hellmana i Rosenberga "Rak: zasady i praktyka w onkologii:" wydanie 9 została uznana przez światową społeczność medyczną jako punkt odniesienia do ustalenia standardów. Głównym celem książki jest przedstawienie praktyki w onkologii, najnowszych informacji potrzebnych do zapewnienia możliwie najlepszej opieki każdemu pacjentowi. Cechą charakterystyczną tej książki jest podejście do leczenia chorych na raka ściśle skoordynowane z opisem roli każdej metody leczenia w opiece nad indywidualnym pacjentem.

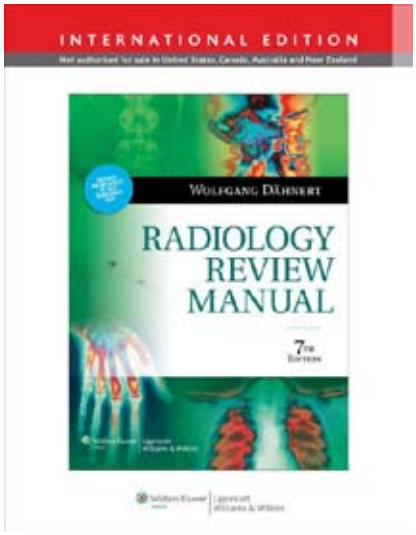

Radiology Review Manual, 7e International edition

Wolfgang Dähnert MD, ISBN: 9781451118124 | 1264pp | April 2011 | £85.00

Przegląd radiologii – podręcznik, wydanie 7. RRM dr Dahnerta pomógł tysiącom czytelników skutecznie przygotować się do pracy zawodowej. Książka usystematyzowana jest wg części ciała, zawiera obszerne listy wyników o zróżnicowanych rozpoznaniach związanych z konkretnymi jednostkami chorobowymi.

Forma konspektu, zwięzły styl i indeks sprawiają, że łatwo jest znaleźć, przejrzeć i zapamiętać podstawowe fakty i ciekawostki.

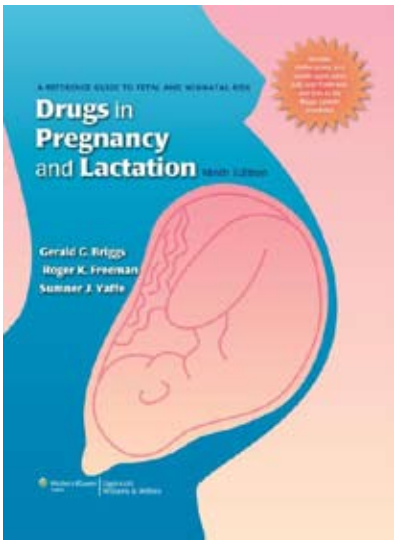

Drugs in Pregnancy and Lactation, 9e

Gerald G. Briggs BPharm, FCCP, Roger K. Freeman MD, Sumner J. Yaffe MD

ISBN: 9781608317080 | 1728pp | Mar 2011 | £89.00

Leki w okresie ciąży i laktacji, wydanie 9 – książka podsumowuje znane i/lub ewentualne skutki zażywania leków na płód. Zawiera również informacje o znanych/możliwych skutkach przejścia leku do mleka matki. Praca zawiera dokładne i wyczerpujące streszczenia z literatury światowej. Składa się z 6 części: ogólna nazwa leku w USA, klasa farmakologiczna, czynniki ryzyka, podsumowanie ryzyka dla płodu, podsumowanie ryzyka w przypadku karmienia piersią.

Platforma wydawnictwa Wiley and Sons – Wiley Online Library

Wiley Online Library stanowi platformę tematyczną nowej generacji, która przeznaczona jest dla studentów, badaczy, naukowców, lekarzy praktyków, biznesmenów i specjalistów ds. informacji. Łącząc innowacyjność techniczną z rygorystycznymi standardami wydawniczymi, stała się ona wiodącym repozytorium treści branżowych. Zawarte na niej publikacje stanowią przegląd od przełomowych odkryć i miarodajnych materiałów źródłowych po nowatorskie badania naukowe. Niewątpliwą zaletą jest nieograniczony dostęp

do platformy w dowolnym miejscu i czasie.

Wydawnictwo Wiley posiada jeden z najszerszych na świecie wielodyscyplinarnych zbiorów dostępnych online. Platforma zapewnia dostęp do publikacji dotyczących ponad dwóch wieków badań i zawiera materiały o najważniejszych odkryciach i wynikach badań w dziedzinie biologii, medycyny, fizyki, nauk społecznych i humanistycznych. Na platformie znajduje się:

- 1.500 czasopism naukowych (ponad 4 mln artykułów);
- ponad 9000 książek i serii książkowych online;
- ponad 125 wielotomowych opracowań źródłowych i encyklopedii, podręczników

i słowników;

- 17 Current Protocols - podręczników laboratoryjnych zawierających ponad 10.000 receptur;
- 11 kluczowych baz danych w dziedzinie chemii oraz medycyny opartej na dowodach naukowych z uwzględnieniem The Cochrane Library oraz encyklopedii eEROS.

Swoim zakresem obejmuje zasoby wydawnictwa John Wiley & Sons, jak również kluczowych oficyn jak Wiley-Blackwell, Wiley-VCH, Jossey-Bass .

Publikacje na platformie Wiley Online Library zostały podzielone tematycznie na 104 podkategorie w 15 dziedzinach, między innymi takich jak: rolnictwo, architektura, sztuka, biznes, informatyka, ziemia i ochrona środowiska, nauki humanistyczne, prawo, nauki przyrodnicze, matematyka, medycyna i opieka zdrowotna, fizyka i technologia, nauki społeczne, weterynaria. Co miesiąc pojawia się na platformie około 200 nowych tytułów.

Online books są dostępne w formacie PDF na poziomie rozdziałów, co umożliwia dogodne czytanie, zapamiętywanie oraz ich drukowanie. Każdy rozdział posiada swój DOI, czyli numer identyfikacyjny ułatwiający wyszukiwanie.

Książki i serie książek online dostępne są pod adresem: wileyonlinelibrary.com/onlinebooks.

Online Books to zastrzeżona dla wydawnictwa Wiley nazwa i używana jest w odniesieniu do elektronicznej wersji książki dostępnej na platformie wydawnictwa. Tytuły obejmują podręczniki, słowniki, monografie, przewodniki oraz klasyczne serie książkowe. Serie Online Books redagowane są przez wybitnych naukowców, pionierów i laureatów Nagrody Nobla. Zawierają najbardziej zaawansowany materiał na temat aktualnych badań, jak również historyczny przegląd odpowiedni dla osób

dopiero rozpoczynających zgłębianie określonej tematyki.

Kolekcje tematyczne w kategorii medycyna

Wybór spośród ponad 60 nowych online books kolekcji tematycznych, takich jak:

- Allergy and Respiratory Medicine - 13 tytułów
- Cardiology & Cardiovascular Medicine - 114 tytułów

- Clinical Psychology - 99 tytułów
- Dermatology - 17 tytułów
- Endocrinology & Diabetes - 44 tytuły
- Gastroenterology & Hepatology - 36 tytułów
- Immunology - 8 tytułów
- Neurology - 19 tytułów
- Nursing - 100 tytułów
- Veterinary Medicine - 116 tytułów, i wiele innych.

Wiley-Blackwell Online Reference Works obejmują wielotomowe encyklopedie, opracowania monograficzne i słowniki dostępne na platformie Wiley online

Library.

Oferują one bogate i pełne kompendium wiedzy dla studentów, badaczy i lekarzy praktyków w wielu dziedzinach. Zawarte w nich artykuły pełnotekstowe dostępne są w formacie HTML z wbudowanymi materiałami źródłowymi, a dla wybranych prac – w formacie PDF. Prace zawierają szczegółowe streszczenia i bibliografie z wielopoziomowym indeksem tematycznym oraz spisem autorów.

Dostępne najnowsze opracowania źródłowe z zakresu nauk o zdrowiu

- Burgers Medicinal Chemistry and Drug Discovery
- The Cancer Handbook
- Encyclopedia of Imaging Science and Technology
- Encyclopedia of Magnetic Resource
- Encyclopedia of Molecular Medicine
- Handbook of Contemporary Neuropharmacology
- Mouse Model of Human Cancer
- Parenting Handout
- Psychotropic Drug Handout
- Pharmaceutical Development Handbooks
- Pharmaceutical Sciences Encyclopedia
- Wiley Encyclopedia of Clinical Trials

- Topley and Wilson's Microbiology and Microbial Infections

Wiley-Blackwell oferuje bazy danych w zakresie medycyny opartej na dowodach opracowane w taki sposób, aby stanowiły aktualną, bezstronną informację medyczną dla lekarzy. Zadaniem baz jest ułatwianie diagnozowania i ulepszanie opieki nad pacjentem poprzez poprawę wyników leczenia.

Baza Cochrane - The Cochrane Library - nazywana jest złotym standardem w medycynie opartej na dowodach. Łączy ona badania nad skutecznością leczenia, opieki zdrowotnej i interwencji i zapewnia dostęp do niezależnych, wysokiej jakości dowodów na temat najnowszych zabiegów leczniczych. Jest jednym z najbardziej wiarygodnych źródeł dowodów na temat skutków zdrowotnych leczenia.

Cochrane Reviews uważane są za zbiór najbardziej wiarygodnych dowodów w zakresie ochrony zdrowia. The Cochrane Library została opublikowana w wersji online przez Wiley-Blackwell i dostępna jest pod adresem thecochranelibrary.com.

The Cochrane Library zawiera siedem BAZ DANYCH:

1. Cochrane Database of Systematic Reviews - (Cochrane Reviews)
2. Cochrane Database of Reviews of Effects - (Other reviews)
3. Cochrane Central Register of Controlled Trials - (Clinical trials)
4. Health Technology Assessment Database - (Technology Assessments)
5. NHS Economic Evaluation Database - (Economic Evaluations)
6. Methodology Register - (Methods Studies)
7. About The Cochrane Collaboration and the Cochrane Collaborative Review

Groups

Baza ta opracowana została dla lekarzy praktyków pierwszego kontaktu i stanowi wszechstronne źródło dowodów niezbędnych do podjęcia właściwej opieki na pacjentem. The Evidence-Based, Point-of-Care, Clinical Decision Support System dostarcza praktycznych informacji i obejmuje ponad 13.000 tematów, wytycznych, streszczeń i podsumowań, które dotyczą najczęściej spotykanych problemów medycznych, chorób i procedur, niezbędnych lekarzom w codziennej praktyce lekarskiej. Zasób ten zawiera informacje ukierunkowane na pacjenta, mające na celu poprawę rezultatów leczenia i pozwala na doskonałą organizację pracy lekarzy pierwszego kontaktu. Pomaga poprawić wyniki leczenia pacjenta, ponieważ dostarcza lekarzom informacji zorientowanych na pacjenta, które wspomagają diagnostykę, leczenie i podejmowanie decyzji. Zaufana treść bazy zawiera ponad 9.000 diagnoz. Dzięki tej bazie, lekarze są informowani na bieżąco o najnowszych wynikach badań medycznych i mają dostęp do wiodących treści i narzędzi wspierających podejmowanie decyzji w zakresie leczenia. Mobilny dostęp przez: Web, iPhone, iPod Touch, Android i inne Smartphones, Palm OS, Pocket PC zapewnia odpowiedzi na pytania kliniczne zawsze

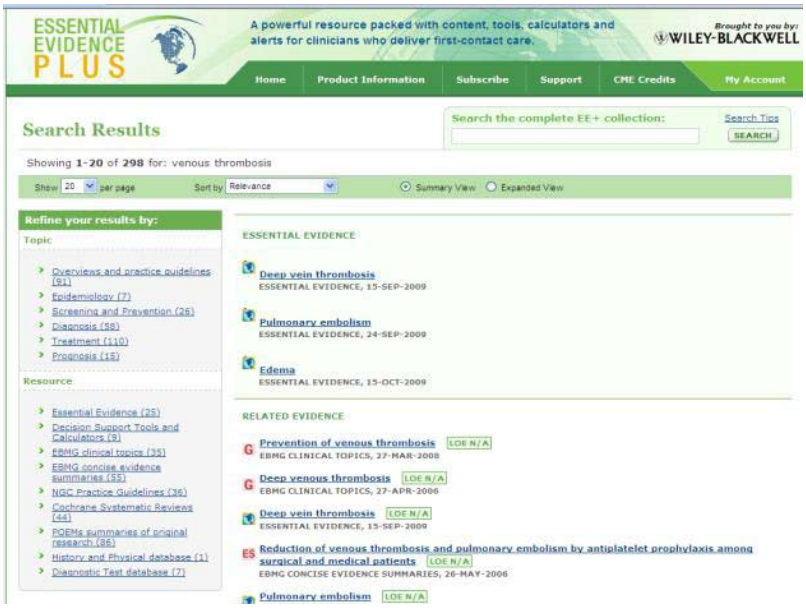

i w każdym miejscu.

EBM stanowi zbiór wskazówek klinicznych dla służb pierwszego kontaktu i ambulatoriów powiązany z najlepszymi dostępnymi dowodami. Zawiera 1000 zwięzłych wytycznych stosowanych do podstawowej opieki zdrowotnej, ponad 3000 wysokiej jakości streszczeń,

dowodów, setki zdjęć i obrazów.

The Health Economic Evaluations Database (HEED) obejmuje studia efektywności kosztów oraz inne formy ekonomicznej oceny leków, leczenia oraz interwencji medycznych. Wyposaża ekonomistów ds. służby zdrowia w narzędzia potrzebne do podejmowania świadomych decyzji dotyczących leków i innych interwencji w zakresie opieki zdrowotnej. Przeglądając opublikowane najnowsze badania ekonomiczne i dostarczając analizy porównawcze kosztów i konsekwencji różnych rodzajów leczenia, stanowi niezbędne narzędzie do nowoczesnego zarządzania w zakresie ochrony zdrowia.

Wydawnictwo Wiley oferuje instytucjom i konsorcjom bibliotecznym różne rodzaje sukbskrybcji oraz opcje licencjonowania. Możliwy jest wybór spośród subskrypcji online Only, print Only lub print+online. Dla mniejszych bibliotek i instytucji korporacyjnych Wiley oferuje żetony Pay-Per-View i Article Select służące do pobierania pojedynczych artykułów. Wydawca oferuje instytucjom możliwość elastycznego wyboru kupowanych pozycji – wg kolekcji tematycznych, lub też wybierając tytuł po tytule. W wyborze pomocne są statystki przeprowadzonych dostępów testowych.

Wybierając zasoby Wiley Online Library biblioteka daje swoim użytkownikom możliwość do poszerzenia studiów i badań. Niewątpliwą korzyścią jest równoczesny dostęp w ramach sieci bibliotecznej nieograniczonej liczby użytkowników do platformy, a dodatkowo nie wiąże się to z dodatkowymi opłatami za korzystanie z platformy. Do zakupionych treści biblioteka posiada wieczysty dostęp. Instytucje i biblioteki mają możliwość skorzystania z bezpłatnego dostępu do 100 książek online wybranych przez wydawcę i baz danych na okres 1 miesiąca.

Dodatkowe informacje można uzyskać:
Alina Przydańska
Library Information Manager, *"Jacek Lewinson - Publishers' Representative Central/Eastern Europe"*
mob +48 500 111 283, email: alina@jaceklewinson.com; skype: aprzydanska

REPRESENTING IN EASTERN EUROPE:
Brill (books and online)
Continuum (books and online)
Walter de Gruyter (books and online)
Hart Publishing (books and online)
Hodder Education
Manson Publishing
Lippincott Williams and Wilkins
Oxed (OUP Educational)
Palgrave Macmillan

Mgr Ewa Grządzielewska
Mgr Maria Kuczkowska
Poznań - UM

DOSKONALENIE ZAWODOWE BIBLIOTEKARZY WE WŁASNEJ PLACÓWCE NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W POZNANIU

Summary

The task of a modern librarianship is a response to the demand of an information society. The development of the Internet caused that the librarian apart from his traditional role became also a guide who indicates, advises and helps in a substantive evaluation of available sources. Therefore it is necessary to improve continuously the qualifications of librarians through institutional training (professional practices, courses, conferences, meetings, postgraduate studies) or through self-education (reading trade literature, language learning).

In the Main Library of the University of Medical Sciences in Poznań the cycle of presentations and open lectures was initiated in November 2010. It is one of the forms of internal education and partly a response to the demand of a scientific environment.

Topics of individual presentations revolve around issuses specific to Library departments – acquisition, cataloging, accession and scientific information. Thanks to these presentations librarians gain an understanding of working in other departments and expanding their knowledge about different aspects of library. Discussion after the presentation is an excellent opportunity to exchange experiences between employees of different departments of the library. Presentations also act as self-education. Speakers during the preparation of presentation deepen their knowledge about debated issues.

Streszczenie

Wymogiem współczesnego bibliotekarstwa jest odpowiedź na zapotrzebowanie społeczeństwa informacyjnego. Rozwój Internetu spowodował, iż bibliotekarz, zachowując swój tradycyjny warsztat bibliotekarski, stał się także przewodnikiem, który wskazuje, doradza i pomaga ocenić wartość merytoryczną treści w dostępnych źródłach. Dlatego też w procesie postępującej informatyzacji niezbędne jest ciągłe podnoszenie kwalifikacji zawodowych przez bibliotekarzy np. poprzez kształcenie instytucjonalne (praktyki zawodowe, kursy, warsztaty, konferencje, zjazdy, studia podyplomowe i doktoranckie) czy też poprzez samokształcenie (lektura branżowej literatury, nauka języków obcych).

W Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w listopadzie 2010 r. zapoczątkowano cykl prezentacji i wykładów otwartych, które stanowią jedną z form edukacji wewnętrznej i po części są także odpowiedzią na zapotrzebowanie środowiska naukowego.

Tematyka poszczególnych prezentacji oscyluje wokół zagadnień charakterystycznych dla poszczególnych działów Biblioteki – gromadzenia, opracowania, udostępniania i informacji naukowej. Dzięki prezentacjom bibliotekarz zyskuje orientację w pracy innych działów, poszerza swoją wiedzę o różnych zagadnieniach bibliotecznych. Dyskusja po zakończonej prezentacji to doskonała okazja do wymiany doświadczeń pomiędzy poszczególnymi działami Biblioteki. Prezentacje pełnią także funkcję samokształcącą, bowiem przygotowując się do prezentacji, prelegent musi również pogłębić wiedzę na temat omawianego zagadnienia.

Koniec XX wieku oraz początek XXI wieku przyniósł światu niezwykły postęp informatyczny. Współczesnego człowieka cechuje potrzeba zdobywania i pogłębiania wiedzy. Wymogiem dzisiejszego bibliotekarstwa jest odpowiedź na zapotrzebowanie społeczeństwa informacyjnego. Rozwój Internetu spowodował, iż bibliotekarz, zachowując swój tradycyjny warsztat bibliotekarski, stał się także przewodnikiem, który wskazuje, doradza i pomaga ocenić wartość merytoryczną treści w dostępnych źródłach. Dlatego też w procesie postępującej informatyzacji bibliotek niezbędne jest ciągłe podnoszenie kwalifikacji zawodowych przez bibliotekarzy np. poprzez kształcenie instytucjonalne (praktyki zawodowe, kursy, warsztaty, konferencje, zjazdy, studia podyplomowe i doktoranckie) czy też poprzez samokształcenie (lektura branżowej literatury, nauka języków obcych, zdobywanie kwalifikacji na bibliotekarza dyplomowanego)[1].

Podstawowym zadaniem biblioteki akademickiej jest wspomaganie procesu naukowo-dydaktycznego uczelni. W *Ustawie o szkolnictwie wyższym* z 12 września 1990 r. (Dz. U. z 1990 Nr 65 poz. 385) istnieje zapis, iż biblioteka główna uczelni jest ogólnouczelnianą jednostką organizacyjną o zadaniach naukowych, dydaktycznych i usługowych. *Ustawa o bibliotekach* z 27 czerwca 1997 r. (Dz. U. z 1997 Nr 85 poz. 539) określa biblioteki naukowe jako służące potrzebom nauki i kształcenia, zapewniające dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych. Akty prawne dotyczące działalności bibliotek naukowych szczególny nacisk kładą więc na ich rolę edukacyjną. Działalność dydaktyczna bibliotek naukowych obejmuje kształceniem użytkowników biblioteki (studentów i pracowników naukowych uczelni) oraz środowisko bibliotekarskie (własnych bibliotekarzy czy też pracowników innych bibliotek)[2].

W sierpniu 2010 r. Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu przeprowadziła się ze starego, zaadaptowanego na potrzeby Biblioteki budynku, do nowego gmachu, wchodzącego w skład Centrum Medycznej Informacji Naukowej macierzystej Uczelni. W pierwszym etapie prac związanych z przeprowadzką skupiono się, co zrozumiałe, na organizacji księgozbioru wolnodostępnego oraz zamkniętego, by studenci i pracownicy naukowi mogli z początkiem roku akademickiego 2010/2011 korzystać z Biblioteki już w nowym gmachu.

---

[1] Bogumiła W a r z ą c h o w s k a : *Doskonalenie zawodowe w bibliotece naukowej* [on-line]. *Biuletyn EBIB* 2002 nr 8(37) [dostęp 9 lutego 2011] http://ebib.oss.wroc.pl/2002/37/warzachowska.php

[2] Barbara J a n c z a k : *O formach kształcenia w bibliotece akademickiej*. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich*: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej. Rzeszów-Czarna, 1-3 VI 2005 r. [on-line]. Rzeszów: Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2005, s. 116-127. [dostęp 15 lutego 2011] http://bur.univ.rzeszow.pl/relacja/ref/janczak.pdf

Ryc. 1. Gmach Biblioteki Głównej UM w Poznaniu – widok od ul. Przybyszewskiego

Nowoczesny, funkcjonalny i przyjazny budynek spowodował, iż Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu stała się miejscem pracy wielu użytkowników, a szczególną popularnością, prócz tradycyjnych czytelni, cieszą się sale pracy zbiorowej, kabiny pracy indywidualnej, a nawet przestrzenie otwarte. Z perspektywy kilkumiesięcznej obserwacji funkcjonowania nowej Biblioteki śmiało można stwierdzić, iż znakomicie spełnia ona rolę zaplecza dydaktycznego Uczelni.

Znaczna poprawa warunków lokalowych spowodowała, iż Biblioteka, kontynuując dotychczasową działalność dydaktyczną skierowaną do użytkownika zewnętrznego (klient zewnętrzny), rozszerzyła ofertę edukacyjną o pracowników Biblioteki (klient wewnętrzny)[3].

W salach seminaryjnych odbywają się zajęcia z zakresu podstaw informacji naukowej ze studentami poszczególnych wydziałów oraz z doktorantami. Nowością są natomiast odbywające się w obszernej sali wykładowej prezentacje i wykłady otwarte, przeznaczone dla bibliotekarzy oraz wszystkich osób zainteresowanych. Tematyka poszczególnych prezentacji oscyluje wokół zagadnień charakterystycznych dla poszczególnych działów Biblioteki, ale zdarza się również, iż wykracza daleko poza wąsko rozumiane bibliotekarstwo.

[3] Katarzyna M a z u r - K u l e s z a , Dorota W i e r z b i c k a : *Idea klienta wewnętrznego a jej realizacja na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego* [on-line], [dostęp 15 lutego 2011]: http://bg.uwb.edu.pl/konferencja2009/materialy/Mazur-Kulesza.Katarzyna_Wierzbicka.Dorota.pdf

Ryc. 2. Sala wykładowa w Bibliotece Głównej UM w Poznaniu

Od listopada do grudnia 2010 r. prezentacje przygotowywane i przedstawiane były przez długoletnich pracowników Biblioteki. Swoje dotychczasowe oraz nowe doświadczenia zawodowe prezentowali m.in. pracownicy wypożyczalni (*Charakterystyka kolekcji wolnodostępnej w Bibliotece Głównej UM w Poznaniu* – prezentacja wykorzystywana wielokrotnie podczas wizyt gości licznie odwiedzających nową bibliotekę; *Systemy zabezpieczeń zbiorów i ich wpływ na organizację pracy wypożyczalni w nowoczesnej bibliotece na przykładzie Biblioteki Głównej UM w Poznaniu*), opracowania zbiorów (*Język haseł przedmiotowych MeSH – ujednolicony system wyszukiwawczy*) oraz w najszerszym wymiarze informacji naukowej (*Wskaźniki oceny bibliometrycznej publikacji naukowych*; *Polska Bibliografia Lekarska jako źródło informacji o krajowym piśmiennictwie medycznym*; *Bazy na platformie Ovid*; *Prezentacja bazy Dentistry & Oral Sciences Source*).

Przygotowano również prezentacje na zapotrzebowanie środowiska naukowego Uczelni, m.in.: *Poszukiwanie szczegółowych informacji w bazie „Bibliografia pracowników Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu”*; *Zasady oceny bibliometrycznej dorobku naukowego w Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu*; *Prawo autorskie o dozwolonym użytku chronionych utworów*.

W styczniu 2011 r. prezentacje zaczęły przygotowywać osoby nowo zatrudnione w Bibliotece, przy czym warto zaznaczyć, iż otrzymały one do opracowania tematy

bazujące na ich dotychczasowych doświadczeniach zawodowych (*Informacja o książce medycznej w Internecie*) lub też zupełnie dla nich nowe, a mające na celu przyuczenie w działaniu (on-the-job-training) pod okiem doświadczonej osoby (*Elektroniczny dostęp do pełnych tekstów rozpraw doktorskich z zakresu nauk medycznych*; *Sporządzanie zestawień tematycznych w oparciu o katalogi biblioteczne oraz lokalizacja wybranych źródeł w bibliotekach – na przykładzie tematu „Higiena i pielęgnacja ciała na przestrzeni wieków"*).

Następnie prezentacje przygotowywane były przez osoby i firmy zawodowo związane z działalnością Biblioteki, jednak nie będące pracownikami Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. W ramach wewnętrznej edukacji bibliotecznej swoją ofertę przedstawiły firmy Thomson Reuters (*Prezentacja nowej platformy Web of Knowledge*) oraz ABE Marketing (*Szkolenie z zakresu korzystania z bazy Access Medicine*), dzięki czemu starsi pracownicy mogli poszerzyć i uaktualnić swoją wiedzę, a nowi zapoznać się z możliwościami, jakie daje posługiwanie się bazami i platformami posiadającymi nowoczesne narzędzia wyszukiwawcze on-line.

PLAN PREZENTACJI I WYKŁADÓW OTWARTYCH Z ZAKRESU BIBLIOTEKARSTWA I NAUKOWEJ INFORMACJI MEDYCZNEJ

DATA	TEMAT	OSOBA PROWADZĄCA
04. 11. 2010	Charakterystyka kolekcji wolnodostępnej w Bibliotece Głównej UM w Poznaniu – zawartość i układ systematyczny	mgr Joanna Kosicka
09. 11. 2010	Język haseł przedmiotowych MeSH – ujednolicony system wyszukiwawczy	mgr Magdalena Kotlarek-Naskręt
19. 11. 2010	Wskaźniki oceny bibliometrycznej publikacji naukowych	mgr Roma Hajduk
25. 11. 2010	Polska Bibliografia Lekarska jako źródło informacji o krajowym piśmiennictwie medycznym	mgr Dorota Hepner
08. 12. 2010	Bazy bibliograficzne na platformie OVID	dr Elżbieta Puch
15. 12. 2010	Poszukiwanie szczegółowych informacji w bazie „Bibliografia pracowników UM w Poznaniu"	mgr Maria Kuczkowska
28. 01. 2011	Elektroniczny dostęp do pełnych tekstów rozpraw doktorskich z zakresu nauk medycznych	mgr Barbara Schonhof-Wilkans
04. 02. 2011	Wskaźniki oceny bibliometrycznej publikacji naukowych	mgr Roma Hajduk
11. 02. 2011	Zasady oceny dorobku naukowego w Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu	mgr Aniela Piotrowicz
04. 03. 2011	Informacja o książce medycznej w Internecie	mgr Ryszard Marciniak

11. 03. 2011	Sporządzanie zestawień tematycznych w oparciu o katalogi biblioteczne oraz lokalizacja wybranych źródeł w bibliotekach – na przykładzie tematu „Higiena i pielęgnacja ciała na przestrzeni wieków”	mgr Weronika Jóźwiak
18. 03. 2011	Prezentacja bazy „Dentistry & Oral Sciences Source”	mgr Iwona Łapszewicz-Budaj
25. 03. 2011	Systemy zabezpieczeń zbiorów i ich wpływ na organizację pracy wypożyczalni w nowoczesnej bibliotece na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu	mgr Renata Rybarczyk
05. 04. 2011	Prezentacja nowej platformy Web of Knowledge	M. Kapczyński, K. Szymański Thomson Reuters
15. 04. 2011	Prawo autorskie o dozwolonym użytku chronionych utworów	mgr Bolesław Howorka radca prawny
19. 04. 2011	Szkolenie w zakresie korzystania z bazy Access Medicine	U. Sasimowicz ABE Marketing
17. 05. 2011	Fryderyk Chopin – „Wielkopolaninem”	dr Marek Rezler
25. 05. 2011	„Pościg za psyche” – od mapowania mózgu do socjotechniki	dr Anita Magowska

Tab. 1. Plan prezentacji i wykładów otwartych (od listopada 2010 do maja 2011) w Bibliotece Głównej UM w Poznaniu

Działalność biblioteki medycznej ukierunkowana jest na potrzeby konkretnego użytkownika, nie oznacza to jednak, iż bibliotekarz nie może i nie powinien poszerzać swojej wiedzy z zagadnień innych niż bezpośrednio związane z wykonywanym zawodem. Uczymy się przez całe życie, nieustannie poszerzając krąg życiowych doświadczeń. Systematyczna edukacja dorosłych sprzyja nie tylko podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, ale wpływa także na rozwój osobowości, na poszerzanie horyzontów, a tym samym i na sposób postrzegania bibliotekarza przez użytkownika jako osoby otwartej na świat, chłonnej i orientującej się w różnorodnych zagadnieniach.

Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, poproszono osoby pośrednio związane z naszą Biblioteką o przygotowanie wystąpień dotyczących zagadnień historyczno-regionalnych (*Fryderyk Chopin „Wielkopolaninem”*) i z zakresu nauk humanistycznych (*„Pościg za Psyche” – od mapowania mózgu do socjotechniki*). Prezentacje i wykłady otwarte nie powiązane z bezpośrednią działalnością Biblioteki zostały włączone w obchody Tygodnia Bibliotek.

W dużej bibliotece naukowej prace poszczególnych działów przebiegają równolegle, często niezależnie od siebie, choć na końcu tego procesu zawsze stoi użytkownik. Dzięki cyklicznie odbywającym się prezentacjom bibliotekarz zyskuje orientację w pracy innych działów, poszerza swoją wiedzę o różnorodnych zagadnieniach

bibliotecznych. Dyskusja po zakończonej prezentacji to doskonała okazja do wymiany doświadczeń pomiędzy pracownikami poszczególnych działów Biblioteki. Prezentacje spełniają również rolę samokształcącą, bowiem przygotowując się do prezentacji, prelegent musi pogłębić swoją wiedzę na temat omawianego zagadnienia.

Prezentacje nie dotyczące bezpośrednio pracy bibliotekarza wpływają na poszerzenie wiedzy ogólnej, a co za tym idzie i na zmianę wizerunku bibliotekarza z osoby zamkniętej i skupionej wyłącznie na własnej pracy i „układaniu zakurzonych fiszek", na osobę otwartą na świat, nowoczesną, nadążającą za tempem współczesnego życia.

W następnym roku akademickim przewidywane są prezentacje i wykłady nt. plagiatów w pracach naukowych, szczegółowych zasad cytowań w oparciu o bazę Science Citation Index, historii Uczelni i wybitnych jednostek związanych z Uczelnią.

Doskonalenie zawodowe (w naszym przypadku edukacja wewnętrzna) czy też szeroko rozumiany proces samokształcenia jest procesem właściwie nigdy nie kończącym się, dlatego też tematy prezentacji i wykładów w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu są wciąż otwarte i często odpowiadają bieżącemu zapotrzebowaniu.

Mgr Agnieszka Tupikowska
Szczecin - PUM

MOTYWACJE ZAWODOWE PRACOWNIKÓW BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Abstract

Motivation, as a internal force, allows defining out and achieving professional goals and success in personal life. It is the energy of mind, that puts body in motion. It determines the resolveness and effectiveness of our actions. Understanding of it is very important for both the superior and the subordinate. Superior works with people whose behaviors can be very complicated. He therefore needs to understand their motivations.

Professional motivation is nowadays problem often discussed and political changes - taking place in modern Poland - cause understanding of them to change rapidly.

The aim of this paper is to examine:

- Whether the employees perceive the system of motivation, what is it's level and how they evaluate it;
- Which needs they are expecting to be satisfy in their library;
- What is the most important motivation factor;
- What are the most common control systems, used by superiors;

– Whether the supervisors are able to skillfully motivate their employees;
– What is the satisfaction level of current job.

Streszczenie

Motywacja, jako siła wewnętrzna, stwarza możliwość realizacji wszelkich celów. Pozwala osiągnąć sukcesy w życiu. Jest energią umysłu, wprawia nasze ciało w ruch. Decyduje o determinacji i skuteczności naszego działania. Jej zrozumienie jest bardzo ważne dla przełożonego i podwładnego. Przełożony pracuje z ludźmi, których zachowania mogą być skomplikowane. Dlatego musi zrozumieć ich motywację.

Motywacje zawodowe to problem w dzisiejszych czasach często poruszany, a zmiany ustrojowe zachodzące we współczesnej Polsce powodują, że podejście do nich szybko się zmienia.

Celem referatu jest zbadanie:

- czy pracownicy dostrzegają system motywacyjny, jaki jest jego poziom oraz jak go oceniają;
- spełnienia jakich potrzeb oczekują w swojej bibliotece;
- co jest najważniejszym czynnikiem motywacyjnym;
- jakie są najczęstsze systemy kierowania, stosowane przez przełożonych;
- czy przełożeni potrafią umiejętnie motywować swoich pracowników;
- jakie jest zadowolenie z wykonywanej pracy.

Motywacje zawodowe pracowników bibliotek medycznych

Motywacja, jako siła wewnętrzna, stwarza możliwość realizacji wszelkich celów. Pozwala osiągnąć sukcesy w życiu. Jest energią umysłu, wprawia nasze ciało w ruch. Decyduje o determinacji i skuteczności naszego działania.

Impulsy wewnętrzne to główne potrzeby powodujące, że człowiek postępuje w określony sposób. Ludzie mają wewnętrzne potrzeby, żeby istnieć i trwać: aby utrzymać się przy życiu, muszą zaspokajać systematycznie własne potrzeby, zatem - muszą pracować, a ich motywacja zmierza do redukcji lub spełnienia tych potrzeb. Oznacza to, że ludzie będą działać lub postępować tak, aby je zaspokoić.

Do najbardziej znanych koncepcji ustalania potrzeb, ich liczebności i hierarchii należy hierarchia potrzeb A. Maslowa.

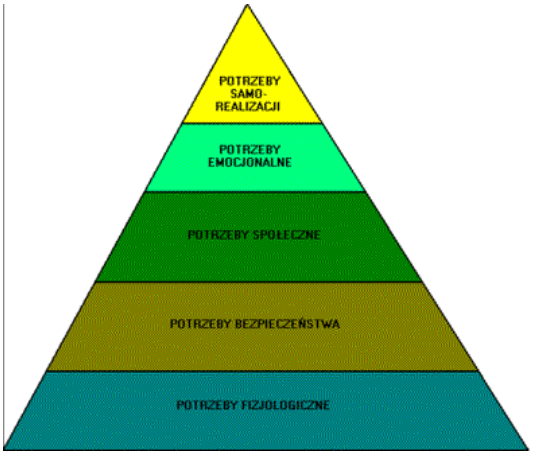

Hierarchia potrzeb według A. Maslowa

1. Potrzeby fizjologiczne (np. opłaty, jedzenie, ubranie). Związek pracy z tymi potrzebami jest oczywisty. To głównie dzięki pracy ludzie zdobywają środki umożliwiające ich zaspokajanie.
2. Potrzeby bezpieczeństwa i ochrony (np. pewność pracy, wygoda, spokój) czyli dążenie do bezpieczeństwa osobistego i socjalnego.
3. Potrzeby afiliacji (przynależności do grupy) (np. koleżeństwo, wsparcie, nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów) wiążą się ze społeczną naturą człowieka i przejawiają w poszukiwaniu pozytywnej więzi z innymi ludźmi.
4. Potrzeby szacunku (np. uznanie i prestiż u współpracowników, poczucie własnej wartości). Pieniądze i dobra materialne traktuje się powszechnie jako wskaźniki prestiżu (społecznego uznania). Dążenie do społecznego uznania wpływa na motywację do działania oraz motywację do pracy.
6. Potrzeby samorealizacji (nabywanie wiedzy i podnoszenie kwalifikacji zawodowych). Do zaspokojenia potrzeby samorealizacji pracownicy potrzebują możliwości rozwoju, ponoszenia odpowiedzialności i wykorzystywania własnych zdolności. Potrzeba ta zajmuje szczytowe miejsce w hierarchii. Pojawia się po zaspokojeniu pozostałych potrzeb i jest bardzo ważnym czynnikiem motywującym.

Motywowanie – to układ sił, które skłaniają ludzi do zachowywania się w określony sposób. Jednak wszystkich narzędzi motywowania nie wykorzystuje się razem, lecz dobiera się je odpowiednio do warunków i celów pracy. Właściwy system motywowania pracownika w zakładzie pracy jest jednym z najważniejszych warunków skutecznego realizowania celów zawodowych.

Do instrumentów motywowania zaliczamy:

Środki przymusu – nakazy, zakazy, polecenia, zalecenia sformalizowane i niesformalizowane, normy pracy, regulaminy, instrukcje, przepisy kodeksu pracy, które zmuszają pracowników do narzuconych zachowań. Takie motywowanie jest jednak mało efektywne powoduje minimum wysiłku. Wykonujemy wtedy tylko tyle pracy ile trzeba, żeby uniknąć kary. Ten typ motywowania nie wymaga od motywującego żadnych kwalifikacji.

Środki zachęty – pozytywne pobudzanie i nagradzanie. Środki zachęty oferują pracownikowi określoną nagrodę w zamian za oczekiwaną pracę, pozostawiając mu decyzję o zaakceptowaniu nagrody. Umownie dzielimy je na:

- materialne; np. płace, premie itp.,
- niematerialne; np. awans, prestiż, możliwości decydowania itp.

Instrumenty perswazji – łączą się z demokratycznym stylem zarządzania i dotyczą:

- współudziału pracowników w zarządzaniu,
- codziennych i okresowych spotkań z bezpośrednim przełożonym,
- negocjacji, konsultacji,

- powołania różnych organów przedstawicielskich, które reprezentują pracowników.

To wszystko wpływa na świadomość pracowników i ich stosunek do aktywności zawodowej.

Pieniądze mają dla ludzi ogromne znaczenie. Chcą oni dostawać za swoją pracę odpowiednie wynagrodzenie. Stanowią podstawową siłę napędową do działania, ponieważ zaspokajają wiele potrzeb i są symbolem pozycji społecznej.

W dzisiejszych czasach coraz częściej dopełnieniem wynagrodzenia są pozapłacowe gratyfikacje. Mogą być to np.: samochód służbowy, mieszkanie, telefon komórkowy, finansowanie nauki itd. (nie dotyczy to niestety pracowników bibliotek). Gratyfikacje pozapłacowe mają wysoką wartość i przyczyniają się do usprawnienia życia osobistego pracownika.

Inną pozapłacową formą motywacji do pracy jest ocena. Często, ocenianie spotyka się z niechęcią, gdyż kojarzy się z rychłym zwolnieniem. Można tego uniknąć poprzez informowanie podwładnego o celach systemu oceniania.

Szkolenia to również ważny aspekt motywacyjny. Są nieodzowną, celową i rentowną inwestycją. Bibliotekarz jest ważnym motorem w strategii rozwoju biblioteki. Należy zadbać o odpowiednie kształtowanie i doskonalenie kompetencji oraz o jego poziom kwalifikacji.

Awans jest zachętą do podnoszenia efektywności i jest uznaniem za pracę. Ważne jest, aby był on zasłużony i oparty na kryteriach merytorycznych, gdyż wpływa to korzystnie na zachowania pracownika i jego otoczenia. Zwiększa zapał i chęć do działania oraz skłania do doskonalenia umiejętności. Kwestia awansu powinna stanowić ważną i trwałą pozycję polityki kadrowej. Jego negatywną cechą jest to, że pracownicy pominięci w awansie są zniechęceni, a to często źle wpływa na efektywność ich pracy.

Skuteczną formą wynagradzania pracownika jest stworzenie możliwości realizowania kariery zawodowej, która silnie motywuje do pracy i wiąże z instytucją. Dla pracownika jest drogą profesjonalnego rozwoju.

Pozapłacowa gratyfikacja jest w Polsce czymś nowym. Najlepsze "kąski" przypadają pracownikom na najwyższych stanowiskach oraz są kierowane do specjalistów i kierowników. Zwykli zjadacze chleba muszą zadowolić się modnymi w obecnych czasach bonami do hipermarketów, itp.

Innymi motywatorami są również: pochwała, wyrażanie uznania, poszerzenie zakresu samodzielności i odpowiedzialności, przydzielenie trudniejszych zadań, konsultowanie decyzji.

Podsumowując, mogę stwierdzić, że nie istnieją uniwersalne bodźce motywacyjne. Zmieniają się, są zależne od sytuacji życiowej i cech osobowości pracownika. Istotne jest, że bodźców płacowych czy pozapłacowych nie stosujemy zamiennie, tzn. płacy na pewno nie zastąpi pochwała.

Warto zwrócić uwagę na specyfikę oddziaływania nagród, jako systemu motywacji pozytywnej oraz kar, jako systemu motywacji negatywnej.

Nagrody sprawiają nam przyjemność, a pozytywne emocje przenoszą się na

środowisko pracy. Zaczynamy cenić i lubić wykonywaną pracę. Przewaga nagród sprzyja integracji pracownika z jego zajęciem i organizacją, stwarza dużą szansę ukształtowania pozytywnej postawy wobec pracy, co owocuje jej wyższą wydajnością i jakością. Należy pamiętać, że nagroda, która była zapowiedziana i nie została przyznana, powoduje zwątpienie i stwierdzenie, że wysiłek poszedł na marne.

Jeżeli osiągnięcia pracownika będą mierzone, oceniane i odpowiednio nagradzane, wówczas będzie on skłonny do dodatkowego wysiłku. Każda nagroda ma odmienną wartość dla innej osoby.

Ważne jest, aby nagroda była stosowana konsekwentnie, była zrozumiała dla wszystkich oraz, że wysokość nagrody za wykonane zadanie nie może być obniżona. Przewaga nagród sprzyja rozwojowi i stwarza duże szanse na ukształtowanie pozytywnej postawy wobec pracy.

Kary to gorszy sposób motywowania. Nie eliminują niewłaściwych zachowań, zmniejszają aktywność, wywołują zaburzenia emocjonalne (np. lęk) i zachowania agresywne. Jeżeli zapowiedziana kara nie nastąpiła, to podwładny może czuć się bezkarnie. Stosowane w nadmiarze, przestają pełnić rolę motywatorów, ale stosowane umiejętnie, pozwalają wpływać na jednostkę. Jednocześnie każdy przełożony powinien zdawać sobie sprawę z niskiej wartości motywacyjnej źle opłacanego pracownika.

Nagrody i kary są ważnymi narzędziami motywacyjnego oddziaływania na zachowania pracowników. Jest to związane z wynagrodzeniem, a także z możliwością awansu. Aby spełniły one swe motywujące zadania, muszą mieć jasno określony ich cel. Wiąże się to z otwartym sprecyzowaniem powodu ich udzielenia oraz z problemem odpowiedniego przygotowania kadr kierowniczych do pracy z podwładnymi.

Bez znajomości prawa i psychologii, kierownik nie zrozumie podwładnego, a tym bardziej nie potrafi mądrze wpływać na niego i na jego pracę. Dobry przełożony powinien u podwładnych szukać siły i ich talentów.

Niezależnie od stopnia klasyfikacji, wyróżnia się następujące style:

STYLE KIEROWANIA	STOSOWANE ŚRODKI	MOTYWY DZIAŁANIA
AUTOKRATYCZNY	• polecenie służbowe	• posłuszeństwo i uległość • poczucie niepewności • rywalizacja
DEMOKRATYCZNY	• wyjaśnianie motywów • wzbudzanie zaufania • wspólne narady	• zaufanie • chęć niezawiedzenia zaufania • własne propozycje • inicjatywa
LIBERALNY	• nie stosuje żadnych środków • brak zainteresowania pracą podwładnych i jej oceną	• maksimum swobodny w działaniu • poczucie obowiązku • brak motywacji do pracy

- ► Autokratyczny – kierownik wydaje polecenia, nie pyta o zdanie pracowników i narzuca im zadania, utrzymuje w stosunkach z nimi dystans, stosuje praktykę dyscyplinarną.
- ► Demokratyczny – kierownik jest "dyrygentem", korzysta z opinii innych pracowników. Kierownik przedstawia możliwości rozwiązania problemu, a grupa dokonuje wyboru. Stara się również być członkiem grupy nie angażując się przy tym w jej pracę.
- ► Liberalny – kierownik jest niezdolny do sprawowania kontroli nad podwładnymi, jedynie stara się im zapewnić dobre warunki pracy. Pracowników z przełożonym łączy bardzo silna więź.

W każdej sytuacji, gdy mamy do czynienia z podwładnymi, ważna jest własna postawa wobec nich. *Ludzie, którzy lubią innych ludzi, i wierzą, że ci, którymi kierują, mają dobre intencje, wydobędą z nich wszystko, co najlepsze*.

Styl skutecznego kierowania to styl skutecznego motywowania.

Aby właściwie motywować pracowników i dobrze nimi kierować, należy umieć zwracać im uwagę. Zgodnie z przysłowiem *człowiek uczy się na błędach*, niepowodzenie nie powinno oznaczać przegranej. Przełożony powinien umożliwić podwładnym poprawianie błędów, które popełnili. Nawet przełożonym zdarzają się niepowodzenia. Inni i tak zauważą potknięcie i jeśli się do tego nie przyzna, to straci autorytet wśród podwładnych. Należy stworzyć atmosferę, w której niepowodzenie nie oznacza przegranej, ale umożliwić ich poprawienie.

Należy się starać, aby znaleźć równowagę między wzmocnieniem pozytywnym i negatywnym. Pochwała jest bardzo ważna i należy ją stosować od razu, powinna górować nad krytykowaniem i łajaniem. Należy stosować jednak "mieszankę" wzmacniania pozytywnego i negatywnego. Zadaniem każdego kierownika jest odpowiednie rozbudzenie motywacji i jej wykorzystanie w celu zaangażowania w pracę. Tak, aby kwalifikacje, umiejętności, uzdolnienia pracowników zostały maksymalnie wykorzystane w procesie pracy.

Pragnienie uznania skłania ludzi do działania, jest wewnętrzną siłą napędową. Okazując uznanie podwładnemu, przełożony daje dowód jego umiejętności, dostarcza energii, pewności siebie i motywacji.

Im więcej uznania okazuje się innym, tym więcej uznania samemu się zyskuje.

Przedstawione wyżej podstawy teoretyczne zostały odniesione do pracowników bibliotek medycznych z całej Polski, w których została przeprowadzona ankieta na temat: *Motywacje zawodowe pracowników bibliotek medycznych*. Wzięło w niej udział 138 osób.

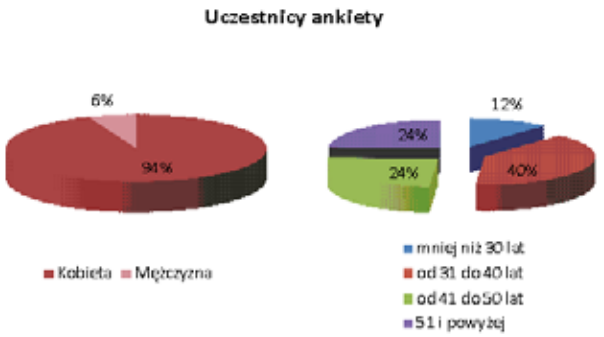

Wyniki ankiety przedstawiają się następująco.

Wykres 1. Czy jest Pani/Pan zadowolona/-ny z wykonywanej pracy?

71% respondentów odpowiedziało pozytywnie, natomiast tylko 4% ankietowanych

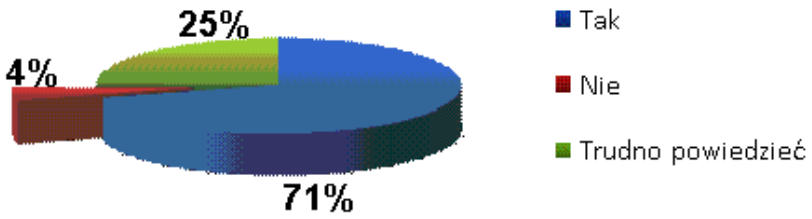

nie jest zadowolonych z wykonywanej pracy.

Wykres 2. Czy w Pani/Pana zakładzie pracy istnieje czytelny system motywacyjny?

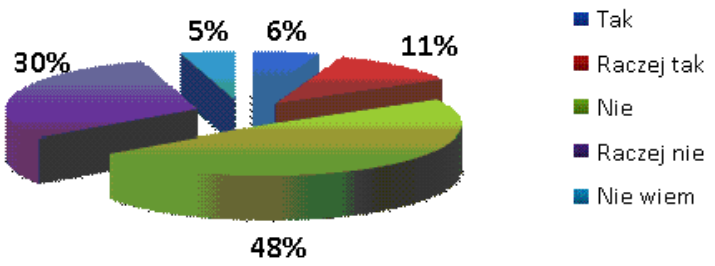

78% badanych twierdzi, że w ich bibliotekach nie istnieje czytelny system motywacyjny, 17% twierdzi, że tak.

Wykres 3. Jakie metody motywacyjne są najczęściej stosowane w Pani/Pana zakładzie pracy?

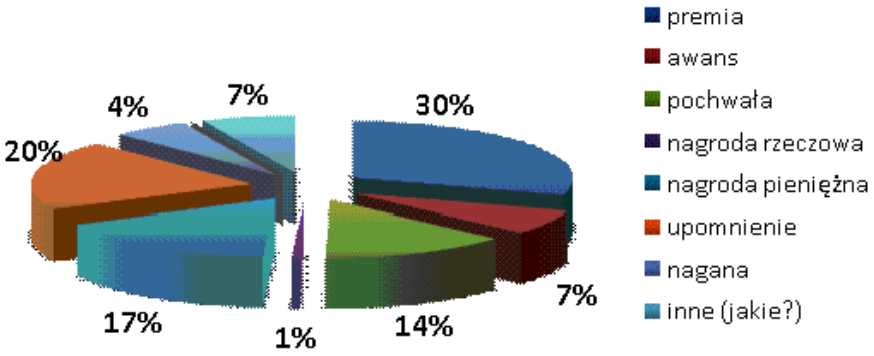

Najczęściej stosowanymi metodami motywacyjnymi w bibliotekach są w 30% premie, aż w 20% to upomnienia, 17% - nagrody pieniężne, a w 14% - pochwały.

Tylko u 1% badanych stosuje się nagrody rzeczowe. Uzyskano również takie odpowiedzi:- nie przynosi rezultatów wręcz zniechęca; -nie stosuje się żadnych metod motywacyjnych; -brak pozytywnej motywacji do pracy; -sporadycznie premia lub nagroda pieniężna, -generalnie żadne pozytywne, - przysłowiowy kij, - brak metod, - szantaż; - premia jest stałym składnikiem wynagrodzenia a awanse są przeprowadzane bardzo rzadko i wyłącznie na prośbę pracownika, - w razie popełnienia błędu premia jest obniżana lub zabierana.

Wykres 4. Co, według Pani/Pana, jest najbardziej motywujące w pracy?

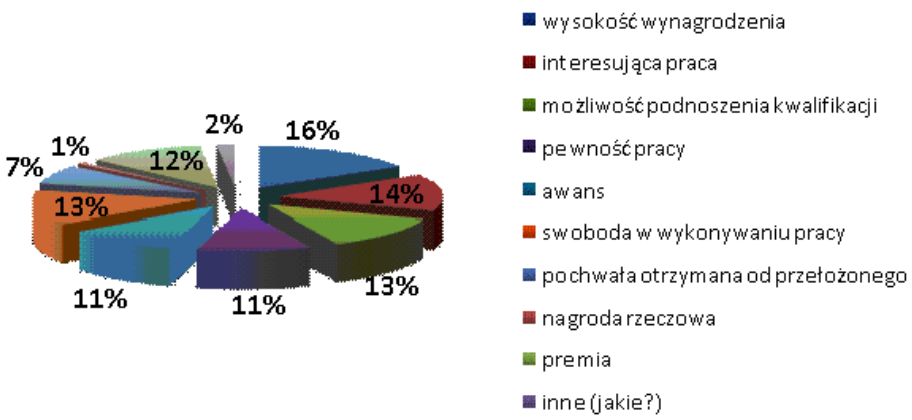

16% pracowników bibliotek medycznych najbardziej motywuje do pracy wysokość wynagrodzenia, 14% - interesująca praca, dalej: - premia, - możliwość podnoszenia kwalifikacji oraz swoboda w wykonywaniu pracy. Jako pozytywne motywatory wskazano również zadowolenie czytelnika, chęć przetrwania, kontakt z ciekawymi ludźmi i możliwość pomagania czytelnikom w poszukiwaniach informacji, szczera pochwała oraz docenienie czyjejś pracy.

Wykres 5. Czy Pan/ Pana przełożony potrafi umiejętnie wydobyć z pracownika to, co najlepsze?

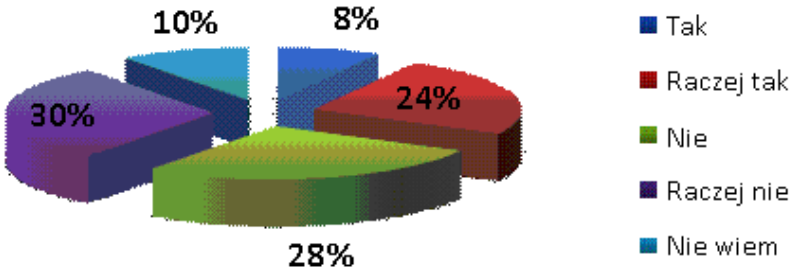

32% badanych twierdzi, że przełożony potrafi umiejętnie wydobyć z pracownika to co najlepsze. Niestety, aż 58% twierdzi, że nie.

Wykres 6. Jakim stylem kierowania posługuje się Pani/ Pana przełożony?

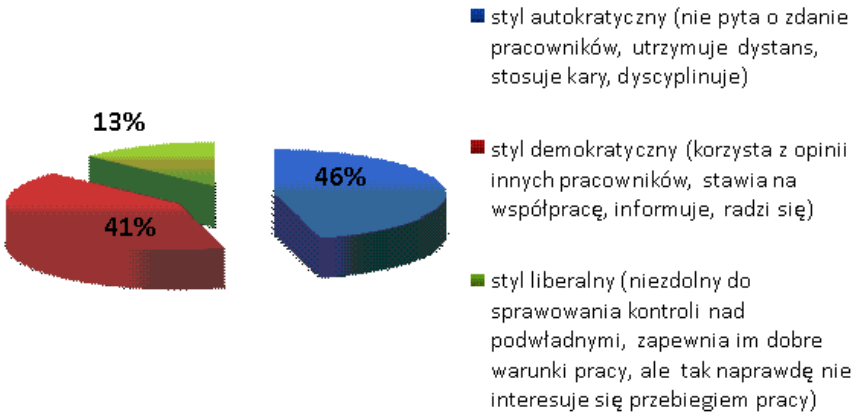

W bibliotekach medycznych najczęściej stosowany jest autokratyczny styl kierowania (stwierdziło tak 46% ankietowanych). 41% uczestników ankiety wskazało na styl demokratyczny, a tylko 13% badanych styl kierowania placówką określiło jako liberalny.

Wykres 7. Czy wyżej zaznaczony styl kierowania odpowiada Pani/ Panu?

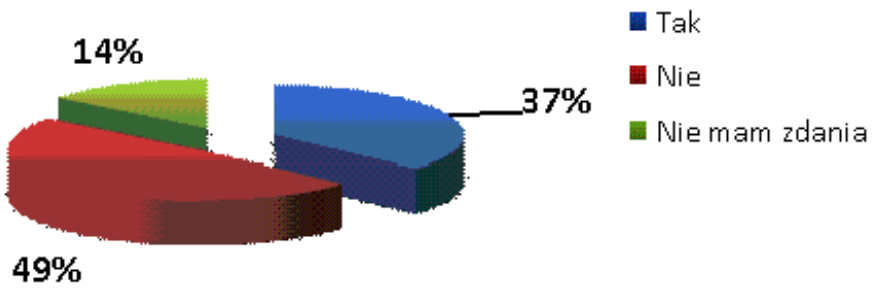

49% respondentom nie odpowiada styl kierowania stosowany w bibliotekach, 37% jest zadowolonych, a 14% nie ma na ten temat zdania.

Wykres 8. Jaki jest poziom motywacji w Pani/ Pana zakładzie pracy?

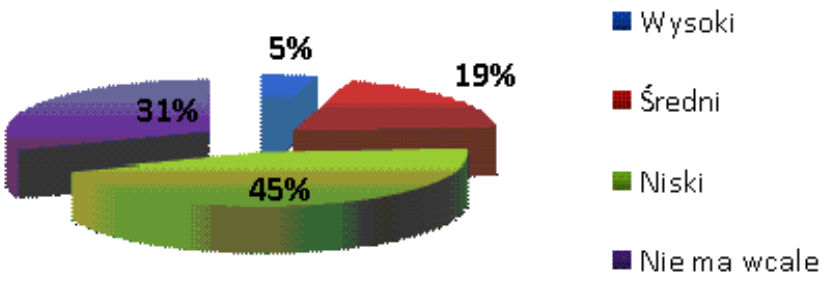

Według 45% ankietowanych poziom motywacji w bibliotekach jest niski, a 31% twierdzi, że nie ma go wcale. Tylko 5% ankietowanych pracowników twierdzi, że jest wysoki.

Wykres 9. Jakie czynniki zdecydowałyby o zmianie przez Panią/Pana miejsca pracy?

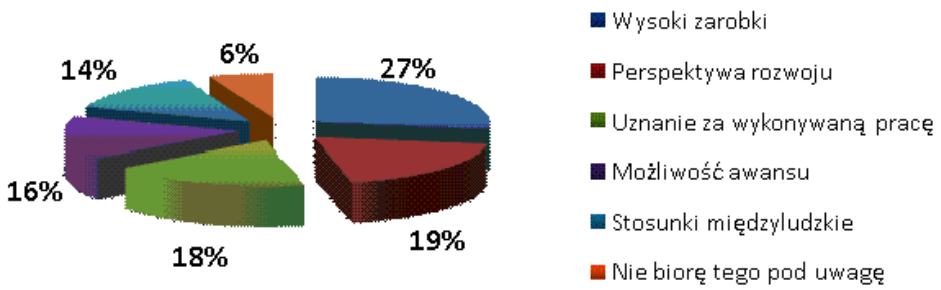

Jako najważniejszy czynnik, który zadecydowałby o zmianie miejsca pracy wskazano wysokie zarobki (27% badanych), w 19% jest nim perspektywa rozwoju i uznanie za wykonywaną pracę (18%) oraz możliwość awansu (16%).

Wykres 10. Które potrzeby wg Pani/ Pana są najbardziej zaspokajane w pracy?

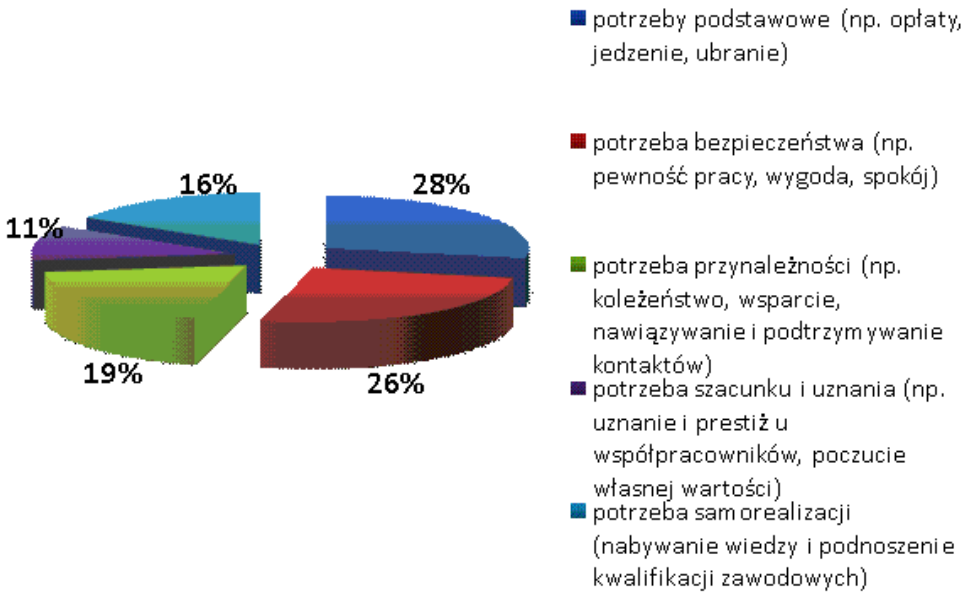

Według badanych najbardziej w pracy są zaspokajane potrzeby podstawowe i potrzeby bezpieczeństwa. Natomiast pozostałe potrzeby schodzą na dalszy plan.

Motywacje zawodowe to problem w dzisiejszych czasach często poruszany, a zmiany ustrojowe zachodzące we współczesnej Polsce powodują, że podejście do nich szybko się zmienia.

Tadeusz Kotarbiński napisał *Chodzi o to, by człowiek robił ochoczo to, co robić musi, by tego co robić musi, nie robił tylko dlatego, że musi; by w robieniu tego, co musi, znalazł upodobanie i dzięki temu pracę swą usprawnił wielokrotnie, okazując hojność w oddaniu się jej*.

Myślę, że słowa wielkiego filozofa są dobrym podsumowaniem, a decydentom pozwolą pochylić się nad wynikami przeprowadzonych badań, by kolejna ankieta była wskaźnikiem poprawy obecnej sytuacji pracowników bibliotek uczelni medycznych.

Bibliografia

A r g y l e Michael: *Psychologia stosunków międzyludzkich*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1999

B u t l e r Gillian, M c M a n u s Freda: *Psychologia bardzo krótkie wprowadzenie*. Prószyński i S-ka, Warszawa 1999

G r y f f i n Ricky W.: *Podstawy zarządzania organizacjami*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2009

J a n k o w s k a Bożena: Kulturowe uwarunkowania procesów motywacyjnych w bibliotekach. [on-line]. [dostęp: 06 maja 2011]. Dostęp w Internecie: <http://www.ebib.info/2010/117/a.php?jaskowska>

P e n c Józef: *Kreatywne kierowanie*. Agencja Wydawnictwa PLACET, Warszawa 2000
P e n c Józef: *Motywowanie w zarządzaniu.* Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1996
P i o t r o w s k i Kazimierz, Ś w i ą t k o w s k i Marek: *Kierowanie zespołami ludzi*. "Bellona", Warszawa 2000
P o d m o r o f f Dianna: *365 sposobów na codzienne motywowanie i nagradzanie pracowników.* Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010
S c h u l t z Duane P., S c h u l t z Sydney E.: *Psychologia a wyzwania dzisiejszej pracy.* Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2002
S z e l e j e w s k a Edyta: *Rola motywacji w rozwoju zawodowym bibliotekarzy* [on-line]. [dostęp: 09 maja 2011]. Dostęp w Internecie: <http://www.ebib.info/2010/114/a.php?szelejewska>.
W a j d a Augustyn: *Organizacja i zarządzanie.* Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003
Z a r z ą d z a n i e . Teoria i praktyka/ red. Andrzej Koźmiński, Włodzimierz Piotrowski. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2004.
Z i m b a r d o Philip G., G e r r i a Richard J.: *Psychologia i życie.* Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2009
Z p r o b l e m a t y k i doradztwa personalnego/ red. Teresa Rzepa. Cz. 2. AMP Studio Paweł Majewski, Szczecin 2002

Mgr Piotr Gołkiewicz
Wrocław - Elsevier

EMBRACING THE EBOOK TO ACCELERATE SCIENCE

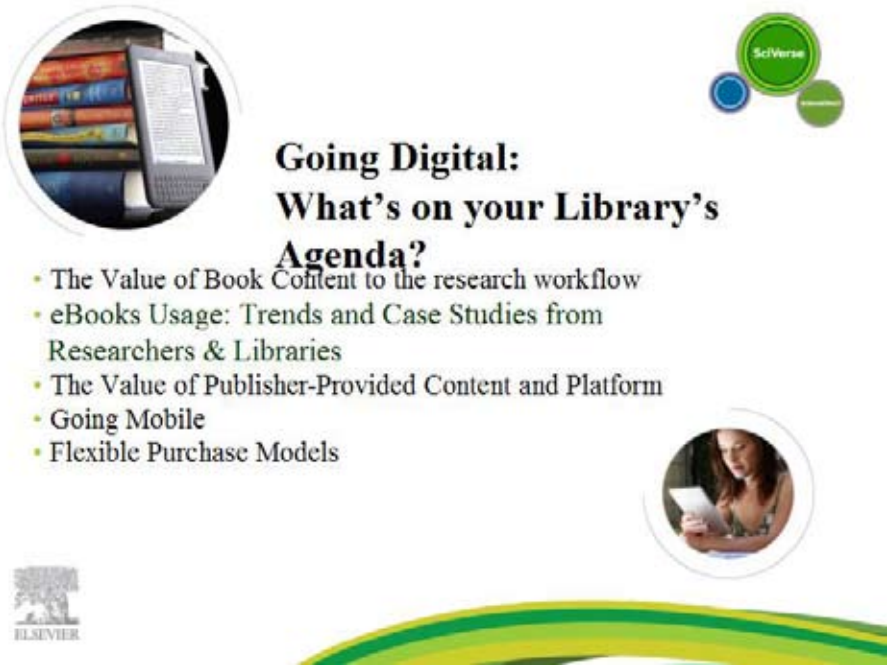
Going Digital:
What's on your Library's Agenda?
• The Value of Book Content to the research workflow
• eBooks Usage: Trends and Case Studies from Researchers & Libraries
• The Value of Publisher-Provided Content and Platform
• Going Mobile
• Flexible Purchase Models
SciVerse
ELSEVIER

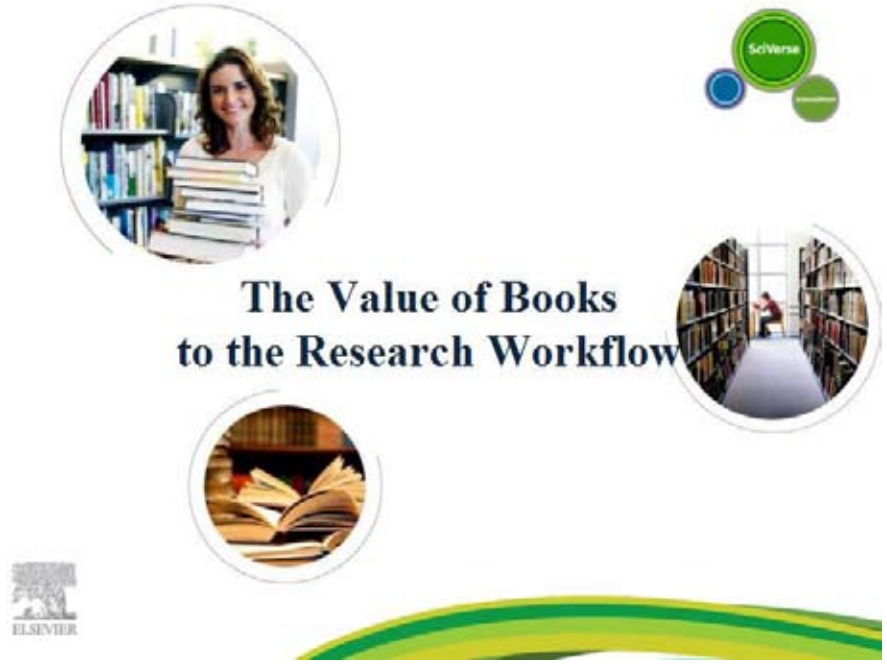
The Value of Books to the Research Workflow
SciVerse
ELSEVIER

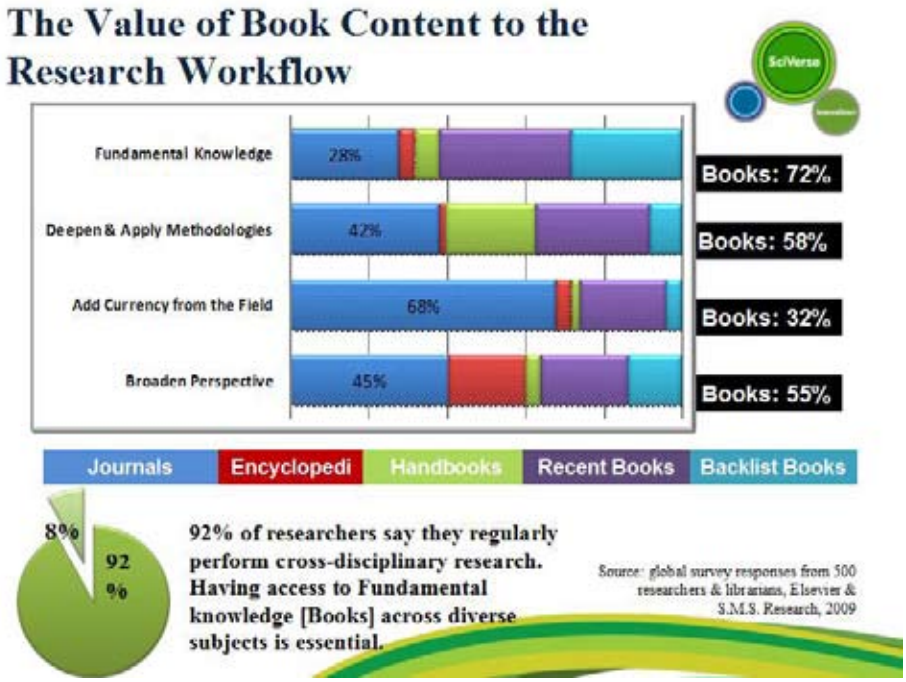
The Value of Book Content to the Research Workflow
Fundamental Knowledge
28%
Books: 72%
Deepen & Apply Methodologies
42%
Books: 58%
Add Currency from the Field
68%
Books: 32%
Broaden Perspective
45%
Books: 55%
Journals
Encyclopedi
Handbooks
Recent Books
Backlist Books
8%
92 %
92% of researchers say they regularly perform cross-disciplinary research. Having access to Fundamental knowledge [Books] across diverse subjects is essential.
Source: global survey responses from 500 researchers & librarians, Elsevier & S.M.S. Research, 2009

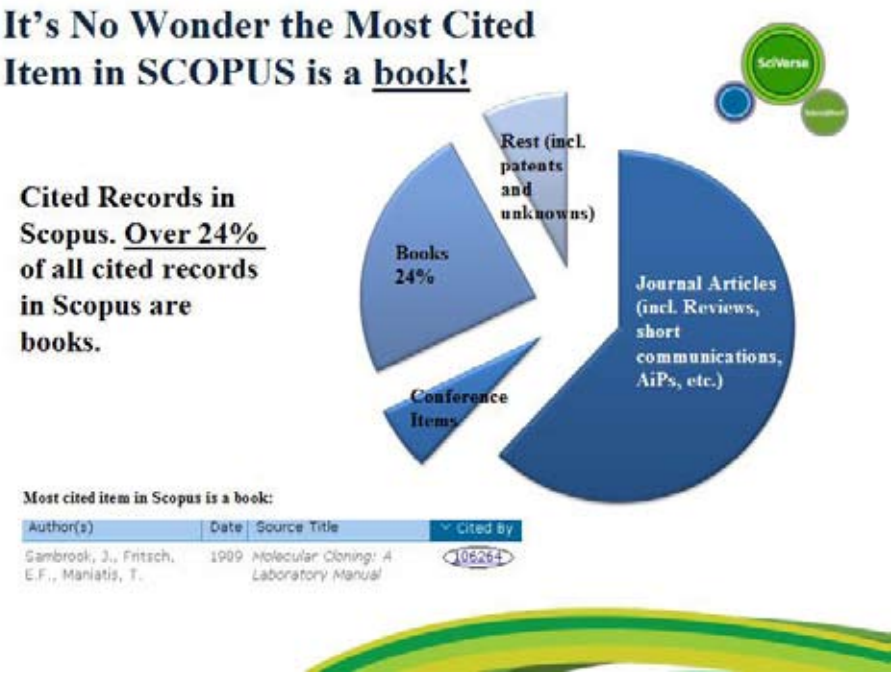
It's No Wonder the Most Cited Item in SCOPUS is a book!
Cited Records in Scopus. Over 24% of all cited records in Scopus are books.
Rest (incl. patents and unknowns)
Books 24%
Journal Articles (incl. Reviews, short communications, AiPs, etc.)
Conference Items
Most cited item in Scopus is a book:
Author(s)
Date
Source Title
Cited By
Sambrook, J., Fritsch, E.F., Maniatis, T.
1989
Molecular Cloning: A Laboratory Manual
16264

Access to Electronic Content Saves Researchers Approximately 2-4 Hours Per Use, Per Occasion

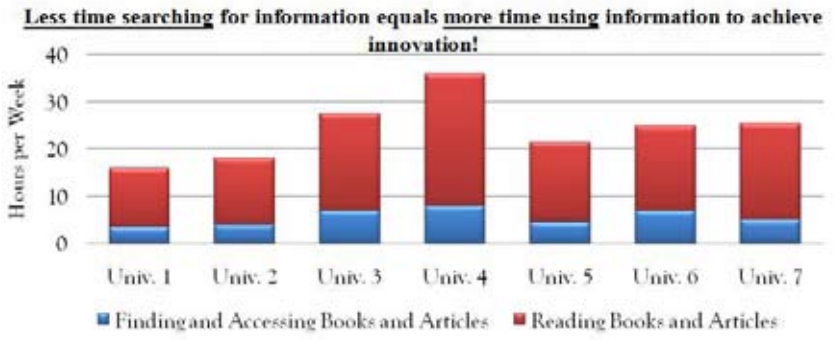

Key Finding: Respondents report that they spend at least 3.5 hours per week finding and accessing articles and books, and at least 9.8 hours reading articles/books.

Source: University Investment in the Library, Phase II: An International Study of the Library's Value to the Grants Process, 2010, Elsevier and 8 academic partners

eBooks Usage: Trends and Case Studies from Researchers & Libraries

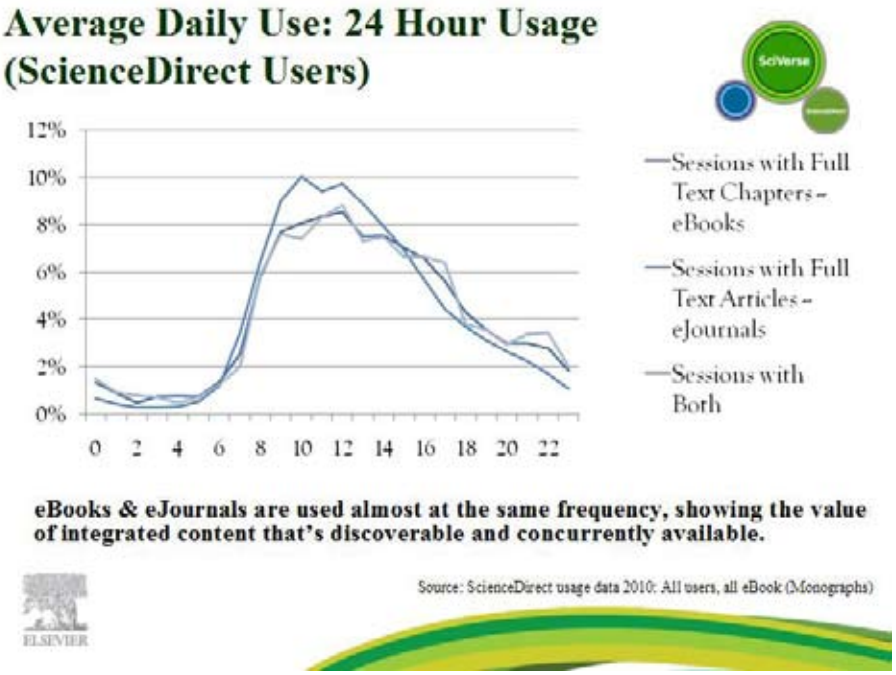
Average Daily Use: 24 Hour Usage
(ScienceDirect Users)
12%
10%
8%
6%
4%
2%
0%
0 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22
Sessions with Full Text Chapters – eBooks
Sessions with Full Text Articles – eJournals
Sessions with Both
eBooks & eJournals are used almost at the same frequency, showing the value of integrated content that's discoverable and concurrently available.
Source: ScienceDirect usage data 2010: All users, all eBook (Monographs)

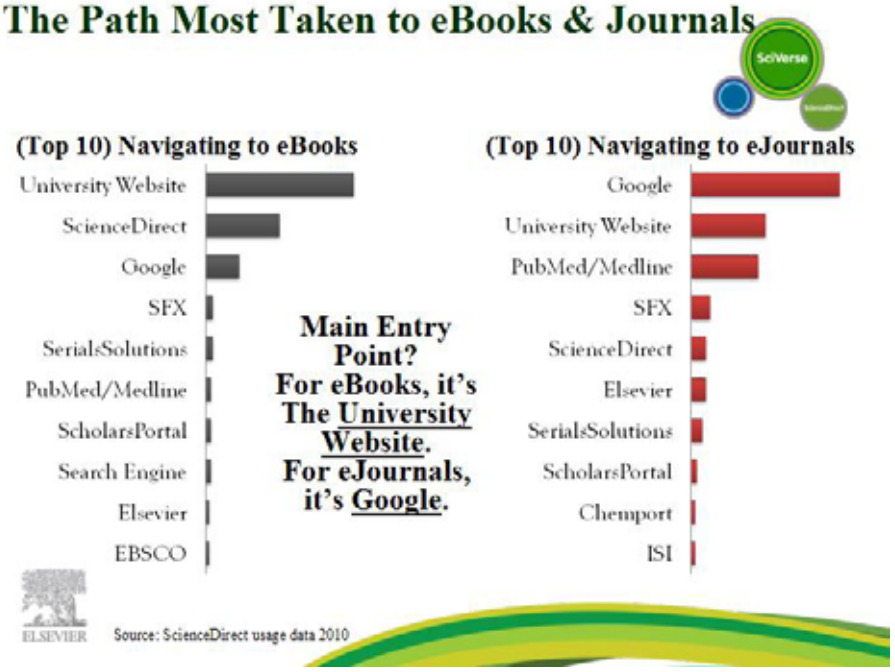
The Path Most Taken to eBooks & Journals
(Top 10) Navigating to eBooks
University Website
ScienceDirect
Google
SFX
SerialsSolutions
PubMed/Medline
ScholarsPortal
Search Engine
Elsevier
EBSCO
Main Entry Point?
For eBooks, it's The University Website.
For eJournals, it's Google.
(Top 10) Navigating to eJournals
Google
University Website
PubMed/Medline
SFX
ScienceDirect
Elsevier
SerialsSolutions
ScholarsPortal
Chemport
ISI
Source: ScienceDirect usage data 2010

Full Text Usage: eBook Chapter and eJournal Article

Sessions with eBooks last longer than sessions with eJournals

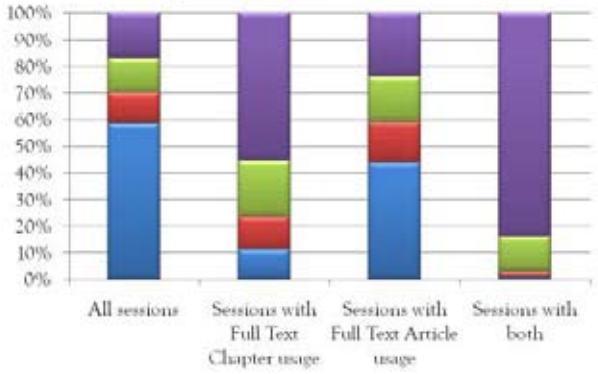

"The task of finding the most pertinent articles on a new topic **used to take a full afternoon.** The same work can now be completed in **15–30 minutes."**

Source: ScienceDirect usage data 2010

eBook (Monograph) Usage by Publication Year

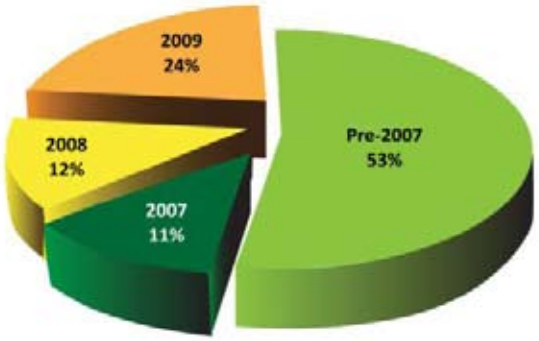

More than half of eBooks usage occurs with back list titles (for trusted foundation knowledge)

Source: ScienceDirect usage data: All users, all eBook (Monographs)

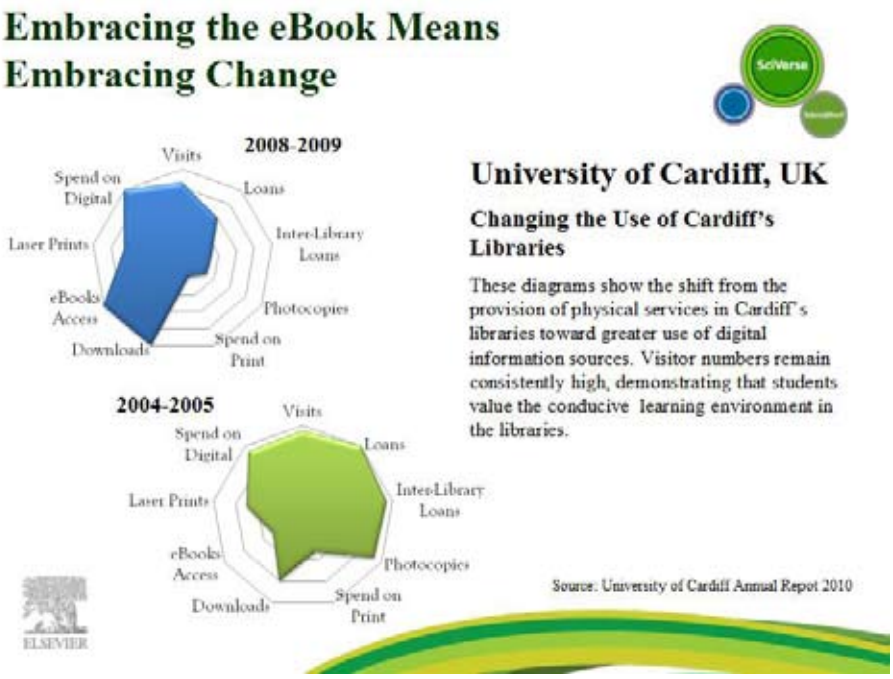
Embracing the eBook Means Embracing Change
SciVerse
2008-2009
Visits
Loans
Inter-Library Loans
Photocopies
Spend on Print
Downloads
eBooks Access
Laser Prints
Spend on Digital
University of Cardiff, UK
Changing the Use of Cardiff's Libraries
These diagrams show the shift from the provision of physical services in Cardiff's libraries toward greater use of digital information sources. Visitor numbers remain consistently high, demonstrating that students value the conducive learning environment in the libraries.
2004-2005
Visits
Loans
Inter-Library Loans
Photocopies
Spend on Print
Downloads
eBooks Access
Laser Prints
Spend on Digital
Source: University of Cardiff Annual Report 2010
ELSEVIER

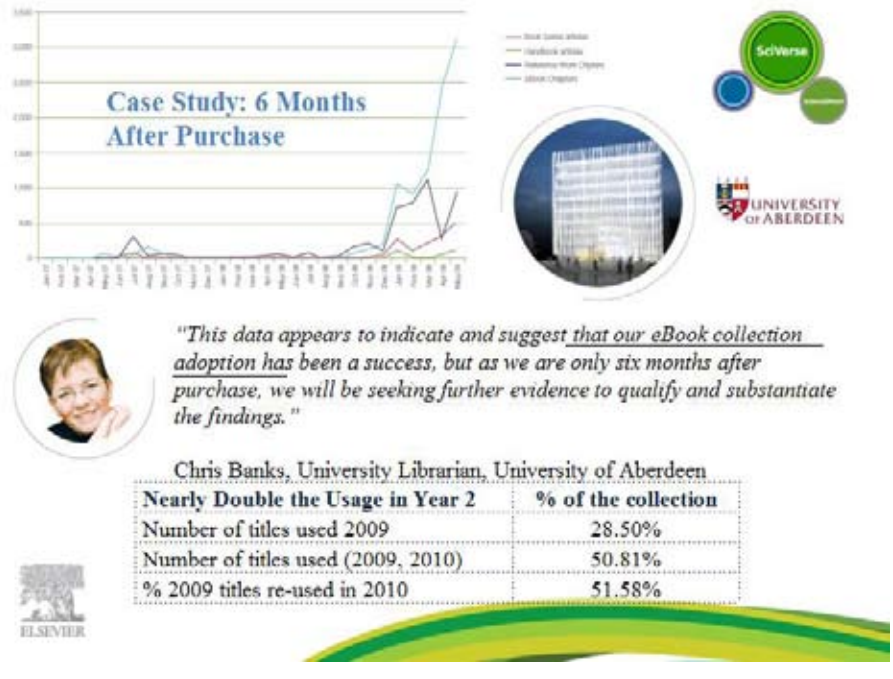
Case Study: 6 Months After Purchase
SciVerse
UNIVERSITY OF ABERDEEN
"This data appears to indicate and suggest that our eBook collection adoption has been a success, but as we are only six months after purchase, we will be seeking further evidence to qualify and substantiate the findings."
Chris Banks, University Librarian, University of Aberdeen
Nearly Double the Usage in Year 2
% of the collection
Number of titles used 2009
28.50%
Number of titles used (2009, 2010)
50.81%
% 2009 titles re-used in 2010
51.58%
ELSEVIER

Stanford Engineering Library's Shelves: Nearly Bare!

"In the past 5 years, most engineering journals have moved online, making their print versions obsolete—books aren't doing much better!"

Helen Josephine, Stanford Engineering Librarian

In 2010, Stanford Engineering Library cleared its shelves of pr

Almost all of Stanford's periodicals are available online only.

"The vast majority of printed books hadn't been taken off the shelf in years."

Michael Keller, Stanford Library Director

STANFORD UNIVERSITY

A Global View of Migration

Rank	Country	Rank	Country	Rank	Country
1	United States	6	Brazil	11	India
2	China	7	Turkey	12	Switzerland
3	Australia	8	Germany	13	Iran
4	United Kingdom	9	Spain	14	Malaysia
5	Canada	10	France	15	Singapore

Source: ScienceDirect online book usage Data

Community
Publisher & Platform Advantage:
From Quality Content to
Customer Experience
Mobility
Interoperability

Looking back . . .
Looking ahead:
The Platform
Advantage
✓ Simultaneous, unlimited user access
✓ No DRM
✓ Search across
books & journals
✓ 24/7 availability
✓ And now, more…

Platform advantage: Text mining options

Platform advantage: Integrated search

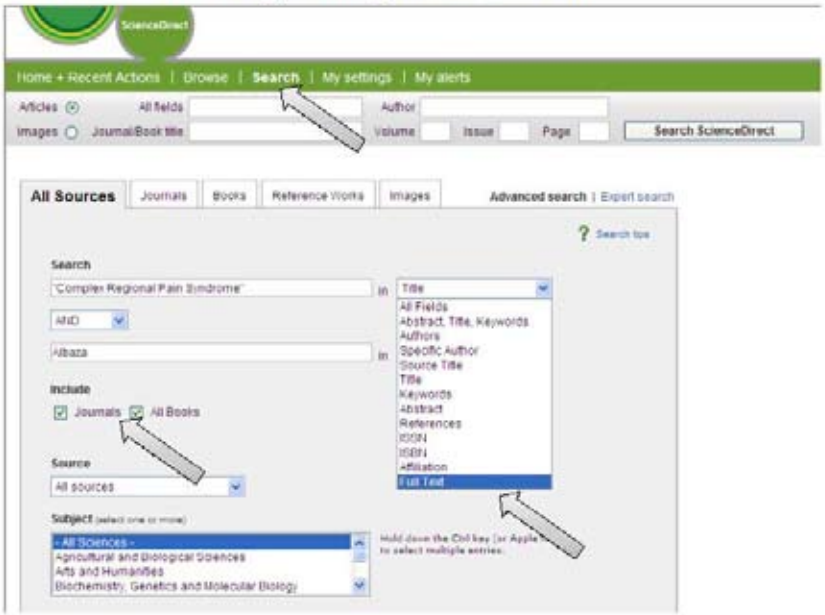

Platform advantage: Supplementary files

Recent Developments: Image searching

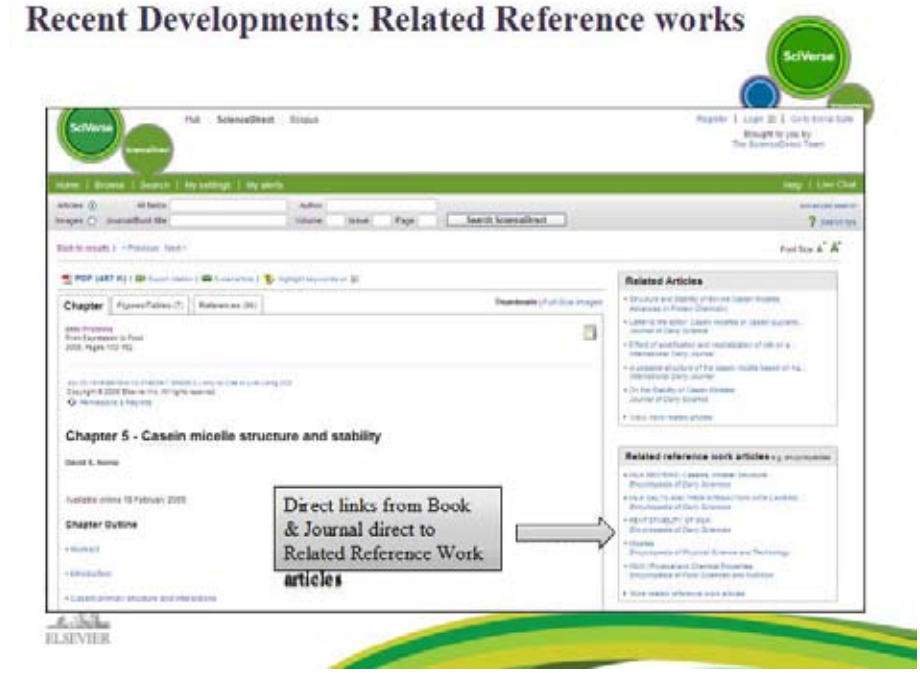
Recent Developments: Related Reference works
SciVerse
Chapter 5 - Casein micelle structure and stability
Related Articles
Related reference work articles
Direct links from Book & Journal direct to Related Reference Work articles
ELSEVIER

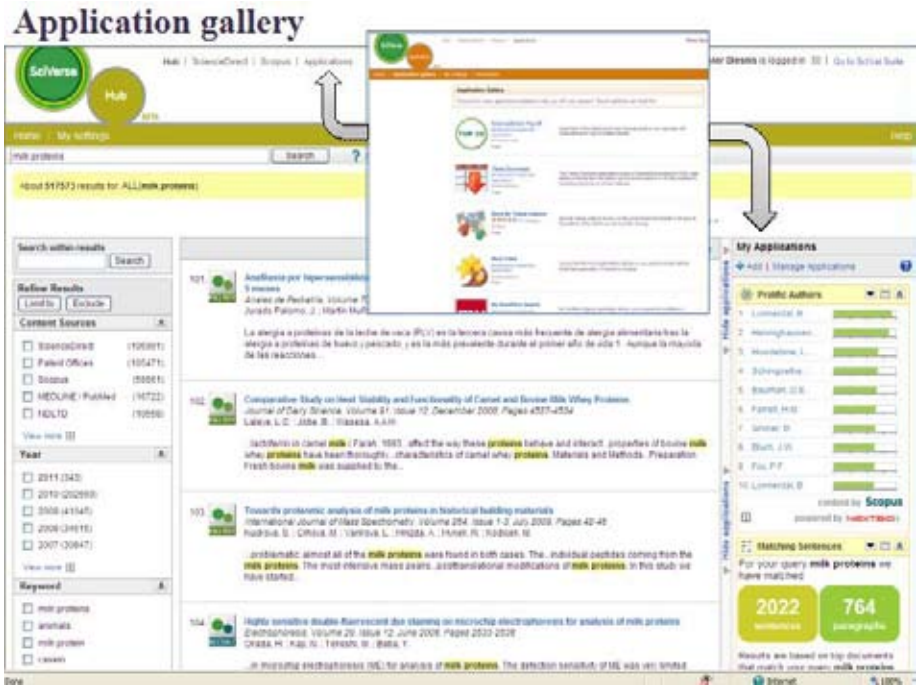
Application gallery
SciVerse
Hub
My Applications
Prolific Authors
Matching Sentences
2022
764

eReader app on SciVerse ScienceDirect
• Visible on SD article pages, for all XML articles/chapters
• Two alternative downloading options for the article: EPUB and MOBI
• Users Save and load file directly to their reader

Going Digital,
Going Mobile!
SciVerse
ELSEVIER

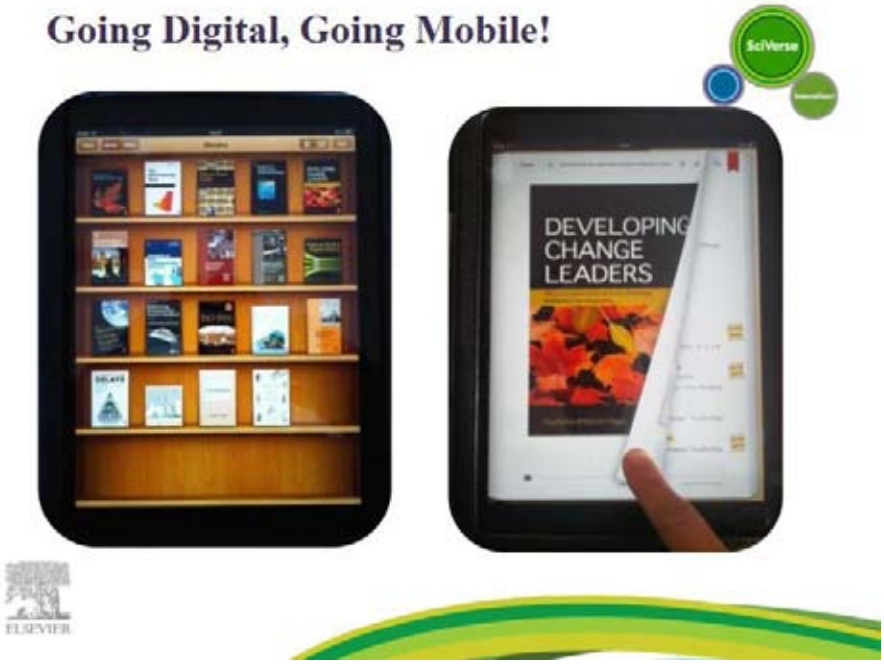
Going Digital, Going Mobile!
SciVerse
DEVELOPING
CHANGE
LEADERS
ELSEVIER

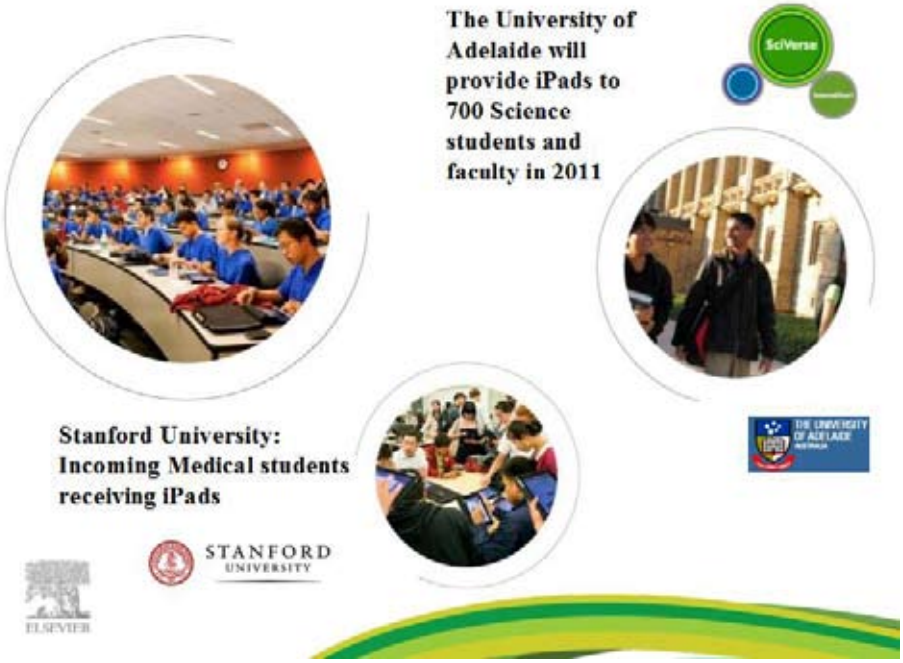
The University of Adelaide will provide iPads to 700 Science students and faculty in 2011
SciVerse
Stanford University: Incoming Medical students receiving iPads
STANFORD
UNIVERSITY
ELSEVIER

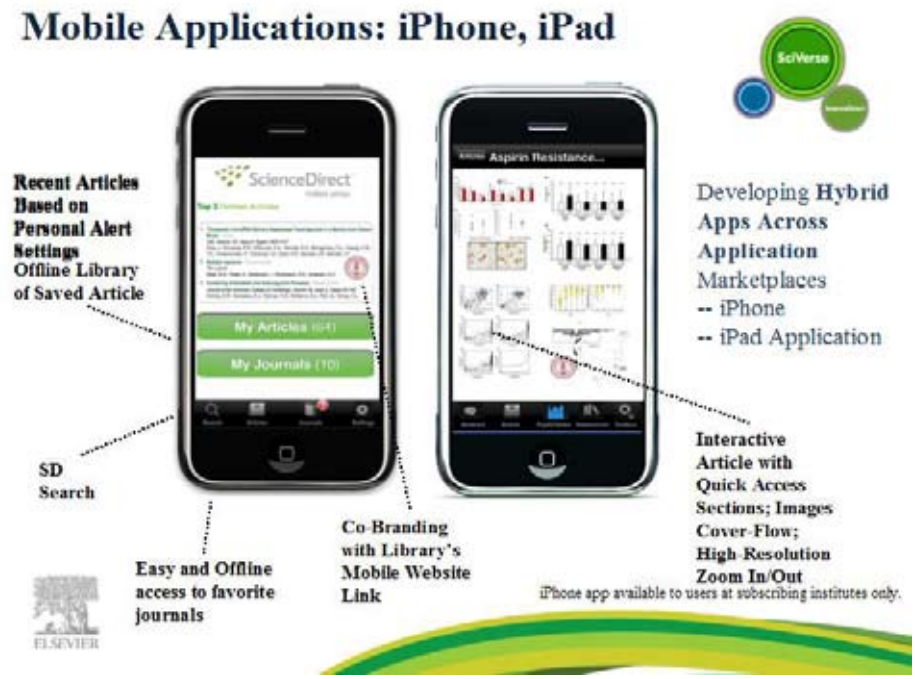

eBook Collection	Pre-2007	2007	2008	2009	2010	2011	Total
Agriculture and Biological Sciences	211	15	25	20	11	12	302
Biochemistry, Genetics, and Molecular Biology	253	12	11	12	22	10	320
Business, Management, Hospitality, and Tourism	349	62	44	22	14	9	500
Chemical Engineering	429	40	24	36	24	19	572
Chemistry	412	36	24	5	4	11	492
Computer Science	468	116	88	51	54	44	821
Earth and Planetary Sciences	450	28	19	41	8	17	563
Finance	78	15	12	17	18	11	151
Forensics						14	
Energy	31	4	9	4	10	11	69
Engineering	897	95	89	83	80	53	1377
Environmental Science	189	24	13	13	11	11	261
Immunology and Microbiology	100	6	15	7	n/a	4	140
Materials Science	219	23	27	21	7	12	309
Mathematics	916	25	12	12	7	15	987
Media Technology	n/a	n/a	n/a	79	80	82	241
Medicine and Dentistry	65	15	6	8	15	6	115
Neuroscience	101	19	22	15	12	9	178
Pharmacology, Toxicology, and Pharmaceutical Sc.	63	11	8	7	n/a	5	94
Physics and Astronomy	162	22	22	8	3	5	222
Psychology	201	15	15	7	19	11	348
Clinical Medicine	202		55	79	58	44	
Health Professions	214		27	39	27	31	
Veterinary Medicine	112		13	18	14	16	
Complete Collection	6210	583	560	612	498	462	8911

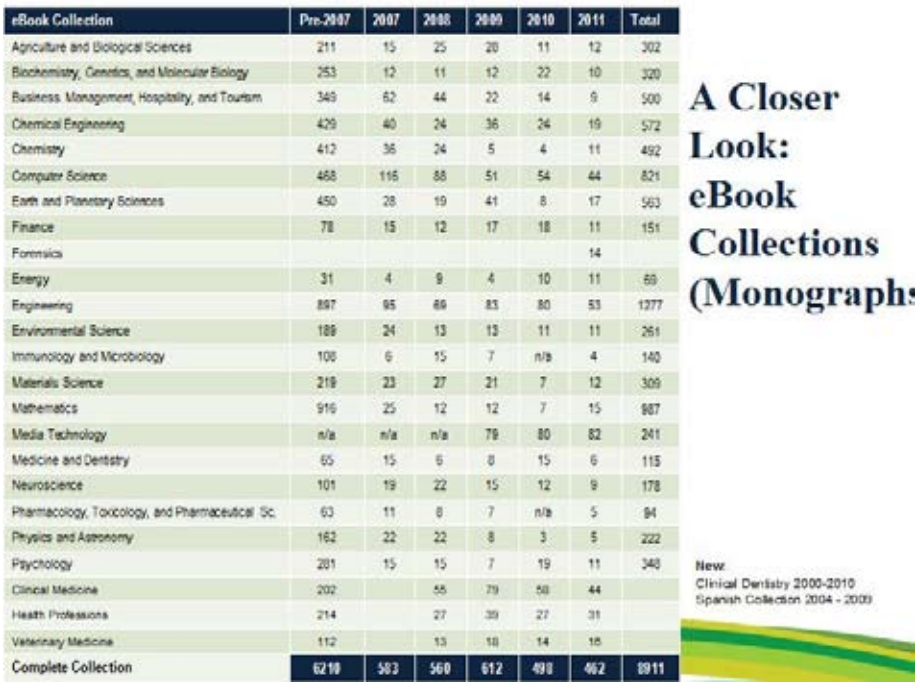

HS eBooks – now available on ScienceDirect

AVAILABLE HEALTH SCIENCES TITLES

	Health Professions	Clinical Medicine	Veterinary Medicine	Complete Package
2000-2007	214	202	112	528
2008	27	55	13	95
2009	39	79	18	136
2010	28	59	14	101
2011	24*	35*	9*	68*
Total	332	430	166	928

* subject to change

New Clinical Dentistry Collection Available!

A new Clinical Dentistry collection is now available on Sciverse ScienceDirect. This collection features 24 handpicked titles with publication dates ranging from 2000 – 2010. Add this collection to your ScienceDirect holdings to get a powerful mix of trusted core titles and cutting-edge information.

Invest in eBook Collections and Save!

All of the valuable Health Sciences titles are available on an individual basis, but you can receive generous collection discounts when you purchase these titles in one of the available collections.

Ask your Elsevier representative for specific collection discounts, and be sure to ask how you can save even more when you order multiple collections or titles!

Flexible Purchase Options for Over 15,000 Online Books

Book Type	One-time Payment (Perpetual Access)	Subscription	Purchasing Details
Reference Works	√	√	Multiple Discount Options Available (Volume, Clear Your Shelf and Introductory Discount). Available in Discounted Packages and Pick &
Books Series and Handbook Series	√ Backfiles	√	Subscription Includes current Year and 4 Years of Backfiles. Deep Backfiles Available as One-off.
eBooks	√		Available in Discounted Packages, Pick & Choose and Via the Evidence Based Model.

2010 eBooks -- Options

Option 1: Collections

eBook Subject Collections	Standard Collection Discount
2011	23.5%
2010	15%
2008-2009	15%
2007	15%
Pre-2007	60%

For multiple collection purchases (in one order), the following additional volume discounts apply:

5-9 Collections: 5%
10-14 Collections: **10%**
15+ Collections: **15%**

Option 2: Pick & Choose (no minimum requirement)

Option 3: Evidence-Based Selection

Evidence-Based Selection: The Flexibility to Choose

- You define the most important collections for your institution and gain access to them for a full 12 months for a minimal, up-front fee determined by a percentage of 10–40% of the total value of content you choose
  - Free MARC Records, Statistics, and Marketing Initiatives included
  - No DRM Restrictions
- After 12 Months you choose the most valuable titles / collections based upon Evidence-Based statistics

Library Welcome Kit

Introducing the ScienceDirect eBooks Library Welcome Kit

Increased Discoverability & Usage = Optimized Return on Investment

Brain Navigator – YES, this is the book as well:
View the brain like never before!

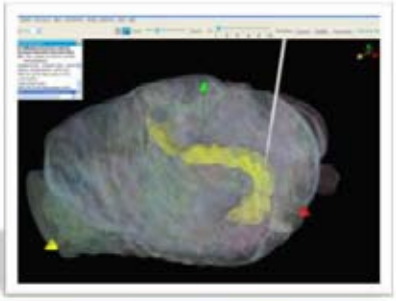

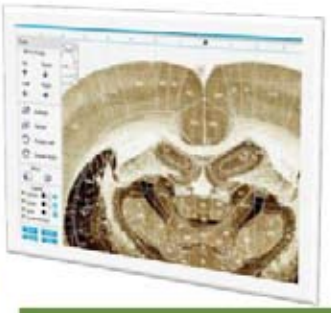

BrainNavigator is an online 2D & 3D brain map based on work from leading brain cartographers, **George Paxinos** and **Charles Watson** and developed in partnership with the Allen Institute for Brain Science

Neuroscientsts:
- **Improve research efficiency & accuracy**
- **Save time spent on research**
- **Reduce costs**
- **Minimize laboratory errors**

Learn more: www.brainnav.com/info

Join our Community – Over 35,000 Librarians & Researchers Collaborating Daily!

Find us on Facebook
www.facebook.com/elsevierlibrarians

follow us on twitter
www.twitter.com/elsevierscience

YouTube
Broadcast Yourself™
www.youtube.com/elsevierbooks

81% of researchers agree:
"In the next several years, we will use knowledge networks (online groups of trusted peers) as a reliable source for filtering and viewing information…"

Piotr Golkiewicz
Country Manager
Elsevier B.V.
p.golkiewicz@elsevier.com
+48 695 30 60 17

Mgr Urszula Sasimowicz
Warszawa - ABE / IPS

PLATFORMY E-LEARNINGOWE ORAZ NARZĘDZIA DLA KLINICYSTÓW

Dzisiejszym wystąpieniem chcielibyśmy krótko przybliżyć 2 zasoby internetowe:

Access Medicine (wydawca McGrawHill) – platforma edukacyjna

UpToDate – narzędzie adresowane do lekarzy praktykujących

Corocznie Thomson Reuters publikuje ranking najlepszych szpitali uniwersyteckich oraz klinik. Od szeregu lat pierwsza dziesiątka, pozostaje niezmienna:

1. Mayo Clinics
2. Cleveland Clinic Health
3. John Hopkins
4. Massachusetts General Hospital
5. MD Anderson Cancer Center
6. Brigham and Women's Hospital
7. Miller School of Medicine (University of Miami)
8. University of California
9. University of Miami
10. National Jewish Health

Dużymi użytkownikami baz internetowych są:

- John Hopkins University;
- Northwestern University;
- University of Chicago;
- Vanderbilt University;
- Stanford University;
- University of Texas;
- Tulane University.

Powyższe jednostki korzystają z obu prezentowanych baz. Uczelnie postrzegają Access Medicine oraz UpToDate jako podstawowe i najbardziej przydatne.

AccessMedicine ***(www.accessmedicine.com)***

Przygotowana przez firmę McGrawHill baza AccessMedicine jest platformą edukacyjną, do celów samokształceniowych i dydaktycznych. Jest ona adresowana do studentów i lekarzy. Baza zawiera:

- *Znane tytuły podręczników (64 pozycji) podzielone na nauki podstawowe oraz kliniczne;*

- *Bogate multimedia: filmy video, animacje, pliki Audio, wykłady, zdjęcia i diagramy;*
- *Zintegrowana baza leków;*
- *Testy + USML Lite;*
- *Opisy testów diagnostycznych;*
- *Bazy diagnoz lekarskich;*
- *Wytyczne medyczne;*
- *Bank przypadków medycznych, itd…*

Niektóre tytuły podręczników:

- Harrison's Online (Principles of Internal Med.);
- Schwartz's Principles of Surgery
- CURRENT Medical Diagnosis & Treatment
- Fitzpatrick's Color Atlas and Synopsis of Clinical Dermatology
- Hurst's the Heart;
- *Goodman & Gilman's The Pharmacological Basis of Therapeutics*
- *Harper's Illustrated Biochemistry*
- *Ganong's Review of Medical Physiology*
- *Basic & Clinical Pharmacology;*
- *Review of Medical Microbiology and Immunology;*
- *Jawetz, Melnick, & Adelberg's Medical Microbiology;*

Wszystkie pozycje są na bieżąco aktualizowane. W ciągu ostatnich 12 m-cy ponad 140 rozdziałów zostało poprawionych lub napisanych na nowo.

Platforma AccessMedicine zawiera jednak nie tylko książki. Użytkownicy w różnym stopniu wykorzystują dodatkowe segmenty, szczególne godne polecenia są: bank testów egzaminacyjnych z symulacją rzeczywistego egzaminu (USML); bank przypadków klinicznych (Case Files). Czytelnik ma do dyspozycji kilkaset kolorowych zdjęć, wykresów, filmów.

Walory platformy AccessMedicine docenili czytelnicy uniwersytetów medycznych w Krakowie, Poznaniu, Lublinie, Gdańsku, Białymstoku, Wrocławiu, Szczecinie (od 01.09.2011 r.).

Wydawca McGrawHill – oprócz najbardziej popularnej platformy AccessMedicine z zakresu medycyny wewnętrznej – oferuje szereg sprofilowanych zasobów:

AccessAnesthesiology – z zakresu anestezjologii
AccessPediatrics – z zakresu pediatrii
AccessPharmacy – z zakresu farmacji i farmakologii
AccessSurgery – z zakresu chirurgii
AccessPhysiotherapy – z zakresu fizjoterapii
AccessEmergency – z zakresu medcyny ratunkowej
Harrisons'Practice – z zakresu medycyny klinicznej

UpToDate (www.uptodate.com)

Od początku 2011 r. zachęcamy do korzystania z pełnotekstowej bazy UpToDate.

Jest ona przygotowywana przez zespół ponad 4,400 lekarzy praktyków oraz 400 recenzentów z najlepszych klinik uniwersyteckich USA, na podstawie przeglądu 440 tytułów czasopism oraz własnego doświadczenia klinicznego. Przyczyną powstania UpToDate jest stan narastającego natłoku informacji medycznej przy malejącym braku czasu lekarza. John Halamka z Harvard Medical School twierdzi: "Klinicyści nie poszukują więcej informacji, lecz konkretnych wiadomości."

Baza stanowi zbór dogłębnych i szczegółowych opracowań różnej problematyki w tym również stanów patologicznych. Każde opracowanie zawiera:

- Objawy stanów chorobowych
- Diagnozy
- Sposoby postępowania
- Metody leczenia
- Interakcje leków
- Badanie i postępowania prewencyjne

Z uwagi na powyższe baza jest postrzegana jako narządzie wspomagające decyzje kliniczne.

Opinie użytkowników (w tym również polskich użytkowników) podkreślają wysokie walory UpToDate:

„Kombinacja aktualności, syntetyki, opinii eksperckich, regularne aktualizacje, czytelne podsumowania i wytyczne….", „Najlepsze, pojedyńcze źródło, przyjazne …", „„Jest to najlepsze źródło, jakiekolwiek do tej pory znalazłem. W jednym miejscu można znaleźć wszystkie potrzebne informacje …", „źródło bieżącej i wiarygodnej informacji …"

UpToDate jest źródłem sugerowanym przez:

- American Thoracic Society
- The Endocrine Society
- American College of Rheumatology
- Society of General Internal Medicine
- American Gastroenterological Association
- American Academy of Family Physicians

W Polsce w 2011 r. następujące jednostki posiadają dostęp do UpToDate: Instytut Kardiologii w Warszawie, Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytet Medyczny w Poznaniu, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku.

W przypadku bardziej szczegółowych pytań zapraszam do kontaktu z:

– Urszulą Sasimowicz-Andrzejewską - Urszula.sasimowicz-andrzejewska@abe.pl
– Bogdan Czubak - Bogdan.czubak@abe.pl

Tracy James
Julita Madzio
Oxford - Oxford University Press

MEDICAL ONLINE RESOURCES

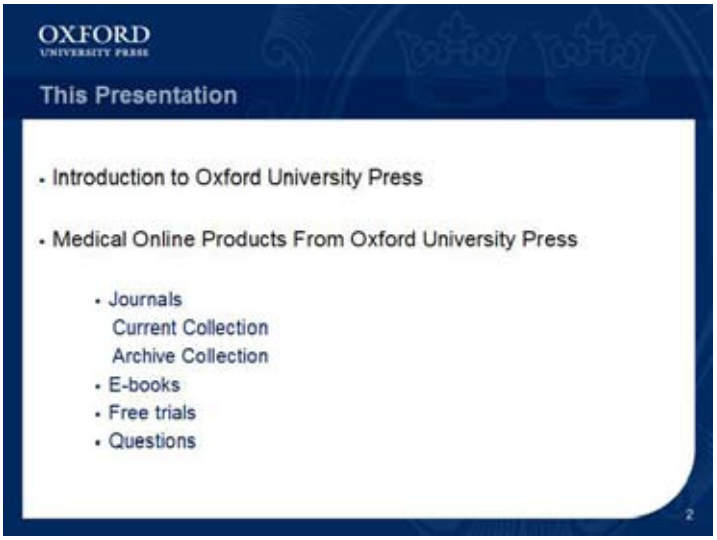

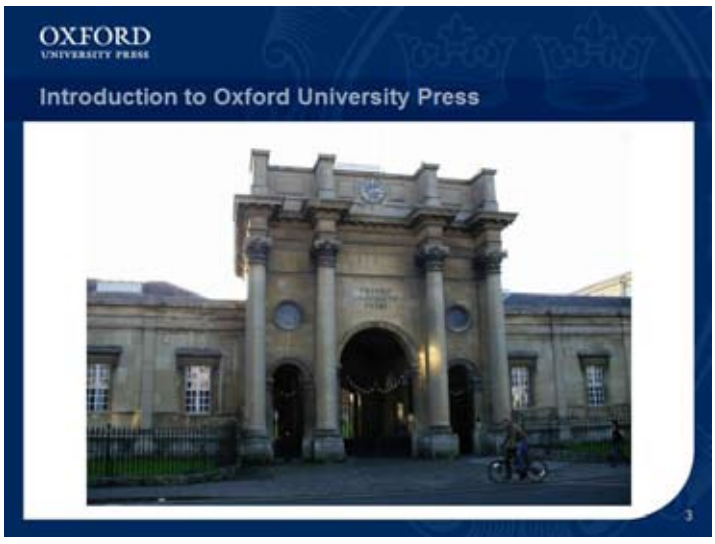

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Introduction to Oxford University Press

- Oxford University Press (OUP) has it origin's in the information technology revolution in the 15th century.
- OUP is the oldest & largest university press in the world
- The first book printed in Oxford was Rufinus's *Exposito* in *symbolum apostolorum* in 1478. The first journal (still published) was *Brain* published in 1878.
- The first edition of the Oxford English Dictionary began publication in 1884

4

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Introduction to Oxford University Press

The King James Bible

- This year celebrates the quatercentenary of the bible
- Oxford University Press established it's right to publish the translated version in the 17th Century

5

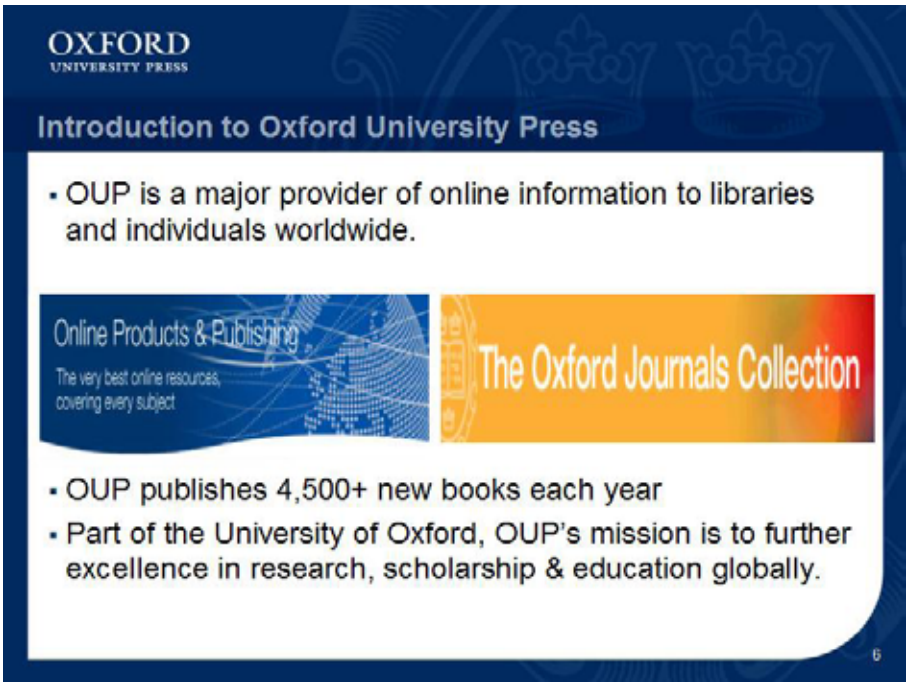
OXFORD
UNIVERSITY PRESS
Introduction to Oxford University Press
• OUP is a major provider of online information to libraries and individuals worldwide.
Online Products & Publishing
The very best online resources, covering every subject
The Oxford Journals Collection
• OUP publishes 4,500+ new books each year
• Part of the University of Oxford, OUP's mission is to further excellence in research, scholarship & education globally.
6

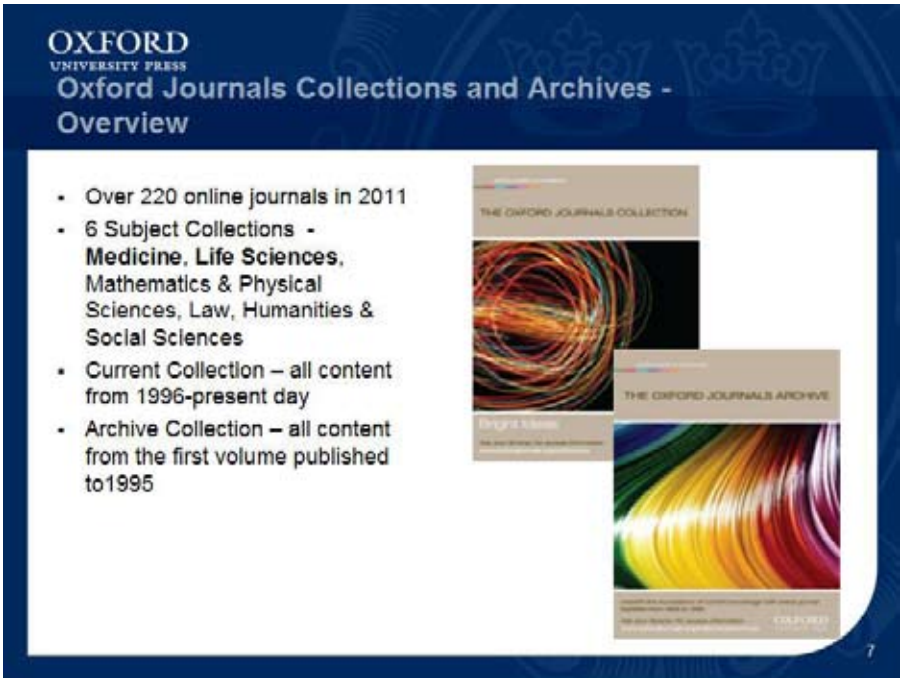
OXFORD
UNIVERSITY PRESS
Oxford Journals Collections and Archives - Overview
• Over 220 online journals in 2011
• 6 Subject Collections - Medicine, Life Sciences, Mathematics & Physical Sciences, Law, Humanities & Social Sciences
• Current Collection – all content from 1996-present day
• Archive Collection – all content from the first volume published to1995
THE OXFORD JOURNALS COLLECTION
THE OXFORD JOURNALS ARCHIVE
7

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection and Archives - Overview

- The Oxford University Press current journals collection consists of six subject packages – the majority of which are society-owned journals;

  - **Medicine -68 titles**
  - **Life Sciences – 34 titles**
  - Mathematics – 25 titles
  - Law – 28 titles
  - Social Sciences – 44 titles
  - Humanities – 61 titles

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection – Current Collection - MEDICINE

- In 2011, sixty-eight titles published from 1996 onwards
- We publish in the following therapy areas;
  - Anaesthesia
  - Cardiology
  - Epidemiology
  - Gerontology
  - Infectious Diseases
  - Neurology
  - Oncology
  - Public Health

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection – Current Collection - MEDICINE

Oxford University Press & Society Publishing

- Oxford Journals has published on behalf of some of the world's most prestigious societies for over a century.
  - European Society of Cardiology & European Association of Echocardiography
  - Infectious Diseases Society of America
  - The National Cancer Institute
  - The Gerontological Society of America
  - The Royal College of Anaesthetists

….these are just some – ¾ of our medical list is published in conjunction with scholarly societies

10

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection – Current Collection - MEDICINE

Publisher (Consolidated)	Journals in 2009 JCR	Top 10%	10% - 25%	25% - 50%	>50%	% in Top 10%	% in 10% - 25%	% in 25% - 50%	% in Bottom 50%
OUP	136	33	30	46	27	24%	22%	33%	20%

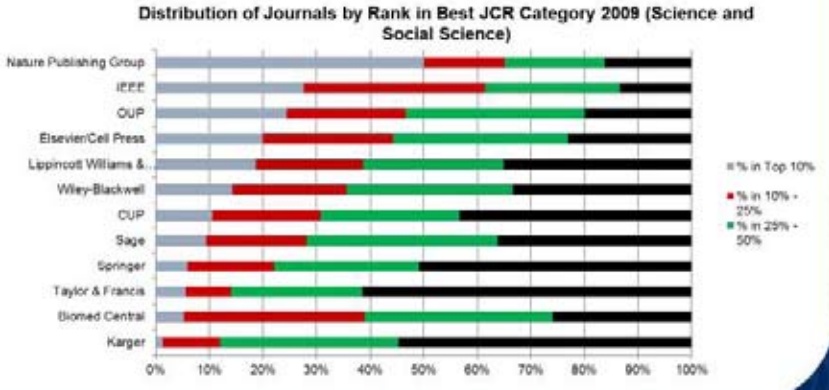

11

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection – Current Collection MEDICINE

2009 Impact Factors;

American Journal of Epidemiology: 5.589

Annals of Oncology : 5.647

Brain: 9.49

JNCI: Journal of the National Cancer Institute: 14.06

Schizophrenia Bulletin: 7.46

Journal of Infectious Diseases: 5.86

Clinical Infectious Diseases: 8.19

12

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection – Current Collection - MEDICINE

- *The Journal of Infectious Diseases*
- publishing since 1904, 24 issues per year
- published on behalf of the Infectious Diseases Society of America (previously published by University of Chicago Press)
- **the premier publication in the Western Hemisphere for original research on the pathogenesis, diagnosis, and treatment** of infectious diseases; on the microbes that cause them; and on disorders of host immune mechanisms.

- *Clinical Infectious Diseases*
- publishing since 1979, 24 issues per year
- published on behalf of the Infectious Diseases Society of America (previously published by University of Chicago Press)
- **one of the most heavily cited journals in the fields of infectious diseases and microbiology**
- publishes articles on diverse topics in infectious diseases, with a focus on clinical practice.

13

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection – Archive Collection - MEDICINE

- Content from 1849-1995
- 51 Medical titles
- Access content from Volume 1 Issue 1
- The oldest titles in the Medical collection today; *Brain (*first published in 1878*) & The Journal of Infectious Diseases* (first published in 1904)

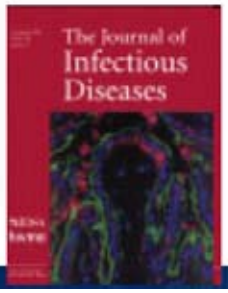

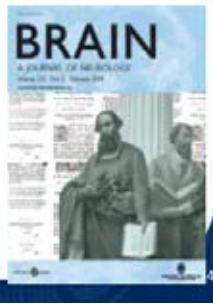

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Journals Collection – For Librarians

Comprehensive tools to help librarians promote awareness and usage of the journal content available to their users

- Posters to display in your library
- Email templates to send to your users
- Upload your institutions branding to journal pages
- Electronic services guide (including advance access alerts, podcasts, advanced searching, RSS feeds)
- Banner adverts to download
- Training resources (including the Librarians Handbook)

Visit www.oxfordjournals.org/librarians to access these and more resources

OXFORD JOURNALS

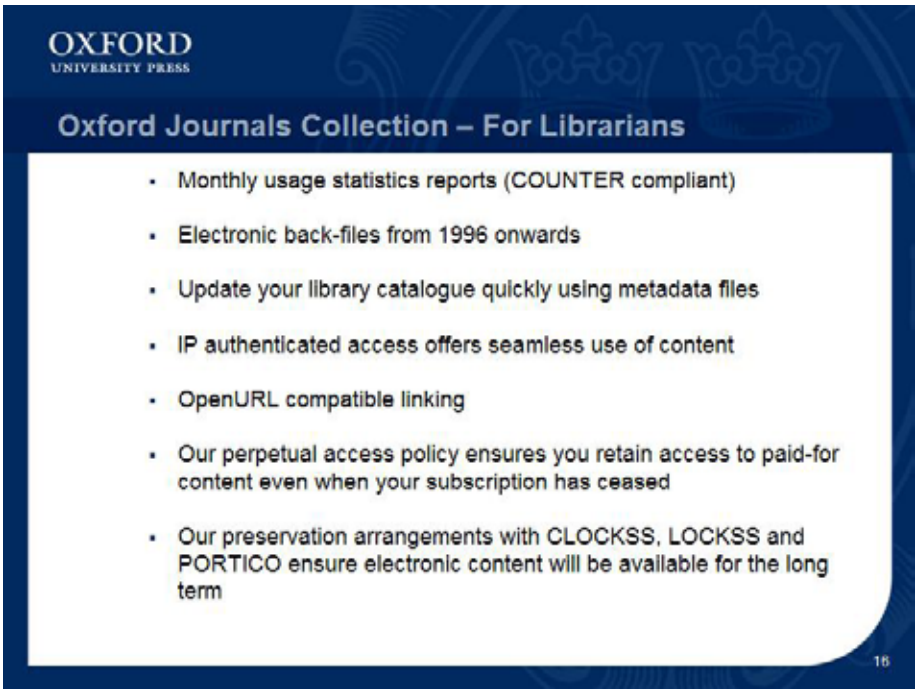
OXFORD
UNIVERSITY PRESS
Oxford Journals Collection – For Librarians
Monthly usage statistics reports (COUNTER compliant)
Electronic back-files from 1996 onwards
Update your library catalogue quickly using metadata files
IP authenticated access offers seamless use of content
OpenURL compatible linking
Our perpetual access policy ensures you retain access to paid-for content even when your subscription has ceased
Our preservation arrangements with CLOCKSS, LOCKSS and PORTICO ensure electronic content will be available for the long term
16

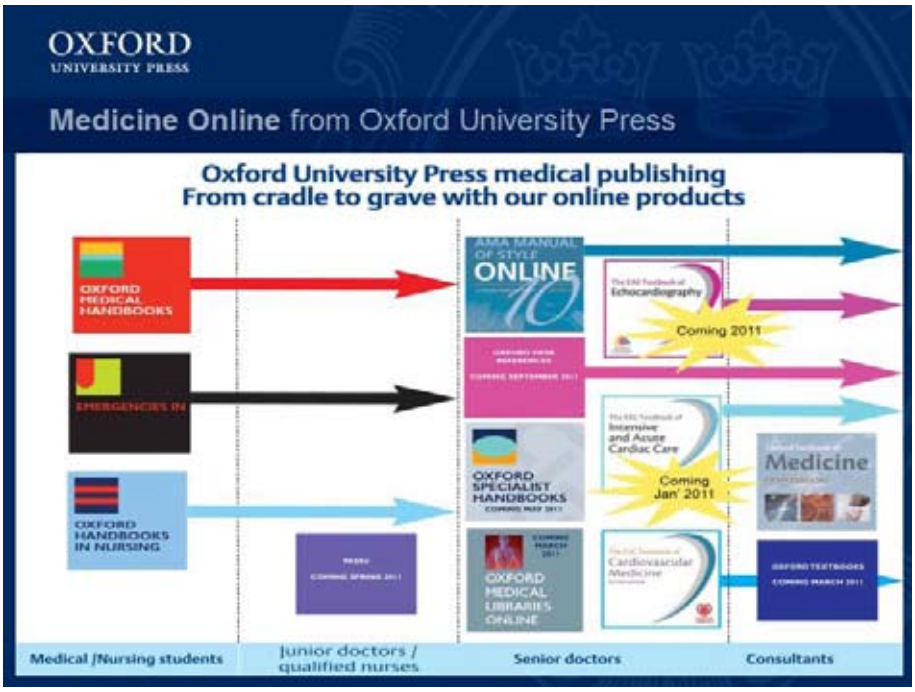
OXFORD
UNIVERSITY PRESS
Medicine Online from Oxford University Press
Oxford University Press medical publishing
From cradle to grave with our online products
OXFORD MEDICAL HANDBOOKS
EMERGENCIES IN
OXFORD HANDBOOKS IN NURSING
AMA MANUAL OF STYLE ONLINE 10
Coming 2011
OXFORD SPECIALIST HANDBOOKS
Coming Jan' 2011
OXFORD MEDICAL LIBRARIES ONLINE
Medicine
Medical /Nursing students
Junior doctors / qualified nurses
Senior doctors
Consultants

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Medicine Online

A single access point for the majority of OUPs medical content, www.oxfordmedicine.com allows users to browse, search, and access online medical content in one single place.*

- ***Browse** content by book series, subject area, and medical career stage*
- ***Search** the full text of every title included on the site*
- ***View** all content within a standardised environment*
- ***All new** online medical titles will be added to this site*

Please note that* **Oxford Scholarship Online *and* **The AMA Manual of Style** *are currently provided on a separate platform*

18

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

The Oxford Textbook of Medicine – 5th Edition

The ***Oxford Textbook of Medicine Online*** is the foremost international textbook of medicine;
www.oxfordtextbookofmedicine.com
More comprehensive, more authoritative, and more international than any other textbook, it focuses on offering practical guidance on clinical management and the prevention of disease

- **Search & browse** the full text of the print edition
- **Link** to original sources mentioned in the references via PubMed, ISI, and Crossref
- **View** over 2,500 figures and illustrations, downloadable into PowerPoint

Updated twice a year

19

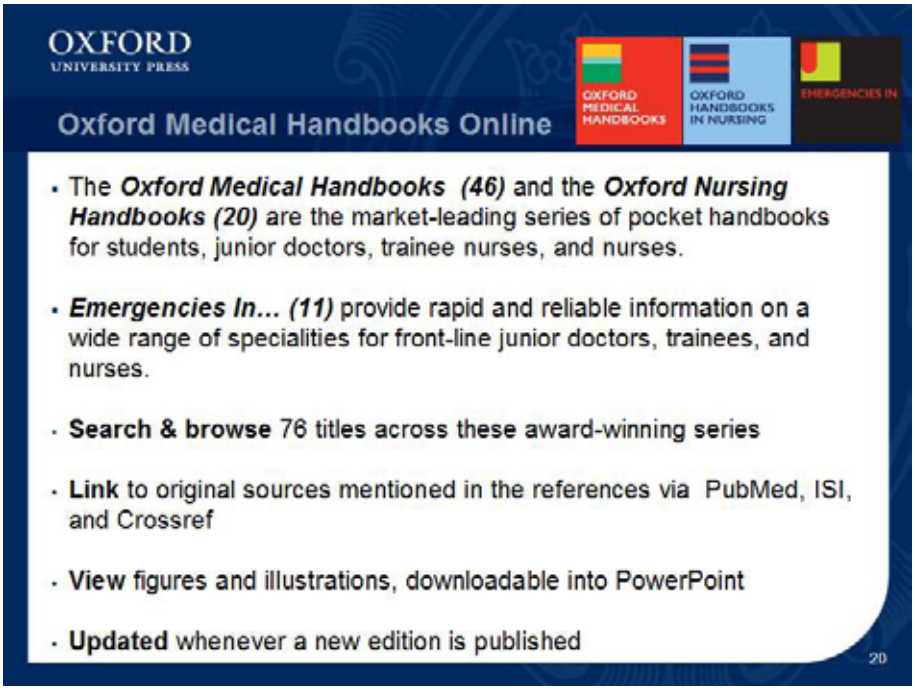
OXFORD
UNIVERSITY PRESS
Oxford Medical Handbooks Online
OXFORD MEDICAL HANDBOOKS
OXFORD HANDBOOKS IN NURSING
EMERGENCIES IN
• The Oxford Medical Handbooks (46) and the Oxford Nursing Handbooks (20) are the market-leading series of pocket handbooks for students, junior doctors, trainee nurses, and nurses.
• Emergencies In... (11) provide rapid and reliable information on a wide range of specialities for front-line junior doctors, trainees, and nurses.
• Search & browse 76 titles across these award-winning series
• Link to original sources mentioned in the references via PubMed, ISI, and Crossref
• View figures and illustrations, downloadable into PowerPoint
• Updated whenever a new edition is published
20

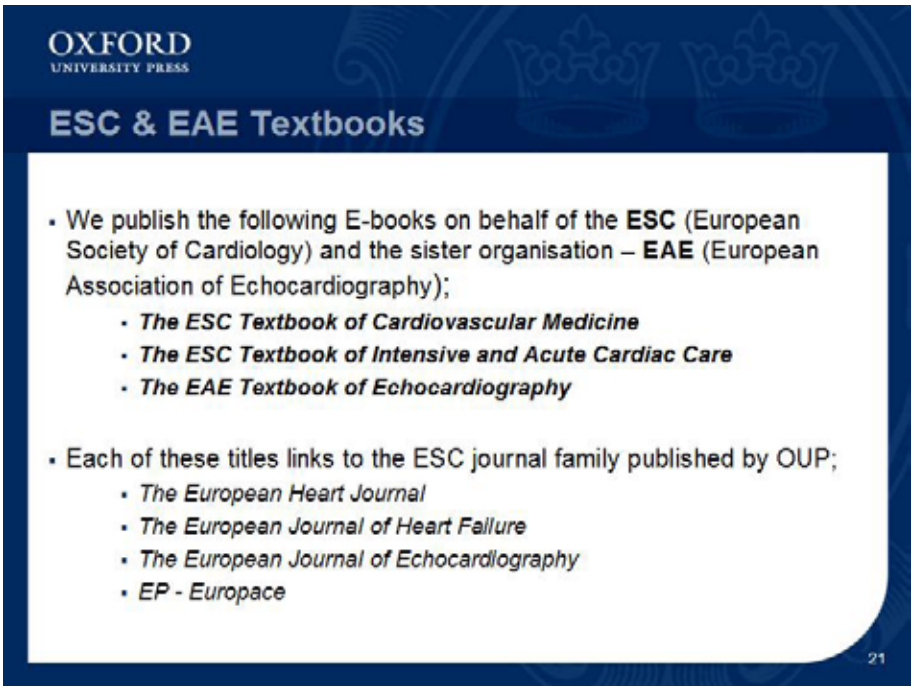
OXFORD
UNIVERSITY PRESS
ESC & EAE Textbooks
• We publish the following E-books on behalf of the ESC (European Society of Cardiology) and the sister organisation – EAE (European Association of Echocardiography);
• The ESC Textbook of Cardiovascular Medicine
• The ESC Textbook of Intensive and Acute Cardiac Care
• The EAE Textbook of Echocardiography
• Each of these titles links to the ESC journal family published by OUP;
• The European Heart Journal
• The European Journal of Heart Failure
• The European Journal of Echocardiography
• EP - Europace
21

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

ESC & EAE Textbooks

- ***The ESC Textbook of Cardiovascular Medicine*** represents the core knowledge expected of all cardiologists - from those training to those seeking professional reaccreditation. It is based on the Core Curriculum of the European Society of Cardiology (ESC) and reflects ESC guidelines on current practice.
- **Search & browse** the full text of the print edition
- **Link** to latest research from ESC Journal Family published by Oxford, including the European Heart Journal
- **View** figures and illustrations, downloadable into PowerPoint, plus over 200 high quality videos of procedures and techniques

www.esctextbook.oxfordonline.com/

Includes multiple-choice questions which can be used to gain EBAC-accredited CME points

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

ESC & EAE Textbooks

- **The ESC Textbook of Intensive and Acute Cardiac Care**
- A clinically focused resource for cardiologists and trainees in intensive and acute cardiac care. An essential reference for those seeking accreditation in this area.
- **Contains images, figures, videos, and multiple-choice questions**

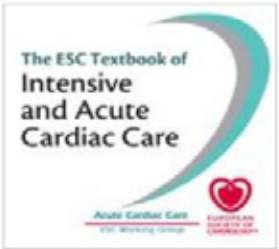

- **The EAE Textbook of Echocardiography**
- A comprehensive reference which services the educational requirements of cardiologist and medical professionals . Useful for those working in the field, but essential for those seeking accreditation.
- **Contains images, figures, videos, and multiple-choice questions**

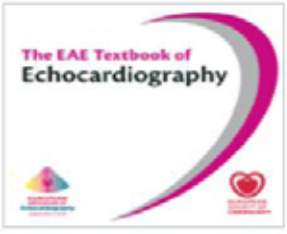

23

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Medical Textbook Series

- **Oxford Textbooks Series**
- The knowledge and experience of the world's leading medical scientists, providing reviews of current knowledge based on the best available evidence and published literature.
- **Titles already released;**
- *Oxford Textbook of Endocrinology and Diabetes* *
- *Oxford Textbook of Palliative Medicine* *
- *Oxford Textbook of Public Health* *
- *Oxford Textbook of Trauma and Orthopaedics* *

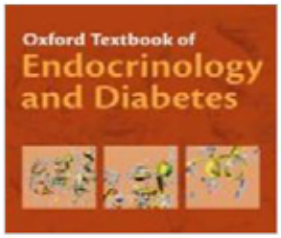

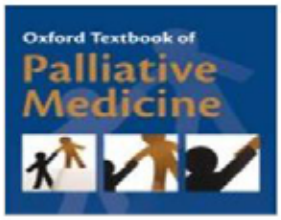

24

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Medical Textbook Series

• Oxford Textbook of Anaesthesia for Oral and Maxillofacial Surgery	1st Edition	July
• Oxford Textbook of Heart Failure	1st Edition	July
• Oxford Textbook of Interventional Cardiology	1st Edition	July
• Oxford Textbook of Suicidology and Suicide Prevention	1st Edition	July
• Oxford Textbook of Women and Mental Health	1st Edition	July
• Oxford Textbook of Zoonoses	2nd Edition	July
• Brain's Diseases of the Nervous System	12th Edition	July
• Oxford Textbook of Community Mental Health Online	1st Edition	August
• Marsden's Book of Movement Disorders	1st Edition	September

25

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Medical Libraries

- A collection of evidence-based guides grouped into subject-based collections
- Focused titles which concentrate on the practical, day-to-day needs of the medical professional
- Evidence-based approach
- All titles written specifically for consultants, specialist nurses, and trainee medical specialists

KEY FEATURES

- Browse through the material using the in-built search facility as well as the table of contents to navigate with ease
- Updates to the collections of titles will be continuous

OXFORD MEDICAL LIBRARIES

26

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Medical Libraries

- 50 titles in this series launched at the end of May 2011 across nine therapy-area specific areas;

- **Oxford Anaesthesia Library**
- **Oxford Cardiology Library**
- **Oxford Diabetes Library**
- **Oxford General Practice Library**
- **Oxford Infectious Diseases Library**
- **Oxford Neurology Library**
- **Oxford Oncology Library**
- **Oxford Pain Management Library**
- **Oxford Respiratory Medicine Library**

27

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Scholarship Online

- *Oxford Scholarship Online* is a vast and rapidly expanding cross-searchable library which now offers quick and easy access to the full text of over 4,400 Oxford books in 18 subject areas.

  - Neurology
  - Psychology
  - Public Health & Epidemiology
  - Social Work
  - Business & Management

28

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Oxford Reference Online

Oxford Reference Online brings together dictionaries and subject reference works from one of the world's biggest and most trusted reference publishers into a single cross-searchable resource

- 215 reference titles - Art to Zoology
- Over 1.4 million facts and definitions – extensively cross-referenced
- 16,000 + illustrations – maps, diagrams, maps & tables
- 47 timelines – linking thousands of key events in the areas; **Humanities & Social Sciences & Science, Technology & Medicine**

Mgr Anna Cymbor
Szczecin - PUM

MIĘDZY BIBLIOTEKARSTWEM A INFORMATYKĄ. KIM JEST BIBLIOTEKARZ SYSTEMOWY?

Abstract

The computerization of the libraries is one of the most revolutionary changes in the history of librarianship. As a result of this set up a new type of librarian – system librarian. There is no doubt that every system librarian must have predisposition like communicativeness, exactitude, must be willing to learn and take up challenges. Ewa Krysiak and Artur Jazdon have written about it. However, diversity of libraries (kinds, sizes, number of employees, requirements of users), library systems and fact that the computerization of libraries began not long ago, were cause of differences in responsibilities, authorities, skills and education of system librarians. System librarian must know the organization of library, duties of every librarian, expectations relative to the system and library terminology. On the other hand it is necessary to have a basic computer knowledge and a deep expertise of the library system. There are questions about education of system librarian, his/her responsibilities and authorities. Other question is: how many system librarians should manage the system. And the most important question. Who is the system librarian – still librarian or already computer specialist?

Streszczenie

Komputeryzacja bibliotek to jedna z najbardziej rewolucyjnych zmian w historii bibliotekarstwa. Jedną z jej konsekwencji było pojawienie się nowego typu pracownika – bibliotekarza systemowego. Z całą pewnością każdy bibliotekarz systemowy powinien mieć pewne predyspozycje i zdolności, jak choćby komunikatywność, dokładność, otwartość na nowości i nowe wyzwania, o czym pisali już m. in. Ewa Krysiak i Artur Jazdon. Jednak różnorodność bibliotek (ich rodzajów, wielkości, liczby zatrudnionych pracowników, wymagań użytkowników), systemów bibliotecznych i fakt, że wprowadzenie komputerów do bibliotek na szeroką skalę zaczęło się stosunkowo niedawno, sprawiły, że bibliotekarze systemowi różnią się znacznie zakresami obowiązków, kompetencji, umiejętności i wykształcenia. Bibliotekarz systemowy musi znać organizację biblioteki, obowiązki pracowników każdego działu, ich potrzeby i oczekiwania względem systemu bibliotecznego, terminologię biblioteczną. Z drugiej strony konieczna jest przynajmniej podstawowa wiedza informatyczna i dogłębna znajomość systemu bibliotecznego zaimplementowanego w danej bibliotece. Biorąc pod uwagę wszystkie te okoliczności pojawia się cały szereg pytań. Jakie wykształcenie powinien mieć bibliotekarz systemowy – bibliotekarskie czy informatyczne? Czy powinien samodzielnie ingerować w system, konfigurować go, czy jest to zadanie dla informatyka? Ilu bibliotekarzy systemowych powinno obsługiwać system biblioteczny? I wreszcie pytanie najważniejsze w moich rozważaniach. Kim jest bibliotekarz systemowy – jeszcze bibliotekarzem czy już informatykiem?

O roli komputeryzacji bibliotek można powiedzieć bardzo dużo. Jako jedna z największych rewolucji w historii bibliotekarstwa pociągnęła za sobą wiele konsekwencji. Jedną z nich było pojawienie się nowego typu pracownika – bibliotekarza systemowego. W miarę postępu samego procesu komputeryzacji oraz

pojawiania się coraz to nowych, rozbudowanych i skomplikowanych systemów bibliotecznych zmieniały się kompetencje i obowiązki bibliotekarzy systemowych.

W czasie niemal dwudziestu lat istnienia tego typu pracownika próbowano zdefiniować bibliotekarza systemowego. Według Ewy Krysiak jest to osoba, która w bibliotece odpowiada za całość spraw związanych z zarządzaniem bibliotecznym systemem komputerowym oraz potrafi określić potrzeby biblioteki w zakresie wykorzystania systemu.[1] Z kolei Elżbieta Górska twierdzi, że bibliotekarz systemowy to osoba odpowiedzialna za zarządzanie automatyzacją w bibliotece.[2] Z pewnością są to definicje trafne, choć ogólne. Artur Jazdon doprecyzował je o zdolności i predyspozycje, którymi powinien cechować się każdy bibliotekarz systemowy, tj. zdolności menedżerskie, komunikatywność, otwartość na przyswajanie nowości, umiejętności negocjacyjne, zdolności interpersonalne i pedagogiczne i in.[3] Stworzenie jednoznacznego i dokładnego terminu, któremu odpowiadaliby wszyscy bibliotekarze systemowi jest niemożliwe z powodu różnorodności bibliotek: ich rodzajów, wielkości, liczby zatrudnionych pracowników, wymagań użytkowników. Jednocześnie systemy biblioteczne stawiają przed bibliotekarzami systemowymi czy też administratorami różne wymagania i stwarzają różnorodne możliwości. W rozesłanej przeze mnie ankiecie respondenci wymieniali następujące systemy zaimplementowane w bibliotekach: Aleph, Prolib, Horizon, Sowa. Ta krótka lista nie odzwierciedla bogactwa systemów polskich bibliotek.

Każdy system, prosty czy zintegrowany, wymaga wdrożenia, dostosowania do potrzeb i oczekiwań personelu i użytkowników, których trzeba jednocześnie szkolić i instruować. Po tym wstępnym etapie następują kolejne: uruchamianie dodatkowych funkcji, usprawnień, bieżące sprawy administracyjne (jak choćby wykonywanie kopii bezpieczeństwa), usuwanie usterek w pracy systemu, koordynacja pracy modułów w przypadku systemów zintegrowanych, wdrażanie wyższych wersji, itp. Jasna stała się konieczność obecności pracownika lub zespołu zajmującego się systemem.

Anna Góra mówi o dwóch tendencjach. Albo bibliotekarz systemowy otrzymuje dodatkowy zakres obowiązków w ramach innego stanowiska, albo tworzone jest stanowisko samodzielne.[4] Z odpowiedzi na pytania postawione w mojej ankiecie wynika, że bez względu na liczbę pracowników zatrudnionych w bibliotece, zespoły zajmujące się komputeryzacją liczą maksymalnie do 4 osób, a w jednym przypadku

---

[1] Ewa K r y s i a k : Kto to jest „bibliotekarz systemowy”? *Bibliotekarz* R. 1996 nr 10 s.19

[2] Elżbieta G ó r s k a : Rola bibliotekarza systemowego w procesie automatyzacji bibliotek. *Bibliotekarz* R. 2001 nr 2 s.10-15

[3] Artur J a z d o n : O nowych stanowiskach, specjalnościach i zawodach. W: Wielkopolskie forum bibliotekarzy: Zawód bibliotekarza i współpraca różnych sieci. Leszno, 6 listopada 2003 roku [online]. [dostęp: 16 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.mbpleszno.leszczynskie.net/STRONA204.HTM>

[4] Anna G ó r a : Hybryda w bibliotece, czyli działalność bibliotekarza systemowego. *Poradnik bibliotekarza* R. 2009 nr 1 s.6-10

– 0. W połowie bibliotek biorących udział w ankiecie jest stanowisko bibliotekarza systemowego, w pozostałych przypadkach systemem administrują informatycy lub bibliotekarz. Również odpowiedzi na pytanie o wykształcenie bibliotekarza systemowego lub osoby pełniącej jego funkcję są zróżnicowane: bibliotekoznawstwo, filologia polska, informatyka, oraz dodatkowo ukończone kursy, szkolenia, podyplomowe studia bibliotekarskie i informatyczne. Niestety nie we wszystkich odpowiedziach sprecyzowano dokładnie kierunki studiów, kursy i szkolenia, ale i tak widać, że dominują dwie tendencje: bibliotekarstwo i informatyka. Po analizie ankiety nasuwa się jeszcze jeden wniosek. Bibliotekarze systemowi w znacznej większości są z wykształcenia bibliotekarzami lub ukończyli studia podyplomowe bibliotekarskie i niemal wszyscy są zatrudnieni na etatach bibliotecznych.

Komputerowe systemy biblioteczne są narzędziami pracy dla bibliotekarzy oraz narzędziami dla użytkowników. Te rozbudowane, zintegrowane składają się z wielu modułów, a czytelnikom oferują nie tylko elektroniczny katalog do przeszukiwania zasobów bibliotecznych, ale również konta czytelnicze umożliwiające np. sprawdzanie stanu wypożyczeń aktualnych i archiwalnych, kontrolę wypożyczeń międzybibliotecznych, transakcji finansowych, składanie zamówień, modyfikacje adresów, korespondencję z biblioteką i inne. Obsługują wszystkie czynności biblioteczne: gromadzenie zbiorów, ich opracowanie, kartoteki haseł wzorcowych, udostępnianie, wypożyczenia międzybiblioteczne.

Do zrozumienia potrzeb użytkowników systemu i prawidłowej jego konfiguracji nieodzowna jest dogłębna znajomość organizacji biblioteki, obowiązków pracowników każdego działu, ich potrzeb i oczekiwań względem systemu, terminologii bibliotecznej. W komunikacji bibliotekarz – bibliotekarz systemowy lub bibliotekarz – administrator systemu to ten drugi powinien dostosować się do pierwszego, używać języka bibliotecznego. Pracownik biblioteki nie musi znać (i często nie zna) terminologii technicznej, informatycznej i nie zna systemu „od wewnątrz", struktury bazy danych czy procesów odpowiedzialnych za funkcjonowanie. To bibliotekarz systemowy powinien potrafić przetłumaczyć sobie postulaty współpracowników na techniczny język systemu. Bez tego nie jest w stanie wykonywać swoich obowiązków. Z drugiej strony trudno od niego oczekiwać rozległej wiedzy informatycznej. Na pewno musi dobrze znać system biblioteczny i mieć przynajmniej podstawową wiedzę z zakresu informatyki. Do bardziej zaawansowanych prac powinien uzyskiwać pomoc informatyka. Granica między zakresami działania obu zależy zwykle od umiejętności bibliotekarza systemowego i od stopnia złożoności systemu bibliotecznego.

Chciałabym nawiązać w tym miejscu do wyników ankiety, z której wynika, że wszystkie osoby administrujące systemami znają struktury baz danych, znajomość języków HTLM, XML zadeklarowało prawie 90% odpowiadających, natomiast 60% z nich zna język SQL i system operacyjny Unix. Informatycy dodatkowo zaznaczali znajomość wielu innych narzędzi informatycznych, aplikacji i standardów.

Jeśli chodzi o zakres obowiązków związanych z systemem, wszyscy respondenci analizują i usuwają usterki w pracy systemu, niemal wszyscy dostosowują parametry systemu w zakresie modułów pracowniczych, 75% - dostosowuje parametry systemu w zakresie katalogu www, generuje raporty i statystyki, koordynuje pracę modułów systemu i prowadzi szkolenia dla pracowników. Ponad połowa kontroluje procesy biblioteczne, pracę serwerów i instaluje oprogramowanie klientów systemu, a połowa – wdraża nowe funkcje i wykonuje kopie bezpieczeństwa.

Z analizy ankiety wynika również, że każdy bibliotekarz systemowy lub administrator ma obowiązki pozasystemowe. Są to: działalność informatyczno-techniczna na rzecz uczelni, zarządzanie serwerami, oprogramowaniem i usługami dla pracowników i użytkowników, programowanie, administrowanie uczelnianą siecią bezprzewodową, aktualizowanie bibliotecznej strony internetowej, e-learning, opracowanie zbiorów.

Po tych rozważaniach czas na odpowiedź na tytułowe pytanie. Między bibliotekarstwem a informatyką. Kim jest bibliotekarz systemowy? Abstrahując od wykształcenia, z całą pewnością nie jest ani bibliotekarzem ani informatykiem, choć powtórzę za Arturem Jazdonem, że „winien wywodzić się z grona osób dobrze znających podstawowe zadania i procedury biblioteczne”[5] i pod tym względem bliżej mu do tego pierwszego. Trafnym spostrzeżeniem dzieli się również Anna Góra. Istota bibliotekarza systemowego zawarta jest w samej nazwie. Można interpretować ją jako osobę zarządzającą systemem, ale także osobę, która działa i myśli w sposób systemowy, uporządkowany, długofalowy.[6] Swoją drogą za parę lat pytania retoryczne tego typu przestaną się pojawiać. Stanowisko ugruntuje się i bibliotekarz systemowy będzie po prostu bibliotekarzem systemowym.

Mgr Bolesław Howorka
Poznań - UM

ASPEKTY PRAWNE TWÓRCZOŚCI BIBLIOTEKARZY - PRACOWNIKÓW BIBLIOTEK NAUKOWYCH

Streszczenie

Bibliotekarz może być twórcą (w rozumieniu ustawy o prawie autorskim). Jego działania twórcze mogą być związane z wykonywaniem zawodu, być elementem jego zakresu czynności. Działania twórcze mogą być także nie związana z zawodem, może on być literatem, publicystą, plastykiem itp.

[5] Artur J a z d o n : O nowych stanowiskach…, op. cit.
[6] Anna G ó r a : Hybryda w bibliotece…, op. cit.

W referacie omówione zostały prawa twórcy, sytuacja bibliotekarza jako współtwórcy, jako autora tekstu w utworze zbiorowym (np. artykułu w czasopiśmie). Przedstawione zostały także aspekty prawne sytuacji bibliotekarza twórcy, tak w bibliotece naukowej, jak też i w innym zakładzie.

W załączniku do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania[1] znajdują się informacje o zawodach (tak, zawodach) bibliotekarskich.

I tak w „grupie wielkiej" klasyfikacji poz. 2 to: Specjaliści, dalej w tej „grupie wielkiej" występuje „grupa duża": Pozostali specjaliści, w niej „grupa średnia": Archiwiści, bibliotekoznawcy i specjaliści informacji naukowej, i w końcu „grupa elementarna": Bibliotekoznawcy i specjaliści informacji naukowej, a w niej wśród zawodów tam wymienionych występuje zawód: Bibliotekoznawca.

W „grupie wielkiej" klasyfikacji, w poz. 3 Technicy i inny średni personel występuje „grupa duża": Pracownicy pozostałych specjalności, a dalej „grupa średnia": Pracownicy archiwów, bibliotek i informacji naukowej, i tam, w końcu „grupa elementarna": Pracownicy bibliotek i informacji naukowej, a w niej, wśród zawodów występuje zawód: Bibliotekarz.

Jak z tego wynika, obowiązujące przepisy wymieniają dwa zawody ściśle związane z praca w bibliotekach. Nie czas tu i nie miejsce, aby zagłębić się w pogłębioną charakterystykę tych dwóch zawodów[1], w moim referacie dokonałem także pewnego podziału, w zasadzie odpowiadającego powołanym przepisom Ministra Gospodarki i Pracy, na „bibliotekarzy" i „bibliotekarzy naukowych.

„Bibliotekarzem naukowym" (a tak nazwałem, w tym referacie, wykwalifikowanych pracowników bibliotek naukowych, bibliotek, o których mówi art. 21 ustawy o bibliotekach , te osoby, którym przypisano w przepisach Ministerstwa Pracy zawód „bibliotekoznawcy"), m.in. pracownikiem biblioteki uczelni, powinna być osoba kreatywna, twórcza. Bibliotekarz naukowy to osoba, która posiada nie tylko doświadczenie zawodowe, jest nie tylko dobrym fachowcem, wykonującym nienagannie swoje zadania określone zakresem czynności, przyjaznym użytkownikom, znającym dobrze swoje miejsce w bibliotece, jednostce organizacyjnej szkoły wyższej.

Powinna to być osoba, która wykonując swoje obowiązki stale analizuje, jak realizowane są procedury biblioteczne, zastanawia się nad tym, jak można pracować lepiej, efektywniej (co wcale nie oznacza, że musi pracować więcej lub „ciężej"). To osoba, która oceniając własne działania, a także funkcjonowanie biblioteki umie sformułować, opracowywać wnioski stanowiące rezultat jej przemyśleń. Wnioski te powinny być przekazywane nie tylko koleżankom i kolegom, ale także zwierzchnikom, tak w bezpośrednich rozmowach, kontaktach, jak również, w uzasadnionych

[1] Zainteresowanych odsyłam do mojej książki: Bibliotekarz i prawo

sytuacjach na naradach w swojej bibliotece, a także na różnego rodzaju spotkaniach bibliotekarzy, na konferencjach, poza biblioteką. Te uwagi, przemyślenia, wnioski, zanim przekazane zostaną innym, powinny być utrwalone, przeniesione na nośniki, inaczej mówiąc - zapisane. Bibliotekarz, który jest autorem tych wniosków, a także którego opracowania obejmują szerszy zakres jego zainteresowań i to nie tylko związanych z zawodem, jest w rozumieniu, przepisów ustawy o prawie autorskim[2], twórcą, podmiotem prawa autorskiego, osobą, która stworzyła utwór – przedmiot prawa autorskiego, niematerialne dobro prawne. Jestem przekonany, że tego rodzaju działania twórcze powinny cechować każdego dobrego bibliotekarza, że kreatywność powinna być obowiązkiem tych bibliotekarzy, którzy w bibliotekach uczelnianych zajmują ważne (nie koniecznie kierownicze) stanowiska, przede wszystkim bibliotekarzy dyplomowanych, ale także kustoszy i starszych bibliotekarzy. Właśnie te osoby powinny być autorami wykładów, referatów, wygłaszanych zarówno na szkoleniach wewnątrzzakładowych, jak też na wspomnianych konferencjach, a w odniesieniu do członków naszego środowiska, naukowych bibliotekarzy medycznych, m.in. na odbywających się jak dotąd (a wierzę, że tak będzie nadal) regularnie, w każdym roku, konferencjach problemowych.

Ale zgodne z prawdą jest także stwierdzenie, że wielu członków naszego grona – tak naukowych bibliotekarzy medycznych, jak również i innych bibliotekarzy, to autorzy dzieł niezwiązanych z pracą zawodową. Byli i są przecież bibliotekarze publicyści, poeci, powieściopisarze, dramaturdzy. Są w naszym gronie bibliotekarze - artyści plastycy, twórcy, których przedmiotem zainteresowania są inne dziedziny sztuki … O tym trzeba pamiętać. I również tego rodzaju twórczość nie tylko zasługuje na naszą uwagę, ale dzieła naszych koleżanek i kolegów powinno się znać, a współpracownicy powinni być dumni, że mają takie osoby w swoim zespole, oddziale, sekcji, w swojej bibliotece. Tym naszym koleżankom, kolegom – twórcom należy się nie tylko szacunek. W bibliotece powinna znaleźć się „dokumentacja" takiej działalności, np. powinny być tam stosowne ekspozycje, takie jak m.in. gabloty z wydanymi utworami pracowników biblioteki, wystawy ich dzieł plastycznych. Trzeba dokumentować twórczość pracowników biblioteki, propagować informacje o ich dziełach, bo te fakty mają znaczący wpływ na opinię o bibliotece i jej pracownikach.

Bibliotekarze twórcy

– to osoby kreatywne, których działania twórcze związane są bezpośrednio lub pośrednio z wykonywanym przez nich zawodem, a ich działalność twórcza może być związana z ich zakresem czynności; twórcą może być także bibliotekarz - osoba kreatywna, której twórczość nie jest związana z wykonywanym zawodem

[2] Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Teks jednolity w Dz. U. z 2006 r. Nr 90 poz. 631; zmiany: w 2006 r. Nr 94 poz. 658 i Nr 121 poz. 843, w 2007 r. Nr 99 poz. 662 i Nr 181 poz. 1293, w 2009 r. Nr 157 poz. 1241, w 2010 r. Nr 152 poz. 1016. Dalej w tym tekście określana jako „pr. aut."

(jest literatem, plastykiem itp.).

Podmiot prawa autorskiego

Art. 8.

1. Prawo autorskie przysługuje twórcy, o ile ustawa nie stanowi inaczej.
2. Domniemywa się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu.
3. Dopóki twórca nie ujawnił swojego autorstwa, w wykonywaniu prawa autorskiego zastępuje go producent lub wydawca, a w razie ich braku – właściwa organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

„… w związku z rozpowszechnianiem utworu" (art. 8 ust. 2) - a więc z ich udostępnieniem publicznie w jakikolwiek sposób, za zgodą twórcy (definicja w art. 6 pkt 3 pr. aut.).

W rozumieniu przepisów pr. aut. podmiotem prawa autorskiego jest osoba fizyczna[3], której prawa osobiste i majątkowe pozostają pod ich ochroną.

Autorskie prawa osobiste

Art. 16.

Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do:

1) autorstwa utworu;
2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo;
3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;
4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;
5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

I tu dygresja. Trzeba bibliotekarzom zwrócić uwagę na przepisy mówiące o prawie twórcy do nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania. Art. 27 prawa autorskiego stanowi: *„Instytucje naukowe i oświatowe mogą, w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu."* Sporządzać *„fragmenty rozpowszechnionego utworu"*, a przecież „pokawałkowanie" artykułu z czasopisma naukowego, podzielenia go na dwie lub więcej części, aby zastosować się postanowień art. 27, narusza prawo twórcy do nienaruszalności treści i formy utworu. Udostępnienie części artykułu to naruszenie tego prawa, ale także jego wartości, bo:

[3] Osoba fizyczna to człowiek , który posiada zdolność, tzn. zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków. O osobach fizycznych stanowi tytuł II dział I kodeksu cywilnego (art. 8 i nast.)

1) artykuł naukowy m. in. bez wniosków i bibliografii (jeśli skopiujemy wstępną część artykułu) lub bez informacji o twórcy (jeśli zrobimy kopię z drugiej, końcowej jego części), stanowi naruszenie przepisów art. 16 pkt 3, bezwartościowa jest kopia „fragmentu" artykułu pozbawiona końca, wniosków, bibliografii;
2) stanowi naruszenie art. 34 prawa autorskiego, który mówi, że: „*Można korzystać z utworów w granicach dozwolonego użytku pod warunkiem wymienienia imienia i nazwiska twórcy oraz źródła. Podanie twórcy i źródła powinno uwzględniać istniejące możliwości. Twórcy nie przysługuje prawo do wynagrodzenia, chyba że ustawa stanowi inaczej."*.

Jak więc zachować się w takiej sytuacji. Odwołam się tutaj do przepisów art. 11 prawa autorskiego, który m.in. mówi, że: „*Autorskie prawa majątkowe do utworu zbiorowego, w szczególności do (...) publikacji periodycznej, przysługują producentowi lub wydawcy, a do poszczególnych części mających samodzielne znaczenie – ich twórcom. (...)"* Aby pozostać w zgodzie z przepisami należy numer czasopisma potraktować jako utwór zbiorowy, którego „fragmentami" są poszczególne artykuły. Temat ten został potraktowany szerzej w części referatu poświeconej problemowi utworu zbiorowego.

Monopol autorski

Art. 17.

Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

Taka ochrona przysługuje każdemu, kto wniósł twórczy wkład do powstania utworu, osobie, która swoja działalnością wpłynęła na to, że utwór powstał. Cytowane tu przepisy (art. 8 ust. 1 pr. aut.) określają, kogo możemy uważać za twórcę. Trzeba przypomnieć, że w przepisach tych użyto stwierdzenia, że uznanie kogoś za twórcę opiera się na domniemaniu. A domniemanie może być obalone przez wskazanie na dowód, że twórcą jest inna osoba. Wg definicji „*domniemanie, to uznanie istnienia wątpliwego faktu za udowodniony, na podstawie innych faktów, które są zależne od domniemywanego, wskazujących na życiowe prawdopodobieństwo zaistnienia tego faktu bądź też odwołujących się do normy prawnej lub wskazanych przez normę prawną stanowiącą jakie fakty należy uznać w razie braku dowodów przeciwnych albo też wskazującą wprost, jakie fakty muszą być uznane i wykluczającą możliwość przeprowadzenia dowodu przeciwnego (praesumptio iuris ac de iure – domniemanie nie dopuszczające dowodu przeciwnego, np. rękojmia wiary publicznych ksiąg wieczystych)."*

Twórcą jest ta osoba, której można przypisać działania kreatorskie, osoba, która w wyniku własnego indywidualnego procesu intelektualnego doprowadziła do ustalenia utworu bądź też współdziałała aktywnie, intelektualnie, w zespole działającym w celu

ustalenia utworu. Jak z tego wynika twórca może stworzyć utwór samodzielnie, ale może także uczestniczyć wyraźnie w zespole osób tworzących utwór.

I tu kolejna dygresja. Także bardzo ważne jest, aby właściwie rozumieć postanowienia art. 17 pr. aut. Ustawa gwarantuje twórcy prawo do korzystania z utworu, do czerpania korzyści jakie eksploatacja tego utworu może mu przynieść, m.in. prawo do wynagrodzenia. Ale zdając sobie sprawę z tego, że przepisy gwarantują twórcy określone prawa (monopol autorski), jednocześnie wskazują, że prawa te mogą być przez ustawę ograniczone (postanowienie: *„Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, ...”*).

A ustawa w rozdziale 3 *(„Treść prawa autorskiego”)*, w oddziale 3 *(„Dozwolony użytek chronionych utworów”)* zawiera przepisy ograniczające monopol autorski, zawiera szereg postanowień o licencjach na rzecz „osób prywatnych”, daje im prawo (w art. 23), do nieodpłatnego korzystania, bez zezwolenia twórcy, z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego, a także na rzecz instytucji, stanowiąc w art. 27, że instytucje naukowe i oświatowe mogą, w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu. Ustawa daje określone uprawnienia bibliotekom (art. 28), a w art. 30 dopuszcza, by ośrodki informacji lub dokumentacji mogły sporządzać i rozpowszechniać własne opracowania dokumentacyjne oraz pojedyncze egzemplarze, nie większe niż jeden arkusz wydawniczy, fragmentów opublikowanych utworów. Ustawa reguluje także prawo cytowania w art. 29. To tylko niektóre ograniczenia monopolu autorskiego, te, które są bardzo ważne dla bibliotekarzy. Ale także nie wolno zapomnieć o zacytowanych już tutaj przepisach art. 34 oraz art. 35 („*Dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy.”*)

Współtwórca

Wiele opracowań, referatów, artykułów itp. powstaje w wyniku pracy zespołowej, współdziałania, tak pracowników biblioteki, jak i zespołu pracowników innej jednostki organizacyjnej, w którego działaniach uczestniczy twórczo bibliotekarz. Do problemów związanych ze współdziałaniem w procesie tworzenia odnoszą się przepisy art. 9 pr. aut.:

Współtwórczość

Art. 9.

1. Współtwórcom przysługuje prawo autorskie wspólnie. Domniemywa się, że wielkości udziałów są równe. Każdy ze współtwórców może żądać określenia wielkości udziałów przez sąd, na podstawie wkładów pracy twórczej.
2. Każdy ze współtwórców może wykonywać prawo autorskie do swojej części utworu mającej samodzielne znaczenie, bez uszczerbku dla praw pozostałych współtwórców.

3. Do wykonywania prawa autorskiego do całości utworu potrzebna jest zgoda wszystkich współtwórców. W przypadku braku takiej zgody każdy ze współtwórców może żądać rozstrzygnięcia przez sąd, który orzeka uwzględniając interesy wszystkich współtwórców.

Twórca tekstu w utworze zbiorowym

Konieczne jest także przypomnienie przepisów ustawy (art. 11 ust. o pr. aut.) mówiących o „utworach zbiorowych".

Utwór zbiorowy w pr. aut.

Art. 11.

Autorskie prawa majątkowe do utworu zbiorowego, w szczególności do encyklopedii lub publikacji periodycznej, przysługują producentowi lub wydawcy, a do poszczególnych części mających samodzielne znaczenie – ich twórcom. Domniemywa się, że producentowi lub wydawcy przysługuje prawo do tytułu.

Utwór zbiorowy

(z wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 lutego 1995 r.
Nr I AC 722/94)

„… składa się z szeregu oddzielnych od siebie i odrębnych partii, które łączy w jedna całość działalność redaktorska, polegająca przede wszystkim na odpowiednim wyborze oraz układzie tych partii. Założeniem dzieła zbiorowego jest to, że poszczególne jego części są dziełami poszczególnych autorów …"

Uczestniczący w tworzeniu utworu zbiorowego (np. autor hasła w encyklopedii bądź artykułu w czasopiśmie) zachowuje swoje prawa autorskie (tak osobiste, jak i majątkowe) do odpowiednich części tego utworu mających samodzielne znaczenie. Producent lub wydawca ma natomiast, z mocy prawa, autorskie prawa majątkowe do całości utworu, bowiem to on: 1) przygotował cały utwór zbiorowy do druku, a na to przygotowanie i opracowanie (np. zeszytu, numeru czasopisma) musiał poczynić nie tylko nakłady finansowe, ale także (sam lub z gronem współpracowników) zaangażować się twórczo, koncepcyjnie; 2) ponosi ryzyko i odpowiada za sytuację „rynkową", za powodzenie utworu, za jego jakość i szeroki odbiór; 3) jest reprezentantem utworu m.in. wobec prenumeratorów, czytelników całego zespołu autorskiego (wszystkich twórców, których utwory zamieszczone zostały w dziele zbiorowym).

Ustawa mówi o domniemaniu (a pojecie „domniemanie" zostało tu, już wyżej, wyjaśnione), że producentowi lub wydawcy przysługuje prawo do tytułu utworu zbiorowego.

Uzasadniona będzie tu kolejna dygresja. Pamiętać należy, że majątkowe prawa autorskie do artykułu w czasopiśmie należą nie do wydawcy czasopisma, ale do autora, a często także do instytucji, która autora zatrudnia (o tym dalej). Wydawcy często zapominają (?) o przepisach art. 11 pr. aut. i zgłaszają pretensje, kiedy kopiuje się artykuł z „ich" czasopisma. Nawet w takiej sytuacji, kiedy autor przekazał wydawcy

czasopisma swoje prawa majątkowe do artykułu pozostaje do wyjaśnienia, czy miał do tego prawo, czy do jego utworu nie ma określonych ustawą autorskich praw majątkowych instytucja, która jego zatrudnia, w której powstało dzieło (art. 12 i 14 pr. aut.). Często autorzy – pracownicy nie zdają sobie sprawy z tego, że te prawa do nich nie należą.

Twórca „na etacie"

Twórca może stworzyć utwór niezależnie od swoich obowiązków pracowniczych, ale może także być autorem dzieła stworzonego w ramach jego obowiązków określonych zakresem czynności, stanowiących ważny załącznik do umowy po pracę.

Twórca - pracownik

Art. 12.

1. Jeżeli ustawa lub umowa o pracę nie stanowią inaczej, pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron.
2. Jeżeli pracodawca, w okresie dwóch lat od daty przyjęcia utworu, nie przystąpi do rozpowszechniania utworu przeznaczonego w umowie o pracę do rozpowszechnienia, twórca może wyznaczyć pracodawcy na piśmie odpowiedni termin na rozpowszechnienie utworu z tym skutkiem, że po jego bezskutecznym upływie prawa uzyskane przez pracodawcę wraz z własnością przedmiotu, na którym utwór utrwalono, powracają do twórcy, chyba że umowa stanowi inaczej. Strony mogą określić inny termin na przystąpienie do rozpowszechniania utworu.
3. Jeżeli umowa o pracę nie stanowi inaczej, z chwilą przyjęcia utworu pracodawca nabywa własność przedmiotu, na którym utwór utrwalono.

Jak tu już wspomniałem na wstępie bibliotekarz może być autorem dzieła literackiego, dzieła sztuki, kompozytorem itp., osobą czerpiąca dochody nie tylko z pracy zawodowej w bibliotece, ale także korzystającą z autorskich praw majątkowych, z twórczości nie związanej z jego „pracą etatową". W takiej sytuacji omawiane przepisy pr. aut. powinny stanowić przedmiot jego szerszego zainteresowania, dla niego informacje zwarte w tym tekście będą na pewno niewystarczające. Taka osoba powinna sięgnąć do innych dzieł znawców przedmiotu, nie tylko do ustawy, ale także do komentarzy i opracowań, artykułów prawników, praktyków i naukowców zajmujących się problematyką prawa autorskiego. W tym referacie nie odpowiem na ewentualne pytania bibliotekarzy – twórców, autorów dziel nie związanych z ich praca zawodową. Te problemy stanowią treść obszerniejszych opracowań[4].

[4] Polecałbym tu teksty autorstwa radców prawnych pracujących w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego (np. Rafała Golata), a także do komentarzy i podręczników, monografii, przede wszystkim związanych z Instytutem Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego

Ale działania twórcze mogą także stanowić podstawę, a najczęściej część obowiązków wynikających ze stosunku pracy, m. in. z obowiązków bibliotekarza, obowiązków wpisanych do jego zakresu czynności. Np. taką „etatową" działalnością twórczą bibliotekarza zatrudnionego w bibliotece publicznej może być opracowywanie bibliografii regionalnej bądź też informatora o regionie, o jego zabytkach, o miejscach wartych zwiedzenia. W bibliotece publicznej może być także redakcja „lokalnej gazetki", do której artykuły opracowują bibliotekarze, jej pracownicy. Do pracowników bibliotek, które nie mają statusu naukowych odnoszą się przepisy art. 12 i 13 pr. aut.

Twórca – pracownik instytucji naukowej

Natomiast dla pracowników bibliotek uczelni ważne są przepisy kolejnego, 14 art. pr. aut.:

Twórca – pracownik instytucji naukowej

Art. 14.

1. Jeżeli w umowie o pracę nie postanowiono inaczej, instytucji naukowej przysługuje pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia. Pierwszeństwo opublikowania wygasa, jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od dostarczenia utworu nie zawarto z twórcą umowy o wydanie utworu albo jeżeli w okresie dwóch lat od daty jego przyjęcia utwór nie został opublikowany.
2. Instytucja naukowa może, bez odrębnego wynagrodzenia, korzystać z materiału naukowego zawartego w utworze, o którym mowa w ust. 1, oraz udostępniać ten utwór osobom trzecim, jeżeli to wynika z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub zostało postanowione w umowie.

Z przepisów tych wynika, że uczelni, która bez wątpienia jest instytucją naukową, zawsze przysługuje pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika, utworu stanowiącego rezultat naukowego procesu poznawczego, osoby, która stworzyła ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Jeśli utwór taki zostanie opublikowany, pracownik ma prawo do wynagrodzenia (oczywiście twórca może zrzec się honorarium). Prawo pracodawcy pierwszeństwa opublikowania utworu naukowego pracownika wygasa, jeśli w ciągu sześciu miesięcy od dostarczenia utworu nie zawarł on z twórcą umowy o wydanie utworu albo jeśli w okresie dwóch lat od daty przyjęcia utworu nie został ten utwór przez pracodawcę opublikowany. Pracodawca ma prawo opublikowania utworu [zwielokrotnienia utworu i udostępnienia egzemplarzy utworu publicznie (art. 6 pkt 1 ust. o pr. aut.)] także w bibliotece cyfrowej uczelni. Biblioteka cyfrowa to także, w rozumieniu obowiązujących przepisów, „biblioteka", ale o szczególnym charakterze, nie wyróżniają jej z grona bibliotek, o których stanowi ustawa o bibliotekach, ani przepisy tego aktu normatywnego, nie ma także odmiennych przepisów w tej sprawie w ustawie o prawie autorskim (m. in. w art. 28

ust. o pr. aut.).

Uczelnia ma prawo wystąpienia przeciwko każdemu, kto naruszył jej uprawnienie do pierwszeństwa opublikowania utworu naukowego pracownika, m.in. także przeciwko własnemu pracownikowi, który swoim działaniem uniemożliwił jej skorzystanie z tego prawa, który nie zgłosił faktu zakończenia utworu (nie dostarczył uprawnionemu organowi uczelni ustalonego tekstu utworu) i sam, bez zgody tego organu przed upływem ustawowego terminu zawarł umowę o publikację utworu (a może nawet, w tej umowie, bezprawnie przekazał wydawcy autorskie prawa majątkowe do utworu, którego jest autorem). Raz jeszcze trzeba wyraźnie to podkreślić, że opublikowanie utworu naukowego stworzonego w ramach wykonywania obowiązków ze stosunku pracy przez pracownika uczelni – twórcę, w okresie, w którym uczelnia jest uprawniona do zawarcia umowy na wydanie tego utworu (sześciu miesięcy) bądź na opublikowanie utworu w ciągu dwóch lat od daty jego przyjęcia (zgłoszenia przez twórcę, że utwór jest gotowy do rozpowszechnienia, że jest ukończony i zdaniem twórcy kwalifikuje się do publikacji) wymaga zgody uczelni.

Należy także wskazać na to, że obowiązkiem każdego pracownika naukowego bądź naukowo-dydaktycznego jest aktywne uczestnictwo w szeroko pojętym „życiu naukowym", a więc także w konferencjach naukowych, zjazdach itp. Dlatego przepisy nie mogą ograniczyć prawa pracownika do referowania wyników jego pracy na wspomnianych tu, wyżej, „spotkaniach naukowych", co z kolei z zasady wiąże się z możliwością odnotowania tekstu tego wystąpienia w materiałach zjazdowych. Zamieszczenie tekstu referatu w tych materiałach w żadnym wypadku nie może być potraktowane jako naruszenie prawa. Natomiast autor referatu, jak też i utrwalonego wystąpienia w dyskusji jest twórcą w rozumieniu przepisów pr. aut. (ale uczelnia zachowuje swoje, przyznane jej przepisami, prawa).

Nie jest także, w rozumieniu przepisów ustawy o prawie autorskim, ważny status zawodowy pracownika uczelni, jego stanowisko w uczelni, przepisy te odnoszą się zarówno do nauczycieli akademickich, jak i do pozostałych pracowników szkoły wyższej, do tych wszystkich osób, które będąc pracownikami stworzyli dzieło o charakterze naukowym w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy (również przez pracowników naukowo-technicznych, przez bibliotekarzy, pracowników administracyjnych i innych).

O tym, czy utwór został stworzony w ramach wykonywania obowiązków ze stosunków pracy decydują przepisy stanowiące o zadaniach określonej grupy pracowniczej (np. ustawa „Prawo o szkolnictwie wyższym"[5] w art. 111 stanowi

[5] Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. Dz. U. Nr 164 poz. 1365: zmiany: w 2006 r. Nr 46 poz. 328, Nr 194 poz. 708 i 711, Nr 144 poz. 1043, Nr 227 poz. 1658, w 2007 r. Nr 80 poz. 542, Nr 120 poz. 818, Nr 176 poz. 1238 i 1240, Nr 180 poz. 1280, w 2008 r. Nr 70 poz. 416, w 2009 r. Nr 68 poz. 584, Nr 157 poz. 1241, Nr 161 poz. 1278, Nr 202 poz. 1553, w 2010 r. Nr 96 poz. 620 i Nr 127 poz. 857. Uwaga autora: *Tyle zmian w krótkich okresach czasu, świadczy o „jakości" ustawy.*

o zadaniach nauczycieli akademickich), wewnątrzzakładowe akty normatywne (statuty, regulaminy wydane w oparciu o postanowienia tych statutów bądź też ustaw, np. art. 12 ustawy o bibliotekach[6]). Może to także wynikać z treści umowy o pracę zawartej przez uczelnię z konkretnym pracownikiem (patrz: art. 119 ustawy: „Prawo o szkolnictwie wyższym"), a jego zakresu czynności (indywidualnego bądź też odnoszącego się do określonej grupy pracowników). Na pewno do takich utworów należą także dysertacje, które powstały w ramach stosunku pracy pracownika, na urządzeniach i materiałach instytucji, pod nadzorem „samodzielnego" (doktora habilitowanego, profesora) pracownika nauki – pracownika instytucji, utwory stanowiące wynik działań warunkujących awans zawodowy twórcy.

Konieczne jest także umowne uregulowanie problemów związanych z wynagrodzeniem twórcy – pracownika uczelni, przepisy art. 14 ust. 1 ust. o pr. aut., stanowią o prawie twórcy do wynagrodzenia. O prawie twórcy do wynagrodzenia stanowi także art. 45 ust. o pr. aut., jednakże przepisy te dają możliwość zrezygnowania przez twórcę z wynagrodzenia na podstawie odpowiednich postanowień w umowie.

Należy wyraźnie zaznaczyć, że inną jest sytuacja, kiedy utworami, powstałymi w ramach działalności uczelni, są prace doktorskie bądź habilitacyjne osób, które nie są jej pracownikami, są np. zatrudnieni w innej instytucji naukowej. Tutaj przepisy art. 14 ust. o pr. aut. nie mają zastosowania, pragnąc opublikować takie dzieło, m.in. w bibliotece cyfrowej uczelni i udostępniać je w szerszym zakresie niż jest to dopuszczone przepisami (przypomnijmy: art. 28 pkt 3 pr. aut. stanowi, że biblioteka może m.in.: „*udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek"* – na terenie jednostki, a więc tam, gdzie w uczelni jest uczelniany system biblioteczno-informacyjny, w ramach tego systemu, w uczelnianej sieci biblioteczno-informacyjnej), konieczne jest uzyskanie na to stosownej zgody twórcy (np. wyrażenie takiej zgody może stanowić warunek otwarcia przewodu doktorskiego).

Szkoła wyższa może, bez odrębnego wynagrodzenia dla twórcy, korzystać zarówno z utworu opublikowanego, tak przez nią, jak i „poza uczelnią" (w sytuacji, kiedy nie skorzystała z ustawowego prawa pierwszeństwa opublikowania utworu pracownika), również z materiału naukowego zawartego w tym utworze. Należy przez to rozumieć, że nie ma przeszkód, by z tego utworu korzystali inni pracownicy uczelni, zarówno dla własnych badań naukowych, jak też i prowadząc zajęcia dydaktyczne. Utwór ten może być także przekazany innym, zainteresowanym osobom bądź instytucjom. Uczelnia może, bez odrębnego wynagrodzenia dla autora, wyrazić zgodę na to, by korzystały

Ustawy, która pogorszyła sytuacje bibliotek uczelni, naruszyła zasady państwa prawnego (pozbawienie praw nabytych starszych bibliotekarzy i kustoszy)

[6] Art. 12 ustawy: *„ Zadania, organizację oraz szczegółowy zakres działania biblioteki wchodzącej w skład innej jednostki organizacyjnej określa regulamin nadany przez kierownika tej jednostki"*

z tego utworu, z zawartych w nim informacji nie tylko pracownicy własnej uczelni, ale także osoby trzecie: inne biblioteki naukowe, inne szkoły wyższe (ich jednostki organizacyjne), inne osoby fizyczne zainteresowane tematyką badań, pod warunkiem, że wynika to z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub zostało postanowione w umowie z pracownikiem - twórcą. Zatrzymując się nad problemem „uzgodnionego przeznaczenia utworu" nie wolno zapominać o tym, że przeznaczeniem każdej publikacji naukowej jest przekazanie zawartych w niej informacji, wyników badań, opinii itp. szerokiemu ogółowi zainteresowanych osób. Nie wolno także zapominać o tym, że publikacje pracowników instytucji naukowych stanowią często wynik pracy szerszego grona osób, współpracowników twórcy (nie zawsze współautorów, często tylko pracowników „technicznych", laborantów i in. opłacanych przez instytucję naukową), że z budżetu instytucji zapłacono za materiały do badań, w końcu, że badania prowadzono na aparaturze stanowiącej własność instytucji. Dlatego też nie ma ograniczeń w korzystaniu z tych dzieł w oparciu o przepisy o dozwolonym użytku chronionych utworów, o przepisy rozdz. 3 oddz. 3 ustawy o prawie autorskim.

Cytowanie

Trzeba także, pisząc o prawach autorskich pracowników uczelni, przypomnieć, o „prawie cytatu", o tym, że wolno przytaczać we własnych utworach cytaty z każdego utworu, jeśli takie przytoczenie jest uzasadnione wyjaśnieniami, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości.

Stanowi o tym art. 29 pr. aut.

Trzeba tu szczególną uwagę zwrócić na to, że ustawa mówi o tym, że przytaczać można w utworach stanowiących samoistna całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, z tym że celem cytowania będzie wyjaśnianie, analiza krytyczna, nauczanie lub prawa gatunku twórczości.

Jak z tego wynika wątpliwe jest prawo polityków do posługiwania się, bez zgody autora cytatami z jego utworu. Cóż, twórca, który dawno zmarł, nie może się bronić się przed nadużyciem jego dzieła. Nadużyciem, bowiem wykorzystywanie nawet drobnych urywków, wersów z jego utworu, do tego bez wymienienia jego nazwiska, jest naruszeniem jego praw osobistych, o których jest mowa w art. 16 pr. aut. Bo należy mieć poważne wątpliwości, czy takie korzystanie z chronionego prawem autorskim utworu nie stanowi naruszenia prawa do rzetelnego wykorzystania utworu. I zgodne z prawem będzie zawsze występowanie w takich sytuacjach osób najbliższych twórcy, a niezbyt kulturalne uwagi popleczników naruszyciela, kpiny z osoby występującej przeciwko temu naruszeniu nie powinny mieć miejsca.

Korzystanie z utworu w ramach dozwolonego użytku zobowiązuje korzystającego do wymieniania imienia i nazwiska twórcy cytowanego utworu oraz źródła (art. 34 ust. o pr. aut.). Zawsze trzeba pamiętać o tym, że korzystanie z cudzego utworu, w zakresie dozwolonym przez ustawę nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy (art. 35 ust. o pr. aut.: „*Dozwolony użytek*

nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy"). Wbrew informacjom przekazywanym przez niektóre wydawnictwa, a nawet zmieszczanym w artykułach na ten temat (nawet firmowanych przez prawników) nie ma takich przepisów, które zobowiązywałyby autorów tekstów, w których występują przytoczenia (nie tylko tekstowe, ale także graficzne, fotografie) do uzyskiwanie zgody na cytowanie urywków lub drobnych utworów w całości - rozpowszechnionych

Zadania biblioteki

Należy także bibliotekarzom raz jeszcze przypomnieć, jakie są zadania biblioteki, o których stanowi art. 4 ust. 2 ustawy o bibliotekach:

„Do zadań bibliotek może ponadto należeć prowadzenie działalności bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej."

Wymienione tu, powyżej, zadania, to przede wszystkim zadania bibliotek naukowych. Działalność bibliograficzna może być uznana za działalność twórczą, jeśli tylko nie będzie się ograniczać do czynności technicznych, „mechanicznych", ale wymagać będzie od bibliotekarza inwencji, wysiłku intelektualnego.

W wyjaśnieniu Ministerstwa Kultury i Sztuki z dnia 15 września 1998 r., zn. BP/WPA.024/103/98 można przeczytać : „(…) Tworzenie bibliografii może być uznane za pracę twórczą, a powstała bibliografia za utwór w rozumieniu prawa autorskiego, jeżeli praca wkładana przez twórców bibliografii w jej opracowanie ma charakter kreacyjny, oryginalny, a efekt tej pracy cechuje się indywidualnym charakterem, tzw. statyczną jednorazowością (tzn. nie jest możliwe stworzenie przez osobę o podobnych do opracowującego bibliografię kwalifikacji identycznej lub bardzo zbliżonej do niej wersji."

Podobnie przedstawia się sprawa z działalnością dokumentacyjną, edytorską, jak też z edukacyjną, popularyzatorską i instrukcyjno-metodyczną. Nie powinno być natomiast wątpliwości, że praca naukowo-badawcza (oczywiście, jeśli nie będzie miała ona wyłącznie charakteru technicznego) jest działalnością twórczą.

Biblioteki (a także archiwa i szkoły) mogą udostępniać nieodpłatnie, w zakresie swoich zadań statutowych (określonych przepisami statutu uczelni bądź też regulaminu organizacyjnego wydanego w oparciu o przepisy tego statutu, regulaminu o którym mowa w art. 12 ustawy o bibliotekach; posiadanie przez bibliotekę takiego regulaminu stanowiącego o zadaniach, organizacji i szczegółowym zakresie działania biblioteki jest ustawowym obowiązkiem), egzemplarze utworów rozpowszechnionych, utworów, które za zezwoleniem twórcy zostały w jakikolwiek sposób udostępnione publicznie (art. 6 pkt 3 ust. o pr. aut.).

Przepisy te odnoszą także do bibliotek cyfrowych. Można w nich zamieszczać utwory, do których prawo pierwszeństwa opublikowania posiada uczelnia, a także inne utwory już rozpowszechnione na zasadach i w zakresie ustalonym przepisami aktów wewnętrznych uczelni (statutu, regulaminu biblioteki).

Bibliotekarze są bardzo często autorami lub współautorami dzieł powstających w związku z ich pracą zawodową, a działalność twórcza powinna być ważnym elementem ich zakresu czynności bądź wynikać z ich pragmatyki zawodowej lub innych przepisów (np. z ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym", z przepisów wykonawczych do ustawy, przepisów statutu uczelni i regulaminów bibliotecznych stanowionych na podstawie art. 12 ustawy o bibliotekach). Mogą to być opracowania służące celom dydaktycznym związanym z zadaniami biblioteki bądź też uczelni (podręczniki, skrypty itp.). Do obowiązków bibliotekarza może należeć dokumentowanie działalności uczelni bądź też biblioteki, np. uczestnictwo w opracowywaniu kroniki uczelni, bibliografii pracowników. Bibliotekarze mogą także współpracować z innymi jednostkami organizacyjnymi uczelni i ich pracownikami (być współtwórcami), opracowywać dla nich kwerendy (każda z nich jest utworem, wymaga wkładu kreatorskiego i intelektualnego), mogą współuczestniczyć w opracowaniu utworu. I na co trzeba zwrócić uwagę: 1) dzieło nie musi być opublikowane, rozpowszechnione itp. (art. 6 pkt 1 i 3 pr. aut.: *„utworem opublikowanym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie;" „utworem rozpowszechnionym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie;*"); 2) zasada wynikająca z cytowanych tu przepisów art. 14 pr. aut. mówi, że praca twórcza bibliotekarza – pracownika biblioteki naukowej, uczelni, powinna być opłacona, chyba, że zainteresowany zgodził się na podjęcie się pracy bez wynagrodzenia bądź też był świadomy tego, że np. wydawnictwo uczelniane nie honoruje publikacji.

Bibliotekarze - twórcy

Twórcami muszą być bibliotekarze – nauczyciele akademiccy: bibliotekarze dyplomowani i dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej uczelni (art. 108 pkt 4 „Prawa o szkolnictwie wyższym", a także art. 132 tego aktu normatywnego).

Ustawa: Prawo o szkolnictwie wyższym

Art. 108.

Nauczycielami akademickimi są:

…… 4) dyplomowani bibliotekarze i dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej.

Art. 132.

1. Wszyscy nauczyciele akademiccy podlegają okresowej ocenie, w szczególności w zakresie należytego wykonywania obowiązków …
2. Oceny dokonuje podmiot wskazany w statucie, nie rzadziej niż raz na cztery lata lub na wniosek kierownika jednostki organizacyjnej, w której nauczyciel akademicki jest zatrudniony. Kryteria oceny oraz tryb jej dokonywania określa statut.

Osoba ubiegająca się o taki status musi wykazać się[7] posiadaniem tytułu zawodowego, odpowiedniego stażu pracy w wymienionych w przepisach zakładach, odpowiedniego udokumentowanego dorobku działalności organizacyjnej i pracy dydaktycznej, znajomością języków obcych, ale przede wszystkim ma obowiązek posiadania co najmniej 2 publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa, informacji naukowej, archiwistyki lub muzealnictwa w wydawnictwach recenzowanych. Trzeba tu także wskazać na to, że dyplomowany bibliotekarz, tak, jak pozostali nauczyciele akademiccy podlega okresowym ocenom: *„...w szczególności w zakresie należytego wykonywania obowiązków, o których mowa w art. 111"*[8].

Twórcami – pracownikami biblioteki mogą być także inne osoby zatrudnione w uczelni, przede wszystkim starsi bibliotekarze i kustosze. Starsi bibliotekarze i kustosze to, moim zdaniem, elita bibliotekarska. To osoby, do których pod rządem uchylonej ustawy stosowały się przepisy o pracownikach dydaktycznych, o nauczycielach akademickich. Te uprawnienia ustawa z 2005 r. odebrała. Czy słusznie? Wysłuchałem na ten temat różnych głosów, m.in. usłyszałem z ust członka komisji egzaminacyjnej przeprowadzającej postępowanie kwalifikacyjne na stopień zawodowy bibliotekarza dyplomowanego stwierdzenie, że po wejściu w życie uchylonych przepisów w znacznym stopniu zmniejszyła się liczba kandydatów ubiegających się o ten stopień. Pozbawienie bibliotekarzy tych uprawnień autorzy ustawy z 2005 r. uzasadniali tym, że ubieganie się o stopień zawodowy bibliotekarza dyplomowanego, przed wejściem w życie tego aktu normatywnego, stało się dla wielu bibliotekarzy niepotrzebne, bo przecież starszym bibliotekarzom i kustoszom przysługiwały takie same uprawnienia (m.in. urlopowe), jak tym osobom, które uzyskały stopień zawodowy.

Ale jedno jest pewne (to jeszcze jedna dygresja autora referatu). Na ten temat napisałem kilka opinii prawnych (także opublikowanych) i moje stanowisko jest znane większości zainteresowanych bibliotekarzy. Starsi bibliotekarze i kustosze zatrudnieni w bibliotekach uczelnianych na tych stanowiskach przed dniem wejścia w życie ustawy nabyli określone prawa (ale i obowiązki). I zgodnie z zasadami obowiązującymi w demokratycznym państwie prawnym powinni te prawa zachować. Ta dygresja związana jest z moim zamierzeniem, by wskazać, że niesłusznie uchylone przepisy podpierały moje poglądy i stanowiły, że starsi bibliotekarze i kustosze w uczelniach wraz z bibliotekarzami dyplomowanymi, to „bibliotekarze naukowi", to osoby, które oprócz określonych uprawnień mają także obowiązki, m. in. obowiązki

[7] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej. Dz. U. Nr 155 poz. 1112

[8] Art. 132 ust. 1 ustawy: „Prawo o szkolnictwie wyższym". Ważna jest, dla bibliotekarzy dyplomowanych treść całego art. 132. Konieczna jest także wiedza o treści art. 111, chociaż przepisy te nie odnoszą się bezpośrednio do bibliotekarzy dyplomowanych

twórcze. To pracownicy bibliotek zobowiązani do kreatywności, do uczestniczenia w działalności dydaktycznej i naukowej uczelni, biblioteki naukowej, do autorstwa nie tylko wykładów (np. na szkoleniach z przysposobienia bibliotecznego i z podstaw informacji naukowej), referatów (na konferencjach itp.), ale także artykułów nie tylko w czasopismach bibliotekarskich.

Regulacje dotyczące zawodu bibliotekarza są zdecydowanie niespójne. W „Klasyfikacji zawodów i specjalności" stanowiącej załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r.[9] zamieszczone zostały definicje pojęć „zawód" i „specjalność". Wymienione w tym akcie „zawody bibliotekarskie" są zupełnie inne, niż te, o których stanowi ustawa o bibliotekach[10]. Dodać trzeba, że także inaczej na ten temat mówi ustawa „Prawo o szkolnictwie wyższym" (art. 113 i przepisy wykonawcze), która inaczej niż w ustawie o bibliotekach określa stanowiska bibliotekarskie, inaczej niż w przepisach wykonawczych do ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej stanowi o stanowiskach i kwalifikacjach bibliotekarzy, w tym także o bibliotekarzach dyplomowanych.

Wniosek końcowy:

„Bibliotekarze naukowi" (bibliotekoznawcy, w rozumieniu obowiązujących przepisów) to osoby aktywnie uczestniczące w działalności naukowej i dydaktycznej biblioteki. Do tej grupy pracowników należy zaliczyć obok bibliotekarzy dyplomowanych także kustoszy i starszych bibliotekarzy. Ci bibliotekarze powinni być twórcami, autorami - m.in. referatów na naszych, bibliotekarskich konferencjach, jak też artykułów w czasopismach, osobami uczestniczącymi w zespołach twórców, tak w bibliotekach, jak i w innych jednostkach organizacyjnych uczelni.

---

[9] Dz. U. 2004 nr 256 poz. 2644

[10] Art. 29. „*1. Pracownicy zatrudnieni na stanowiskach bibliotekarskich powinni posiadać kwalifikacje bibliotekarskie. Tworzą oni grupę zawodową bibliotekarzy. 2. Do pracowników, o których mowa w ust. 1, należą: 1) pracownicy służby bibliotecznej: młodszy bibliotekarz, bibliotekarz, starszy bibliotekarz, kustosz i starszy kustosz, 2) bibliotekarze dyplomowani: asystent, adiunkt, kustosz dyplomowany, starszy kustosz dyplomowany. 3. W bibliotekach mogą być zatrudnieni, w razie potrzeby, specjaliści innych zawodów związanych z działalnością biblioteczną. 4. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w porozumieniu z właściwymi ministrami określi, w drodze rozporządzenia, wymagania kwalifikacyjne uprawniające do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach oraz tryb stwierdzania tych kwalifikacji."*

Mgr Dorota Mor
Warszawa - Wolters Kluwer

NOWOŚCI NA OVID SP

Ovid Technologies jest częścią globalnego biznesu Wolters Kluwer działającą w sektorze Health (Medical Research). Ovid należy do wąskiego grona światowych liderów wśród dostawców publikacji naukowych oraz rozwiązań technologicznych dla bibliotek i środowisk naukowych oraz medycznych. Na zaawansowanej technologicznie, specjalistycznej platformie OvidSP, firma dostarcza ponad 1200 e-czasopism, blisko 360 baz danych oraz przeszło 4000 e-książek oferowanych zarówno jako pojedyncze tytuły oraz w postaci ponad 60 kolekcji. Dodatkowo oferta Ovid bogata jest w nowoczesne narzędzia: multiwyszukiwarki, narzędzia linkujące, lista czasopism AdoZ czy interaktywne atlasy oraz profesjonalne usługi: szkolenia, prezentacje itp. Obecnie Ovid obsługuje kilkanaście milionów użytkowników na całym świecie. Są to głównie pracownicy i studenci akademiccy, pracownicy służb medycznych i korporacji, którzy oczekują szybkich i precyzyjnych odpowiedzi na istotne pytania, stawiane w procesie badawczym.

Przeważającą część oferowanych przez Ovid źródeł stanowią publikacje z zakresu nauk medycznych, farmaceutycznych, biologicznych i rolniczych co jest wynikiem swoistej ewolucji firmy, której początek datuje się na rok 1988. Wśród wydawnictw dostępnych w ofercie nie brakuje jednak również tych reprezentujących inne dziedziny nauki jak nauki techniczne czy humanistyczne a jedną z najważniejszych funkcjonalnością platformy OvidSP jest z całą pewnością możliwość przeszukiwania jednocześnie wielu baz danych, czasopism i książek sygnowanych przez najważniejszych światowych wydawców, w tym należącego do Ovid wydawnictwa Lippincott Williams & Wilkins.

Dnia 18 maja 2011 roku firma Ovid Technologies wprowadziła na rynek nowe narzędzie kliniczne Ovid MD, zawierające unikatowe informacje z zakresu Evidence Based Medicine do zastosowania przy łóżku chorego.

Ovid MD jest narzędziem stworzonym przez lekarzy i dla lekarzy. Ponieważ w swoim zamyśle twórcy Ovid MD chcieli stworzyć narzędzie o przejrzystym i wygodnym interfejsie okno wyszukiwawcze na pierwszy rzut oka przypomina wyszukiwarkę Google.

Praktykujący lekarze/klinicyści potrzebują otrzymywać jak najświeższe oraz najbardziej trafne i sprawdzone informacje w jak najkrótszym czasie. Takie wyszukiwanie zapewnia Technologia FAST, a użytkownik otrzymuje wyniki posortowane wg adekwatności klinicznej (objawów klinicznych, sposobu leczenia, diagnostyki) z automatycznym zawarciem synonimów. Jest to możliwe dzięki zastosowaniu słowników kontrolowanych Lexi, które zawierają tysiące synonimów, dzięki czemu w wyniku wyszukiwania otrzymamy nie tylko rekordy stricte związane z naszym zapytaniem, ale również rekordy zawierające synonimy, a to oznacza, że nasze wyniki będą bardziej wyczerpujące dane zagadnienie.

Ovid MD jest jedynym narzędziem wspierającym praktyczną wiedzę klinicystów, które w jednym miejscu integruje światowej klasy literatutę kliniczną pochodzącą m.in. z Up to date Review, wysokoimpactfaktorowanych czasopism oraz źródeł Evidence Based Medicine.

Jednocześnie Ovid MD zapewnia linkowanie do pełnych tekstów będących w prenumeracie użytkownika czy Narodowej Licencji.

Narzędzie Ovid MD jest dostępne w dwóch wersjach: Core Collection i Extended Collection.

Kolekcja OvidMD Core zawiera:

- Platforma OvidMD
- EBM Guideline (Clinical Guidelines)
- UpToDate reviews
- Current Opinion Journal Package
- Medical Calculators
- A to Z Drug Facts (Fact and Comparisons)
- Patient Handouts
- National Guidelines Clearinghouse
- Medline

Kolekcja OvidMD Extended zawiera:

- OvidMD Core Collection
- 5 minute Clinical Consult Books
- Review of Natural Products
- Transplant Library

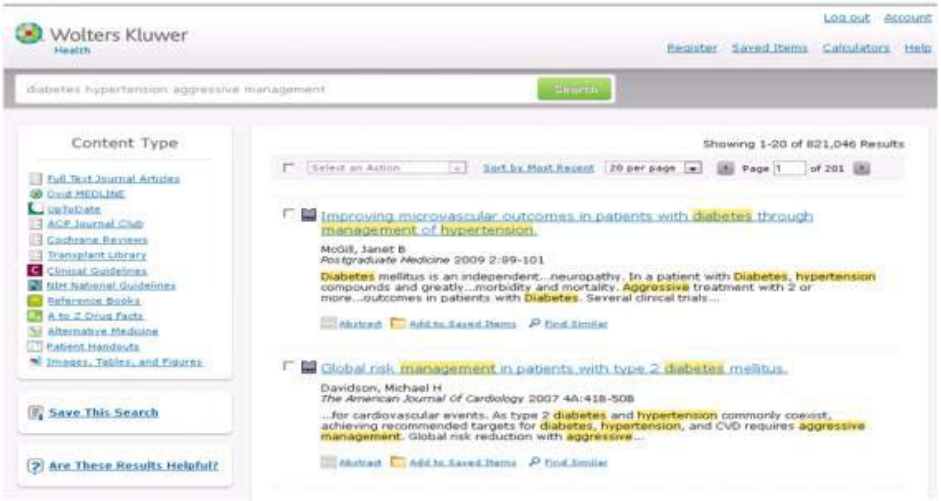

Zawartość poszczególnych źródeł:

- EBM Guideline (Clinical Guidelines)- oparte na dowodach naukowych wytyczne postępowania klinicznego łączące najlepsze dostępne dowody związane z diagnozą, zarządzaniem leczeniem i lekami, redagowane przez lekarzy i aktualizowane co kwartał.
- UpToDate Reviews- narzędzie z zakresu sprawdzonej informacji klinicznej
- Current Opinion Journal Package – 11 tytułów
- Medical Calculators- pozwalają na wprowadzanie własnych danych i obliczanie na ich podstawie m.in. dawkowania leków
- A to Z Drug Facts (Fact and Comparisons) – leksykon leków zawierający niezbędne informacje na temat substancji czynnych, dawkowania, reakcji z innymi substancjami i informacje dla pacjenta
- Patient Handouts- informacje dla pacjentów napisane przystępnym językiem, informacje pełnotekstowe pochodzące z UTD i relay Health
- National Guidelines Clearinghouse- sprawdzone klinicznie zalecenia praktyki lekarskiej, zebrane przez Agencję do spraw jakości opieki zdrowotnej i badań w Stanach Zjednoczonych, umożliwia również wyszukiwanie wg indeksów chorób i terapii
- Medline – najważniejsze na świecie źródło informacji z zakresu biomedycyny
- 5 minute Clinical Consult Books – kolekcja 13 tytułów kompendiów z różnych dziedzin medycyny stworzone na podstawie doświadczenia klinicznego 950 lekarzy
- Review of Natural Products-informacje nt zalecanego stosowania środków farmakologicznych oraz innych preparatów pochodzenia naturalnego. Dostarcza

informacje z zakresu botaniki, chemii, farmakologii, toksykologii, zastosowania klinicznego oraz informacje dla pacjenta. Zawiera ponad 350 monografii.

– Transplant Library – pełnotekstowa baza zawierająca informacje z zakresu EBM na temat wszystkich aspektów dotyczących przeszczepów narządów. Zawiera ponad 5000 referencji wraz z RCT- rygorystycznymi ustaleniami związku przyczynowo skutkowego pomiędzy skutecznością leczenia, a oceną efektywności kosztów.

Ovid MD to narzędzie zawierające szereg udogodnień np. możliwość bezpośredniego dostępu do plików graficznych z danego wyszukiwania, dostęp do pełnego tekstu w formacie PDF, linkowanie do źródeł kliniczych oraz pełnotekstowych będących w prenumeracie instytucji.

Ovid MD to narzędzie , które zaspokaja potrzeby zarówno klinicystów jak i naukowców. Klinicyści w ciągu 5-15 min mają mozliwość precyzyjnego wyszukania interesującej ich informacji klinicznej. Jednocześnie naukowcy docenią to narzędzie za integrację z Ovid SP oraz integrację innych źródeł dostępnych w ich instytucji.Tak więc zarówno klinicyści jak i naukowcy znajdą mnóstwo wartościowych informacji dla siebie.

Dostęp do Ovid MD odbywa się na podstawie adresów IP i jest nieograniczony.

Zapraszamy do korzystania z bezpłatnego 30 dniowego dostepu do OvidMD.

OvidMD - Specjalna promocja w 1 roku prenumeraty

Zespół Ovid Technologies

Mgr Marzena Kowalska
Toruń - UMK
Bydgoszcz - US

PRACOWNICY NAUKI I ICH PUBLIKACJE NAUKOWE - CZY PODDAJĄ SIĘ OBIEKTYWNEJ OCENIE? OD TRADYCYJNYCH OCEN *PEER REVIEW* DO ANALIZ BIBLIOMETRYCZNYCH - PRÓBA SYSTEMATYZACJI DOTYCHCZASOWYCH ASPEKTÓW METOD I STANOWISK

Abstract

Employees of science and scientific publications – can they be objectively assessed? From the traditional peer review ratings to bibliometric analysis - an attempt to systematize the existing aspects, methods and positions / Marzena Kowalska (Statistical Office in Bydgoszcz) Undoubtedly, it is difficult to make an objective and unambiguous assessment of creative work, which includes academic achievements. Today, it is especially important, since the publication of a scientific assessment involves evaluation of teaching staff, and thus the assessment of the institute and the whole university. The aim of this paper is to systematize and present used methods, ways and aspects of the evaluation scientific publications and scientists themselves - traditional methods and quantitative methods. In both cases, it presents their advantages and limitations, strengths and weaknesses. Among the traditional qualitative methods there are characterized descriptive opinions and reviews (peer reviews) carried out by experts of the field of science. There are presented the principles, rules and ingredients to create such review, which by some circles of scientists are considered as a reliable tool for the evaluation of scientific publications. The paper also brings arguments and examples, which do not allow to treat opinions as a faithful measure of „publication quality" and the impact of the author. This subjectivity and unreliability has led to the emergence and development of quantitative methods based on the collection, processing, analyzing and interpreting the relevant benchmarks that characterize publications, achievements and qualifications assessed. Bibliometric analysis provides a high degree of objectivity in evaluations, but it also meets with the criticism of many scientists who disagree with the use of quantitative indicators to evaluate scientific work and research, and also their position and arguments are devoted. It is necessary to discuss whether and to what extent numerical indicators can be used to assess the value of scientific work, and thus the assessment of scientific workers. In assessing the achievements of scientists, number of their publications and number of citations should be used with caution, and the figures should be subjected to substantive studies, since neither the methods of qualitative or quantitative is not in itself guarantee of a fair and objective evaluation of scientific achievements and the researcher - this assumption is also proved during the withdrawal. Therefore the optimal becomes a combination of both methods. This means that merit should be judged both in a qualitative way, as well as quantitatively, focusing not only on the number of publications, but also on the outstanding results achieved in the varied career. In this respect, there is also examined the assessment procedures used in the Polish scientific life, particularly by the Ministry of Science and Higher Education and the authorities cooperating with Ministry.

Streszczenie

Niewątpliwie trudno jest dokonać obiektywnej i jednoznacznej oceny pracy twórczej, do której zalicza się dorobek naukowy. Obecnie jest to szczególnie ważna kwestia, bowiem ocena publikacji naukowej pociąga za sobą ocenę pracownika nauki, a co za tym idzie ocenę instytutu i uczelni. Celem

referatu jest usystematyzowanie i przedstawienie dotychczas stosowanych metod, sposobów i aspektów oceniania publikacji naukowych oraz samych naukowców – metod tradycyjnych oraz rosnących w popularność metod ilościowych. W obu przypadkach przedstawione zostaną ich zalety oraz ograniczenia, uwidocznione mocne oraz słabe strony. Wśród tradycyjnych metod jakościowych scharakteryzowane zostaną przede wszystkim opinie i recenzje opisowe (*peer reviews*) dokonywane przez ekspertów danej dziedziny nauki. Przedstawione zostaną zasady, reguły i składniki tworzenia takich recenzji, które przez niektóre kręgi naukowców uznawane są za wiarygodne narzędzie oceny publikacji naukowych. W referacie wytoczone zostaną także argumenty i przykłady, które nie pozwalają traktować opiniowania uczonych jako wiernej miary „jakości publikacji" czy wpływu autora. Owa napotykana subiektywność i nierzetelność w ocenach dokonywanych przez uczonych zajmujących się określoną dziedziną nauki doprowadziła do wykształcenia i rozwoju metod ilościowych opartych na gromadzeniu, przetwarzaniu, analizowaniu i interpretowaniu odpowiednich wskaźników liczbowych charakteryzujących publikacje, osiągnięcia i kwalifikacje ocenianych. Analiza bibliometryczna choć zapewnia duży stopień obiektywizmu w dokonywaniu ocen, to jednak spotyka się z krytyką wielu ludzi nauki, którzy nie zgadzają się ze stosowaniem choćby wskaźników cytowalności do oceny prac naukowych i naukowców; i również ich stanowisku i argumentom zostanie poświęcone wiele uwagi podczas referatu. Należy bowiem dyskutować czy i na ile można stosować wskaźniki liczbowe w celu oceny wartości prac naukowych, a tym samym oceny pracowników nauki. Oceniając dorobek naukowców, liczby ich publikacji oraz cytowań powinno się używać z dużą ostrożnością, a dane liczbowe należy poddawać rzetelnemu opracowaniu merytorycznemu, bowiem ani metody jakościowe, ani ilościowe nie gwarantują same w sobie rzetelnej i obiektywnej oceny dorobku naukowego i samego badacza - to założenie będę starała się udowodnić podczas planowanego wystąpienia. Optymalnym zatem staje się połączenie obu metod. Oznacza to, że oceny zasług należy dokonywać zarówno w sposób jakościowy, jak też ilościowy, koncentrując się nie tylko na liczbie publikacji, lecz także na wybitnych wynikach osiągniętych w trakcie zróżnicowanej kariery naukowej. Pod tym kątem postaram się również przeanalizować procedury oceniania stosowane w polskim życiu naukowym, szczególnie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz organy z nim współpracujące.

Angielskie peer review ma nieco inne znaczenie niż przypisywane mu polskie tłumaczenie recenzja naukowa. Podkreśla on, że recenzentami są wybrane osoby ze środowiska naukowego mające szczegółową wiedzę z danego działu nauki. W szczególności recenzja naukowa jest podstawowym narzędziem w czasopismach naukowych, gdzie stanowi kluczowy element systemu akceptowania i wyboru publikacji do druku. System ten opiera się na anonimowości i niezależności recenzentów, co ma przede wszystkim zachęcić do nieskrępowanej krytyki. Kompetentne i rzetelne recenzowanie prac naukowych i wszelkich innych dokumentów o charakterze akademickim ma decydujący wpływ nie tylko na poziom uprawiania nauki, ale także buduje i stanowi źródło autorytetu społecznego środowisk naukowych. Recenzje naukowe są również określane jako narzędzie, które „pervades science from beginning to end", czyli przenika naukę od jej początku do samego końca (Scott 2007: 828).

Recenzje naukowe – wzajemna ocena przedstawicieli danej dziedziny nauki jest nadal najpopularniejszym, dominującym sposobem kontroli jakości pracy twórczej, z którą mamy do czynienia w trakcie zatwierdzania badań i publikowania ich rezultatów, czy to w formie artykułu, publikacji naukowej, czy na konferencjach.

Pomimo swej tradycji w zbyt wielu przypadkach jawi się ona jako dość niedoskonały sposób oceny, dostrzega się bowiem i dekonspiruje niedbalstwo w zakresie wykrywania błędów przez recenzentów, ich powolność w pracy, powierzchowność i pobieżność w dokonywaniu ocen przy jednoczesnej (częstej) kosztowności dokonywania takich czynności. Praktyka recenzowania i opiniowania prac naukowych – a co za tym idzie pracowników nauki, narażone są na liczne niemoralne, złej jakości, a w rezultacie szkodliwe formy: konflikt interesów, kumoterstwo i nepotyzm, stronniczość powstająca na tle instytucjonalnym i merytorycznym, niedbalstwo i niekompetencje recenzentów. Dlatego też Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego dbając o wysoki poziom procedur recenzyjnych jako koniecznego warunku uprawiania nauki i jednocześnie mając na celu przeciwstawienie się patologiom pojawiającym się w owym procesie w 2011 roku wydało, a obecnie propaguje i rozpowszechnia przez centralne instytucje działające na rzecz nauki dokument: „Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce", który poprzez „wskazanie zasad właściwego postępowania recenzyjnego" ma przeciwstawić się wspomnianym nieprawidłowościom i deformacjom procesu recenzowania, zapewniając tym samym fundament dla prawidłowego rozwoju nauki. „Składający się z dwóch części dokument zawiera przede wszystkim zalecenia dotyczące rzetelnego przeprowadzania procedur recenzyjnych w nauce przez instytucje prowadzące badania naukowe lub wspomagające naukę (część I) oraz zalecenia, którymi powinni kierować się recenzenci (tamże). Należy zatem przytoczyć w tym miejscu rzetelnie zdefiniowane w dokumencie powinności podmiotu zamawiającego i przyjmującego recenzję (prowadzącego postępowanie z udziałem procedury recenzyjnej):

1. Właściwy dobór recenzentów – wymagane jest dobieranie recenzentów jak najbardziej kompetentnych w danej dziedzinie
2. Umowy o przygotowanie recenzji – powinny w wysokim stopniu uprawdopodabniać ich rzetelność i terminowość, a recenzje niezgodne z umową nie powinny być przyjmowane
3. Niezależność opinii recenzentów – niedopuszczalne jest sondowanie opinii recenzenta lub wywieranie na niego nacisków – zarówno w okresie poprzedzającym zawarcie umowy o przygotowanie recenzji, jak i w czasie jej wykonywania przez recenzenta
4. Konflikt interesów w postępowaniu recenzyjnym – recenzent i autor recenzowanego dzieła nie powinni pozostawać w bliskich relacjach osobistych ani zawodowych
5. Wynagrodzenie za sporządzenie recenzji – powinno odpowiadać pracy, jakiej zamawiający recenzję oczekuje od recenzenta, jak również przyjętym zwyczajom
6. Poufność w procedurach recenzyjnych – procedura recenzyjna powinna przebiegać z zachowaniem zasad poufności, zwłaszcza na etapie gromadzenia

recenzji, jednak we właściwym momencie recenzje powinny stać się jawne dla wszystkich członków gremium przeprowadzającego procedurę, w niektórych przypadkach (doktoraty i habilitacje) również jawne publicznie
7. przypadki sporne w postępowaniu recenzyjnym – należy powoływać dodatkowych recenzentów w przypadkach spornych lub skomplikowanych oraz należycie respektować opinie wszystkich recenzentów
8. nieprawidłowości i nadużycia w procedurach recenzyjnych – wszelkie podejrzenia dotyczące możliwych nieprawidłowości bądź nadużyć powinny być traktowane z całą powagą i wyjaśnione zanim zakończy się postępowanie z udziałem procedury recenzyjnej

Część II odnosi się do powinności recenzentów:

1. kompetencje recenzentów – specjalista otrzymujący propozycję przygotowania recenzji zobowiązany jest starannie ocenić swoje kompetencje merytoryczne oraz praktyczne możliwości sporządzenia recenzji w wyznaczonym czasie, a w razie wątpliwości w tym zakresie poniechać recenzowania
2. konflikt interesów stron postępowania recenzyjnego – nie wolno podejmować się roli recenzenta w warunkach występowania konfliktu interesów lub zachodzenia okoliczności sprawiających, że o taki konflikt interesów strony postępowania mogą być podejrzewane
3. dopełnienie obowiązków formalnych recenzentów – jeśli nie zaistnieją szczególne i nieprzewidziane okoliczności nie wolno rezygnować z przygotowania recenzji po podpisaniu umowy w tej sprawie
4. rzetelność i uczciwość w sporządzaniu recenzji – recenzent musi dokładnie zapoznać się z recenzowanym dziełem i dochować wszelkich starań, aby rzetelnie i uczciwie ocenić jego wartość profesjonalną i poznawczą, samodzielność i nowatorstwo, stosownie do aktualnego stanu reprezentowanej przez siebie dyscypliny nauki oraz wymagań stawianych recenzentom w ramach danego typu postępowania
5. spójność i rzeczowość recenzji – recenzja powinna być logicznie spójna i utrzymana w tonie rzeczowym, nie może być zdawkowa, a jej konkluzje powinny być jasne i jednoznaczne
6. sumienność i dyskrecja recenzentów – nie należy konsultować się z innymi recenzentami ani nie udzielać informacji na temat swoich opinii i zamiarów

Podążając za dość powszechnie przyjętym założeniem, że w głównej mierze poprzez publikacje naukowcy mogą przekazać swoją wiedzę, wyniki badań czy efekty i wnioski przemyśleń uwidacznia się pewien „wzór" potocznego myślenia, że to one są podstawowym i zasadniczym składnikiem dorobku uczonego. Jednakże ilość publikowanych prac nie może być nadrzędnym i wiodącym wyznacznikiem dorobku i jego znaczenia. Pomimo to stale recenzje naukowe stosuje się do oceny wartości prac naukowych, a tym samym oceny pracowników nauki. Kwestia ta wywołuje

kontrowersje i fale dyskusji, w których eksponuje się szereg problemów związanych ze stosowaniem jakościowych metod oceny, jako kryterium oceny publikacji i pracowników nauki. Akcentowane są choćby wspomniane już słabości takie jak subiektywność, niekompetencja, lub nierzetelność opinii recenzenta. Jednak system recenzowania stał się już tak powszechny, że jak to ujął Edwin Bendyk w artykule „Nauka, krytyka systemu recenzji" „nikt nie pyta, czy ma on jeszcze sens" (Bendyk 2009). Opierając się na komentarzu Michaela Nielsena – jednego z pionierów obliczeń kwantowych, wymienić można trzy podstawowe mity czy ułudy, które nawarstwiły się wokół recenzji naukowych, a które, niestety często błędnie, gwarantują im powszechne uznanie i popularność. Po pierwsze to przekonanie, że system recenzowania ma niezwykle długą tradycję. W rzeczywistości jego początki związane są z działalnością Royal Society w Londynie z 1752 roku (Kronick 1990: 1321). W większości czasopism naukowych recenzowanie artykułów czy innych publikacji nie było czynnością obowiązkową i powszechnie obowiązującą, system ten upowszechnił się dopiero w drugiej połowie XX wieku. Upowszechnienie to nastąpiło głównie w wyniku postępującej specjalizacji nauki, co powodowało, że redaktorom coraz trudniej było podejmować świadome decyzje dotyczące tego co jest cenne i warte publikowania. Coraz większy nacisk kładziono także na słuszność decyzji dotyczącej możliwości opublikowania pracy, w kontekście jej własności – autorstwa, nagród i grantów dla jej autorów. Czynniki te spowodowały znaczny wzrost liczby dokumentów, publikacji, a jednocześnie przyczyniły się do zwiększenia siły mechanizmów ich filtrowania i kontroli, takich jak recenzowanie. Drugim mitem dotyczącym znaczenia recenzji naukowych jest przekonanie i przeświadczenie, że poprzez wstępną weryfikację i ewaluację zwiększają one jakość prowadzonych badań naukowych. Zdaniem Nielsena kwestia wiarygodności recenzji naukowych powinna być poddana w wątpliwość, bowiem w pewnym stopniu blokuje i tłumi badania i prace innowacyjne, nieznanych jeszcze i nie cenionych naukowców. Istnieją liczne przypadki, kiedy recenzenci najlepszych tytułów naukowych nie byli w stanie ujawnić zawczasu słynnych później skandali naukowych (Nielsen 2008). Z kolei recenzenci godząc się na publikację tylko prace uczonych „dużego kalibru", publikując wyłącznie teksty ważne i płodne, utwierdzają w środowisku przekonanie, że to co jest sygnowane nazwiskiem danego „wielkiego" uczonego jest zawsze warte uwagi. To zaś z kolei wzmacnia pełnioną przez nich funkcję społeczną „ogniskowania uwagi". Im bardziej inni badacze interesują się ich pracami, tym bardziej z nich korzystają i tym wnikliwsze są ich reakcje. Zatem publikacje wybitnych uczonych mają większą wartość stymulującą niż podobne prace, ale przedstawione przez mniej znanych i cenionych badaczy. A takie sytuacje mogą niewątpliwie stać się szkodliwe dla rozwoju nauki, gdyż choć wybitni uczeni mogą być bardziej skłonni do dokonywania istotnych odkryć i łatwiejszego/prostszego ich publikowania to przecież nie są pod tym względem jedyni – przecież żaden uczony nie zaczął swojej kariery już jako wybitny naukowiec (Kozłowski

2001: 24). Recenzenci zatem doskonale potrafią blokować postęp nauki, o czym przekonało się wielu noblistów, których prace zostały odrzucone. I tak George Zweig miał problemy z opublikowaniem artykułu ogłaszającego odkrycie kwarków, Krebs nie mógł przebić się z artykułem o cyklu kwasu cytrynowego. Dość długa lista takich niepowodzeń sugeruje, że system peer review nie dość, że nie spełnia podstawowego warunku – nie chroni przed oszustwami, to jeszcze na dodatek może wstrzymać rozwój nauki przez tępienie prac najbardziej innowacyjnych. W końcu Nielsen zarzuca systemowi peer review, że stał się w nauce wyrocznią orzekającą o prawdzie i fałszu rezultatów badań, gdy tymczasem jest to tylko jedno z narzędzi technicznych mających służyć upowszechnianiu wyników. Prawda naukowa powstaje natomiast w wyniku prób powtarzania rezultatów innych oraz podczas prób falsyfikowania zastanej wiedzy. Skoro jednak tak, powstaje pytanie czy przykładanie zbyt silnej wagi do systemu recenzenckiego ma sens inny, niż biurokratyczny, gdyż takie są wymogi kariery naukowej - by mieć publikacje w recenzowanych pismach (Bendyk 2009). Zaś aby ją uzyskać publikacja musi przejść następującą, długą drogę:

- autor publikacji wysyła manuskrypt artykułu (zwykle w formie elektronicznej) do edytora
- edytor dokonuje wstępnej oceny publikacji i może ją odrzucić, gdy np. nie spełnia ona podstawowych wymogów językowych czy tematycznych
- wstępnie zaaprobowany manuskrypt jest wysyłany do 1–3 recenzentów, którymi są zwykle naukowcy zajmujący się tą samą lub bardzo pokrewną tematyką; niekiedy z manuskryptu usuwane są informacje umożliwiające identyfikację autorów publikacji w celu uniknięcia podejrzeń o stronniczość recenzji; praktykowane bywa także wykluczenie niektórych recenzentów przez autora, z którymi może on być w konflikcie personalnym lub zawodowym
- recenzenci, działając zupełnie niezależnie od siebie, oceniają publikację i wysyłają swoje oceny edytorowi
- edytor na podstawie ocen podejmuje decyzję o odrzuceniu publikacji, przyjęciu jej do druku lub odesłaniu jej do autora w celu naniesienia poprawek; w tym ostatnim przypadku, edytor razem z publikacją odsyła autorowi teksty recenzji – po usunięciu z nich informacji o tożsamości recenzentów
- autor po otrzymaniu recenzji z uwagami krytycznymi ma obowiązek się do nich ustosunkować i ewentualnie nanieść w tekście publikacji odpowiednie zmiany
- poprawiony tekst publikacji wraz z odpowiedziami na uwagi recenzentów autor ponownie wysyła do redakcji, po czym edytor podejmuje ostateczną decyzję o odrzuceniu bądź przyjęciu publikacji do druku
- w przypadku, gdy recenzenci przedstawią sprzeczne opinie lub gdy zachodzi uzasadniona obawa co do ich rzetelności, edytor może powołać kolejnego

recenzenta[1]

System recenzji naukowych opiera się na zasadzie domniemania uczciwości autorów prac i niestety jak już wspomniałam nie jest zbyt wyczulony na wykrywanie fałszerstw, plagiatów itp. Gdy jednak publikacja opisuje eksperymenty lub podaje dane, które mają potwierdzać kontrowersyjne tezy, wówczas po wydrukowaniu publikacji znajdują się badacze, którzy starają się te badania zweryfikować. Tak więc większość oszustw, wcześniej czy później, wychodzi na jaw (tamże).

Wyznaczając niezaprzeczalne zalety ocen jakościowych za profesorem Andrzejem Ziabickim można uznać, że jej wartością jest przede wszystkim indywidualne podejście do ocenianego, recenzowanego podmiotu. Profesor Ziabicki podkreśla, że tylko opisowa recenzja umożliwia ocenę tak niewymiernych cech jak wartość i znaczenie dorobku naukowego, zaś trudności związane z subiektywnością czy niekompetencją można częściowo usunąć przez staranne przygotowanie kwestionariusza oceny, który zasadniczo w swej funkcji ma pełnić podobną rolę do wyboru decydujących wskaźników w ocenie ilościowej. Pytanie „czy X wniósł poważny wkład do nauki? Oceń w skali od 1 do 5" nie daje żadnej miarodajnej informacji o dorobku uczonego, zaś zastąpienie tego pytania formą „na czym polega oryginalność i wartość pracy X i jak się ona ma do osiągnięć innych autorów; podaj przykłady z literatury światowej" pozwala już zorientować się czy recenzent zna przedmiot, a równocześnie uniemożliwia mu wydanie oceny wymijającej czy nieprecyzyjnej. Jak to zostało już powiedziane pożądane jest także powierzenie recenzji kilku specjalistom, krytyczne analizowanie ich odpowiedzi, nigdy nie uśrednianie punktów, a także dyskusja pomiędzy recenzentami i zespołem oceniającym (Ziabicki 2002: 40).

Jednak badań naukowych jest obecnie tak wiele, a ich treść poznawcza i tematyka są tak złożone i specyficzne, że osobista wiedza i doświadczenie recenzentów naukowych wydają się już nie wystarczającym narzędziem dla zrozumienia tendencji zmian i podejmowania zawsze trafnych decyzji. W ostatnich latach wielką popularność zyskały metody ilościowe porównujące wskaźniki liczbowe charakteryzujące osiągnięcia i kwalifikacje ocenianych. Często ich popularność jest wynikiem rozczarowania metodami jakościowymi, subiektywnością czy nierzetelnością takich ocen, ale także wynikiem złudzenia, że ocena oparta na danych ilościowych będzie miała charakter bezwzględny i obiektywny. Ziabicki sugeruje także, że motywacją do wykorzystywania ocen ilościowych jest pewne asekuranctwo - ostateczna ocena będzie bowiem automatycznie wynikać z odpowiednio przetworzonych wskaźników, a nie z odpowiedzialnej decyzji oceniającego (tamże: 37).

Ilościowe metody oceny naukowców i ich dorobku opierają się na wykorzystaniu jednego podstawowego wskaźnika liczbowego, lub zbioru wskaźników sumowanych z odpowiednimi wagami statystycznymi. Ocena jednowskaźnikowa nie daje

[1] Patrz: http://www.geoca.netieu.eu/Przyr:Recenzja_naukowada.htm

wiarygodnej informacji o dorobku naukowym uczonego, operowanie większą liczbą wskaźników obiektywizuje ocenę i pozwala uwzględnić różne formy aktywności uczonego. Jednak nazbyt szczegółowy i obszerny zbiór wskaźników prowadzić może do trudności interpretacyjnych i zaciemniania obrazu wyników osoby ocenianej (Szapiro 1995: 211). Stworzenie jednego, syntetycznego miernika, pozwalającego oceniać osiągnięcia naukowe pracowników jest zatem zadaniem trudnym, ale chyba nie niemożliwym.

Do oceny autorów pracujących naukowo oraz oceny efektów ich prac w połowie ubiegłego stulecia zaczęto sukcesywnie stosować najbardziej znane mierniki baz Institute for Scientific Information oparte na cytowalności czasopism (Impact Factor, indeksy: Hirscha i Egghe dla czasopism) i cytowalności naukowców (ogólna liczba cytowań autora, liczba cytowanych prac autora, indeksy: Hirscha i Egghe dla naukowców). Cytowalność bowiem, uznawana za obiektywną miarę jakości czasopisma i jakości pracy naukowej, stanowi podstawę ocen bibliometrycznych, komponent ocen parametrycznych, a także punkt odniesienia przy weryfikacji ocen opartych na opiniach ekspertów (Osiewalska 2008). Piotr Nowak w książce „Bibliometria, webometria. Podstawy, wybrane zastosowania" analizując bibliometryczne metody oceny autora skupia się w głównej mierze na wskaźniku impact factor autora, rozumianego jako suma IF czasopism, w jakich autor publikował (Nowak 2008: 132).

Jednak stosowanie go w ocenie pracy uczonych ma wielu przeciwników. W Polsce temu problemowi uwagę poświęcił analityk bibliometrii, prof. fizyki Andrzej Kajetan Wróblewski, który w następujący sposób ocenia wskaźnik: „wydaje mi się, że wiara w stosowalność IF jako wskaźnika jakości dokonań badaczy bierze się z nieuzasadnionego przekonania, że rozkład liczby cytowań w danym czasopiśmie jest bardzo wąski i jednoznacznie związany z wartością IF (…) gdyby tak istotnie było, to parametr IF byłby idealnym narzędziem bibliometrycznym. W rzeczywistości jednak rozkład liczby cytowań jest inny: niezależnie od wartości IF w każdym czasopiśmie mamy wykładniczo spadające „tło" oraz „ogon" prac cytowanych znacznie więcej razy. Wiadomo, że w ogólności rozkład liczby cytowań jest bardzo skośny, to znaczy, że większość cytowań w danej dziedzinie odnosi się do bardzo niewielkiej części publikacji" (Wróblewski 2001: 15). W tej sytuacji stosowanie wskaźnika wpływu autora do wartości szacowania wartości samych uczonych nie jest właściwe. Nie ma bowiem gwarancji, że artykuł opublikowany w czasopiśmie naukowym o wysokim IF faktycznie był często cytowany. Prof. Wróblewski stawia hipotezę, że do postępu nauki przyczyniają się głównie te stosunkowo nieliczne prace z „ogona" rozkładu, zaś wykładnicze „tło" skupiające większość publikowanych na świecie prac, jest w pewnym sensie złem koniecznym. Wobec dużego procentu jaki we wszystkich czasopismach stanowi „tło" prac mało lub wcale cytowanych, a więc zapewne niewiele wnoszących do nauki, sam fakt opublikowania pracy w czasopiśmie o dużej wartości IF nie powinien stanowić podstawy do wyróżniania jej autora. Zatem błędem

zasadniczym jest sytuacja, gdy klasyfikacji i oceny uczonych dokonuje się biorąc za podstawę średni IF czasopism w których publikują, bez zwracania uwagi na to, czy ich prace są w ogóle cytowane.

Jednakże z drugiej strony, jak argumentuje Nowak, wykorzystanie IF autora w klasyfikowaniu badaczy zawiera przekonanie, że nawet jeśli konkretny artykuł nie był często cytowany, to przecież przeszedł on przez sito ostrej selekcji – nie został odrzucony w pierwszym etapie, a wstępnie zaklasyfikowany trafił do rąk recenzentów, którzy dokonali kolejnej selekcji. Wobec tego artykuły takie pod względem merytorycznym, nawet jeśli nie są cytowane, reprezentują wyższy poziom od niecytowanych artykułów z periodyków o niskim IF (Nowak 2008: 133). Należy jednak zwrócić uwagę, że indeksy cytowań odnoszą się do czasopism (tytułów), a nie poszczególnych publikacji (autorów). W ocenie dorobku autorów IF może być wykorzystywany jako wskaźnik cytowalności czasopism, w jakich są zamieszczone ich publikacje. Natomiast informacji o cytowaniach prac danego autora należy szukać w bazach cytowań. Spośród indeksów cytowań stosowany jest przede wszystkim impact factor. Wskazywane są jednak m. in. następujące słabe strony indeksów cytowań:

- oryginalne prace bywają niedocenione i są cytowane dopiero po akceptacji przez środowisko naukowe, dotyczy to prac, które bardzo wyprzedzają swoją epokę - mogą być one później masowo cytowane, ale IF już tego nie wykarze, gdyż obejmuje cytowania tylko z ostatnich dwóch lat,
- prace przeglądowe, mniej wartościowe, niż prace opisujące oryginalne odkrycia są cytowane w porównaniu z nimi dużo częściej
- wskaźnik cytowań często pokazuje nie tyle wartość naukową czasopism (i publikacji) lecz raczej aktualnie panujące mody i trendy w nauce, czasopismo specjalizujące się w dziedzinie, która jest aktualnie modna siłą rzeczy publikuje artykuły, które opisują też „modne" badania, w modnych dziedzinach panuje większy ruch niż w niemodnych, co się przekłada bezpośrednio na liczbę cytowań
- Popełniane są błędy w cytowanych nazwiskach
- Pojawiają się - i są cytowane - nierzetelne prace naukowe

Kolejnym wskaźnikiem służącym ocenie pracy twórczej autora i samego autora jest wskaźnik opierający się na liczbie cytowań uzyskanych przez artykuły ocenianych badaczy. Charakterystyka ta jest ważnym uzupełnieniem liczby cytowań autora. Jest skorelowana z produktywnością autora, jednak nie jest ona silna i miary nie są względem siebie substytucyjne. Wskaźnik ten ma również wielu przeciwników, którzy nie godzą się z oceną naukowców poprzez wskaźniki cytowań. Istnieje bowiem możliwość manipulowania danymi poprzez samocytowanie oraz poprawianie wskaźnika cytowań wewnątrz określonej grupy badaczy poprzez „kręgi wzajemnych cytowań". Zwolennicy zaś argumentują, że samocytowania to wyraz ciągłości procesu

badawczego i wykazują (Garfield) niewielkie możliwości podnoszenia wartości wskaźników przez samych autorów, gdyż większa liczba własnych prac często pociąga za sobą obniżenie ich jakości i zmniejsza szanse na dalsze cytowania (Kamińska-Włodarczyk, Siwiec-Kurczab 2003: 15). Należy jednak także zwrócić uwagę na fakt, że niektórzy autorzy odwołują się do artykułu, który wzbudził ich sprzeciw i chcą go skrytykować, artykuł polemiczny może zatem podnieść cytowalność każdego autora. Błędy stąd wynikające są jednym z najczęściej dyskutowanych zagadnień związanych z własnością danych wykorzystywanych w analizie cytowań.

Zdaniem cytowanego już wiele razy prof. Wróblewskiego dokonując oceny dorobku uczonego i jego samego w zasadzie powinno się liczyć tylko prace, których liczba cytowań znacząco przekracza wspomniane wykładnicze „tło". Granica liczby cytowań może być umowna i zależna od dziedziny nauki, ale warto by było ustalić dla każdej z nich granice liczby cytowań, które podobnie jak tego dokonano w fizyce, określałyby czy dane prace zaliczają się do grupy „głośnych publikacji", „sławnych publikacji", „dobrze znanych", „znanych", „mało znanych" czy w ogóle „nie znanych" publikacji. Wróblewski opowiada się za sytuacją w której należałoby zliczać tylko te prace, których liczba cytowań jest jakąś wielokrotnością średniej w danej dziedzinie (Wróblewski: 25). Jego zdaniem należy podawać wyłącznie liczbę prac „wybitnych" danego autora, które były cytowane więcej razy niż wynosi umowna granica w danej dziedzinie czy specjalności (tamże).

Oceniając dorobek pojedynczych naukowców, liczbę ich publikacji oraz cytowań powinno się używać z dużą ostrożnością, a dane liczbowe uzyskane z baz ISI należy poddawać rzetelnemu opracowaniu merytorycznemu. Pomijając już nawet dość powszechne błędy, zwłaszcza w pisowni nazwisk i czasopism nieanglojęzycznych, luki w bazach danych i przypadkową zbieżność nazwisk autorów, analiza liczb cytowań pojedynczych naukowców nie jest prosta. Ze względów statystycznych łatwiej jest interpretować dane służące porównaniu całych uniwersytetów, poszczególnych dziedzin nauki lub całych krajów (Wittlin, Życzkowski 2003).

Kolejnym istotnym miernikiem oceny pracy twórczej naukowców jest miernik także oparty na cytowalności– indeks Hirscha dla autorów**.** Wskaźnik h w zamierzeniu amerykańskiego fizyka Jorge Hirscha pomyślany był jako wskaźnik służący do mierzenia wpływu autora, Hirsch proponuje następującą jego definicję: „to liczba prac naukowych (publikacji), które uzyskały liczbę cytowań równą lub większą od h. (h=10 oznacza, że każda z 10 najlepiej cytowanych prac (z wszystkich opublikowanych) cytowana była 10 lub więcej razy). Podążając za Hirschem i za wyjaśnieniami autorów portalu ISI, trzeba podkreślić, że podobnie jak innych wskaźników, istniejących od lat na platformie Web of Knowledge i mających szczególne zastosowanie wobec produktów w obrębie Web of Science, indeksu h nie można absolutyzować (Rek 2008). Trzeba bowiem dodać, że zdarza się, że przyjęta metoda obliczania indeksu h odcina dokumenty i pozostawia je pod kreską, mimo liczby cytowań identycznej jak ostatni dokument pozostający nad kreską. Przykładowo, jeśli dla danego zbioru dokumentów *h*=11, to kolejne dokumenty o liczbie cytowań 11 nie są brane pod uwagę, gdyż zachodziłby brak koherencji między liczbą porządkową (12, 13…) a liczbą cytowań

(11). Jednak i tak przy tych i innych zastrzeżeniach indeks h wydaje się godnym polecenia narzędziem do mierzenia i porównywania siły oddziaływania twórczości naukowej poszczególnych badaczy, zespołów, autorów zbiorowych i instytucji: im wyższy wskaźnik liczbowy, tym więcej publikacji danej osoby (lub zespołu) było więcej razy cytowanych w literaturze (tamże). Upraszczając o wyprowadzonej mierze, jakim jest indeks h, można powiedzieć, że jest odpowiednikiem impact factora dla publikujących autorów (istniejąca od lat miara impact factor służy przede wszystkim ustalaniu hierarchii prestiżu wydawców i redakcji.). Z tego też powodu lepiej powinien stosować się do oceny dorobku naukowców niż lista filadelfijska z przypisaną punktacją. W zakresie nas interesującym można zastosowanie indeksu h uznać jako uzupełnienie, wraz z innymi miarami dotychczasowego mechanizmu oceny, (w wersji radykalnej – jako jego zastąpienie). Również i ten indeks stał się przedmiotem wielu żywych dyskusji wśród naukowców, którzy wyliczają jego słabe strony: preferowanie naukowców o dużym stażu naukowym – dyskryminuje zatem naukowców o krótkiej lecz błyskotliwej karierze naukowej - wadą jest konieczność obserwowania osiągnięć naukowych w długim okresie czasu, bo wówczas pojawiają się cytowania i istnieje możliwość opublikowania wielu prac, zwłaszcza często cytowanych. Z tego powodu współczynnik *h* został przez Adama Pronia i Halinę Szatyłowicz nazwany żartobliwie, lecz słusznie, „współczynnikiem dostojeństwa naukowego" (Proń, Szatyłowicz 2006), ponadto wysuwa się zarzuty cytowań negatywnych, czy też utraty informacji o pracy bardzo często cytowanej. Te i inne zarzuty stały się impulsem do dookreślania okresu czasu wyliczania wskaźnika oraz powstania udoskonalonych wskaźników bądź to wspierających h index (jak na przykład *a*-index, definiowany jako średnia liczba cytowań, jakie otrzymały prace, na podstawie których wyliczono *h*-indeks), czy też stanowiących jego przekształcenie (*g*-index definiowany jako największa liczba g prac tego czasopisma, które uzyskały łącznie g^2 cytowań. Przykładowo czasopismo, którego *g*-index = 10, opublikowało 10 artykułów, których łączna liczba cytowań jest nie mniejsza niż 100.). Indeksy te nie są jednak tak popularne jak indeks h (Osiewska 2008).

Tytułem krótkiego podsumowania można za Markiem Kosmulskim uznać, że analiza cytowań jest uznanym i pożytecznym narzędziem oceny pracowników nauki i ich publikacji, chociaż oczywiście ma też wiele wad i ograniczeń. Współczynniki bibliometryczne można potępiać i lekceważyć, ale z takiej postawy, jak twierdzi Kosmulski nic dobrego nie wyniknie (Kosmulski 2010). Ponadto serwis internetowy Fundacji na rzecz Nauki Polskiej podaje, że zwolennicy analiz bibliometrycznych uważają je w gruncie rzeczy za zaawansowaną formę mechanizmu *peer-review*, gdyż cytowania wskazują właśnie na uznanie badacza w środowisku naukowym. Mają ponadto ważną przewagę nad recenzjami, bo są obiektywne, Na rzecz ich stosowania przemawiają wady systemu recenzenckiego. Jednak nawet najżarliwsi orędownicy scjentometrii podkreślają jednak, iż należy stosować ją niezwykle ostrożnie[2].

Istnieją także opinie, że prace naukowe prezentujące bardzo wysoki poziom nie

[2] Patrz:http://www.fnp.org.pl/aktualnosci/aktualnosci/rok_2009/jak_obiektywnie_oceniac_i_porownywac_dorobek_naukowy

powinny podlegać bieżącej ocenie, gdyż określenie ich prawdziwej wartości będzie możliwe dopiero po latach, prof. Ziabicki nazywa je „ocenami historycznymi" – tworzonymi z perspektywy dziesiątków lat przez ludzi nie związanych z ocenianymi twórcami (Ziabicki 2002: 38).

W większości rozwiniętych krajów świata wykorzystywanie analiz bibliometrycznych (zbiór metod statystycznych i matematycznych stosowanych do analizy piśmiennictwa naukowego) do podejmowania decyzji z zakresu polityki naukowo-technicznej ma już bogatą tradycję. Szczególne znaczenie statystyki nauki, techniki i innowacji zostało potwierdzone m. in. w Strategii Lizbońskiej z 2000 roku. Rada Europejska przyjęła wtedy, że „strategicznym celem UE jest doprowadzenie w ciągu następnej dekady do tego, że Unia stanie się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną, opartą na wiedzy gospodarką świata, zapewniającą zrównoważony wzrost gospodarczy, kreowanie nowych miejsc pracy i spójność społeczną". W dokumencie w sposób wyraźny podkreślono m. in. zasadniczą rolę badań, innowacji w rozwoju gospodarczym. (Mojsiewicz 2010: 4).

Działania Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego konsekwentnie zmierzają w kierunku systemu oceny parametrycznej (punktowej) jednostek naukowych.

Tabl. 7.1 Liczba publikacji naukowych i cytowań w poszczególnych krajach w 2008 r.
Table 7.1 *Number of scientific publications and citations by countries in 2008*

LP	KRAJ *COUNTRY*	Publikacje *Publications*	Cytowania *Citations*	Liczba cytowań na publikację *Number of citations per publication*
1	Stany Zjednoczone *United States*	366 401	633 530	1,73
2	Chiny *China*	228 337	121 886	0,53
3	Wielka Brytania *United Kingdom*	118 831	188 435	1,59
4	Niemcy *Germany*	103 758	164 606	1,59
5	Japonia *Japan*	98 768	108 104	1,09
6	Francja *France*	78 837	109 561	1,39
7	Kanada *Canada*	66 662	99 716	1,50
8	Włochy *Italy*	64 075	89 792	1,40
9	Hiszpania *Spain*	51 783	66 744	1,29
10	Indie *India*	49 395	33 328	0,67
11	Australia *Australia*	46 355	66 492	1,43
12	Korea Południowa *South Korea*	44 032	37 772	0,86
13	Niderlandy *Netherlands*	35 327	65 397	1,85
14	Brazylia *Brazil*	33 074	24 417	0,74
15	Rosja *Russian Federation*	31 818	15 729	0,49
16	Tajwan *Taiwan*	31 121	23 679	0,76
17	Szwajcaria *Switzerland*	25 340	52 864	2,09
18	Turcja *Turkey*	22 926	14 950	0,65
19	Szwecja *Sweden*	22 761	40 117	1,76
20	**Polska *Poland***	**21 086**	**17 070**	**0,81**
21	Belgia *Belgium*	19 982	35 103	1,76
22	Iran *Iran*	16 745	10 112	0,60
23	Izrael *Israel*	14 200	20 963	1,48
24	Grecja *Greece*	14 151	14 717	1,04
25	Austria *Austria*	13 963	21 130	1,51
26	Dania *Denmark*	12 685	26 265	2,07
27	Finlandia *Finland*	12 409	19 101	1,54
28	Hong Kong *Hong Kong*	11 509	12 231	1,06
29	Meksyk *Mexico*	10 994	9 520	0,87
30	Singapur *Singapore*	10 769	13 087	1,22

System ten polega na przeliczeniu całego dorobku publikacyjnego i innych dokonań

Tabl. 7.2 Wskaźnik Essential Science Indicators - uaktualniony 2 listopada 2009, obejmuje publikacje z 10 lat i 8 miesięcy [01.01.99-31.08.2009]

Table 7.2 Essential Science Indicators has been updated as of November 2, 2009 to cover a 10-year plus 8-month period, January 1, 1999- August 31, 2009

LP	KRAJ/TERYTORIUM COUNTRY/TERRITORY	Publikacje Publications	Cytowania Citations	Liczba cytowań na publikację Number of citations per publication
1	Stany Zjednoczone *United States*	2574344	44609050	15,02
2	Niemcy *Germany*	768162	9405841	12,28
3	Anglia* *England**	682018	9399934	13,78
4	Japonia *Japan*	788650	7602742	9,64
5	Francja *France*	548046	6304141	11,50
6	Kanada *Canada*	424562	5238211	12,33
7	Włochy *Italy*	403588	4417871	10,95
8	Niderlandy *Netherlands*	236344	3419657	14,47
9	Chiny *China*	649669	3404466	5,24
10	Australia *Australia*	276622	3067689	11,09
11	Hiszpania *Spain*	305430	2942425	9,63
12	Szwajcaria *Switzerland*	171248	2603730	15,73
13	Szwecja *Sweden*	174789	2407364	13,77
14	Belgia *Belgium*	128800	1613408	12,53
15	Szkocja* *Scotland**	106559	1522948	14,29
16	Korea Południowa *South Korea*	237652	1515555	6,38
17	Dania *Denmark*	92734	1369297	14,77
18	Indie *India*	213520	1288075	5,08
19	Izrael *Israel*	109410	1287435	11,77
20	Rosja *Russian Federation*	273189	1159538	4,35
21	Finlandia *Finland*	88509	1113141	12,87
22	Austria *Austria*	89782	1076042	11,97
23	Brazylia *Brazil*	175063	1029235	5,94
24	Tajwan *Taiwan*	154634	974818	6,30
25	**Polska *Poland***	**138705**	**864073**	**6,23**
26	Norwegia *Norway*	65806	76404	1,17
27	Grecja *Greece*	75203	565647	7,52
28	Turcja *Turkey*	125677	565055	4,50
29	Nowa Zelandia *New Zealand*	53914	534419	9,91
30	Singapur *Singapore*	57258	457267	7,99

* Na wskaźniku Essential Science Indicators oczekiwane dopełnienie się Anglii i Włoch.
** In the Essential Science Indicators Anglia is one Scotland are also Pole separately.
Źródło: Thomson Reuters, In Web of Knowledge, Essential Science Indicators

na odpowiednie wskaźniki pozwalające na porównywanie jednostek między sobą

Tabl. 7.3 Liczba publikacji naukowych w poszczególnych krajach na 1 mln mieszkańców w 2008 r.

Table 7.3 Number of scientific publications by countries per million inhabitants, 2008

LP	KRAJ COUNTRY	Liczba publikacji na 1 mln mieszkańców Number of publications per million inhabitants
1	Szwajcaria *Switzerland*	3327
2	Monako *Monaco*	2566
3	Szwecja *Sweden*	2471
4	Finlandia *Finland*	2337
5	Islandia *Iceland*	2330
6	Dania *Denmark*	2309
7	Singapur *Singapore*	2225
8	Norwegia *Norway*	2213
9	Australia *Australia*	2172
10	Niderlandy *Netherlands*	2150
11	Nowa Zelandia *New Zealand*	2082
12	Izrael *Israel*	2023
13	Kanada *Canada*	2007
14	Wielka Brytania *United Kingdom*	1934
15	Belgia *Belgium*	1968
16	Liechtenstein *Liechtenstein*	1831
17	Irlandia *Ireland*	1737
18	Słowenia *Slovenia*	1732
19	Austria *Austria*	1674
20	Hong Kong *Hong Kong*	1646
21	Tajwan *Taiwan*	1353
22	Francja *France*	1272
23	Niemcy *Germany*	1263
24	Grecja *Greece*	1259
25	Stany Zjednoczone *United States*	1201
26	Hiszpania *Spain*	1134
27	Włochy *Italy*	1073
28	Estonia *Estonia*	1017
29	Czechy *Czech Republic*	1016
30	Portugalia *Portugal*	997
...	...	
41	**Polska *Poland***	**552**

Źródło: Opracowanie własne, dane in: notes publikacji z 30 maja (2009), SIR — 30 maja journal & Country Rank. Retrieved December 17, 2009, from http://www.scimagojr.com
Source: Self-study, data on number of publication from 30 maja (2009), SIR — 30 maja journal & Country Rank. Retrieved December 17, 2009, from http://www.scimagojr.com

i podział środków zgodnie z polityką naukową państwa. Określane w rozporządzeniach Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego kryteria oceny publikacji spotykają się w uczelniach z różną interpretacją, a częste i zasadnicze zmiany rozporządzeń oraz błędy i braki na listach czasopism punktowanych utrudniają w efekcie jednoznaczne podejście oraz rzetelną i obiektywną ocenę poszczególnych uczelni. Przy przyznawaniu środków finansowych jednostkom naukowym na działalność statutową uwzględnia się ocenę parametryczną dotychczasowej działalności tych jednostek, określoną za pomocą kategorii jednostki naukowej w skali od 1 do 5, przy czym kategoria 1 jest kategorią najwyższą. Oceny parametrycznej jednostek naukowych dokonuje się nie rzadziej niż raz na 5 lat, na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 października 2007 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania i rozliczania środków finansowych na działalność statutową. Ostatnia ocena miała miejsce w latach 2005 – 2006 i obejmowała działalność jednostek naukowych w latach 2001 – 2004. Najbliższa ocena zostanie przeprowadzona w 2010 r. za lata 2005 – 2009. Ocenie podlegają informacje zawarte w corocznie składanych ankietach jednostki naukowej, Jednostki naukowe są oceniane w grupach jednostek jednorodnych ze względu na dziedzinę lub dziedziny badań naukowych. Oceny dokonuje się odrębnie w dwóch zakresach.

W zakresie wyników działalności naukowej ocena obejmuje:

1. publikacje recenzowane autorstwa pracowników jednostki naukowej,

zamieszczone w czasopismach, których wykaz jest ogłaszany w formie komunikatu w biuletynie „Sprawy Nauki" oraz na stronie internetowej Ministerstwa,
2. monografie naukowe i podręczniki autorskie pracowników jednostki naukowej,
3. posiadanie uprawnień do nadawania stopni naukowych.

W zakresie zastosowań praktycznych wyników badań naukowych i prac rozwojowych są oceniane:

1. nowe technologie, materiały, wyroby, systemy, usługi i metody,
2. wdrożenia wyników badań naukowych i prac rozwojowych,
3. patenty, licencje, prawa ochronne na wzory użytkowe,
4. posiadanie laboratoriów z akredytacją Polskiego Centrum Akredytacji.

Wyniki oceny parametrycznej dla poszczególnych jej zakresów przedstawia się za pomocą wskaźników efektywności, rozumianych jako stosunek liczby punktów uzyskanych przez jednostkę naukową do liczby N, gdzie N jest liczbą osób zatrudnionych w jednostce przy prowadzeniu badań naukowych lub prac rozwojowych na podstawie stosunku pracy, dla których ta jednostka jest podstawowym miejscem pracy, wskazanym w oświadczeniu składanym pracodawcy. Oceny jednostek naukowych dokonują komisje Rady Nauki i proponują ich kategorie na podstawie końcowego wskaźnika efektywności jednostki, wyliczonego z uwzględnieniem wartości wag ustalonych dla poszczególnych grup jednostek jednorodnych.

Aktualnie zaś na stronie internetowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego widnieje komunikat informujący, że od dnia 1 października 2010 r. przestały obowiązywać dotychczasowe zasady oceny czasopism naukowych. Nie funkcjonują również Zespoły do oceny czasopism naukowych – były one powołane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na okres od dnia 28 czerwca 2010 r. do dnia 30 września 2010 r. Ocena czasopism dokonywana była na potrzeby oceny parametrycznej jednostek naukowych, a ta została zakończona. Zgodnie z przepisami obowiązującej od dnia 1 października 2010 r. ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 615), kompleksowej oceny jednostek naukowych dokonuje Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych. Wśród podstawowych kryteriów tej oceny (art. 42 ust. 5 ww. ustawy) wymienia się publikacje autorstwa pracowników jednostki naukowej w renomowanych wydawnictwach oraz monografie naukowe. Obecnie oczekujemy na opracowanie przez Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych szczegółowych parametrów i kryteriów oceny jednostek. Na tej podstawie Minister określi kryteria i tryb przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, w tym szczegółowe parametry i kryteria oceny jednostek naukowych, sposób przeprowadzania kompleksowej oceny jakości działalności naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek, sposób dokumentowania wyników oceny. Dopiero wówczas znane będą także zasady i tryb oceny czasopism naukowych.

Institute for Scientific Information, a obecnie Thomson Reuters, nigdy w swojej długoletniej historii nie opowiadał się za tym, żeby tradycyjne, jakościowe metody oceny publikacji naukowych zastąpić bibliometrią. Wręcz przeciwnie, postuluje, aby recenzje naukowe i analizę cytowań i inne wskaźniki ilościowe stosować i uznać jako dwie uzupełniające się metody czy dwutorowe podejście do oceny uczonego i jego dorobku (Pindlebury 2008). Bowiem ani metody jakościowe (recenzje) ani ilościowe (wskaźniki) same w sobie nie zagwarantują wiarygodnej oceny dorobku uczonego i jego reputacji, autorytetu w środowisku naukowym. Rozwiązaniem optymalnym jest łączenie informacji jakościowych z możliwie szerokim zbiorem dobrze określonych wskaźników ilościowych poddanych określonym rygorom proceduralnym. Prof. Ziabicki (2002: 47-48) w tym zakresie zauważył słuszną analogię między ocenianiem działalności naukowej z procesem sądowym. Wydaje się to być idealnym sposobem oceny dorobku uczonego i samego uczonego. Ziabicki wylicza cechy obu procedur:

1. uwzględnienie całego materiału istotnego dla oceny (wskaźniki ilościowe, recenzje opisowe - opinie ekspertów itp.). Pomijanie jakichkolwiek informacji wymaga uzasadnienia
2. bezwzględna zasada rozłączności ról uczestników procesu oceniania: oceniającego(cych), recenzentów, ocenianego, a także wykluczenie konfliktu interesów
3. pełna odpowiedzialność (zespołu) oceniającego. Oceniający odpowiadają za wybór recenzentów, krytyczną ocenę recenzji i wskaźników ilościowych, a wreszcie ostateczną ocenę.
4. możliwość odwołania się ocenianego od oceny
5. bezpośredni kontakt i dyskusja oceniającego z recenzentami, jeśli to możliwe, również z udziałem ocenianego.

Niektóre z tych zasad wydają się trywialne, co jednak wcale nie znaczy, że są stosowane. Ziabicki słusznie zauważa, że ocenianie działalności naukowej w trybie „procesu sądowego" nie wyklucza błędów, dodaje, że dopuszcza się w nim „pomyłkę sądową", błędną i krzywdzącą ocenę wystawioną ocenianemu. Dodaje, że choć model nie jest idealny, ale wydaje się, że w optymalny sposób rozwiązuje istniejące problemy i powinien być stosowany tam, gdzie jest to tylko możliwe. Ziabicki jednocześnie przyznaje, że gdy formułował zasady tego modelu nie był świadomy, że podobną procedurę zastosowano już w r. 1977 w Departamencie Energii USA przy ocenie nowych metod syntezy jądrowej. Utworzono w tym celu „Sąd Naukowy" (tamże).

Podsumowując należy uznać, że w pełni obiektywna, jednoznaczna, bezstronna i sprawiedliwa miara oceny pracowników nauki i ich dorobku nie istnieje. Jednak dla celów praktycznych należy podejmować próby doskonalenia kolejnych systemów oceniania, czy to jakościowych, ilościowych czy ich kombinacji. Należy jednak pamiętać, że w każdej z nich zawsze będzie istniał element subiektywności.

Bibliografia

B e n d y k Edwin: Nauka, krytyka systemu recencji. *Polityka* 2009 nr 1. dostępne: http://makroskop.polityka.pl/2009/01/09/nauka-krytyka-systemu-recenzji/ [05.05.2011]

N a u k a i technika w Polsce w 2008 roku / red. Magdalena Mojsiewicz. Warszawa 2010

K a m i ń s k a - W ł o d a r c z y k Renata, S i w i e c - K u r c z a b Bożena: Problemy oceny dorobku naukowego w Polsce, cz. 2. *Biuletyn Informacyjny* 2003 nr 2 s. 7-19. dostępne: http://biblioteka.awf.krakow.pl/biul203.pdf [05.05.2011]

K o s m u l s k i Marek: Wszystko jest bibliometrią. *Forum Akademickie* 2010 nr 10. dostępne: http://forumakademickie.pl/fa/2010/10/wszystko-jest-bibliometria/ [05.05.2010]

K o z ł o w s k i Jan: Efekt Mateusza. *Sprawy Nauki* 2001 nr 9 s. 24-25

K r o n i c k David: Peer Review in 18th Century Scientific Journalism. *JAMA – The Journal of the American Medical Association* 1990 nr 263 s. 1321-1322. dostępne: http://jama.ama-assn.org/content/263/10/1321.short [05.05.2011]

N i e l s e n Michael: Three myths about scientific peer review. dostępne: http://michaelnielsen.org/blog/three-myths-about-scientific-peer-review/ [05.05.2011]

N o w a k Piotr: Bibliometria, webometria. Podstawy, wybrane zastosowania. Poznań 2008

O s i e w a l s k a Anna: Mierniki oceny czasopism i naukowców. *EBIB* 2008 nr 8. dostępne: http://www.ebib.info/2008/99/a.php?osiewalska [05.05.2011]

P i n d e l b u r y David: White Paper. Using bibliometrics in evaluating research. Philadelphia 2008. dostępne: http://thomsonreuters.com/content/science/pdf/ssr/training/UsingBibliometricsinEval_WP.pdf [05.05.2011]

P r o ń Adam, S z a t y ł o w i c z Halina: Habilitacja dodaje „skrzydeł"?. *Forum Akademickie* 2006 nr 3. dostępne: http://www.forumakad.pl/archiwum/2006/03/27-habilitacja.html [05.05.2011]

R e k Bolesław: Indeks mierzący efektywność badawczą naukowca. *EBIB* 2008 nr 1. dostępne: http://www.ebib.info/2008/92/a.php?rek [05.05.2011]

S c o t t Alister: Peer review and the relevance of science. *Futures* 2007 nr 39 s. 827-845. dostępne: http://ideas.repec.org/p/sru/ssewps/145.html [05.05.2011]

S z a p i r o Tomasz, S t e f a n i u k Jolanta: O syntetycznym mierniku dorobku naukowego pracowników uczelni. *Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych SHG* 1995 nr 2/1995 s. 211-218. dostępne:http://akson.sgh.waw.pl/~tszapiro/zwiad/1994%20Szapiro_mierniki_oceny_dorobku.pdf [05.05.2011]

Z e s p ó ł do Spraw Etyki w Nauce. *Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce,* Warszawa 2011. dostępne: http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/ministerstwo/Publikacje/20110216_MNISW_broszura_210x210.pdf [05.05.2011]

W i t t l i n Aleksander, Ż y c z k o w s k i Karol: Ekonomia badań naukowych. *Znak* 2003 nr 579. dostępne: http://www.miesiecznik.znak.com.pl/wittlin579.php [05.05.2011]

W r ó b l e w s k i Andrzej: Bibliometryczna trylogia. Referat wygłoszony na konferencji „Statystyczno-porównawcze metody oceny działalności naukowej". Cieszyn 22-23 XI 2001 r. dostępne: http://wwwnew1.bg.us.edu.pl/Publikacje/Cieszyn/wroblewski.pdf [05.05.2011]

Z i a b i c k i Andrzej: Ocena dorobku i reputacji naukowej indywidualnych uczonych i zespołów badawczych. *Zagadnienia Naukoznawstwa* 2002 nr 1/2 s. 37-49

Mgr Dagmara Budek
Mgr Renata Klimko
Szczecin - PUM

OCENA PUBLIKACJI NAUKOWYCH NA UCZELNIACH MEDYCZNYCH - RAPORT ROZBIEŻNOŚCI

Abstract

Nowadays medical libraries besides standard activities participate in preparing bibliometric analysis. Assessment of scientific publications are very common in use for many different aims to evaluation of individuals and institution, either on internal or external fields. In that cause objective comparison should be based on uniform rules. The article describes the results of questionnaire filled by 11 libraries of medical universities in Poland. There are presented rules of assessing scientific publications used in medical universities and differences in system of score. It is also an attempt to present of the most important problems that require composing uniform rules.

Streszczenie

Biblioteki uczelni medycznych, oprócz standardowej działalności usługowej, dydaktycznej i naukowej w coraz większym zakresie zajmują się przygotowywaniem analiz bibliometrycznych. Wykorzystywane są one do oceny wewnętrznej pracowników i jednostek na poszczególnych uczelniach oraz do ocen zewnętrznych m.in. Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów. W celu umożliwienia obiektywnej oceny publikacji pracowników naukowych analizy bibliometryczne powinny być opracowywane według jednolitych kryteriów.

W referacie omówione zostały zasady oceny publikacji naukowych na uczelniach medycznych w Polsce. Na podstawie ankiety przeprowadzonej w poszczególnych bibliotekach przedstawiono różnice interpretacyjne oficjalnych dokumentów stanowiących podstawę analizy bibliometrycznej oraz problemy związane z klasyfikacją typów dokumentów. Stanowi również próbę sformułowania najistotniejszych zagadnień wymagających wypracowania ujednoliconych zasad.

Biblioteki uczelni medycznych, oprócz standardowej działalności usługowej, dydaktycznej i naukowej, w coraz większym zakresie zajmują się przygotowywaniem analiz bibliometrycznych potrzebnych do różnego typu ocen.

Wszystkie biblioteki uczelni medycznych przygotowują punktację publikacji do wewnętrznej oceny pracowników, wewnętrznej oceny jednostek uczelni oraz na potrzeby postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego i tytułu profesora dla Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (CK). Ponadto, najczęściej przygotowuje się punktację do wniosków o nagrody, w konkursach na stanowiska, do specjalizacji lekarskich, uprawnień do nadawania stopni naukowych, akredytacji wydziałów lub kierunków. Na niektórych uczelniach przygotowuje się punktację w przypadku wszczęcia procedury związanej z otwarciem przewodu doktorskiego lub habilitacyjnego, przy składaniu wniosków o stypendia pozauczelniane, granty oraz

przy wnioskach awansowych lub zatrudnianiu na uczelni nowych pracowników. Jedna z bibliotek zobowiązana jest do przygotowania punktacji publikacji w przypadku ubiegania się o specjalny dodatek naukowy dla pracowników jednego z wydziałów oraz do sprawozdań uczestników studiów doktoranckich.

Opracowana przez nas ankieta dotycząca zasad sporządzania punktacji obejmowała 24 pytania. Została wysłana do 11 bibliotek uczelni medycznych w kraju. Opracowanie niniejsze jest analizą danych uzyskanych ze wszystkich ankietowanych bibliotek.

Analiza ta pokazuje, że różnice w przygotowywanych punktacjach dotyczą właściwie wszystkich typów publikacji, tj. artykułów w czasopismach, monografii naukowych, podręczników i rozdziałów, a także uwzględniania w analizach bibliometrycznych publikacji w suplementach, prac wieloośrodkowych czy listów do redakcji. Pięć z jedenastu uczelni (Białystok, Bydgoszcz, Katowice, Kraków, Warszawa) stosuje jednolite zasady punktacji bez względu na to, do jakich celów jest ona przygotowywana, np. do oceny wewnętrznej czy wniosków do CK. Na pozostałych uczelniach funkcjonują równolegle różne rodzaje punktacji; różnice dotyczą najczęściej punktacji monografii, podręczników, rozdziałów, artykułów publikowanych w czasopismach sprzed 1998 roku oraz w suplementach. Różnice te są efektem wytycznych Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów dotyczących sporządzania analiz bibliometrycznych[10] z lutego 2009 roku odmiennych w stosunku do zasad przyjętych wcześniej i stosowanych przez biblioteki.

Należy tutaj przypomnieć, że Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów nie opublikowała własnych wykazów czasopism punktowanych, wskazując jako podstawę punktacji wykazy publikowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, pomijając zupełnie punktację monografii, podręczników i rozdziałów – podaje się je tylko liczbowo.

Najwięcej różnic występuje w punktacji artykułów w czasopismach. Analizy bibliometryczne tego typu publikacji należy podzielić na kilka grup. Grupa pierwsza – analizy dotyczące publikacji sprzed roku 2000, zanim pojawiły się wykazy czasopism punktowanych, druga – obejmująca lata 2000-2004, kiedy co roku ukazywały się nowe wykazy czasopism punktowanych oraz trzecia – od 2005 roku, okres rozporządzeń, komunikatów, list ujednoliconych publikowanych przez MNiSW.

Grupa 1 - artykuły sprzed 2000 roku punktowane są na wszystkich uczelniach, z wyjątkiem Białegostoku. Na trzech uczelniach (Kraków, Lublin, Poznań) podstawą punktowania jest wykaz z roku 1999[1], z tym że jedna uczelnia (Kraków) stosuje go tylko dla publikacji z roku 1999 – nie punktuje publikacji wcześniejszych, a na jednej uczelni (Lublin) jest podstawą punktacji publikacji z lat 1998-1999, natomiast publikacje z lat wcześniejszych są punktowane według listy z roku 2004[6]. Na czterech uczelniach punktacja opiera się na wykazie z 2001 roku[2] (Bydgoszcz, Gdańsk, Warszawa, Wrocław), jedna uczelnia (Szczecin) stosuje wykaz z 2004 roku[6], jedna (Katowice) wykaz z roku 2005[7] oraz jedna (Łódź) z roku 2010[22,23]. Uczelnia lubelska

podaje punktację do CK dopiero dla publikacji wydanych od 1998 roku, natomiast uczelnie w Gdańsku i Poznaniu publikacje sprzed 2000 roku punktują tylko na potrzeby wewnętrzne.

Grupa 2 - publikacje za lata 2000-2004 na większości uczelni punktowane są według zasady rok publikacji zgodny z rokiem wydania wykazu czasopism punktowanych (osiem uczelni – Białystok, Bydgoszcz, Gdańsk, Kraków, Lublin, Poznań, Warszawa, Wrocław), przy czym jedna z nich (Białystok), stosując tę generalną zasadę punktuje publikacje dopiero od 2001 roku. Na jednej uczelni (Szczecin) podstawą punktacji jest wykaz z roku 2004[6], na jednej (Katowice) z roku 2005[7] i na jednej (Łódź) z roku 2010[22,23].

Grupa 3 - publikacje od 2005 roku. Najbardziej jednolicie punktowane są publikacje za lata 2005-2006. Dziewięć z jedenastu uczelni (Białystok, Bydgoszcz, Gdańsk, Kraków, Lublin, Poznań, Szczecin, Warszawa, Wrocław) stosuje wykaz czasopism punktowanych opublikowany w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Informatyzacji z dnia 4 sierpnia 2005 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania środków finansowych na naukę z wykazem wybranych czasopism wraz z liczbą punktów za umieszczoną w nich publikację naukową uwzględniający korekty wprowadzone przez Ministra Nauki i Informatyzacji komunikatem nr 5 z dnia 3 listopada 2005 r.[7] Wyjątek stanowi tutaj uczelnia wrocławska, która publikacje z roku 2005 punktuje według listy z roku 2004[6]. Pozostałe dwie uczelnie (Katowice, Łódź) w odniesieniu do publikacji od 2005 roku stosują wykazy z roku 2010[22,23,24].

Prawdziwa łamigłówka rozpoczyna się przy analizie bibliometrycznej publikacji wydawanych od 2007 roku, kiedy ukazało się Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 października 2007 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania i rozliczania środków finansowych na działalność statutową z wykazem wybranych czasopism wraz z liczbą punktów za umieszczoną w nich publikację naukową z dnia 19 listopada 2007 r.[8] Od tego momentu na stronie ministerstwa pojawiło się 8 komunikatów[9,11,13,14,16,18,19,20] oraz listy ujednolicone[12,15,22] obejmujące kolejne poprawki ogłaszane w komunikatach. Dla uproszczenia w naszych analizach przyjęliśmy, że ujednolicone wykazy czasopism z dnia 8.08.2008 i 26.08.2008[12] są identyczne i traktowane jako jeden dokument, i analogicznie wykaz z dnia 5.05.2009 jest identyczny z wykazem z 18.06.2009[15]. Część bibliotek przyjęła zasadę, że wszystkie kolejne zmiany publikowane w komunikatach są traktowane jak aktualizacja pierwszej listy z 17 października 2007 roku[8] (Białystok, Szczecin, Warszawa). Podobną zasadę przyjęto w Katowicach, z tym że tą punktacją objęte są dodatkowo publikacje z lat 2005-2006, oraz w Łodzi, gdzie jest ona stosowana do wszystkich publikacji. Na pozostałych uczelniach podjęto próbę zastosowania zmian w punktacji ukazujących się w kolejnych komunikatach dla tych publikacji, które ukazały się po dacie publikacji owych zmian.

Dodatkowo 29 grudnia 2010 r. ukazała się informacja o zmianie przepisów

w zakresie kompleksowej oceny jakości działalności naukowej jednostek naukowych zawierająca kolejny wykaz czasopism wraz z punktacją[24], przez niektóre uczelnie uznany za kolejną poprawkę, przez inne za propozycję jeszcze nieobowiązującą.

Tab.1. Zasady punktacji artykułów w czasopismach na poszczególnych uczelniach medycznych.

brak punktacji

Lista polskich czasopism medycznych niepublikowanych w liście filadelfijskiej [1999]

Index Copernicus: punktacja KBN: ranking za rok 2000 obowiązujący w roku 2001

Index Copernicus Master List 2002

Index Copernicus Master List 2003

Index Copernicus Master List 2004

Rozporządzenia MNiI z dn. 4.08. 2005 r. [...] z wykazem wybranych czasopism […]

Ujednolicony wykaz czasopism z dn. 26.08.2008 r.

Rozporządzenie MNiSW z dn.17.10.2007 r. […]z wykazem wybranych czasopism […] i Komunikat Nr 24 MNiSW z dn. 28.11.2007 r.

Ujednolicony wykaz czasopism z dn. 26.08.2008 r. i Komunikat Nr 23 MNiSW z dn. 28.11. 2008 r.

Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dn. 18.06.2009 r.

Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dn. 18.06.2009 r. i Komunikat Nr 16 MNiSW z dn. 16.07.2009 r.

Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dn. 18.06.2009 r. i Wykaz polskich czasopism naukowych będących w bazie JCR 2009 z dn.10.12.2010 r.

Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dn. 25.06.2010 r.

Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dn. 25.06.2010 r. i Wykaz polskich czasopism naukowych będących w bazie JCR 2009 z dn.10.12. 2010 r.

Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dn. 25.06.2010 r. i Wykaz polskich czasopism naukowych będących w bazie JCR 2009 z dn. 10.12.2010 r. i Informacja o zmianie przepisów w zakresie kompleksowej oceny [...] z dn. 29.12.2010 r.

Mnogość tych wykazów i brak czytelnych wytycznych za jaki okres należy je stosować powoduje, że pojawiają się dość znaczne różnice w punktacji tych samych publikacji na różnych uczelniach. I tak np. publikacje z 2007 roku na jedenastu uczeniach punktowane są na podstawie siedmiu różnych wykazów. Na jednej uczelni (Poznań) od tego roku funkcjonują dwie różne punktacje – inna wewnętrzna i inna do CK. Podobnie przedstawia się sytuacja w 2008 roku, kiedy wykorzystywanych jest siedem wykazów, w roku 2009 ich liczba maleje do pięciu, a w latach 2010-2011 do trzech.

W zakresie punktowania publikacji innych niż klasyczne artykuły w czasopismach sytuacja przedstawia się następująco. Cztery uczelnie (Białystok, Gdańsk, Katowice, Łódź) deklarują, że nie punktują publikacji w suplementach. Sześć bibliotek (Bydgoszcz, Kraków, Lublin, Poznań, Szczecin, Wrocław) zazwyczaj punktuje tego typu publikacje w punktacjach wewnętrznych, najczęściej po dostarczeniu przez autora zaświadczenia z redakcji o zastosowaniu procedury peer review lub gdy suplement jest indeksowany w jednej z następujących baz: Medline, Embase, Scopus. Jedna z uczelni (Lublin) zrezygnowała z punktowania suplementów od 2010 roku. Tylko jedna uczelnia (Warszawa) punktuje prace w suplementach bez żadnych dodatkowych warunków. Zamieszanie w podejściu do suplementów spowodowało Rozporządzenie MNiSW z dn. 17 października 2007 r.[8], w którym po raz pierwszy znalazło się

wyjaśnienie, że za publikację nie uznaje się suplementów, zeszytów specjalnych, materiałów konferencyjnych i artykułów popularnonaukowych.

Prace wieloośrodkowe, w przypadku gdy współtwórca nie jest wymieniony w polu autorskim, nie są punktowane na sześciu uczelniach (Białystok, Gdańsk, Katowice, Kraków, Poznań, Szczecin). Jedna z uczelni (Wrocław) nie podaje punktów za te prace do CK, natomiast do innych celów – tak. Dwie uczelnie (Łódź, Warszawa) przyznają takim pracom standardową punktację. Na jednej (Bydgoszcz) nadaje się punkty po dostarczeniu zaświadczenia od pierwszego autora o współpracy. Jedna uczelnia (Lublin) wyłącza prace wieloośrodkowe z całego dorobku w postaci odrębnej listy i podaje wartość punktową. Wątpliwości budzą pojawiające się ostatnio publikacje, w których w polu autorskim wymieniani są wszyscy współpracownicy, np. w liczbie 180.

Artykuły opublikowane jako listy do redakcji punktowane są na siedmiu uczelniach (Gdańsk, Katowice, Lublin, Łódź, Poznań, Szczecin, Warszawa), w niektórych przypadkach po spełnieniu dodatkowych warunków, np. objętość powyżej jednej strony, dołączenie do artykułu bibliografii, w innych po zaakceptowaniu protokołem przez Senacką Komisję ds. Nauki lub Zespół ds. Publikacji. Dwie biblioteki (Białystok, Bydgoszcz) nie punktują tego typu publikacji. Natomiast dwie inne (Kraków, Wrocław) nie podają punktacji we wnioskach do CK. Należy dodać, że coraz częściej w rubrykach „Listy do redakcji" ukazują się nie polemiki z autorami wcześniej publikowanych artykułów lecz „zwykłe" artykuły, tylko o nieco mniejszej objętości.

Oprócz klasycznych artykułów punktowane są także wytyczne na ośmiu uczelniach (Białystok, Gdańsk, Katowice, Kraków, Lublin, Poznań, Szczecin, Wrocław), w tym na dwóch po zastrzeżeniu że mają formę artykułów; na dwóch (Lublin, Wrocław) punktowane są algorytmy i na dwóch (Szczecin, Wrocław) również quizy. Trzy uczelnie (Bydgoszcz, Łódź, Warszawa) deklarują, że nie punktują publikacji w czasopismach, jeśli nie są klasycznymi artykułami. Pojawiają się również wątpliwości co do klasyfikacji jednostronicowych publikacji będących opisem przypadku w postaci obrazu rtg lub usg z opisem.

Na wszystkich uczelniach nie punktuje się artykułów popularnonaukowych, recenzji, komentarzy, sprawozdań, streszczeń zjazdowych, wspomnień pośmiertnych, wywiadów, głosów w dyskusji oraz tłumaczeń.

Stosunkowo jednolite zasady dotyczą przypisywania wskaźnika Impact Factor, gdyż we wszystkich bibliotekach, oprócz jednej w Łodzi - która posługuje się najnowszym wykazem do przygotowania wniosków awansowych, przypisuje się wartość wskaźnika IF według zasady rok publikacji zgodny z rokiem edycji bazy JCR. Problem przypisywania IF publikacjom z lat, za które biblioteka nie posiada wykazu IF, jest rozwiązywany w większości podobnie, tzn. dąży się do ustalenia jego wartości np. w innych polskich bibliotekach lub przypisuje się najbliższą chronologicznie

wartość dostępną we własnej bibliotece. Tylko jedna z bibliotek (Białystok) w tej sytuacji nie podaje IF.

Wskaźnik Index Copernicus podawany jest przez biblioteki jedynie we wnioskach do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (wyjątek stanowi Warszawa, w której wykorzystywany jest również w procedurach konkursowych). Tylko dwie uczelnie (Katowice, Wrocław) nie podają wartości IC w swoich wnioskach. Dwie (Gdańsk, Lublin) podają wartość IC dla publikacji od 2000 roku, na pięciu (Białystok, Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin) podawany jest od 2001 roku, na dwóch (Bydgoszcz, Warszawa) wartość z 2001 roku przypisywana jest także publikacjom wcześniejszym.

Na wszystkich uczelniach przeprowadza się analizę cytowań w bazie Science Citation Index. Do tak dużego wykorzystania bazy przyczynił się fakt, że od 2010 roku jest ona dostępna w ramach licencji krajowej dla wszystkich jednostek naukowych w Polsce). Pięć uczelni (Białystok, Gdańsk, Kraków, Lublin, Warszawa) wykonuje je również dodatkowo w bazie Scopus. Sześć uczelni w swoich analizach uwzględnia autocytowania (Gdańsk Katowice, Kraków, Łódź, Szczecin, Warszawa), na pięciu są one wykluczane (Białystok, Bydgoszcz, Lublin, Poznań, Wrocław).

Na sześciu uczelniach (Białystok, Kraków, Lublin, Szczecin, Warszawa, Wrocław) nie przyznaje się punktów za redakcję czasopisma. Spośród pięciu pozostałych, na jednej punktacja obowiązuje od 2008 roku (Bydgoszcz) i na jednej od 2009 roku (Gdańsk).

Inaczej przedstawia się sytuacja, jeśli chodzi o punktację monografii naukowych, podręczników akademickich, rozdziałów i redakcji naukowych. Podstawą punktacji jest mniejsza liczba dokumentów niż w przypadku artykułów w czasopismach. Trzema zasadniczymi dokumentami są: Szczegółowe zasady oceny parametrycznej jednostek naukowych wchodzących w zakres działań Zespołu Nauk Medycznych P05 z 2001 r.[3], Rozporządzenie Ministra Nauki i Informatyzacji z dnia 4 sierpnia 2005 r.[7] oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 października 2007 r[8]. W trzech przypadkach (Gdańsk, Łódź, Poznań) dodatkowo uwzględniane są również: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 lipca 2009 r.[17], oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 r[21]. Ponieważ nie wnoszą one żadnych zmian jeśli chodzi o skalę punktacji, w naszych analizach są traktowane jak jeden dokument.

Na dwóch uczelniach (Kraków, Warszawa) w ogóle nie punktuje się monografii, podręczników i rozdziałów. Dwie kolejne (Lublin, Gdańsk) nie podają tego typu publikacji do CK. Na dwóch uczelniach (Gdańsk, Poznań) punktuje się monografie od 2000 roku, w jednym przypadku do celów wewnętrznych, a w drugim dla CK. Na sześciu uczelniach (Bydgoszcz, Gdańsk, Lublin, Poznań, Szczecin, Wrocław) podstawą punktowania publikacji wydanych do 2004 roku są wytyczne z 2001 roku, jedna z uczelni stosuje je również do publikacji z roku 2005. W pięciu przypadkach (Bydgoszcz, Gdańsk, Lublin, Poznań, Szczecin) rozporządzenie z 2005 roku jest

podstawą punktacji dla publikacji z lat 2005-2006, w jednym przypadku stosowana jest również do lat 2006-2007 (Wrocław), a w jednej do lat 2007-2008 (Bydgoszcz). Rozporządzenie z 2007 roku jest podstawą punktacji publikacji wydanych po 2007 roku na pięciu uczelniach (Białystok, Gdańsk, Lublin, Poznań, Szczecin), na jednej od 2008 roku (Wrocław) i na jednej od roku 2009 (Bydgoszcz). W jednym przypadku (Katowice) stosowane są tylko dwa rozporządzenia: rozporządzenie z 2005 roku dla publikacji wydanych do tego roku, a dla publikacji od roku 2006 rozporządzenie z 2007 roku. Na dwóch uczelniach podstawą punktacji jest najnowsze rozporządzenie z 2007 roku, w tym w jednej bibliotece (Białystok) punktuje się publikacje od roku 2007, wcześniejszych zaś nie, a w drugiej (Łódź) wytyczne te są stosowane do wszystkich publikacji.

We wszystkich bibliotekach nie punktuje się publikacji popularnonaukowych, poradników zawodowych, skryptów, wykładów i ćwiczeń, tłumaczeń, materiałów zjazdowych, prac doktorskich, krótkich haseł encyklopedycznych, wstępów i przedmów oraz w jednej bibliotece (Gdańsk) habilitacji.

Tab. 2. Zasady punktowania monografii naukowych, podręczników akademickich i rozdziałów.

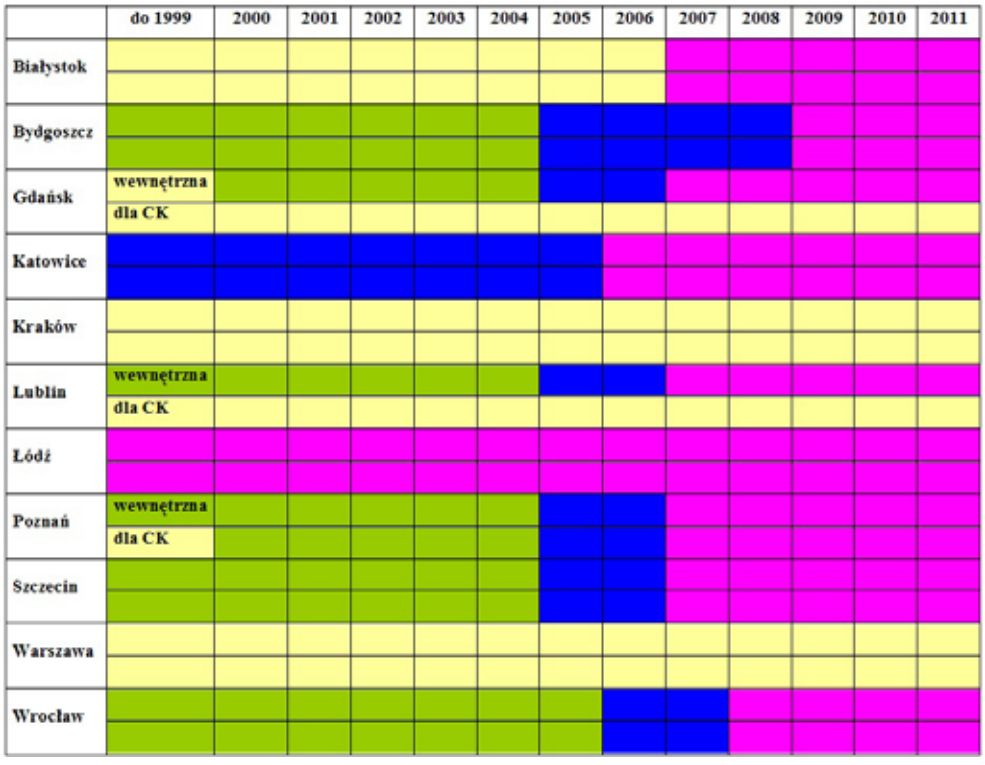

brak punktacji

Szczegółowe zasady oceny parametrycznej jednostek naukowych wchodzących w zakres działań Zespołu Nauk Medycznych P05 z 2001 r.

Rozporządzenie MNiI z dn. 4.08.2005 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania i rozliczania środków finansowych na naukę

Rozporządzenie MNiSW z dn. 17.10.2007 r., w sprawie kryteriów i trybu przyznawania i rozliczania środków finansowych na działalność statutową

Rozporządzenie z 2007 r. do definicji monografii oraz rozdziałów w monografii lub podręczniku akademickim wprowadza wymóg minimalnej objętości, odpowiednio 3 i 0,5 arkusza wydawniczego. W dziewięciu bibliotekach, w których punktowane są monografie, podręczniki i rozdziały, wymóg objętości egzekwowany jest poprzez konieczność dostarczenia zaświadczenia z redakcji lub oświadczenia autora (Bydgoszcz, Gdańsk, Lublin, Szczecin, Wrocław), w czterech bibliotekach objętość obliczana jest przez zespoły redagujące lub specjalne zespoły ds. punktacji (Białystok, Katowice, Łódź, Poznań).

Na wszystkich uczelniach medycznych przygotowywaniem punktacji za publikacje zajmują się pracownicy bibliotek. Różnie jest natomiast z zatwierdzaniem tych zasad w poszczególnych ośrodkach. Na większości uczelni medycznych zasady punktacji publikacji zatwierdzane są przez prorektorów ds. nauki (Białystok, Gdańsk, Katowice, Kraków – tylko arkusze samooceny, Lublin, Wrocław) lub senackie komisje ds. nauki (Łódź, Szczecin). W dwóch przypadkach (Łódź, Poznań) zasady zatwierdzane są przez senaty w formie uchwał, a na dwóch (Gdańsk, Łódź) dodatkowo ukazały się jeszcze w formie zarządzeń rektorów tych uczelni. Na dwóch uczelniach działają specjalne komisje ds. punktacji publikacji (Lublin, Łódź). Na dwóch uczelniach zasady nie zostały oficjalnie zatwierdzone przez władze uczelni (Bydgoszcz, Warszawa). Na jednej uczelni (Kraków) zasady są ustalane przez dziekanów poszczególnych wydziałów.

Sporne sprawy dotyczące punktowania publikacji na sześciu uczelniach (Białystok, Bydgoszcz, Gdańsk, Katowice, Lublin, Szczecin) rozstrzyga prorektor ds. nauki, na pozostałych uczelniach instytucjami odwoławczymi ds. punktacji są dziekani poszczególnych wydziałów (Kraków), zespół ds. punktacji naukowej powoływany przez Senacką Komisję ds. Nauki (Łódź, Poznań), zespół ekspertów ds. klasyfikacji publikacji (Wrocław) oraz w jednym przypadku (Warszawa) ostateczne decyzje podejmuje dyrektor biblioteki.

Na podstawie analizy danych ankietowych można stwierdzić, że rozbieżności dotyczą właściwie wszystkich aspektów wykonywania analiz bibliometrycznych, począwszy od tego, jakie typy publikacji są punktowane, a skończywszy na tym,

według jakich zasad. Każdy z przyjętych sposobów daje się jednakowo dobrze uzasadnić. O ile różnice w ocenach przygotowywanych na potrzeby wewnętrzne poszczególnych uczelni nie mają większego znaczenia, o tyle te przygotowywane np. dla Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów czy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego do okresowej oceny jednostek naukowych powinny być porównywalne, aby umożliwiać obiektywną ocenę zarówno dorobku indywidualnego (bez względu na to, z którego ośrodka pochodzi autor publikacji) jak i obiektywną ocenę działalności jednostek naukowych.

Nie można nie wspomnieć w tym miejscu, o próbach ujednolicenia zasad dotyczących punktacji publikacji podejmowanych w środowisku uczelni medycznych. W maju 2008 r. odbyło się spotkanie robocze pracowników bibliotek uczelni medycznych, którego gospodarzem była biblioteka PUM. Po wielu konsultacjach udało się wypracować projekt jednolitych zasad punktacji publikacji indywidualnego dorobku naukowego na uczelniach medycznych. Niestety, poczynione wówczas ustalenia nie zostały przyjęte przez władze poszczególnych uczelni (w całości zaakceptowane chyba tylko w Szczecinie), ale już wtedy dały nam wiedzę, jak bardzo punktacje różnią się na poszczególnych uczelniach.

Kilkakrotnie też zwracano się do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z prośbą o wyjaśnienia dotyczące punktacji w czasopismach. Odpowiedź na ostatnie pismo skierowane w imieniu bibliotek medycznych przez przewodniczącą Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych dyr. Annę Grygorowicz we wrześniu 2010 roku nie tylko nie rozwiała wątpliwości, lecz spowodowała jeszcze większe zróżnicowanie przyjętych zasad. Przedstawione stanowisko, że w danym momencie obowiązuje punktacja publikacji zgodna z aktualnie obowiązującą listą MNiSW, jest nie do przyjęcia. Czy możliwa jest do zaakceptowania sytuacja, w której ta sama publikacja 20 czerwca uzyskuje 6 punktów, a np. 25 czerwca 9 punktów? Należy też podkreślić, że praktycznie niemożliwe jest ustalenie dziennej daty publikacji artykułu w czasopiśmie. Czy nie prościej byłoby zatem opublikować jedną listę obowiązującą w danym roku?

Nadzieję na całościowe i jednoznaczne sprecyzowanie zasad punktacji publikacji daje ostatnia inicjatywa Rady Wykonawczej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Polskich, która powołała zespół ds. punktacji w składzie obejmującym siedmiu przedstawicieli bibliotek uczelni wyższych różnych typów, m.in. Annę Grygorowicz – dyrektora biblioteki Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Zespół w błyskawicznym tempie przygotował uwagi dotyczące punktowania publikacji zebrane w poszczególnych środowiskach na podstawie dotychczasowych doświadczeń i przesłane przez przewodniczącą Rady Wykonawczej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Polskich do: prof. Macieja Zabla - przewodniczącego Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych, która ma przygotować nowe kryteria oceny jednostek naukowych, w tym również zasady oceny czasopism,

prof. Barbary Kudryckiej – minister nauki i szkolnictwa wyższego oraz podsekretarza stanu w MNiSW prof. Macieja Banacha.

Przesłane uwagi dotyczą wszystkich zagadnień, z którymi spotykamy się w bibliotekach medycznych, od ogólnych do bardzo szczegółowych. Podkreślano w nich konieczność ujednolicenia zasad przygotowywania analiz bibliometrycznych zarówno dla poszczególnych pracowników, jak i jednostek naukowych, uszczegółowienia typów publikacji, które podlegają ocenie punktowej, publikowania wykazu czasopism jeden raz w roku ze wskazaniem, którego roku dotyczy, uzupełnienia go o numery ISSN jednoznacznie identyfikujące tytuł czasopisma, jednoznaczne określenie zasad postępowania w przypadku prac posiadających wyłącznie wersje elektroniczne itd.

Kończąc, mamy nadzieję, że przesłane uwagi zostaną uwzględnione w nowych wytycznych, a przede wszystkim że nowe zasady będą na tyle precyzyjne, aby pozwolić nam na uniknięcie różnic w ich interpretacji.

Bibliografia

1. Zespół Nauk Medycznych. Lista polskich czasopism medycznych niepublikowanych w liście filadelfijskiej. [B.m., 1999]

2. Index Copernicus: punktacja KBN: ranking za rok 2000 obowiązujący w roku 2001. Warszawa: Index Copernicus, 2000

3. Szczegółowe zasady oceny parametrycznej jednostek naukowych wchodzących w zakres działań Zespołu Nauk Medycznych P05. [online]. Komitet Badań Naukowych, 2001 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://kbn.icm.edu.pl/finauki98/system/zasady_zespoly/p05_w97.doc>

4. Index Copernicus Master List 2002. Warszawa: Medical Science International, 2003

5. Index Copernicus Master List 2003. Warszawa: Medical Science International, 2004

6. Index Copernicus Master List 2004. Warszawa: Medical Science International, 2005

7. Rozporządzenie Ministra Nauki i Informatyzacji z dnia 4 sierpnia 2005 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania środków finansowych na naukę. (DzU, 2005, nr 161, poz. 1359)

8. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 października 2007 r., w sprawie kryteriów i trybu przyznawania i rozliczania środków finansowych na działalność statutową. (DzU, 2007, nr 205, poz. 1489)

9. Komunikat Nr 24 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 listopada 2007 r. wraz załącznikiem. [online]. MNiSW, 2007 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-wykazie-czasopism-1/>

10. Komunikat nr 4/2009 w sprawie analizy biblio metrycznej kandydatów do habilitacji i tytułu profesora. [online]. Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów, 2009 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.ck.gov.pl/images/PDF/komunikaty/wzor_1.pdf>

11. Komunikat Nr 9 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 lutego 2008 r. [online]. MNiSW, 2008 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-uzupelnieniu-wykazu-czasopism/>

12. Ujednolicony wykaz czasopism z dnia 26 sierpnia 2008. [online]. MNiSW, 2008 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/40/58/40587/20080826_ujednolicony_wykaz.pdf>

13. Komunikat Nr 23 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 listopada 2008 r. [online]. MNiSW, 2008 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-uzupelnieniu-wykazu-czasopism-naukowych-1/>

14. Komunikat Nr 8 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 31 marca 2009 r. [online]. MNiSW, 2009 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-wykazie-czasopism/>

15. Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dnia 18 czerwca 2009. [online]. MNiSW, 2009[dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/53/02/53022/20090618_ujednolicony_wykaz_opublikowany_w_necie_05_05_2009xls.pdf>

16. Komunikat Nr 16 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 16 lipca 2009 r. [online]. MNiSW, 2009 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-uzupelnieniu-wykazu-czasopism-naukowych/>.

17. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania i rozliczania środków finansowych na działalność statutową. (DzU, 2009, nr 126, poz. 1044)

18. Komunikat Nr 9 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 marca 2010 r. [online]. MNiSW, 2010 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-uzupelnieniu-wykazu-czasopism-naukowych-2/>

19. Komunikat Nr 13 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 maja 2010 r. [online]. MNiSW, 2010 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/92/01/9201/20100513_komunikat_13_MNiSW.pdf>

20. Komunikat Nr 15 Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 maja 2010 r. [online]. MNiSW, 2010 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-uzupelnieniu-wykazu-czasopism-naukowych-4/>

21. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania i rozliczania środków finansowych na działalność statutową. (DzU, 2010, nr 93, poz. 590)

22. Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych z dnia 25 czerwca 2010. [online]. MNiSW, 2010 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/finansowanie_nauki/Lista_czasopism/20100827_UJEDNOLICONY_WYKAZ_ZA_2007_-_2010_11_06_2010.pdf>

23. Wykaz polskich czasopism naukowych będących w bazie JCR 2009 opublikowany 10 grudnia 2010. [online]. MNiSW, 2010 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/wykaz-polskich-czasopism-naukowych-bedacych-w-bazie-jcr-2009/>

24. Informacja o zmianie przepisów w zakresie kompleksowej oceny jakości działalności naukowej jednostek naukowych opublikowana 29 grudnia 2010 wraz załączonym wykazem. [online]. MNiSW, 2010 [dostęp: 10 maja 2011]. Dostępny w internecie: <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/komunikaty/komunikaty/artykul/informacja-o-zmianie-przepisow-w-zakresie-kompleksowej-oceny-jakosci-dzialalnosci-naukowej-jedno/>

Dr Krzysztof Murawski
Warszawa - ProQuest

NARZĘDZIA PROQUEST WSPIERAJĄCE PROCES BADAWCZY

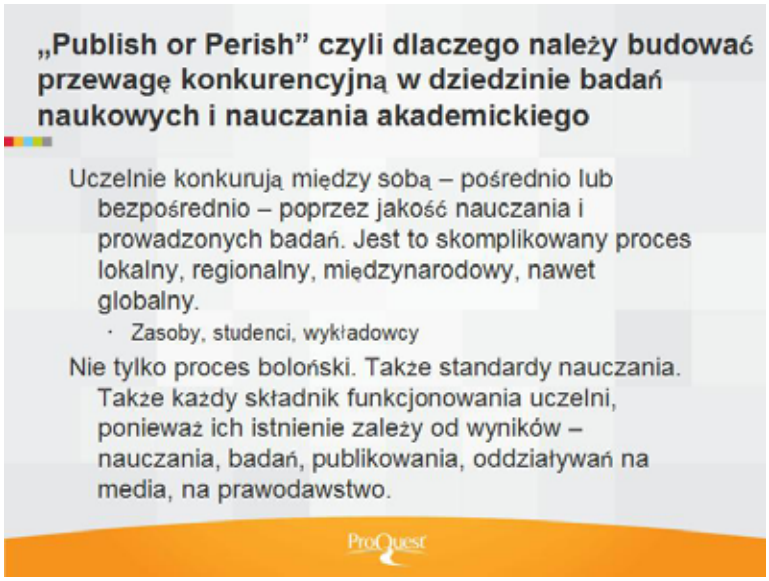

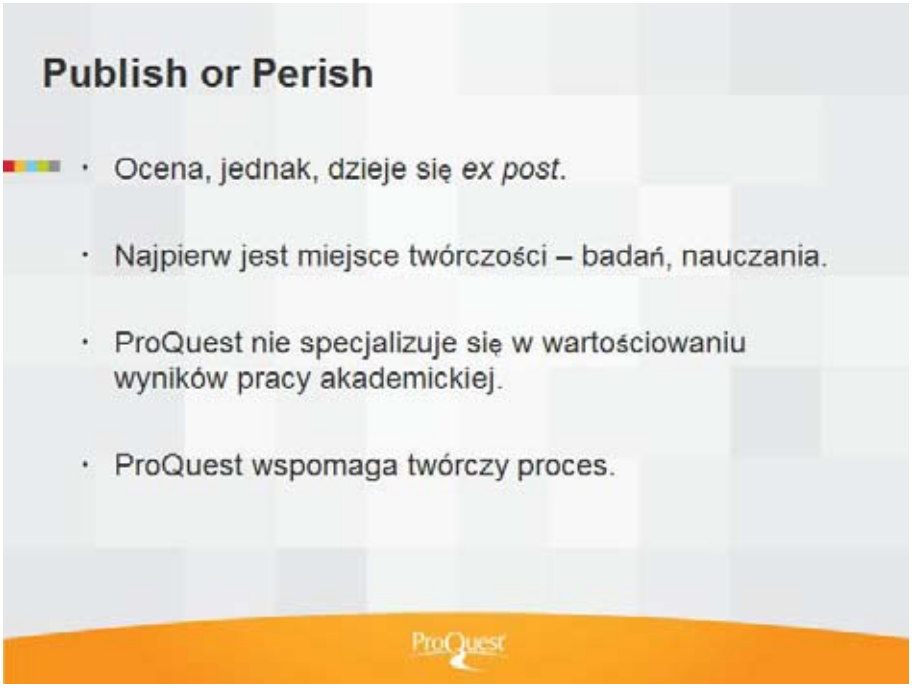
Publish or Perish
Ocena, jednak, dzieje się ex post.
Najpierw jest miejsce twórczości – badań, nauczania.
ProQuest nie specjalizuje się w wartościowaniu wyników pracy akademickiej.
ProQuest wspomaga twórczy proces.
ProQuest

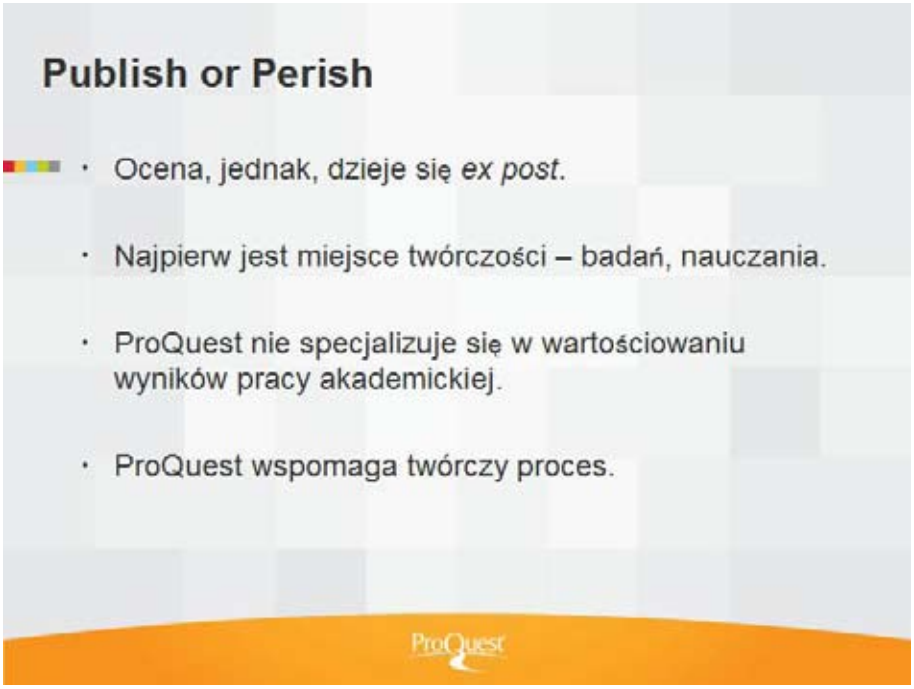
Publish or Perish
Ocena, jednak, dzieje się ex post.
Najpierw jest miejsce twórczości – badań, nauczania.
ProQuest nie specjalizuje się w wartościowaniu wyników pracy akademickiej.
ProQuest wspomaga twórczy proces.
ProQuest

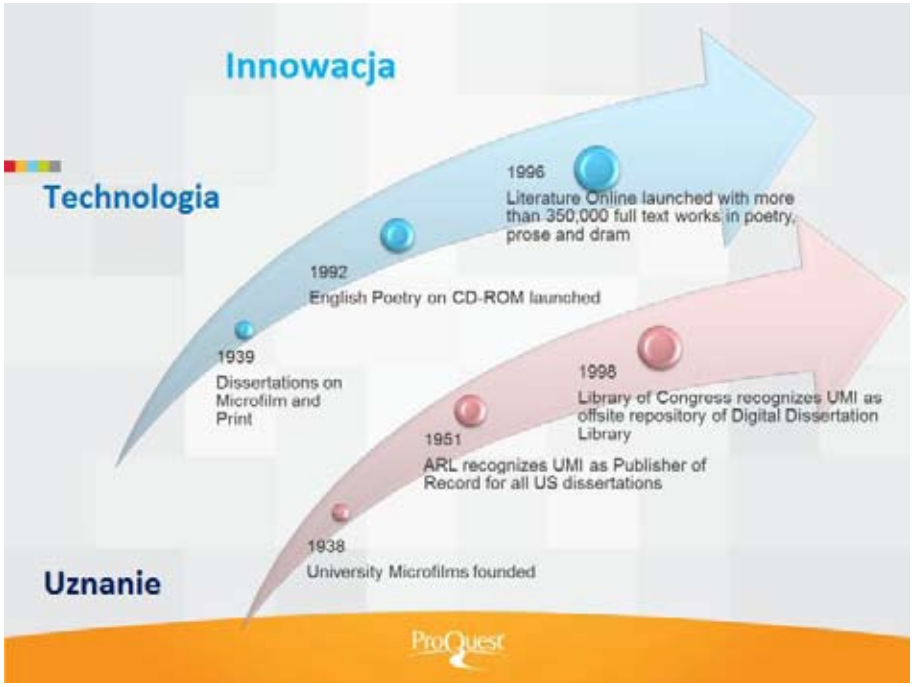

ProQuest dostarcza narzędzi

Summon

- **Narzędzia wyszukiwawcze**
  1. subject abstract and index databases plus Dissertations plus Illustrata.
  2. ProQuest search platform and its tools: thesauri, abstracts of full text content, search technology.
  3. Summon, Web scale discovery service
- **Zagregowana literatura przedmiotu**
  1. Full text academic databases
  2. ProQuest Dissertations and Theses FT
  3. Electronic books
- **Materiały źródłowe**
  1. Archive resources of various kinds: historical newspapers and journals, maps, ephemera, rare print books, government documents, private archives (Sir Cecil Papers, colonial Papers), works of art and literature
- **Narzędzia wspierające proces badawczy**
  1. COS Scolars Universe, COS Calls for Papers, COS Funding opportunities
  2. RefWorks – bibliographic tool
  3. ProQuest Dissertations and Theses – Depository of dissertations

ProQuest ebrary COS RefWorks

ProQuest

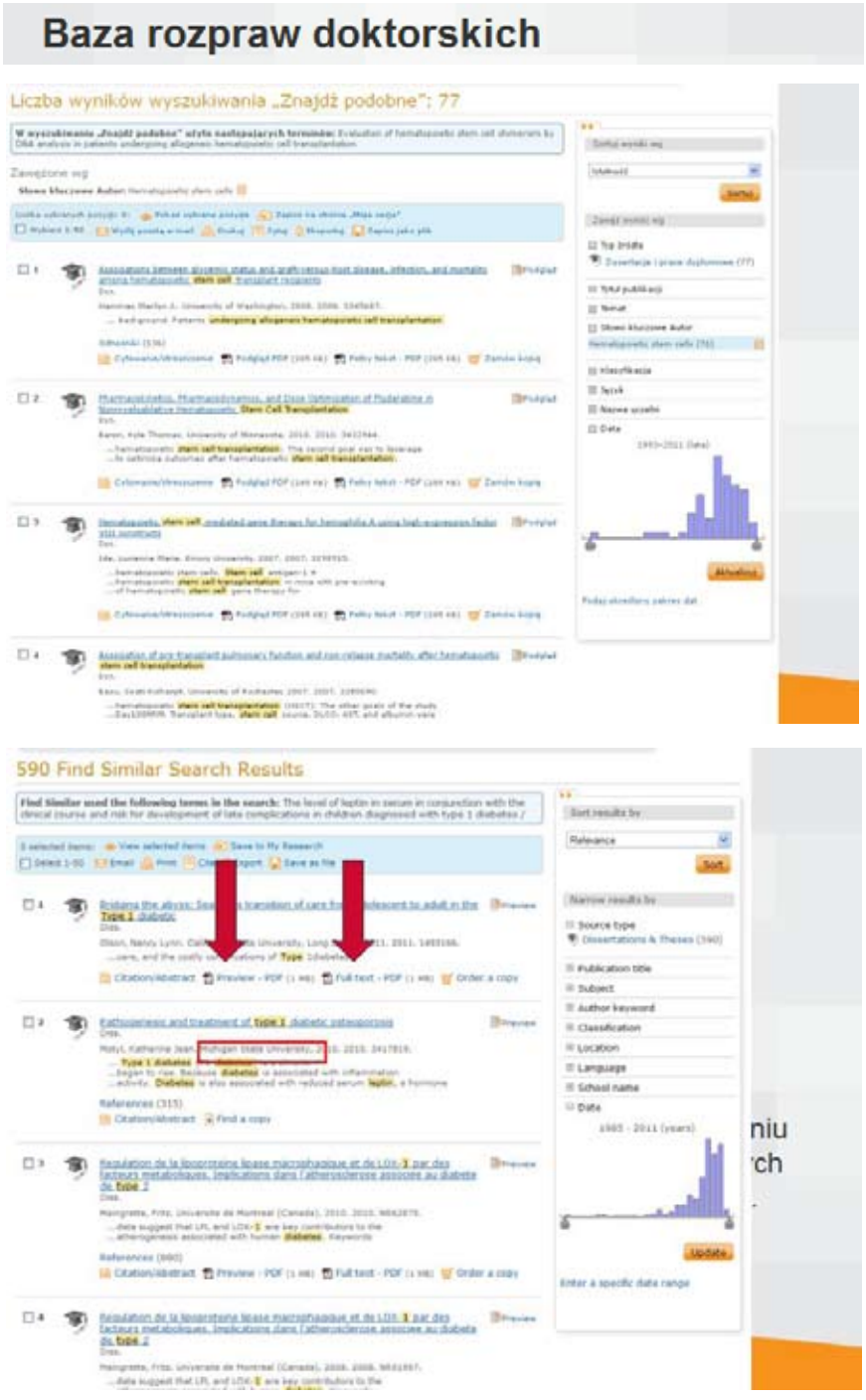
Baza rozpraw doktorskich
Liczba wyników wyszukiwania „Znajdź podobne": 77
590 Find Similar Search Results

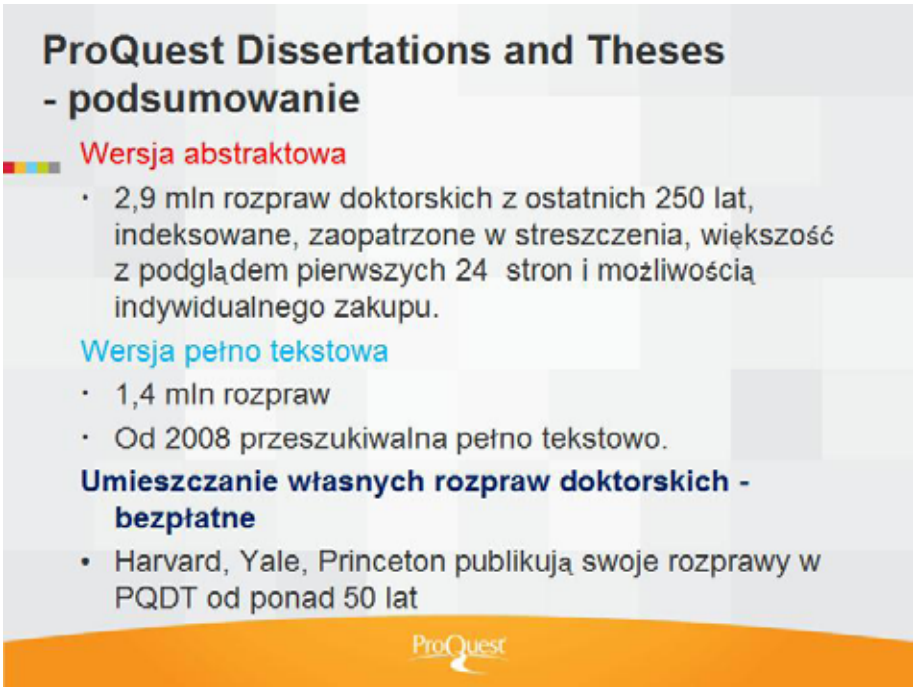
ProQuest Dissertations and Theses
- podsumowanie
Wersja abstraktowa
2,9 mln rozpraw doktorskich z ostatnich 250 lat, indeksowane, zaopatrzone w streszczenia, większość z podglądem pierwszych 24 stron i możliwością indywidualnego zakupu.
Wersja pełno tekstowa
1,4 mln rozpraw
Od 2008 przeszukiwalna pełno tekstowo.
Umieszczanie własnych rozpraw doktorskich - bezpłatne
Harvard, Yale, Princeton publikują swoje rozprawy w PQDT od ponad 50 lat
ProQuest

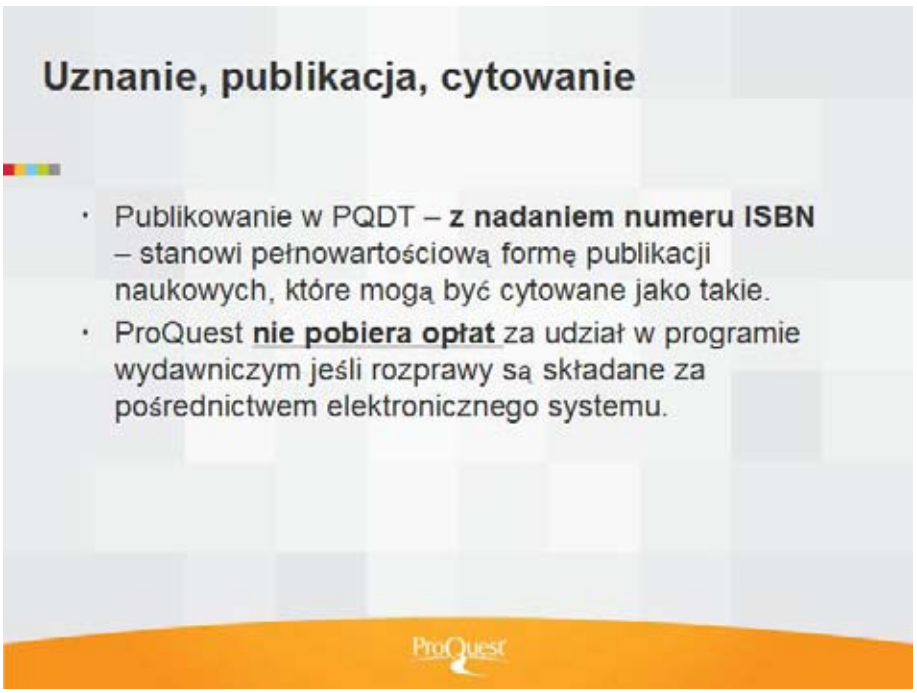
Uznanie, publikacja, cytowanie
Publikowanie w PQDT – z nadaniem numeru ISBN – stanowi pełnowartościową formę publikacji naukowych, które mogą być cytowane jako takie.
ProQuest nie pobiera opłat za udział w programie wydawniczym jeśli rozprawy są składane za pośrednictwem elektronicznego systemu.
ProQuest

Nowa platforma ProQuestu
Nowatorskie narzędzia zintegrowanego wyszukiwania
Jedno okno wyszukiwania
Dla wszystkich zasobów
Dedykowane strony poszczególnych baz
Łatwa orientacja,
efektywne wyszukiwanie
ProQuest Hospital Collection
ProQuest

Obszary przedmiotowe
Bazy są zintegrowane przedmiotowo.
Kolekcje można indywidualizować zależnie od programu nauczania
Search Health & Medicine
Databases
Research Support Suite
ProQuest

Summon
Globalny serwis wyszukiwania

Biblioteka – globalny serwis wyszukiwania
ProQuest

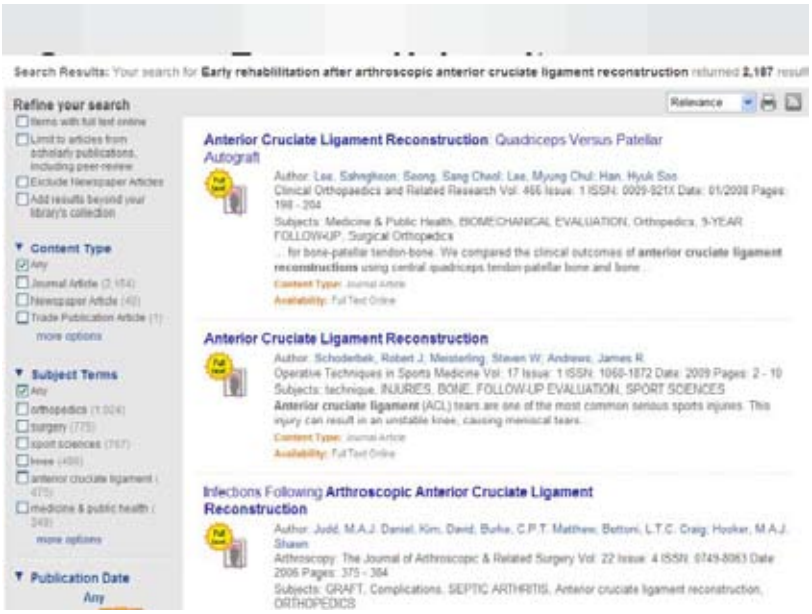
Search Results: Your search for Early rehabilitation after arthroscopic anterior cruciate ligament reconstruction returned 2,187 result
Refine your search
Relevance
Anterior Cruciate Ligament Reconstruction Quadriceps Versus Patellar Autograft
Anterior Cruciate Ligament Reconstruction
Infections Following Arthroscopic Anterior Cruciate Ligament Reconstruction

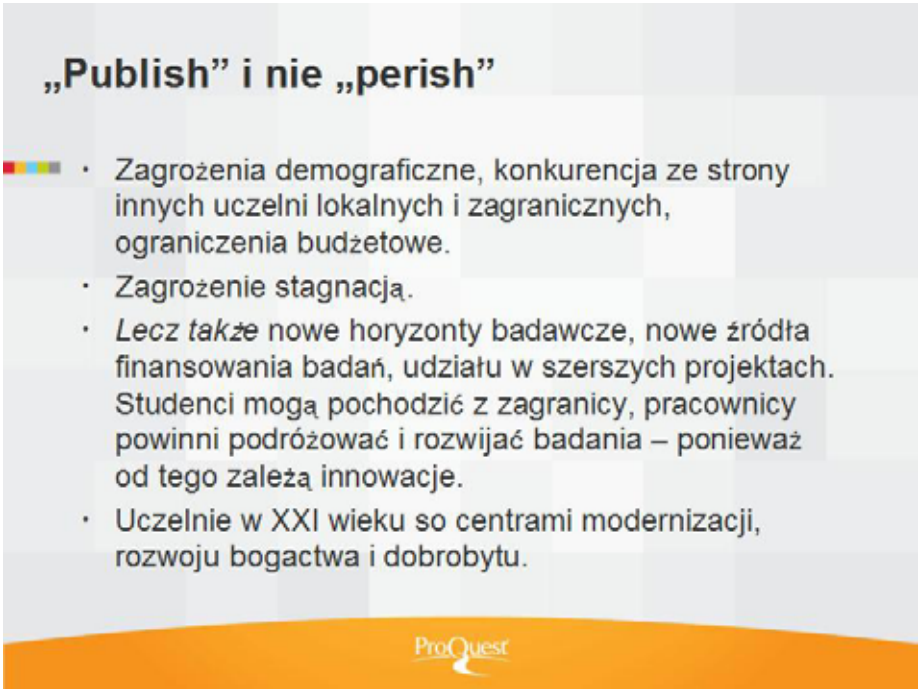
„Publish" i nie „perish"
Zagrożenia demograficzne, konkurencja ze strony innych uczelni lokalnych i zagranicznych, ograniczenia budżetowe.
Zagrożenie stagnacją.
Lecz także nowe horyzonty badawcze, nowe źródła finansowania badań, udziału w szerszych projektach. Studenci mogą pochodzić z zagranicy, pracownicy powinni podróżować i rozwijać badania – ponieważ od tego zależą innowacje.
Uczelnie w XXI wieku so centrami modernizacji, rozwoju bogactwa i dobrobytu.
ProQuest

ProQuest
Start here.
RefWorks
Krzysztof Murawski
Krzysztof.murawski@emea.proquest.com
ebrary
Summon
COS.
ProQuest

Mgr Jacek Głębocki
Mgr inż. Grzegorz Pietruszewski
Poznań - Splendor-Expertus

ZASOBY BIBLIOGRAFICZNE ISTOTNYM ELEMENTEM BAZY WIEDZY

Abstract

Knowledge bases are used in various fields of industry, management and science.

This paper presents the practical application of such a system that is used for sharing information among employees within a research institute.

The components of the system are specified with special attention to the use of bibliographic resources that serve as a bridge between the research projects and full text publications.

Streszczenie

Bazy wiedzy znajdują zastosowanie w różnych dziedzinach przemysłu, zarządzania i nauki.

Referat prezentuje praktyczne zastosowanie systemu używanego do wymiany informacji pomiędzy pracownikami naukowymi, wymienia poszczególne elementy systemu, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów bibliograficznych, stanowiących pomost między projektami badawczymi a pełnymi tekstami publikacji będących efektem badań.

Pojęcie „baza wiedzy" bywa stosowane w różnych kontekstach. W ogólnym przypadku można określić tak dowolne centralne repozytorium, zintegrowaną kolekcję baz danych z określonej dziedziny. Bardziej specjalistyczne zastosowania wymagają ponadto wyposażenia systemu w zestaw reguł logicznych wspomagających przetwarzanie i analizę informacji pochodzącej z powiązanych baz danych. Dobrym i często spotykanym przykładem są bazy wiedzy umożliwiające rozwiązywanie problemów technicznych, zorganizowane w formie pytań i odpowiedzi, nierzadko uporządkowane w postaci algorytmu w sposób umożliwiający rozwiązanie standardowych problemów lub istotne zawężenie zagadnienia w innych przypadkach. Tego rodzaju systemy przeznaczone są przede wszystkim dla personelu technicznego, mogą być jednak także udostępniane wszystkim zainteresowanym (np. Microsoft Knowledge Base [1], Apple Knowledge Base i wiele innych).

Bardziej zaawansowanych przykładów dostarczają liczne zastosowania systemów do gromadzenia wiedzy o procesach technologicznych, a zwłaszcza do sterowania przebiegiem procesów [2], a także zastosowania do analiz ekonomicznych [3]. W tego typu systemach korzysta się z zaawansowanych metod rozwiązywania trudnych problemów wymagających ekspertyz specjalistycznych.

W praktyce można spotkać się także z szerszym rozumieniem tego terminu - znanym i powszechnie stosowanym w bibliotekach i ośrodkach informacji naukowej

rozwiązaniem jest np. system Ebsco Knowledge Base [4].

Przykładem bazy wiedzy może być także zintegrowany system przepływu informacji naukowej SINNP wdrożony w Wojskowym Instytucie Medycznym, służący do pełnej obsługi badań naukowych, tj. m.in.: przechowywania i udostępniania informacji o prowadzonych i zakończonych projektach, zgłaszania propozycji nowych tematów badawczych, komunikowania się pracowników zainteresowanych podobnymi tematami, kompletowania zespołu badaczy, rozliczania i dokumentacji projektów na każdym etapie realizacji.

Celem wdrożenia systemu było stworzenie platformy informatycznej pozwalającej na przechowywanie wszystkich dokumentów dotyczących projektów w formie cyfrowej, zapewniającej użytkownikom dostęp do kompletnych danych, z uwzględnieniem przysługującym im uprawnień.

Funkcje systemu SINNP dostępne wszystkim użytkownikom obejmują m.in.:

- zgłaszanie własnych tematów
- korzystanie z platformy komunikowania się pracowników zainteresowanych podobnymi tematami
- możliwość zadawania pytań do proponowanych projektów
- składanie propozycji udziału w projekcie, wraz z uzasadnieniem merytorycznym
- przeglądanie wykazów zgłoszonych, odrzuconych, realizowanych i zakończonych projektów, wraz z opisem uzyskanych wyników i wykazem publikacji będących efektem badań
- informacje o spotkaniach naukowych, konferencjach, zasadach finansowania

Uczestnicy projektów mają możliwość prowadzenia pełnej dokumentacji, w tym przechowywania roboczych wersji dokumentów i przedstawiania raportów z wykonanych prac. Niezbędne uprawnienia otrzymują także recenzenci.

Dyrekcja instytutu wykorzystuje opcje zapewniające:

- bieżący nadzór nad składanymi wnioskami i realizowanymi tematami

- dostęp do narzędzi informatycznych obliczających efektywność
- realizację konkursu projektów gwarantującego przyznawanie finansowania mniejszej liczbie jakościowo lepszych projektów
- stały przegląd potencjału naukowego pracowników

Baza wiedzy zintegrowanego systemu przepływu informacji naukowej obejmuje:

- rozległy zbiór danych na temat badań naukowych (planowanych, prowadzonych i zakończonych) wraz z danymi pochodzącymi z baz powiązanych
- reguły logiczne służące ocenie przewidywanej efektywności zgłaszanych projektów i rozliczania projektów zakończonych

Zbiór danych gromadzonych w systemie zawiera:

- pełną dokumentację projektów badawczych
- bibliografię publikacji
- bazę dorobku niepublikowanego i innych osiągnięć
- statystykę i analizę bibliometryczną
- cytowania
- biogram – bazę o badaczach

System korzysta także z danych zewnętrznych, takich jak:

- kolekcje czasopism elektronicznych
- katalogi biblioteczne
- biblioteki cyfrowe
- indeksy cytowań
- tezaurus dziedzinowy

Reguły logiczne stosowane są do:

- wspomagania oceny składanych wniosków badawczych na podstawie dotychczasowych osiągnięć autorów, uczestników
- nadzoru nad projektami trwającymi
- oceny wykonania i efektywności projektów zakończonych, na podstawie publikacji będących efektem badań (i innych kryteriów)

Istotną funkcję pełnią w systemie zasoby bibliograficzne, wykorzystywane w następujących elementach dokumentacji wniosków badawczych:

- stan wiedzy na dany temat (w tym publikacje obce)
- dorobek naukowy uczestników projektu
- raporty dokumentujące fazy realizacji projektu (publikacje i prace niepublikowane będące efektem badań)

Nie jest to jednak jedyne zastosowanie zasobów bibliograficznych. Dzięki odpowiedniej organizacji bazy wiedzy, opisy bibliograficzne prac pracowników instytutu pełnią funkcję automatycznego łącznika pomiędzy:

- projektem badawczym i punktacją uzyskaną przez uczestników projektu w dotychczasowym dorobku oraz (po zakończeniu projektu) punktacją uzyskaną

przez publikacje opisujące wyniki projektu
- projektem badawczym i pełnymi tekstami publikacji będących efektem badań

Niezbędnym elementem jest obustronne powiązanie bazy projektów badawczych i bazy dorobku (obejmującej dwie części – publikacje i prace niepublikowane) poprzez identyfikatory systemowe:
- projekty badawcze → publikacje, prace niepublikowane (link z projektu do wykazu publikacji, innych dokumentów będących rezultatem projektu)
- publikacje, prace niepublikowane → projekty badawcze (link z opisu bibliograficznego do projektu będącego podstawą publikacji lub pracy niepublikowanej)

Dostęp do pełnego tekstu publikacji (a w przypadku jego braku do abstraktu lub katalogu) realizowany jest poprzez:
- linki bezpośrednie (dowolne adresy)
- linki do określonej lokalizacji (ze stałym adresem serwera)
- linki do pełnych tekstów poprzez serwisy zewnętrzne

Linki bezpośrednie tj. linki na dowolne adresy mogą kierować do:
- pełnego tekstu
- abstraktu dostępnego w internecie
- innych zasobów (np. ten sam rekord w innych bazach)

Linki do określonej lokalizacji tj. takie, w których adres serwera jest ustalony, a zmienia się jedynie identyfikator, mogą być następujące:
- linki generowane automatycznie na podstawie identyfikatora rekordu w systemie Expertus
- linki do wskazanej biblioteki cyfrowej d-libra na podstawie identyfikatora obiektu
- linki do formularza zamówień w katalogu (Horizon, Virtua)

Linki do pełnych tekstów udostępniane poprzez serwisy zewnętrzne
- linki poprzez DOI (digital object identifier)
- linki na podstawie cytaty wydawniczej do wskazanych kolekcji czasopism elektronicznych.

Linki do wskazanych kolekcji czasopism elektronicznych realizowane są poprzez generowane automatycznie wywołania narzędzi zarządzających kolekcjami. Zastosowana metoda została przetestowana z następującymi serwisami:
- LinkSolver (Ovid)
- LinkSource (Ebsco)
- ArticleLinker (360Link, Serial Solutions)

Baza wiedzy systemu SINNP jest jednym z elementów tworzonej hurtowni danych na temat diagnostyki i terapii, pozwalającym na wskazywanie badań najbardziej efektywnych z punktu widzenia diagnostyki [5].

Bibliografia

[1] O p i s formatu artykułów z bazy wiedzy Microsoft Knowledge Base dotyczących aktualizacji zabezpieczeń firmy Microsoft: http://support.microsoft.com/kb/824689/pl. Dostęp 2011.07.27

[2] M i k o ł a j c z a k - R o j e k Izabela, W e i s s Zenobia: Sztuczna inteligencja w procesach technologicznych. - CADCAM Forum 2001 nr 10 s. 40-43

[3] W a l a s z e k - B a b i s z e w s k a Anna: Budowa rozmytej bazy wiedzy dla analizy eksperymentalnych danych rynkowych. W: Zarządzanie i technologie informacyjne. T. 2: Metody sztucznej inteligencji w zarządzaniu i sterowaniu. Pod red. Joanny Józefowskiej. Katowice 2005 s. 168-178

[4] T h e E B S C O Integrated Knowledge Base: Redefining the Knowledge Base http://www2.ebsco.com/EN-US/NEWSCENTER/Pages/ViewArticle.aspx?QSID=359. Dostęp 2011.07.27

[5] K o n o w r o c k a Dorota: Nie tylko dla wojska. - Computerworld.pl, wrzesień 2010 http://www.computerworld.pl/artykuly/362446_1/Nie.tylko.dla.wojska. Dostęp 2011.07.27

Mgr Dorota Rożek
Warszawa - Wyd. Lek. PZWL

KLUCZ DO EFEKTYWNOŚCI NAUCZANIA. ZASTOSOWANIE RÓŻNYCH ŚRODKÓW DYDAKTYCZNYCH W EDUKACJI AKADEMICKIEJ

W 1999 roku została w Polsce wdrożona reforma edukacji, poczynając od szkolnictwa podstawowego. Jednym z jej głównych założeń było przejście od encyklopedyzmu w nauczaniu do utylitaryzmu dydaktycznego i odejście od metod podających na rzecz metod aktywizujących.

Patrząc zatem na proces dokonujący się w edukacji na niższych poziomach nauczania powinniśmy oczekiwać, że zmiany te spowodują również modyfikację metod kształcenia na poziomie akademickim.

Dodatkowym czynnikiem wymuszającym nie tylko zmianę stosowanych metod, ale i materiałów dydaktycznych jest upowszechnienie Internetu. Zmiany, które następują w postrzeganiu przekazywanych informacji dokonują się na skutek percepcji specyficznego, skrótowego, podawanego w formie podzielonego na mniejsze części akapity, wzbogacone dodatkowo odnośnikami do innych materiałów tekstu dominującego w komunikatach internetowych.

Coraz częściej tekst ten bywa wzbogacony grafiką, tzw. podcastami i innymi materiałami graficznymi tudzież multimedialnymi.

Allan Hunkin[1] definiuje podcast jako dźwiękową publikację internetową (najczęściej popularny plik .mp3), którą można ściągnąć z internetu i odsłuchać na komputerze, iPodzie, odtwarzaczu mp3, czy telefonie GSM. 15-minutowa audycja równa się 18 stronom tekstu pisanego, co ma szczególne znaczenie w erze ogromnego zapotrzebowanie na informację przy jednoczesnym niedoborze czasu. Pliki dźwiękowe z wykorzystaniem iPoda, telefonu GSM i odtwarzacza mp3 można odtwarzać w każdych warunkach. Poza możliwością wejścia na stronę i odsłuchania lub ściągnięcia, można je też zasubskrybować, tak aby automatycznie trafiały na dysk komputera.

Czy w dobie galopującej wręcz rewolucji technologicznej edukacja akademicka może się oprzeć temu postępowi?

Stosując różne metody nauczania, powinno się pamiętać, że stopień opanowania informacji zależy od zastosowanej metody pracy i aktywności osoby nauczanej.

Według stożka zapamiętywania Dale'a jesteśmy w stanie zapamiętać najwięcej poprzez doświadczanie, obserwację i projekt.

Stożek Dale'a określa ilość informacji, które zapamiętujemy, podkreślając rosnącą ilość zapamiętywanych informacji wraz z zaangażowaniem kolejnych zmysłów.

Piramida zapamiętywania, zwana stożkiem Dale'a:

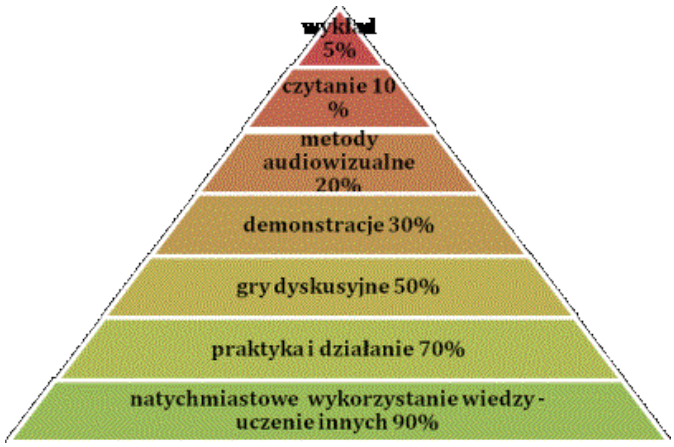

Źródło: opracowanie własne na podst. PITWIN - Portal Innowacyjnego Transferu Wiedzy w Nauce: M. Małolepszy, K. Kulawinek, Wykorzystanie portali społecznościowych w edukacji http://www.pitwin.edu.pl/component/content/article/297 [18 stycznia 2011]

Aby ocenić jakość kształcenia powinno się dokonać oceny jej efektywności.

[1] Praktyk dziennikarstwa internetowego, właściciel portalu www.podcasts.com, autor ebooka „Podcast & Talk Host Mastery" [edycja 2011 z aktualizacją: www.talkmastery.com]

Zwiększenie efektywności definiuje się jako osiąganie lepszych wyników przy niezmienionych kosztach[2]. Efektywność procesu kształcenia natomiast to stopień realizacji założonych celów dydaktycznych lub (w innym ujęciu - korporacyjnym) poprawa wyników działania uzyskana na skutek udziału w procesie szkoleniowym. Zmiany zachodzące w procesie kształcenia:

- Opanowanie nowych treści (przyswojenie wiedzy)
- Opanowanie nowych umiejętności
- Zmiana postaw.

Według klasyków literatury przedmiotu[3] prowadzone w latach 70. ubiegłego wieku badania wskazywały na niską wydajność pracy wykładowcy akademickiego posługującego się wykładem tradycyjnym. Zakresy pamięciowego opanowania materiału przez studentów i świadomego posługiwania się nim nie pokrywają się. Oznacza to, że studenci więcej pamiętają, niż rozumieją.

Czynniki ułatwiające zrozumienie nauczanych treści to powiązanie głównych wątków z konkretnymi przykładami i podkreślanie głównych wątków przez wykładowcę. Czynnikiem zwiększającym poziom recepcji wykładu akademickiego jest natomiast notowanie. Wskaźnik recepcji wykładu notowanego wyniósł w ówcześnie przeprowadzonych badaniach 65%, zaś w przypadku wykładu nienotowanego – 27,5%.

Obecnie do wniosków potwierdzających wspomniane wyżej badania dochodzą także nauczyciele akademiccy. Dominująca i najstarsza metoda nauczania w szkole wyższej, wykład, coraz częściej spotyka się z krytyką.

Wykład, oprócz pełnienia funkcji informacyjnej, powinien w większym stopniu kształcić samodzielne, twórcze myślenie, rozwijać zainteresowanie i postawę badawczą, uczyć umiejętności rozwiązywania problemów naukowych. Zamiast tego kształci postawę bierną i rozwija głównie pamięć.

Oczywiście, można przywołać tu przykład wykładu o toku problemowym, który włącza studenta w rodzaj dialogu z wykładowcą – przywołując hipotetyczne rozwiązania przedstawionej na wstępie sytuacji. Wykładowca dopuszcza studentów do udziału w rozwiązywaniu problemu, przez co zmusza do podążania za tokiem swojego wywodu.

Powinniśmy przywołać tu potoczne rozumienie pojęcia „studiowanie". Powinno ono być wszak formą działalności wymagającą dużego stopnia samodzielności. Przywołana na wstępie reforma edukacji powinna spowodować kształcenie postaw sprzyjających rozwojowi samodzielności. Nie mamy jednak pewności, czy to się jej twórcom, a potem realizatorom – nauczycielom udało.

Przytoczone w publikacji Franciszka Bereźnickiego „Zagadnienia dydaktyki szkoły

---

[2] Marlena R y l - Z a l e s k a: Metody efektywności kształcenia online. http://www.e-edukacja.net/_referaty/9_e-edukacja.pdf data pobrania: 20.05.2011

[3] Witold D o b r o ł o w i c z : Badania nad recepcją informacji ze szczególnym uwzględnieniem problemów uwagi. Kielce 1977 s. 33

wyższej" wyniki badań prowadzonych wśród studentów pedagogiki nie powodują optymizmu w zakresie oceny przygotowania studentów do studiowania. Zestawienie wybranych wyników prezentowane jest poniżej.

Zasadniczym źródłem informacji dla studentów są materiały drukowane:

ocena przygotowania w zakresie	dobrze	nie mam zdania	źle
wyszukiwania literatury	76%	6%	18%
opracowywania literatury	58%	22%	20%
sporządzania notatek	42%	20%	38%
planowania uczenia się	32%	24%	44%
samooceny	26%	26%	48%

podręczniki, repetytoria, literatura naukowa i czasopisma. Z tych źródeł czerpią ponad połowę wiadomości podczas studiów. Studiowanie tych źródeł polega na uważnym, wnikliwym ich czytaniu, na rozumieniu wszystkich pojęć, dokonywaniu podziału informacji oraz ich powtarzaniu. Poznanie informacji wiąże się bowiem z ich analizowaniem. Po analizie powinno następować przyswojenie i utrwalenie materiału.

Dokładnie analizuje czytaną literaturę naukową 16% badanych studentów[4]. 60% analizuje tylko niektóre zagadnienia, a 16% czyta literaturę pobieżnie.

Pozostałe, coraz częściej wykorzystywane materiały to:

- Książki elektroniczne
- Czasopisma elektroniczne
- Programy multimedialne on-line
- Filmy edukacyjne (tu też: podcasty)
- Elektroniczne źródła wiedzy
- Social media
- Platformy e-learning.

Wszystkie one mogą i powinny z powodzeniem wzbogacać tradycyjny zestaw drukowanych materiałów dydaktycznych. Zauważają to wydawcy publikacji naukowych.

Wielu z nich wręcz nie wyobraża już sobie podręcznika akademickiego bez uzupełnienia w postaci serwisu internetowego, załączonej płyty DVD, czy też programu multimedialnego.

Przykładem, na który zwracamy tu uwagę jest wydany w ubiegłym roku (nakładem Wydawnictwa Lekarskiego PZWL) podręcznik „Anatomia człowieka" pod redakcją

[4] Ibidem, s. 108

Olgierda Narkiewicza i Janusza Morysia.

Aby prześledzić proces zmian w kształtowaniu układu typograficznego książki proponujemy porównanie układu tekstu w najbardziej popularnym podręczniku anatomii – „Anatomia człowieka" Adama Bochenka i Michała Reichera i opisywanego powyżej podręcznika wydanego współcześnie:

Powyżej podręcznik anatomii Adama Bochenka i Michała Reichera, poniżej fragment podręcznika pod red. Olgierda Narkiewicza i Janusza Morysia.

W podręczniku pod red. Olgierda Narkiewicza i Janusza Morysia oprócz układu treści sprzyjającemu samodzielnemu studiowaniu – podział na podrozdziały, sam

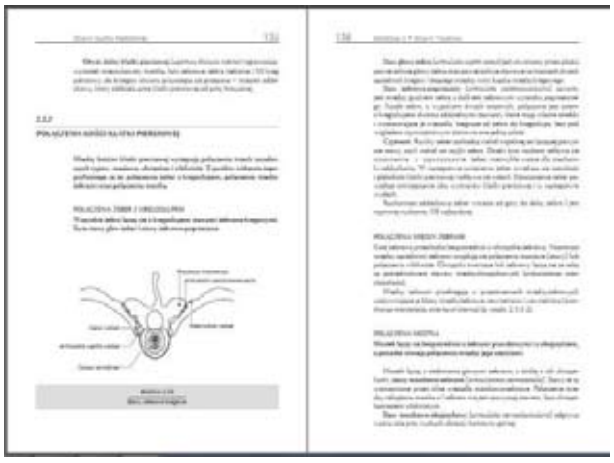

tekst w postaci akapitów, wyróżnienia w tekście, odwołania do zagadnień klinicznych, bogata ikonografia w postaci przejrzystych schematów, podręcznik uzupełniony jest programem edukacyjnym do nauki anatomii.

Obecnie Wydawnictwo udostępnia ten program bezpłatnie studentom kierunków medycznych, na swojej stronie internetowej: www.pzwl.pl.

Program obejmuje ryciny z wyżej wzmiankowanego podręcznika, poszerza jednak zestaw języków, w których zapisano miana anatomiczne o język angielski (w podręczniku miana podano w łacinie i języku polskim).

Przykładowa rycina z programu:

Innym przykładem może być aplikacja do nauki języków obcych dostępna w serwisie internetowym dedykowanym pielęgniarkom oraz studentom pielęgniarstwa

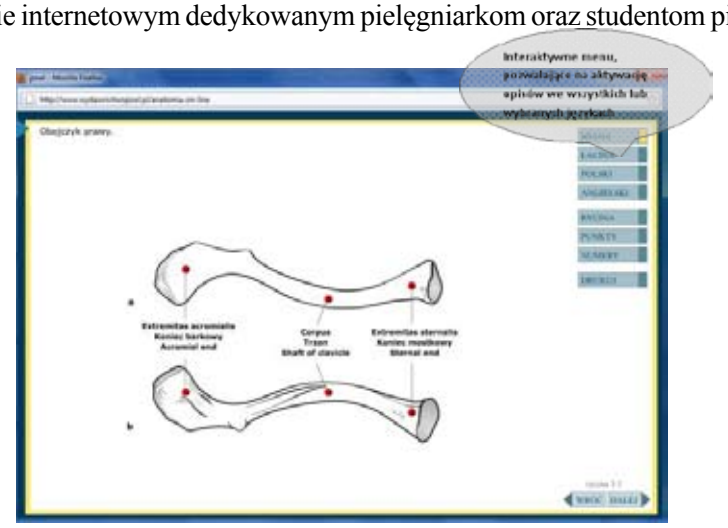

www.nursing.com.pl, będąca uzupełnieniem oferty podręcznikowej Wydawnictwa Lekarskiego PZWL:

Dodatkowym aspektem współczesnej edukacji jest wykorzystanie mediów społecznościowych. Podstawowe wykorzystanie obejmuje wymianę informacji.

Jednak, jak wskazują niektóre badania[5] oraz obserwacja wykorzystania forum jednego z serwisów Wydawnictwa Lekarskiego PZWL (www.nursing.com.pl) wiedza w nich funkcjonująca może być na nieco wyższym poziomie. Wymiar naukowy uzyskują takie portale, gdy wirtualni znajomi pomagają w rozwiązywaniu bardziej złożonych problemów. Uczenie się społecznościowe staje nową formą organizacji pracy.

Bibliografia

N o d z e w s k a Elżbieta: Poszukiwanie klucza do efektywności nauczania. Metody aktywizujące proces nauczania. www.edukator.org.pl data pobrania: 20.05.2011

B e r e ź n i c k i Franciszek: Zagadnienia dydaktyki szkoły wyższej. Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie, 2009

Mgr Barbara Bugalska
Mgr Katarzyna Nieszporska
Warszawa - IMDiK PAN

PROBLEMY OCENY BIBLIOMETRYCZNEJ W INSTYTUCIE MEDYCYNY DOŚWIADCZALNEJ I KLINICZNEJ IM. M. MOSSAKOWSKIEGO PAN (WYMAGANIA MINISTERSTWA, DOŚWIADCZENIA INSTYTUTU, WĄTPLIWOŚCI OCENIAJĄCYCH)

Abstract

The article describes and discuses controversial methods bibliometric estimation of scientific activities.One of this methods was applied in Mossakowski Institute Medical Research Centre of PAS. Estimation methodology support has been worked out inside institute cooperation beetwen scientists. The reported system evaluation publications papers regard differences value Impact Factor in dependence from subject category.

Streszczenie

Artykuł przedstawia dyskusyjne i różnorodne sposoby oceny bibliometrycznej dorobku naukowego. Mimo wielu stosowanych dotychczas metod oceny, nieprzerwanie są podejmowane poszukiwania bardziej adekwatnych do sytuacji metod ewaluacji działalności naukowej.

W IMDiK PAN wypracowano metodologię oceny bibliometrycznej, wspierający wewnątrzinstytutową współpracę naukową oraz system punktacji publikacji, uwzględniajacy róznice wrtości Impact Factor

[5] Wspomaganie uczenia się przez Internet. Implikacje dla przeciętnego użytkownika) W: Proces kształcenia akademickiego studenta / pod red. nauk. Doroty Ciechanowskiej; Uniwersytet Szczeciński. Szczecin 2009

w zależności od dyscypliny naukowej (subject category).

Naciski na ocenę działalności naukowej wynikają z katastrofalnie niskiego budżetu przeznaczanego na naukę. Ciągłe pytania, jak wydać najlepiej pieniądze na badania, jak finansować działalność statutową, czy nacisk położyć na finansowanie grantów, jak rozliczyć otrzymane fundusze, spowodowały konieczność opracowania bardziej obiektywnych zasad oceny bibliometrycznej dorobku naukowego. Nie ma bezdyskusyjnych kryteriów oceny bibliometrycznej publikacji pracowników i dorobku jednostek naukowych.

Tradycyjne kryteria oceny dorobku naukowego, opierały się na ilości publikacji i ich ocenie przez specjalistów. Metodzie tej zarzucano brak jasnych zasad, zaś oceniającym subiektywizm, niemierzalność i nieporównywalność wydawanych opinii.

W Polsce, od roku 1990 wprowadzono bardziej bezwzględne kryteria oceny dorobku naukowego pracowników. W 1992 r. stały się one podstawą do opracowania zasad kategoryzacji jednostek naukowych, która stanowi podstawę rozdziału funduszy na naukę. Od tego momentu, działalność naukowa, jej poziom oraz wyniki, podlegają ocenie, której kryteria z biegiem czasu stają się coraz bardziej precyzyjne, porównywalne i ujednolicone.

Najważniejszymi obecnie kryteriami uwzględnianymi w ocenie bibliometrycznej dorobku naukowego pracowników, są:

- Impact Factor[1]
- Punktacja MNiSW[2]
- Indeks Cytowań
- Indeks Hirsch'a

Stosowanie wskaźnika Impact Factor, jako miary jakości pracy naukowej jest powszechne i adekwatne z oceną jakości czasopism. Teza ta nie zawsze znajduje zrozumienie u naukowców, którzy uważają, że nie wszystkie publikacje umieszczone w czasopiśmie o wysokim IF są podobnie wysokiej jakości. Czy nie jest to wskaźnik mylący? Zazwyczaj wyższy IF mają czasopisma przeglądowe, a nie oryginalne, czasopisma naukowe, a nie kliniczne, anglojęzyczne, a nie publikowane w językach narodowych. Nie zawsze wyższy IF idzie w parze z oryginalnością , innowacyjnością i jakością naukową publikacji. IF czasopisma zależy od liczby cytowań. W dziedzinach mało popularnych wskaźnik IF będzie zawsze niski np.: fizyka teoretyczna, fizjologia stosowana, a są to dziedziny nie mniej ważne dla postępu w nauce. Zmiany

[1] Impact Factor („miara oddziaływania") – jest to liczba cytowań uzyskanych przez czasopismo w danym roku dla artykułów opublikowanych w nim w dwóch poprzednich latach podzielona przez liczbę artykułów zamieszczonych w tym czasopiśmie w tych samych dwóch latach.

[2] od dnia 1 października 2010 r. przestały obowiązywać dotychczasowe zasady oceny czasopism naukowych i dotychczasowa punktacja MNiSW

w kierunkach badawczych wpływają na wartość IF czasopism np.: biologia molekularna, genetyka. Dziedziny te rozwijają się żywiołowo i rosnące zainteresowanie badaczy wpływa znacząco na wartość wskaźnika IF czasopism z tego zakresu.

Wymienione ograniczenia, nie pomniejszają wagi wskaźnika IF, jeżeli w danej dziedzinie porównamy wartość IF czasopism da nam to pewien ranking jakości publikacji.

Można też postawić tezę, że publikowanie prac w czasopismach o wysokim IF ułatwia zdobywanie funduszy na badania.

Uzupełnieniem oceny jakości czasopism i publikacji jest punktacja MNiSW, która oprócz czasopism z określonym wskaźnikiem IF, uwzględnia również czasopisma nie posiadające IF (polskie i zagraniczne). Szczególnie w przypadku czasopism klinicznych jest to ważne, ponieważ są one platformą wymiany doświadczeń pomiędzy specjalistami i umieszczanie publikacji w czasopismach czytanych przez lekarzy, które często nie mają IF, jest niezwykle istotne ze względów praktycznych.

W latach 2000-2004 w okresie funkcjonowania Komitetu Badań Naukowych poszczególne zespoły specjalistyczne określały własne zasady punktacji za publikację, oraz przygotowywały listy czasopism punktowanych. W medycynie obowiązywała punktacja wg kryteriów i list rankingowych KBN Zespołu Nauk Medycznych P05. Dla publikacji z lat 2005-2006 stosowano punktację w oparciu o Rozporządzenie Ministra Nauki i Informatyzacji z dn. 4 sierpnia 2005 r. wraz z wykazem czasopism punktowanych z tego samego roku. Dla publikacji z lat 2007-2009 stosowano uaktualniane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego listy czasopism, a od czerwca 2010 r. dla wszystkich publikacji z lat 2007-2010 zaczął obowiązywać ujednolicony wykaz czasopism MNiSW.

Od dnia 1 października 2010 r. przestały obowiązywać dotychczasowe zasady oceny czasopism naukowych. Nie funkcjonują również Zespoły do oceny czasopism naukowych – były one powołane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na okres od dnia 28 czerwca 2010 r. do dnia 30 września 2010 r. Zgodnie z przepisami obowiązującej od dnia 1 października 2010 r. ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 615), kompleksowej oceny jednostek naukowych dokonuje Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych. Wśród podstawowych kryteriów tej oceny (art. 42 ust. 5 ww. ustawy) wymienia się publikacje autorstwa pracowników jednostki naukowej w renomowanych wydawnictwach oraz monografie naukowe.

Obecnie MNiSW oczekuje na opracowanie przez Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych szczegółowych parametrów i kryteriów oceny jednostek. Na tej podstawie Minister określi, w drodze rozporządzenia, kryteria i tryb przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, w tym szczegółowe parametry i kryteria oceny jednostek naukowych, sposób przeprowadzania kompleksowej oceny jakości działalności naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek, sposób dokumentowania

wyników oceny. Dopiero wówczas znane będą także zasady i tryb oceny czasopism naukowych dla potrzeb MNiSW.

Jednakże pamiętając o pewnych ograniczeniach przy ustalaniu wskaźnika IF, co za ty idzie również punktacji MNiSW, nie powinny być one jedynym kryterium oceny dorobku naukowego. Uzupełnieniem obydwu wskaźników może być liczba cytowań.

Analiza cytowań jest ważnym zagadnieniem związanym z pomiarem wartości naukowej publikacji. Za najbardziej wartościowe uznaje się te publikacje, które są najczęściej cytowane przez innych autorów. Opracowywanie indeksów cytowań stanowi podstawę światowych rankingów czasopism (JCR) oraz innych analiz bibliometrycznych. W oparciu o te analizy może być przeprowadzona ocena dorobku naukowego pracownika czy też jednostki naukowej, m. in.:

- ranking najczęściej cytowanych autorów
- ranking najczęściej cytowanych publikacji
- średnia liczba cytowań publikacji danego autora
- sumaryczna liczba cytowań jednostki naukowej
- indeks Hirscha.

Porównanie osiągnięć w tej samej bądź zbliżonej dziedzinie na podstawie analiz cytowań powinny być dokonywane rozważnie, ponieważ nie ma dwóch takich samych dziedzin i identycznych prac naukowych. Analiza cytowań w zestawieniu z innymi wcześniej wymienionymi wskaźnikami, pozwala na w miarę obiektywną ocenę działalności naukowej.

W 2005 roku Jorge E. Hirsch, amerykański fizyk z University of California w San Diego, zaproponował nowy sposób oceny dorobku naukowego. Ocena ta rozumiana jest przez J. Hirscha jako zdolność do publikowania dobrze cytowanych prac. Autor oznaczył tę zdolność literą h – indeks Hirscha. Indeks h jest to liczba h publikacji, które cytowane były co najmniej h razy. Przykładowo, h=8 oznacza, że 8 prac danego autora było cytowanych 8 lub więcej razy. Za pomocą indeksu Hirscha można dokonać oceny dorobku naukowego jednej osoby, grupy osób, pracowni, instytutu, a nawet kraju. Atrakcyjność indeksu Hirscha wynika z faktu, że dobrze oddaje zdolność danej osoby (lub grupy osób) do systematycznego publikowania prac, które są dobrze cytowane. Jednocześnie wartość indeksu nie zależy od wartości IF (punktacji MNiSW) czasopism, w których prace się ukazały, jedynym kryterium jest liczba cytowań. Niewątpliwą zaletą tego wskaźnika jest szybkość i prostota jego obliczania, nie premiuje on prac pojedynczych, wyjątkowo dobrze cytowanych prac danej osoby (grupy), wyrażony jest prostą i całkowitą liczbą, zależy od lat pracy osoby ocenianej (często w literaturze określany jako „współczynnik dostojeństwa naukowego”[3]). Jednocześnie jest to wskaźnik, który opisuje ilościowy i jakościowy

[3] Adam P r o ń , Halina S z a t y ł o w i c z : Habilitacja dodaje „skrzydeł”?. *Forum Akad.* 2006

charakter badań oraz aktywność publikacyjną uczonego.

Zarzuty formułowane pod adresem indeksu Hirscha to m. in.:

– niedoszacowanie dorobku naukowego uczonego, którego jedna lub kilka publikacji uzyskały bardzo dużą liczbę cytowań
– nieuwzględnienie wielkości jednostki naukowej i tego, że zwykle duże jednostki publikują więcej prac niż małe i tym samym uzyskują wyższe wartości indeksu Hirscha. W 2008 r. ukazała się publikacja Molinari i Molinari[4], w której autorzy proponują nowy sposób obliczania indeksu Hirscha dla instytucji naukowych, uwzględniający liczbę opublikowanych prac.

Dodatkowym problemem przy wyznaczaniu indeksu Hirscha dla instytucji naukowej jest różnie sformułowana nazwa tej samej instytucji podawana w afiliacji. Różnorodna afiliacja powoduje, że trudno znaleźć rzeczywistą liczbę cytowań publikacji danego instytutu. Przypisanie instytutowi kodu identyfikującego afiliację rozwiązałoby ten problem.

W oparciu o przedstawione kryteria wiele jednostek badawczych stara się opracować własne zasady bibliometryczne, najbardziej adekwatne do zakresu działalności naukowej jednostki. Są one podstawą rozdziału środków statutowych w instytucie. Przykładowo, celem stosowanego w IMDiK PAN sposobu oceny działalności naukowej jest promowanie publikacji prac w czasopismach o wysokim współczynniku oddziaływania IF, wspierania wewnątrz-instytutowej współpracy naukowej oraz kształcenia młodej kadry naukowej. Zasady punktacji dorobku naukowego uwzględniają długi cykl badawczy i publikacyjny. Punktacja obejmuje okres 3 lat poprzedzających każdy rok budżetowy.

Kryteria oceny dorobku naukowego:

1. Przedmiotem oceny są prace ukazujące się w czasopismach posiadające IF, o długości powyżej 1 strony, zdefiniowane jako artykuły (w terminologii ISI – dokument type: Ariele)
2. Punktowane są te artykuły, w których przynajmniej jeden z autorów ma afiliację naszego instytutu (ISI: adresses)
3. W celu promowania współpracy wewnątrz-instytutowej oraz ogólnokrajowej i zagranicznej, publikacje wynikające ze współpracy jednostek między sobą lub ich współpracy z innymi placówkami krajowymi i zagranicznymi, otrzymują pełen wymiar punktów (a nie np. część zależną od proporcjonalnego udziału pracowników jednostki czy placówki).
4. Dla wyrównania szans różnych dyscyplin naukowych reprezentowanych w naszym Instytucie, wprowadzono zróżnicowany system punktacji uwzględniający różną „wartość" czasopisma w zależności od kategorii, w której

R. 13 nr 3 s. 27-29

[4] Jean Francois M o l i n a r i , Alain M o l i n a r i : A New methodology for ranking scientific institutions. *Scientometrics* 2008 Vol. 75 s.163-174

jest rozpatrywane (ISI: subject category). Jeżeli czasopismo oceniane występuje w więcej niż jednej kategorii JCR, autorzy mogą wykorzystać kategorię, w której czasopismo ma najwyższą rangę.

5. Liczba uzyskanych punktów jest zależna od usytuowania czasopisma w obrębie kategorii ISI, gdzie wszystkie czasopisma są uszeregowane wg malejącego IF (100 %) i podzielone na cztery równe części (po 25 %). Zestawienie punktów przyznawanych czasopismom usytuowanym w jednym z czterech przedziałów tego zbioru (klasach A, B, C, D), przedstawiono w poniższej tabelce:

Klasa (usytuowanie czasopisma w kategorii)	Punktacja
A. górne 25 %	25 pkt
B. 25 – 50 %	20 pkt
C. 50 - 75 %	10 pkt
D. dolne 25 %	5 pkt

6. Przyznaje się 15 pkt za każdy zakończony przewód doktorskich pracownika jednostki instytutu lub doktoranta.

Biblioteka IMDiK PAN w oparciu o wymienione kryteria i korzystając z narodowego dostępu do bazy Web of Science wykonuje analizy bibliometryczne dla osób ubiegających się o habilitację, profesurę, nagrody, awans zawodowy oraz składające wnioski o granty krajowe i europejskie. Analizy te uwzględniają wszystkie wymienione powyżej kryteria oceny (sumaryczny IF, punktację MNiSW, Index Copernicus, sumaryczną liczbę cytowań i indeks Hirscha), przy czym z naszych obserwacji wynika, ze w przypadku wniosków o granty krajowe i europejskie dużo większą wagę przykłada się do liczby cytowań i indeksu Hirscha, a w dalszej kolejności do IF. Naszym zdaniem najwłaściwszą metodą oceny dorobku naukowego jest wielowskaźnikowość analizy bibliometrycznej.

Bibliografia

B r z ó z k a Zbigniew, Szatyłowicz Halina: List do redakcji. *Sprawy Nauki* 2008 nr 8/9 s.45

H a j d u k Roma: Wskaźniki oceny publikacji naukowych. *Forum Bibl Med* 2010 R.3 nr 2 s.45-55

K i e r z e k Ryszard: Polska Nauka w indeksie Hirscha. *Sprawy Nauki* 2008 nr 6/7 s. 29-35

M o l i n a r i Jean Francois, M o l i n a r i Alain: A New methodology for ranking scientific institutions. *Scientometrics* 2008 Vol. 75 s. 163-174

P i l c Andrzej: Na tropach jakości w nauce. Współczynnik h w naukach biomedycznych w Polsce. *Forum Akademickie* 2005 R. 12 nr. 12 s. 36-37

P r o ń Adam, S z a t y ł o w i c z Halina: Habilitacja dodaje „skrzydeł”?. *Forum Akademickie* 2006 R. 13 nr 3 s. 27-29

Mgr Elżbieta Ryś
Kraków - CM UJ

BIBLIOMETRYCZNY WSKAŹNIK INSTYTUCJI ZDROWIA PUBLICZNEGO

Abstract

Background

The methods of scientific output assessment have been discussed for many years. This assessment in the Public Health area is extremely difficult because of the multidisciplinary character of this field. Apart from that there is a vast variety of PH research fields. In spite of this multiplicity, PH librarian should be able to indicate the leading significant PH institutions or organizations.

Goals

The main goal of this study is:

- to show the leading institutions which publish the highest number of frequently cited research papers.
- to point out the most popular themes in PH research

Method

From the titles registered by ISI Web of Knowledge around 60 PH journals published from 1996-2009 have been selected. The content analysis and the citations analysis have been performed. As a result of the bibliometric investigation the following lists have been obtained:

- for articles: the authors' affiliations with the number of citations,
- key-words used for the highly cited articles

Results

The ranking of all PH institutions and PH institution in Europe in regard to number of good publications was presented. Short key-word analysis should result in the most popular subjects of PH research

Streszczenie

W dziedzinie zdrowia publicznego wszelkie oceny dotyczące zarówno jakości czasopism jak i dorobku naukowego są szczególnie trudne ze względu na jej wielodyscyplinarny charakter i ogromnie zróżnicowaną tematykę badań naukowych. Mimo tych różnorodności bibliotekarz powinien umieć wskazać najbardziej liczące się w tej dziedzinie instytucje/organizacje. Obecnie większośc badań finansowanych jest z dużych programów i grantów badawczych, w których współpraca między różnymi instytucjami (z różnych krajów) jest warunkiem koniecznym. Znajomość instytucji, w których powstają liczące się publikacje ma więc szczególne znaczenie przy szukaniu partnerów, z którymi można wspólnie występować o przyznanie środków na rozwój działalności naukowej.

Celem planowanego badania było:

- wskazanie wiodących instytucji, których pracownicy publikują najwięcej często cytowanych artykułów,
- zbadanie jakie są najbardziej popularne tematy badań naukowych w zdrowiu publicznym.

Metoda badania polegała na tym, że z czasopism rejestrowanych w bazie ISI Web of Knowledge wybrano ponad 60 tytułów. Analiza ich zawartości (1996-2010) doprowadziła do uzyskania następujących list:

– macierzystych instytucji autorów artykułów z najwyższą liczba cytowań,
– słów kluczowych dla najczęściej cytowanych artykułów.

Wynik umożliwił utworzenie rankingu instytucji związanych ze zdrowiem publicznym ze względu na liczbę powstałych w nich często cytowanych publikacji. Analiza słów kluczowych pozwoliła na wychwycenie najbardziej popularnych tematów badań naukowych w zdrowiu publicznym.

Uwagi wstępne

Analiza dokonań naukowych w multidyscyplinarnych i interdyscyplinarnych dziedzinach nauki przeprowadzana z wykorzystaniem bibliometrycznych narzędzi i wskaźników stanowi duże wyzwanie. Wynika to głównie z faktu, że w praktyce żaden z używanych do porównań czy ocen wskaźników nie uzyskał ogólnej akceptacji (Huutonieni, Klein Thompson et al. 2010) a ich niedoskonałości pogłębiane są przez złożoność i wieloaspektowość badanych dziedzin. Jednak w naukach medycznych, przyrodniczych a także społecznych stale wzrasta ilość prowadzonych interdyscyplinarnych badań (Bindler, Richardson et al. 2010) co wynika często z tego, że łatwiej jest uzyskać środki finansowe na wieloośrodkowe i wielozespołowe działania a nowoczesne techniki komunikowania znakomicie ułatwiają współpracę bardzo dużej liczby zaangażowanych osób czy instytucji.

Zdrowie publiczne pojmowane jako teoretyczna dyscyplina naukowa, której zauważalny rozwój nastąpił dopiero w ostatnich latach jest bardzo dobrym przykładem interdyscyplinarności, na którą złożyły się oprócz medycyny także ekonomia, socjologia, psychologia, pedagogika, nauki o organizacji i zarządzaniu, prawo, inżynieria sanitarna i środowiskowa, współczesna politologia, statystyka z demografią a nawet nauki techniczne. Z wielodyscyplinarnego podejścia wynika również to, że takie dziedziny a zwłaszcza ich obszar badawczy mogą być różnie definiowane.

W Instytucie Zdrowia Publicznego UJ CM w latach 2000-2003 dla potrzeb projektu Leonardo da Vinci „Poprawa zatrudnienia wśród absolwentów zdrowia publicznego”[1] definiowano zdrowie publiczne przez przedstawienie jego instytucjonalnej struktury czyli ogółu jednostek uczestniczących w realizacji misji, zadań i funkcji tej dziedziny. Celem prezentowanego badania jest przedstawienie listy instytucji i organizacji naukowych, w których w ostatnich latach powstało najwięcej liczących się w świecie naukowym publikacji z dziedziny zdrowia publicznego. Jako wskaźnik bibliometryczny przyjęto liczbę cytowań artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych. Pracom, które cytowano najwięcej razy przypisano instytucje powiązane z autorami tych prac. Jako wynik uzyskano klasyfikację instytucji i naukowych organizacji badawczych według „cytowalności” publikacji, które w nich powstają.

[1] Projekt pilotażowy Leonardo da Vinci „Poprawa zatrudnienia wśród absolwentów zdrowia publicznego” Nr PL /00/B/F/PP/14155 realizowany przez Wydział Nauk o Zdrowiu UJ CM, SCHARR, Maastricht University

Wybór danych i ich analiza

Jako źródło danych wybrano 71 czasopism indeksowanych w bazach Web of Science. Czasopisma spełniały następujące wymagania:

- ukazywały się w latach 1996-2010
- występują w następujących kategoriach tematycznych bazy Journal Citation Report (*subject categories JCR*):
  Health Care Sciences and Services
  Public, Environmental and Occupational Health.

Przy wyborze czasopism uwzględniono przede wszystkim te o zasięgu międzynarodowym publikowane w krajach Europy oraz najbardziej znane z USA i Kanady.

Aby zapewnić jednorodność próby użytej w badaniu, wybrano tylko artykuły oryginalne ograniczając ich liczbę do tych, które w latach 1996-2010 uzyskały łączną liczbę cytowań większą niż 100. Lista włączonych do próby statystycznej artykułów liczyła 1392 pozycje, przy których afiliowano 624 instytucje – bez powtórzeń w jednej publikacji. Przyjęcie ograniczenia dla ilości cytowań >100 spowodowało, że około 30% analizowanych artykułów pochodziło z *American Journal of Public Health.*

Do analizy włączono tylko instytucje macierzyste[2]. W przypadku, kiedy w jednym artykule jako afiliacja dwóch (lub więcej) autorów występowała ta sama instytucja lub jej różne departamenty/wydziały/instytuty uwzględniano ją tylko jeden raz. Pełna liczba cytowań[3] dla danej instytucji to suma cytowań różnych artykułów, których autor/autorzy są powiązani z tą instytucją.

$$\mathbf{P_I} = \sum_{A} \mathbf{C_{IA}}$$

gdzie

$\mathbf{P_I}$ oznacza pełną liczbę cytowań dla instytucji I – jej produktywność,

$\mathbf{C_{IA}}$ oznacza ilość cytowań artykułu A dla instytucji I

Przy obliczaniu pełnej liczby cytowań, każdą instytucję traktowano z taką samą wagą niezależnie od tego na którym miejscu w polu autorskim znajdowali się autorzy powiązani z tą instytucją.

Instytucje z największą liczbą cytowań to zgodnie z oczekiwaniami duże uczelnie amerykańskie. Na pierwszych 20 miejscach znalazły się również: World Health

[2] W przypadku, kiedy jako afiliacje instytucji związanej z autorami występowały np. różne wydziały czy departamenty tej samej instytucji/uczelni, instytucję uwzględniano tylko jeden raz

[3] Nazwy „pełna liczba cytowań" użyto przez analogię do „pełnej liczby publikacji". [Nowak Piotr: Bibliometria. Webometria. Poznań: Wydaw. Naukowe UAM, 2006. - Rozdział 4 : Bibliometryczne metody oceny badaczy s.128.]

Organization, University of London, McMaster University z Kanady, University Medical School of London oraz rządowe instytucje USA: Environmental Protection Agency i National Bureau Economic Research.

Wynik rankingu jest zgodny z prawem Lotki[4] – prace, które są cytowane najczęściej powstały w niewielkiej liczbie analizowanych instytucji (rys. 1, rys. 2).

Podobny rozkład obserwujemy przy tworzeniu uporządkowanej ze względu na liczbę cytowań listy instytucji powiązanych z autorem, który pojawia się na pierwszym miejscu w polu autorskim. Porównując obie listy można zauważyć, że:

- na pierwszych dziewięciu miejscach pozostają te same instytucje
- pozostałe (7) zmieniają nieco swoją pozycję w rankingu
- wśród pierwszej dwudziestki pojawiają się 4 instytucje, których nie było kiedy z taka samą wagą uwzględniano instytucje powiązane z wszystkimi autorami niezależnie od miejsca, które zajmowali w polu autorskim

Ciekawy przypadek stanowi Uniwersytet Stratchlyde w Anglii, który przesunął sie o ponad 20 miejsc a w dodatku na taką pozycję zapracował tylko jeden artykuł, cytowany 1096 razy!

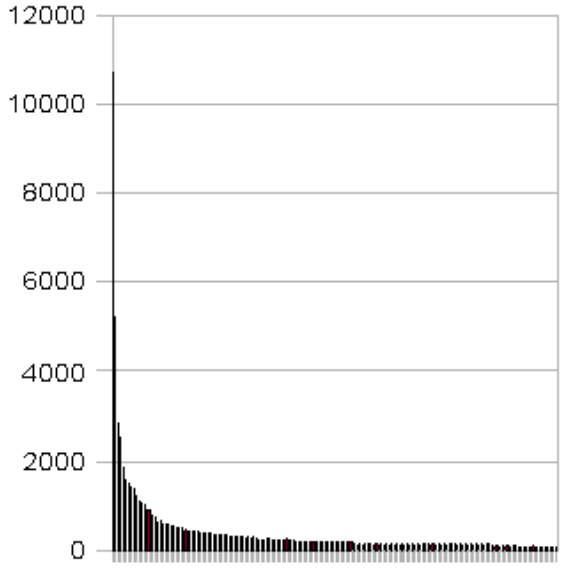

Rys 1. Rozkład ilości cytowań w zależności od liczby instytucji w których powstały cytowane artykuły

[4] Zaproponowana przez Alfreda Lotkę matematyczna zależność $x^n y=c$ wiąże liczbę autorów(y) z liczba publikacji (x) przez parametry n i c. W niniejszej pracy liczba autorów została zastąpiona liczbą instytucji a liczba publikacji liczbą cytowań. [Nowak Piotr: Bibliometria. Webometria. Poznań: Wydaw. Naukowe UAM, 2006. - Rozdział 2 : Prawa i prawidłowości w bibliometrii s.76]

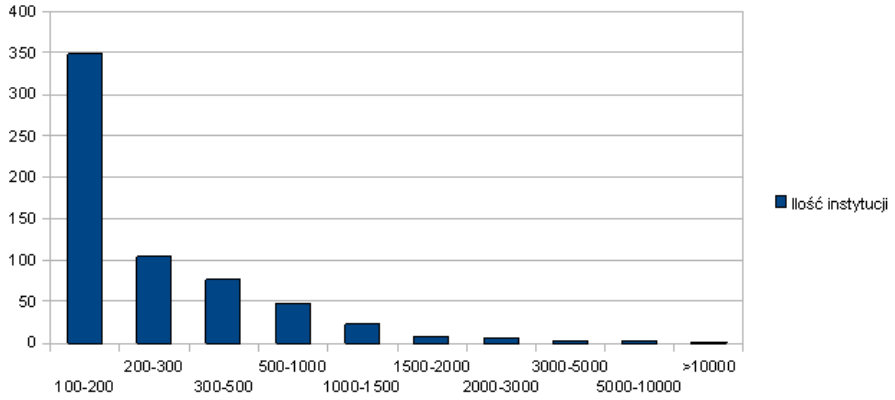

Rys. 2 Produktywność naukowa instytucji – zgodnie z prawem Lotki. (Nowak 2006)

W tabeli 1 przedstawiono początek listy rankingowej instytucji według pełnej liczby cytowań.

Instytucja/Organizacja/Uczelnia	Liczba cytowań
HARVARD UNIVERSITY	10276
JOHN HOPKINS UNIVERSITY	5510
CTR DISEASE CONTROL Atlanta	5481
UNIVERSITY MICHIGAN	5232
UNIVERSITY CALIFORNIA San Francisco	4402
WHO Geneva	4068
UNIVERSITY CALIFORNIA Los Angeles	4019
COLUMBIA UNIVERSITY	2853
UNIVERSITY MINNESOTA	2646
MCMASTER UNIVERSITY Canada	2604
DUKE UNIVERSITY	2576
UNIVERSITY WASHINGTON	2533
UNIVERSITY LONDON	2263
TUFT UNIVERSITY	1966
UNIVERSITY CALIFORNIA Berkeley	1880
CORNELL UNIVERSITY	1677
NATIONAL BUREAU ECONOMIC RESEARCH	1674
UCL SCHOOL MEDICAL London	1610
EMORY UNIV	1605
US ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY	1585

Tabela 1. Instytucje gdzie powstaje najwięcej najczęściej cytowanych prac oryginalnych

Jeżeli uwzględnimy tylko instytucje związane z autorem zajmującym na liście autorów pierwsze miejsce to możemy zaobserwować następujące różnice Tab. 2

Instytucja/Organizacja/Uczelnia	Liczba cytowań
HARVARD UNIVERSITY	6598
JOHN HOPKINS UNIVERSITY	3616
CTR DISEASE CONTROL Atlanta	3464
UNIVERSITY MICHIGAN	3142
UNIVERSITY CALIFORNIA San Francisco	2124
WHO Geneva	2276
UNIVERSITY CALIFORNIA Los Angeles	1619
COLUMBIA UNIVERSITY	1869
UNIVERSITY MINNESOTA	1856
MCMASTER UNIVERSITY Canada ↓↓↓	587
DUKE UNIVERSITY ↓	1423
UNIVERSITY WASHINGTON	1001
UNIVERSITY LONDON	1046
TUFT UNIVERSITY	1097
UNIVERSITY CALIFORNIA Berkeley ↓↓↓	752
CORNELL UNIVERSITY ↓↓	626
NATIONAL BUREAU ECONOMIC RESEARCH ↓	484
UCL SCHOOL MEDICAL London	1486
EMORY UNIV	580
US ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY	1154
UNIVERSITY STRATCHLYDE, England↑↑↑↑	1096
UNIVERSITY OXFORD↑↑	983
BOSTON UNIVERSITY↑↑	894
UNIVERSITY CAROLINA↑↑	876
UNIVERSITY CHICAGO↑↑	874

Tabela 2. Instytucje związane z pierwszym autorem najczęściej cytowanych oryginalnych artykułów naukowych. Zaznaczono zmianę pozycji, w stosunku do miejsca w rankingu pełnej liczby cytowań pokazanym w Tab. 1

Posługiwanie się liczbą cytowań przy ocenach dorobku naukowego osób i instytucji nie jest idealną metodą i obarczone jest błędami[5](Nowak 2006, Drabek 2010). Przedstawione powyżej wyniki są prostym zliczaniem danych a jedyne warunki dotyczą rodzaju artykułów (oryginalne) i czasopism (indeksowane w JCR). Podobny rezultat, czyli sławne uczelnie amerykańskie na pierwszych miejscach uzyskamy bez ograniczenia próby do artykułów oryginalnych przez wykorzystanie gotowych zliczeń z bazy Essential Science Indicators dla dziedzin Clinical Medicine i Social Science Tab.3.

[5] Najczęściej dyskutowanym w literaturze błędem, z którym należy się liczyć przy ocenach dorobku naukowego z użyciem wskaźnika liczby cytowań są tzw. „złe cytowania" czyli przypadki, kiedy autor, który cytuje inną publikację ocenia ją negatywnie. Nowak Piotr: Bibliometria. Webometria. Poznań 2006. - Rozdział 3: Bibliometryczne metody badania efektywności czasopism naukowych s.103-104

Instytucja/Organizacja/Uczelnia wg rankingu cytowań w dziedzinie Clinical Medicine	Instytucja/Organizacja/Uczelnia wg rankingu cytowań w dziedzinie Social Science
HARVARD UNIVERSITY	HARVARD UNIVERSITY
JOHN HOPKINS UNIVERSITY	UNIVERSITY MICHIGAN
MAYO CLINICS	UNIVERSITY CALIFORNIA Los Angeles
UNIVERSITY CALIFORNIA San Francisco	UNIVERSITY NORTH CAROLINA
UNIVERSITY CALIFORNIA Los Angeles	UNIVERSITY WASHINGTON
UNIVERSITY WASHINGTON	UNIVERSITY WISCONSIN
UNIVERSITY MICHIGAN	COLUMBIA UNIVERSITY
UNIVERSITY PENSYLWANIA	UNIVERSITY ILLINOIS
BRINGHAM WOMEN HOSPITAL	JOHN HOPKINS UNIVERSITY
UNIVERSITY TEXAS	UNIVERSITY PENSYLWANIA

Tab. 3 Ranking instytucji według liczby cytowań wszystkich prac w ostatnich dziesięciu latach według Essential Science Indicators

Osiągnięcia badawcze w dziedzinie zdrowia publicznego zależą więc od tych samych czynników co badania w innych dziedzinach nauki; najczęściej cytowane prace powstają w dużych uczelniach, zatrudniających wielu badaczy i dysponujących dużymi środkami finansowymi dlatego jednym z głównych powodów dominacji instytucji USA na polu nauki jest wysoki poziom rozwoju gospodarczego tego kraju.

Wyniki dla instytucji w Europie

Po usunięciu z próby badanych 624 instytucji wszystkich tych, które znajdują się poza Europą zostało 224 ośrodki – wyższe uczelnie, instytuty resortowe, instytucje rządowe czy organizacje lub korporacje międzynarodowe z siedzibą w Europie. Ilość pełnych cytowań uzyskanych przez instytucje z poszczególnych krajów Europy (liczonych niezależnie od tego, na którym miejscu znajduje się autor związany z dana instytucją) jest następującą sumą:

$$K_I = \sum_I \sum_A C_{IA}$$

gdzie

C oznacza ilość cytowań artykułu A afiliowanego przy instytucji I

K oznacza ilość cytowań dla wszystkich instytucji z kraju K

Rozkład ilości cytowań w zależności od kraju jest przedstawiony na rys. 3. Widać na nim bardzo wyraźny podział na kraje „starej Europy" i te będące członkami UE od niedawna lub spoza UE - mniej zaawansowane w rozwoju gospodarczym i o mniejszym dochodzie narodowym. WHO wyróżnione jest odrębnie ze względu na swój międzynarodowy charakter. Bezwzględną przewagę Anglii można tłumaczyć tym, że badaczy z tego kraju nie ogranicza bariera językowa. W obecnych czasach

język angielski pełni funkcję *lingua franca* i jest powszechnie akceptowany jako uniwersalny język nauki. Badacze, dla których angielski jest pierwszym językiem szybciej publikują swoje wyniki i łatwiej nawiązują współpracę z potężnymi ośrodkami poza Europą.

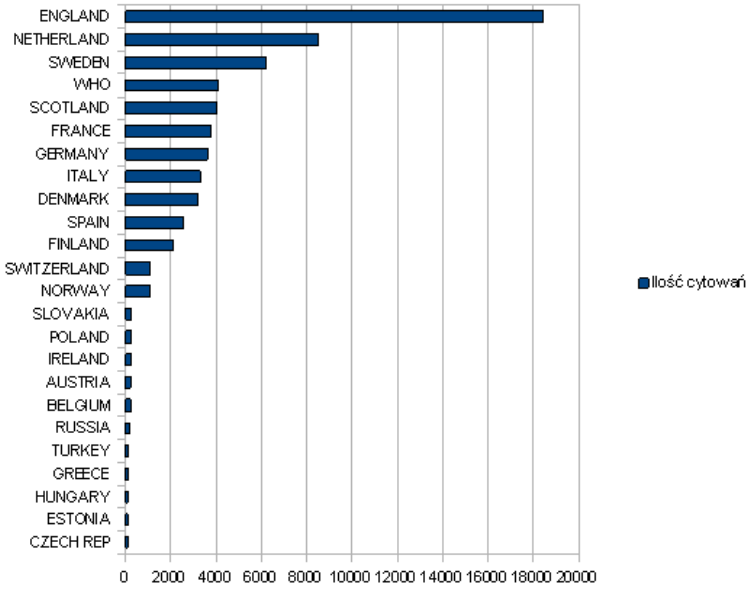

Rys.3: Kraje Europy wg ilości cytowań

Duża liczbę cytowań dla Anglii można więc tłumaczyć zarówno dużą liczbą publikacji z afiliacją instytucji czy uczelni angielskich jak i współpracą naukową między Anglią a USA, Kanadą, Australią i Nową Zelandią w wyniku której powstało wiele często cytowanych oryginalnych prac naukowych. Nie bez znaczenia jest także definicja obszaru zdrowia publicznego przyjęta przez badaczy angielskich, gdzie ta dziedzina nauki przez wiele lat była utożsamiana z epidemiologią – stąd większość prac o profilu epidemiologicznym była i jest wysyłana do czasopism z kategorii *public health*. Dominację instytucji angielskich widać także w rozkładzie produktywności naukowej instytucji europejskich przedstawionym na rys.4. Produktywność jest tutaj dość równomiernie rozłożona (jeżeli pominiemy szczególny przypadek WHO) w porównaniu z badaną próbą instytucji na całym świecie (rys. 1, rys.2). Wynika z tego, że najbardziej produktywne instytucje w Europie dysponują porównywalnymi środkami finansowymi i podobnym zapleczem badawczym a wiodąca rolę pełnią

instytucje angielskie.

Rys.4: Instytucje Europy w których powstało najwięcej najczęściej cytowanych prac

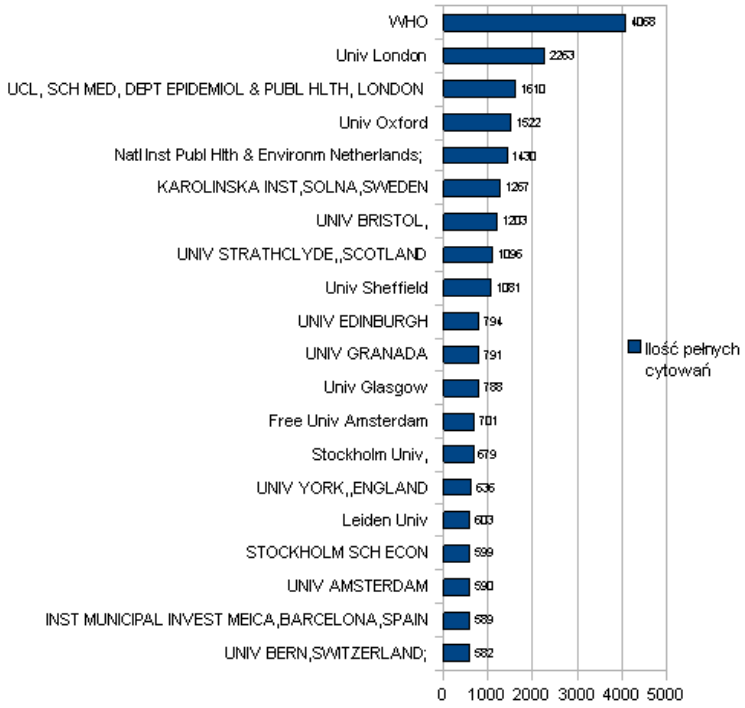

Tematy badawcze w zdrowiu publicznym

Wspomniana już wielodyscyplinarność i interdyscyplinarność dziedziny zdrowia publicznego jest oczywistą przyczyną różnorodności pojawiających się zagadnień badawczych. Słowa kluczowe użyte w opisach bibliograficznych badanych 1392 oryginalnych artykułów naukowych z liczbą cytowań w latach 1996-2010 większą niż 100 są materiałem, na podstawie którego można próbować wyróżnić najbardziej popularne tematy. Ilość cytowań odzwierciedla głównie wartość artykułu ze względu na zastosowane metody badawcze, ujęcie tematu czy wyniki. Wzrost liczby cytowań prac naukowych może także oznaczać wzrost zainteresowania wśród badaczy tematami poruszanymi w tych pracach – pewnym rodzajem popularności niektórych zagadnień. W próbie badanych artykułów te najczęściej cytowane charakteryzowały słowa kluczowe odniesione do:

- narzędzi badawczych (*questionnaire, assessment instruments, survey, SF-16 survey*)
- jakości życia (*quality of life, patient satisfaction*)

– nierówności w zdrowiu (*health inequalities, health system, health insurance, health behaviour, socioeconomical status, mortality difference, health status, income inequality)*
– *organizacji opieki zdrowotnej (payment system, health system, health insurance, community health, economic cost*)
– technologii medycznych (*health care technologies*)
– epidemiologii (*breast cancer, cancer mortality, chronic diseases, cancer, clinical trials*)
– zdrowia środowiskowego (*allergy, allergen, toxicity, air pollution*)
– promocji zdrowia (*health education, patient education,prevention, health behaviour, low-fat diet*)
– żywienia (*nutrition, toxicity, low-fat diet*)
– medycyny społecznej (*job stress, sickness absence*)

Przewagę w ilości cytowań mają prace epidemiologiczne odniesione do najbardziej rozpowszechnionych chorób oraz te, które przedstawiają zaakceptowane powszechnie narzędzia badawcze (głównie kwestionariusze), ich ocenę oraz uzyskane za ich pomocą wyniki.

Uwagi końcowe

Interpretacja wyników nawet najprostszych badań bibliometrycznych w odniesieniu do dziedziny zdrowia publicznego musi uwzględniać wielodyscyplinarność i interdyscyplinarność (Wagner, Roessner et al. 2011) tego obszaru badawczego. Ograniczenia, które mogą mieć wpływ na otrzymane rezultaty pojawiają się już na etapie doboru próby. Lista tytułów czasopism włączonych do analizy bibliometrycznej będzie zależała od przyjętej przez autorów badania definicji zdrowia publicznego a jej kompletność zawsze będzie podlegała dyskusji. Prace naukowe z tej dziedziny mogą być drukowane zarówno w czasopismach należących do kategorii nauk medycznych czy społecznych jak również w tych z kręgu nauk ekonomicznych czy filozofii (np. bioetyka). Wielodyscyplinarność utrudnia także wykorzystywanie do badań gotowych narzędzi – baz bibliograficznych czy indeksów cytowań, gdyż tam pod pojęciem *public health* rozumiane są tylko nauki medyczne/nauki o zdrowiu ze szczególnym uwzględnieniem badań epidemiologicznych, zdrowia środowiskowego czy medycyny społecznej. Z kolei uwzględnienie zbyt obszernej listy tytułów spowoduje, że wyniki upodobnią się do analiz przeprowadzanych dla szeroko pojętych nauk przyrodniczych a cechy wskaźników, które mogłyby być właściwe dla zdrowia publicznego nie będą możliwe do wychwycenia.

Ocena dorobku instytucji przy pomocy liczby cytowań powstałych tam publikacji jest bardziej wiarygodna niż przy ocenach, w których instytucji przypisuje się Impact Factor (IF) wynikający z dodania IF czasopism, w których wydrukowano publikacje. Unikamy w ten sposób błędów wynikających z utożsamiania IF czasopisma

z wartością naukową artykułów tam drukowanych (Wróblewski 2001)[6] Analiza publikacji niezależna od pozycji czasopisma pozwala na większą precyzję, chociaż nie eliminuje niedoskonałości wynikających z tego, że większa ilość cytowań nie zawsze odpowiada większej wartości cytowanej publikacji –tzw. „dobre" i 'złe" cytowania (Nowak 2006).

Budowa i doskonalenie narzędzi bibliometrycznych, które mogłyby zostać użyte do przeprowadzania wiarygodnych i precyzyjnych ocen działalności naukowej instytucji ma w obecnych czasach szczególne znaczenie. Nakłady na badania naukowe przyznawane są często w związku z konkretnymi tematami badawczymi a koniecznym warunkiem przy wnioskowaniu o finanse jest stworzenie międzynarodowej sieci instytucji-partnerów deklarujących udział w badaniu. W badaniach interdyscyplinarnych takich jak w dziedzinie zdrowia publicznego znajomość dorobku naukowego instytucji i ich oceny w świecie naukowym ma kluczowe znaczenie przy poszukiwaniu takich partnerów.

Bibliografia

B i n d l e r Ruth C., R i c h a r d s o n Barbara, D a r a t h a Kenneth, W o r d e l l Douglas, and For the Teams Project (Teen Eating and Activity Mentoring in Schools: Interdisciplinary health science research collaboration: strengths, challenges, and case example. *Appl. Nurs. Res. Available online 16 August 2010*

D r a b e k Aneta: Cytowanie w nauce.W: Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych. Toruń 2010 s. 21-46

H u u t o n i e n i Katri, K l e i n Thompson Julie, B r u u n Henrik, H u k k i n e n Janne: Analysing interdisciplinarity: Typology and indicators. *Research Policy* 2010 T. 39 s.79-88

N o w a k Piotr: Bibliometria. Webometria. Poznań 2006

W a g n e r Caroline, R o e s s n e r David J., B o b b Kamau, T h o m p s o n Klein Julie, B o y a c k Kevin W., K e y t o n Joan, R a f o l s Ismael, B o r n e r Kevin: Approaches to understandingand measuring interdisciplinary scientific research (IDR): A review of the literature. *Journal of Informetrics.* 2011 T. 165 s. 14-26.

W r ó b l e w s k i Andrzej Kajetan: Bibliometryczne nieporozumienia. *Forum Akademickie* 2001 nr 9 s. 40-44

[6] Justyna M a c z u g a , Jolanta P r z y ł u s k a : Wskaźniki bibliometryczne w ocenie aktywności publikacyjnej pracowników naukowych. *Forum Bibl. Med.*. 2011 R. 4 nr 1 s. 516-520; Marzena K o w a l s k a : Pracownicy nauki i ich publikacje naukowe – czy poddają się obiektywnej ocenie? Od tradycyjnych ocen peer review do analiz bibliometrycznych – próba systematyzacji dotychczasowych aspektów, metod i stanowisk.*Forum Bibl. Med.*. 2011 R. 4 nr 1 s. 432-448

Mgr Leszek Czerwiński
Mgr Teresa Górecka
Poznań, Aalsmeer - EBSCO

SERWISY EBSCO DLA BIBLIOTEK MEDYCZNYCH WOBEC WYZWAŃ WSPÓŁCZESNEJ KOMUNIKACJI NAUKOWEJ

Zastanawiając się nad wizją biblioteki przyszłości, jak może ona wyglądać już w niedalekiej przyszłości, jaka będzie przyszła rola bibliotekarzy i jakie narzędzia nowej generacji umocnią pozycję bibliotekarzy i pomogą im przywrócić użytkowników bibliotece poprosiliśmy panel naszych użytkowników, aby naszkicowali, jak wyobrażają sobie bibliotekę przyszłości.

Najczęściej powtarzał się rysunek, na którym biblioteka przyszłości ma zapewnić jedno proste okienko do wyszukiwania we wszystkich zasobach i ma pozwalać wykorzystać czas na inne ważne zajęcia. Czyżby Google?

Kolejny pomysł to rysunek jednego z pracowników centrum badawczego. Oczekuje on od biblioteki włączenia do jej portalu takich elementów jak portale społecznościowe, prognoza pogody a także blogi. Pracownicy takich centrów często podróżują i potrzebują jednej platformy do wyszukiwania informacji naukowych oraz

pozostania w kontakcie ze znajomymi.

Następny rysunek przedstawia wizję bibliotekarza z biblioteki publicznej: okno

do czatu lub rozwijane menu „Zapytaj bibliotekarza".

Przyszłością są również urządzenia przenośne i to ich najczęściej domagają się

użytkownicy i korporacje, np. firmy Alcatel Lucent oraz Total wyposażają obecnie swoich pracowników w Ipady.

Patrząc globalnie na świat widzimy, że biblioteki się zmieniają zarówno w ich formie

fizycznej jak i wirtualnej. Starają się dostosować do nowych potrzeb użytkowników, a przejście na źródła elektroniczne pomaga im w szybszym wprowadzaniu tych zmian. Przykładem takiej nowej biblioteki z futurystyczną architekturą jest Biblioteka Narodowa Kazachstanu w Astanie. Nowoczesne i przyjazne wnętrza mają przyciągnąć użytkowników.

Inny przykład to Rolex Learning Center w Lozannie należący do tamtejszej

politechniki (Polytecnic School of Lausanne). Budynek mający przypominać plaster sera jest otwarty od godziny 7.00 rano do północy przez 7 dni w tygodniu. Ma tętniące życiem pomieszczenia: 3 restauracje, księgarnię, bank, pomieszczenia do pracy indywidualnej, automatyczne wypożyczanie poprzez RFID, 11.000 czasopism elektronicznych i 20.000 książek elektronicznych. W budynku znajdują się także wygodne pomieszczenia do nauki i pracy.

Inny przykład to Sheffield Hallam University Learning Center.

Kolejnym przykładem jest będąca w budowie biblioteka w Katarze z ambitnym celem

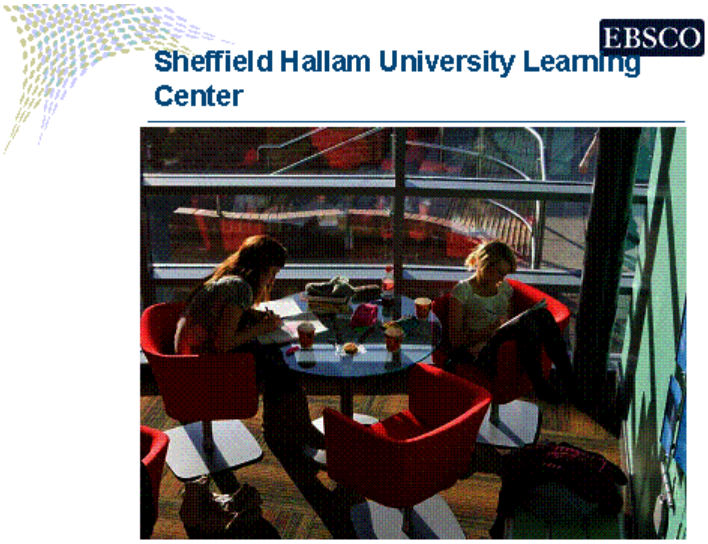

wyznaczonym przez Fundację Kataru, aby stać się najlepszą biblioteką akademicką, publiczną i narodową. Biblioteka została zaprojektowana jako jedna otwarta przestrzeń i ma być wyposażona w system automatycznego wypożyczania, automat do pobierania i wydawania książek oraz inteligentny system regałów. Koszty projektu opiewają na 250 milionów dolarów.

Zmieniają się nie tylko budynki bibliotek, ale również rola bibliotekarzy ulega

zmianie. Oto kilka wybranych tematów konferencji bibliotekarzy w Europie, jakie odbywały się w ostatnim czasie:

Wyszukiwarki trzeciej generacji (np. Search cube) – wizualne wyszukiwarki w 3D.

- Metadane – dane o danych
- Deep web – niewidzialna część sieci, ogromna część informacji, niedostępnych z powodu nieuporządkowanych danych.
- Linked data standard – standard linkowania danych – koncepcja Tima Bernersa Lee "Raw data now"mówiąca o połączeniu danych, uczynieniu ich widzianlnymi, utworzeniu mostu w wielkim systemie wirtualnych dokumentów. To może być rewolucja w otwartej sieci.
- Standard RDF (resource description framework), uniwersalny standard w sieci umożliwiający łączenie danych.
- Otwarty katalog OCLC, projekt umieszczenia danych bibliotek w popularnych wyszukiwarkach, co zapewni większą widoczność danych
- Discovery-to-delivery – odkryj, aby dostarczyć, czyli łatwy dostęp do informacji
- Media społecznościowe - społeczna interakcja, używająca łatwo dostępnych

technik komunikacyjnych.

- Urządzenia mobilne i ich zastosowanie w rozpowszechnianiu informacji – np. ipad (Apple), kindle (Amazone), e-reader(sony) itp.
- Web3.0 czyli Sieć Semantyczna oraz personalizacja - podstawowe znaczenie ma możliwość tworzenia połączeń i analizowania zamysłu osoby szukającej informacji – sieć ma stać się bardziej „inteligentna"
- Centra E-learning jak np.Sheffield Hallam University lub Rolex center EPFL w Lozannie są przykładami nowej idea rozszerzenia roli biblioteki i zmiany jej pozycji. Biblioteka ma być teraz miejscem do przebywania (gdzie można coś zjeść i wypić lub spędzić przerwę), miejscem nauki (miejsca do indywidualnej nauki i dla grup) oraz miejcem zdobywania wiedzy (zasoby biblioteki udostępnione w prosty sposób)
- Książki elektroniczne

Wszystkie te rozwiązania mają służyć zwiększeniu widzialności zasobów biblioteki przez użytkowników.

Oznacza to, że bibliotekarze muszą zmienić pozycję biblioteki. Jest to niezbędne

dla ich przetrwania i udowodnienia ich wartości.

A największym wyzwaniem dla bibliotekarzy jest oferowanie usług dodanych i sprawienie, aby dzięki temu praca użytkowników była bardziej wydajna. Należy przy tym zrobić to w taki sposób, żeby użytkownicy to widzieli.

Praca agencji subskrypcyjnych i firm obsługujących biblioteki również musi się zmienić. Z prostych dostawców prenumeraty muszą zmienić się oni w konsultantów i wspomóc biblioteki w procesie zmian, a nawet zaoferować im przejęcie takich usług, których same biblioteki nie są w stanie wykonać.

Od tych zmian nie da się uciec. Świat informacji naukowej jest już światem

cyfrowym. Ponad 85% czasopism w naukach humanistycznych i społecznych i ponad 95% w naukach ścisłych jest dostępnych online. Teraz nadeszła pora na książki.

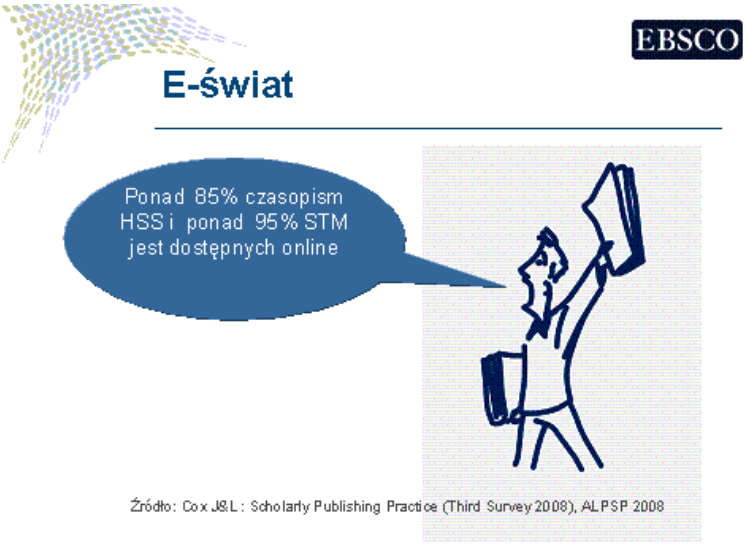

Te zmiany widzimy również w działalności naszej firmy. W 1999 roku produkty z komponentem online stanowiły tylko 12% zamówień. Teraz to już 66% zamówień.

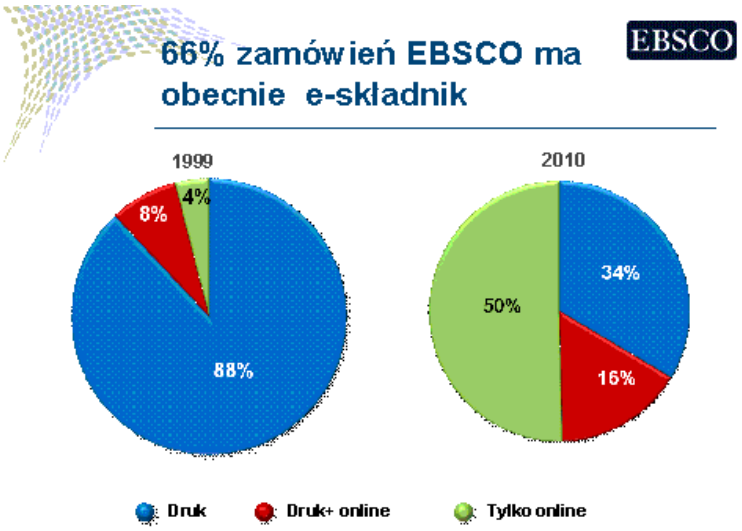

EBSCO stara się być pośrednikiem nowej generacji. Mamy unikalną pozycję względem naszych konkurentów - żaden z nich nie może zaoferować takiego wachlarza serwisów, a wszystkie są naszymi własnymi produktami, dzięki czemu są doskonale olinkowane.

Jesteśmy czymś więcej niż tylko agentem prenumeraty. Choć w dalszym ciągu oferujemy nasze doświadczenie w dostawie źródeł drukowanych, to jednocześnie nasi klienci widzą w nas agenta źródeł elektronicznych oraz partnera i doradcę.

Jeżeli mówimy o dostawie zasobów informacji na wysokim poziomie, to chcielibyśmy przypomnieć Państwu w kilku słowach oferty wydawców, z którymi współpracujemy.

Pierwszym z nich jest Wiley-Blackwell. Oferta tego wydawcy to:

- 1,500 czasopism naukowych
- ponad 9.500 ksiażek elektronicznych
- ponad 100 prac referencyjnych
- 17 Current Protocols zawierających ponad 10,000 protokołów
- 11 baz danych z dziedziny chemii i medycyny opartej na dowodach

Konsorcjum Akademickie w Polsce liczy już 66 instytucji prenumerujących źródła tego wydwacy.

Nowość w tym roku to holenderskie wydawnictwo IOS Press. To znakomite pakiety dla bibliotek, które chcą za niewielkie pieniądze wzbogacić swoją kolekcję. Większość tytułów z kolekcji IOS Press jest indeksowana w bazach Thomson Reuters i posiada wysoki czynnik oddziaływania (Impact Factor). Od 2011 roku oferujemy 3 kolekcje ze specjalnym rabatem 90 % i 85 % :

FULL PACKAGE (EURO 4 286)

MEDICAL PACKAGE (EURO 3 012)

COMPUTER PACKAGE(EURO 2322)

Chcielibyśmy przypomnieć Państwu również ofertę wydawnictwa Mary Ann Liebert.

Jest to wydawnictwo założone w 1980 z siedzibą w New Rochelle, NY, USA, które wydaje 56 naukowych czasopism z następujących dziedzin:

- badania biomedyczne,
- biotechnologia,
- medycyna kliniczna,
- chirurgia,
- bioinformatyka,
- dietetyka
- prawo.

W ostatnich latach te czasopisma zyskują coraz więcej czytelników, co przekłada się na bardzo mocny wzrost ich czynnika oddziaływania (Impact Factor):

- AIDS Patient Care and STDs: 2.683, wzrost o 12%
- AIDS Research and Human Retroviruses: 2.178, wzrost o 8%
- Antioxidants and Redox Signaling: 73581, wzrost o 22%
- ASSAY and Drug Development Technologies: 2.713, wzrost o 13%
- Cancer Biotherapy and Radiopharmaceuticals: 1.443, wzrost o 9%
- Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking: 1.591, wzrost o 23%
- Diabetes Technology & Therapeutics: 2.620, wzrost o 23%
- DNA and Cell Biology: 2.280, wzrost o 15%
- Journal of Computational Biology: 1.694, wzrost o 8%
- JLAST: 1.012, wzrost o 11%
- Journal of Medicinal Food: 1.390, wzrost o 8%
- Journal of Neurotrauma Neurotrauma: 4.252, wzrost o 21%
- Journal of Ocular Pharmacology and Therapeutics: 1.457, wzrost o 6%
- Microbial Drub Resistance: 1.989, wzrost o 11%
- Oligonucleotides: 2.507, wzrost o 25%
- Stem Cells and Development: 4.146, wzrost o 27%
- Vector-Borne and Zoonotic Diseases: 2.607, wzrost o 19%

Ciekawostką jest nowy typ publikacji – videoczasopismo.

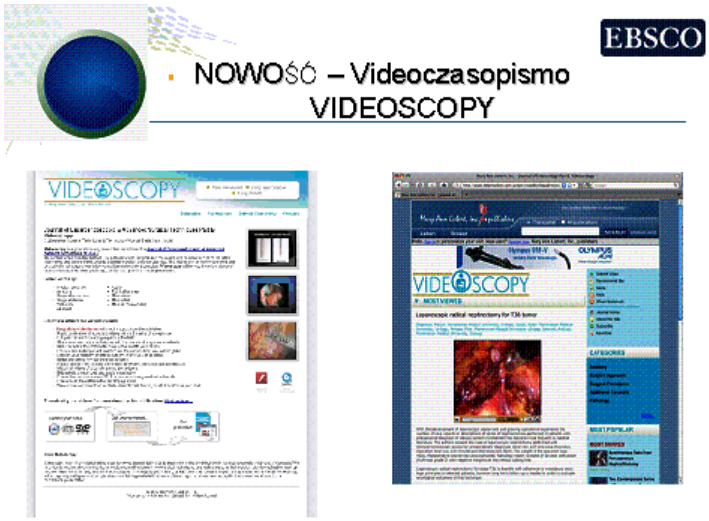

Nowością w naszej ofercie jest także czasopismo NEW ENGLAND JOURNAL OF MEDICINE. Firma EBSCO podpisała umowę z MASSACHUSETTS MEDICAL SOCIETY, wydawcą tego czasopisma na reprezentowanie i sprzedaż wersji elektronicznych czasopism tego wydawcy w Polsce, Niemczech, Austrii, Hiszpanii i Portugalii.

Dostęp online obejmuje okres od roku 1990 do aktualnego numeru. Niektóre funkcje dostępne są tylko w wersji online np.:

- Spisy treści wysyłane mailem
- Prezentacje video
- Wywiady audio z autorami (52 rocznie)
- Lista artykułów „Najczęściej czytane”
- Oferty pracy
- Prezentacje PowerPoint

Szczegółowe informacje o naszej firmie, jej usługach i produktach znajdą Państwo na naszej stronie internetowej www.ebsco.pl lub www.ebsco.com

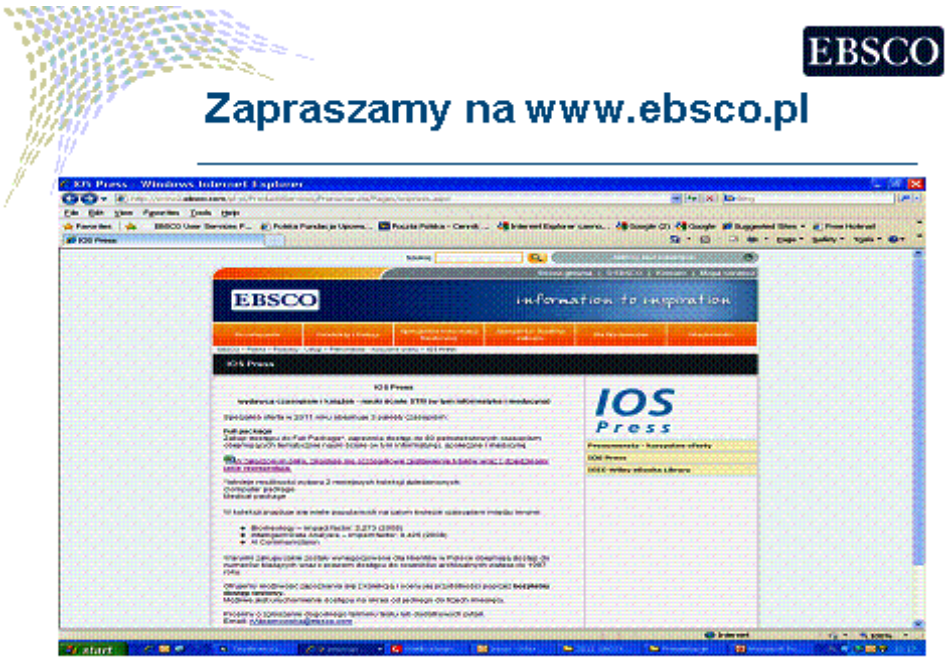

Firma EBSCO oferuje również kompleksowe narzędzie EBSCO Discovery Service (EDS) umożliwiające integrację wszystkich zasobów biblioteki na jednej platformie.

Serwis ten ma pomóc bibliotekim przyciągnąć do nich z powrotem użytkowników serwisów Google, PubMed i szeregu innych. Obecnie, bowiem strony bibliotek są postrzegane przez użytkowników jako zbyt skomplikowane, oferujące źródła na wielu różnych platformach o bardzo zróżnicowanych opcjach i narzędziach, co powoduje, iż znalezienie potrzebnej informacji jest zbyt pracochłonne dla użytkownika.

Prosty i łatwy dostęp do informacji w PubMed

Wielość serwisów i platform na stronach bibliotek

Serwis EDS zapewnia szybki, prosty dostęp poprzez jedno okienko do wyszukiwania do wszystkich zasobów biblioteki tj. czasopism, książek, kolekcji specjalnych, katalogu biblioteki i wiele innych źródeł. Wprowadza użytkowników do całego zakresu kolekcji biblioteki w oparciu o znormalizowane dane, uporządkowane według stopnia relewancji. Platforma dostępu umożliwia korzystanie z klastrów tematycznych, filtrów, spersonalizowanych folderów, historii wyszukiwań, eksportu formatu cytowań i wielu innych opcji. Użytkownik ma więc zapewnione wszystko, czego potrzebuje w jednym miejscu.

Serwis EDS zawiera metadane z wewnętrznych i zewnętrznych źródeł i jest scentralizowanym i zindeksowanym serwisem o ogromnym wymiarze. Metadane ze wszystkich zasobów są posadowione na lokalnym serwerze EBSCO. Zapytanie wyszukiwawcze użytkownika jest wysyłane do zbioru metadanych, a rezultaty są wyświetlane na jednej platformie EBSCOhost. Serwis umożliwia użytkownikowi przeszukanie obszernego zbioru metadanych i łączy go do zawartości źródeł, do których ma prawo dostępu. Indeks Podstawowy EDS to fundament, na którym każda biblioteka prenumerująca serwis może zbudować swoją kolekcję, t.zn. może rozszerzyć zakres EDS dodając swoje zasoby takie jak katalog, repozytoria, prenumerowane bazy i inne źródła.

Indeks Podstawowy EDS zawiera metadane z około 50.000 czasopism naukowych i popularno-naukowych, ponad 6 millionów książek, ponad 20.000 kolekcji materiałów konferencyjnych, około 825.000 CD i DVD-Romów a ponadto setki tysięcy innych źródeł różnego typu jak biografie, gazety, raporty z zakresu ochrony zdrowia, streszczenia książek, dysertacje, raporty edukacyjne, dokumenty rządowe, broszury i wiele innych. Metadane te pochodzą od 20.000 dostawców informacji oraz ponad

70.000 wydawców książek.

Indeks Podstawowy zawiera wszystkie bazy bibliograficzne i pełnotekstowe prenumerowane na platformie EBSCOhost jak np. CINAHL, International Pharmaceutical Abstracts, Academic Search Complete, Biomedical Reference Collection, PsycINFO, MEDLINE with Full Text, i inne oraz metadane od wielu partnerów jak Elsevier Science, Springer, Wiley, HW Wilson, Thomson ISI (Web of Science), OAIster, NBER, ECONIS, National Library of Medicine i wielu innych.

Podstawowe komponenty technologiczne odróżniające rozwiązanie EBSCO od innych serwisów tego typu to:

- bogate metadane pozwalające użytkownikom na otrzymywanie w wynikach więcej i bardziej istotnych artykułów
- stosowanie unikalnego systemu relewancji umożliwiającego wyświetlanie najlepszej jakości źródeł naukowych na pierwszej stronie
- niezawodne, elastyczne linkowanie do pełnego tekstu z jak najmniejszą ilością kliknięć.

System relewancji porządkuje rezultaty według następujących kryteriów:

- Zgodność z hasłami przedmiotowymi z kontrolowanych słowników
- Zgodność z tytułem artykułu
- Zgodność ze słowami kluczowymi podanymi przez autora
- Zgodność ze słowami kluczowymi ze streszczenia
- Zgodność terminu wyszukiwawczego ze słowami w pełnym tekście

Bardzo często słowa kluczowe nie są zawarte w tytule. Znalezienie słów w hasłach przedmiotowych i abstraktach jest bardzo ważne, ponieważ pozwala na łatwe znalezienie artykułu, książki, czy innej poszukiwanej informacji. EBSCO Discovery Service opiera się głównie na głębokich metadanych i stosuje stopnie relewancji do ich oceny. Żadna zawartość nie jest preferowana w kalkulacji relewancji w zależności od źródła, z którego pochodzi. Rekordy z najlepszymi metadanymi są punktowane i wyświetlane wyżej. Szczegółowe informacji na ten temat znajdują się na stronie:

http://support.ebscohost.com/knowledge_base/detail.php?id=3971

Partnerami serwisu EDS są wiodący wydawcy tacy jak: Annual Reviews, Inc.,

Associated Press, BioOne, Blackwell, Brill Academic Publishers, Cambridge University Press (CUP), EDP Sciences , Elsevier, Emerald Group Publishing Ltd, Guilford Press, Harvard Business Publishing, IEEE, IOP Publishing, Johns Hopkins University Press, Karger AG, MIT Press, Nature Publishing Group, Oxford University Press, Public Library of Science, SAGE Publications, Springer, Taylor & Francis Informa, University of Chicago Press, Wiley, World Scientific Publishing Group, a także tacy partnerzy jak National Library of Medicine, NetLibrary, OAIster, OECD, Thomson Reuters (Web of Science), World Bank, arXiv, DOAJ, Ingenta, JSTOR i wielu innych.

Wszystkie biblioteki, które wdrożyły metawyszukiwarkę EDS odnotowały bardzo duży wzrost statystyk użytkowania zasobów. Wzrost ten sięgał od kilkudziesięciu do ponad tysiąca procent w zależności od rodzaju źródeł.

Biblioteki mogą zmienić wygląd komponentów interfejsu i dostosować zarówno nazwę, logo, ustawienia stron wyszukiwań i kolory do własnych potrzeb.

Poprzez załadowanie katalogu OPAC biblioteki do serwisu EDS i codzienne

uaktualnianie danych cała zindeksowana zawartość katalogu jest dostępna dla użytkownika do wyszukiwań poprzez serwis EDS i pozwala mu na sprawdzanie danych w katalogu w czasie realnym.

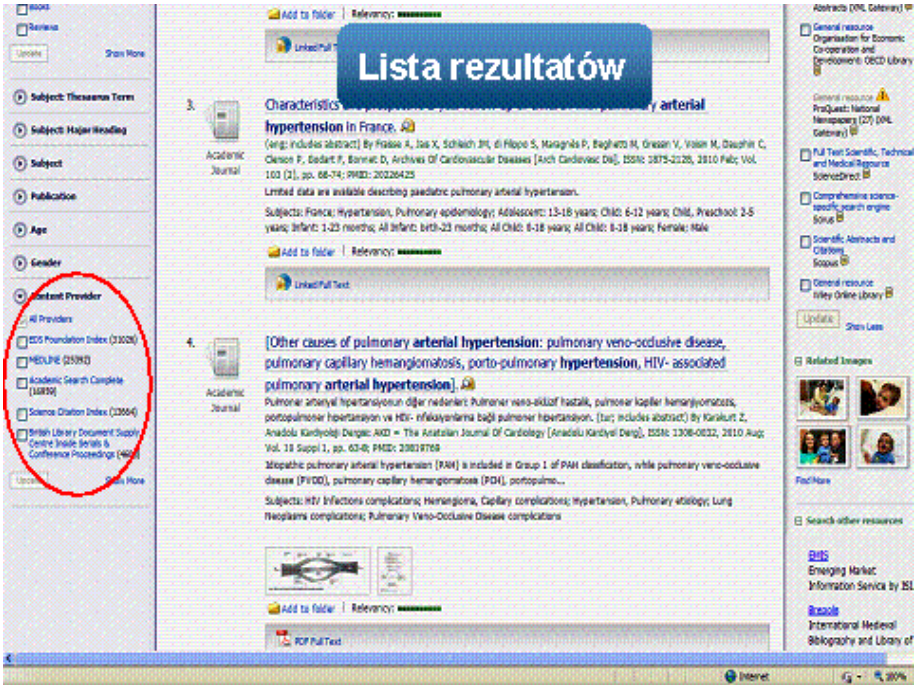

Rozbudowane rekordy z katalogu

- Linki do innych źródeł metadanych:
  - np. Tekst, Spis Treści, Pomoce do Wyszukiwań...
  - Library of Congress
  - Indeksy książek z recenzjami Pierwszy Rozdział, Biografia Autora, Spis Treści
  - Używa własnej technologii zaawansowanego przeszukiwania książek
- Powiązane Informacje:
  - Recenzje
  - Podobne książki
  - Inne prace tego autora
  - Streszczenia z bazy LRC (dla abonentówtej bazy)

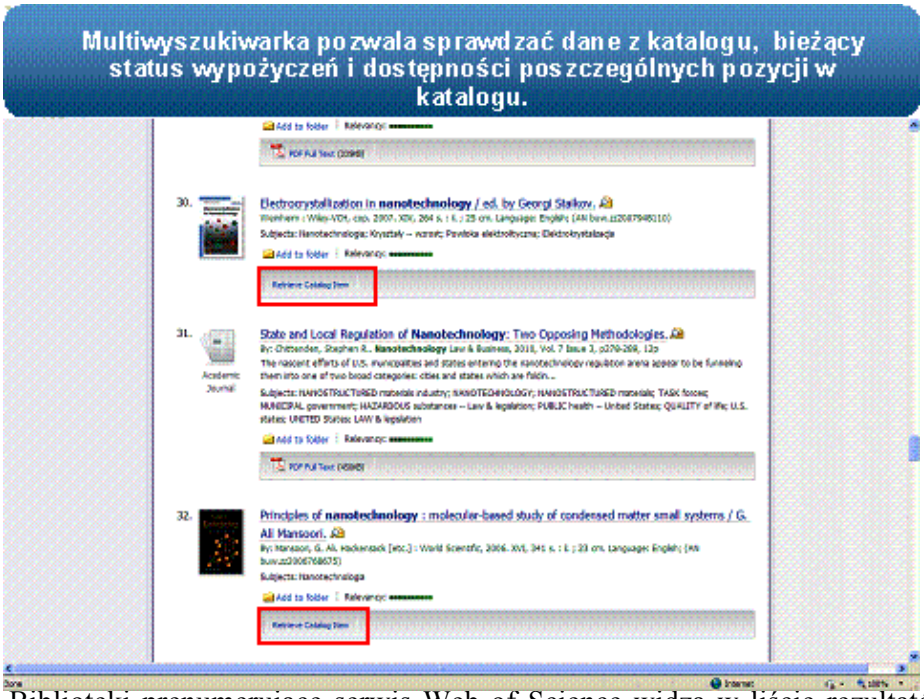

Biblioteki prenumerujące serwis Web of Science widzą w liście rezultatów

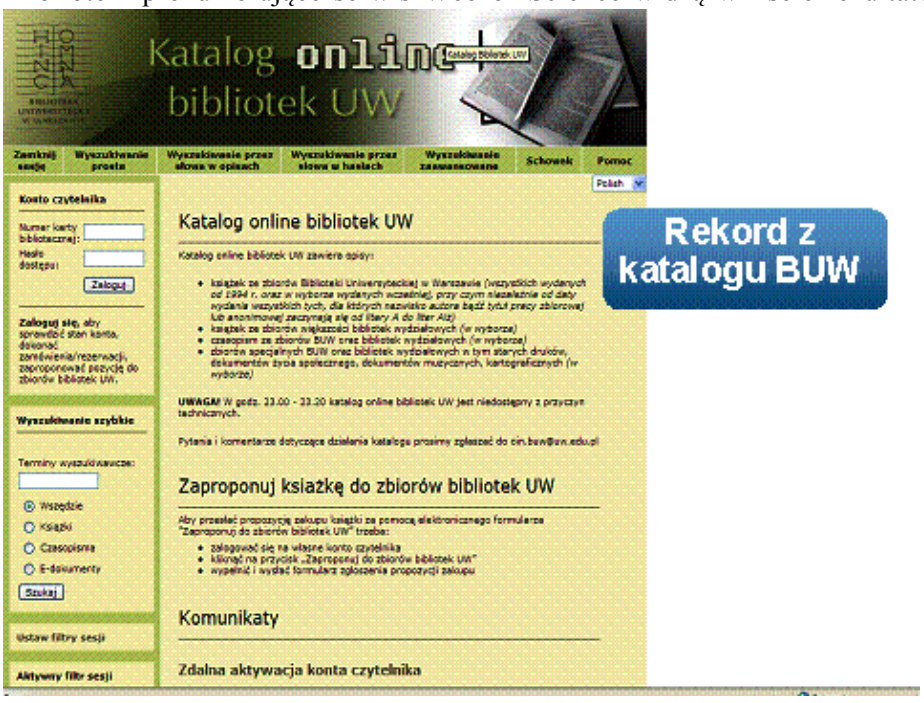

w multiwyszukiwarce EDS cytowania z tego serwisu przy poszczególnych cytowanych pozycjach.

Serwis EDS oferuje również opcje dla konsorcjów umożliwiające jednoczesne

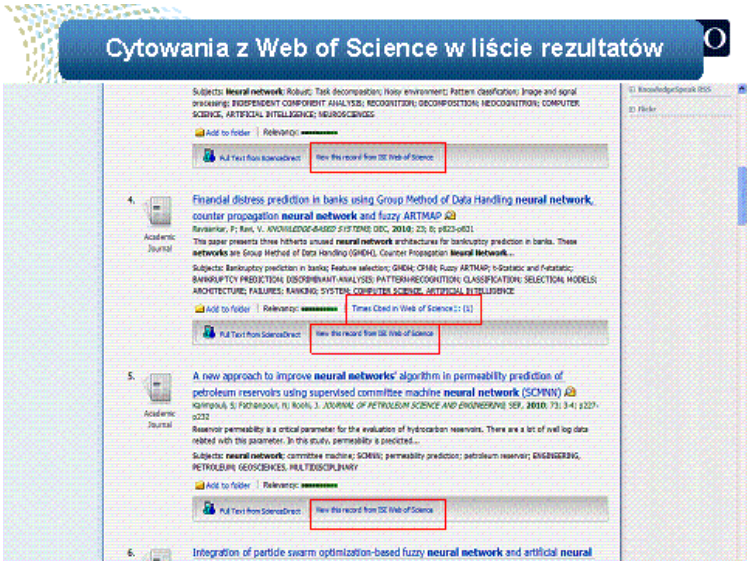

przeszukiwanie wielu katalogów, sprawdzanie w czasie realnym dostepności poszczególnych pozycji z informacją o ich lokalizacji i dzielenie się danymi z katalogów przez uczestników konsorcjum.

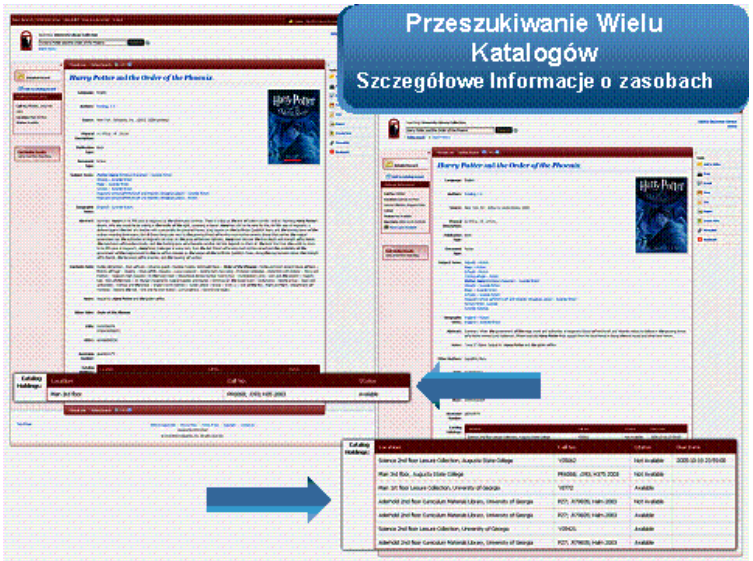

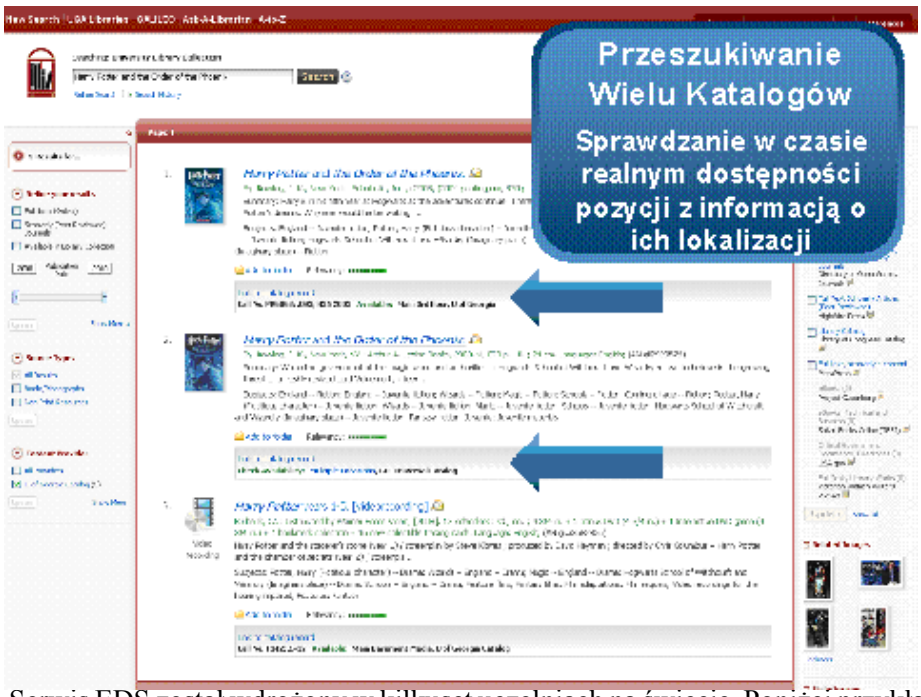

Serwis EDS został wdrożony w kilkuset uczelniach na świecie. Poniżej przykłady kilkunastu takich wdrożeń:

- Research Libraries UK (RLUK) - konsorcjum 29 największych instytucji naukowo-badawczych w Anglii i Irlandii
- 15 uniwersytetów w Turcji – członków konsorcjum TUBITAK ULAKBIM
- University of Liverpool, Wielka Brytania
- Uniwersytet Warszawski, Polska
- National University, California
- Philadelphia College of Osteopathic Medicine, USA
- Illinois State University, USA
- James Madison University, USA
- University of North Carolina, USA
- Northeastern University, USA
- Korea University, Korea

Ponad rok temu firma EBSCO wykupiła bazę NetLibrary zawierającą ponad 300.000 książek elektronicznych. Baza będzie od lipca br. udostępniana na platformie EBSCOhost wraz z pozostałymi bazami EBSCO.

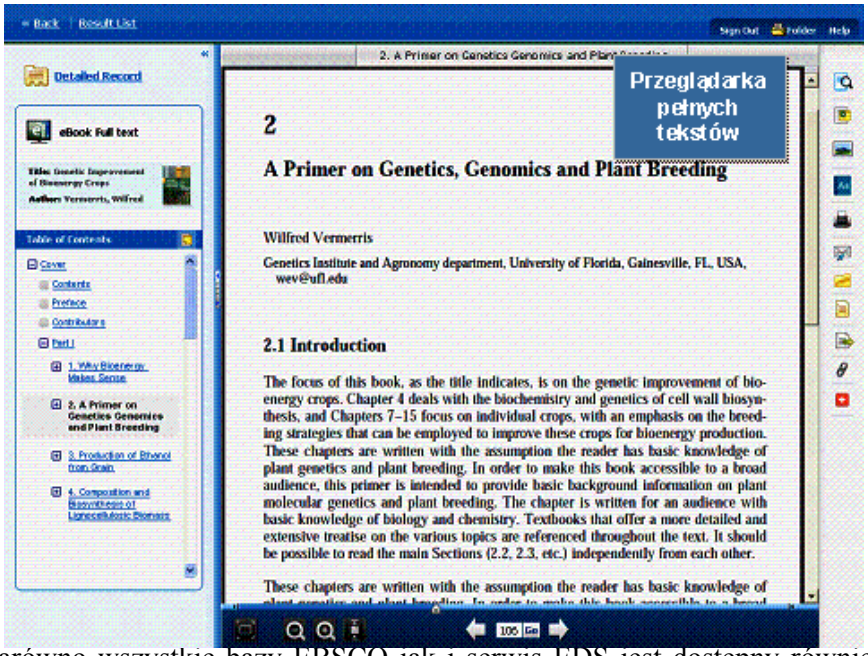

Zarówno wszystkie bazy EBSCO jak i serwis EDS jest dostępny również na urządzeniach przenośnych.

Dr Jolanta Przyłuska
Mgr Justyna Maczuga
Łódź - IMP

WSKAŹNIKI BIBLIOMETRYCZNE W OCENIE AKTYWNOŚCI PUBLIKACYJNEJ PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH

Abstract

The assessment of the scientific potential of institutions can be made by using a variety of numerical indicators. In order to determine the scientific level of Polish institutions one should apply the indicators and methods used for assessing international learning. To this end, researchers frequently use comparisons of publishing activity, frequency of citation and bibliometric indicators aimed at illustrating more qualitative than quantitative status of science. The paper presents the most commonly used measures of publishing activity evaluation (the number of publications, the number of citations, the Impact Factor, the Hirsch Index). It also discusses the pros and cons of the Hirsch Index as a method of evaluation of scientific achievements of both individuals and institutions. In addition, the authors have made reference to a system based on the Impact Factor.

Streszczenie

Ocena potencjału naukowego danej jednostki może być dokonana za pomocą różnorodnych wskaźników liczbowych. Chcąc określić poziom nauki polskich instytucji warto zastosować wskaźniki i metody używane do oceny nauki międzynarodowej. W tym celu najczęściej wykorzystywane są porównania aktywności publikacyjnej, częstotliwości cytowań i wskaźniki bibliometryczne zmierzające do zobrazowania bardziej jakościowego niż ilościowego stanu nauki. W referacie przedstawiono najczęściej stosowane mierniki oceny aktywności publikacyjnej (liczba publikacji, liczba cytowań, Impact Factor, indeks Hirscha). Omówiono plusy i minusy indeksu Hirscha jako metody oceny dorobku naukowego zarówno osób jak i instytucji oraz odwołano się do systemu opierającego się na wskaźniku Impact Factor.

Ilościowe badanie nauki za pomocą bibliometrii

Próby wykorzystania metod ilościowych do oceny potencjału naukowego instytucji i pracowników naukowych oraz ich udziału w nauce światowej stały się ostatnio przedmiotem wielu dyskusji. Krytycy metod ilościowych zastanawiają się, czy wskaźniki liczbowe mogą w sposób rzetelny i wiarygodny oddać miarę jakości danej uczelni? Czy warto poświęcać czas i zaangażowanie jednostek naukowych na obliczanie wskaźników pokazujących trudny do zmierzenia kapitał badawczy? Żaden wskaźnik liczbowy nie odzwierciedli tego, co jest motorem poznania w świecie nauki. Może natomiast być pomocny w zarządzaniu instytucjami naukowymi. Metody ilościowe można wykorzystać do aktywizowania działalności związanej z badaniami naukowymi, do sterowania zasadami finansowania na poziomie uczelni, kraju oraz do analiz nauki w skali globalnej. Z tego powodu metody oceny powinny być jak najbardziej obiektywne, uwzględniające specyfikę danej dziedziny, wykonane rzetelnie

i opierające się na jednakowych kryteriach w celu porównywania niejednokrotnie całkowicie odmiennych dziedzin i jednostek naukowych.

Najczęściej stosowane mierniki oceny aktywności publikacyjnej

Liczba publikacji to miernik, od którego rozpoczyna się większość analiz. Pokazuje jaka jest produktywność a nie jakość publikacji. Od liczby publikacji wywodzą się inne wskaźniki pokazujące zależności pomiędzy publikacją a jej rozpowszechnianiem w postaci cytowań. Liczba powstających artykułów naukowych zależy od intensywności badań i umiejętności ich opisania w postaci publikacji. Natężenie publikowania jest różne w zależności od dziedziny wiedzy[1]. W dyscyplinach intensywnie rozwijających się powstaje najwięcej prac (fizyka, chemia, astronomia, biologia, medycyna). Porównując liczbę publikacji należy mieć na uwadze to, jakie typy dokumentów są wliczane do analiz – oryginalne artykuły naukowe, prace przeglądowe, materiały redakcyjne, listy do redakcji, uwagi, streszczenia ze zjazdów czy materiały konferencyjne. Jeśli liczba publikacji ma miarodajnie służyć do porównywania potencjału twórczego, to powinna obejmować tylko oryginalne artykuły naukowe i prace przeglądowe. Pozostałe typy są pochodną pierwotnych dokumentów i często zawyżają rzeczywistą liczbę analizowanych prac.

Liczba autorów pokazuje ilu pracowników naukowych przyczyniło się do powstania publikacji, pośrednio odzwierciedla liczbę osób pracujących w danej dziedzinie. Można też powiedzieć, że im większa liczba pracowników naukowych tym większa możliwość publikowania. Nie zawsze jednak większa liczba pracowników naukowych przekłada się na wzrost liczby publikacji. Wiele zależy od specyfiki prowadzonych badań. Są niewielkie zespoły badawcze o dużej aktywności publikacyjnej każdego z badaczy, jak też są zespoły, w których tylko niektóre osoby uczestniczą w procesie tworzenia publikacji. Przeliczanie średniej liczby publikacji przypadającej na osobę w danym ośrodku naukowym ma wiele wad. Nie odzwierciedla rzeczywistego wkładu poszczególnych osób w realizację badań i pisania prac.

Liczba cytowań określa ile razy publikacja została zacytowana w innych pracach naukowych. Jeśli określamy całkowitą liczbę cytowań dla danego autora czy instytucji poprzez sumowanie cytowań, to nie mamy odniesienia do oceny cytowanych prac. Czasami na sumaryczną liczbę cytowań składa się tylko kilka prac wysoko cytowanych. Przywołanie innej pracy w artykule naukowym może być dokonane w celu dyskusji nad problemem oraz w celu krytycznej polemiki z autorem wcześniejszych badań. Wydawałoby się, że im większa liczba cytowań tym większe znaczenie udokumentowanych badań. Liczba cytowań nie mówi nic o jakości cytowanej publikacji, jest tylko wskaźnikiem ilościowym.

Impact Factor (IF) to wskaźnik wpływu, mierzący oddziaływanie czasopisma

[1] Ryszard K i e r z e k : Publikowalność naukowa w Polsce. *Forum Akademickie* 2010 nr 7/8 s. 59-61

na podstawie cytowalności artykułów w nim publikowanych. Został zdefiniowany w 1960 r. jako narzędzie analizy czasopism naukowych[2]. Jest to iloraz łącznej liczby cytowań artykułów z dwóch lat do sumy wszystkich artykułów jakie czasopismo opublikowało w ciągu dwóch lat pomiarowych. Wyliczany jest dla każdego roku wydawniczego. Dotyczy tylko czasopism zarejestrowanych i analizowanych w bazach Insititute of Scientific Information (ISI) wydawanych obecnie przez formę Thomson Reuters. Stosowanie IF do oceny aktywności publikacyjnej autorów i jednostek naukowych budzi wiele zastrzeżeń[3]. Wyliczanie sumarycznego wskaźnika IF dla autora lub instytucji poprzez dodawanie wskaźników z poszczególnych publikacji nie daje wiarygodnych informacji o jakości dorobku publikacyjnego.

Indeks Hirscha wyraża liczbę odnoszącą się do ilości znacząco cytowanych prac w dorobku naukowym autora lub instytucji. Zdefiniowany został w 2005 r. przez amerykańskiego fizyka J. E. Hirscha [4]. Zawiera w sobie element oceny rozumiany jako zdolność do systematycznego publikowania cytowalnych prac[5]. Naukowiec ma indeks Hirscha równy liczbie *h*, jeśli ma *h* publikacji cytowanych co najmniej *h* razy. Indeks Hirscha obejmuje dwa aspekty działalności naukowej – produktywność i jakość[6]. Wysoki indeks *h* można osiągnąć poprzez publikowanie wielu prac naukowych na wysokim poziomie. Napisanie tylko kilku znacząco cytowanych prac nie daje możliwości uzyskania wysokiego indeksu. Za pomocą tego wskaźnika można oceniać dorobek jednej osoby, grupy osób, instytutu, uczelni czy kraju. Nie odnosi się bezpośrednio do czasopisma, w którym opublikowano pracę. Niedoskonałość indeksu Hirscha upatrywana jest w niedoszacowaniu dorobku prac wysokocytowanych w przypadku oceny publikacji jednej osoby. Jeśli stosuje się go do oceny instytucji naukowych, to ułomnością jego jest możliwość uzyskiwania wyższych wskaźników przez duże jednostki, publikujące więcej prac[7]. W 2008 r. zaproponowano metodę wyliczania zmodyfikowanego indeksu Hirscha dla instytucji[8], która uwzględnia liczbę publikowanych prac zależną od wielkości instytucji naukowej. Zmodyfikowany indeks h_m przedstawia zależność $h_m = h/N^{0,4}$, gdzie *h* oznacza indeks Hirscha, a *N* liczbę publikacji. Zmodyfikowany indeks Hirscha można wykorzystywać do porównywania

---

[2] Anna O s i e w a l s k a : Mierniki oceny czasopism i naukowców. *EBIB* 2008 nr 8

[3] Andrzej P i l c : Na tropach jakości w nauce. *Forum Akademickie* 2005 nr 12 s. 32-34

[4] Jorge E. H i r s c h : An index to quantify an individual's scientific research output. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 2005 nr 10 s. 16569-16572

[5] Ryszard K i e r z e k : Polska nauka w indeksie Hirscha. *Forum Akademickie* 2008 nr 6/7 s. 29-35

[6] Stanisław M r ó w c z y ń s k i : Mierzenie nauki. *PAUza Akademicka* 2010 nr 101 s. 2-3

[7] Ryszard K i e r z e k : Jak porównać „apples and oranges", czyli o różnych metodach analizy publikowalności i dorobku naukowego. *Sprawy Nauki* 2009 nr 2 s. 33-41

[8] Jean M o l i n a r i , Alain M o l i n a r i : A new methodology for ranking scientific institutions. *Scientometrics* 2008 nr 75 s. 163-174

dorobku naukowego instytucji naukowych.

Wykorzystanie indeksu Hirscha do oceny parametrycznej jednostki

Podstawowym źródłem danych do analiz bibliometrycznych jest baza publikacji indeksowanych w serwisie Web of Science (WoS). W maju 2011 r. na podstawie bazy WoS podjęto próbę analizy bibliometrycznej publikacji pracowników Instytutu Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi (IMP). Punktem wyjścia do wykonania analiz było ustalenie sposobu wyszukiwania publikacji pochodzących z IMP. Jednoznaczne przypisanie i wyszukanie wszystkich publikacji analizowanej jednostki było utrudnione ze względu na różne nazwy tej samej instytucji. Starano się wyeliminować rozbieżności wynikające z różnorodnych sposobów zapisów nazwy.

Wyniki analiz przedstawiono w tabeli 1. W latach 1972-2011 opublikowano 1036 publikacji z afiliacją IMP. Całkowita liczba cytowań wynosiła 7869, co daje średnią liczbę 7,6 cytowań na publikację. Indeks Hirscha wyniósł 35 a zmodyfikowany indeks Hirscha wyniósł 2,115.

Rys. 1. Liczba publikacji pracowników IMP w latach 1972-2011 na podstawie bazy WoS

Rys. 2. Liczba cytowań publikacji pracowników IMP w latach 1972-2011 na podstawie bazy WoS

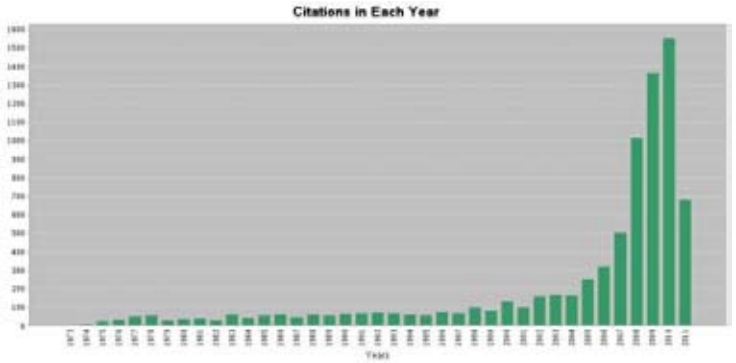

Tab. 1. Analiza publikacji pracowników IMP w bazie WoS za lata 1972-2011

Liczba publikacji	1036
Całkowita liczba cytowań z autocytowaniami	7869
Średnia liczba cytowań na publikację	7,60
Indeks Hirscha	35
Zmodyfikowany indeks Hirscha	2,115
Całkowita liczba cytowań bez autocytowań	5976
Liczba autocytowań	1893
Autocytowania %	24,06

Przedstawione wyniki dotyczą tylko jednej instytucji naukowej. Analizy bibliometryczne dla publikacji wybranych polskich uczelni wyższych oraz instytutów naukowych Polskiej Akademii Nauk wykonane w 2008 r.[9] wykazały, że indeks Hirscha powyżej 30 punktów uzyskało 16 instytutów PAN i 28 uczelni wyższych. Do porównywania wskaźników należy jednak podchodzić z dużą ostrożnością, mając na uwadze trudności w ustaleniu jednolitej nazwy instytucji naukowych w afiliacji, jak też niejednorodność parametrów określających zakres analiz.

Mgr Justyna Maczuga
Dr Jolanta Przyłuska
Łódź - IMP

WYKORZYSTANIE BAZY WEB OF SCIENCE DO ANALIZY BIBLIOMETRYCZNEJ PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW INSTYTUTU MEDYCYNY PRACY W ŁODZI

Abstract

The paper presents a practical application of the tools available in the database Web of Science in assessing the scientific achievements of individuals and institutions. The authors have made a bibliometric analysis of all the publications of the staff employed in the Nofer Institute of Occupational Medicine in Łodz, indexed in the database for the years 1972-2010. They have analyzed the staff's publications in the following fields: subject areas, language, year of publication and type of document. They have also pointed out the average and total number of citations from the publications, and the ability to generate the Hirsch Index - one of the most important ways to measure scientific output.

[9] Ryszard K i e r z e k : Polska nauka w indeksie Hirscha. *Forum Akademickie* 2008 nr 6/7 s. 29-35

Streszczenie

W referacie przedstawiono praktyczne zastosowanie narzędzi dostępnych w bazie Web of Science do oceny dorobku naukowego osób i instytucji. Dokonano analizy bibliometrycznej wszystkich publikacji pracowników Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi zaindeksowanych w tej bazie za lata 1972-2010. Przeanalizowano publikacje pracowników w zakresie: obszaru badań, języka publikacji, roku publikacji, typu dokumentu. Wskazano również n a średnią i całkowita liczbę cytowań publikacji oraz na możliwość wygenerowania indeksu Hirscha – jednego z najistotniejszych sposobów pomiaru dorobku naukowego.

W załączniku nr 1 do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 roku zmieniającym Rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybów przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową[1] możemy odnaleźć zapis wskazujący, że liczba cytowań publikacji naukowych wraz z afiliacją jednostki w ostatnim roku, z którego są dostępne dane, muszą zostać sporządzone na podstawie Web of Science (WoS) lub Google Scholar. Mówiąc o tym drugim autorom chodziło zapewne o nakładkę na Google Scholar nazwaną Publish or Perish, która pozwala na śledzenie losów publikacji[2]. A co z Web of Science? Polscy naukowcy i ich badania są częścią nauki międzynarodowej i tylko ogólnie przyjęte w świecie oceny badań mogą skutkować obiektywną analizą[3]. Jeśli do oceny jednostki naukowej chcemy zaczerpnąć informacji i danych z międzynarodowych, naukowych źródeł warto wybrać właśnie tę bazę cytowań, i dowiedzieć się jak są w niej widziani autorzy artykułów, w jaki sposób można wyliczyć ich indeks Hirscha i czy to samo można zrobić dla instytucji, w których pracują.

Web of Science jest częścią Web of Knowledge, platformy obejmującej bazy danych produkowane przez firmę Thomson Reuters – światowego lidera zajmującego się dostarczaniem informacji fachowej. Składa się z siedmiu baz danych zawierających informacje zebrane z tysięcy czasopism naukowych, książek, sprawozdań, raportów i konferencji. Należą do nich:

- Science Citation Index Expanded (SCI-Expanded)
- Social Sciences Citation Index (SSCI)
- Arts & Humanities Citation Index (A&HCI)
- Conference Proceedings Citation Index-Science (CPCI-S)
- Conference Proceedings Citation Index-Social Sciences & Humanities (CPCI-SSH)
- Index Chemicus (IC)
- Current Chemical Reactions (CCR-Expanded)[4].

---

[1] http://monitorpolski.gov.pl/D2010093059901.pdf

[2] Anna O s i e w a l s k a : Mierniki oceny czasopism i naukowców. *EBIB* 2008 nr 8

[3] Ryszard K i e r z e k : Publikowalność naukowa w Polsce. *Forum Akademickie* 2010 nr 7/8 s. 59-61

[4] http://images.isiknowledge.com/WOKRS410B4/help/WOK/h_database.html

Dostęp do baz Web of Science jest płatny i możliwy tylko z komputerów z wykupioną licencją. Od 2010 roku można z nich korzystać w ramach ogólnokrajowej licencji akademickiej. Indeksy cytowań zawierają abstrakty, podstawowe informacje bibliograficzne oraz informacje o cytowaniach z czasopism znajdujących się na liście Master Journal List. Poprzez platformę Web of Knowledge dostępne są także dodatkowe narzędzia EndNote Web i Researcher ID.

Przedstawiona analiza bibliometryczna publikacji Instytutu Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi (IMP) została przeprowadzona w kwietniu 2011 roku. Jej celem było rozpoznanie ile publikacji IMP jest udokumentowanych w bazie WoS, jakie są ich cytowania, obszary tematyczne badań oraz wyszukanie krajów i ośrodków badawczych najczęściej współuczestniczących w badaniach IMP. Rozpoczynając wyszukiwanie wybrano stronę startową Web of Knowledge a następnie zakładkę Web of Science (rys. 1).

Rys. 1. Wyszukiwanie proste w bazie WoS

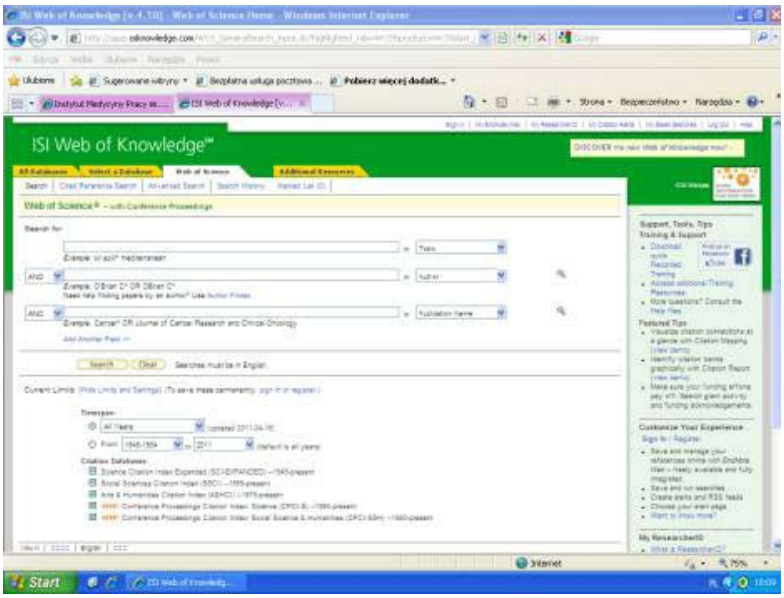

Badania rozpoczęto od skonstruowania kwerendy uwzględniającej wszystkie warianty nazwy Instytutu Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi tak, aby wszystkie publikacje z tą afiliacją zostały wyszukane a otrzymane wyniki można było przeanalizować na kilka sposobów. W oknie wyszukiwania w polu adres wpisano zatem kwerendę: (og=(NOFER INST OCCUPAT MED OR INST OCCUPAT MED OR INST MED PRACY PROF J NOFERA OR NOFERS INST OCCUPAT MED) or sg=(NOFER INST OCCUPAT MED OR INST OCCUPAT MED OR INST MED PRACY PROF J NOFERA OR NOFERS INST OCCUPAT MED)) and

ci=lodz. W miejscu wyszukiwania ograniczono zakres czasowy. Przeanalizowano wszystkie publikacje w bazie WoS do roku 2010. Rysunek 2 przedstawia sposób wyszukiwania:

Rys. 2. Sposób wyszukiwania publikacji IMP w bazie WoS

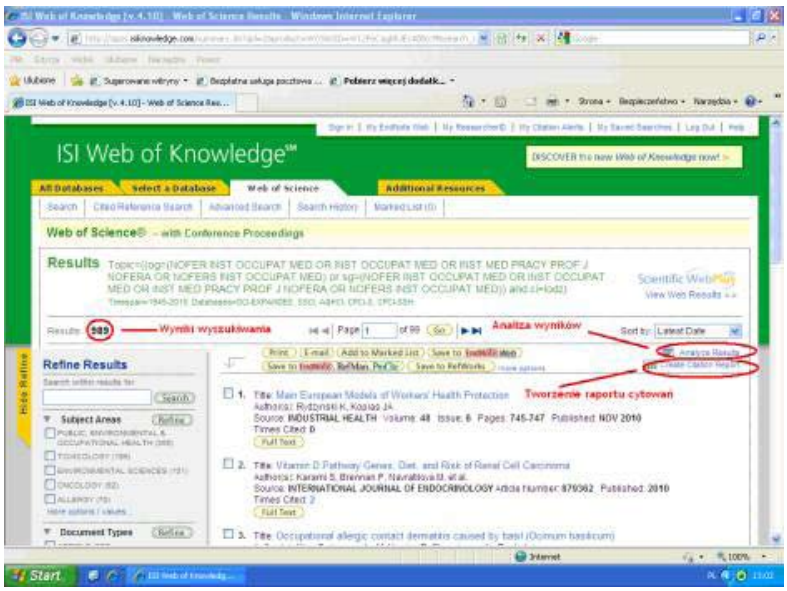

Wygenerowano wszystkie publikacje pracowników IMP od roku 1972 (jak się okazało z tego roku pochodzi najstarszy zaindeksowany w bazie WoS dokument) do roku 2010. Tabela 1 przedstawia zsumowane efekty wyszukiwania:

Tab. 1. Analiza publikacji IMP w bazie WoS za lata 1972-2010

Liczba publikacji	989
Całkowita liczba cytowań	7672
Średnia cytowań publikacji	7,76
Indeks Hirscha	34

Według Tabeli 1 całkowita liczba publikacji z afiliacją IMP w bazie WoS wynosi 989, całkowita liczba cytowań jest równa 7672, każda z wyszukanych publikacji była cytowana średnio nieco mniej niż osiem razy, a Indeks Hirscha wynosi 34 (co oznacza, że 34 publikacje pracowników tego instytutu było cytowanych nie mniej niż 34 razy). Najwcześniejsza publikacja IMP zaindeksowana w bazie pochodzi z roku 1972 a pierwsze cytowania artykułów z 1973 roku. Aby przeprowadzić rzetelną analizę tych wyników, należało zadać sobie pytanie: ile spośród tych cytowań było

autocytowaniami i czy nie stanowią one zbyt dużej części wyników analizy? Po odjęciu autocytowań w bazie pozostaje 5856 cytowań. Autocytowania stanowią więc 23,67%.

Otrzymane wyniki wyszukiwania można analizować w różnych aspektach. Przede wszystkim można prześledzić obszar badań. Baza WoS pozwala nam na wyodrębnienie najczęstszych tematów artykułów i pól badań, jakich dotyczą. Tabela 2 przedstawia najczęstsze tematy badawcze podejmowane przez pracowników IMP w latach 1972-2010:

Tab. 2. Obszary/Tematy badań najczęściej podejmowane przez pracowników IMP w latach 1972-2010 według bazy WoS

Subject Area	Record Count	% of 989	Bar Chart
PUBLIC, ENVIRONMENTAL & OCCUPATIONAL HEALTH	356	35,99	
TOXICOLOGY	186	18,80	
ENVIRONMENTAL SCIENCES	101	10,21	
ONCOLOGY	92	9,30	
ALLERGY	70	7,07	

Wyniki badania pokazują, że pierwsze pięć tematów stanowi ponad 80% wszystkich podejmowanych problemów. Pozwala to wysnuć przypuszczenie, że pięć pierwszych dziedzin stanowi trzon działalności Instytutu, pozostałe natomiast występują w ilościach szczątkowych i nie są one obszarami reprezentacyjnymi. Do najpopularniejszych należą: medycyna pracy, zdrowie publiczne, toksykologia, środowiskowe zagrożenia zdrowia, rakotwórczość i alergologia. Dzięki bazie WoS możemy również dowiedzieć się w jakim języku najczęściej publikują pracownicy Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi. Wyniki ukazuje tabela 3:

Tab. 3. Języki, w jakich zostały napisane publikacje pracowników IMP w latach 1972-2010

Language	Record Count	% of 989	Bar Chart
ENGLISH	897	90,69	
POLISH	91	9,20	
FRENCH	1	0,10	

Jak widać ponad 90 % wyszukanych publikacji Instytutu zostało napisanych w języku angielskim. Na drugim miejscu znalazł się język polski z wynikiem niespełna 10%. Kolejnym zakresem, jaki można wygenerować poprzez bazę i który pozwala przeprowadzić analizę bibliometryczną IMP jest rok publikacji. Pozwala on prześledzić poszczególne lata wydania prac naukowych. Ilość publikacji zindeksowanych w bazie w poszczególnych latach została przedstawiona w tabeli 4:

Tab. 4. Największa liczba publikacji pracowników IMP w poszczególnych latach wg

bazy WoS

Publication Year	Record Count	% of 989	Bar Chart
2008	117	11,83	
2009	99	10,01	
2010	74	7,48	
2006	69	6,97	
2007	68	6,87	
2005	59	5,96	
2002	49	4,95	
2004	42	4,24	

Jak wykazała analiza rokiem, dla którego zindeksowano największą liczbę pozycji naukowych jest 2008. Ponad 58% wszystkich publikacji pochodzi z kilku ostatnich lat. Świadczy to o wzroście tendencji do publikowania w czasopismach liczących się w danych dziedzinach wiedzy, posiadających Impact Factor, które w tej bazie są indeksowane. Przeprowadzenie kolejnej analizy pozwala nam przekonać się, z jakimi krajami oprócz Polski, najczęściej współpracują pracownicy instytutu. Tabela 5 ukazuje kraje, z których najczęściej pochodzą współautorzy artykułów pracowników IMP:

Tab. 5. Kraje współautorów publikacji pracowników IMP

Country/Territory	Record Count	% of 989	Bar Chart
USA	123	12,43	
FRANCE	101	10,21	
RUSSIA	69	6,97	
CZECH REPUBLIC	63	6,37	
ENGLAND	63	6,37	
ROMANIA	63	6,37	
GERMANY	59	5,96	
SLOVAKIA	59	5,96	
ITALY	54	5,46	

Wyniki pokazują, że krajem, z którym najczęściej współpracuje IMP są Stany Zjednoczone (w 123 publikacjach w polu afiliacji obok Polski podano Stany Zjednoczone). Na kolejnych miejscach znalazły się: Francja, Rosja, Czechy, Wielka Brytania, Rumunia, Niemcy, Słowacja i Włochy.

Jak zostało wspomniane wcześniej skonstruowana przez nas kwerenda zawierała w sobie kilka wariantów nazw instytutu, co miało być gwarantem wyszukania wszystkich publikacji pracowników bez względu na rodzaj afiliacji jaki zastosowano. Tabela 6 pokazuje cztery najczęściej stosowane nazwy:

Tab. 6. Najczęściej zastosowane warianty nazwy IMP w bazie WoS

Institution Name	Record Count	% of 989	Bar Chart
NOFER INST OCCUPAT MED	544	55,00	
INST OCCUPAT MED	312	31,54	
INST MED PRACY PROF J NOFERA	76	7,68	
NOFERS INST OCCUPAT MED	17	1,71	

Nazwą, która pojawiła się w afiliacji 544 publikacji jest Nofer Inst Occupat Med, oprócz tego jednymi z najczęściej stosowanych nazw są: Inst Occupat Med, Nofers Inst Occupat Med, oraz polski odpowiednik tych nazw. Analiza afiliacji, pod którymi występują publikacje pracowników IMP pozwoliła również na wyodrębnienie jednostek, z którymi instytut najczęściej współpracuje wydając wspólne publikacje. Wyniki przedstawia tabela 7:

Tab. 7. Instytucje najczęściej współpracujące z IMP według WoS

Institution Name	Record Count	% of 989	Bar Chart
MED UNIV LODZ	81	8,19	
NCI	69	6,97	
INT AGCY RES CANC	68	6,87	
PALACKY UNIV	45	4,55	
CTR CANC	41	4,14	
CHARLES UNIV PRAGUE	39	3,94	
RUSSIAN ACAD MED SCI	39	3,94	
MASARYK MEM CANC INST	38	3,84	
UNIV LODZ	38	3,84	
INST PUBL HLTH	35	3,53	
NATL INST ENVIRONM HLTH	34	3,43	

Wyniki analizy pokazują, że instytucjami z którymi IMP najczęściej współpracuje wydając wspólne publikacje są: Uniwersytet Medyczny z Łodzi (MED UNIV LODZ), Narodowy Instytut Raka z USA (NCI), Międzynarodowa Agencja Badań nad Rakiem z Francji (INT AGCY RES CANC). Otrzymane wyniki wygenerowane przez bazę Web of Science można również pogrupować ze względu na typ publikacji. Pozwala to na ocenę, ile z tych dokumentów to artykuły a jaką część stanowią bibliografie, listy czy abstrakty z konferencji. Tabela 8 przedstawia wyniki analizy:

Tab. 8. Typu dokumentów IMP w bazie WoS

Document Type	Record Count	% of 989	Bar Chart
ARTICLE	627	63,39	
MEETING ABSTRACT	138	13,95	
PROCEEDINGS PAPER	114	11,52	
REVIEW	58	5,86	
EDITORIAL MATERIAL	23	2,32	
NOTE	18	1,82	
LETTER	8	0,80	
BIBLIOGRAPHY	2	0,20	
CORRECTION	1	0,10	

Jak pokazuje tabela 8 ponad 60% prac publikowanych przez IMP w bazie Web of Science to artykuły. Na dalszych miejscach znalazły się: meetings abstract, proceedings paper, review, editorial material, note, letter, bibliography, correction. W bazie istnieje możliwość wyodrębnienia jednego z podanych typów dokumentów tak, aby dokonywać dalszej analizy tylko na jednym z tych zbiorów.

Określenie produktywności i publikowalności pracowników naukowych w istotnych dla nauki czasopismach posiadających Impact Factor jest jednym z wyzwań nowoczesnych jednostek naukowo-badawczych. Rozwiązaniem tego problemu może być analiza ich publikacji przeprowadzona w Web of Science. Przy pomocy bazy wygenerowano nazwiska pracowników Instytutu, którzy na przestrzeni od 1972 do 2010 roku opublikowali najwięcej swoich prac. Wyniki przedstawia tabela 9:

Tab. 9. Pracownicy IMP z największą liczbą publikacji w bazie WoS

Author	Record Count	% of 989	Bar Chart
SZESZENIA-DABROWSKA, N	93	9,40	
WASOWICZ, W	78	7,88	
PALCZYNSKI, C	55	5,56	
RYDZYNSKI, K	53	5,35	
PEPLONSKA, B	47	4,75	
HANKE, W	42	4,24	
SOBALA, W	39	3,94	
WALUSIAK, J	37	3,74	
SLIWINSKA-KOWALSKA, M	34	3,43	

W tabeli umieszczono autorów, którzy posiadają co najmniej 30 publikacji w bazie WOS z afiliacją IMP.

Ostatnią przeprowadzoną analizą jest wyodrębnienie tytułów czasopism, w których najczęściej ukazują się publikacje pracowników IMP. Wyniki ukazuje tabela 10:

Tab. 10. Czasopisma anglojęzyczne z największą liczbą publikacji z afiliacją IMP w bazie

WoS

Source Title	Record Count	% of 989	Bar Chart
TOXICOLOGY LETTERS	52	5,25	
INTERNATIONAL ARCHIVES OF OCCUPATIONAL AND ENVIRONMENTAL HEALTH	35	3,53	
INTERNATIONAL JOURNAL OF OCCUPATIONAL MEDICINE AND ENVIRONMENTAL HEALTH	32	3,23	
ALLERGY	29	2,93	
RADIATION PROTECTION DOSIMETRY	26	2,62	
CONTACT DERMATITIS	24	2,42	
CANCER EPIDEMIOLOGY BIOMARKERS & PREVENTION	20	2,02	

Największa liczba publikacji pochodzi z czasopism: Toxicology Letters (czasopismo z dziedziny toksykologii), International Archives of Occupational and Environmental Health (podejmuje problemy zdrowia środowiskowego), International Journal of Occupational Medicine and Environmental (kwartalnik w języku angielskim wydawany przez IMP), Allergy (czasopismo z pogranicza alergologii i immunologii), Radiation Protection Dosimetry (zajmujący się tematyką dozymetrii i monitoringu środowiska), Contact Dermatitis (czasopismo o tematyce dotyczącej chorób dermatologicznych) i Cancer Epidemiology Biomarkers & Prevention (miesięcznik obejmujący publikacje z zakresu procesów przednowotworowych i nowotworowych u ludzi). Od 2008 roku w bazie indeksowane jest również polskie czasopismo Medycyna Pracy, w którym publikują pracownicy IMP.

Przeprowadzona analiza pokazuje, w jaki sposób przy pomocy najnowszych technologii i dostępnych baz danych można przeprowadzić ocenę zarówno poszczególnych pracowników, jak i całej instytucji naukowej. Narzędzia dostępne w bazie Web of Science umożliwiają wyliczenie wskaźników bibliometrycznych, analiz cytowań publikacji czy przeanalizowanie najczęściej podejmowanych tematów, stając się tym samym szybkim i pożytecznym narzędziem oceny.

Mgr Małgorzata Krasowska
Warszawa - Thomson Reuters

INCITES™ Z OFERTY NAUKOWEJ THOMSON REUTERS: ROZWIĄZANIA DO OCENY BADAŃ NAUKOWYCH

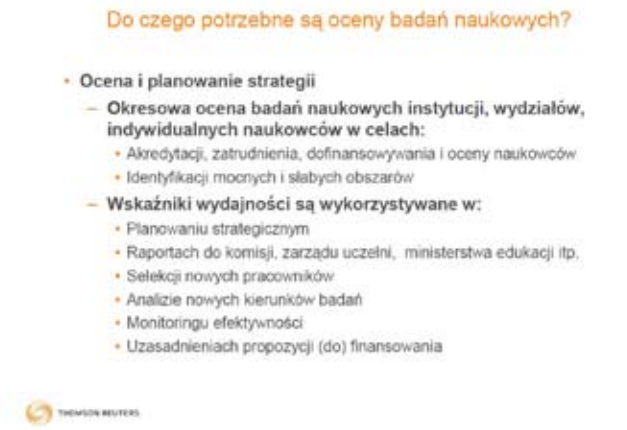

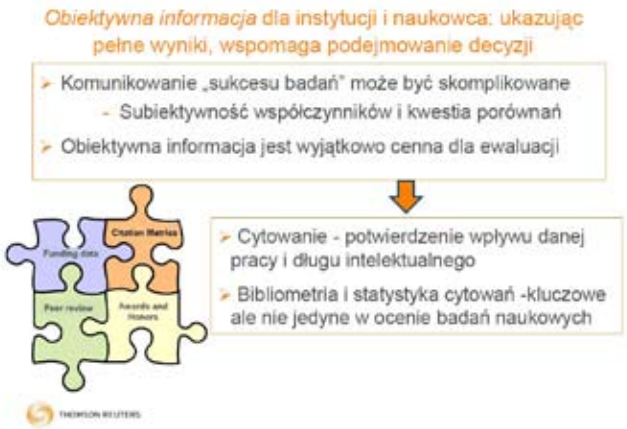

Światowe instytucje i agencje rządowe korzystające z danych Thomson Reuters do oceny dorobku naukowego:

- **Unia Europejska**: EC's DGXII (Research Directorate)
- **UK**: Biuro ds. Nauki i Technologii; Higher Education Funding Council
- **Francja**: Min. Badań, Obserwatorium ds. Nauki i Technologii OST - Paryz, Narodowe Centrum Badań Naukowych (CNRS)
- **Niemcy**: Max Planck Society, szereg lab. rządowych, DKFZ, MDC
- **Rosja**: Rosyjska Akademia Nauk
- **Australia**: Australijska Akademia Nauk, laboratoria rządowe, CSIRO
- **USA**: m.in., Narodowy Fundusz Zdrowia (NIH), NSF
- **Kanada**: NSERC, FRSQ (Quebec), Rada Badań Alberty (ARC)
- **Japonia**: Ministerstwa Edukacji, Ekonomii, Handlu i Przemysłu, Narodowy Instytut Informatyki
- **Chiny**: Chińska Akademia Nauk
- World Univeristy Ranking.

THOMSON REUTERS 4

Dane

- Jakość i niezawodność parametrów zależy od jakości danych wykorzystanych do ich pozyskania
- Wartość cytowania zależy od jakości źródła
  - Cytowanie w prestiżowym czasopiśmie naukowym ma większą wartość naukową od cytowania w materiałach nie naukowych
- Istotne jest, aby posiadać spójne, wiarygodne i jasno określone dane by tworzyć wyraziste i niezawodne statystyki.
  - Dlatego najlepsi korzystają z Web of Science

THOMSON REUTERS 5

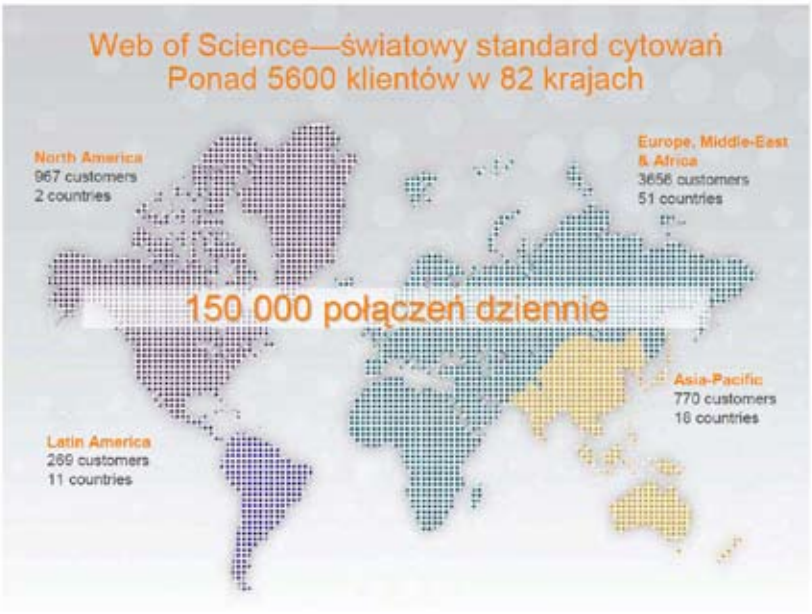
Web of Science—światowy standard cytowań
Ponad 5600 klientów w 82 krajach
North America
967 customers
2 countries
Europe, Middle-East & Africa
3656 customers
51 countries
150 000 połączeń dziennie
Asia-Pacific
770 customers
16 countries
Latin America
269 customers
11 countries

Ponad pół wieku doświadczenia w analizie i bibliometrii
Science Citation Index
Social Sciences Citation Index
Arts & Humanities Citation Index
Web of Science
ISI Web of Knowledge
Proceedings citation index
1960
1965
1970
1975
1980
1985
1990
1995
2000
2005
2007
2008
2009
SciSearch
Custom citation projects and national indicators - mainframe
PC-based citation sets
PC-based indicators
Essential Science Indicators
InCites
THOMSON REUTERS

Web of Science 2011: indeksy cytowań

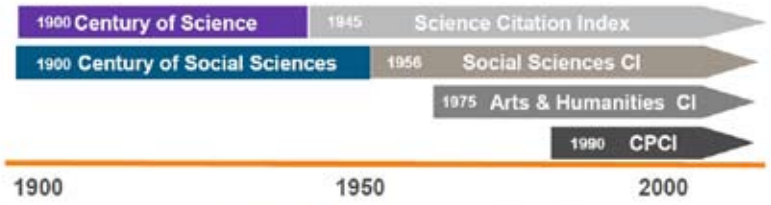

Ponad 11,900 czasopism i 120,000 materiałów pokonferencyjnych w naukach ścisłych, społecznych, humanistycznych i o sztuce

Głębokie archiwum danych z unikalnymi retrospektywnymi danymi cytowań

Jakość bazy ***Web of Science*** wynika z bezstronnej, rygorystycznej i niezmiennej od lat selekcji czasopism

Web of Science jest również źródłem *Impact Factor*

THOMSON REUTERS

Najbardziej wpływowe światowe czasopisma w WEB OF SCIENCE

Region	# Journals from Region in Web of Science	
Europe	6,082	50%
North America	4,456	37%
Asia-Pacific	1,031	9%
Latin America	289	2%
Middle East/Africa	200	1%

Language	# Journals in Web of Science	
English	9114	81%
Other	2147	19%

Dane z 06.2011

THOMSON REUTERS

Ewaluacja badań naukowych z Incites

Krótko o normalizacji danych i możliwościach porównań

THOMSON REUTERS

Dlaczego Incites?
Utrudnienia w ocenie bibliometrycznej

- Natura cytowań jest różna…
- Ilość cytowań rośnie z upływem czasu…
- Kraj / instytucja / wydział z dużą kadrą na ogół ma więcej publikacji…
- Dystrybucja cytowań jest różna…
- Jak uniknąć niewłaściwych porównań i wniosków?

THOMSON REUTERS 11

Dobre praktyki ewaluacji

- Jakie wybrać wskaźniki? Jakich używać danych?
  - Nie ma jedynego uniwersalnego wskaźnika
  - Należy zacząć od zdefiniowania potrzeb, a potem zbierać dane
  - Wskazane jest jasno zdefiniować następujące:
    - Cel ewaluacji
    - Rodzaje koniecznych danych
    - W jaki sposób będziemy korzystać z rezultatów

THOMSON REUTERS

Narzędzia analityczne Thomson Reuters: źródło InCites

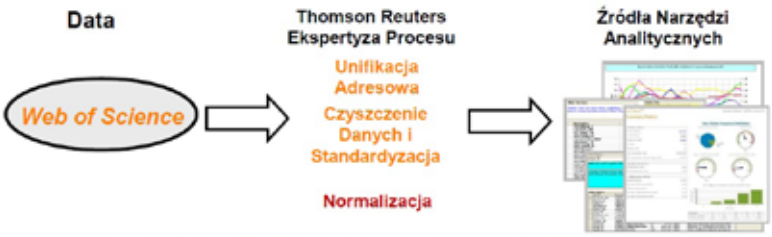

- Thomson Reuters od lat udostępnia narzędzia i usługi pomagające dokonać dokładnej, prawidłowej i efektywnej oceny badań naukowych
- Nasi specjaliści posługują się danymi z Web of Science i zapewniają pełnię wyboru i unifikacji danych przed przekazaniem ich klientom
- Prezentujemy nie tylko wyniki śrenie i pełne, ale też prawdziwe obliczenia dokonane na zasadzie normalizowanych danych (***real "metrics"***). ***Posługują się nimi wiodące organizacje naukowe na całym świecie.***

THOMSON REUTERS

Porównywać porównywalne: rzeczywisty wpływ publikacji

Porównajmy wynik z takimi samymi typami materiałów z tego samego czasopisma

Czasopismo: **Blood**

Rodzaj dokumentu: **Artykuł**

Year of publication: **2008**

Jaka jest dziś średnia cytowań artykułów z tego czasopisma opublikowanych w 2008 r?

22.29 cytowań

Następny krok to benchmarking: otrzymana ilość cytowań (102)/ oczekiwana Journal Expected Citation rate (JXC):

$$\frac{\text{Actual citation rate}}{\text{JXC}} = \frac{102}{22.29} = 4.57$$

THOMSON REUTERS

Incites zapewnia i porównuje wiele wskaźników

Nierówna dystrybucja cytowań

Rank	Autor A	Autor B
1	24	1,020
2	20	220
3	18	110
4	12	11
5	6	4
6	3	2
7	2	1
8	1	0
9	1	0
10	0	0

h-index: 5

h-index: 4

Index H nie bierze pod uwagę nierówności w dystrybucji cytowań pomimo cennych informacji jakie wnosi

Nie wysnuwajmy fałszywych wniosków

Jeden wskaźnik to często za mało
Kilka wskaźników jest potrzebne do poprawnej i pełnej analizy

THOMSON REUTERS

Incites zapewnia i porównuje wiele wskaźników

Rank	Author	Times Cited	Web of Science Documents	Average Cites per Document	h-index	Journal Actual/Expected Citations	Category Actual/Expected Citations	Average Percentile
1	DIETL, T	6,738	128	46.58	38	5.40	7.03	36.33
2	CHIKO, H	6,024	28	215.47	13	11.12	25.63	36.49
3	NATSUKURA, F	4,065	17	239.12	12	11.88	26.59	36.12
4	CIBERT, J	3,261	32	101.91	11	8.85	12.87	46.78
5	FERRAND, D	3,231	24	134.63	11	10.62	15.27	39.91
6	SOBOLEWSKI, A	2,174	73	26.78	28	5.15	4.33	26.71
7	DOMCKE, W	2,039	52	38.83	27	3.35	4.38	39.46
8	KRZESZOWSKI, I	1,867	161	9.67	24	1.30	1.36	48.31
9	WOJTOWICZ, T	1,771	230	7.70	21	1.03	1.20	56.01
10	PILIC, A	1,660	123	13.50	24	2.30	1.78	26.73
11	GLIKSMAN, J	1,509	57	27.53	23	2.56	4.01	44.38
12	POROWSKI, E	1,561	168	9.76	23	1.23	1.18	47.61
13	REICH, PB	1,548	39	39.69	19	2.59	4.54	31.65
14	KARCZEWSKI, S	1,451	257	5.65	18	0.84	0.91	51.38
15	SZYMCZAK, H	1,374	205	4.66	18	1.14	0.64	65.43
16	PENCZEK, S	1,366	71	19.24	21	1.83	1.94	27.68
17	JABŁOŃSKI, A	1,322	112	11.89	18	1.69	1.22	44.54
18	STREK, W	1,207	172	7.34	19	1.60	1.40	45.57
19	JURCZAK, J	1,246	164	7.60	18	2.92	0.68	57.65
20	SAWIDOC, H	1,244	64	19.44	18	3.77	3.73	38.90

THOMSON REUTERS

InCites™

InCites: dwa rodzaje analizy

Porównania Globalne (Global Comparisons)

- Ranking i porównanie krajów i instytucji
- Analiza konkretnych dyscyplin
- Dane zbiorcze dla poziomu krajowego i instytucji

Profil Instytucji (Research Performance Profile)

- Zbiór artykułów dla konkretnej instytucji wg potrzeb
- Analiza produktywności naukowca lub grupy naukowców
- Dokładne dane bibliometryczne dla każdego artykułu w zbiorze (dane również normalizowane)

THOMSON REUTERS

InCites ™ oferowany przez Thomson Reuters

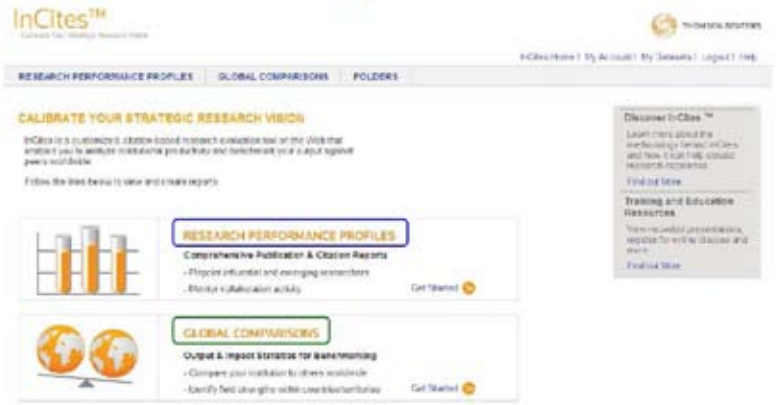

THOMSON REUTERS

Wyniki naukowe w Europie centralnej- porównanie

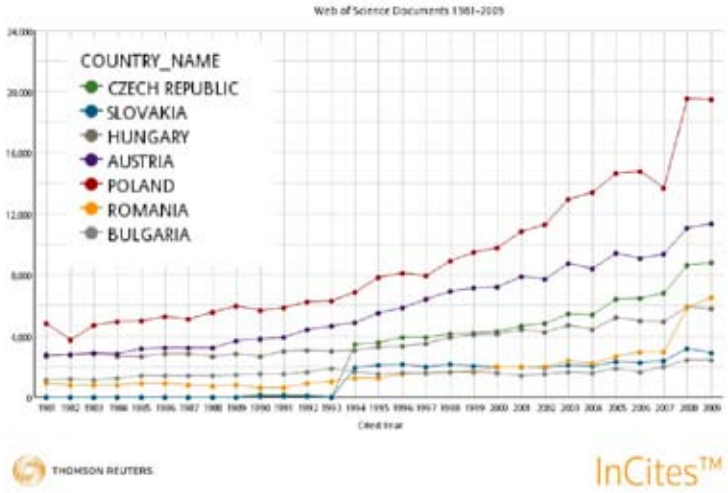

Porównanie wyników naukowych w medycynie klinicznej w wybranych krajach UE

COMPARE FIELDS IN COUNTRIES/TERRITORIES MOST RECENT 10 YEARS CUMULATIVE

Sort By: Country/Territory

Country/Territory	Subject Area	Web of Science Documents View Graph	Times Cited View Graph	Cites per Document (Impact) View Graph	% Documents Cited View Graph	Impact Relative to Subject Area View Graph	Impact Relative to Country/Territory View Graph	% Documents in Subject Area View Graph	% Documents in Country/Territory View Graph	% Documents Cited Relative to Subject Area View Graph	% Documents Cited Relative to Country/Territory View Graph
AUSTRIA	Clinical Medicine	28 346	326 842	12,90	81,50	1,13	1,15	1,31	28,08	1,04	1,05
CZECH REPUBLIC	Clinical Medicine	9 603	68 457	10,23	71,46	0,90	1,50	0,35	10,83	0,92	1,02
DENMARK	Clinical Medicine	23 457	306 705	16,93	85,16	1,49	1,21	1,21	25,48	1,09	1,03
ESTONIA	Clinical Medicine	961	10 273	10,69	70,04	0,94	1,24	0,05	11,93	1,00	1,07
GERMANY	Clinical Medicine	160 007	2 026 297	11,99	77,45	1,05	1,04	8,73	22,15	0,99	1,00
HUNGARY	Clinical Medicine	6 321	77 264	11,90	80,17	1,04	1,38	0,34	13,33	1,02	1,09
POLAND	Clinical Medicine	14 429	136 996	9,50	67,56	0,83	1,60	0,79	10,26	0,87	1,01
SLOVAKIA	Clinical Medicine	1 803	18 328	10,17	69,30	0,89	1,87	0,09	7,78	0,89	1,06

THOMSON REUTERS InCites™

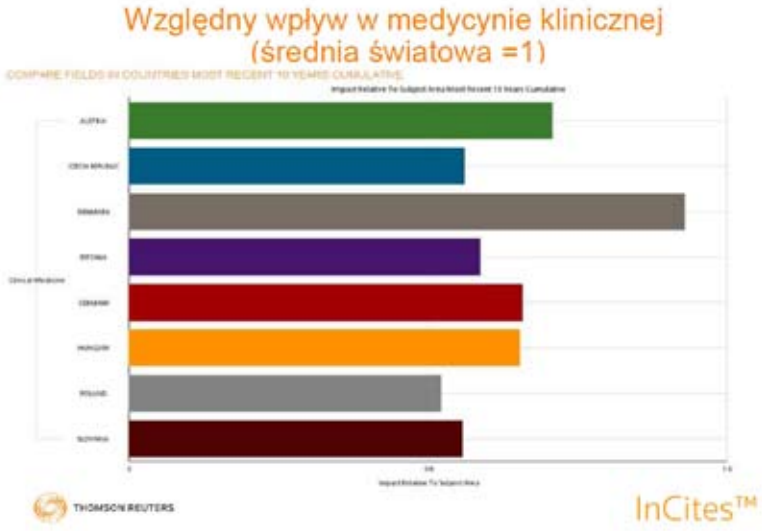
Względny wpływ w medycynie klinicznej
(średnia światowa =1)
THOMSON REUTERS
InCites™

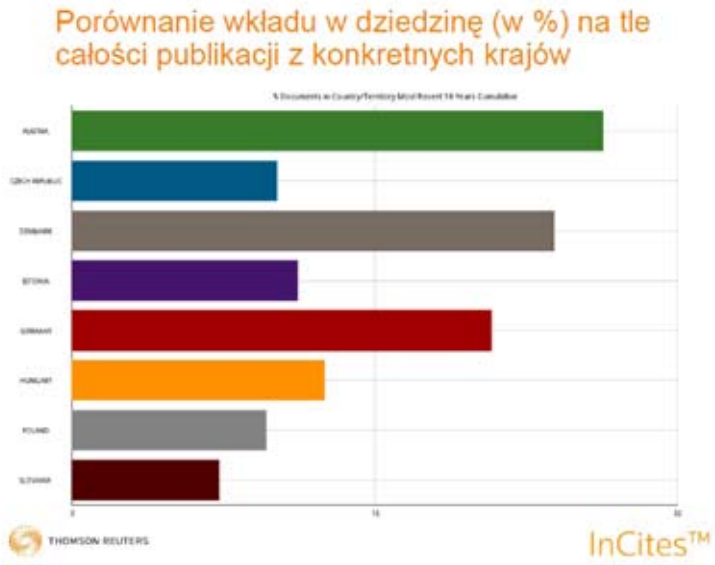
Porównanie wkładu w dziedzinę (w %) na tle
całości publikacji z konkretnych krajów
THOMSON REUTERS
InCites™

Analiza artykułów

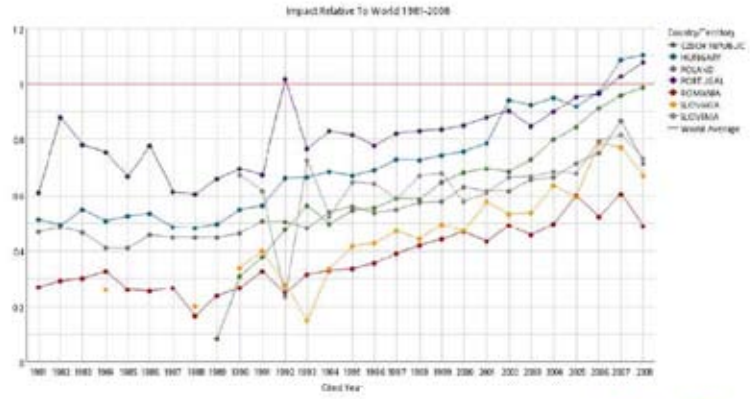

Dane zbiorcze dla porównania instytucji

COMPARE INSTITUTIONS MOST RECENT 5 YEARS CUMULATIVE

Sort By: Institution

Institution	Web of Science Documents View Graph	Times Cited View Graph	Cites per Document (Impact) View Graph	% Documents Cited View Graph	Impact Relative To World View Graph	% Documents in World View Graph	% Documents Cited Relative To World View Graph	Aggregate Performance Indicator View Graph
ADAM MICKIEWICZ UNIV	3 502	10 373	2,96	59,19	0,62	0,07	0,94	0,66
JAGIELLONIAN UNIV	6 112	28 562	4,67	65,46	0,98	0,12	1,04	0,85
MARIA CURIE SKODOWSKA UNIV	1 700	5 028	2,91	62,20	0,61	0,03	0,99	0,57
UNIV GDANSK	1 640	6 499	3,96	64,27	0,83	0,03	1,02	0,80
UNIV LODZ	1 683	6 195	3,68	59,36	0,77	0,03	0,94	0,70
UNIV WARMIA & MAZURY	1 137	1 762	1,55	45,56	0,32	0,02	0,72	0,31

THOMSON REUTERS

Dane zbiorcze dla porównania instytucji

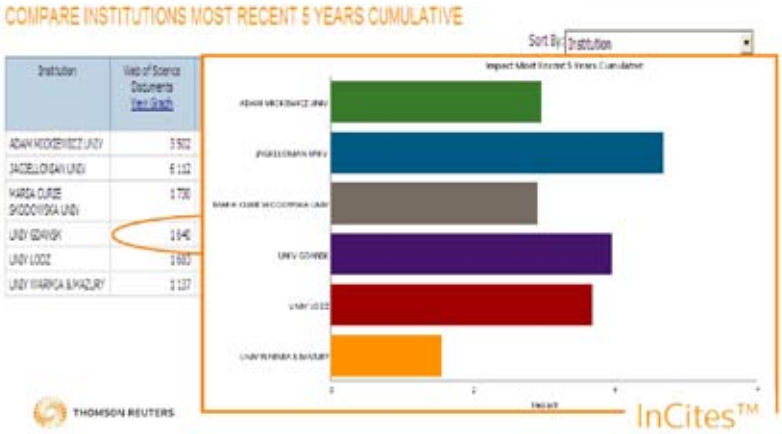

Porównanie wpływu czyli: ilości cytowań w trzech dziedzinach chemicznych w trzech instytucjach, ostatnie 5 lat, dane zbiorcze

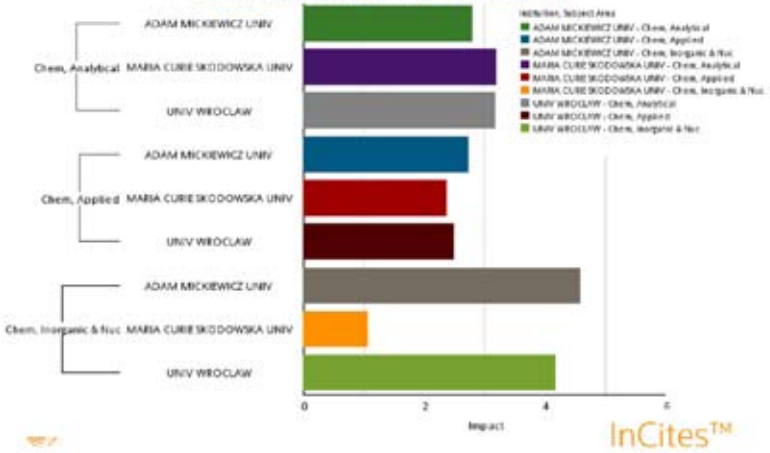

Porównanie dziedzin naukowych na instytucjach, okres 5 lat (*trendy w liczbie publikacji)

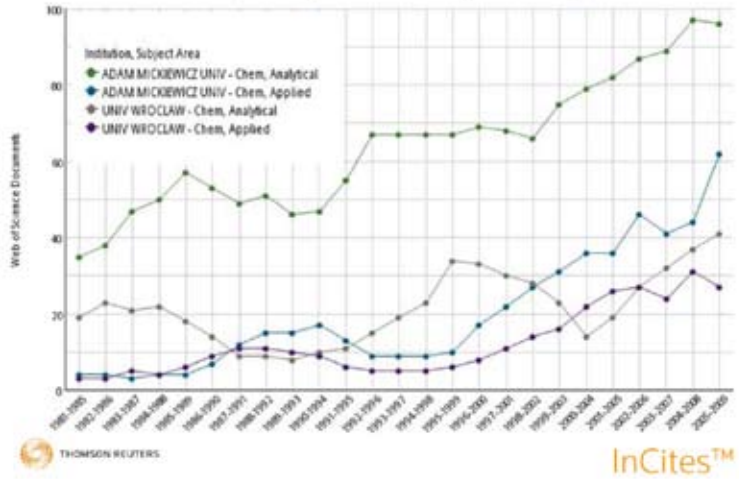

Profil instytucji i pomiar efektywności jednostki

Total Cites	2nd Generation Citations	2nd Generation Citations per Citing Document	Journal Expected Citations (JXC)	Category Expected Citations (CXC)	Percentile in Subject Area	Journal Impact Factor	Publication Year	Subject Area View Ranking	Document Type View Ranking	First Author View Ranking	Journal View Ranking	Document Title
2 867	43 628	15.22	171.97	10.30	0.008	28.10	2000	PHYSICS, CONDENSED MATTER	ARTICLE	DIETL T et al.	SCIENCE	Zener model description of ferromagnetism in zinc-blende magnetic semiconductors
737	9 498	12.89	80.50	29.82	0.02	3.32	2001	PHYSICS, CONDENSED MATTER	REVIEW	DIETL T et al.	PHYSICAL REVIEW B	Hole-mediated ferromagnetism in tetrahedrally coordinated semiconductors
671	7 427	11.07	232.85	38.98	0.05	31.43	2004	GENETICS & HEREDITY	REVIEW	HILLIER LW et al.	NATURE	Sequence and comparative analysis of the chicken genome provide unique perspectives on vertebrate evolution
625	8 361	13.38	235.18	73.81	0.11	23.19	1999	CHEMISTRY, MULTIDISCIPLINARY	REVIEW	HELGAKER T et al.	CHEMICAL REVIEWS	Ab initio methods for the calculation of NMR shielding and indirect spin-spin coupling constants
409	2 305	5.62	128.93	28.11	0.12	23.59	2003	CHEMISTRY, MULTIDISCIPLINARY	REVIEW	GRABOWSKI ZR et al.	CHEMICAL REVIEWS	Structural changes accompanying intramolecular electron transfer: Focus on twisted intramolecular charge-transfer states and structures

Rank	Document Type	Times Cited	Web of Science Documents	Average Cites per Document	h-index	Journal Actual/Expected Citations	Category Actual/Expected Citations	Average Percentile
1	ARTICLE	171 420	27 340	6.24	88	1.09	0.86	62.26
2	REVIEW	12 390	329	36.13	49	1.06	0.75	50.72
3	LETTER	558	121	4.61	15	1.12	1.08	
4	EDITORIAL	472	267	1.77	10	1.38	1.51	
5	CORRECTION	137	85	1.61	4	1.84	2.18	
6	MEETING ABSTRACT	131	1 449	0.09	4	1.81	1.41	
7	NEWS ITEM	67	5	13.40	2	5.19	7.81	
8	REPRINT	34	2	17.00	2	3.32	5.40	
9	ITEM ABOUT AN INDIVIDUAL	2	28	0.08	1	1.72	0.92	
10	BOOK REVIEW	0	45	0.00	0	0.00	0.00	
10	FICTION, CREATIVE PROSE	0	1	0.00	0		0.00	

Jakie Wyniki Mają Nasi Autorzy?

Rank	Author	Web of Science Documents	Times Cited	Self Cites	Times Cited without self cites	% Self Cites
1	SZYMCZAK, M	295	1 374	378	996	27,51
2	KARCZEWSKI, G	257	1 451	376	1 075	25,91
3	WOJTOWICZ, T	230	1 771	353	1 418	19,93
4	SZYMCZAK, R	183	782	151	631	19,31
5	GRZEGORY, I	181	1 847	362	1 485	19,60
6	PIETRASZKO, A	167	806	149	657	18,49
7	PEDRYCZ, W	177	770	287	483	37,27
8	STRIK, W	172	1 297	211	1 086	16,27
9	HANUZA, J	169	909	263	646	28,93
10	KOSSUT, J	165	1 171	228	943	19,47
11	JURCZAK, J	164	1 246	358	888	28,73
12	POROWSKI, S	160	1 561	269	1 292	17,23
13	KACZOROWSKI, D	159	733	120	613	16,37
14	BARWIS, J	150	1 155	308	847	26,67
15	BARAN, J	140	671	112	559	16,69
16	SADOWSKI, J	138	1 000	280	720	28,00
17	MACZKA, M	133	676	179	497	26,48
18	BARAN, M	129	442	75	367	16,97
19	DIETL, T	128	6 218	321	5 897	8,54
20	NOWAK, G	125	1 221	305	916	24,98

THOMSON REUTERS

InCites™

Jakie Wyniki Mają Nasi Autorzy?

Rank	Author	Web of Science Documents	Times Cited	Self Cites	Average Cites per Document	Average Cites per Document without Self Cites	h-index	h-index without Self Cites
1	SZYMCZAK, M	295	1 374	378	4,66	3,38	16	13
2	KARCZEWSKI, G	257	1 451	376	5,65	4,18	18	13
3	WOJTOWICZ, T	230	1 771	353	7,70	6,17	21	19
4	SZYMCZAK, R	183	782	151	4,56	3,27	13	13
5	GRZEGORY, I	181	1 847	362	5,67	7,77	24	21
6	PIETRASZKO, A	167	806	149	4,31	3,51	14	14
7	PEDRYCZ, W	177	770	287	4,35	2,73	13	10
8	STRIK, W	172	1 297	211	7,54	6,31	18	18
9	HANUZA, J	169	909	263	5,38	3,82	15	13
10	KOSSUT, J	165	1 171	228	7,10	5,72	16	13
11	JURCZAK, J	164	1 246	358	7,60	5,41	15	12
12	POROWSKI, S	160	1 561	269	9,76	8,08	22	20
13	KACZOROWSKI, D	159	733	120	4,61	3,86	14	13
14	BARWIS, J	150	1 155	308	7,70	5,65	19	13
15	BARAN, J	140	671	112	4,79	3,99	13	11
16	SADOWSKI, J	138	1 000	280	7,24	5,43	18	16
17	MACZKA, M	133	676	179	5,08	3,74	17	10
18	BARAN, M	129	442	75	3,43	2,84	11	10
19	DIETL, T	128	6 218	321	48,58	44,43	28	28
20	NOWAK, G	125	1 221	305	9,77	7,33	20	16

THOMSON REUTERS

InCites™

Z jakimi krajami współpracujemy i jakie są tego efekty

Sort By: Times Cited

Rank	Country/Territory	Times Cited	Web of Science Documents	Average Cites per Document	h-index	Journal Actual/Expected Citations	Category Actual/Expected Citations
1	POLAND	188,240	20,675	9.14	94	1.09	0.85
2	USA	32,438	2,862	11.33	65	1.28	1.47
3	GERMANY	29,863	2,964	10.08	61	1.34	1.38
4	FRANCE	21,541	2,082	10.54	48	1.37	1.38
5	JAPAN	12,461	984	13.03	39	1.62	1.00
6	ENGLAND	10,854	1,143	9.50	41	1.28	1.41
7	ITALY	8,800	920	9.57	40	1.38	1.50
8	RUSSIA	8,355	1,380	6.05	35	1.32	0.87
9	SWEDEN	6,220	667	9.33	32	1.17	1.18
10	SPAIN	5,636	642	8.78	30	1.57	1.67
11	NETHERLANDS	5,378	534	10.07	29	1.36	1.58
12	SWITZERLAND	5,223	418	12.59	31	1.71	1.83
13	CANADA	5,027	642	7.83	28	1.45	1.44
14	UKRAINE	4,696	1,078	4.35	21	1.01	0.67
15	DENMARK	4,143	360	11.51	26	1.27	1.42
16	NORWAY	3,238	238	13.53	26	1.62	1.73
17	AUSTRIA	2,932	400	7.33	22	1.10	1.18
18	CZECH REPUBLIC	2,682	431	6.22	23	1.56	1.13
19	FINLAND	2,481	278	8.92	24	1.20	1.10
20	AUSTRALIA	2,377	238	9.99	23	1.58	1.43

THOMSON REUTERS

InCites™

Jakie wyniki uzyskujemy w konkretnych dziedzinach i w które z nich warto inwestować

Rank	Subject Area	Times Cited	Web of Science Documents	Average Cites per Document	Journal Actual/Expected Citations	Category Actual/Expected Citations
1	CHEMISTRY, PHYSICAL	23,282	3,277	7.10	1.00	0.89
2	PHYSICS, CONDENSED MATTER	23,046	3,308	6.97	1.21	1.08
3	BIOCHEMISTRY & MOLECULAR BIOLOGY	18,973	2,171	8.74	0.96	0.67
4	MATERIALS SCIENCE, MULTIDISCIPLINARY	11,030	2,630	4.19	0.81	0.70
5	PHYSICS, APPLIED	9,811	1,585	6.19	1.11	1.01
6	CHEMISTRY, MULTIDISCIPLINARY	9,548	1,306	7.31	1.10	0.68
7	PHYSICS, ATOMIC, MOLECULAR & CHEMICAL	9,329	1,088	8.57	1.04	1.08
8	PHARMACOLOGY & PHARMACY	9,167	1,152	7.96	1.33	1.01
9	NEUROSCIENCES	8,935	1,389	6.43	1.10	0.73
10	PHYSICS, MULTIDISCIPLINARY	8,929	1,709	5.22	1.11	0.67
11	CHEMISTRY, ORGANIC	7,970	1,077	7.40	0.86	0.83
12	POLYMER SCIENCE	7,530	700	10.76	1.29	1.37
13	CHEMISTRY, INORGANIC & NUCLEAR	4,721	715	6.60	1.04	0.94
14	GENETICS & HEREDITY	4,701	422	11.14	1.23	1.06
15	CELL BIOLOG					0.59
16	PLANT SCIEN					0.64
17	ASTRONOMY					0.71
18	ECOLOGY	2,386	309	7.05	1.55	1.08
19	ENVIRONMENTAL SCIENCES	2,366	494	6.81	1.15	1.13
20	BIOPHYSICS	2,363	365	9.21	0.88	0.80

Gdzie mamy najwięcej publikacji? Najwięcej wpływowych? Jakie dziedziny należy wspierać?

THOMSON REUTERS

InCites™

Zbiór wskaźników w jednym raporcie

Porównanie dwóch uczonych

InCites™

THOMSON REUTERS

Przewodnik Thomson Reuters ds. oceny naukowej

Eseje o bibliometrii do zciągnięcia:
http://science.thomsonreuters.com/info/bibliometrics/
http://isiwebofknowledge.com/media/pdf/UsingBibliometricsinEval_WP.pdf

- Złota zasada: porównuj zawsze to co porównywalne
- Używaj względnych wskaźników, nie tylko wartości absolutnych
- Bibliometria jest częściej aplikowana do nauk ścisłych niż nauk humanistycznych i nauk o sztuce
- Poznaj dobrze parametry Twoich danych:
  - Kategorie czasopism, kategorie naukowe, rodzaje dokumentów
  - Nazwiska i adresy autorów
  - Okresy czasowe
- Zgromadź wiele wskaźników
- Weź pod uwagę specyfikę natury danych o cytowaniach
- Pytaj czy rezultaty są sensowne
- Poznaj i zrozum bardzo dobrze źródła Twoich danych

Więcej informacji na WWW.THENEWWOK.COM

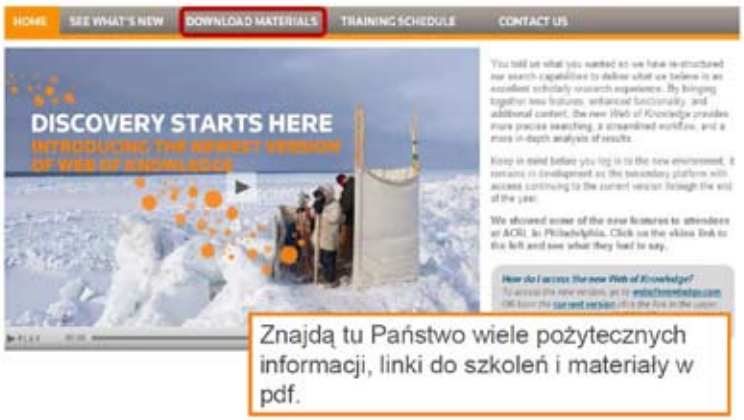

Znajdą tu Państwo wiele pożytecznych informacji, linki do szkoleń i materiały w pdf.

Dziękujemy i prosimy o kontakt

Malgorzata Krasowska (prezentacje i szkolenia)
malgorzata.krasowska@thomsonreuters.coms

Marcin Kapczyński (szkolenia) marcin.kapczynski@thomsonreuters.com

Krzysztof Szymański (sprzedaż) krzysztof.szymanski1@thomsonreuters.com

THOMSON REUTERS

Dr Pavol Bat'alik
Praha - SUWECO

PODSTAWOWE DANE O FIRMIE SUWECO CZ

Spółka IMPORT PRASY PRAGA – SUWECO jest obecnie największym dostawcą periodycznych czasopism naukowych, książek oraz administratorem konsorcyjnego dostępu do baz online w republikach Czeskiej i Słowackiej.

Zarówno w Czechach, Słowacji, jak również w innych krajach Europy Wschodniej i Zachodniej już od 1993 r. bibliotekom, instytucjom państwowym i spółkom prywatnym zapewniamy obsługę w zakresie dostawy prasy oraz innych tradycyjnych (papierowych) oraz trybie online źródeł informacji.

W naszej ofercie posiadamy:

– ponad 300 000 tytułów periodyków z całego świata, prasę fachową i wszystkie

dzienniki światowe;
- 4 000 000 tytułów książek i CD/DVD-ROM-omów;
- czasopisma, książki i bazy dane online w sieci Internet.

Naszą specjalnoscia jest również reprezentowanie klienta podczas zawierania multilicencyjnych umów z wydawnictwami o dostep do naukowych baz online (konsorcja), w czym mamy już wieloletnie doswiadczenia, a dla wielu wydawców jestesmy jedynym partnerem, za posrednictwem którego oferuja swoje bazy.

Dążymy do stałego poszerzania zakresu wyboru tak publikacji drukowanych, jak i nowoczesnych nosników informacji, pragnac dzieki temu zapewnic odpowiednia jakosc wyboru, a nastepnie szybka dostawe, zgodna z Panstwa życzeniem.

Katalog periodyków SUWECO oferuje wybór z ponad 19 tysięcy najczęściej sprzedawanych specjalistycznych tytułów z całego świata. Centrum Obsługi Klientów w ramach swoich usług zapewni każdemu klientowi regularnie wychodzący czasopisma. Do podstawowych usług Centrum należy również udostępnienie wersji elektronicznych tytułów drukowanych oraz stworzenie dostępu do czasopism w wersji elektronicznej.

Inną domeną Centrum Obsługi Klientów SUWECO jest import i sprzedaż książek.

Niezbędne dane o wszystkich tytułach, których zamówienie i import zapewnia Centrum są sprawdzane w bazie danych Bookfind, która obsługuje ponad 2 miliony zapisów o książkach, a także bezpośrednio u ich wydawców.

Od 2005 r. SUWECO CZ jest ekskluzywnym dystrybutorem baz danych SCOPUS w Republice Czeskiej i Słowackiej. SCOPUS jest największą światową płatną bazą abstraktów, cytatów i referencji www.scopus.com nastawioną na technikę, stosowane nauki przyrodnicze, medycynę, nauki społeczne, psychologię, ekonomię, rolnictwo i środowisko naturalne.

Baza danych oferuje codziennie aktualizowany zestaw 27 milionów abstraktów z ponad 14 tysięcy specjalistycznych periodyków, 4 tysięcy wydawnictw książkowych. Retrospekcja sięga do 1966 r. Naczelną dewizą SCOPUSU jest masowe ujęcie europejskich źródeł informacji, których udział wynosi ponad 50% wszystkich zapisów. Republika Czeska jest w niej reprezentowana przez 75 tytułów, a Republika Słowacka przez 28 tytułów.

Kilka innych praktycznych informacji

System Suweco Online Servis

Tworząc SUWECO ONLINE SERVIS dostepny na naszej stronie www.suweco.cz/pl zadbaliśmy, aby był prosty, przejrzysty i zrozumiały. Jego obsługa jest intuicyjna – podobna do obsługi wielu podobnych stron internetowych. SUWECO ONLINE SERVIS jest systemem, który oferuje nie tylko usługi związane z zakupami internetowymi, ale również wiele możliwości korzystania z elektronicznych i drukowanych źródeł informacji. Z serwisu SUWECO ONLINE można korzystać

także bez rejestracji, jednak wówczas pozbawiacie się Państwo wyjątkowej możliwości stworzenia własnej przestrzeni tylko z informacji i usług, z których korzystacie najczęściej, jak również możliwości wykorzystania wszystkich usług oferowanych przez Centrum Obsługi Klienta.

Ponadto SUWECO ONLINE SERVIS został zaprojektowany zgodnie z postanowieniami Ustawy nr 365/2000 o systemach informacyjnych administracji publicznej, uwzględnia więc standardy dostępu i umożliwia pełny dostęp osobom niepełnosprawnym, a mianowicie:

- wielkość fontu pozwala wybrać mniejszą lub większą czcionkę;
- wyświetlenie bez stylów – tj. wyświetlenie w klasycznym HTML, bez formatowania graficznego;
- mój profil – możliwość wybrania pozycji, które są następnie dostępne po jednym kliknięciu.

Zapraszamy do odwiedzin: www.suweco.cz/pl.

Sposoby kontroli zamówienia i składania reklamacji:

- za pośrednictwem systemu SUWECO ONLINE na naszych stronach internetowych – każdy nowy klient dostaje od nas swój numer i hasło, za pomocą którego może logować się do systemu kontrolując stan swojego zamówienia;
- za pomocą faksu;
- drogą e-mailową;
- telefonicznie.

Adres siedziby:	Kostelec u Křížků 156 251 68 Štiřín
Adres do korespondencji:	Republika Czeska Klečákova 347 180 21 Praha 9 Republika Czeska
NIP	CZ 25094769
REGON	25094769
Telefon	+420 266 313 523, +420 242 459 202, 242 459 209
Fax	+420 266 035 444
E-mail	suweco@suweco.cz, obchod@suweco.cz

Mgr Beata Iwańska
Warszawa - ABE / IPS

EBL - EBOOK LIBRARY, NOWOCZESNA PLATFORMA DO WYPOŻYCZANIA KSIĄŻEK ELEKTRONICZNYCH

Pojawienie się na rynku publikacji cyfrowych postawiło przed bibliotekami nowe wyzwania. Stale rosnąca liczba książek w wersji elektronicznej (ebooków) zmieniła procesy związane z zakupami, gromadzeniem i udostępnianiem zasobów bibliotecznych.

We współpracy z wiodącymi uniwersytetami, bibliotekami i wydawcami akademickimi, Ebooks Corporation zbudowała platformę EBL – Ebook Library. Jest to jeden z największych agregatorów książek elektronicznych, zawierający ponad 180,000 tytułów z dorobku najważniejszych światowych oficyn. Liczba dostępnych tytułów jest stale powiększana i aktualizowana. EBL skupia się na indywidualnych potrzebach bibliotek akademickich i naukowych. Rozszerza możliwości wypożyczania zasobów cyfrowych, zapewnia większą dostępność książek i pozwala na znaczne zaoszczędzenie dostępnych budżetów.

W ofercie EBL znajdują się publikacje ze wszystkich dziedzin akademickich. Szczególnie rozbudowana jest oferta z zakresu nauk ścisłych, technologii i medycyny (STM) oraz nauk humanistycznych. W zasobach EBL znajdują się publikacje, takich wydawców jak Taylor and Francis, Oxford University Press, Cambridge University Press, Kluwer, Springer, World Scientific i wielu innych. EBL zapewnia dostęp do ponad 18 000 ebooków o tematyce medycznej, a zbiór ten jest systematycznie powiększany o najnowsze wydania.

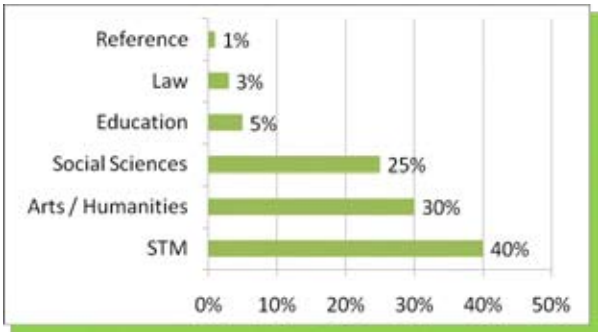

Przykładowe tytuły z katalogu publikacji dostępnych za pośrednictwem platformy EBL:

	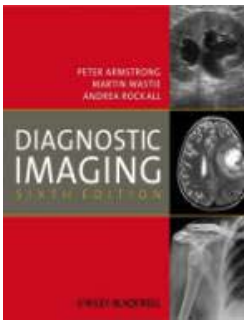	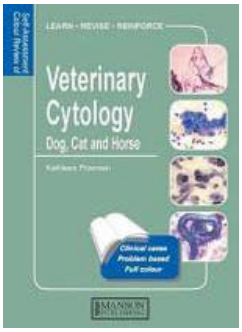	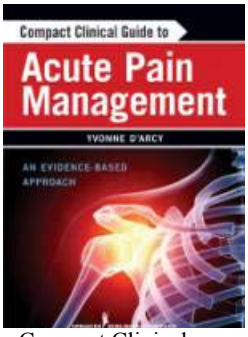
Comprehensive Toxicology	Diagnostic Imaging	Veterinary Cytology: Dog, Cat, Horse and Cow	Compact Clinical Guide to Acute Pain Management: An Evidence-Based Approach for Nurses
Autor: McQueen,Charlene	Autorzy: \Armstrong, Peter; Wastie, Martin; Rockall, Andrea G.	Autor: Freeman, Kathleen	Autor: D'Arcy, Yvonne
Wydawca: Elsevier Science	Wydawca: Wiley-Blackwell	Wydawca: Manson Publishing	Wydawca: Springer Publishing Company
Rok wydania: 2010	Rok wydania: 2009	Rok wydania: 2007	Rok wydania: 2011

Modele wypożyczania książek elektronicznych na platformie EBL – Ebook Library

Zastosowanie nowoczesnych technologii umożliwia wielu użytkownikom równoczesny dostęp do zasobów, jednocześnie pozwala bibliotece w pełni kontrolować ich wykorzystanie.

Podstawową zaletą rozwiązania EBL są elastyczne modele wypożyczania książek, w tym model Non-Linear Lending (Wypożyczanie Nieliniowe), Unlimited Access (Dostęp Nielimitowany) i Demand-Driven Aquistion (Zakup Napędzany Popytem).

Non-Linear Lending – Wypożyczanie Nieliniowe

Większość książek znajdujących się w ofercie EBL dostępna jest w modelu Non-Linear Lending (Wypożyczanie Nieliniowe). Model ten zapewnia równoczesny dostęp do zasobów nieograniczonej grupie użytkowników. Każda „kopia" zakupionej książki elektronicznej może zostać wypożyczona 325 razy w ciągu roku. Wypożyczenie zdefiniowane jest jako dostęp do jednej książki przez jednego użytkownika, trwający do 24 godzin. Na koniec każdego roku „pakiet wypożyczeń" odnawia się automatycznie bez żadnych dodatkowych opłat.

Unlimited Access - Dostęp Nielimitowany

Prawie 30% tytułów dostępnych jest w modelu Unlimited Access (Dostęp Nielimitowany). Model ten oznacza, że dowolna liczba użytkowników może jednocześnie korzystać z tego samego tytułu bez ograniczenia liczbą możliwych wypożyczeń (inaczej niż w przypadku Wypożyczania Nieliniowego).

Ciekawą możliwością jest również model Demand-Driven Aquistion (Zakupów Napędzanych Popytem). We współpracy z wiodącymi bibliotekami akademickimi i naukowymi, EBL jako pierwszy wprowadził na rynek ten zakres funkcjonalności.

Demand-Driven Aquistion – Zakup Napędzany Popytem

Tytuły mogą być dostępne dla czytelników bez potrzeby ich kupowania przez bibliotekę. Dostęp do książek oferowanych przez EBL odbywa się albo przez katalog lokalny (po załadowaniu rekordów MARC) i/lub z platformy EBL. Widoczne dla użytkownika ebooki (chociaż nie zakupione przez bibliotekę) mogą być przeglądane za darmo przez 5 minut. Bibliotekarze decydują, czy i w jaki sposób, udostępnić czytelnikowi tytuł po upływie tego czasu. Poniżej znajduje się opis wybranych możliwości:

Automatyczne wypożyczanie krótkoterminowe (Short-Term Loan): po upływie czasu darmowego przeglądania ebooka, 24-godzinny dostęp do publikacji zostaje czytelnikowi aktywowany automatycznie. Tytuł zostaje udostępniony w systemie krótkoterminowego wypożyczenia płatnego od wykorzystania (pay-per-use). Aby zapewnić bibliotece kontrolę nad budżetem, takie zautomatyzowane zakupy mogą mieć nałożone ograniczenia cenowe np. krótkoterminowe wypożyczenie kosztujące więcej niż $15 wymaga akceptacji biblioteki.

Dostęp kontrolowany: użytkownicy platformy mogą poprosić o dostęp do tytułu, który nie jest własnością biblioteki. Biblioteka może zaakceptować lub odrzucić taką prośbę – kupić daną książkę lub zatwierdzić krótkoterminowe wypożyczenie.

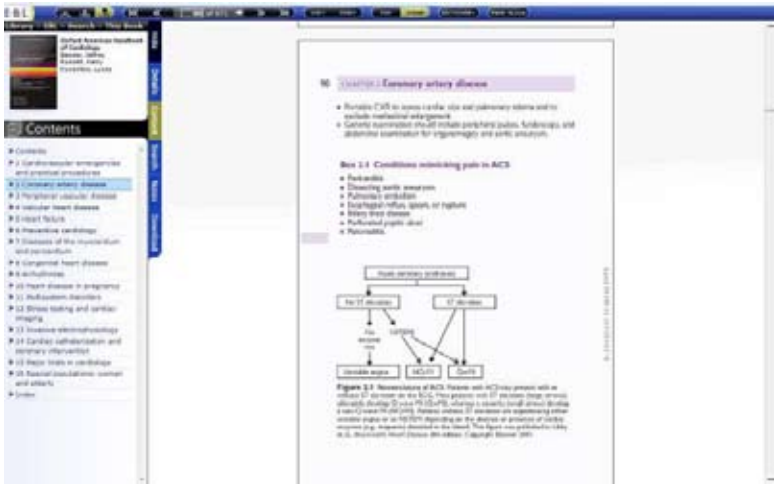

LibCentral – portal administracyjny

Platforma EBL posiada wiele funkcjonalności pozwalających na łatwiejsze wyszukiwanie i dostęp do interesujących tytułów. Bibliotekarz sam decyduje, które tytułu są dla użytkowników widoczne – wszystkie, wybrane, czy tylko te zakupione przez bibliotekę.

EBL zapewnia bibliotece narzędzia umożliwiające monitorowanie i zarządzanie wydatkami oraz dostępami. Instytucje z ograniczonym budżetem mogą zdecydować się na utworzenie konta depozytowego. Jeżeli wydatki przekroczą lub zbliżą się do wcześniej określonego limitu, zostaje wysłane automatyczne powiadomienie. LibCentral, portal administracyjny dla bibliotek, zapewnia dostęp w czasie rzeczywistym do raportów użytkowania i faktur. Można dzięki niemu w łatwy sposób kontrolować wydatki oraz monitorować wykorzystanie zasobów.

Dzięki takim rozwiązaniom, EBL jest w stanie zaspokoić potrzeby zarówno małych jak i dużych bibliotek, niezależnie od zasobów technologicznych i finansowych jakimi dysponują.

Ceny ebooków w zależności od modelu zakupowego

Biblioteka może zakupić książki elektroniczne na własność lub opłacić wypożyczenie krótkoterminowe:

Zakup

- Non-linear lending - cena detaliczna zbliżona do ceny tytułu w wersji drukowanej
- Unlimited Access– 150% ceny detalicznej (30% oferty)

Wypożycznie krótkoterminowe - Short-term loans

- 1 dzień STL = 5-15% ceny
- 1 tydzień STL = 10-20% ceny
- 2 tygodnie STL = 15–25% ceny
- 4 tygodnie STL = 20-30% ceny

Funkcjonalność platformy EBL

Użytkownicy mają możliwość wglądu w treść książki zanim zdecydują się na jej wypożyczenie. Z kolei bibliotekarze i wykładowcy mogą darmowo przeglądać książki znajdujące się w kolekcji EBL przed podjęciem decyzji o ich zakupie.

EBL oferuje zaawansowane narzędzia dla czytelników w tym wyszukiwanie pełnotekstowe, czytanie na głos, eksportowanie zakładek i notatek, możliwość korzystania ze wszystkich książek online i/lub offline, możliwość wydrukowania lub skopiowania części książki, oraz możliwość dostępu do książek na urządzeniach przenośnych.

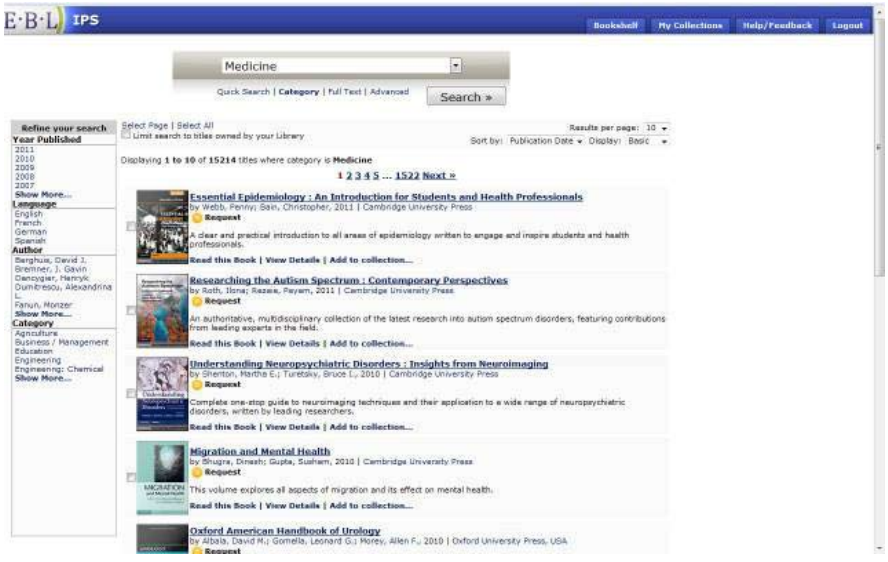

Narzędzia dla bibliotek – podsumowanie

- Zarządzanie i kontrola
  - Generowanie bieżących raportów
  - Indywidualne systemy powiadomień (alertów)
  - Budowanie i zatwierdzanie planu zakupów
  - Ujednolicanie zasobów (eliminowanie duplikatów)
  - Powiadomienia o nowych tytułach
  - Powiadomienia o nowych wydaniach
  - Zarządzanie zgłoszeniami na zapotrzebowanie
- Uwzględnianie potrzeb indywidualnych użytkowników
- Integracja z systemami identyfikacji m.in. EZ Proxy, Athens, Shibboleth
- Współpracuje z OpenURL/Z39.50
- Darmowe rekordy MARC
- Dopasowanie wyglądu platformy (branding)
- Newsletter, blog

Narzędzia dla czytelników - podsumowanie

- Zaawansowane narzędzia wyszukiwania
- Przeszukiwanie pełnotekstowe
- Możliwość korzystania ze wszystkich ebooków w trybie online i/lub offline
- Swobodne przeglądanie publikacji przed wypożyczeniem
- Spójne zasady zezwolenia na drukowanie (20% treści) i kopiowanie (5 % treści)
- Czytanie na głos
- Eksportowanie notatek i zakładek
- Nie wymaga specjalnego oprogramowania

Wszystkie te funkcje, jak i wyjątkowo elastyczne formy płatności sprawiają, że EBL znajduje się w czołówce platform umożliwiających zakup i wypożyczanie książek elektronicznych.

W celu uzyskania dodatkowych informacji lub dostępu testowego prosimy o kontakt:

Beata Iwańska
Sales Manager
E-Products & E-Resource Management Services
biw@ips.com.pl
mob.: +48 500 020 289
Strona internetowa: www.ips.com.pl/EBL

Mgr Kamila Mamorska
Dr Bartłomiej Siek
Gdańsk - GUMed
Gdynia - AMW

O ZALEŻNOŚCIACH MIĘDZY BIBLIOMETRIĄ A BIBLIOGRAFIĄ NA PRZYKŁADZIE BILIOGRAFII GUMED

Abstract

Text presents cases of such publications in periodicals and in the books, which bibliographic description in a data base of university could be made variously for bibliometric reasons. The suggested solution is a reinterpretation of IFLA regulations (Functional Requirements for Bibliographic Records) concerning entities and primary relationships.

Streszczenie

Tekst prezentuje przypadki publikacji w drukach ciągłych i zwartych, których opis bibliograficzny może być różnie tworzony ze względu na kwestie biblio metryczne. Sugerowanym rozwiązaniem tej sytuacji jest reinterpretacja zapisów IFLA (Deklaracja Międzynarodowych Zasad Katalogowania) dotyczących jednostek danych bibliograficznych.

Bibliometria nie istnieje bez bibliografii. Najprościej rzecz ujmując, jest przecież zbiorem metod ustalających zależności i prawidłowości komunikacji między dokumentami, wykorzystujących „fenomen cytowania". Wskaźniki bibliometryczne[1] zaś, o które uzupełniane są opisy w bazach danych publikacji pracowników jednostek naukowych, trafiły do nich z woli urzędników odpowiedzialnych za rozliczanie środków finansowych na działalność naukową. Dla bibliotekarzy opracowujących publikacje pracowników danej jednostki stały się źródłem wątpliwości, bowiem w pewnych przypadkach konieczność umieszczenia informacji o punktacji IF lub ministerialnej[2] może decydować o konstrukcji opisu. Podkreślić trzeba, że wytyczne dotyczące punktowania publikacji nie tylko pochodzą z różnych źródeł (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego[3] i Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów[4], władze

[1] Dyskusja o zasadności stosowania wskaźników bibliometrycznych opracowywanych do oceny czasopism na potrzeby oceny jednostek naukowych lub badaczy wykracza poza ramy tego tekstu

[2] W niniejszym tekście pod nazwą punktacji ministerialnej należy rozumieć i punktację Komitetu Badań Naukowych, i kolejnych ministerstw właściwych dla spraw nauki

[3] Rozporządzenie ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 października 2007 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działaność statutową (DzU nr 205, poz. 1489); oraz Rozporządzenie ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działaność statutową (DzU nr 93, poz. 599)

[4] Komunikat 4/2009 w sprawie analizy bibliometrycznej kandydatów do habilitacji i tytułu profesora [dokument elektroniczny:] http://www.ck.gov.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=10&Itemid=33 [dostęp 03.05.2011.]

uczelni), ale często są ogólnikowe lub niejasne (np. definicja „suplementu" lub wprowadzone w ostatnim zarządzeniu ministra pojęcie „podręcznik autorski").

Współistnienie w bazie publikacji pracowników danych bibliograficznych i wskaźników bibliometrycznych sprawiło, że ogólne sformułowanie celu tworzenia bazy jako „dokumentacji dorobku jednostki" zyskało dodatkowe znaczenie. Pojawiło się bowiem ze zdwojoną siłą pytanie: dla kogo? Praktyka, czyli wykorzystywanie Bibliografii GUMed przy opracowywaniu ankiety OPI, kazałaby odpowiedzieć: dla ministerstwa. Jednak wskaźniki bibliometryczne nie są podawane w opisach zgodnie tylko z wytycznymi ministerialnymi – wpływ na to, o jakie dane bibliometryczne i jakie rekordy są uzupełniane, mają także wytyczne CK i decyzje władz uczelni. Ponadto ankietę ministerialną wypełnia się raz w roku, natomiast w codziennej pracy bibliotekarze przede wszystkim stykają się z autorami rejestrowanych publikacji, a dla nich baza bibliograficzna jest źródłem informacji niezbędnych i w procedurach regulowanych przepisami ministerialnymi, ale także wytycznymi CK (habilitacja, profesura), uczelni (okresowa weryfikacja pracowników naukowych, awanse na stanowiska) czy też innych instytucji lub organizacji (nagrody, członkostwo w towarzystwach naukowych). Czy odpowiedź zatem nie powinna brzmieć: dla pracowników-autorów? Coraz częstsza zaś praktyka potwierdzania przez bibliotekę danych dotyczących publikacji – np. kandydatów na studia doktoranckie, kandydatów do nagród, lekarzy przygotowujących się do specjalizacji – aż prowokuje do odpowiedzi: dla bibliotekarzy. Baza „Bibliografia GUMed" prowadzona jest z użyciem oprogramowania Expertus firmy Splendor z Poznania. Obejmuje opisy publikacji od roku 1968. Trwają prace nad retrokonwersją danych z wersji drukowanej za poprzednie lata. Program Expertus umożliwia nie tylko uzupełnianie poszczególnych opisów o dane bibliometryczne, ale także generowanie zestawień sumarycznych punktacji. Niekiedy jednak możliwości techniczne bazy nie pozwalają na umieszczenie w pojedynczym rekordzie tych wszystkich informacji, które bibliograf i bibliometra uważają za niezbędne dla stworzenia kompletnego opisu.

Podstawowym kryterium doboru materiału do zarejestrowania w bazie jest fakt zatrudnienia autora lub jednego spośród współautorów w uczelni. Niejasności może powodować kwestia afiliacji (decyduje o przypisaniu punktów, ale nie ma wpływu na konstrukcję opisu) – czy jako wiążącą przyjąć należy tę umieszczoną w odnośnikach do pola autorskiego, czy poszukiwać informacji o „naszej" jednostce w całym dokumencie (ma to znaczenie w przypadku „naszych" – w ten skrótowy sposób będą określani autorzy zatrudnieni w Gdańskim Uniwersytecie Medycznym – autorów przebywających na stypendiach). Osobny przypadek to afiliacja wielokrotna, która – zgodnie z wytycznymi ministerialnymi – powinna wiązać się z podziałem punktów (niewykonalnym technicznie w bazie, niemożliwym do przeprowadzenia w sytuacji pracy wieloautorskiej, w której wielokrotną afiliację podaje tylko jeden z „naszych" autorów).

Ze względu na podstawowe kryterium zatrudnienia przynajmniej jednego ze współautorów w danej jednostce bibliotekarze tworzący bazy bibliograficzne porzucają podstawową przy katalogowaniu zasadę takiego doboru określenia odpowiedzialności, by możliwa była identyfikacja dokumentu (tj. wszystkie nazwiska lub nazwy, jeśli ich ilość nie przekracza trzech, lub tylko pierwszą z dopowiedzeniem w przeciwnej sytuacji). W opisach publikacji wykazuje się wszystkich autorów ujętych w polu autorskim. Zdarza się nawet przejmowanie do opisu informacji o współautorstwie części druku zwartego przejętej z odwrocia strony tytułowej mimo jednoznacznego określenia odpowiedzialności na stronie tytułowej. W przypadku prac wieloośrodkowych zaś wylicza się nazwiska z pola autorskiego razem z współodpowiedzialnymi przywołanymi w apendyksie, tzn. podaje się w opisie także nazwiska pracowników danej jednostki, którzy wyliczeni zostali w apendyksie właśnie. Ten zupełnie naturalny zabieg może stać się źródłem sporów między bibliografem a bibliometrą w sytuacji, kiedy „nasi" autorzy są ujęci i w polu autorskim, i w apendyksie. Obowiązek dokumentowania publikacji wszystkich pracowników nakazuje umieszczenie nazwisk wszystkich współautorów, jednak zasady ministerialne nie dopuszczają punktowania publikacji współautorów wymienionych w apendyksach. Sytuację dodatkowo komplikuje fakt, ze zgodnie z wytycznymi Prezydium Centralnej Komisji ds. Tytułów i Stopni[5] za publikacje z autorstwem apendyksie należy wykazywać punktację IF. Punktacja ta wykazana jest w drugiej części tabeli bibliometrycznej kandydata do habilitacji lub profesury; należy podkreślić, że chodzi tylko o punktację IF, bazy bibliografii pracowników zaś wykazują także punktację ministerialną. Podobne wątpliwości budzą publikacje, w których w polu autorskim znajduje się nazwa grupy badawczej, a nazwiska jej członków wymienione są w apendyksie. Jeżeli są po prostu uporządkowane alfabetycznie, to zasadniczo problemu nie ma. Zdarza się jednak, że lista autorów podzielona jest na podgrupy określające różny stopień zaangażowania poszczególnych osób w powstanie tekstu (np. writing commitee, advisory board, trialists), a nierzadko te same nazwiska pojawiają się w kilku podgrupach. Bibliograf staje zatem przed alternatywą: albo pominie część autorów, albo części z nich zostaną przypisane punkty wbrew zasadom.

Rozporządzenia ministerialne i komunikat CK w różny sposób porządkują dorobek jednostki (rozporządzenia ministerialne) i naukowca (wytyczne CK). Co prawda Ministerstwo konsekwentnie używa charakterystyki formalnej w wyliczeniach typów publikacji punktowanych, o tyle CK łączy w jednym dokumencie wymogi formalne i merytoryczne. Pamiętać też trzeba, że bazy bibliograficzne publikacji pracowników notują także publikacje niepunktowane. Rozporządzenie MNiSzW z 25 maja 2010 wylicza 8 typów publikacji punktowanych, które z bibliograficznego

[5] Komunikat nr 4/2009 wydany na wniosek Sekcji nauk Medycznych dotyczy jednostek naukowych działających w dziedzinie nauk medycznych, farmaceutycznych oraz nauk o kulturze fizycznej

punktu widzenia można podzielić na trzy grupy: publikacje w drukach ciągłych, publikacje w drukach zwartych (autorstwo całości lub części) i redakcje. Zatem właściwie wyliczone są publikacje i formy aktywności naukowej – obok publikacji w czasopismach i monografiach wymienione są też: redakcja monografii i funkcja redaktora naczelnego czasopisma Z ministerialnego punktu widzenia konieczne jest wydzielenie aż 8 typów, ponieważ inaczej punktowane są czasopisma indeksowane w JCR, inaczej ujęte tylko na liście ministerialnej, a punktacja publikacji w drukach zwartych zależy od języka publikacji. Przejrzystość takiego podziału staje się pozorem, bowiem w przypisach zawarte jest zastrzeżenie, że za „za publikacje nie uznaje się suplementów, zeszytów specjalnych, materiałów konferencyjnych, artykułów popularnonaukowych". Definicji suplementu ministerialny dokument już nie zawiera, stąd wątpliwości bibliografa, do którego rąk trafia numer 6B czasopisma – opisanie go jako artykułu w czasopiśmie będzie oznaczało przypisanie punktacji, opisanie jako artykułu w suplemencie oznacza brak punktów według zasad ministerialnych, zaś zgodnie z wytycznymi CK za ten typ publikacji należy wykazać punktację IF. Ze względu na zasadę niepunktowania suplementów w bazie Bibliografia GUMed od roku 2009 stosowana jest charakterystyka formalna SUP na określenie artykułu w suplemencie czasopisma polskiego i SUZ na określenie artykułu w suplemencie czasopisma zagranicznego.

Podobne zamieszanie związane jest z takimi typami publikacji jak list do redakcji i komentarz. Warto podkreślić, że wytyczne ministerialne operują ogólnym pojęcie „publikacji w czasopiśmie" i to uzus decyduje o tym, że bibliotekarze pod tym pojęciem rozumieją publikacje pełnotekstowe, nazywane po prostu artykułami. Często jednak władze uczelni, w skład których wchodzą przecież autorzy rejestrowanych w bibliografiach prac, zalecają przypisywanie punktacji także listom do redakcji i komentarzon pod warunkiem ich naukowego charakteru, czego dowodem ma być bibliografia załącznikowa. Rzecz w tym jednak, że w przypadku bazy „Bibliografia GUMed" nie zawsze przypisywanie punktów szło w parze z nadawaniem stosownej charakterystyki formalnej, co zaowocowało szeregiem listów do redakcji zarejestrowanych jako artykuły. Sytuacja taka uniemożliwia rzetelne porównywanie dorobku kilku uczonych na przestrzeni lat. CK, tak samo jak w przypadku publikacji w suplementach i autorstwa w apendyksach, zaleca wykazanie przy listach do redakcji punktacji IF.

Na sposób opracowania danego dokumenty wpływ ma oczywista dla wszystkich bibliografów i bibliometrów (choć niepisana) zasada wyboru wersji bardziej korzystnej dla „naszych" autorów. Wzorcowym przykładem sytuacji, w której dobór charakterystyki formalnej może być warunkowany punktacją, są monograficzne numery czasopism zawierające np. wytyczne lub zalecenia opracowane przez grupę roboczą lub ekspertów towarzystwa naukowego. Jeśli czasopismo jest wysoko punktowane, naturalnym staje się opis traktujący tę publikację jak część druku

ciągłego. Jeśli zaś czasopismo nie jest ujęte na listach periodyków punktowanych, bardziej korzystnym dla autorów wyjściem staje się zastosowanie opisu monografii jako druku zwartego. Oczywisty, wydawałoby się, wymóg ISBN dla stworzenia opisu monografii, nie wytrzymuje konfrontacji z rzeczywistością. Wydawcy już to zapominają o ISBN, już to szafują nim aż nazbyt szczodrze, skutkiem czego trafiają się czasopisma jednostek naukowych (np. Zeszyty Naukowe Wydziału ETI Politechniki Gdańskiej), które z bibliograficznego punktu widzenia są raczej serią wydawniczą (ISBN dla każdego tomu) niż czasopismem, a są ujęte w ministerialnym wykazie czasopism punktowanych.

Owa dwutorowość wytycznych dotyczących określenia publikacji punktowanych stała się codziennością bibliotekarzy opracowujących bibliografie pracowników ze względu na Komunikat nr 4/2009 Prezydium CK, w którym zapisano, że „analiza bibliometryczna powinna być opracowana przez Dział Informacji Naukowej albo odpowiednią jednostkę Uczelni lub Instytutu i podpisana przez osobę odpowiedzialną za jej sporządzenie[6]". W praktyce zadanie to przekazano do realizacji bibliotekom, co – poza przykładami typów publikacji różnie traktowanych przez Ministerstwo oraz CK i wynikającymi z tego wątpliwościami odnośnie opisu bibliograficznego – oznacza dodatkowe obowiązki udzielania informacji i wyjaśniania użytkownikom, np. na ile dane zawarte w bazie prowadzonej przez bibliotekę przekładają się na wymogi związane z postępowaniem o uzyskanie kolejnych stopni i tytułów naukowych lub inne. Fakt, że wzór tabeli analizy bibliometrycznej przygotowanej przez CK operuje kryterium charakterystyki merytorycznej w częściach I-III (prace oryginalne, kazuistyczne, poglądowe), a w częściach IV-X (książki i rozdziały w książkach, prace popularnonaukowe i inne, redaktor naczelny czasopisma, redaktor naczelny monografii, streszczenie, publikacje w suplementach czasopism, listy do redakcji, publikacje z udziałem autora w badaniach wieloośrodkowych – apendyksy) kryterium charakterystyki formalnej, z jednej strony czyni naturalnym współpracę bibliotekarza i kandydata do stopnia lub tytułu, z drugiej zaś może być źródłem sytuacji konfliktowych. Będąc zobligowanym do uzyskania określonej liczby punktów za prace wymienione w punktach I-III kandydat do stopnia lub tytułu uważa, że biblioteka zabrała mu punkty, skoro listy do redakcji lub publikacje w suplementach nie współtworzą tzw. progu punktowego, określonego przepisami wewnętrznymi uczelni.

Bardzo zajmującą kwestią są przypadki druków zwartych wieloautorskich pod redakcją, nie zawierające oznaczenia odpowiedzialności za poszczególne części (rozdziały). I autorzy, i redaktorzy wymienieni są na stronie tytułowej lub w innej części preliminariów. Sytuację może komplikować fakt tożsamości części współautorów i redaktorów. Z bibliometrycznego punktu widzenia są to dwie formy aktywności

[6] http://www.ck.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=30:k-o-m-u-n-i-k-a-t-n-r-42009&catid=10:komunikaty-centralnej-komisji&Itemid=33 [dostęp 03.05.2011.]

naukowej (obie uwzględnione w wytycznych ministerialnych i komunikacie CK jako osobne punkty), tzn. współautorstwo i redakcja monografii. Bibliograf jednak optuje za przyjęciem jednego opisu dla takiego dokumentu, co ze względów bibliometrycznych jest nie do przyjęcia, bowiem uniemożliwia pełną prezentację dorobku danego autora. Ponadto, także z bibliograficznego punktu widzenia, daje tylko częściową informację o publikacjach danego autora, bowiem w sytuacji dwóch różnych rodzajów oznaczenia odpowiedzialności tej samej osoby za ten sam dokument[7] problemem okazuje się być nie tylko konstrukcja opisu, ale także całej bazy. Wybierając w takim przypadku jedną tylko charakterystykę formalną na poziomie rekordu traci się możliwość przypisania punktów za różne typy odpowiedzialności, na poziomie bazy zaś traci się możliwość wykazania danej publikacji w dorobku współautorów. Ponadto, od wyboru charakterystyki formalnej zależy wartość przypisanej punktacji, a różnica między punktami za redakcję a punktami za współautorstwo książki może wynosić 9 lub 19 punktów w zależności od języka (redakcja książki w języku polskim – 3 punkty, współautorstwo książki w języku polskim – 12 punktów; redakcja książki w języku angielskim – 5 punktów; współautorstwo książki w języku angielskim – 24 punkty). W przypadku książki pod redakcją, której współautorzy zostali wyliczeni w preliminariach bez określenia odpowiedzialności na poziomie części składowych dokumentu ich nazwiska zostaną co prawda umieszczone w opisie, jednak nie będą indeksowane, a zatem konkretny opis nie zostanie wygenerowany w zbiorczym zestawieniu publikacji konkretnego współautora. Paradoksalnie, jest to krok wstecz w porównaniu z bibliografiami publikacji pracowników wydawanymi niegdyś drukiem. Indeksy drukowanych tomów bibliografii mogły zawierać odpowiednie odniesienia do obu funkcji.

Wprowadzenie zasady punktowania publikacji jako elementu oceny pracownika naukowego oznacza dla bibliotekarzy stałe zainteresowanie ich pracą jako twórców baz bibliograficznych, z drugiej zaś postawiło przed nimi pytanie o cel i metody tworzenia bazy. Biorąc pod uwagę fakt, że normy nie określają metod doboru materiału[8], odpowiedzi na postawione wyżej pytania należy szukać w ogólnych aktach bibliograficznych o charakterze normatywnym. Takim dokumentem są International Cataloguing Principles (ICP)[9], opublikowane przez Sekcję Katalogowania IFLA

[7] Oczywistą i zgodną z zapisem normy (PN-82/N-01152.01 Opis bibliograficzny. Książki) jest zasada, zgodnie z którą oznaczenie odpowiedzialności za dzieło należy do jego twórców. Zadaniem bibliografa jest stworzenie opisu, a nie ocena dokumentu

[8] Norma PN-82/N-01152.01 Opis bibliograficzny. Książki punkt. 1.1: „[…]Norma ustala zasady opisu bibliograficznego, nie uwzględnia zatem zagadnień wyboru i formy hasła. W przypadkach nie omówionych w normie należy postępować zgodnie z obowiązującymi przepisami katalogowania." Norma PN-N-01152-2 Opis bibliograficzny. Wydawnictwa ciągłe punkt 1.1: „[…] W normie nie uwzględniono zasad wyboru i formy hasła oraz innych zagadnień związanych z budową zbiorów informacji o dokumentach."

[9] Określenie zakresu dokumentu: „Zasady zawarte w Deklaracji mają służyć jako wytyczne tworzenia przepisów katalogowania. Dotyczą one danych bibliograficznych i wzorcowych oraz współczesnych katalogów bibliotecznych. Zasady te mogą też odnosić się do bibliografii [podkreślenie B. S.] i innych baz danych tworzonych przez biblioteki, archiwa, muzea oraz inne społeczności"

w roku 2009[10]. W dokumencie tym (punkt 2) w postanowieniach ogólnych jako uwagę otwierającą wprowadzono zapis: „Tworzenie przepisów katalogowania porządkuje kilka zasad. Najważniejszą z nich jest wygoda użytkownika." Użytkownikami baz publikacji pracowników są zaś przede wszystkim autorzy zatrudnieni w danej jednostce naukowej, dla których bibliograficzna baza danych powinna być możliwie kompletnym źródłem informacji o publikacjach będących efektem ich pracy naukowej. Tak określony cel tworzenia bazy, w której podstawową jednostką staje się typ publikacji a nie dokument sprawia, że kwestie problematyczne z punktu widzenia bibliometrii stają się tylko problemem technicznym: jeden dokument – kilka charakterystyk formalnych, co – zgodnie z zapisem ICP – jest najlepszym wyjściem z sytuacji, bowiem „Zasady stosowane w przepisach katalogowania powinny być *uzasadnione*, a *nie narzucone arbitralnie*. W pewnych sytuacjach te zasady mogą być wzajemnie sprzeczne, wówczas należy zastosować uzasadnione, sprawdzone rozwiązanie[11]". Kwestią wymagającą szerokiej dyskusji są relacje między jednostkami reprezentowanymi przez dane bibliograficzne: dziełem, realizacją, materializacją i egzemplarzem[12].

Mgr Małgorzata Białobłocka
Mgr Monika Kubiak
Bydgoszcz - CM UMK

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW COLLEGIUM MEDICUM UMK - WCZORAJ, DZIŚ I JUTRO

Abstract

There is a short sketch about history and evolution of Bibliography Publications of Collegium Medicum Nicolaus Copernicus University Staff in Bydgoszcz (earlier Academy of Medicine in Bydgoszcz) and its print and on-line version. Paper features targets and analysis done by Bibliographic and Bibliometrics Division of the Medical Library and plans for the future related with transforming bibliographic database in fultext database.

Streszczenie

Niniejsza praca przedstawia krótki zarys historii i rozwoju Bibliografii Publikacji Pracowników Collegium Medicum UMK (dawnej Akademii Medycznej w Bydgoszczy), charakteryzuje wersję

[10] ICP zastępują tzw. Zasady paryskie przyjęte w 1961 r. przez International Conference on Cataloguing Principles, polskie tłumaczenie ICP zostało opracowane w roku 2010 i jest dostępne i na stronie internetowej IFLA (wersja oryginalna i tłumaczenie na 23 języki), i na stronie internetowej Biblioteki Narodowej: http://www.bn.org.pl/download/document/1270034955.pdf [dostęp 03.05.2011.]

[11] ICP [wersja polska, s. 2]

[12] Por. Functional Requirements for Bibliographic Records, s. 14

drukowaną i elektroniczną tejże Bibliografii, przybliża prace i analizy prowadzone w Sekcji Bibliografii i Analiz Bibliometrycznych Biblioteki Medycznej oraz zapoznaje z planami na przyszłość związanymi z przekształceniem bazy bibliograficznej w pełnotekstową.

„*Podstawowym zadaniem każdej bibliografii jest rejestrowanie dorobku publikacyjnego dla obecnych i przyszłych użytkowników, a więc osób, które będą chciały dotrzeć do dokumentów, których opisy znajdują się w bazie*”[1]. Podobne funkcje pełnią bibliografie publikacji pracowników uczelni wyższych, gromadzące prace kadry naukowej swoich uczelni. Wiele uczelni rejestrowało publikacje pracowników niemal od początku istnienia szkoły wyższej, początkowo przechowując je w archiwach, by z czasem opracowywać i wydawać w formie drukowanej w tomach obejmujących kolejne lata. Wraz z rozwojem nowoczesnych technologii i sieci internetowej w sposób naturalny bibliografie przekształciły się w bazy danych. W 2009 roku odnotowano funkcjonowanie 55 bibliografii publikacji pracowników instytucji naukowych dostępnych on-line.[2] Najstarszymi zasobami sięgającymi lat 20. może się pochwalić Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, jak również Akademie Wychowania Fizycznego (np. w Krakowie i Wrocławiu). Długoletnią tradycją rejestrowania i opracowywania publikacji swoich pracowników mogą się poszczycić także akademie medyczne, w tym Akademia Medyczna w Bydgoszczy (dziś Collegium Medicum UMK).

„*Bibliografie powinny informować o powstałych tekstach i czynić to w sposób niebudzący żadnych wątpliwości co do rodzaju (typu) dokumentu, z pełnym wskazaniem jego adresu wydawniczego*”.[3] Niestety, do tej pory nie ustalono jednolitych zasad tworzenia bibliografii publikacji pracowników, stąd ich wielka różnorodność. Każda z uczelni opracowuje własny podział opracowywanych dokumentów. Generalnie wyróżnia się dwa rodzaje rejestrowanych dokumentów: publikacje „typowe” (występujące w większości, jeśli nie wszystkich bibliografiach) i publikacje szczególne. Do publikacji typowych zaliczyć można: książki i fragmenty książek, referaty opublikowane w materiałach konferencyjnych i artykuły. W obrębie dokumentów typowych występują kolejne podziały, np. książki dzieli się na monografie i skrypty, materiały konferencyjne na streszczenia, abstrakty, referaty i postery, a artykuły m.in. na: artykuł naukowy, popularnonaukowy, popularny, prasowy, poglądowy,

[1] Maria G a r c z y ń s k a : Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce [W]: Bibliograficzne bazy danych : kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Bydgoszcz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2009. *EBIB* Materiały konferencyjne nr 19 s. 4, dostęp: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/garczynska.php

[2] http://www.bj.uj.edu.pl/var/bibl_publ_prac1_pl.php

[3] Maria G a r c z y ń s k a : Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce [W]: Bibliograficzne bazy danych : kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Bydgoszcz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2009. *EBIB* Materiały konferencyjne nr 19 s. 2, dostęp: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/garczynska.php

streszczenie artykułu (lub streszczenie w czasopiśmie), recenzję, list do redakcji, wywiad, rozmowę, artykuł w suplemencie czasopisma. Publikacje szczególne to dokumenty odpowiadające profilowi określonej uczelni, np.: sprawozdania z prac badawczych, zgłoszenia patentowe, tłumaczenia, listy do redakcji, streszczenie doktoratu, normy, katalogi wystaw, nuty, broszury popularyzacyjne. Rejestruje się także publikacje nie autorskie, jak redakcje czasopism, monografii, podręczników, skryptów, materiałów konferencyjnych oraz tłumaczenia. Najczęściej pojawia się również rozróżnienie ze względu na język dokumentu (podział na dokumenty polskie i zagraniczne).

„*Bibliograficzne bazy danych dokumentujące dorobek pracowników naukowych są powszechnie spotykane w bibliotekach i ośrodkach informacji naukowej uczelni i instytutów. Ich podstawową funkcją jest dostarczanie informacji o publikacjach autorów, jednostki organizacyjnej lub całej instytucji. Bazy w postaci elektronicznej, początkowo traktowane jako narzędzie usprawniające uzyskiwanie drukowanych spisów prac, stanowią dziś odrębny byt i prawie zawsze udostępniane są w Internecie*." [4] Bibliograficzne bazy danych dorobku naukowego pracowników uczelni i instytucji naukowych powstawały w oparciu o różne oprogramowania specjalistyczne. Część uczelni wykorzystuje zmodyfikowane moduły zintegrowanych programów bibliotecznych, np. „*'Baza Bibliografii Publikacji Pracowników Politechniki Krakowskiej' tworzona jest od początku w systemie TINLIB. Jest to autorski moduł opracowany przez informatyków pracujących w bibliotece dla potrzeb rejestracji dorobku publikacyjnego pracowników PK*."[5] Jednak większość ośrodków naukowych bazuje na bibliograficzno-bibliometrycznym programie Expertus firmy Splendor.

Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum wczoraj

Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Bydgoszczy rozpoczęła opracowywanie Bibliografii Publikacji Pracowników niemal z chwilą swego powstania w 1986 roku (dwa lata po powołaniu do życia Uczelni, uchwałą sejmową z 21 lipca 1984 roku). Od początku dokumentowała dorobek naukowy pracowników Uczelni w corocznie wydawanych drukiem opracowaniach bibliograficznych, sięgających od 1 lipca 1984 roku do chwili obecnej. Bibliografia Publikacji Pracowników Akademii Medycznej w Bydgoszczy za lata 1984-1994 dostępna jest jedynie w wersji drukowanej w ramach czasopisma „Annales Academiae Medicae Bydgostiensis", a od 1995 roku ukazuje się zarówno drukiem, jak i w formie elektronicznej w aktualizowanej na bieżąco bazie danych. Wcześniejsza wersja Bibliografii publikowana w czasopiśmie uczelnianym

[4] Jacek G ł ę b o c k i , Grzegorz P i e t r u s z e w s k i : Integracja bibliografii dorobku naukowego z systemem przepływu informacji naukowej, EBIB Materiały konferencyjne 2009 nr 19, http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/glebocki_pietruszewski.php, 20.04.2011

[5] Ewa L a n g , Joanna R a d z i c k a : Bibliografia Publikacji Pracowników Politechniki Krakowskiej – próba stworzenia nowoczesnej bazy danych. *EBIB* Materiały konferencyjne 2009 nr 19, http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/lang_radzicka.php, 20.04.2011

zawierała wydawnictwa samoistne: monografie i skrypty oraz niesamoistne: publikacje w czasopismach, rozdziały w monografiach oraz referaty (bądź ich streszczenia) ze zjazdów i konferencji naukowych, uwzględniając ponadto rozprawy habilitacyjne.

Od 2002 r. zapoczątkowano nową formę wydawania Bibliografii Pracowników jako samoistnego, odrębnego wydawnictwa ciągłego, którego wydawcą została Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Bydgoszczy (od 24 listopada 2004 roku - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UMK). Zamieszczone opisy bibliograficzne sporządzono z autopsji a materiał uszeregowano alfabetycznie według nazwisk autorów. W ich obrębie publikacje podzielono na trzy grupy: prace naukowe, streszczenia i inne publikacje. Zamieszczony indeks autorski pozwala na odszukanie publikacji autorów nie będących pracownikami Uczelni (pracownicy Collegium Medicum występują zawsze z nazwiskiem i pełnym imieniem, natomiast autorzy spoza Uczelni - z nazwiskiem i pierwszą literą imienia). Oprócz opisów publikacji dołączono: wykaz czasopism i skróty ich tytułów, wykaz ważniejszych skrótów wyrazów typowych, indeks autorski, wykaz publikacji według przynależności autorów do jednostek organizacyjnych CM UMK oraz indeks przedmiotowy.

Do tej pory ukazało się sześć tomów niniejszego wydawnictwa:

- Bibliografia Publikacji Pracowników Akademii Medycznej w Bydgoszczy za rok 2001 (red. Lucyna Modrzejewska, oprac. Małgorzata Białobłocka),
- Bibliografia Publikacji Pracowników Akademii Medycznej w Bydgoszczy za rok 2002 (red. Małgorzata Białobłocka, oprac. Małgorzata Białobłocka, Joanna Słomkowska),
- Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum 2003-2004 (red. Małgorzata Białobłocka, oprac. Małgorzata Białobłocka, Anna Garczewska, Joanna Słomkowska),
- Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum za rok 2005 (red. Małgorzata Białobłocka, oprac. Małgorzata Białobłocka, Anna Garczewska, Joanna Słomkowska),
- Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum za rok 2006 (red. Małgorzata Białobłocka, oprac. Małgorzata Białobłocka, Anna Garczewska, Joanna Słomkowska),
- Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum za rok 2007 (red. Małgorzata Białobłocka, oprac. Małgorzata Białobłocka, Anna Garczewska, Joanna Słomkowska).

Dodatkowo w 2008 roku pod patronatem Biblioteki Medycznej wydano „Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych za lata 1999–2004" (red. Małgorzata Białobłocka, oprac. Małgorzata Białobłocka, Anna Garczewska), będący kontynuacją wydanej wcześniej publikacji obejmującej lata 1987-1998 (red. Eugeniusz Janowicz, oprac. Eugeniusz Janowicz, Ewa Dominas). W zamieszczonych opisach rozpraw doktorskich uwzględniono wówczas: nazwisko i imię autora, tytuł naukowy oraz

datę jego uzyskania, tytuł rozprawy, imię i nazwisko oraz tytuł naukowy promotora, imiona i nazwiska oraz tytuły naukowe recenzentów oraz klasyfikację przedmiotową. Z kolei opisy rozpraw habilitacyjnych obejmowały: nazwisko i imię autora, rok otrzymania dyplomu i uczelnię, datę otrzymania stopnia doktora i uczelnię oraz datę kolokwium habilitacyjnego, tytuł rozprawy, imiona, nazwiska oraz tytuły naukowe recenzentów, i ponownie - klasyfikację przedmiotową. Oba katalogi uzupełniały indeksy autorów, promotorów oraz indeksy przedmiotowe. Opisy sporządzono w układzie chronologicznym, a w obrębie każdego roku zastosowano układ alfabetyczny według nazwisk autorów.

Katalogi rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, podobnie jak Bibliografia Publikacji Pracowników dokumentują zarówno rozwój naukowy pracowników Uczelni, jak i tematykę prowadzonych na niej projektów badawczych. W planach wydawniczych Biblioteki Medycznej znajduje się również opracowanie i wydanie katalogu prac magisterskich napisanych i obronionych od momentu powstania Akademii Medycznej w Bydgoszczy tj. od lipca 1984 roku.

Oprócz wersji drukowanej bibliografia publikacji pracowników i katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych egzystują także w formie elektronicznej, bądź to w formacie pdf, bądź w postaci bazy danych. Począwszy od roku 2002 kolejne tomy wydawnictwa ciągłego Bibliografii Publikacji Pracowników CM są jedynie nieco zmodyfikowanym i wydrukowanym na trwalszym nośniku przedstawieniem rocznego wycinka bazy dostępnej dla wszystkich użytkowników ze strony internetowej Biblioteki Medycznej. Dzięki bibliograficznej bazie on-line możliwym jest wyszukiwanie zarówno według nazwisk autorów, tytułów, haseł przedmiotowych, tytułów czasopism i źródła, jak i dowolnych słów opisu, a także wyszukiwanie złożone. Ponadto, w przeciwieństwie do wersji drukowanej, Bibliografia w formie bazy danych jest aktualizowana raz w tygodniu, a każdy pracownik Uczelni ma możliwość natychmiastowego wglądu i ewentualnej weryfikacji własnych prac.

Należy jednak pamiętać, że dzisiejsza postać Bibliografii Publikacji Pracowników nie powstała od razu, a początki tworzenia bibliografii pracowników przez bibliotekarzy Działu Informacyjno-Bibliograficznego nie należały do łatwych. *„Początkowo publikacje pracowników katalogowane były w autorskim programie uczelnianego informatyka, a dostarczanie dorobku naukowego do Biblioteki odbywało się za pośrednictwem Działu Nauki i Współpracy z Zagranicą, co bardzo utrudniało systematyczne rejestrowanie i opracowywanie prac”.*[6] Tak więc należało jak najszybciej udoskonalić program do rejestracji i tworzenia bibliografii publikacji oraz usprawnić komunikację pomiędzy autorami prac a pracownikami Biblioteki Medycznej.

[6] Małgorzata B i a ł o b ł o c k a : Działalność bibliograficzna i bibliometryczna w Bibliotece Medycznej. *Wiadomości Akademickie* 2009 nr 33 s. 26

Rozwój nowych technologii pozwolił Bibliotece na zakup w 1996 r. skonstruowanego z myślą o tworzeniu podobnych bibliografii specjalistycznego oprogramowania Expertus firmy Splendor z Poznania, co pozwoliło na usystematyzowanie i zarchiwizowanie publikacji pracowników całej Uczelni oraz na zaprezentowanie bazy Bibliografii on-line w dostępie dla wszystkich zainteresowanych użytkowników. Z czasem współpraca z firmą Splendor zaowocowała zakupem nowych modułów Expertusa, niezbędnych do dokonywania szczegółowych analiz bibliometrycznych i sporządzania wykazów przeznaczonych dla władz uczelni oraz Sekcji ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą oraz Ośrodka Przetwarzania Informacji.

Specjalistyczne oprogramowanie sprawdziło się w prowadzeniu bibliografii, lecz pozostał problem niedostatecznej komunikacji pomiędzy autorami prac a rejestrującymi je bibliotekarzami. Niełatwo skompletować i uzupełniać na bieżąco bibliografię publikacji pracowników bez ściślejszej współpracy z twórcami prac. W tej kwestii w Akademii Medycznej w Bydgoszczy przełomowym okazał się rok 2004, gdyż odtąd zarządzeniem ówczesnego rektora, prof. dr hab. Danuty Miścickiej-Śliwki wszystkie prace miały trafiać bezpośrednio od autorów do Biblioteki. Dzięki bliższemu, choć narzuconemu odgórnie kontaktowi autorów prac z Biblioteką uzupełniono luki w bibliografii i zaczęto wprowadzać publikacje na bieżąco.

Zmiany w oprogramowaniu i sposobie dostarczania rejestrowanych w bibliografii publikacji, a także naturalny rozwój działalności naukowej pracowników i wzrost ich aktywności na polu wydawniczym sprawiły, że liczba publikacji odnotowywanych w Bibliografii Publikacji Pracowników Akademii Medycznej w Bydgoszczy (później Collegium Medicum), ulegając niewielkim wahaniom, systematycznie rosła.

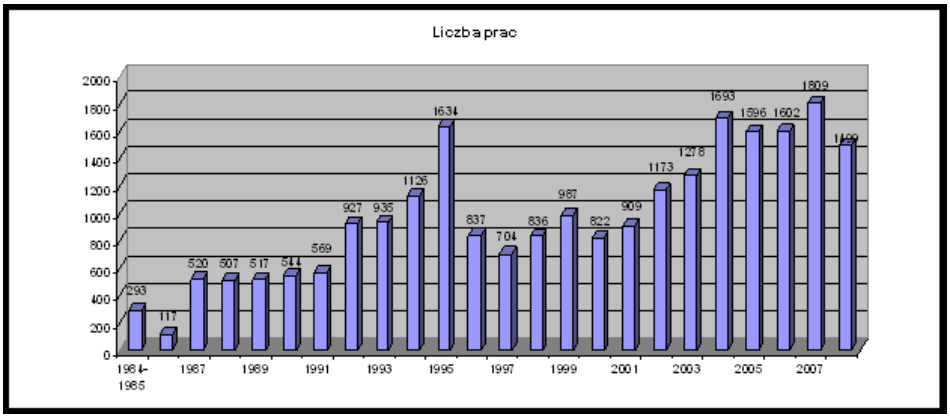

Wykres 1: Liczba publikacji pracowników na przestrzeni lat od 1 lipca 1984 do 2008.[7]

[7] Małgorzata B i a ł o b ł o c k a : Działalność bibliograficzna i bibliometryczna w Bibliotece Medycznej. *Wiadomości Akademickie* 2009 nr 33 s. 26

Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum dzisiaj

Obecnie wyspecjalizowani pracownicy na bieżąco prowadzą dostępną on-line bazę „Bibliografii publikacji pracowników CM" oraz co roku przygotowują jej wersję drukowaną, lecz nie są to ich jedyne zadania. Okazało się, że „*bibliografia spełnia nieocenione zadanie dla celów sprawozdawczości z działalności naukowej poszczególnych pracowników naukowych, przy ocenie parametrycznej instytucji, do wszelkiego rodzaju kwerend i rankingów poszczególnych jednostek (...), przy akredytacji wybranych kierunków*."[8] Im większe możliwości oferuje program Expertus, tym częściej Uczelnia wykorzystuje Bibliografię Publikacji Pracowników, a wraz z potrzebami środowiska akademickiego wzrastają wymagania względem pracowników informacji naukowej.

I tak z każdym rokiem zwiększają się obciążenia bibliotekarzy związane z oceną parametryczną pracowników i jednostek organizacyjnych, a także sporządzaniem wykazów i kwerend dla administracji (dziekanatów poszczególnych wydziałów i sekcji nauki) oraz władz uczelnianych. W miarę rosnących zapotrzebowań bibliotekarze przygotowują analizę bibliometryczną pracowników naukowych oraz jednostek uczelni dla dziekanatów poszczególnych Wydziałów, jak i Sekcji Nauki i Współpracy z Zagranicą. Wykazy indywidualne dla pracowników są koniecznością w przypadku konkursów na stanowiska kierowników jednostek, przedłużenia umów o pracę, zmiany stanowiska pracy (awansu), zatrudnienia w Uczelni, specjalizacji, otwarcia przewodu doktorskiego, uzyskania habilitacji lub tytułu profesora zwyczajnego. Analizy bibliometryczne dla poszczególnych dziekanatów dotyczą danych liczbowych całego Collegium Medium lub danego Wydziału, wykazów z działalności naukowej pracowników, rankingu katedr, klinik i zakładów, statystyk wszelkiego rodzaju z podziałem na Wydziały, czy wykazów jednostek organizacyjnych (podstawa do podziału środków finansowych).

Ponadto pracownicy informacji naukowej sporządzają coroczne oraz czteroletnie zestawienia bibliometryczne do oceny parametrycznej uczelni dla Ośrodka Przetwarzania Informacji (OPI), a począwszy od 2009 roku tworzą analizy bibliometryczne kandydatów do habilitacji i tytułu profesora, celem przedłożenia ich w Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów. Od stycznia 2011 roku zlecono im również przygotowywanie wykazów niezbędnych dla rozpoczęcia specjalizacji, w tym także dla osób spoza Uczelni.

W związku z przygotowywania analiz „habilitacyjnych" i „profesorskich" wynikła potrzeba sporządzania zestawień liczby cytowań pracowników Collegium Medicum. Do pewnego czasu wykazy cytowań zamawiane były odpłatnie w Politechnice

[8] Maria G a r c z y ń s k a : Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce [W]: Bibliograficzne bazy danych : kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Bydgoszcz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2009. *EBIB* Materiały konferencyjne nr 19 s. 4, dostęp: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/garczynska.php

Wrocławskiej, lecz w 2009 roku uczelnia macierzysta - Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu zakupił bazę bibliograficzno-bibliometryczną Science Citation Index Expanded, która pozwala na sprawdzenie i przygotowanie wykazu liczby cytowań (od roku 2010 baza Science Citation Index Expanded jest dostępna w akcesie krajowym).

Oprócz codziennych obowiązków wyspecjalizowani pracownicy wnikliwie sprawdzają strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, aby pozostawać na bieżąco z wszystkimi nowo wprowadzanymi rozporządzeniami dotyczącymi oceny parametrycznej jednostek.

Z uwagi na rosnące zapotrzebowanie na analizy bibliometryczne (zarówno indywidualnego dorobku naukowego pracowników, jak i dorobku całej Uczelni), wynikła potrzeba powołania Sekcji Bibliografii i Analiz Bibliometrycznych. Powstała ona 1 grudnia 2009 r. ramach Działu Informacyjno-Bibliograficznego Biblioteki Medycznej (powołana Zarządzeniem Nr 160 Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 10 listopada 2009 r.).[9]

W 2010 roku pracownicy Sekcji wprowadzili do bazy Bibliografii Publikacji Pracowników Collegium Medicum 1.600 opisów, przygotowali 352 wykazy dla jednostek Collegium Medium, a także 755 wykazów dla osób indywidualnych, w tym w celu uzyskania stopnia profesora zwyczajnego dla 9 osób i dla uzyskania habilitacji dla 8 osób.

	Wprowadzone opisy	Wykazy dla jednostek	Wykazy dla osób indywidualnych
2006	1.607	68	214
2007	1.810	88	367
2008	1.573	103	526
2009	1.286	137	739 (w tym 12 prof. i 11 hab.)
2010	1.600	352	755 (w tym 9 prof. i 8 hab.)

Tabela 1: Liczba wprowadzonych przez bibliotekarzy do Bibliografii Publikacji Pracowników Collegium Medicum opisów bibliograficznych oraz wykazów sporządzonych dla jednostek i osób indywidualnych w latach 2006-2010.

Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum jutro

Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medium, jak wszystkie bazy danych, jest tworem dynamicznym. Nieustannie trwa jej uzupełnianie, czy uaktualnianie najnowszych wartości punktów ministerialnych i wskaźnika Impact Factor. Jednak

[9] Małgotzata B i a ł o b ł o c k a : Sekcja Bibliografii i Analiz Bibliometrycznych. *Wiadomości Akademickie* 2010 nr 36 s. 28

dalszy rozwój bibliografii Sekcja Bibliografii i Analiz Bibliometrycznych upatruje w powolnym przekształcaniu Bibliografii Publikacji Pracowników CM w bazę pełnotekstową. Począwszy od 2010 r. rozpoczęło się skanowanie zarchiwizowanych w Bibliotece publikacji pracowników Uczelni. W ciągu kilku najbliższych lat przy opisach bibliograficznych w bazie Expertus pojawią się linki do pełnych tekstów prac, przechowywanych na serwerze Collegium Medium, a dostępnych w sieci uczelnianej, tj. poprzez odpowiednie numery IP. W ten sposób Uczelnia dąży do jak najszerszego upowszechnienia dokonań naukowych swoich pracowników i stworzenia swego rodzaju repozytorium naukowego.

Inną inicjatywą związaną z udostępnianiem publikacji pracowniczych jak najszerszemu gronu odbiorców jest zamieszczanie artykułów, których autorami lub współautorami są pracownicy Collegium Medium UMK - publikowanych na zasadach wolnego dostępu, w ramach Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej[10]. Artykuły open acces stanowią doskonały wkład w bibliotekę cyfrową, która z założenia powinna wspierać edukację i naukę, rozwijając potencjał intelektualny i innowacyjny społeczeństwa. W tym konkretnym przypadku Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa ma przede wszystkim służyć naukowcom, studentom, uczniom oraz ogólnie mieszkańcom województwa kujawsko-pomorskiego, ale zrzeszona w Federacji Bibliotek Cyfrowych jest dostępna dla każdego użytkownika. Artykuły medyczne w wolnym dostępie są tym bardziej pożądane, gdyż do tej pory z zasobów medycznych pojawiały się w bibliotekach cyfrowych najczęściej w większości: „*artykuły z czasopism medycznych będących własnością (pod względem praw autorskich) bibliotek współdziałających w ramach danej biblioteki cyfrowej, artykuły z czasopism starych, dla których, wygasły prawa autorskie, stare książki, dla których wygasły prawa autorskie, książki, które autorzy udostępnili bibliotekom cyfrowym*".[11]

Dalekosiężnym pomysłem na przyszłość byłoby utworzenie ogólnokrajowej bazy danych – jednej, wspólnej bibliografii publikacji pracowników instytucji naukowych w Polsce, o co postulowała m.in. Maria Garczyńska. Istnieją już podobne projekty, np. konsorcjum opracowania zawartości polskich czasopism technicznych BazTech. Niestety, jest to przedsięwzięcie niezwykle trudne logistycznie i najeżone trudnościami (choćby wybór oprogramowania i problemy techniczne związane z koniecznością umożliwienia generowania danych dla poszczególnych jednostek, wybór koordynatora projektu, który weźmie na barki problemy organizacyjno-administracyjne, przezwyciężenie oporów ze strony opracowujących, jak i autorów prac). Mimo to powstanie wspólnej bazy bibliografii publikacji pracowników naukowych polskich szkół wyższych przyniosłoby wiele korzyści, m.in.: jednolite zasady kwalifikowania rejestrowanych dokumentów, zapobieganie powielania opracowywania prac, szybsze

[10] http://kpbc.umk.pl/dlibra

[11] Anna A j d u k i e w i c z - T a r k o w s k a, Paweł T a r k o w s k i : Zasoby medyczne w polskich bibliotekach cyfrowych. *Wiadomości Akademickie* 2009 nr 35 s. 29

rejestrowanie dokumentów i łatwiejszy dostęp do prac oryginalnych, stworzenie bazy wszystkich szkół wyższych, większy wpływ na ministerstwo przy ustalaniu jednolitych zasad oceny punktowej publikacji, ustalenie zasad w zakresie opracowania dokumentów niestandardowych.

Czy takowa wspólna baza danych wszystkich bibliografii dorobku naukowego pracowników uczelni wyższych powstanie, trudno orzec. Tak, czy inaczej, istniejące już bibliografie, w tym Bibliografia Publikacji Pracowników Collegium Medicum funkcjonują doskonale, wciąż aktualizowane i modyfikowane w odpowiedzi na rosnące potrzeby analiz bibliometrycznych pracowników, jednostek i całych uczelni. Nie należy także martwić się o stagnację, jako że tworzenie nowych baz danych tego typu przejawia tendencję wzrostową - coraz więcej uczelni (w tym nieco spóźnione uniwersytety) dołączają do grona opracowujących bibliografie swoich pracowników i udostępniających je on-line.

Mgr Barbara Bugalska
Mgr Katarzyna Nieszporska
Warszawa - IMDiK PAN

REPOZYTORIUM CYFROWE INSTYTUTÓW NAUKOWYCH (RCIN)

Abstract

The Library of Mossakowski Medical Research Centre PAS as one of the 16 Consortium Members, participates in a construction of the Digital Repository of Scientific Institutes. The project is realised in 2011-2013 years and financed by the European Innovative Economy Programme in the measure 2.3: Investments connected with development of IT infrastructure of science.

The main purpose of this project is a creation of overregional, multidisciplinar and open for general use the Digital Repository of Scientific Institutes. It will contain digitizing archives, scientific publications (in this: doctoral disertations and postdoctoral thesis), research and cultural heritage documentation from 16 polish scientific institutes which represented exact science, natural science, medicine and also the humanities. The presence of RCIN's resources in all-Polish catalogues Karo and NUKAT, in worldwide WorldCat and also in Digital Libraries Federation and European Digital Library - Europeana, it will allow to increase availability to unique archives and modern documentation from institutes and it will help to promote polish science, history, culture and unique natural environment in the world.

Streszczenie

Biblioteka Instytutu Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej im. M. Mossakowskiego PAN, jako

jeden z 16 Konsorcjantów, uczestniczy w budowie Repozytorium Cyfrowego Instytutów Naukowych. Projekt realizowany jest w latach 2011-2013 i finansowany ze środków Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka w ramach Działania 2.3: Inwestycje związane z rozwojem infrastruktury informatycznej nauki.

Głównym celem projektu jest utworzenie ogólnodostępnego, ponadregionalnego i multidyscyplinarnego Repozytorium Cyfrowego złożonego ze zdigitalizowanych materiałów archiwalnych, publikacji naukowych (w tym prac doktorskich i habilitacyjnych), dokumentacji badań oraz piśmienniczego dziedzictwa kulturowego 16 polskich instytutów naukowych reprezentujących zarówno nauki ścisłe, przyrodnicze, medyczne jak i humanistyczne. Obecność zasobów RCIN w ogólnopolskich katalogach Karo i NUKAT, światowym katalogu WorldCat, a także w Federacji Bibliotek Cyfrowych i bibliotece cyfrowej Unii Europejskiej Europeana, pozwoli na zwiększenie dostępności do unikalnych materiałów archiwalnych i współczesnych gromadzonych w instytutach oraz na promocję polskiej nauki, historii, kultury i walorów środowiska przyrodniczego w świecie.

Projekt nr: POIG.02.03.02-00-043/10

Działanie 2.3 Inwestycje związane z rozwojem infrastruktury informatycznej nauki

Poddziałanie 2.3.2 Projekty w zakresie rozwoju zasobów informacyjnych nauki w postaci cyfrowej

Biblioteka Instytutu Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej im. M. Mossakowskiego PAN, jako jeden z 16 Konsorcjantów, uczestniczy w budowie Repozytorium Cyfrowego Instytutów Naukowych. Projekt realizowany jest w latach 2011-2013 i finansowany ze środków Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka Oś priorytetowa 2.

W 1999 roku 20 bibliotek PAN zawarło Porozumienie, które pozwoliło na wdrożenie zintegrowanego systemu Horizon do praktyki bibliotecznej. Biblioteki Porozumienia wdrażając ten system otrzymały pomoc w szkoleniach, niezbędne wyposażenie i oprogramowanie. Wprowadziły wówczas do opracowywania dokumentów ujednolicony światowy system opisu USMARC. Format ten obowiązuje na całym świecie w opisie metadanych. Analogicznie do Porozumienia zawartego w 1999 roku, biblioteki PAN w marcu 2010 roku przystąpiły do Konsorcjum, którego celem były starania o dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej projektu na digitalizację zbiorów i utworzenie repozytoriów instytutów.

W listopadzie 2010 r. została podpisana umowa Muzeum i Instytutu Zoologii PAN, beneficjenta Projektu oraz 16 instytutów PAN – konsorcjantów.

Główny założeniem projektu jest utworzenie ogólnodostępnego, ponadregionalnego i multidyscyplinarnego Repozytorium Cyfrowego złożonego ze zdigitalizowanych materiałów archiwalnych, publikacji naukowych, dokumentacji badań oraz piśmienniczego dziedzictwa kulturowego 16 polskich instytutów naukowych oraz ich bibliotek tworzących Repozytorium Cyfrowego Instytutów Naukowych.

Podstawowe zadania jakie wyznacza Projekt to przede wszystkim:

- zabezpieczenie bieżącego dorobku naukowego Instytutów wchodzących w jego skład, poprzez zbudowanie cyfrowego Archiwum Instytutów Konsorcjum;
- ułatwienie wszystkim zainteresowanym dostępu do publikacji zarezerwowanych

dotychczas wyłącznie dla wąskich, wyspecjalizowanych grup badaczy.
- zwiększenie cyfrowych zasobów sieci Internet o wartościowe treści publikacji naukowych wydawanych przez członków Konsorcjum
- zwiększenie grona odbiorców polskich treści cyfrowych
- promocja polskiej nauki, historii, kultury i walorów środowiska przyrodniczego oraz polskiego dziedzictwa piśmienniczego w świecie poprzez obecność zasobów RCIN w repozytorium cyfrowym Unii Europejskiej Europeana,
- wsparcie edukacji w tym edukacji na odległość.

Realizacja projektu przewidziana jest na trzy lata (2011-2013), jego wynikiem będzie umieszczenie przez naszą Bibliotekę 500 publikacji cyfrowych (ok.150000 str.)

Biblioteka planuje zdigitalizować:
- czasopismo własne Neuropatologia Polska 1963-2000;
- prace twórcy neuropatologii w Polsce prof. A.Opalskiego i jego uczniów, znakomitych uczonych naszego Instytutu (prof. M. Mossakowskiego, prof. I. Hausmanowej-Petrusewicz);
- prace doktorskie i habilitacyjne - 300 pozycji;
- materiały edukacyjne i historyczne związane z działalnością Instytutu i inne.

Publikacje cyfrowe całego Repozytorium zostaną zarchiwizowane i posadowione na serwerze w Instytucie Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego w Warszawie.

Projekt realizowany jest na terenie Warszawy, Krakowa i Białowieży.

W projekcie RCIN uczestniczą:
- Muzeum i Instytut Zoologii PAN (leader Konsorcjum)
- Instytut Archeologii i Etnologii PAN
- Instytut Badań Literackich PAN
- Instytut Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN
- Instytut Chemii Fizycznej PAN
- Instytut Chemii Organicznej PAN
- Instytut Filozofii i Socjologii PAN
- Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
- Instytut Historii PAN
- Instytut Języka Polskiego PAN
- Instytut Matematyczny PAN
- Instytut Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN
- Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN
- Instytut Slawistyki PAN
- Instytut Technologii Materiałów Elektronicznych
- Zakład Badania Ssaków PAN

Zdobyte podczas realizacji Projektu umiejętności i doświadczenia w tworzeniu publikacji cyfrowych, potencjalnie pozwolą pracownikom Bibliotek kontynuować rozpoczęte prace także po zakończeniu projektu.

WNIOSKI I POSTULATY Z XXIX KONFERENCJI PROBLEMOWEJ BIBLIOTEK MEDYCZNYCH
„Strategia kształtowania profilu bibliotekarza medycznego"
Szczecin, 7-9 VI 2011 r.

1. Prowadzenie intensywnych działań w SBP na rzecz stworzenia szybszej ścieżki awansu zawodowego bibliotekarzom naukowym.

2. Wypracowanie wspólnych zasad przyznawania punktów bibliotekarzom za aktywność zawodową wykraczającą poza podstawowy zakres obowiązków, w celu przyznawania nagród, wyróżnień, awansów.

3. Podjęcie działań zmierzających do zwiększenia kosztów uzyskania przychodu bibliotekarzom wykonującym pracę twórczą poprzez modyfikację zakresów obowiązków.

4. Przygotowanie, przeprowadzenie i analiza wyników ankiety dotyczącej motywacji zawodowych kadry zarządzającej bibliotekami medycznymi.

5. Zorganizowanie kursu dla kadry kierowniczej w celu lepszego zarządzania bibliotekami.

6. Rozszerzenie współpracy z dostawcami elektronicznych źródeł informacji naukowej o udział bibliotekarzy medycznych na etapie projektowania, testowania i opiniowania nowych produktów.

7. Zainteresowanie organów decyzyjnych (MNiSW, CK) raportem rozbieżności w zasadach punktowania dorobku naukowego stosowanych przez uczelnie medyczne.

8. Monitorowanie we własnych jednostkach realizacji wniosków pokonferencyjnych.

9. Podjęcie działań mających na celu uzyskanie dostępu do narzędzia służącego do sporządzania rozszerzonych analiz bibliometrycznych publikacji naukowych w ramach licencji krajowej.

Prof. dr hab. n. med. Jacek Kazimierz BARTKOWIAK (ur. 1943) biochemik, biolog, specjalista nauk przyrodniczych i medycznych w zakresie biologii medycznej. Nauczyciel akademicki, promotor rozpraw doktorskich i prac magisterskich, recenzent dysertacji, magisteriów i dorobku naukowego kandydatów do tytułu profesora, autor / współautor licznych publikacji, członek towarzystw naukowych. Kierownik Katedry i Zakładu Biochemii Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, przewodniczący wielu gremiów, w tym m. in. Rady Bibliotecznej UM i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych*.

Urodził się 6 grudnia 1943 roku w Łodzi w rodzinie inteligenckiej Jana i Marianny z domu Leśniewska. Ojciec był handlowcem, a matka nauczycielką. Ma siostrę Janinę Elżbietę (ur. 1945), która jest lekarzem. Żonaty od 1973 roku z Anną z domu Węglewska, doktorem biochemii, nauczycielem akademickim, która pracowała w Uniwersytecie Łódzkim, Instytucie Medycyny Pracy i XXXIX Liceum Ogólnokształcącego w Łodzi. Ma dwóch żonatych synów: Radosława (ur. 29 III 1974) lekarza, absolwenta Akademii Medycznej w Łodzi, który pracuje w Centrum Kardiologii w Kielcach i Szymona (ur. 15 I 1983) absolwenta informatyki Politechniki Łódzkiej i troje wnucząt: Filipa, Antoniego oraz Anastazję.

Do Szkoły Podstawowej Nr 32 w Łodzi uczęszczał w latach 1950-1957, następnie kontynuował naukę w VIII Liceum Ogólnokształcącym im. Adama Asnyka w Łodzi (1957-1961). Studiował (1961-1966) - dyplom i tytuł zawodowy magistra biologii w zakresie biochemii (20 VI 1966) i doktoryzował się (28 VI 1977) - stopień naukowy doktora nauk przyrodniczych - na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego, a habilitował (7 I 1997) - stopień naukowy doktora habilitowanego nauk medycznych w zakresie biologii medycznej - na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Łodzi. Odbył zagraniczne staże naukowe: - jako stypendysta The Cancer Research Society Montreal - Canada, w Centre du Recherche de L'Hotel - Dieu de Quebec, Laval University, Quebec- Canada (XII 1979- XII 1980), następnie pracował na etacie Visiting Investigator w Memorial Sloan - Kettering Cancer Center, New York- USA (VI 1987-XII 1988) oraz jako postdoctor w Jeffersons Cancer Institute, Thomas Jefferson Univeristy, Philadelphia - USA (II 1993-II 1994). Uczestniczył również w kursach doskonalących organizowanych przez Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie (1981, 1983, 1995, 1997). Dnia 16 X 2001 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski nadał Jackowi

Kazimierzowi Bartkowiakowi tytuł profesora nauk medycznych.

Napisał pracę magisterską: *Kwasy nukleinowe z mitochondriów węzłów chłonnych cieląt*, pod kierunkiem dr hab. Leokadii Kłyszejko i rozprawę doktorską: *Histony węzłów chłonnych prawidłowych i poddanych działaniom promieniowania X*, której promotorem była prof. dr hab. Leokadia Kłyszejko - Stefanowicz oraz habilitacyjną: *Klony V d 1 + limfocytów T u chorych zainfekowanych HIV rozpoznają specyficzne ligandy na autologicznych limfocytach B oraz na komórkach chłoniaków Burkitta*;- recenzenci: prof. dr hab. Andrzej Płucienniczak (Warszawa, IBiA), prof. dr hab. Czesław Radzikowski (Wrocław, IIiTD) i prof. dr hab. Jan Żeromski (Poznań - AM). Na wniosek Rady Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Łodzi, o nadanie tytułu naukowego profesora, ocenę całokształtu dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego J. K. Bartkowiaka, napisali: prof. dr hab. Anna Dmoszyńska (Lublin-AM), prof. dr hab. Adam Jaworski (Łódź- UŁ, PAN) i prof. dr hab. Stanisław Szala (Gliwice-CO/ MS-C).

Zajmowane stanowiska i pełnione funkcje: Uniwersytet Łódzki. Katedra Biochemii - asystent stażysta (1 X 1966-30 IX 1967), asystent (1 X 1967), starszy asystent (15 III 1970-29 X 1970); Akademia Medyczna w Łodzi. Ośrodek Naukowo- Badawczy: starszy asystent naukowo- techniczny (15 I 1972- 31 VIII 1973), Zakład Onkologii- biolog (1 IX 1973- 31 XII 1975), biochemik (1 I 1976- 31 X 1981), adiunkt (1 XI 1981-31 III 2002), Katedra Onkologii (1982-2002), profesor nadzwyczajny (1 IV 2002-), Kierownik Zakładu Biochemii Lekarskiej Instytutu Fizjologii i Biochemii (1 X 2002-27 I 2005); Uniwersytet Medyczny w Łodzi. Katedra i Zakład Biochemii Medycznej- kierownik (27 I 2005-).

Działalność dydaktyczna - promotor 4 doktoratów (1 wszczęty przewód doktorski) i szeregu magisteriów Wydziału Farmaceutycznego. Opiekun 1 habilitacji. Recenzent 5 wniosków o profesurę (Bogdana Walkowiaka, Krzysztofa Warzochy, Marii Kopff, Zofii Pawłowskiej i Pawła Jagodzińskiego), 3 rozpraw habilitacyjnych, 20 doktoratów oraz licznych prac magisterskich. Odpowiedzialny przez wiele lat za nauczanie biochemii na Wydziale Lekarskim AM / UM. Aktualnie kieruje nauczaniem tego przedmiotu na kierunkach studiów: zdrowie publiczne, ratownictwo medyczne i dietetyka Wydziału Nauk o Zdrowiu UM. Opracował założenia programowe zajęć dydaktycznych z biologii molekularnej dla studentów wydziałów lekarskiego i farmaceutycznego. Bierze udział w szkoleniu podyplomowym jako wykładowca diagnostyki molekularnej dla specjalizujących się z analityki medycznej. Współorganizator 4 konferencji, członek Komitetu Naukowego: XVI Zajazdu Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, Łódź (1978), II Konferencja „Modyfikowane kwasy nukleinowe", Łódź (2004), XLIII i XLIV Zjazdu Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, Olsztyn (2008), Łódź (2009). Wygłosił liczne referaty m. in. na forum towarzystw naukowych oraz konferencjach, zjazdach naukowych, sympozjach: Warna - Bułgaria (1971), Kopenhaga - Dania (1977), Bauff - Kanada (1980), Breckenridge - USA (1988), Paryż - Francja (1996),

Barcelona - Hiszpania (1999), Bazylea - Szwajcaria (1999), Monachium- Niemcy (2000), Freiburg- Niemcy (2003), Bratysława- Słowacja (2006), Hanover - Niemcy (2009). Autor rozdziałów w 4 podręcznikach i 2 skryptach dla studentów wydanych przez PWN i ŁTN.

Praca naukowa - podejmuje problematykę badawczą z zakresu aspektów diagnostyczno-programowych molekularnego podłoża rozrostów nowotworowych oraz zaangażowania gamma delta limfocytów T w odpowiedź na infekcje wirusami hepatotropowymi. Wykorzystuje techniki biologii molekularnej i cytometrii przepływowej. Prowadzi badania nad hormonalną regulacją ekspresji genu AFP w tkankach prawidłowych i nowotworowych oraz nad rolą klonów gd˙ limfocytów T od chorych na AIDS w rozpoznawaniu antygenów transformacyjnych na komórkach chłoniaków Burkitta. Interesuje się oddziaływaniem białek chromatyny z lekami interkalującymi w kontekście zjawisk lekooporności. Ogłosił drukiem ponad 300 publikacji. W bibliografii podmiotowej zarejestrowano 243 pozycje, w tym: 97 oryginalnych prac, 28 poglądowych, 10 monografii i 2 tłumaczeń. Index Cytowań IC= 786, h_indeks=14, łączny Impact Factor=198,25, punkty MEIN = 1 792. Recenzent kilkudziesięciu wniosków o badania naukowe oraz kilkunastu o nagrody oraz 47 maszynopisów artykułów przeznaczonych do druku w krajowych i zagranicznych czasopismach. Współrealizator 10 projektów badawczych, 6 grantów KBN oraz 7 finansowanych ze środków Uczelni. Aktualnie kierownik grantu- Ministerstwa Nauki i Informatyzacji NM 405274537 „Wykorzystywanie technologii wprowadzania si RNA do komórek za pośrednictwem oddziaływania z receptorem błonowym w leczeniu choroby Alzheimera.

Członek Polskiego Towarzystwa Biochemicznego (1968-), Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Laboratoryjnej (1988-), Polskiego Towarzystwa Cytometrii (czł. założyciel, 1995-), Komisji Rewizyjnej Zarządu Głównego (1997-2000), Łódzkiego Towarzystwa Naukowego (2003-), Polskiego Towarzystwa Przyrodniczego im. Mikołaja Kopernika (1969-), Rady Naukowej Instytutu Badania Środowiska i Bioanalizy Wydziału Farmaceutycznego AM (1995-2006), Senackiej Komisji ds. Nagród dla Nauczycieli Akademickich (2003-2006), Senackiej Komisji ds. Nauki (2003-2006), Senackiej Komisji ds. Etyki i Nadzoru Doświadczeń na Zwierzętach (1996-2008), Zespołu do Oceny Pracy Własnych (1999-2011), kierownik zespołu (2007-2011), przedstawiciel Uczelni (Warzawa) ds. Studium Medycyny Molekularnej (2005-2010),Rady Bibliotecznej (przewodniczący 2008 -), Wydziałowego Zespołu ds. Rozwoju Młodych Naukowców, Uczestników Studiów Doktoranckich Wydziału Nauk o Zdrowiu (2010-), Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych*, (przewodniczący 2009-).

Otrzymał odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (2005), Medal pamiątkowy „65 lecie Wyższego Szkolnictwa Medycznego w Łodzi" (2010) oraz nagrody naukowe zespołowe Ministra Zdrowia I° (1992, 2005, 2006), JM Rektora AM / UM: naukowe indywidualne

III°(1982), I°(1998), zespołowe (2004, 2005, 2007, 2011), dydaktyczna zespołowa I° 2004 Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Laboratoryjnej (1995), Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Cytometrii (1996).

Hobby: podróże, literatura pamiętnikarska.

Profesor Jacek Kazimierz Bartkowiak, jest średniego wzrostu, szczupły, łagodnego temperamentu, skromny, taktowny, lubiany przez studentów, doktorantów i współpracowników. Znak Zodiaku Strzelec, a w chińskim horoskopie Koza. Wszyscy recenzenci bardzo wysoko ocenili dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny, tego znakomitego specjalisty w dziedzinie biochemii, immunochemii, biologii molekularnej i onkologii molekularnej. Posiada istotny, wkład w rozwój nauki. Stworzył warsztat badawczy na poziomie światowym. Prowadzi pionierskie badania. Ogłosił drukiem wartościowe, oryginalne publikacje, które mają zarówno wartość odkrywczą i poznawczą, jak i duże znaczenie praktyczne. Stosuje nowoczesne metody badawcze biologii molekularnej i immunologii komórkowej. Sadzę, że na Jego twórczy i odkrywczy dorobek naukowy miały znaczący wpływ m. in. długoterminowe staże naukowe w Kanadzie i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, które odbył w czasie, gdy jego szefem był prof. dr hab. Leszek Woźniak, znakomity uczony, współtwórca Stowarzyszenia Hospicjum Łódzkie, autor karykatur, kierownik Katedry Onkologii, rektor i doktor *honoris causa* Akademii Medycznej w Łodzi. Dla biblioteki uczelnianej to wielki zaszczyt, że po prof. dr hab. Michale Karasku zechciał być członkiem Rady Bibliotecznej, organu opiniodawczo- doradczego Rektora, której przewodniczy od 2009 roku. Jesteśmy również wdzięczni za przewodniczenie Radzie Programowej periodyku *Forum Bibliotek Medycznych*, który jako półrocznik posiada zasięg ogólnopolski i 6 punktów w wykazie czasopism (komunikat z 29 XII 2010) Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Spis publikacji

1966

1. The mitochondrial deoxyribonucleic acid. *Post. Biochem.* 1966 T. 12 nr 4 s. 577-586

Współaut.: Ryszard Wierzbicki, ...

1970

2. The biological activity of histones. *Post. Biochem.* 1970 T. 16 nr 3 s. 346-388

Współaut.: Leokadia Kłyszejko-Stefanowicz, ...

3. Heterogeneity of histones. *Post. Biochem.* 1970 T. 16 nr 2 s. 263-296

Współaut.: ..., Leokadia Kłyszejko-Stefanowicz

1971

4. Selective axtraction of histones from normal and irradiated calf lymph-nodes. *Int. J. Radiat. Biol. Relat. Stud. Phys. Chem. Med.* 1971 Vol. 20 nr 2 s. 173-176

Współaut.: … , Leokadia Kłyszejko-Stefanowicz, Ryszard Wierzbicki, E. Zabłocka

1974

5. Fractionation of calf thymus DNA based on its interaction with homologeous f1 histone. Melting curves of the obtained fractions. Bioch. Biophys. Res. Commun. 1974 Vol. 56 nr 3 s. 799-806

Współaut.: Andrzej Płucienniczak, … , Andrzej Krzywiec, Henryk Panusz

6. The fractionation of calt thymus DNA by multiple formation of sedimentable complexes with homologous lusine-rich histone KAP. Derivative melting curves and ultracentrifugation in CsCl concentration gradients. *Nucl. Acids Res.* 1974 Vol. 1 nr 12 s. 1675-1690

Współaut.: Andrzej Płucienniczak, … , Andrzej Krzywiec, Henryk Panusz

7. The fractionation of calt thymus DNA on histone KAP-Sepharose 4B columns. *Nucleic Acids Res.* 1974 Vol. 1 nr 9 s. 1143-1151

Współaut.: Henryk Panusz, … , Andrzej Krzywiec, M. Joustra, Andrzej Płucienniczak

1977

8. Characterization of histone fractions from normal and irradiated calf lumph nodes. *Bull. Soc. Sc.Lettr.* 1977 Vol. 28 nr 2 s. 1-8

Współaut.: … , Leokadia Kłyszejko-Stefanowicz

1978

9. Studies of interaction between histone F2b and DNA from normal and exposed to x-radiation calf lumph nodes. *Int. J. Radiat. Biol. Relat. Stud. Phys. Chem. Med.* 1978 Vol. 33 nr 6 s. 609-613

Współaut.: ..., M[arek] Gaczyński

1980

10. Analiza składu nukleotydowego. W: Ćwiczenia z biochemii: praca zbiorowa / pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Wyd. 2 zmien. Warszawa 1980 s. 304-313

Współaut.: Ryszard Wierzbicki, ...
Tож. Wyd. 3 zmien. 1982

11. Otrzymywanie preparatów kwasów nukleinowych. W: Ćwiczenia z biochemii: praca zbiorowa / pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Wyd. 2 zmien. Warszawa 1980 s. 313-327

Współaut.: Ryszard Wierzbicki, ...
Tож. Wyd. 3 zmien. 1982

12. Spektrofotometria kwasów nukleinowych. W: Ćwiczenia z biochemii: praca zbiorowa / pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Wyd. 2 zmien. Warszawa 1980 s. 285-288

Współaut.: … , Ryszard Wierzbicki
Tож. Wyd. 3 zmien. 1982

13. Właściwości fizyczne i chemiczne kwasów nukleinowych W: Ćwiczenia z biochemii: praca zbiorowa / pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Wyd. 2 zmien. Warszawa 1980 s. 281-284

Współaut.: … , Ryszard Wierzbicki
Tож. Wyd. 3 zmien. 1982

1981

14. A low-electrophoretic-mobility H1 histone subfraction from Kirman-Robbins hepatoma. *Cancer Res.* 1981 Vol. 41 nr 6 s. 2457-2464

Współaut.: Gabriela M. Graczyk, … , Andrzej Płucienniczak, Elzbieta L. Hrabec, Henryk T. Panusz

15. Glucocorticosteroid suppression of alpha 1-fetoprotein synthesis in developing rat liver. Evidence for selective gene repression at the transcriptional level. *Biochemistry* 1981 Vol. 20 nr 23 s. 6665-6672

Współaut.: L[uc] Bélanger, M. Frain, P[ierre] Baril, M. C. Gingras, ..., J. M. Sala-Trepat

16. Occurrence of the low-mobility H1 histones subfraction in embryonic, differentiated, and neoplastic tissues of the Syrian hamster. *Cancer Res.* 1981 Vol. 41 nr 6 s. 2465-2467

Współaut.: … , Gabriela M. Graczyk, Andrzej Płucienniczak, Anna Jasińska, Henryk T. Panusz

17. Superoxide dismutase and catalase activities in normal and cancerous tissues. *Comp. Bioch. Physiol.* 1981 Vol. 70 b nr 4 s. 819-820, bibliogr.

Współaut.: Anna Bartkowiak, ...

1983

18. Rapid suppression of alfa-1-fetoprotein gene transcription by dexamethasone in developing rat liver. *Biochemistry* 1983 Vol. 22 nr 18 s. 4296-4302, il. tab. bibliogr.

Współaut.: Michel Guertin, Pierre Baril, ..., Alan Anderson, Luc Belanger

1989

19. Ferritin levels in blood serum and mononuclear cells of peripheral blood in lymphatic neoplasms of low and medium degrees of malignancy. *Pol. Tyg. Lek.* 1989 R. 44 nr 25/26 s. 599-601

Współaut.: Piotr Smolewski, Gabriela Graczyk, ..., Anna Jasińska-Okonek, Eugenia Polkowska-Kulesza

20. Rola znaczników nowotworowych w wykrywaniu przerzutów guzów jąder. W: Postępy w diagnostyce i leczeniu andrologicznym: materiały naukowe IV Sympozjum andrologicznego Poznan-Czerniejewo 22-23 października 1989 r. [Poznań 1989] s. 29-30

Współaut.: Marek Sosnowski, ..., Leszek Jeromin, Izabela Dowgier-Witczak

21. Selective displacement of nuclear proteins by antitumor drugs having affinity for nucleic acids. *Proc.Nat. Acad. Sc. USA* 1989 Vol. 86 nr 23 s. 5151-5154, il., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Jan Kapuściński, Myron R. Melamed, Zbigniew Darzynkiewicz

22. Stężenie ferrytyny w surowicy i komórkach jednojądrowych krwi obwodowej w chorobach nowotworowych układu chłonnego o małym i średnim stopniu złośliwości. *Pol. Tyg. Lek.* 1989 R. 44 nr 25/26 s. 599-601, tab., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Piotr Smolewski, Gabriela Graczyk, ..., Anna Jasieńska-Okonek, Eugenia Polkowska-Kulesza

1990

23. Vimentin is preferentially expressed in human breast carcinomas with low estrogen receptor and high ki-67 growth fraction. *Am. J. Pathol.* 1990 Vol. 136 nr 1 s. 219-227, il., tab., bibliogr.

Współaut.: Wenancjusz Domagała, Jerzy Lasota, ..., Klaus Weber, Mary Osborn

1991

24. Białka jądrowe wątrobiaka Kirkmana-Robbins po działaniu inhibitorów proliferacji. W: XXVII Zjazd Polskiego Towarzystwa Biochemicznego Lublin, 18-20.09.1991: streszczenia referatów i komunikatów zjazdowych. [Lublin 1991] s. 14

Współaut.: Zofia Kiliańska, Anna Lipińska, Wanda Krajewska, Marek Gaczyński, ..., Leokadia Kłyszejko-Stefanowicz

25. Nowotworowy prokoagulant (CP) jako nowy marker nowotworowy. W: XXVII Zjazd Polskiego Towarzystwa Biochemicznego Lublin 18-20.09.1991: streszczenia referatów i komunikatów zjazdowych. [Lublin 1991] s. 32

Współaut.: Wojciech P[iotr] Mielicki..., Ryszard Tamasiuk, Robert Duczyński, Ryszard Wierzbicki

26. Zachowanie się niektórych białek osocza ze szczególnym uwzględnieniem białek ostrej fazy w różnych postaciach klinicznych i morfologicznych przewlekłej białaczki limfatycznej. W: XV Zjazd Polskiego Towarzystwa Hematologów i Transfuzjologów Poznań, 20-22 czerwca 1991 r.: streszczenia referatów. [Poznań 1991] s. 55-56

Współaut.: J[erzy] Z[dzisław] Błoński , M[aria] Mikuła, ..., H[elena] Rogaczewska, A[ndrzej] Płucienniczak, G[abriela]

Graczyk, E[uzebiusz] Krykowski, E[ugenia] Polkowska-Kulesza

1992

27. Aktywność proakoagulacyjna (CP) w surowicy ludzi z chorobą nowotworową. W: XXVIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Biochemicznego 16-18 września '92 Łódź: streszczenia referatów i komunikatów zjazdowych. [Łódź 1992] s. 254

Współaut.: Robert Duczyński, Wojciech Mielicki, ..., Katarzyna Pawełczyk, Ryszard Wierzbicki

28. Nuclear proteins of hamster hepatoma after administration of antitumour agents. *Cytobios* 1992 Vol. 70 nr 281 s. 91-100, ryc., bibliogr. .

Współaut.: Zofia Kiliańska, Anna Lipińska, Wanda M. Krajewska, Marek Gaczyński, ..., Leokadia Kłyszejko-Stefanowicz

1993

29. Immunohistochemical profile of invasive lobular carcinoma of the breast: predominanty vimentin and p53 protein negative cathepsin D and oestrogen receptor positive. - *Virchows Arch. A* 1993 Vol. 423 nr 6 s. 497-502, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: Wenancjusz Domagała, Maciej Markiewski, Robert Kubiak, ..., Mary Osborn

30. Influence of photoperiod on the proliferation of hepatoma cells in the Syrian hamster [streszcz.]. W: 1st Lacarno International Meeting on Neuroendocrinoimmunology - The pineal gland in relation with the immune system and cancer - Locarno, Svizzera - Italiana, May 2-5, 1993. [Locarno 1993] s. 31

Współaut.: M[ichał] Karasek, P[aweł] P[iotr] Liberski, ...

1994

31. Gamma delta receptor limfocytów T-gdTCR. Różnorodność molekularna a funkcja bio-logiczna. W: Białka komórek prawidłowych i patologicznych: praca zbiorowa / pod red. Zofii Kiliańskiej, Wandy M. Krajewskiej i Anny Lipińskiej. Łódź 1994 s. 129-149, wykr., bibliogr.

32. Gene transfer studies of T cell receptor-gd recognition. Specificity for staphylococcal enterotoxin A is conveyed by Vg9 alone. *J. Immun.* 1994 Vol. 152 nr s. 3324-3332, wykr., bibliogr.

Współaut.: Elwyn Y. Loh, Martin Wang, ... Richard Wiaderkiewicz, Elizabeth Hyjek, Zhien Wang, Danuta Kozbor

33. Influence of photoperiod on the proliferation of hepatoma cells in the Syrian hamster. W: Advances in pineal research / ed.: Georges J. M. Maestroni, Ario Conti, Russel J. Reiter. [Vol.] 7. London 1994 s. 243-246, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: M[ichał] Karasek, P[aweł] P[iotr] Liberski, ...

1995

34. Cytokine patterns during progression to AIDS in children with perinatal HIV infection. *J. Immun.* 1995 Vol. 155 s. 4060-4071, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Elizabeth Hyjek, Harold W. Lischner, Theresa Hyslop, ..., Marek Kubin, Giorgio Trinchieri, Danuta Kozbor

35. Klony Vdg+ limfocytów T u chorych zainfekowanych HIV rozpoznają specyficzne ligandy na autologicznych limfocytach B oraz na komórkach chłoniaków Burkitta. - Łódź: AM, 1995 (Łódź: DzWiP AM). - 113 s.; 21 cm

36. Zastosowanie kompetencyjnych fragmentów RNA i DNA, o sekwencji homohomologicznej do konserwatywnych regionów genu gag HIV, w oznaczaniu wirusa w zainfekowanych komórkach metoda ilościowego PCR. *Diagn. Lab.* 1995 T. 31 supl. s. 105 - XII Zjazd Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Laboratoryjnej Warszawa, 21-23 wrzesień 1995: streszczenia

Współaut.: ..., E[lżbieta] Hyjek, D[anuta] Kozbor

1996

37. Analiza cytometryczna gd limfocytów T w B-komórkowej przewlekłej białaczce limfatycz-nej. W: II Ogólnopolska konferencja naukowa „Postępy immunopatologii w diagnostyce klinicznej" Poznań, 13-14 września 1996: streszczenia prac. Poznań 1996 s. [1]

Współaut.: D[ominika] Kulczycka-Wojdala, J[erzy] Z. Błoński, H[anna] Niewiadomska, E[uzebiusz] Krykowski, ...

38. Analysis of gene p53 mutations in brain tumors of glial origin. *Fol. Neuropathol.* 1996 Vol. 34 nr 3 s. 151

Współaut.: W[ojciech] Biernat, R[adzisław] Kordek, ..., M[aria] Dębiec-Rychter, M[aria] Kobylańska, A[nna] Maciaszek, P[aweł] P[iotr] Liberski

39. Badanie zmian strukturalnych genu p53 w guzach OUN pochodzenia glejowego. W: X

Konferencja Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich Warszawa 15-17 maja 1996: streszczenia. Warszawa 1996 s. 7-8

Współaut.: W[ojciech] Biernat, R[adzisław] Kordek, ..., M[aria] Dębiec-Rychter, M[aria] Kobylańska, A[nna] Maciaszek, P[aweł] P[iotr] Liberski

40. Badanie zmian struktury genu p53 w guzach centralnego układu nerwowego pochodzenia glejowego. W: Spotkanie beneficjantów 26 stycznia 1996, Gdańsk: doniesienia plakatowe. Zbiór streszczeń. Gdańsk 1996 s. [1]

Współaut.: Paweł P[iotr] Liberski, M[aria] Dębiec-Rychter, ...

41. Homozygous deletions of p16 and amplification of c-erbB1 genes in brain tumors detected by comparative multiplex PCR. *Fol. Neuropathol.* 1996 Vol. 34 nr 3 s. 152

Współaut.: M[aria] Dębiec-Rychter, R[adzisław] Kordek, ..., A[nna] Kobylańska, A[nna] Maciaszek, P[aweł] P[iotr] Liberski

42. gd T cell repertoire in patients with B-cell chronic lymphocytic leukemia. *Br. J. Haematol.* 1996 Vol. 93 suppl. 2 s. 111 - Second Meeting of the European Haematology Aassociation, Paris, France, 29 May -1 June 1996

Współaut.: ..., J[erzy] Z[dzisław] Błoński, H[anna] Niewiadomska, D[ominika] Kulczycka, E[uzebiusz] Krykowski

Tож: *Int. J. Hematol.* 1996 Vol. 64 suppl. 1 s. S65 - Second Meeting of the European Haematology Aassociation, Paris, France, 29 May -1 June 1996

Tож: *Cytometry* 1996 suppl. 8 s. 95 - XVIII Congress of the Iinternational Society for Analytical Cytology Rimini, Włochy, 13 - 18.06.1996 : abstracts

43. Zależność rozpoznawania antygenów przez db TCR transfektantów od struktury fragmentu -J-C genu kodującego łańcuch g. W: Aktualne kierunki badań w biochemii i biotechnologii Druga Konferencja Naukowa poświęcona Profesorowi Antoniemu Dmochowskiemu w setną rocznicę urodzin, Łódź 12-14 grudnia 1996 roku. Łódź 1996 s. 82-83

Współaut.: ..., Danuta Kozbor

44. Zastosowanie techniki „multiplex PCR" do badania utraty allei i/lub amplifikacji genów p16 i c-erbB1 w guzach OUN. W: X Konferencja Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich Warszawa 15-17 maja 1996: streszczenia. Warszawa 1996 s. 13-14

Współaut.: M[aria] Dębiec-Rychter, R[adzisław] Kordek, ..., A[nna] Kobylańska, A[nna] Maciaszek, P[aweł] P[iotr] Liberski

1997

45. Analysis of circulating gd T cells population in B-cell chronic lymphocytic leukemia. Immunologist 1997 suppl. 1 s. 81 - Fourth international Symposium on Clinical Immunology 19-22 June 1997, Amsterdam, The Netherlands: abstracts

Współaut.: J[erzy] Zdzisław] Błoński, ..., H[anna] Niewiadomska, D[ominika] Kulczycka, W[ojciech] Czyż, E[uzebiusz] Krykowski

46. Evidence for B cell-mediated activation of Vd 1+ T lymphocytes during progression of HIV infection. *J. Immunol.* 1997 Vol. 158 s. 464-474, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Elisabeth M. Hyjek, ..., Richard Drozdz, Thomas J. Wasik, Marek Jasiński, Yutaro Kaneko, Harold W. Lischner, Danuta Kozbor

47. Markery nowotworowe i ich praktyczne zastosowanie w diagnostyce onkologicznej. *Panaceum* 1997 nr 5 s. 23-25, tab.

Współaut.: ..., M[aciej] Jabłkowski, J[olanta] Białkowska

48. Oestrogen/progesterone receptors and a 65kD tumour-associated phosphoprotein (p65) expression in breast cancer patients. *Biomed. Lett*. 1997 Vol. 56 s. 91-99, tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: H[anna] Niewiadomska, M[arek] Mirowski, ..., M[arek] Stempień, J[erzy] Z. Błoński, Z[bigniew] Walaszek, M[ałgorzata] Hanausek, R[yszard] Wierzbicki

49. Receptory limfocytów T. W: Receptory: struktura, charakterystyka, funkcja / pod red. Jerzego Z. Nowaka, Jolanty B. Zawilskiej. Warszawa 1997 s. 293-315, ryc., wykr., bibliogr.

50. Selective increase of g d T lymphocyte subsets in peripheral blood from patients with B-cell chronic lymphocytic leukemia. W: XIVth Meeting of the International Society of Haematology Stockholm Sweden Aug 30 - Sept 4 1997: abstract book. Stockholm 1997 s. 111

Współaut.: J[erzy] Z[dzisław] Błoński, ..., H[anna] Niewiadomska, E[uzebiusz] Krykowski

51. Serologiczne markery zakażenia hepatotropowymi wirusami A,B,D,C,E i ich znaczenie w praktyce klinicznej. [Cz. 1-3]. *Panaceum* 1997 nr 1 s. 7-8, tab., wykr. ; nr 1 s. 9-12, ryc., tab., wykr. ; nr 2 s. 21-23, ryc., tab., wykr.

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, J[olanta] Białkowska, ...

1998

52. A comparative study of epidermal growth factor receptor (EGFR) and MDM2 gene amplification and protein immunoreactivity in human glioblastomas. *Pol. J. Pathol*. 1998 T. 49 nr 3 s. 145-149, ryc., tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: Ewa Robak, Radzisław Kordek, ..., Maria Dębiec-Rychter, Wojciech Biernat, Paweł P[iotr] Liberski

53. Characterization of cd T cells in peripheral blood from patients with B-cell chronic lymphocytic leukaemia. *Biomed. Lett*. 1998 Vol. 58 s. 19-30, tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., J[erzy] Z. Błoński, H[anna] Niewiadomska, D[ominika] Kulczycka, T[adeusz] Robak

54. Genetyka molekularna w diagnostyce onkologicznej. *Nowa Med.* 1998 R. 5 s. 60-65, bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Maria Dębiec-Rychter

55. Heritable medullary thyroid carcinoma. Pol. J. Pathol. 1998 Vol. 49 nr 3 s. 194 - XIV Congress of the Polish Society of Pathologists Bydgoszcz, 9-12 September, 1998: abstract

Współaut.: ..., P[iotr] Rieske, W[ojciech] Czyż, M[aria] Dębiec-Rychter

56. Korelacje kliniczne utraty heterozygotyczności genu WT-1 w sporadycznym nerczaku płodowym u dzieci. W: Ogólnopolskie Sympozjum Onkologii Dziecięcej Szczyrk 17-19 czerwca 1998. Szczyrk 1998 s. 9-10

Współaut.: G[rażyna] Skotnicka-Klonowicz, Maria Dębiec-Rychter, ..., P[iotr] Rieske, S[abina] Szymik-Kantorowicz, P[aweł] Daszkiewicz

57. Markery nowotworowe w diagnostyce onkologicznej - teraźniejszość i przyszłość. *Neurologia* 1998 Vol. 5 nr 9 s. 948-954, tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Maciej Jabłkowski, Jolanta Białkowska, Maria Dębiec-Rychter

58. Molecular abnormalites of p53 and mdm2 genes in MFH and fibrosarcoma. *Pol. J. Pathol.* 1998 T. 49 nr 3 s. 194 - XIV Congress of Polish Society of Pathologists Bydgoszcz, 9-12 September 1998: abstracts

Współaut.: ..., P[iotr] Rieske, A[nna] Maria Szadowska, M[aria] Dębiec-Rychter

59. Zaburzenia molekularne genów P53 i MDM2 w mięsakach włóknistohistiocytarnych. W: Modyfikowane kwasy nukleinowe Konferencja Naukowa poświęcona pamięci Profesora Bronisława Filipowicza Łódź, 13-14 listopada 1998: streszczenia. Łódź 1998 s. 33-34, tab.

Współaut.: P[iotr] Rieske, G[abriela] Graczyk, A[nna] Maria Szadowska, M[aria] Dębiec-Rychter, ...

60. Zastosowanie metod biochemicznych, cytogenetycznych i molekularnych w diagnostyce onkologicznej. W: Zarys onkologii. Cz. 1. Onkologia ogólna. Łódź 1998 s. 59-79, ryc., wykr.

Współaut.: ..., Maria Dębiec-Rychter

1999

61. A comparative study of P53/MDM2 genes alternations and P53/MDM2 proteins immunoreactivity in soft-tissue sarcomas. *J. Exp. Clin. Cancer Res*. 1999 Vol. 18 nr 3 s. 403-416, ryc., tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: P[iotr] Rieske, ..., A[nna] M. Szadowska, B[ogusław] Olborski, B[arbara] Harezga-Bal, M[aria] Dębiec-Rychter

62. Aktywność konwertazy angiotensyny i polimorfizm genu konwertazy angiotensyny w zależności od wywiadu rodzinnego w kierunku nadciśnienia tętniczego. W: VI Ogólnopolski Zjazd Towarzystwa Terapii Monitorowanej Wrocław 1999: streszczenia. Wrocław 1999 s. 48

Współaut.: H[alina] Adamska-Dyniewska, R[enata] Rubinsztajn, Zygmunt Zdrojewicz, P[iotr] Rieske, ...

63. Amplifikacje genów c-erbB1 i mdm2 w glejakach złośliwych. W: XI Konferencja Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich Warszawa 13-15 maja 1999: streszczenia. Warszawa 1999 s. 63-64

Współaut.: P[iotr] Rieske, R[adzisław] Kordek, W[ojciech] Biernat, ..., P[aweł] P[iotr] Liberski

64. Analiza kwasów nukleinowych przez hybrydyzację. W: Ćwiczenia z biochemii: praca zbiorowa / pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Warszawa 1999 s. 452-463, tab., wykr.

65. Analiza kwasów nukleinowych techniką PCR. W: Ćwiczenia z biochemii: praca zbiorowa / pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Warszawa 1999 s. 463-470, wykr.

66. Analiza subfrakcji gd limfocytów T we

krwi obwodowej chorych na ostre białaczki. *Acta Haemat. Pol.* 1999 T. 30 supl. 2 s. 304 - XVIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Hematologów i Transfuzjologów Łódź 24-26 czerwca 1999 r.: streszczenia

Współaut.: D[ominika] Kulczycka-Wojdala, J[erzy] Z[dzisław] Błoński, ..., H[anna] Niewiadomska, T[adeusz] Robak

67. Analysis of bcl2, p53 and MDM2 oncoprotein expression in adult acute leukaemia cells. Haematologica 1999 Vol. 84 s. 82 -Fourth Congress of the European Haematology Association Barcelona, Spain, June 9-12, 1999: abstract book

Współaut.: . ..., J[erzy] Z[dzisław] Błoński, M[aria] Najder, H[anna] Niewiadomska, T[adeusz] Robak

68. Analysis of circulating gd T cells population in patients with systemic lupus erythematosus (SLE). J. Autoimmunity 1999 suppl. s. 62 - 2nd International Congress on Autoimmunity Tel Aviv, Israel, March 7-11, 1999 : abstracts

Współaut.: J[erzy] Z[dzisław] Błoński, E[wa] Robak, A[nna] Sysa-Jędrzejowska, H[anna] Niewiadomska, ..., T[adeusz] Robak

69. Atypical chronic myelogenous leukemia following immunosuppressive therapy for severe aplastic anemia. Acta Haemat. Pol. 1999 T. 30 supl. 2 s. 313, tab. - XVIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Hematologów i Transfuzjologów Łódź 24-26 czerwca 1999 r. : streszczenia

Współaut.: M[arek] Kaszyński, T[adeusz] Robak, B[ogusława] Strzelecka, ..., M[aria] Dębiec-Rychter

70. Atypical myelogenous leukaemia following immunosuppressive therapy for severe aplastic anemia. *Leuk. Lymph.* 1999 Vol. 35 nr 1-2 s. 193-199, ryc., tab., bibliogr., Sum

Współaut.: Tadeusz Robak, Marek Kasznicki, Bogusława Strzelecka, ..., Maria Dębiec-Rychter

Też: *Haematologica* 1999 Vol. 84 s. 36 - Fourth Congress of the European Haematology Association Barcelona, Spain, June 9-12, 1999 : abstract book

71. Badania ekspresji białek BCL-2, MDM2 i P53 w porównaniu do zaburzeń molekularnych genów p53 i mdm2 w ostrych białaczkach AML i ALL. W: II Zjazd Polskiego Towarzystwa Genetyki Człowieka Poznań, 24-26 maja 1999. Poznań 1999 s. 126-127

Współaut.: M[aria] Najder, ..., J[erzy] Z[dzisław] Błoński, G[abriela] Graczyk, P[iotr] Rieske, T[adeusz] Robak

72. Badanie molekularnych mechanizmów nadekspresji białek BCL-2, P53 i MDM2 w ostrych białaczkach AML i ALL. W: Aktualne kierunki badań w biochemii i biotechnologii w ochronie środowiska i życiu człowieka Trzecia Konferencja Naukowa poświęcona Profesorowi Antoniemu Dmochowskiemu Łódź, 14-16 grudnia 1999 roku. Łódź 1999 s. 44

Współaut.: Izabela Wójcik, G[abriela] Graczyk, Małgorzata Szybka, J[erzy] Z[dzisław] Błoński, T[adeusz] Robak, ...

73. Badanie utraty alleli genu p53 w prymitywnych guzach ośrodkowego układu nerwowego. W: XI Konferencja Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich Warszawa 13-15 maja 1999: streszczenia. Warszawa 1999 s. 26-27

Współaut.: K[atarzyna] Janowska, P[iotr] Rieske, ..., R[adzisław] Kordek, P[aweł] P[iotr] Liberski, M[aria] Dębiec-Rychter

74. Charakterystyka rozrostów białaczkowych i chłoniakowych wywodzących się z limfocytów T gamma delta. - *Acta Haemat. Pol.* 1999 T. 30 nr 3 s. 267-273, bibliogr., Sum.

Współaut.: D[ominika] Kulczycka-Wojdala, ...

75. Charakterystyka zmian poziomu gd limfocytów T w B-CLL z zależności od stopnia zaawansowania choroby i przebiegu terapii. W: III Ogólnopolska Konferencja Naukowo-Szkoleniowa Postępy immunopatologii w diagnostyce klinicznej Poznań, 11-12 czerwca 1999: streszczenia. Poznań 1999 s. 79-80

Współaut.: D[ominika] Kulczycka-Wojdala, M[aria] Najder, J[erzy] Z[dzisław] Błoński, H[anna] Niewiadomska, T[adeusz] Robak, ...

76. Circulating TCR g d cells in the patients with systemic lupus erythematosus. Mediat. Inflamm. 1999 Vol. 8 s. 321-328, tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Ewa Robak, Jerzy Z. Błoński, ..., Hanna Niewiadomska, Anna Sysa-Jędrzejowska, Tadeusz Robak

78. H-RAS-1 oncogene point mutation and soft tissue sarcomas. Fol. Histochem. Cytobiol. 1999 Vol. 37 suppl. 1 s. 13 - 7th Conference on Cell Biology 9-11 September, 1999 Kraków

Współaut.: P[iotr] Rieske, A[nna] M. Szadowska, ...

79. Influence of „essential" phospholipids on amidrone-induced deterioration of liver biotransformation potential. Preliminary results. W: XI International Congress of Liver Diseases Liver Cirrhosis and its Development Part II of the Basel

Liver Week 1999 Basel/Switzerland October 22-24, 1999: abstract. Basel 1999 s. 213

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, J[olanta] Białkowska, T[adeusz] Waszyrowski, ..., P[rzemysław] Styczeń, J[an] Kuydowicz

80. Loss of heterozigosity of WT1 gene in the prognosis of sporadic Wilms' tumour in children. *Anticancer Res.* 1999 Vol. 19 s. 1451-1454, ryc., tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: Grażyna Skotnicka-Klonowicz, Piotr Rieske, ..., Sabina Szymik-Kantorowicz, Paweł Daszkiewicz, Maria Dębiec-Rychter

81. Malignant fibrous histiocytomas and H-ras-1 oncogene point mutations. *J. Clin. Pathol: Mol. Pathol.* 1999 Vol. 52 s. 64 -67, ryc.

Współaut.: P[iotr] Rieske, ..., A[nna] Maria Szadowska, M[aria] Dębiec-Rychter

82. Niektóre właściwości fizyczne i chemiczne kwasów nukleinowych. W: Ćwiczenia z biochemii/ pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Warszawa 1999 s. 389-392, ryc.

Współaut.: ..., R[yszard] Wierzbicki

83. Niestabilność mikrosatelitarna w nowotworach człowieka. *Onkol. Pol.* 1999 T. 2 nr 2 s. 109-112, bibliogr., Sum.

Współaut.: Radzisław Kordek, ...

84. Oznaczanie ekspresji onkoprotein BCL-2, P53 i MDM2 w komórkach białaczkowych chorych na MAL i ALL. *Acta Haemat. Pol.* 1999 T. 30 supl. 2 s. 303 - XVIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Hematologów i Transfuzjologów Łódź 24-26 czerwca 1999 r.: streszczenia

Współaut.: M[aria] Najder, J[erzy] Z[dzisław] Błoński, ..., H[anna] Niewiadomska, T[adeusz] Robak

85. Polimorfizm genu konwertazy angiotensyny w zależności od wywiadu rodzinnego w kierunku nadciśnienia tętniczego. *Nadciśnienie Tętnicze* 1999 T. 3 s. 22-26, tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Renata Rubinsztajn, Piotr Rieske, ..., Halina Adamska-Dyniewska

86. Porównanie wyników badań immunohistochemicznych i molekularnych w ustalaniu stanu strukturalnego i aktywności białka P53. *Nowotwory* 1999 T. 49 z. 4 s. 439-444, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Piotr Rieske

87. Repertoire of gd T-cell receptor in peripheral blood of acute leukaemic patients. Haematologica 1999 Vol. 84 s. 144 - Fourth Congress of the European Haematology Association Barcelona, Spain, June 9-12, 1999: abstract book

Współaut.: J[erzy] Z[dzisław] Błoński, ..., H[anna] Niewiadomska, D[ominika] Kulczycka, T[adeusz] Robak

88. Selective changes of the level and repertoire of gd T cells in peripheral blood from patients with B cell chronic lymphocytic leukemia. *Cent. Eur. J. Immunol.* 1999 Vol. 24 s. 156-161, tab., wykr., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: D[ominika] Kulczycka-Wojdala, Maria Najder, Jerzy Błoński, Hanna Niewiadomska, Tadeusz Robak, ...

89. Spektofotometria kwasów nukleinowych. W: Ćwiczenia z biochemii / pod red. Leokadii Kłyszejko-Stefanowicz. Warszawa 1999 s. 393-398, wykr.

Współaut.: ..., R[yszard] Wierzbicki

90. Stan strukturalny i aktywność białka P53 - porównanie wyników badań immunohistoche-micznych i molekularnych (wykład sympozjalny). W: Aktualne kierunki badań w biochemii i biotechnologii w ochronie środowiska i życiu człowieka Trzecia Konferencja Naukowa poświęcona profesorowi Antoniemu Dmochowskiemu Łódź, 14-16 grudnia 1999. Łódź 1999 s. 27

91. Utrata heterozygotyczności genu WT1 i markerów DNA 16q w nerczaku płodowym u dzieci. *Współ. Onkol*. 1999 T. 1 s. 9-12, tab., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: Grażyna Skotnicka-Klonowicz, Piotr Rieske, ..., Sabina Szymik-Kantorowicz, Paweł Daszkiewicz, Maria Dębiec-Rychter

2000

92. Aktywność przeciwnowotworowa limfocytów T gamma delta. *Post. Hig. Med. Dośw.* 2000 T. 54 nr 1 s. 35-51, bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Jerzy Z. Błoński

93. Analysis of expression of a 65 kDa oncofetal protein (p65) and its gene amplification in breast cancer patients. W: 2nd European Breast Cancer Conference 26-30 September 2000, Brussels, Belgium: programme book. Brussels 2000 poz. 339

Współaut.: M[arek] Mirowski, E[wa] Balcerczak, J[olanta] Świtalska, ..., R[obert] Kubiak, J[erzy] Z[dzisław] Błoński, M[arek] Stempień, H[anna] Niewiadomska

94. Ćwiczenia laboratoryjne. W: Wybrane zagadnienia biologii molekularnej : praca zbiorowa / pod red. Ryszarda Wierzbickiego. Łódź 2000 s. 239-246, tab., wykr.

6 ćwiczeń - rozdział 10

95. Evaluation of bone mineral density in women with chronic diseases of the liver in pre- and menopausal period. W: Hepatology 2000 Symposium in Honour of Gustav Paumgartner May 4-6, 2000 Munich (Germany): abstracts poster abstracts. Munich 2000 s. 123 - Falk Symposium No. 117

Współaut.: J[olanta] Białkowska-Warzecha, E[lżbieta] Skowrońska, M[aciej] Jabłkowski, ..., A[ndrzej] Lewiński, J[an] Kuydowicz

96. Frakcja Limfocytów T gd krwi obwodowej pacjentów z przewlekłym zapaleniem wątroby typu B i C. W: XV Jubileuszowy Zjazd Bydgoszcz 21-23 września 2000 r. Zakażenia - etiopatogeneza, epidemiologia, klinika, profilaktyka, leczenie / pod red. W. Haoloty i M. Pawłowskiej. Bydgoszcz 2000 poz. IV/45

Współaut.: B[oldpioner] Tserenpunstsag, ..., M[aciej] Jabłkowski, J[olanta] Białkowska, H[anna] Niewiadomska, J[an] Kuydowicz

97. Low-grade non-Hodgkin's lymphoma in a patient with systemic lupus erythematosus. *Leuk. Lymphoma* 2000 Vol. s. [1-9], ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Ewa Robak, ..., Jerzy Z. Błoński, Hanna Niewiadomska, Ewa Wawrzyniak

98. Medullary thyroid carcinoma (MTC) - clinical and molecular aspects on the basis of own experience. *Neoplasma* 2000 Vol. 47 nr 5 s. 323-326, tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: L[ech] Pomorski, ..., H[anna] Pisarek, M[agdalena] Bartos

99. Mikroprocesory DNA w badaniach biomedycznych. *Post. Biochem.* 2000 Vol. 46 nr 4 s. 272-281, ryc., wykr., bibliogr.

Współaut.: M[arek] Mirowski, ...

100. Molecular markers of the susceptibility to the secondary osteoporosis in women with chronic liver diseases. W: 2nd International Symposium on Hepatology and Clinical Pharmacology Liver and drugs 2000 drug policy in hepatology October 5-6, 2000 Bratislawa, Slovak Republic. Bratislava 2000 s. 70

Współaut.: ..., J[olanta] Białkowska, M[aciej] Jabłkowski, E[lżbieta] Skowrońska, P[rzemysław] Styczeń

101. Ocena gęstości mineralnej kości u kobiet w okresie okołomenopauzalnym z przewlekłymi chorobami wątroby. W: Ogólnopolska Konferencja Towarzystwa Terapii Monitorowanej Choroby cywilizacyjne - Terapia kontrolowana Międzyzdroje, 01-02 czerwca 2000: streszczenia. Międzyzdroje 2000 s. 30

Współaut.: J[olanta] Białkowska-Warzecha,, E[lżbieta] Skowrońska-Jóźwiak, M[aciej] Jabłkowski, ..., A[ndrzej] Lewiński, J[an] Kuydowicz

102. Poziom ekspresji białka P53 a częstość mutacji genu p53 w ostrych białaczkach AML i ALL. W: XXXVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Biochemicznego Poznań 2000: streszczenia. Poznań 2000 s. 74

Współaut.: Izabela Wójcik, Hanna Niewiadomska, Jerzy Z. Błoński, ...

103. Preliminary study of gd T lymphocyte subset in peripheral blood from patients with chronic hepatitis B and C. W: Hepatology 2000 Symposium in Honour of Gustav Paumgartner May 4-6, 2000 Munich (Germany): abstracts poster abstracts. Munich 2000 s. 76, tab. - Falk Symposium No 117

Współaut.: ..., M[aciej] Jabłkowski, J[olanta] Białkowska, H[anna] Niewiadomska, B[oldpioner] Tserenpuntsag, J[an] Kuydowicz

104. Proces nowotworzenia jest zjawiskiem wieloetapowych molekularnych zmian w genomie transformowanych komórek. W: Wybrane zagadnienia biologii molekularnej: praca zbiorowa / pod red. Ryszarda Wierzbickiego. Łódź 2000 s. 90-93, wykr., bibliogr.

105. Rak rdzeniasty tarczycy (RRT) - od operacji guza do badań genetycznych. W: II Konferencja Naukowa Rak Tarczycy 2000 11-13 grudnia 2000 Szczyrk. Szczyrk 2000 s. 142-143

Współaut.: L[ech] Pomorski, ..., W[ojciech] Czyż, M[agdalena] Bartos, J[erzy] Narębski

106. 16q heterozygosity loss in Wilms' tumour in children and its clinical importance. *Eur. J. Surg. Oncol.* 2000 Vol. 26 s. 61-66, tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: G[rażyna] Skotnicka-Klonowicz, P[iotr] Rieske, ..., S[abina] Szymik-Kantorowicz, P[aweł] Daszkiewicz, M[aria] Dębiec-Rychter

107. Techniki analityczne oparte na metodach badania genomu stosowane w medycynie

moleku-larnej. W: Wybrane zagadnienia biologii molekularnej: praca zbiorowa / pod red. Ryszarda Wierzbickiego. Łódź 2000 s. 94-111, wykr., bibliogr.

108. The concurrent appearance of cerebral AT/RT and spinal canal PNET in two members of the family. *Neuro-Oncology* 2000 Vol. 2 suppl. 1 . S55 - Fourth Congress of the European Association of Neuro-Oncology Copengahen, Denmark June 3-6, 2000

Współaut.: E[wa] Iżycka-Świeszewska, M[aria] Dębiec-Rychter, Robert Rzepko, ..., Dariusz Gąsecki, Katarzyna Plata-Nazar, W[ojciech] Biernat

109. Zastosowanie metod biologii molekularnej w medycynie. W: Wybrane zagadnienia biologii molekularnej: praca zbiorowa / pod red. Ryszarda Wierzbickiego. Łódź 2000 s. 112-136, tab., wykr., bibliogr.

2001

110. Badanie wpływu produktów przerobu ropy naftowej na powstawanie zagrożenia nowotworowego. *Prz. Wojsk.-Med.* 2001 T. 43 nr 4 s. 411-417, ryc., tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: Józef Kędziora, Paweł Fijałkowski, Jan Błaszczyk, ..., Adam Poliwczak

Toż: *Prz. Wojsk.-Med.* 2001 T. 43 z. 2 s. 169 - Streszczenia referatów i prac Konferencji „Środowiskowe uwarunkowania chorób nowotworowych" WAM Łódź

111. Changes of the delta betaT cells level in peripheral blood from patients with chronic hepatitis B during IFN alfa treatment. *Med. Sci. Monit.* 2001 Vol. 7 suppl. 1 s. 28 - IIIrd Congress of Polish Association for the Study of the Liver: 5th Scientific Conference with International Participation „Progress in treatment of liver diseases" Mikołajki, Poland, May 1-12, 2001: proceedings book : abstracts book

Współaut.: B[oldpioner] Tserenpunstsag, ..., M[aciej] Jabłkowski, J[olanta] Białkowska, H[anna] Niewiadomska, P[rzemysław] Styczeń, J[an] Kuydowicz

112. Czynniki środowiskowe a dziedziczna podatność na nowotwory. *Prz. Wojsk.-Med.* 2001 T. 43 z. 2 s. 157-158 - Streszczenia referatów i prac Konferencji „Środowiskowe uwarunkowania chorób nowotworowych" WAM Łódź

Toż: Tamże s. 69-77 , tab., bibliogr., Sum.

113. Effects of lamivudine treatment of the gamma delta T cells level in peripheral blood from patients with chronic hepatitis B. *J. Hepatol.* 2001 Vol. 31 suppl. nr 1 s. 210 - Abstracts pf the 36th Annual Meeting of the European Association for the Study of the Liver April 18-22, 2001, Prague, Czech Republik

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, ..., J[olanta] Białkowska, H[anna] Niewiadomska, J[an] Kuydowicz

114. Low-grade non-Hodgkin's lymphoma in a patient with systemic lupus erythematosus. *Leuk. Lymphoma* 2001 Vol. 41 nr 5/6 s. 659-667, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Ewa Robak, ..., Jerzy Z. Błoński, Hanna Niewiadomska, Ewa Wawrzyniak

115. Medullary thyroid carcinoma (MTC) - own experience. W: Endocrine Surgery III International Meeting Rome,March, 26-28 2001. Rome 2001 s. [1]

Współaut.: L[ech] Pomorski, ...

116. p65 gene expression and c-erbB2 gene amplification in breast cancers. Fol. Histochem. Cytobiol. 2001 Vol. 39 suppl. 1 s. 33 - NATO Advanced Research Workshop Endocrine disrupters and carcinogenic risk assessment May 8-12, 2001 Białystok, Poland: abstracts

Współaut.: E[wa] Balcerczak, D[orota] Kupnicka, H[anna] Niewiadomska, ..., M[arek] Mirowski

117. Plasmablastic lymphoma in a patient with chronic lymphocytic leukemia heavily pretreated with cladribine (2-CdA): an unusual variant of Richter's syndrome. *Eur. J. Haematol.* 2001 Vol. 67 nr 5 s. 322-327. ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, H[alina] Urbańska-Ryś, Bogusława Strzelecka, Euzebiusz Krykowski, ..., J[erzy] Z. Błoński, Radzisław Kordek, Krzysztof Warzocha

118. Richter's syndrome following cladribine therapy for chronic lymphocytic leukemia first manifested as pathologic fracture of the femur. *Leuk. Lymphoma* 2001 Vol. 42 nr 4 s. 789-796, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Marek Kasznicki, ..., Radzisław Kordek, Ewa Wawrzyniak, Jerzy Z. Błoński

119. Rodzinne występowanie nerczaka płodowego. *Pol. Merk. Lek.* 2001 R. 10 nr 56 s. 96-97, bibliogr., Sum.

Współaut.: Grażyna Skotnicka-Klonowicz, Piotr Rieske, ..., Maria Dębiec-Rychter

120. Rola ekspresji genu WT1 w regulacji

funkcji białek P53 i MDM2 w ostrej białaczce limfoblastycznej. *Pol. Merk. Lek*. 2001 R. 11 nr 65 s. 402-405, ryc., tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Izabela Wójcik, Wanda Stankiewicz

2002

121. Acute lymphoblastic leukemia in adult first manifested as severe aplastic anemia - role of molecular analysis in correct diagnosis. *Leuk. Lymphoma* 2002 Vol. 43 nr 5 s. 1147-1152, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, ..., Halina Urbańska-Ryś, Anna Szmigielska-Kapłon, Bogusława Strzelecka, Krzysztof Chojnowski

122. Aggressive primary plasma cell leukemia with skin manifestations, trisomy 8 and molecular oligoclonal features. *Leuk. Lymphoma* 2002 Vol. 43 nr 5 s. 1067-1073, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Halina Urbańska-Ryś, Ewa Robak, ..., Bogusława Strzelecka, Wojciech Biernat, Radzisław Kordek

123. Analiza molekularna nowotworów powstałych u chorego z zespołem LI-Fraumeni: mięsaka włóknisto-histiocytarnego, oponiaka anaplastycznego i glejaka wielopostaciowego. W: XII Konferencja Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich poświęcona pamięci Profesora Mirosława Mossakowskiego Warszawa 20-22 maja 2002 : streszczenia. Warszawa 2002 s. 59-60

Współaut.: P[iotr] Rieske, W[ojciech] Biernat, M[agdalena] Zakrzewska, M[aria] Dębiec-Rychter, ..., P[aweł] P[iotr] Liberski

124. Changes of P53 and BAX Genes expression in A549 cells induced ny Pt(II) complex of 3-aminoflavone in comparison with cis-DDP. W: 32nd Annual Meeting of European Environmental Mutagen Society DNA damage and repair fundamental aspects and contribution to human disorders September 3-7, 2002, Warsaw, Poland. Warsaw 2002 s. 227, bibliogr.

Współaut.: I[zabela] Wójcik, B[eata] Kośmider, ..., R[egina] Osiecka, E[lzbieta] Zyner, J[ustyn] Ochocki, E[wa] Ciesielska

125. Częstość występowania wirusa TT (TTV) i markerów zakażenia wirusami zapalenia wątroby typu B (HBV) i typu C (HCV) w grupie pacjentów przewlekle hemodializowanych. W: XIII Konferencja Naukowo-Szkoleniowa Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego Szczecin 13-15 czerwca 2002: streszczenia. Szczecin 2002 s. 51, tab.

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, ..., J[olanta] Fijałkowska, A[dam] Szuflet, W[itold] Chrzanowski, L[ech] Kubala, S[ylwester] Piaskowski, J[olanta] Białkowska

126. Ekspresja genu p16 i jego białkowego produktu u chorych na raka krtani. W: XL Kongres Polskiego Towarzystwa Otolaryngologów Chirurgów Głowy i Szyi Białystok - Mikołajki, 13-16 czerwca 2002: streszczenia referatów. Białystok 2002 s. 141

Współaut.: A[nna] Murlewska, ..., J[ózef] Kobos, P[iotr] Rieske, M[aciej] Gryczyński, W[ioletta] Pietruszewska

127. Ekspresja IDO w glejakach wielopostaciowych. W: XII Konferencja Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich poświęcona pamięci Profesora Mirosława Mossakowskiego Warszawa 20-22 maja 2002: streszczenia. Warszawa 2002 s. 60-61

Współaut.: P[iotr] Rieske, Piotr Gębski, Szymon Janczar, Anna Tretiakova, S[ylwester] Piaskowski, ..., P[aweł] P[iotr] Liberski

128. Expression of gene encoding P65 oncofetal protein in acute and chronic leukemias. *Neoplasma* 2002 Vol. 49 nr 5 s. 295-299, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: E[wa] Balcerczak, ..., J[erzy] Z. Błoński, T[adeusz] Robak, M[arek] Mirowski

Tож: *Hematol. J.* 2002 s. 193 - Abstracts for the 7th Meeting of the European Hematology Association Florence, Italy, 6-9 June 2002 : abstract book

Współaut.: E[wa] Balcerczak, M[arek] Mirowski, ..., J[erzy] Z[bigniew] Błoński, T[adeusz] Robak, R[yszard] Wierzbicki

129. Korelacja niestabilności mikrosatelitarnej DNA i ekspresji białek kodowanych przez geny mutatorowe w złośliwych glejakach człowieka. W: VI Konferencja Neurochemiczna „Molekularne podstawy patologii i terapii schorzeń neurologicznych" 22 listopada 2002, Warszawa. Warszawa 2002 s. 41

Współaut.: M[ałgorzata] Szybka, ..., P[aweł] P[iotr] Liberski, K[rzysztof] Zakrzewski, L[ech] Polis, R[adzisław] Kordek

130. Langerhans cell histiocytosis in a patient with systemic lupus erythematosus: a clonal disease responding to treatment with cladribine, and cyclophosphamide. *Leuk. Lymphoma* 2002 Vol. 43 nr 10 s. 2041-2046, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Radzisław Kordek, Ewa Robak, ..., Wojciech Biernat, Paweł Piotr Liberski, Jerzy Błoński

131. Lymphoplasmacytic lymphoma with monoclonal gammopathy-related pseudo-Gaucher

cell infiltration in bone marrow and spleen - diagnostic and therapeutic dilemmas. *Leuk. Lymphoma* 2002 Vol. 43 nr 12 s. 2343-2350, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Halina Urbańska-Ryś, Piotr Jerzmanowski, ..., Paweł Piotr Liberski, Radzisław Kordek

132. Mięsak włóknisto-histiocytarny i glejak wywodzące się ze wspólnej przednowotworowej komórki pnia. *Ann. Diagn. Paediatr. Pathol.* 2002 Vol. 6 nr 1/2 s. [1] - This issue includes the

133. Molecular diversity of γδ T cells in peripheral blood from patients with B-cell chronic lymphocytic leukaemia. *Neoplasma* 2002 Vol. 49 nr 2 s. 86-90, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., D[ominika] Kulczycka-Wojdala, J[erzy] Z. Błoński, T[adeusz] Robak

134. Molekularne mechanizmy powstawania raka wątrobowo-komórkowego. *Nowotwory* 2002 T. 52 supl. 3 s. 32-39, ryc., tab., bibliogr., Sum.

135. New recombinant thrombolytic and antithrombotic agents, toward fibrin in vitro and in vivo specificity. W: Reports from the 17th International Congress on Thrombosis Bologna (Italy), October 26-30, 2002 / eds.: Sergio Coccheri [i in.]. Bologna 2002 s. 153-159, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: J[anusz[Szemraj, E[wa] Chabielska, B[ogdan] Walkowiak, I[wona] Kawecka, G[rażyna] Janiszewska, A[dam] Prośniak, W[łodzimierz] Buczko, ...

136. Niestabilność mikrosatelitarna DNA i ekspresja białek naprawy DNA w guzach astrocytarnych mózgu u dzieci. W: XII Konferencja Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich poświęcona pamięci Profesora Mirosława Mossakowskiego Warszawa 20-22 maja 2002: streszczenia. Warszawa 2002 s. 69-70

Współaut.: M[ałgorzata] Szybka, ..., P[aweł] P[iotr] Liberski, R[adzisław] Kordek

137. Niestabilność mikrosatelitarna i immunohistochemiczna ekspresja białek systemu naprawy DNA w guzach astrocytarnych mózgu dorosłych i dzieci. W: III Sypozjum Neuroonkologii Dziecięcej Warszawa-Miedzieszyn, 23-25 października 2002. Warszawa 2002 s. 17

Współaut.: M[ałgorzata] Szybka, ..., Paweł Liberski, Lech Polis, Krzysztof Zakrzewski, Radzisław Kordek

138. Ocena zaburzeń molekularnych genów P53, MDM2 i BCL2 oraz zmiany ich ekspresji w ostrych białaczkach ALL i AML. W: XXXVIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Biochemicznego Wrocław, 18-22 września 2002 r.: streszczenia. Wrocław 2002 s. 376

Współaut.: Izabela Wójcik, Jerzy Błoński, Tadeusz Robak, ...

139. P53 i HER2 w raku piersi - biologia molekularna w klinice. *Biul. Onkol.* 2002 R. 2 z. 2 s. 31-42, bibliogr.

Współaut.: Radzisław Kordek, Robert Kubiak, …

140. Plasmablastic lymphoma in a patient with chronic lymphocytic leukemia heavily pretreated with cladribine: an unusual variant of Richter's syndrome. *Eur. J. Haematol.* 2002 Vol. 67 nr 1 s. 15-17, bibliogr.

Współaut.: T[adeusz] Robak, H[alina] Urbańska-Ryś, B[ogusława] Strzelecka, E[uzebiusz] Krykowski, … , J[erzy] Z. Błoński, R[adzisław] Kordek, K[rzysztof] Warzocha

141. Proceedings of the 2nd Symposium Progress in molecular diagnosis and treatment of genetic based pediatric malignancies

Współaut.: P[iotr] Rieske, M[agdalena] Zakrzewska, W[ojciech] Biernat, K[rystyna] Hułas-Bigoszewska, M[aria] Dębiec-Rychter, ..., P[aweł] P. Liberski

142. Rak rdzeniasty tarczycy w świetle badań molekularnych w oparciu o materiał własny. *Endokr. Pol.* 2002 T. 53 supl. nr 1 do z. 2 s. 625 - Materiały naukowe XVII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego Warszawa, 26-29 maja 2002

Współaut.: L[ech] Pomorski, ..., K[rzysztof] Kaczka, K[rzysztof] Kuzdak

143. Successful treatment of leukae-mia cutis with cladribine in a patient with B-cell chronic lymphocytic leukaemia. *Br. J. Dermatol.* 2002 Vol. 147 nr 4 s. 775-780, ryc., bibliogr

Współaut.: E[wa] Robak, T[adeusz] Robak, W[ojciech] Biernat, ..., E[uzebiusz] Krykowski

Tож: . *Hematol. J.* 2002 Vol. 3 suppl. 1 s. 416 -Abstracts for the 7th Meeting of the Europaean Hematology Association Florence, Italy, 6-9 June 2002

144. Wstępna ocena wpływu polimorfizmu promotora PRNP na ekspresję PrP. W: VI Konferencja Neurochemiczna „Molekularne podstawy patologii i terapii schorzeń neurologicznych" 22 listopada 2002, Warszawa. Warszawa 2002 s. 43

Współaut.: P[iotr] Rieske, K[rystyna] Bigoszewska, E[wa] Golańska, J[olanta] Bratosiewicz-Wąsik, S[ylwester] Piaskowski, ..., P[aweł] Liberski

145. Występowanie markerów wirusów pierwotnie hepatotropowych B(HBV), C(HCV) i wirusa TT(TTV) w grupie pacjentów hemodializowanych. W: Postępy w medycynie zakażeń Warszawa, 11-12 październik 2002. Warszawa 2002 s. 40-41, tab.

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, ..., W[itold] Chrzanowski, L[ech] Kubala, A[dam] Szuflet, J[olanta] Białkowska

146. Zmiany aktywności transkrypcyjnej genów P53 i BAX w prawidłowych limfocytach krwi obwodowej człowieka indukowanej przez kompleks PT(ii) 3-aminoflawonu w porównaniu z cis-DDP. W: XXXVIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Biochemicznego Wrocław, 18-22 września 2002 r.: streszczenia. Wrocław 2002 s. 166

Współaut.: Beata Kośmider, Izabela Wójcik, Regina Osiecka, ..., Elżbieta Zyner, Justyn Ochocki, Ewa Ciesielska

2003

147. A unique occurrence of a cerebral atypical teratoid/rhabdoid tumor in an infant and a spinal canal primitive neuroectodermal tumor in her father. *J. Neuro-Oncol.* 2003 Vol. 61 nr 2 s. 219-225, ryc., bibliogr.,

Współaut.: Ewa Iżycka-Świeszewska, Maria Dębiec-Rychter, Bartosz Wasag, Agnieszka Woźniak, Dariusz Gąsecki, Katarzyna Plata-Nazar, ..., Jerzy Lasota, Janusz Limon

148. Aktywność biologiczna rekombinowanych białek pochodnych stafylokinazy - potencjalnych leków o właściwościach trombolityczno-przeciwzakrzepowych. W: II Krajowy Kongres Biotechnologii Łódź, 23-27 czerwca 2003 r.: materiały konferencyjne. Łódź 2003 s. 36

Współaut.: Janusz Szemraj, Ewa Chabielska, Bogdan Walkowiak, Elżbieta Rozpończyk, Grażyna Janiszewska, Iwona Kawecka, Włodzimierz Buczko, ...

149. Badania molekularne w rozpoznawaniu i różnicowaniu chorób zakaźnych. *Prz. Epid.* 2003 T. 57 nr 2 s. 381-389, bibliogr., Sum.

Też: W: XVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych Białystok, 5-7 czerwca 2003 : plakaty. Białystok 2003 s. 190-191

150. Biological and pharmacokinetic activity of new recombinant thrombolytic and anthithrombotic agent RGD SAK-F2-HIR. *J. Thromb. Haemost.* 2003 Vol. 1 suppl.1 poz. P2081 - XIX International Congress Birmingham, UK July 12-18, 2003: abstracts

Współaut.: J[anusz] Szemraj, E[wa] Chabielska, E[lżbieta] Rozpończyk, B[ogdan] Walkowiak, I[wona] Kawecka, G[rażyna] Janiszewska, W[łodzimierz] Buczko, ...

151. Cancer antigen 125 in patients with liver cirrhosis. EW: Falk Symposium Nr 137 Liver diseases: advances in treatment and prevention XII Falk Liver Week 2003 in honour of Hans Popper's 100th birthday: abstracts: poster abstracts. Part 2. Freiburg 2003 poz. 158

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, E[lżbieta] Jabłonowska, ..., R[obert] Koktysz, J[anusz] Jakubiński, J[olanta] Białkowska

152. Chronic myelomonocytic leukemia coexisting with B-cell chronic lymphocytic leukemia. *Leuk. Lymphoma* 2003 Vol. 44 nr 11 s. 2001-2008, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Halina Urbańska-Ryś, Piotr Smolewski, Ewa Wawrzyniak, Anna Korycka, Radzisław Kordek, ...

153. Coexistence of chronic lymphocytic leukemia and essential thrombocythemia. *Leuk. Lymphoma* 2003 Vol. 44 nr 8 s. 1425-1431, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Halina Urbańska-Ryś, Joanna Góra-Tybor, Ewa Wawrzyniak, Anna Korycka, ..., Radzisław Kordek, Aaron Polliack

154. Disseminated superficial actinic porokeratosis in a patient with B-cell chronic lymphocytic leukaemia treated with cladribine and cyclophosphamide. *Case Rep. Clin. Pract. Rev*. 2003 Vol. 4 nr 3 s. 163-168, ryc., bibliogr.

Współaut.: Ewa Robak, ..., Tadeusz Robak

155. Hodgkin's type of Richter's syndrome in familial chronic lymphocytic leukemia treated with cladribine and cyclophosphamide. *Leuk. Lymphoma* 2003 Vol. 44 nr 5 s. 859-866, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Anna Szmigielska-Kapłon, Piotr Smolewski, Ewa Wawrzyniak, Anna Korycka, ..., Radzisław Kordek

156. Microsatellite instability and expression of DNA mismatch repair genes in malignant astrocytic tumors from adult and pediatric patients. *Clin. Neuropathol.* 2003 Vol. 22 nr 4 s. 180-186, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: M[ałgorzata] Szybka, ..., K[rzysztof] Zakrzewski, L[ech] Polis, P[aweł] Liberski, R[adzisław] Kordek

157. Niestabilność mikrosatelitarna przejawem prowadzących do transformacji nowotworowej zaburzeń genów mutatorowych. *Acta Clin.*

Morphol. 2003 T. 6 nr 1 s. 26-33, ryc., bibliogr., Sum.

Współaut.: M[ałgorzata] Szybka, ..., Radzisław Kordek

158. P65 and c-erbB2 genes expression in breast tumors: comparison with some histological typing, grading and clinical staging. *J. Exp. Clin. Cancer Res*. 2003 Vol. 22 nr 2 s. 421-427, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: E[wa] Balcerczak, M[arek] Mirowski, D[orota] Jesionek-Kupnicka, ..., R[obert] Kubiak, R[yszard] Wierzbicki

159. Przerzuty raka brodawkowatego tarczycy do regionalnych węzłów chłonnych w ocenie histopatologicznej, immunohistochemicznej i molekularnej - doniesienie wstępne. W: 61 Zjazd Towarzystwa Chirurgów Polskich Chirurgia endokrynologiczna Gdańsk 17-20.09.2003. Gdańsk 2003 s. 78

Współaut.: Krzysztof Kaczka, ..., Sylwester Piaskowski, Piotr Rieske, Maria Matejkowska-Sobaniec, Aleksandra Gosek, Lech Pomorski

160. The activity of thymidine phosphorylase as a new ovarian cancer marker. *Acta Bioch. Pol.* 2003 Vol. 50 supl. 1 s. 187 - 39th Meeting of the Polish Biochemical Society Gdańsk 16-20 September 2003 : abstracts

Współaut.: Elżbieta Miszczak-Zaborska, Katarzyna Wójcik-Krowiranda, Robert Kubiak, Andrzej Bieńkiewicz, ...

161. The amplification of MDM2 gene may be correlated to the mutation of the p53 gene in hepatocarcinogenesis. W: Falk Symposim Nr 137 Liver diseases: advances in treatment and prevention XII Falk Liver Week 2003 in honour of Hans Popper's 100th birthday : abstracts : poster abstracts. Part 2. Freiburg 2003 poz. 178

Współaut.: ..., J[olanta] Białkowska, M[aciej] Jabłkowski

162. Występowanie wirusa TT (TTV) i markerów wirusów pierwotnie hepatotropowych B (HBV), C (HCV) w grupie pacjentów hemodializowanych. W: XVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych Białystok, 5-7 czerwca 2003 : plakaty. Białystok 2003 s. 40, tab.

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, ..., W[itold] Chrzanowski, L[ech] Kubala, A[dam] Szuflet, J[olanta] Białkowska

163. γßT cell subset in peripheral blood from patients with chronic hepatitis C during IFN-α and ribavirin therapy. W: Falk Symposim Nr 137 Liver diseases: advances in treatment and prevention XII Falk Liver Week 2003 in honour of Hans Popper's 100th birthday : abstracts : poster abstracts. Part 2. Freiburg 2003 poz. 47

Współaut.: ..., J[olanta] Białkowska, M[aria] Najder, D[ominika] Kulczycka-Wojdala, M[aciej] Jabłkowski

164. Zaburzenia mineralizacji kości u kobiet w okresie okołomenopauzalnym z przewlekłymi chorobami wątroby. W: XVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych Białystok, 5-7 czerwca 2003 : plakaty. Białystok 2003 s. 15-16

Współaut.: J[olanta[Białkowska-Warzecha, E[lżbieta] Skowrońska-Jóźwiak, ..., J[an] Kuydowicz, M[aciej] Jabłkowski

2004

165. Antygen rakowy CA-125 markerem wodobrzusza w marskości wątroby. *Pol. Merk. Lek*. 2004 T. 17 supl. 1 s. 149-152, tab., wykr., bibliografia., Sum.

Współaut.: Maciej jabłkowski, Jolanta Białkowska, Robert Koktysz, ..., Wanda Stankiewicz, Daniela Dworniak

166. Comparative thrombolytic properties of recombinant variants of staphylokinase in arterial thrombosis model in rats. Fundament. *Clin. Pharmacol.* 2004 Vol. 18 suppl. 1 s. 106 - Abstracts of the 4th Congress of the Federation of the European Pharmacological Societies (EPHAR) 14-17 July 2004, Porto, Portugal

Współaut.: E[wa] Chabielska, A[drian] Stankiewicz, J[anusz] Szemraj, ..., A[ndrzej] Mogielnicki, S[tanisław] Szajda, W[łodzimierz] Buczko

167. Efekt blokowania izoform plazmatycznej pompy wapniowej - przejściowa i stabilna transfekcja komórek PC12. W: Modyfikowane kwasy nukleinowe II Konferencja Naukowa poświęcona pamięci profesora Bronisława Filipowicza Łódź, 5-6 listopada 2004 : program i streszczenia. Łódź 2004 s. 36

Współaut.: Iwona Kawecka, Janusz Szemraj, ..., Ludmiła Żylińska

168. Multiple myeloma in a patient with systemic lupus erythematosus, myasthenia Gravis and non-familial diffuse palmoplantar keratoderma. *Leuk. Lymphoma* 2004 Vol. 45 nr 9 s. 1913-1918, ryc., bibliogr.

Współaut.: Halina Urbańska-Ryś, Ewa Robak, Radzisław Kordek, ..., Piotr Rieske, Anna Woźniacka, Piotr Smolewski, Tadeusz Robak

169. Red.: Podstawy biochemii z ćwiczeniami : materiały dla studentów Uniwersytetu Medycznego / pod red. .... - Łódź: UM, 2004 (Łódź: DzWiP UM). - 141 s.: ryc., tab., wykr.; 25 cm ISBN 83-88940-87-2

170. The activity of thymidine phosphorylase as a new ovarian tumor marker. *Gynecol. Oncol.* 2004 Vol. 94 nr 1 s. 86-92, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Elżbieta Miszczak-Zaborska, Katarzyna Wójcik-Krowiranda, Robert Kubiak, Andrzej Bieńkiewicz, ...

171. The effect of antisense oligonucleotide treatment of plasma membrane CA2+ - ATPase PCI12 cells. *Cell. Mol. Biol. Lett*. 2004 Vol. 9 nr 3 s. 451-464, ryc., tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Janusz Szemraj, Iwona Kawecka, ..., Ludmiła Żylińska

172. Very late relapse of anaplastic large cell lymphoma with significant eosinophilia. *Case Rep. Clin. Pract. Rev.* 2004 Vol. 5 nr 5 s. 418-424, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Radzisław Kordek, ..., Andrzej Bednarek, Halina Urbańska-Ryś

2005

173. A comparative study of P53/MDM2 genes alterations and P53/MDM2 proteins immunoreactivity in liver cirrhosis and hepatocellurar carcinoma. *J. Exp. Clin. Cancer Res*. 2005 Vol. 24 nr 1 s. 117-125, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: M[aciej] Jabłkowski, A[rtur] Bocian, J[olanta] Białkowska, ...

174. A new recombinant thrombolytic and antithrombotic agent with higher fibryn affinity - a staphylokinase wariant. I. In vitro study. *J. Thromb. Haemost.* 2005 Vol. 3 nr 10 s. 2156-2165, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: J[anusz] Szemraj, B[ogdan] Walkowiak, I[wona] Kawecka, G[ražyna] Janiszewska, W[łodzimierz] Buczko, ..., E[wa] Chabielska

175. Abnormalities of the P53, MDM2, BCL2 and BAX genes in acute leukemias. *Neoplasma* 2005 Vol. 52 nr 4 s. 318-324, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: I[zabela] Wójcik, M[ałgorzata] Szybka, E[wa] Golańska, P[iotr] Rieske, J[erzy] Z[dzisław] Błoński, T[adeusz] Robak, ...

176. Atypical molecular background of glioblastoma nad meningioma developed in a patient with Li-Fraumeni syndrome. *J. Neuro-Oncol*. 2005 Vol. 71 nr 1 s. 27-30, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: Piotr Rieske, Magdalena Zakrzewska, Wojciech Biernat, ..., Arthur Zimmermann, Paweł Piotr Liberski

177. Enhanced P53 and BAX gene expression and apoptosis in A549 cells by cis-Pt(II) complexes of 3-aminoflavone in comparison with cis-DDP. *Investigat. New Drugs* 2005 Vol. 23 nr 4 s. 287-297, ryc., tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Beata Kośmider, Izabela Wójcik, Regina Osiecka, ..., Elżbieta Zyner, Justyn Ochocki

178. Exposure to polychlorinated naphthalenes affects GABA-metabolizing enzymes in rat brain. Environ. *Toxicol. Pharmacol.* 2005 Vol. 20 nr 5 s. 450-455, wykr., bibliogr.

Współaut.: Hanna Vinitskaya, Agnieszka Lachowicz-Ochędalska, Anna Kilanowicz, ..., Ludmiła Żylińska

179. Expression of angiogenic genes like VEGF, βFGF and PD-ECGF in human endometrial cancers. *Acta Bioch. Pol.* 2005 Vol. 52 suppl. 1 s. 144 - 40th Meeting of Polish Biochemical Society Lublin 19-23 September 2005 : abstracts

Współaut.: Janusz Szemraj, Elżbieta Miszczak-Zaborska, Robert Kubiak, ...

Też: *Fol. Histochem. Cytobiol*. 2005 Vol. 43 suppl. 1 s. 73 - IX Conference on Cell Biology September 15-17, 2005 Łódź, Poland

180. Fulminant Epstein-Barr virus associated lymphoproliferative disorder (EBV-LPD) with concurrent cytomegalovirus infection following matched unrelated bone marrow transplantation. *Case Rep. Clin. Pract. Rev.* 2005 Vol. 6 nr 3 s. 196-199, ryc., bibliogr.

Współaut.: Ewa Lech-Marańda, Agnieszka Wierzbowska, Agata Wrzesień-Kuś, Halina Urbańska-Ryś, Jerzy Hołowiecki, Beata Hołowiecka, Sebastian Giebel, ..., Andrzej Bednarek, Radzisław Kordek, Tadeusz Robak

181. Functional properties of a staphylokinase derivative with combined thrombolytic and antipatelet action. *Arch. Pharmacol.* 2005 s. 385 - Abstracts of the 46th Spring Meeting 15-17 March 2005, Mainz, Germany

Współaut.: J[anusz] Szemraj, E[wa] Chabielska, E[wa] Rozmysłowicz-Szermińska, A[drian] Stankiewicz, W[łodzimierz] Buczko, ...

182. Increased expression of geranylgeranyl pyrophosphate synthase is associated with hepatitis

C virus RNA persistence in peripheral blood mononuclear cells. W: Falk Symposium Nr 150 Disease progression and disease prevention in hepatology and gastroenterology October 3-4, 2005 Berlin (Germany): abstracts poster anstracts. Berlin 2005 poz. 98

Współaut.: M[ałgorzata] Sidorkiewicz, E[wa] Majda-Stanisławska, A[nna] Piekarska, ...

183. Rat exposure to polychlorinated naphthalenes affects GABA-metabolizing enzymes in brain. *Ukr. Biokhim. Zh.* 2005 T. 77 nr 2 s. 147 - 5th Parnas Conference Kyiv – 2005

Współaut.: H[anna] Vinitskaya, A[gnieszka] Lachowicz-Ochędalska, A[nna] Kilanowicz, ..., L[udmiła] Żylińska

184. Richter syndrome first manifesting as cutaneous B-cell lymphoma clonally distinct from primary B-cell chronic lymphocytic leukaemia. *Br. J. Dermatol.* 2005 Vol. 153 nr 4 s. 833-837, ryc., bibliogr.

Współaut.: E[wa] Robak, J[oanna] Góra-Tybor, R[adzisław] Kordek, E[wa] Wawrzyniak, ..., A[ndrzej] Bednarek, M[aria] Constantinou, B[ogdan] Kałużewski, T[adeusz] Robak

185. The activity of thymidine phosphorylase in endometrial cancer. *Fol. Histochem. Cytobiol.* 2005 Vol. 43 suppl. 1 s. 64 - Abstracts of the IX Conference on Cell Biology September 15-17, 2005 Łódź, Poland

Współaut.: E[lżbieta] Miszczak-Zaborska, A[ndrzej] Bieńkiewicz, R[obert] Kubiak, ...

186. The activity of thymidine phosphorylase obtained from human endometrial cancers and studied in the presence of pyramidine derivatives. *Acta Bioch. Pol.* 2005 Vol. 52 suppl. 1 s. 136 - 40-th Meeting of Polish Biochemical Society Lublin 19-23 September 2005 : abstracts

Współaut.: Elżbieta Miszczak-Zaborska, Marcin Dramiński, Barbara Jóźwiak, Monika Urbańska, Andrzej Bieńkiewicz, ...

187. The expression of serca isoforms in PMCA2 and PMCA3 - depleted PC12 cells. Ukr. Biokhim. Zh. 2005 T. 77 nr 2 s. 122 - 5th Parnas Conference Kyiv – 2005

Współaut.: A[nna] Kozaczuk, I[wona] Kawecka, J[anusz] Szemraj, ..., L[udmiła] Żylińska

188. The relationship between plasma membrane Ca2+-ATPase izoforms composition and non-genomic regulation of calcium transport by neuroactive steroids in PC12 cells. FEBS J. 2005 Vol. 272 suppl. 1 s. 194 - 30th FEBS Congress and 9th IUBMB Conference The protein world Budapest, Hungary 2-7 July 2005: abstracts

Współaut.: I[wona] Kawecka, J[anusz] Szemraj, ..., L[udmiła] Żylińska

189. The suppresion of neuron-specific PMCA isoforms alters the Ca2+ transport in PC12 cells. Ukr. Biokhim. Zh. 2005 T. 77 nr 2 s. 58 -5th Parnas Conference Kyiv - 2005

Współaut.: I[wona] Kawecka, J[anusz] Szemraj, ..., L[udmiła] Żylińska

190. Thrombolytic properties of recombinant protein SAK-RGD-K2 with thrombolytic potential. In vitro and in vivo study. *Ukr. Biokhim. Zh.* 2005 T. 77 nr 2 s. 243 - 5th Parnas Conference Kyiv – 2005

Współaut.: J[anusz] Szemraj, E[wa] Chabielska, E[wa] Rozmysłowicz-Szermińska, A[drian] Stankiewicz, W[łodzimierz] Buczko, ...

191. Wpływ tlenku azotu na regulację ekspresji inhibitora aktywatorów plazminogenu typu 1 oraz tkankowego aktywatora plazminogenu. *Post. Biochem.* 2005 T. 51 nr 4 s. 407-413, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: Katarzyna Oszajca, Janusz Szemraj, ...

192. Znaczenie białka MDM2 w cyklu komórkowym. *Post. Biochem.* 2005 T. 51 nr 1 s. 44-50, ryc., bibliogr.

Współaut.: Janusz Szemraj, Elżbieta Rozpończyk, ..., Janusz Greger, Katarzyna Oszajca

2006

193. A new thrombolytic, antiplatelet agent with higher fibrin affinity - a staphylokinade varint. W: Lodz Platelet Conference jointly with 11th Erfurt Conference on Platelets June 25th - 28th, 2006, Lodz, Poland. Lodz 2006 s. 50

Współaut.: K[atarzyna] Oszajca, B[ogdan] Walkowiak, E[wa] Chabielska, ..., J[anusz] Szemraj

194. Decreased level of serum LDL cholesterol is associated with hepatitis C virus persistence in peripheral blood mononuclear cell, after IFN therapy. *Acta Bioch. Pol.* 2006 Vol. 53 suppl. 1 s. 70-71 - 41st Meeting of the Polish Biochemical Society Białystok 12015 September 2006

Współaut.: M[ałgorzata] Sidorkiewicz, B[arbara] Jóźwiak, N[atalia] Kościuk, E[wa] Majewska, B[arbara] Durys, E[wa] Majda-Stanisławska, A[nna] Piekarska, ...

195. Evaluation of P53 and BAX gene expression and induction of apoptosis and necrosis

by the cis-Pt(II) complex of 3-aminoflavone in comparison with cis-diamminedichloroplatinum(II) (cis-DDP) in human lymphocytes. *Mutation Res.* 2006 Vol. 604 nr 1 s. 28-35, ryc., tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Beata Kośmider, Izabela Zawlik, Paweł P[iotr] Liberski, Regina Osiecka, Elżbieta Zyner, Justyn Ochocki, …

196. High activity of rituximab combined with cladribine and cyclophosphamide in a patient with pulmonary lymphomatoid granulomatosis and bone marrow involvement. *Leuk. Lymphoma* 2006 Vol. 47 nr 8 s. 1667-1669, ryc., bibliogr.

Współaut.: Tadeusz Robak, Radzisław Kordek, Halina Urbańska-Ryś, Paweł Robak, ..., Andrzej Bednarek, Cezary Chudobiński, Krzysztof Chojnowski

197. Influence oxidatives stress on reactive forms of oxygen in human endothelial cells. W: Embo Workshop „Redox signalling in human disease and ageing" Universita Cattolica Del Sacro Cuore-Rome, Roma, Italy April 20-23 2006. Roma 2006 s. [1]

Współaut.: I[wona] Kawecka, K[atarzyna] Oszajca, G[eorge] Brown, ..., J[anusz] Szemraj

198. Ocena gęstości mineralnej kosci u kobiet z przewlekłymi chorobami wątroby w okresie okołomenopauzalnym. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2006 T. 116 nr 4 s. 924-929, tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut..: Maciej Jabłkowski, Jolanta Białkowska, ..., Arkadiusz Zygmunt, Ilona Kurnatowska, Michał Nowicki, Andrzej Lewiński

199. Prevalence of hepatitis B, C virus markers and TT Virus (TTV) in hemodialysis (HD) patients. *Int. J. Infect. Dis.* 2006 Vol. 10 suppl. 1 s. 278, tab. - 12 International Congress on Infectious Diseases Lisbon, Portugal June 15-18, 2006

Współaut..: M[aciej] Jabłkowski, J[olanta] Fijałkowska, ..., J[olanta] Białkowska, I[lona] Kurnatowska, M[ichał] Nowicki, D[aniela] Dworniak

200. Przekł.: Receptory na powierzchni komórki i rozpoznawaniu antygenu. W: Biologia molekularna człowieka: molekularne podłoże zjawisk w stanie zdrowia i w przebiegu choroby / aut.: Richard J. Epstein; red. nauk. wyd. pol. Andrzej Lewiński, Paweł P. Liberski. Lublin 2005 s. 201-218, ryc., bibliogr.

Rozdz. 8

201. The effect of oxidative stress on NADPH oxidase function in human endothelial cells. *Acta Bioch. Pol.* 2006 Vol. 53 suppl. 1 s. 127 - 41st Meeting of the Polish Biochemical Society Białystok 12-15 September 2006

Współaut.: I[wona] Kawecka, K[atarzyna] Oszajca, G[eorge] Brown, ..., J[anusz] Szemraj

202. The effects of oxidative stress on the expression of PAI-1, t-PA and uPA in vascular endothelial cells. W: Embo Workshop „Redox signalling in human disease and ageing" Universita Cattolica Del Sacro Cuore-Rome, Roma, Italy April 20-23 2006. Roma 2006 s. [1]

Współaut.: K[atarzyna] Oszajca, I[wona] Kawecka, G[eorge] Brown, ..., J[anusz] Szemraj

203. Trombolityczny efekt rekombinowanych pochodnych stafylokinazy w zwierzęcym modelu zakrzepicy. *Kard. Pol.* 2006 T. 64 nr 8 supl. 5 poz. M 288 - X Jubileuszowy Międzynarodowy Kongres Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego Gdynia-Sopot-Gdańsk 21-23 września 2006

Współaut.: Adrian Stankiewicz, Janusz Szemraj, Wioletta Rozmysłowicz-Szermińska, Andrzej Mogielnicki, Włodzimierz Buczko, ..., Ewa Chabielska

204. Zmiana poziomu ekspresji syntazy pirofosforanu geranylgeranylu towarzyszy utrzymywaniu się HCV RNA w jednojądrzastych komórkach krwi. *Prz. Epid.* 2006 T. 60 supl. 2 s. 21 - XVII Ogólnopolski Zjazd Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych Warszawa, 14-16 października 2006

Współaut.: M[ałgorzata] Sidorkiewicz, B[arbara] Jóźwiak, E[wa] Majda-Stanisławska, A[nna] Piekarska, ...

2007

205. A new recombinant thrombolytic and antithrombotic agent with higher fibrin affinity - a staphylokinase variant. *Thromb. Haemost.* 2007 Vol. 98 nr 6 s. 1037-1045, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Janusz Szemraj, Adrian Stankiewicz, Wioletta Rozmysłowicz-Szermińska, Andrzej Mogielnicki, Anna Gromotowicz, Włodzimierz Buczko, Katarzyna Oszajca, ..., Ewa Chabielska

206. Interaction of recombinant protein - a new thrombolytic, antiplatelet agent SAK-RGD-K2-Hir with fibrin. Curr. Top. Biophys. 2007 Vol. 30 suppl. B s. B-69 - Abstracts of the XIII Conference of Polish Biophysics Society Łódź, Sept. 24-26, 2007

Współaut.: K[atarzyna] Oszajca, M[agdalena] Bieniasz, B[ogdan] Walkowiak, E[wa] Chabielska, ..., J[anusz] Szemraj

207. Persistence of HCV RNA in peripheral blood mononuclear cell is associated with decreased level of serum LDL cholesterol. W: Falk Symposium Nr 160 Pathogenesis and clinical practice in gastroenterology June 15-16, 2007 Portoroz: abstracts. Portoroz 2007 s. 88

Współaut.: M[ałgorzata] Sidorkiewicz, B[arbara] Jóźwiak, N[atalia] Kościuk, E[wa] Majewska, B[arbara] Durys, E[wa] Majda-Stanisławska, A[nna] Piekarska, ...

208. Primary cutaneous marginal zone B-cell lymphoma in a patient with chronic lymphocytic leukaemia. *Br. J. Dermatol.* 2007 Vol. 157 nr 3 s. 591-595, ryc. kolor., wykr., bibliogr.

Współaut.: E[wa] Robak, D[orota] Jesionek-Kupnicka, T[adeusz] Robak, A[dam] Hołub, E[wa] Wawrzyniak, ..., A[ndrzej] Bednarek, M[aria] Constantinou, H[alina] Urbańska-Ryś

209. Rola tratw lipidowych w cyklu życiowym wirusa zapalenia watroby typu C. *Post. Biochem.* 2007 T. 53 nr 4 s. 334-343, ryc., bibliogr., Sum.

Współaut.: Martyna Grek, ..., Małgorzata Sidorkiewicz

210. The activity of thymidine phosphorylase in human endometrial cancer. W: ESGO 15th International Meeting of the European Society of Gynaecological Oncology Berlin, Germany October 28 - November 1, 2007. Berlin 2007 s. [1]

Współaut.: E[lżbieta] Miszczak-Zaborska, R[obert] Kubiak, A[ndrzej] Bieńkiewicz, …

211. The effect of oxidative stress on the expression of PAI-1, t-PA and u-PAR in vascular endothelial cells. Curr. Top. Biophys. 2007 Vol. 30 suppl. B s. B-70 - Abstracts of the XIII Conference of Polish Biohysics Society Łódź, Sept. 24-26, 2007

Współaut.: K[atarzyna] Oszajca, M[agda] Bieniasz, ..., J[anusz] Szemraj

Toż: W: 42nd Meeting of the Polish Biochemical Society Szczecin, Poland September 18th - 21st, 2007 : abstracts. Szczecin 2007 s. 173

Współaut.: Katarzyna Oszajca, Iwona Kowalska, Magda Bieniasz, George Brown, Tadeusz Pietras, ..., Janusz Z. Szemraj

212. Udział tlenku azotu w regulacji ekspresji genów. *Post. Biochem.* 2007 T. 53 nr 3 s. 254-262, ryc., tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: Katarzyna Oszajca, Janusz Szemraj, ...

213. Various dietary fats differentially change the gene expression of neuropeptides involved in body weight regulation in rats. *J. Neuroendocrinol.* 2007 Vol. 19 nr 5 s. 364-373, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: B[arbara] Dziedzic, J[anusz] Szemraj, ..., A[nna] Walczewska

214. Wirus zapalenia wątroby typu B. [Cz. 1-2]. *Fol. Med. Lodz.* 2007 Vol. 34 z. 1 s. 5-28, ryc., tab., wykr., bibligr., Sum. ; s. 29-81, ryc., tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Maciej Jabłkowski, ..., Jolanta Białkowska

215. Wirusowe zapalenie wątroby typu B. *Fol. Med. Lodz.* 2007 Vol. 34 z. 1 s. 29-81, ryc., tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Maciej Jabłkowski, ..., Jolanta Białkowska

2008

216. A new recombinant thrombolytic and antithrombotic agent with higher fibrin affinity - a staphylokinase variant. I. in vitro study. FEBS J. 2008 vol. 275 suppl. 1 s. 432 - 33rd FEBS Congress and 11th IUBMB Conference Biochemistry of cell regulation Athens, Greece 28 June - 3 July, 2008

Współaut.: Leszek M[arek] Kowalski, G[eorge] Brown, M[agdalena] Bieniasz, K[atarzyna] Oszajca, ..., E[wa] Chabielska, J[anusz] Szemraj

217. BIC (pri-miR-155) expression in peripheral blood mononuclear cells is associted with HCV infection. *Acta Bioch. Pol*. 2008 Vol. 55 suppl. 3 s. 198 - Abstracts of the Congress of Biochemistry and Cell Biology the 43rd Meeting of the Polish Biochemical Society and the 10th Conference of the Polish Cell Biology Society Olsztyn, Poland September 7th - 11th, 2008

Współaut.: Małgorzata Sidorkiewicz, Martyna Grek, Barbara Jóźwiak, Ewa Majda-Stanisławska, Anna Piekarska, Natalia Kościuk, Ewa Majewska, ...

218. Cloning and expression of a new recombinant thrombolytic and anthithrombotic agent - a staphylokinase variant. *Acta Bioch. Pol*. 2008 Vol. 55 nr 4 s. 41-53, ryc., tab., wykr., bibliogr

Współaut.: Leszek M[arek] Kowalski, George Brown, Magdalena Bieniasz, Katarzyna Oszajca, Ewa Chabielska, Tadeusz Pietras, Zofia Szemraj, ..., Janusz Szemraj

Toż: Tamże suppl. 3 s. 105 - Abstracts of the Congress of Biochemistry and Cell Biology the 43rd Meeting of the Polish Biochemical Society and the 10th Conference of the Polish Cell Biology Society Olsztyn, Poland September 7th - 11th, 2008

219. Effect of oxidative stress on the expression of t-PA, u-PA, U-PAR, and PAI-1 in endothelia

cells. Biochem. *Cell Biol.* 2008 Vol. 86 nr 6 s. 477-486, ryc., wykr., bibliogr.

Współaut.: Katarzyna Oszajca, Magdalena Bieniasz, George Brown, Maria Świątkowska, ..., Janusz Szemraj

220. Ekspresja genów kodujących białka morfogenetyczne kości, metaloproteinazy i inhibitory metaloproteinaz w nowotworach płuc i ich znaczenie rokownicze. *Post. Biochem.* 2008 T. 54 nr 1 s. 82-90, ryc., tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: Magdalena Bieniasz, ..., Janusz Szemraj

221. The cytosol activity of thymidine phosphorylase in endometrial cancer. *J. Exp. Clin. Cancer Res.* 2008 Vol. 27 nr 1 s. [1-10], bibliogr.

Współaut.: Elżbieta Miszczak-Zaborska, Robert Kubiak, Andrzej Bieńkiewicz, ...

222. The effects of oxidative stress on the expression of PAI-1, tPA, uPA and uPAR in vascular endothelial cells. *FEBS J.* 2008 vol. 275 suppl. 1 s. 320 - 33rd FEBS Congress and 11th IUBMB Conference Biochemistry of cell regulation Athens, Greece 28 June - 3 July, 2008

Współaut.: K[atarzyna] Oszajca, M[agdalena] Bieniasz, G[eorge] Brown, T[adeusz] P[ietras], M[arek] Kowalski, ..., J[anusz] Szemraj

223. The influence of hydrogen peroxide on the expression level of selected fibrinolytic factors in endothelial cells. Acta Bioch. Pol. 2008 Vol. 55 suppl. 3 s. 258 - Abstracts of the Congress of Biochemistry and Cell Biology the 43rd Meeting of the Polish Biochemical Society and the 10th Conference of the Polish Cell Biology Society Olsztyn, Poland September 7th - 11th, 2008

Współaut.: Katarzyna Oszajca, Magdalena Bieniasz, George Brown, ..., Janusz Szemraj

2009

224. Cloning and expression of a new recombinant thrombolytic and anthithrombotic agent - a staphylokinase variant. *Acta Bioch. Pol.* 2009 Vol. 56 nr 1 s. 41-53, ryc., tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Michał Kowalski, George Brown, Magdalena Bieniasz, Katarzyna Oszajca, Ewa Chabielska, Tadeusz Pietras, Zofia Szemraj, Eusebio Makandjou-Ola, ..., Janusz Szemraj

225. Ekspresja sekwencji mikroRNA-155 oraz pri-miR-155/BIC w jednojądrzastych komórkach krwi obwodowej u pacjentów zakażonych wirusem zapalenia wątroby typu C. *Przew. Lek.* 2009 nr 4 s. 76-77 - XVIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych Wrocław, 24-26 września 2009 r.: książka streszczeń

Współaut.: Martyna Grek, Małgorzata Sidorkiewicz, Barbara Jóźwiak, Ewa Majda-Stanisławska, Anna Piekarska, Jan Kuydowicz, Piotr Wróblewski, Marek Paradowski, ...

226. Expression of antioxidative enzymes in Age-related macular degeneration (AMD). *Acta Bioch. Pol.* 2009 Vol. 56 suppl. 3 s. 118 - XLIV Annual Meeting of the Polish Biochemical Society Łódź, September 16th -19th, 2009: abstracts

Współaut.: M[ichał] Kowalski, K[atarzyna] Oszajca, P[iotr] Jaworski, A[nna] Bielecka-Kowalska, G[rażyna] Janiszewska, ..., J[anusz] Szemraj

227. Expression of microRNA 122 precursor/ Hcr is common to peripheral blood mononuclear cells. *Acta Bioch. Pol.* 2009 Vol. 56 suppl. 3 s. 142 - XLIV Annual Meeting of the Polish Biochemical Society Łódź, September 16th - 19th, 2009: abstracts

Współaut.: Małgorzata Sidorkiewicz, Martyna Grek, Barbara Jóźwiak, Ewa Majda-Stanisławska, Anna Piekarska, ...

228. Fosforylaza tymidynowa jako płutkopochodny czynnik wzrostowy komórek śródbłonka raka endometrium. *Gin. Pol.* 2009 T. 80 nr 8 s. 596-601, ryc., tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Robert Kubiak, Elżbieta Elżbieta Miszczak-Zaborska , Monika Smolarek, Katarzyna Wójcik-Krowiranda, ...

229. Manganese superoxide dismutase gene (MnSOD) polymorphism in patients with age-related macular degeneration (AMD). *Acta. Bioch. Pol.* 2009 Vol. 56 suppl. 3 s. 190 - XLIV Annual Meeting of the Polish Biochemical Society Łódź, September 16th -19th, 2009: abstracts

Współaut.: M[ichał] Kowalski, K[atarzyna] Oszajca, P[iotr] Jaworski, A[nna] Bielecka-Kowalska, G[rażyna] Janiszewska, E[usebio] Makandjou-Ola, ..., J[anusz] Szemraj

230. Mevalonate pathway modulation is associated with hepatitis C virus RNA presence in peripheral blood mononuclear cells. *Virus Res.* 2009 Vol. 145 nr 1 s. 141-144, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Małgorzata Sidorkiewicz, Barbara Jóźwiak, Barbara Durys, Ewa Majda-Stanisławska, Anna Piekarska, Natalia Kościuk, Jadwiga Ciechowicz, Ewa Majewska, ...

231. MiR-155 expression in peripheral blood

mononuclear cells is associated with hepatitis C virus replication. *Acta. Bioch. Pol.* 2009 Vol. 56 supppl. 3 s. 26 - XLIV Annual Meeting of the Polish Biochemical Society Łódź, September 16th - 19th, 2009: abstracts

Współaut.: Martyna Grek, Małgorzata Sidorkiewicz, Anna Piekarska, Jan Kuydowicz, Piotr Wróblewski, Marek Paradowski, ...

232. The positive correlation between gene expression of the two angiogenic factors: VEGF and BMP-2 and the impact of the +936C/T VEGF gene polymorphism on mRNA and serum VEGF levels in lung cancer patients. *Acta Bioch. Pol.* 2009 Vol. 56 suppl. 3 s. 58 - XLIV Annual Meeting of the Polish Biochemical Society Łódź, September 16th -19th, 2009: abstracts

Współaut.: K[atarzyna] Oszajca, M[agdalena] Bieniasz, E[usebio] Mak, J[acek] Kordiak, ..., J[anusz] Szemraj

233. The positive correlation between gene expression of the two angiogenic factors: VEGF and BMP-2 lung cancer patients. *Lung Cancer* 2009 Vol. 66 nr 3 s. 319-326

Współaut.: Magdalena Bieniasz, Katarzyna Oszajca, Mak Eusebio, Jacek Kordiak, ..., Janusz Szemraj

234. Wpływ wybranych związków pirymidynowych na aktywność fosforylazy tymidynowej komórek endometrialnych prawidłowych i nowotworowych. *Gin. Pol*. 2009 T. 80 nr 8 s. 590-595, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Elżbieta Miszczak-Zaborska, Monika Smolarek, Marcin Dramiński, Robert Kubiak, Barbara Jóźwiak, ...

2010

235. Expression of microRNA- 155 precursor in peripheral blood mononuclear cells from hepatitis C patients after antiviral treatment. *Acta Virol* 2010 T. 54 s. 75-78, wykr. bibliogr. Sum.

Współaut.: M[ałgorzata] Sidorkiewicz, M[artyna] Grek, B[arbara] Jóźwiak, E[wa] Majda-Stanisławska, A[nna] Piekarska, ...

236. Lack of replication marker (antigenomic strand) of hepatitis C Virus in peripheral blood mononuclear cells is associated with reduced MIR-196B expression level. EASL, Signaling in the liver, February 18-20, 2010, Amsterdam, The Netherlands, s. 127, Abstract Book

Współaut.: M[artyna] Grek, M[ałgorzata] Sidorkiewicz, A[nna] Piekarska, W[ojciech] Fendler, ...

Toż. w: EASL The International Liver Congress 2010, 14-18 April 2010, Vienna, Austria

237. Manganese superoxide dismutase (MnSOD) gene (Ala-9Val, Ile58Thr) polymorphism in patients with age-related macular degeneration (AMD). *Med. Sci. Monit.* 2010, Vol 16 nr 4 s. 190-196, wykr., bibliogr., Sum

Współaut.: ..., Michał Kowalski, Anna Bielecka-Kowalska, Katarzyna Oszajca, Eusebio Makandjou- Ola, Piotr Jaworski, Janusz Szemraj

238. MiR-122 expression in peripheral blood mononuclear cells from hepatitis C virus infected patients. HCV2010 17th Intenational Meeting on Hepatitis C Virus and Related Viruses. September 10-14, 2010, Yokohama, Japan, P-275, Abstract Book.

Współaut.: M[ałgorzata] Sidorkiewicz, M[artyna] Grek, B[arbara] Jóźwiak, ..., A[nna] Piekarska

239. The expression level of Dicer protein in peripheral blood mononuclear cells from chronic hepatitis C patients. HCV 2010 17th Intenational Meeting on Hepatitis C Virus and Related Viruses. September 10-14, 2010, Yokohama, Japan, P-275, Abstract Book.

Współaut.: Martyna Grek, Małgorzata Sidorkiewicz, Anna Piekarska, Jan Kuydowicz, Wojciech Fendler, Piotr Wróblewski, Marek Paradowski, ...

240. Wpływ fosforylazy tymidynowej (płytkopochodnego czynnika wzrostu komórek śródbłonka) na angiogenezę guzów. Inhibitory aktywności katalitycznej enzymu. *Post Biochem.* 2010 T.56, nr 1, s. 61-66, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Elżbieta Miszczak-Zaborska, Monika Smolarek, ...

2011

241. Coordinated increase of miRNA-155 and miRNA-1906 expression correlates with the detection of the antigenomic strand of hepatitis C virus in peripherial blood mononuclear cells. *Int. J. Mol. Med.* 2011 Vol. 28 nr 3 s. 875-880, wykr., bibliogr., Sum

Współaut.: Martyna Grek, Anna Piekarska, ..., Wojciech Fendler, Jan Kuydowicz, Piotr Wróblewski, Marek Paradowski, Małgorzata Sidorkiewicz

242. Changes of the gamma delta T cells level in pripheral blood from patients with hepatitis

C during treatment. *World J. Gastroenterology* (w druku), wykr., bibliogr., Sum

Współaut.: Jolanta Białkowska, Dominika Kulczycka-Wojdala, Maciej Jabłkowski, ...

243. Niestabilność mikrosatelitarna jako czynnik prognostyczny w raku piersi. *Nowotwory* (w druku), wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: Artur Bocian, Jolanta Szkudlarek, Małgorzata Szybka, ...

Promotor rozpraw doktorskich

1 . Rieske Piotr: Badanie zmian strukturalnych genów P53, MDM 2 i H –RAS- 1 w wybranych typach złośliwych nowotworów tkanek miękkich. Łódź 1998

2. Kulczycka-Wojdala Dominika: Analiza subfrakcji limfocytów γδT we krwi obwodowej chorych na B- komórkową przewlekłą białaczkę limfatyczną (PBL-B). Łódź 2000

3. Zawlik Izabela: Ocena zaburzeń molekularnych genów P 53, MDM 2 i BCL 2 oraz zmian ich ekspresji u chorych na ostrą białaczkę limfoblastyczną (ALL) i szpikową (AML). Łódź 2003

4. Grek Martyna: Badanie ekspresji wybranych sekwencji mikroRNA w jednojądrzastych komórkach krwi obwodowej osób zdrowych i zakażonych wirusem zapalenia wątroby typu C. Łódź 2011

Recenzent rozpraw hibilitacyjnych

1. Bryś Magdalena: Receptor androgenowy w aspekcie transformacji nowotworowej tkanek hormonozależnych. Łódź 2005

2. Nowakowska Dorota: Badania molekularne i kliniczne u ciężarnych zarażonych Toxoplasma gondi oraz u ich dzieci. Łódź 2008

3. Rutkowski Maciej: Opracowanie modyfikacji metod oznaczania stężeń witamin antyoksydacyjnych w materiale biologicznym do celów diagnostyki laboratoryjnej. Łódź 2010

Recenzent rozpraw doktorskich

1. Szymczyk Piotr: Białka niehistonowe nowotworów ludzkich pochodzenia nabłonkowego Łódź 1998

2. Miszczak-Zaborska Elżbieta: Aktywność fosforylazy tymidynowej w tkankach nowotworowych. Łódź 1998

3. Kiszek Sylwia: Dystrybucja polimorfizmu apolipoproteiny E jako kryterium diagnostyczne choroby Alzheimera. Łódź 1999

4. Wierzbowska Agnieszka: Cytokiny typu interleukiny 6 (IL-6) i rozpuszczalny receptor IL- 6 (sIL –6R) w surowicy chorych na szpiczaka mnogiego. Łódź 2000

5. Piestrzeniewicz-Ulańska Dagmara: Ekspresja receptorów TGF- β oraz białek Smad w nowotworach endometrium. Łódź 2002

6. Wyczechowska Dorota: Badanie roli metylacji DNA w mechanizmie cytotoksycznego działania analogów adenozyny. Łódź 2003

7. Kamocka Małgorzata: Nowotworowy prokoagulant (CP): charakterystyka biochemiczna oraz rola w rozwoju choroby nowotworowej. Łódź 2004

8. Balcerczak Mariusz: Ekspresja genów P 65 i HMG (Y) w rakach jelita grubego. Łódź 2004

9. Jamroziak Krzysztof: Ekspresja i polimorfizm genu MDR1 hodującego białko o oporności wielolekowej u chorych na ostre białaczki. Łódź 2004

10. Przybyłowska Karolina: Polimorfizmy promotorów genów metaloprotez macierzowych MMP-1 i MMP-9 w raku piersi. Łódź 2004

11. Nowicki Michał: Wpływ szczepień profilaktycznych przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu B na wybrane parametry odpowiedzi immulogicznej u chorych przed planowanymi zabiegami operacyjnymi. Łódź 2005

12. Przygodzka Patrycja: Udział czynnika wzrostu VEGF we wczesnych etapach zmian proangiogennych komórkach śródbłonka. Łódź 2005

13. Wiktorska Magdalena : Regulacja ekspresji podjednostki β1 receptorów integrynowych za pomocą strategii antysensowej. Łódź 2005

14. Szuławska-Mroczek Agata: Swoistość wiązania amidynowych pochodnych antracyklin z DNA oraz ocena ich wpływu na proliferancje i różnicowanie komórek linii K 562. Łódź 2006

15. Jerczyńska Hanna: Udział peptydów natriuretycznych w regulacji ekspresji inhibitora aktywatorów plazminogenu typu I w komórkach śródbłonka ludzkiego. Łódź 2007

16. Panczyk Mariusz: Polimorfizm genu MOR1 (ABC B1) kodującego białko oporności wielolekowej u osób chorych na raka jelita grubego w populacji łódzkiej. Łódź 2007

17. Stefańska Barbara: Badanie roli analogów adenozyny i naturalnych związków wspomagających w mechanizmie regulacji metylacji i ekspresji genów suprosorowych w komórkach raka piersi. Łódź 2007

18. Solarska Iwona: Poziom transkryptu BCR-ABL jako czynnik prognostyczny u chorych na przewlekłą białaczkę szpikową, leczonych transplantacją allogenicznych komórek krwiotwórczych. Warszawa 2009

19. Sałagacka Aleksandra: Ocena ekspresji genu ABC92 i białka oporności raka piersi (BCRP) jako potencjalnych czynników prognostycznych w raku jelita grubego. Łódź 2009

20. Gil Małgorzata: Zaangażowanie receptorów Fc zwiększa efektywność szczepionek nowotworowych. Kraków 2010

Skład osobowy i spis wykładów Akademii Medycznej w Łodzi na rok akademicki 1976/1977-2000/2001. Łódź 1977, 2000; Uniwersytet Medyczny w Łodzi. Skład osobowy. Kadencja 2003-2008. Łódź 2006, 2008; Informator Nauki Polskiej 2000-2011, Informator Nauki Łódzkiej1997. Łódź 1998 s. 148; Materiały bibliograficzne pracowników Uniwersytetu Łódzkiego za lata 1965-1974. Oprac. Mieczysława Budzichowska [i in.] / pod red. Bolesława Świderskiego. Łódź 1972, 1980; Uniwersytet Łodzki w latach 1975-1980 : materiały bibliograficzne pracowników. T. 2. Oprac. Helena Kacprzyk, Halina Rosiecka, Barbara Woracz. Łódź 1987; Jadwiga Piotrowska, Ryszard Żmuda: Bibliografia publikacji pracowników Akademii Medycznej w Łodzi za lata 1971-1990. Łódź 2000; Toż (1991-2000, 2001-2002)/ oprac. R. Żmuda Łódź 2002, 2003; Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Medycznego w Łodzi za rok 2002 [- 2009]/ pod red. R. Żmudy Łódź 2003 [- 2010]; Andrzej Kurnatowski: Profesorowie i docenci Akademii Medycznej w Łodzi 1965-1994. Łódź 2004 s. 22-23, portr.; Akta osobowe UM; http://www.umed.lodz.pl; http://nauka-polska.pl; http://bazy.opi.org.pl;Materiały i informacje przekazane przez prof. dr hab. Jacka Kazimierza Bartkowiaka redaktorowi *Forum Bibliotek Medycznych*.

Ryszard Żmuda

XXIX Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych
Szczecin, 7-9 VI 2011 r.

Mgr Dagmara Budek
Dyrektor Biblioteki Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Mgr inż. Ewa Olbromska
Zastępca dyrektora Biblioteki Głównej PUM

Prof. dr hab. Przemysław Nowacki
Jego Magnificencja Rektor Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Prof. dr hab. Andrzej Ciechanowicz
Prorektor ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą PUM

Prof. dr hab. Maria Chosia
Przewodnicząca Rady Bibliotecznej PUM

Dyrekcja i kierownicy (od lewej) - mgr Danuta Lemińska (Czytelnia), mgr inż. Edyta Rogowska (Dział Informacji Naukowej i Bibliografii), mgr Dagmara Budek (Dyrektor), mgr Aleksandra Kojder (Filia nr 1), mgr Ewa Panter (Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów), mgr inż. Ewa Olbromska (Zastępca dyrektora, Dział Udostępniania Zbiorów)

Pracownicy biblioteki uczelnianej PUM

Mgr Dagmara Budek, mgr Renata Klimko, Szczecin-PUM

Biuro Konferencji

Mgr Katarzyna Urbańska, Szczecin - PUM

Mgr Katarzyna Urbańska, mgr Agnieszka Tupikowska, mgr Katarzyna Pałczyńska, Szczecin-PUM

Spotkanie dyrektorów

Mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM, dr Ryszard Żmuda, Łódź-UM, mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk-GUMed

Mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM, mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk-GUMed, mgr Ewa Nowak, Katowice-SUM, mgr Anna Uryga, Kraków-CM UJ, mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk, Białystok-UM, mgr Renata Sławińska, Wrocław-AM, mgr Renata Birska, Lublin-UM, dr Krzysztof Nierzwicki, Toruń-UMK, mgr Bolesław Howorka, Poznań-UM, dr Ryszard Żmuda, Łódź-UM

Mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM, mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk-GUMed, mgr Ewa Nowak, Katowice-SUM, mgr Anna Uryga, Kraków-CM UJ, mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk, Białystok-UM, mgr Renata Sławińska, Wrocław-AM

Mgr Renata Seweryniak, Warszawa-CMKP, mgr Irmina Utrata,Warszawa-WUM,dr Krzysztof Nierzwicki, Toruń-UMK, mgr Bolesław Howorka, Poznań-UM, dr Ryszard Żmuda, Łódź-UM, mgr Aniela Piotrowicz, Poznań-UM

Otwarcie Konferencji

Mgr Dagmara Budek, Szczecin - PUM

Prof. dr hab. Przemysław Nowacki, Szczecin-PUM

Goście, uczestnicy i sponsorzy Konferencji

Mgr Maria Nowacka - Kwestor, prof. dr hab. Maria Chosia - Przewodnicząca Rady Bibliotecznej, prof. dr hab. Przemysław Nowacki - JM Rektor, mgr inż. Jerzy Łuczak - Kanclerz, Szczecin-PUM

Mgr Dagmara Budek, mgr inż. Ewa Olbromska, mgr Jadwiga Plichta, mgr Ewa Panter, Szczecin - PUM

Przewodniczyli obradom

Dr Ryszard Żmuda, Łódź-UM, mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM

Mgr Aniela Piotrowicz, Poznań-UM, mgr Irmina Utrata, Warszawa-WUM

Dr Jolanta Przyłuska, Łódź-IMP, mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk-GUMed

Mgr Renata Sławińska, Wrocław-AM

Autorzy referatów i prezentacji

Mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM

Mgr Bolesław Howorka, Poznań-UM

Mgr inż. Witold Kozakiewicz, Łódź-UM

Dr Anastazja Śniechowska-Karpińska, Lublin-UM

Mgr Renata Pabisiak, Szczecin -PUM

Mgr Urszula Zdeb, Kraków - CM UJ

Mgr Marzena Kowalska, Toruń - UMK

Mgr Maria Kuczkowska, Poznań - UM

Mgr Elżbieta Ryś, Kraków-CM UJ

Mgr Małgorzata Białobłocka, Bydgoszcz- CM UMK

Dr Bartłomiej Siek, Gdańsk - GUMed

Mgr Agnieszka Tupikowska, Szczecin-PUM

Mgr Justyna Maczuga, Łódź-IMP

Dr Jolanta Przyłuska, Łódź-IMP

Mgr Barbara Bugalska, Warszawa-PAN

Mgr Katarzyna Nieszporska, Warszawa - PAN

Mgr Anna Cymbor, Szczecin - PUM

Mgr Julita Madzio, Tracy James, Oxford - UP

Mgr Dorota Rożek, Warszawa-WL PZWL, dr Pavol Bat'alik, Praha-Suweco

Mgr Teresa Górecka, Aalsmer-Ebsco

Mgr Piotr Gołkiewicz, Wrocław-Elsevier

Mgr Jacek Głębocki, Poznań-Splendor

Mgr Małgorzata Krasowska, Warszawa-Thomson Reuters

Mgr Dorota Rożek, Warszawa-Wyd.Lek. PZWL

Mgr Leszek Czerwiński, Poznań-EBSCO

Dr Krzysztof Murawski, Warszawa-Proquest

Mgr Alina Przydańska, Warszawa-Jacek Lewison

Tracy James, Oxford-Oxford University Press

Mgr Maciej Dziubecki, Warszawa-ALEPH Polska

Mgr Bogdan Czubak, Warszawa-ABE/IPS

Mgr Beata Iwańska, Warszawa-ABE/IPS

Dyskusja

Mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM

Mgr Aniela Piotrowicz, Poznań-UM

Mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk-GUMed

Dr Barłomiej Siek, Gdańsk-GUMed, Gdynia - AMW

Dr Jolanta Przyłuska, Łódź-IMP

Mgr Anna Uryga, Kraków-CM UJ

Mgr Anna Uryga, Kraków-CM UJ

Dr Jolanta Przyłuska, Łódź-IMP

Mgr Agnieszka Tupikowska, Szczecin-PUM

Mgr Katarzyna Bojko, Katowice-SUM

Mgr Bolesław Howorka, Poznań-UM

Mgr Jacek Głębocki, Poznań- Splendor

Kawa-Herbata

ProQuest
EBSCO

Zwiedzanie biblioteki uczelnianej

14
RCIN
RCIN

B1

WYPOŻYCZALNIA

WYPOŻYCZALNIA

CZYTELNIA

B1

Wieczór we Free Blues Club

FREE
BLUES
Club

Kolacja w restauracji „U Wyszaka”

Podziemne trasy turystyczne w Szczecinie

Nigdy nie było dobre
złego pokoju
There was never a
a bad peace
Es gab nie einen guten
einen schlechten Frieden
njamin Franklin

Zakończenie Konferencji

Mgr inż. Edyta Rogowska, Szczecin-PUM

Mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM

Mgr Dagmara Budek, Szczecin-PUM, dr Ryszard Żmuda, Łódź-UM,
mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk-GUMed

Mgr Dagmara Budek, mgr inż. Ewa Olbromska, Szczecin-PUM,
mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk-GUMed

Szczecin - Wały Chrobrego „Dni Morza”

Uczestnicy konferencji (2011)

Relaks

Przed wyjazdem do Niemiec

Zwiedzanie Berlina

Poczdam

RECENZJA

Prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert
Warszawa - UW

***FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH* 2011 R. 4 nr 1 (7)**

Przedstawiony do recenzji kolejny numer (7) półrocznika „*Forum Bibliotek Medycznych*" stanowi zbiór 25 różnorodnych artykułów w sposób pośredni bądź bezpośredni odnoszących się do bibliotekarstwa i działalności informacyjnej w zakresie nauk medycznych.

Poruszana w nich problematyka dotyczy spraw związanych z działalnością organizacji wspierających funkcjonowanie bibliotek szkół wyższych, zagadnień metodologicznych, prawnych, działalności informacyjnej w poszczególnych bibliotekach, analiz bibliometrycznych, doskonalenia jakości kształcenia, szkoleń i przysposobienia informacyjnego, kolekcji specjalnych w zbiorach bibliotecznych oraz reklamy medycznej.

Działalność organizacji wspierających funkcjonowanie bibliotek szkół wyższych

Ewa Dobrzyńska-Lankosz (*Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (1997-2011)*) przybliżyła historię Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (KDBASP), cele jej powstania oraz realizowane zadania - a więc wspieranie, rozwijanie, doskonalenie i promowanie bibliotek szkół wyższych. KDBASP to ważne gremium – służy wspieraniu inicjatyw zmierzających do doskonalenia funkcjonowania bibliotek szkół wyższych, reprezentowaniu interesów ich pracowników oraz dbaniu o społeczny prestiż zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej.

Ze względu na niekwestionowane zasługi dla polskiego bibliotekarstwa akademickiego cenne jest, że taki tekst został zaprezentowany na łamach Forum. Z jednej strony przypomina pracownikom bibliotek o prowadzonych przez KDBASP

pracach, a z drugiej może zachęcić środowisko do większego wspomagania tego zespołu w jego przedsięwzięciach.

Zagadnienia metodologiczne

Włodzimierz Borkowski (*Medycyna oparta na dowodach (EBM) w praktyce klinicznej*) w interesującym tekście przedstawia metodologię zwaną „medycyna oparta na dowodach" („medycyna oparta na faktach" czy „praktyka medyczna oparta na wiarygodnych i aktualnych publikacjach") wykorzystywaną do podejmowania decyzji w praktyce klinicznej. Istota tej metodologii, po rozpoznaniu sytuacji klinicznej, polega na zapoznaniu się z danymi z badań naukowych, a więc na umiejętności ich znalezienia, krytycznej ocenie pod kątem wiarygodności i odpowiedniości dla danego pacjenta i wyborze postępowania optymalnego w danej sytuacji. W efekcie analizy i badań powstają przeglądy systematyczne literatury zawierające krytyczną ocenę i syntezę z zastosowaniem kryteriów naukowych wiarygodnych badań danego problemu medycznego nazywane praktyką opartą na dowodach.

Tekst ten, oprócz przybliżenia efektów i znaczenia tej metody dla praktyki medycznej, zasługuje na uwagę także ze względu na to, że może przyczynić się do lepszego zrozumienia i popularyzacji tej metody w odniesieniu do bibliotekarstwa. Zasady Evidence-based librarianship, sformułowane przez J. Eldredge'a, A. Bootha i D. Konfogiannikisa są coraz chętniej wykorzystywaną metodą działania, o czym informacje można znaleźć również na stronach recenzowanego numeru.

Barbara Niedźwiedzka w swoim artykule „*Badania w zakresie medycznej informacji naukowej w Polsce w latach 2001-2010, a współczesne potrzeby poznawcze w tej dziedzinie*" dzieli się uwagami na temat badań naukowych w zakresie informacji naukowej w sektorze ochrony zdrowia, jakie zostały przeprowadzone w ostatnich dziesięciu latach. Jest to tekst bardzo potrzebny dla bibliotekarzy i bibliotekoznawców/ specjalistów informacji naukowej. Być może przyczyni się do poprawy jakości publikacji naukowych z punktu widzenia prezentowanej metodyki i tym samym wzrośnie ich wartość poznawcza oraz możliwość implementacji wyników do praktyki innych bibliotek.

Bogumiła Bruc: „*Wykorzystanie EndNote Web w pracach naukowo-badawczych z zakresu biomedycyny*" przedstawia program EndNote Web będący narzędziem wspomagającym tworzenie bibliografii i umożliwiającym uporządkowanie danych bibliograficznych uzyskanych w wyniku przeszukiwania elektronicznych baz danych i stron internetowych. Popularyzowany przez autorkę program nie tylko podwyższa wiarygodność publikacji przygotowywanych przez badaczy, ale także umożliwia im przechowywanie i zapisywanie wybranych pozycji w taki sposób, aby można było do nich szybko dotrzeć, otworzyć i wykorzystać.

Zagadnienia prawne

Bolesław Howorka (*Prawo autorskie o dozwolonym użytku chronionych utworów*) wyjaśnia zapisy i ich interpretację w odniesieniu do praw autorskich, które mają zapewniać równowagę pomiędzy prawami twórców a użytkownikami dzieł objętych ochroną tak, aby nie ograniczać im dostępu do dóbr kultury i osiągnięć nauki. Przedmiotem jego uwagi są polskie przepisy dotyczące praw autorskich i praw pokrewnych (Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych) oraz międzynarodowe (Akt paryski Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych akty międzynarodowe z 24.07.1971 r.; Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z 22.05.2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym), a także ustawy i rozporządzenia odnoszące się do funkcjonowania bibliotek i korzystania przez nie, np. z urządzeń reprograficznych. Przydatność takich tekstów wydaje się być oczywista.

Działalność informacyjna w poszczególnych bibliotekach

Danuta Kapinos: „*Informacja normalizacyjna w szkole wyższej*" przybliża działalność Punktu Informacji Normalizacyjnej, działającego w Bibliotece Politechniki Świętokrzyskiej.

Analizy bibliometryczne

Niezwykle aktualne problemy porusza artykuł Anny Grygorowicz: „*Nowe zasady oceny parametrycznej: punktacja polskich czasopism naukowych*". Autorka przedstawia w nim zadania Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych (KEJN) i zestawia je z postulatami Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich. Bartłomiej Siek (Impact Factor a wybrane wskaźniki bibliometryczne w rankingach jednostek Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2010) przybliża wyniki badań dotyczących porównania wartości IF publikacji jednostek GUM z liczbą cytowań, z IF jednostki, z punktacją ministerialną oraz z liczbą prac w czasopismach z *Journal Citation Report*. Chociaż tekst poświęcony jest uczelni gdańskiej – to spostrzeżenia i uwagi, także wyjaśniające funkcjonowanie IF, mogą być przydatne dla innych uczelni nie tylko medycznych.

Doskonalenie jakości kształcenia

Józef Kobos: „*Proces Boloński – podstawą zmian w szkolnictwie wyższym*" i „*Wewnętrzny system oceny jakości kształcenia w ramach Procesu Bolońskiego*", przedstawiają założenia Procesu Bolońskiego dotyczące Ramowych struktur kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego oraz wewnętrzny system oceny utworzony w Uniwersytecie Medycznym w Łodzi.

Szkolenia i przysposobienia informacyjne

Zamieszczony w numerze zbiór tekstów Tomasza Milewicza i współautorów (*Szkolenia z zakresu informacji naukowej – spostrzeżenia i propozycje studentów medycyny; Szkolenie w bibliotece medycznej z perspektywy zmotywowanego studenta medycyny – opis przypadku; Rola szkoleń w nabywaniu umiejętności informacyjnych przez studentów medycyny Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum w Krakowie – pilotażowe badania ankietowe; Przebieg studiów a ocena umiejętności informacyjnych studentów medycyny Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego CM w Krakowie – pilotażowe badania ankietowe; Zmiany samooceny umiejętności informacyjnych studentów medycyny w trakcie studiów – pilotażowe badania ankietowe studiujących na Wydziale Lekarskim UJ CM w Krakowie; Wpływ wybranych czynników występujących przed studiami na wyniki nabywania umiejętności informacyjnych przez studentów medycyny; Samoocena umiejętności informacyjnych przez studentów Wydziału Lekarskiego UJ CM w Krakowie, a miejsce ukończenia szkoły średniej i znajomość języków obcych przed rozpoczęciem studiów*) prezentuje w sposób całościowy założenia dotyczące szkoleń z zakresu umiejętności informacyjnych dla studentów medycyny, a także przedstawia wyniki badań odnoszących się do oceny tych szkoleń i ich wpływu na nabywanie umiejętności informacyjnych dokonanej przez ich uczestników. Uzyskane rezultaty badawcze mogą posłużyć do doskonalenia takich szkoleń, prowadzonych w bibliotekach innych uczelni medycznych w kraju.

Witold Kozakiewicz (*Using Moodle e-Learning Platform for first year students library training - three years of transformation*), a także Magdalena Słocińska (*Wybrane elementy interaktywne na platformie e-learningowej Moodle*) przedstawili oprogramowanie Moodle pozwalające na udostępnianie i zarządzanie kursami, wspierające proces kształcenia na odległość. Ukazali możliwość zastosowania platformy e-learningowej do przysposobienia bibliotecznego oraz przygotowywania interaktywnych materiałów dydaktycznych

W tomie zamieszczono dwa teksty poświęcone pomocom dydaktycznym dla potrzeb sektora medycznego: podręcznikowi dla bibliotekarzy, uczącemu kompetencji informacyjnych i podręcznikom z zakresu medycyny dla studentów. Barbara Niedźwiedzka (*Podręcznik dla bibliotekarzy uczących kompetencji informacyjnych w sektorze ochrony zdrowia*) zaprezentowała podręcznik, który powstał w wyniku realizacji projektu polsko-norweskiego. Jego celem było doskonalenie umiejętności zawodowych bibliotekarzy medycznych, poprzez, m. in., opracowanie programu kształcenia bibliotekarzy realizujących w bibliotekach medycznych zadania dydaktyczne. Magdalena Kwiatkowska (*Warszawskie edycje podręczników*

medycznych w XIX i na początku XX wieku) przedstawiła rynek podręczników medycznych w Warszawie w okresie od założenia pierwszej akademii medycznej w 1809 roku, do chwili wybuchu I wojny światowej w 1914 r.

Kolekcje specjalne w zbiorach bibliotecznych i reklama wizualna

Anna Mielczarek (*O ekslibrisie w zarysie*) omówiła historię ekslibrisów, ich tematykę, techniki wykonania, a także imprezy poświęcone ekslibrisowi, organizowane przez różne instytucje. Natomiast Jan Dąbrowski (*Ekslibrisy stomatologów w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu*) zaprezentował ekslibrisy o charakterze medycznym znajdujące się w kolekcji zbiorów specjalnych Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu.

Anna Budzińska, Marzena Świerczyna (*Znaki proweniencyjne w czasopismach poniemieckich w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu*) przedstawiły znaki proweniencyjne - pieczątki - zamieszczane w XIX wiecznych czasopismach, głównie niemieckich, znajdujących się w Bibliotece Akademii Medycznej we Wrocławiu.

Dagmara Szmajser (*Reklama w medycynie*) przybliżyła historię reklamy medycznej, zwracając uwagę na jej aspekt etyczny.

Oprócz części zawierającej artykuły w recenzowanym numerze zamieszczono materiały z XXIX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych zatytułowanej „*Strategia kształtowania profilu bibliotekarza medycznego*", która odbywała się w Szczecinie w dniach 7-9 VI 2011 r. w Bibliotece Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego. Podczas trwania konferencji zaprezentowano 39 referatów, których tematyka doskonale wpisuje się w problematykę całego numeru „*Forum Bibliotek Medycznych*".

Wystąpienia konferencyjne dotyczyły:

- wizerunku nowoczesnego bibliotekarza medycznego (perspektyw jego rozwoju, kompetencji zawodowych bibliotekarzy bibliotek naukowych, ich motywacji;
- kształcenia i doskonalenia bibliotekarzy medycznych, efektywności nauczania;
- zagadnień bibliograficznych i bibliometrii (oceny bibliometryczne pracowników naukowych i ich publikacji), metod oceny publikacji naukowych i wątpliwości pojawiających się w związku z oceną;
- elektronicznych źródeł z zakresu medycyny, platform e-learningowych dla klinicystów, serwisów EBSCO dla bibliotek medycznych;
- zagadnień prawnych twórczości bibliotekarzy - pracowników bibliotek naukowych.

Niezależnie od prezentowanych tekstów zamieszczony został serwis fotograficzny

z tej konferencji i towarzyszących jej wycieczek do Berlina i Poczdamu.

Zebranie wszystkich materiałów przedstawionych podczas konferencji umożliwia szerokim rzeszom zainteresowanych osób zapoznanie się z tekstami omawiającymi aktualne problemy jak kształcenie bibliotekarzy, czy analiza bibliometryczna publikacji pracowników naukowych. Szczególnie drugi z wymienionych problemów staje w ostatnich latach bliski bibliotekarzom bibliotek akademickich w związku z przygotowywaniem przez nie analiz bibliometrycznych pracowników naukowych oraz jednostek uczelni. Dane takie, przypomnę, są niezbędne dla oceny parametrycznej uczelni i wydziałów, a w przypadku kandydatów do habilitacji i tytułu profesora wymagane przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów.

W tomie zamieszczono również (dział: *Leksykon biograficzny uczonych*) biogram profesora dr. hab. med. Jacka Bartkowiaka przygotowany przez Ryszarda Żmudę. Idea prezentowania na łamach „*Forum Bibliotek Medycznych*" sylwetek wybitnych naukowców oraz ich dorobku naukowego jest godna pochwały.

Przedstawiony do recenzji kolejny już numer „*Forum Bibliotek Medycznych*" jest niezwykle interesujący. Szczególnego podkreślenia wymaga ranga znaczeniowa podjętej tematyki, którą można uznać za priorytetową dla rozwoju naukowego w zakresie bibliotekarstwa zwłaszcza akademickiego - nie tylko zresztą medycznego. Zawarte w tomie artykuły dotyczą problematyki bardzo ważnej i aktualnej. Zaprezentowane w artykułach wyniki badań są przekonywujące i umożliwiają odwoływanie się do nich, bądź wdrażanie ich do działań realizowanych w różnych bibliotekach.

Z pewnością wśród tych tekstów każdy z czytelników znajdzie coś dla siebie, zarówno dla doskonalenia własnej pracy zawodowej jak i odkrywania twórczych zainteresowań związanych z biblioteką i bibliotekarstwem.

SUMMARY

Mgr Agnieszka Boimska
Warszawa - WUM

SUMMARY OF THE *MEDICAL LIBRARY FORUM*

Medical Library Forum (ISSN 1899-5829) is a Poland-wide semi-annual periodical and it has been published since 2008 in 300 copies and is also available on the website of the Main Medical Library of the Medical University of Łódź (http://bg.umed.lodz.pl/).

Mr Ryszard Żmuda, PhD, is the Director of the University Library and the Editor – in - Chief of the aforementioned periodical and prof. Jacek Bartkowiak, MD, PhD, is the Chairman of the Programme Council. The contents of the current issue No 1. (7) 2011 constitute articles, papers and presentations from the conference in Szczecin concerning bio - and bibliographic headwords and iconographic materials.

The foreword to the periodical was written by brigadier general prof. Henryk Chmielewski MD, PhD, the former rector-commandant of the divisional general prof. Bolesław Szarecki Military Medical Academy in Łódź.

The article: Conference of the Directors of Academic Libraries of Polish Schools (1997-2011) gives a wider background and presents practical information from the scope of science librarianship in our country (Ewa Dobrzyńska–Lankosz, M.A.). The remaining topics discussed concern: medicine (Włodzimierz Borkowski, PhD), copyright (Bolesław Howorka, M.A.), standardisation (Danuta Kapinos, M.A.), information science (Barbara Niedźwiedzka, PhD, Tomasz Milewicz, PhD, Danuta Galicka–Latała, PhD, prof. Józef Krzysiek, PhD, and twelve students), End Note Web bibliographic database (Bogumiła Bruc, M.A.), bibliometrics (Anna Grygorowicz, M.Sc. and Bartłomiej Siek, PhD), The Bologna Process (prof. Józef Kobos, PhD), e-learning through Moodle Educational Platform (Witold Kozakiewicz, M.Sc., Magdalena Słocińska, M.A.), student books (Barbara

Niedźwiedzka, PhD and Magdalena Kwiatkowska, PhD), bookplates (Anna Mielczarek, M.A. and Jan Dąbrowski, PhD), the signs of origin in post - German journals (Anna Budzińska, M.A. and Marzena Świerczyna, M.A.) and advertising in medicine (Dagmara Szmajser, M.A.).

The papers, presentations and messages from the 29th Problematic Conference of Medical Libraries entitled: "The strategy of shaping the science librarianship profile" constitute the results of the scientific convention. The convention was organised by the Director of the Main Library of the Pomeraniam Medical University in Szczecin - Dagmara Budek, M.A. between the 7th and the 9th of June 2011. The presentations concerned mainly: bibliometrics, digital repositories, bibliographic resources, bibliography of personnel teams, academic education, educating medicine librarians, workshops for academic teachers and electronic sources of information science. The sponsors presented the offers and products of the companies that were presented during the conference: Medical Publishing House PZWL, Wiley and Sons, Lippincott Williams & Wilkins, Aleph Poland, Elsevier, Ovid SP, ProQuest, EBSCO, Thomson Reuters, SUWECO, ABE/IPS.

Prof. Jacek Bartkowiak, MD , PhD (born 1943) – a biologist, biochemist, medical and science specialist, the Chairman of the Library Council of the Medical University in Łódź and of the *Medical Library Forum* Programme Council was presented in „The Biographical Lexicon of Scholars". (Ryszard Żmuda, PhD).

The photographic service provides iconographic documentation from Szczecin, Berlin and Potsdam. Addresses and photographs of the directors of university libraries in Poland are also included.

The review of the *Medical Library Forum* R. 4 No. 1 (7) was written by prof. Elżbieta Barbara Zybert, PhD, the Director of the Librarianship Institute and Postgraduate Studies in Librarianship of the Institute of Information Science and Book Studies, the Dean of the History Faculty of the University of Warsaw.

Małgorzata Strzelczyk
Łódź - UM

WYKAZ AUTORÓW

Spis obejmuje wykaz autorów artykułów, referatów, prezentacji, komunikatów, recenzji, przekładów, który opracowano w układzie alfabetycznym nazwisk. Podano aktualne nazwy instytucji. Wymieniono również miejscowości.

Dr Pavol Bat'alik – SUWECO, Praha - Czechy

Mgr Małgorzata Białobłocka – Biblioteka Medyczna Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy - Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mgr Agnieszka Boimska – Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Joanna Bolsęga – Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr Włodzimierz Borkowski – Zakład Informatyki Medycznej i Biomatematyki Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

Mgr Bogumiła Bruc – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Mgr Dagmara Budek – Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Mgr Anna Budzińska –Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Mgr Barbara Bugalska – Biblioteka Instytutu Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

Gen. bryg. prof. dr hab. Henryk Chmielewski – Rektor Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. Prof. Bolesława Szareckiego w Łodzi

Mgr Jolanta Cieśla - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Anna Cymbor – Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Mgr Leszek Czerwiński – EBSCO, Poznań

Dr Jan Dąbrowski – Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Mgr Ewa Dobrzyńska-Lankosz - Biblioteka Główna Akademii Górniczo Hutniczej w Krakowie

Mgr Maciej Dziubecki – ALEPH Polska, Warszawa

Dr Danuta Galicka–Latała – Katedra i Klinika Chorób Metabolicznych Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Jacek Głębocki – Splendor-Expertus, , Poznań

Mgr Piotr Gołkiewicz – Elsevier, Wrocław

Mgr Teresa Górecka – EBSCO, Aalsmeer - Holandia

Mgr inż. Anna Grygorowicz –Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

Mgr Ewa Grządzielewska – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Agnieszka Gurdek - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Bolesław Howorka – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Alicja Hubalewska–Dydejczak - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Beata Iwańska – ABE / IPS, Warszawa

Tracy James - Oxford University Press

Jakub Kalisz - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego

Mgr Danuta Kapinos – Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach

Mgr Renata Klimko – Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Prof. dr hab. Józef Kobos – Zakład Patomorfologii Wieku Rozwojowego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Michał Kołodziejski - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Marzena Kowalska – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy

Mgr inż. Witold Kozakiewicz – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Mgr Małgorzata Krasowska – Thomson Reuters, Warszawa

Prof. dr hab. Józef Krzysiek – Klinika Endokrynologii Ginekologicznej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Monika Kubiak - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy - Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mgr Maria Kuczkowska – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Dr Magdalena Kwiatkowska – Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego

Barbara Latała - Studenckie Towarzystwo Naukowe Collegium Wydziału Lekarskiego Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Iga Lipińska - Studenckie Towarzystwo Naukowe Collegium Medicum Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Justyna Maczuga – Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi

Julita Madzio - Oxford University Press

Mgr Kamila Mamorska - Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

Mgr Małgorzata Marcjan – Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Anna Mielczarek - Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach

Dr Tomasz Milewicz – Klinika Endokrynologii Ginekologicznej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Dorota Mor – Wolters Kluwer, Warszawa

Sandra Mrozińska - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr Krzysztof Murawski – ProQuest, Warszawa

Dr Barbara Niedźwiedzka – Zakład Informacji Naukowej. Instytut Zdrowia Publicznego. Wydział Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Katarzyna Nieszporska – Biblioteka Instytutu Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

Prof. dr hab. Przemysław Nowacki – Rektor Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Mgr Renata Pabisiak –Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Dorota Pach- Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Anna Pełka - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr inż. Grzegorz Pietruszewski – Splendor-Expertus, Poznań

Michalina Piotrowska - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Alina Przydańska – Jacek Lewinson Publishers'Representative Central/Eastern Europe w Warszawie

Dr Jolanta Przyłuska – Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi

Magdalena Pułka - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Katarzyna Rodzaj - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Dorota Rożek – Wydawnictwo Lekarskie PZWL w Warszawie

Mgr Elżbieta Ryś - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr Tomasz Sacha - Klinika Hematologii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Urszula Sasimowicz – ABE / IPS, Warszawa

Dr Bartłomiej Siek – Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Instytut Historii Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni

Mgr Magdalena Słocińska – Biblioteka Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu

Magdalena Spałkowska - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr Ewa Stochmal –Katedra i Klinika Endokrynologii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Monika Szczerba –Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Dagmara Szmajser – Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Dr Anastazja Śniechowska–Karpińska – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Mgr Marzena Świerczyna - Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Mgr Agnieszka Tupikowska – Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Łukasz Warchoł - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Barbara Wasyl - Studenckie Towarzystwo Naukowe Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Urszula Zdeb – Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert – Zakład Bibliotekoznawstwa Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Dziekan Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego

Dr Ryszard Żmuda – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

SKOROWIDZE

Mgr Małgorzata Więcek-Palmowska
Łódź - UM

INDEKS OSOBOWY I NAZW GEOGRAFICZNYCH

Wstęp

Forum Bibliotek Medycznych/Medical Library Forum jest udostępniane Czytelnikom w wersji drukowanej i elektronicznej.

Pragnąc podnieść wartość informacyjną półrocznika opracowano do wersji on-line dwa skorowidze: indeks osobowy i nazw geograficznych. Pierwszy zawiera w układzie alfabetycznym nazwiska osób wymienionych na łamach czasopisma, a drugi nazwy miejscowości, krajów i innych nazw geograficznych. Zamieszczono również Wykaz skrótów. Skorowidze powinny ułatwić korzystanie z zarejestrowanych materiałów.

Wersja elektroniczna w/w ogólnopolskiego periodyku jest dostępna w pliku pdf ze strony internetowej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (http://www.bg.umed.lodz.pl). Do jego otworzenia należy wykorzystać program Adobe Acrobat Reader (www.adobe.com/products/acroat/resdstep2.html).

Wykaz skrótów

AGH	– Akademia Górniczo-Hutnicza	AR-T	– Akademia Rolniczo-Techniczna
al.	– aleja	ASP	– Akademia Sztuk Pięknych
AM	– Akademia Medyczna	AT-H	– Akademia Techniczno-Humanistyczna
AM	– Akademia Morska	AT-R	– Akademia Techniczno-Rolnicza
AMuz.	– Akademia Muzyczna	AWF	– Akademia Wychowania Fizycznego
APS	– Akademia Pedagogiki Specjalnej		
art.	– artykuł		

AWFiS – Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu
BG – Biblioteka Główna
bhp – bezpieczeństwo i higiena pracy
bibliogr. – bibliografia
BM – Biblioteka Medyczna
ChAT – Chrześcijańska Akademia Teologiczna
CM – Collegium Medicum
cm – centymetr
CMKP – Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego
CMUJ – Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego
CMUMK – Collegium Medicum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
doc. – docent
dr – doktor
ds. – do spraw
dyw. – dywizji
Dz. U. – Dziennik Ustaw
EAHIL – European Association for Health Information and Libraries
egz. – egzemplarz
GBL – Główna Biblioteka Lekarska
gen. – generał
godz. – godzina
GUMed – Gdański Uniwerstet Medyczny
GUS – Główny Urząd Statystyczny
hab. – habilitowany
IF – Imapct Factor
il. – ilustracja
im. – imienia
IMP – Instytut Medycyny Pracy
inw. – inwentarz
inż. – inżynier
ISSN – International Standard Serial Number
jedn. – jednostek
JM – Jego Magnificencja
k. – koło
KA – Krakowska Akademia im. Frycza Modrzewskiego
KBN – Komitet Badań Naukowych
KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski
lek. – lekarz
lic. – licencjat
ŁASB – Łódzka Akademicka Sieć Biblioteczna
m^2 – metry kwadratowe
m^3 – metry sześcienne
med. – medyczny
mgr – magister
MNiI – Ministerstwo Nauki i Informatyzacji
MNiSW – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
NLM – National Library of Medicine
n. med. – nauk medycznych
n. przyr. – nauk przyrodniczych
np. – na przykład
nr – numer
NRD – Niemiecka Republika Demokratyczna
Oddz. – Oddział
oprac. – opracowane
PAN – Polska Akademia Nauk
PAM – Pomorska Akademia Medyczna

PB – Politechnika Białostocka
PCK – Polski Czerwony Krzyż
PCz – Politechnika Częstochowska
PBL – *Polska Bibliografia Lekarska*
PG – Politechnika Gdańska
PK – Politechnika Krakowska
PK – Politechnika Koszalińska
pkt – punkt
PL – Politechnika Lubelska
PŁ – Politechnika Łódzka
płk – pułkownik
PN – Polska Norma
PO – Politechnika Opolska
portr. – portret
poz. – pozycja
PP – Politechnika Poznańska
ppłk – podpułkownik
PR – Politechnika Radomska
prof. – profesor
PŚ – Politechnika Śląska
PŚ – Politechnika Świętokrzyska
pt. – pod tytułem
PUM – Pomorski Uniwersytet Medyczny
PW – Politechnika Warszawska
PWST – Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna
PWSFTviT – Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna
PWr – Politechnika Wrocławska
PZWL – Państwowe Zakłady Wydawnictw Lekarskich
R. – rocznik, rok
rec. – recenzja
rozdz. – rozdział
rozm. – rozmawiał
ryc. – rycina
s. – strona
SAM – Śląska Akademia Medyczna
SGGW – Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
SGH – Szkoła Główna Handlowa
streszcz. – streszczenie
Sum. – Summary
supl. – suplement
SUM – Śląski Uniwersytet Medyczny
śp. – świętej pamięci
T. – tom
tab. – tabela
tel. – telefon
tł. – tłumaczenie
tyt. – tytuł
tzw. – tak zwany
UA – Uniwersytet Artystyczny
UAM – Uniwersytet Adama Mickiewicza
UE – Uniwersytet Ekonomiczny
UG – Uniwersytet Gdański
UHP – Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
UJ – Uniwersytet Jagielloński
UKSW – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
UKW – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
ul. – ulica
UŁ – Uniwersytet Łódzki
UM – Uniwersytet Medyczny
UMCS – Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej
UMK – Uniwersytet Mikołaja Kopernika
UO – Uniwersytet Opolski

UP – Uniwersytet Przyrodniczy

UP – Uniwersytet Pedagogiczny

UPH – Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny

UP JPII – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II

UR – Uniwersytet Rolniczy

URŁ – Uczelnia Łazarskiego

USA – United States of America

ust. – ustęp

USz – Uniwersytet Szczeciński

UŚl. – Uniwersytet Śląski

UT-P – Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy

UwB – Uniwersytet w Białymstoku

UW – Uniwersytet Warszawski

UWM – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

UWr. – Uniwersytet Wrocławski

UZ – Uniwersytet Zielonogórski

vol. – wolumin

WAM – Wojskowa Akademia Medyczna

WAT – Wojskowa Akademia Techniczna

wg. – według

WL – Wydawnictwo Lekarskie

WSUS – Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych

WUM – Warszawski Uniwersytet Medyczny

wyd. – wydał

wydz. – wydział

wykr. – wykres

z. – zeszyt

zł – złoty

zob. – zobacz

ZUT – Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny

Indeks osobowy

Adamska-Dyniewska Halina 584, 586
Adaszyńska Ewa 37, portr. 38
Ajdukiewicz-Tarkowska Anna 571
Aleksander II 241
Aleksander III 275
Ameisenowa Zofia 259
Amenhotep III 251
Anagnostakis A. 270
Anderson Alan 581
Andrews James E. 97, 100
Arct Stanisław 241
Argyle Michael 373
Asberg Maria 344
Augustowska Irena 312

Babbe Earl 130, 136
Bach Johann Sebastian 255
Baer Justin D. 184
Baethge Christopher 177
Bainton Toby 130, 151
Balcerczak Ewa 586, 588, 589, 592
Balcerczak Mariusz 599
Baldi Stephane 184
Banach Maciej 459
Banaszczyk Elżbieta 260
Bania Ryszard 47, portr.49
Baranowski Ignacy 247
Baril Pierre 581
Barney Darin 201, 226
Barta Janusz 75
Bartkiewicz Bronisław 243
Bartkowiak Anna 581
Bartkowiak Jacek Kazimierz 2, 6, 9, 579, 600, 678, 679, 690, portr. 576, 579,
Bartos Magdalena 587
Bat'alik Pavol 5, 548, il. 620
Bałuka Halina 46, portr. 49
Bąk Maria 48
Bednarczyk Jan 27, portr. 38
Bednarek Andrzej 593-596
Bednarek Józef 226
Bednarz Teresa 47
Beethoven Ludwig von 255
Belanger Luc 581
Bellazzi Riccardo 62
Beller Robert 260
Bellinello Renato 177
Bendyk Edwin 436, 448
Bereźnicki Franciszek 475, 479
Berg Natalia 344
Berker Paul 273
Berners Tim Lee 500
Bersan Otilia S. 169
Betschler Julius Wilhelm 275
Bełza Józef 238
Bias Iwona 24, portr. 38
Białkowska Jolanta 583, 584, 586-589, 591-593, 595, 596
Białobłocka Małgorzata 5, 291, 563, 567, 568, 570, il. 618, oprac. 566, red. 566
Biegański Władysław 245
Bielecka-Kowalska Anna 597, 598
Bieniasz Magdalena 595-598
Biernat Wojciech 582-584, 588-590, 593
Bieńkiewicz Andrzej 592-594, 596, 597
Bigoszewska Krystyna 590
Billroth Teodor 247
Bindler Ruth C. 495
Birch-Hirschfeld Feliks 246
Birska Renata 2, 29, 291, il. 606, portr. 38
Bishop Felicity L. 97, 100
Blechacz Rafał 262
Błaszczyk Jan 588
Błoński Jerzy Zdzisław 581-590, 593
Bobb Kamau 495
Bochenek Adam 477
Bocian Artur 593, 599
Bogdan Grzegorz 34, portr. 38
Bogoria Jarosław 251
Bogumiła Grzelczak portr. 49
Bogusz Józef 277
Boimska Agnieszka 6, 9, 679, portr. 679
Bojczuk Hanna 267

Bojko Katarzyna, il. 626
Bolsęga Joanna 121, 132
Bootha A. 674
Borkowski Piotr 62
Borkowski Włodzimierz 3, 8, 52, 61, 62, 674, 679, portr. 52
Borlund Pia 177
Borner Kevin 495
Bort-Nowak Hanna 29, portr. 38
Boryczka Bożena red. 226
Boyack Kevin W. 495
Brahm Frances A. 100
Brahmi Frances A. 98
Brandenburg Hilbrand 252
Brandt Franciszek 236, 237
Bratosiewicz-Wąsik Jolanta 590
Brennan Patrick 159
Briggs Gerald G. 349
Briggs L. E. 123
Briggs L. M. 148
Briggs Laura E. 130, 151, 169
Brock Douglas 159, 169
Brock Douglas M. 177, 184
Brodowski Włodzimierz 245
Bronikowski Kalikst 274
Brophy Paul 160
Brown George 595-597
Bruc Bogumiła 3, 5, 8, 93, 196, 340, 343, 345, 674, 679, portr. 93
Bruck Jonas Juliusz 267
Bruck Walter 267
Bruck Walther 262
Bruni Andrea 177
Bruun Henrik 495
Bruziewicz-Mikłaszewska Barbara 264, 267
Bryś Magdalena 599
Brzezińska-Stec Halina 22, portr. 38
Brzózka Zbigniew 484
Bubel Dagmara 23, portr. 3 8
Buczko Włodzimierz 590-595
Budek Dagmara 2, 4, 5, 8, 33, 285, 288, 290, 449, il. 601, 603, 604, 606-608, 611, 614, 616, 624, 650, 651, 690, portr. 38
Budzichowska Mieczysława 600
Budzińska Anna 4, 8, 268, 677, 690, portr. 268
Bugalska Barbara 5, 6, 290, 291, 479, 572, il. 619
Bukaluk Ewa 46, portr. 49
Bukowski Jan 254
Butler Gillian 373

Carlin Beth G. 97, 100
Celiński Józef 236
Chabielska Ewa 590-596
Chan Yean Koon 97, 100
Chałubiński Tytus 239, 247
Chen Hsin-Liang 184
Chlewicka Aldona 23, portr. 38
Chmielewski Henryk 3, 7, 679, portr. 7
Chojnowski Krzysztof 589, 595
Chopin Fryderyk 255, 262
Choraś Ryszard S. red. 202, 226
Chosia Maria 2, il. 611, portr. 603
Chrzanowski Witold 589, 591, 592
Chu Hye-Eun 184
Chudobiński Cezary 595
Chwalczyk Franciszek 35, portr. 38
Chwalewik Edward 256, 259
Ciechanowicz Andrzej, il. 602
Ciechanowska Dorota red. 479
Ciechowicz Jadwiga 597
Ciesielska Ewa 589, 591
Cieszyński Antoni 263, 264
Cieśla Jolanta 4, 92, 230, 288, 294, 298, 302
Clerehan Rosemary 95, 100
Coccheri Sergio, ed. 590
Cochrane Archibald Leman 62
Comby J. 248
Consbruch Georg W. 236
Constantinou Maria 594, 596
Conti Ario ed. 582
Cook Andrea L. 184
Cook Deborah 62
Cranach Lucas 252
Cybulski Napoleon 247

Cybulski Radosław 237, 259
Cymbor Anna 5, 289, 409, il. 620
Czaja Stefan 11, 16, 17, 47, portr. 49
Czajczyński Franciszek 248
Czajkowska-Dąbrowska Monika 75
Czarkowki Ludwik 242
Czarnecka-Dąbek Maria 46
Czartoryski Adam K. 237
Czekierski Józef 236
Czembrowski Jarosław 29, portr. 38
Czerwińska Elżbieta 30, portr. 39
Czerwiński Leszek 5, 290, 496, il. 622
Czetyrkin Roman 239
Czubak Bogdan 394, il. 623
Czyrniański Emilian 241
Czyż Wojciech 583-584, 587

Ćwiąkalski Zbigniew 75

Damani Shamsha 98, 100
Daratha Kenneth 495
Darrow Rob 160
Darzynkiewicz Zbigniew 581
Daszkiewicz Paewł 584, 586
Daszkiewicz Paweł 586, 587
Dąbrowska Małgorzata 23, portr. 39
Dąbrowska-Charytoniuk Danuta 2, 22, il. 606, 607, portr. 39
Dąbrowski Jan 4, 8, 262, 267, 321, 324, 328, 677, 690, portr. 262
Dąbrowski Wiktor 236
Dähnert Wolfgang 349
DePinho Ronald A. 348
DeVita Vincent T. 348
Defoe Daniel 279
Derfert-Wolf Lidia 317
Dębiec-Rychter Maria 582-591
Dębiński Bolesław 248
Diet Arthur-Nicolas 276
Dieter Walter 272
Dieulaf G. 248
Dmochowski Antoni 583, 586
Dmochowski Zdzisław 248
Dmoszyńska Anna 577
Dobrołowicz Witold 475
Dobrski Konrad 247
Dobrzyńska-Lankosz Ewa 3, 8, 10, 16-19, 26, 673, 679, portr. 10, 39
Dobrzyński Maciej 267
Doherty Gerard M. 347
Domagała Wenancjusz 581, 582
Domański Stanisław 245
Dominas Ewa oprac. 566
Donabedian Avedis 62
Dorner Daniel G. 184
Dowgier-Witczak Izabela 581
Drabek Aneta 495
Drak Juliusz 274
Dramiński Marcin 594, 598
Drewa Gerard 2
Drozdz Richard 583
Drzewicki Maciej 252, 253
Duczyński Robert 582
Duczyński Ryszard 581
Dudzińska Elżbieta 11, 16, 48, portr. 49
Dunin Cecylia 259
Dunin Janusz 259
Dunin Teodor 245
Durys Barbara 594, 596-597
Dürer Albrecht 252
Dworniak Daniela 592, 595
Dylak Stanisław 202, 226
Dyrda Jerzy M. 46, portr. 49
Dytman-Stasieńko Agnieszka, red. 226
Dziadkiewicz Wanda 17, 46
Dziarkowski Jacek 236
Dziedzic Barbara 596
Dziubecki Maciej 5, 288, 316, il. 623
Dziugan Iwona 314

Edelman Elżbieta 33, portr.39
Eldredge J. 674
Elm Erik von 97, 100
Endoh Akira 62
Engeleit Hans 270
Engeleit Małgorzata 270
Epstein Richard J. 595
Erber Czesław 259
Erlicki Alfons 248

Estreicher Karol 245

Fabian Szymon 239, 240
Farha Abdul 169
Fendler Wojciech 598
Feret Błażej 17–19, 29, portr. 39
Ficowski Jerzy 259
Fijałkowska Jolanta 589, 595
Fijałkowski Ignacy 237
Fijałkowski Paweł 588
Filipowicz Bronisław 584, 592
Filipowicz-Dubowik Henryk 46
Fitzgibbons Megan 96, 100
Flanagin Andrew 160
Frain M. 581
Franciszek I 279
Francuz Małgorzata 31, portr. 39
Frank Józef 236
Freeman Roger K. 349
Freund Aleksander 275
Frey Jakub Michał 237
Frey-Witkowski Leszek 259
Freyer Jan B. 236
Friedlein Rudolf F. 241
Fryderyk Wilhelm III 268
Fudakowski Bronisław 245
Fulton Stephanie 98, 100
Furgał Małgorzata 31, portr. 39

Gacińska Maria 303
Gaczyński Marek 581, 582
Gajek Elżbieta 226
Galicka-Latała Danuta 8, 121, 132, 138, 146, 155, 164, 174, 180, 679, il. 137
Gall Carole 98, 100
Ganińska Halina, portr. 39
Garczewska Anna, oprac. 566
Garczyńska Maria 564, 569, 571
Garfield Eugen 106
Garnysz Czesława 47, portr. 49
Gaziński Radosław 17, 18, 33, portr. 39, red. 267
Gałęzia Stanisław 32, portr. 39
Gąsecki Dariusz 588, 591
Gerria Richard J. 374
Geryk Marcin red. 312
Gębski Piotr 589
Giebel Sebastian 593
Giedroyć Franciszek 238
Gil Małgorzata 600
Gil-Tarnowska Dorota 312-314
Gilbert Emil-Jaques 276
Gingras M. C. 581
Girsztowt Polikarp 243-245
Glücksberg Natan 236, 237
Głębocki Jacek 5, 290, 469, 565, il. 621-627
Goban-Klas Tomasz 202, 226
Goc Jolanta 47, portr. 49
Goebel Carl 272
Goetzsche Peter C. 62
Golat Rafał 419
Golańska Ewa 590, 593
Gomis Melissa 98, 100
Gorman G. E. 184
Goryński Paweł 92
Gosek Aleksandra 592
Gottstein Georg 272
Gołkiewicz Piotr 5, 289, 374, 391, il. 621
Gołąb Regina 259
Góra Anna 410, 412
Góra-Tybor Joanna 591, 594
Górecka Teresa 5, 290, 496, il. 621
Górska Elżbieta 410
Górski M. 19
Górski Marek 17
Górski Marek M. 27, portr. 39
Graczyk Gabriela M. 581, 582, 584, 585
Graczyński Marek 580
Gray Kathleen 95, 100
Grąbczewski Wiktoryn 259
Greger Janusz 594
Gregorowicz Karol 242
Grek Martyna 596-599
Griffiths John 160
Gromotowicz Anna 595
Gross Melissa 184
Grońska Maria 254, 259, 260
Gryczyński Maciej 589

Gryffin Ricky W. 373
Grygorowicz Anna 2, 3, 8, 17, 19, 24, 169, 194, 290, 458, 675, 679, il. 606, 607, 615, 624, 651, portr. 40, 101
Grzegorczyk-Skibińska Teresa 277
Grzejszczak Łukasz 260
Grzelak-Rozenberg Anna 33, portr. 40
Grzelczak Bogumiła 46
Grzybowski Konstanty 244
Grządzielewska Ewa 5, 289, 356
Guertin Michel 581
Gurdal Osman 98, 100
Gurdek Agnieszka 121, 132
Guttstadt A. von 270
Guyatt Gordon 62
Gwoździńska Agnieszka 2, 9

Hajduk Roma 360, 484
Hakuć Bożena 24, portr. 4 0
Halicki Jerzy 46, portr. 50
Haller Jan 252
Hamilton Margaret 95, 100
Hanausek Małgorzata 583
Hankiewicz Małgorzata 46
Hansen Mary Anne 131, 143
Haolota W., red. 587
Harasimowicz Jan 277, red. 267, 270
Harezga-Bal Barbara 584
Hause Jan 48, portr. 50
Hausmanowa-Petrusewicz I. 574
Haynes Brian 62
Heiman Teodor 248
Heinrich Teodor 239, 240
Hemker Bas 184
Hepner Dorota 360
Herbert Frank 327
Herman Eti 131
Hermann Ludimar 242
Hertel Józef 259
Heryng Teodor 245
Hideki Nakajima 97, 100
Hipokrates 244
Hirsch August von 270
Hirsch Jorge E. 441, 482, 518
Hirszfeld Ludwik 241, 242
Hoffmann Jakub F. 236
Holbein Hans Młodszy 252
Holbein Hans Starszy 252
Hollender Henryk 17, 35, 48, 312, portr. 40
Hordyński Piotr 260, 261
Horwatt-Bożyczko Jan 274, 277
Howorka Bolesław 3, 5, 8, 47, 63, 290, 304, 361, 412, 675, 679, il. 606, 607, 616, 627, portr. 50, 63
Hoyer Henryk 241-243
Hołowiecka Beata 593
Hołowiecki Jerzy 593
Hołub Adam 596
Hrabec Elżbieta L. 581
Hubalewska-Dydejczak Alicja 146
Hukkinen Janne 495
Hunkin Allan 474
Hunskar Irena red.131, 137, 143, 150, 151, 159, 169, 177, 184, 232
Hurwitz Brian 62
Huutonieni Katri 495
Hułas-Bigoszewska Krystyna 590
Hyjek Elizabeth 582, 583
Hyla Marek 203, 225, 226
Hyslop Theresa 582

Ilinski A. 244
Iwańska Beata 5, 291, 551, 556, il. 623
Iżycka-Świeszewska Ewa 588, 591

Jabri Evelyn 96, 100
Jabłkowski Maciej 583, 584, 586-589, 591-593, 595, 596
Jabłonowska Elżbieta 591
Jacobson Trudi E. red.151, 169
Jagodziński Paweł 577
Jakubiec Anna 303, 325, 328
Jakubiński Janusz 591
James Tracy 5, 289, 395, il. 620, 623
Jamroziak Krzysztof 599
Janczak Barbara 357
Janczar Szymon 589
Janiak Jan 11, 16, 47, portr. 50
Janikowski Andrzej 238, 242

Janiszewska Grażyna 590, 591, 593, 597
Jankowska Bożena 373
Janowicz Eugeniusz 46, portr. 50, red. 566, oprac. 566
Janowska Katarzyna 585
Januszko-Szakiel Aneta 27, portr. 40
Jasińska Anna 581
Jasińska-Okonek Anna 581
Jasiński Marek 583
Jaskowska Bożena 32, portr. 40
Jaworska Danuta 11, 16, 17, 47, portr. 50
Jaworski Adam 577
Jaworski Piotr 597, 598
Jawurek Aleksander 242
Jazdon Artur 11, 16-19, 31, 409, 410, 412, portr. 40
Jaśkowiak Grażyna 17, 19, 24, portr. 40
Jerczyńska Hanna 600
Jerin Andrzej 256
Jeromin Leszek 581
Jerzmanowski Piotr 590
Jesionek-Kupnicka Dorota 592, 596
Jessner S. 248
Jędralska Monika 325, 328
Jędraszczyk-Jedynak Elżbieta 47, portr. 50
Jiang Guogian 62
Jiao Qun G. 184
Joustra M. 580
Józefowska Joanna, red. 473
Jóźwiak Barbara 594-598
Jóźwiak Weronika 361
Jóźwik Zbigniew 258
Jurkiewicz Karol 239
Jussieu Adrian de 239
Juszczyk Helena 303, 325, 328

Kacprzyk Helena 600
Kaczka Krzysztof 590, 592
Kaczkowski Karol 236
Kaczmarek Lech 108
Kalisz Jakub 121, 132
Kamińska-Włodarczyk Renata 441, 448
Kamocka Małgorzata 599
Kaneko Yutaro 583
Kapczyński M. 361
Kapczyński Marcin 548
Kapinos Danuta 3, 8, 25, 81, 675, 679, portr. 40, 81
Kapuściński Jan 581
Karasek Michał 579, 582
Karliński Wiesław 92
Karwowski Kazimierz 242
Kasperek Bogusław 28, portr. 40
Kast Alfred 271
Kasznicki Marek 585, 588
Kaszyński Marek 585
Kawecka Iwona 590-595
Kałużewski Bogdan 594
Källberg Marie 344
Kegel Anna 46
Kelikian Armen S. 348
Kenska Alicja 48, portr. 50
Kesselheim Aaron S. 62
Kessler Jane 93, 100
Keyton Joan 495
Kędziora Józef 588
Kęsik Marta 17–19, 29, portr. 40
Kieniewicz Stefan 241, 243, red. 235
Kierzek Andrzej 245, red. 267
Kierzek Ryszard 484, 517, 518, 520, 521
Kilanowicz Anna 593, 594
Kiliańska Anna 581
Kiliańska Zofia 582, red. 582
Kim Kyunghye 97, 100
Kim Sara 159, 169, 177, 184
Kirkpatrick Donald L. 130
Kisiel Danuta portr. 40
Kisiel Renata 26
Kisilowska Małgorzata 86, 92
Kieszek Sylwia 599
Klein Mitchel M. 62
Klein Natalia 255
Klein Thompson Julie 495
Klembaum David G. 62
Klemensiewicz Zenon 259
Klemensiewicz Zygmunt 256
Klimko Renata 5, 290, 449, il. 604
Klukowski Franciszek 241

Kłyszejko-Stefanowska Leokadia 577, 580-582, red. 584, 586
Kmieć Krzysztof 259, 261
Ko Hee Ryung 184
Kobiela Jan red. 238
Kobierska-Maciuszko Ewa 17, 19, 35, portr. 41
Kobos Józef 3, 8, 114, 117, 589, 675, 679, portr. 114, 117
Kobylańska Maria 582, 583
Koczorowski Piotr S. 256
Koenig Franz 247
Kohn Richard 272
Koj Aleksander 106
Kojder Aleksandra il.603
Koktysz Robert 591, 592
Komender Janusz 277
Konfogiannikis D. 674
Konieczna Danuta 17, 18, 47, 169, portr. 50,
Konopka Tomasz 277
Konowrocka Dorota 473
Kopff Maria 577
Kordas Maria 267
Kordek Radzisław 582-586, 588, 589-595
Kordiak Jacek 598
Korporowicz Leszek 130
Korycka Anna 591
Korzeniowski Hipolit 242
Korzeniowski Lucjan 277
Kosicka Joanna 360
Kosińska Małgorzata 29, portr. 41
Kosmulski Marek 442, 448
Kotarbiński Tadeusz 373
Kotarski Stefan 256
Kotlarek-Naskręt Magdalena 360
Kowalczyk Henryka 48
Kowalska Iwona 596
Kowalska Marzena 5, 290, 432, 495, il. 617
Kowalski Leszek Marek 596, 597
Kowalski Michał 597, 598
Kozaczuk Anna 594
Kozakiewicz Witold 4, 5, 8, 193, 196, 289, 340, 343, 345, 676, 679, il. 616, portr. 193
Kozbor Danuta 582, 583
Kozub Waldemar 261
Kozuschek Waldemar 270, 277
Kozłowski Jan 448
Kołodziejski Michał 121, 132
Kołodziejski Piotr 2, 9
Kościuk Natalia 594, 596, 597
Kośmider Beata 589, 591, 593, 595
Koźmiński Andrzej red. 374
Kraepelin Emil 275
Krajewska Wanda 581, 582, red. 582
Kram Jerzy 254, 259
Kramsztyk Zygmunt 248
Krasowska Małgorzata 5, 291, 529, 548, il. 621
Kraszewska Elżbieta 169, 194
Kraśniewski A. 116
Krawczyk Marek 235
Kronick David 448
Kruszewski Krzysztof 130, 143, 177
Krykowski Euzebiusz 582, 583, 588, 590
Krysiak Ewa 409, 410
Kryszka Antoni 239, 242
Krzysiek Józef 8, 121, 132, 138, 146, 155, 164, 174, 180, 679
Krzywiec Andrzej 580
Kubala Lech 589, 591, 592
Kubiak Barbara 46, portr. 51
Kubiak Monika 5, 291, 563
Kubiak Robert 582, 586, 590, 592-594, 596-598
Kubin Marek 582
Kubiński Jan 46, portr. 51
Kuczkowska Maria 5, 289, 356, 360, il. 617
Kudrycka Barbara 459
Kuhlemeier Hans 184
Kulak Teresa 269, 270, 277
Kulawinek K. 474
Kulczycka-Wojdala Dominika 582–586, 590, 592, 599
Kupnicka Dorota 588
Kurek Beata 327, 328

Kurnatowska Ilona 595
Kurnatowski Andrzej 600
Kurtz Stanisław 273
Kutner Hermann 271
Kuydowicz Jan 586-588, 592, 597, 598
Kuzdak Krzysztof 590
Kuźnicka Barbara 239
Kwaśniewski Aleksander 576
Kwiatkowska Magdalena 4, 8, 234, 244, 676, 680, portr. 234
Kwon Nahyun 97, 100

Lachowicz-Ochędalska Agnieszka 593, 594
Landerer A. 248
Landri Saint 276
Lang Ewa 565
Langenbeck Bernhard von 275
Lankosz E. zob. Dobrzyńska–Lankosz Ewa
Lasota Jerzy 581, 591
Latawiec Piotr 35, portr. 41
Latała Barbara 138, 146, 155, 164, 174, 180
Latham Don 184
Laval Józefa de 46, portr. 51
Lawrence Theodore S. 348
Lech-Marańda Ewa 593
Lee Eun Ah 184
Leksowska Lidia 261
Lemińska Danuta il. 603
Lesiński Teofil 239
Leszczyński Rafał 259
Leszner Tadeusz 254
Levden Ernst 275
Lewandowski Jerzy 34, portr. 41
Lewicka-Kamińska Anna 260
Lewinson Jacek 289, 292, 347, 355
Lewis Sarah 159
Lewith George T. 97, 100
Lewiński Andrzej 587, 595, red. 595
Lewowicki Tadeusz red. 226
Leyden Ernst Viktor von 277
Liberski Paweł Piotr 582-585, 589-591, 593, 595, red. 595
Ligman Janina 46
Limon Janusz 591
Linek Liliana 22, portr. 41
Lipińska Anna 581, 582, red. 582
Lipińska Iga 138, 146, 155, 164, 174, 180, il. 137
Lischner Harold W. 582, 583
Littauer-Stiffung Nathan 272
Loh Elwyn Y. 582
Lohmanowa Wanda, red. 106
London Sue 98, 100
Lorek Krystyna 47
Lorenz Tadeusz 274, 277
Lotka Alfred 488
Lungeanu Diana 169

Łabyk Maria 34, portr. 41
Ładomirski Andrzej 48
Łaguna Mariola 130, 131, 136, 137, 143, 144, 160, 177, 184
Łapszewicz-Budaj Iwona 361
Łuczak Jerzy il. 611
Łyskanowski Marcin 238, 241, 243, red. 235

Maciaszek Anna 582, 583
Maciejewska-Kwapisz Maria 48, portr. 51
Mackey Thomas P., red. 151, 169
Maczuga Justyna 5, 291, 495, 516, 520, il. 619
Madej Stanisław 14
Madzio Julita 395, il. 620
Maestroni Georges J. M., ed. 582
Magnus Emil 275
Magowska Anita 361
Majchrzyk Maciej 204
Majda-Stanisławska Ewa 594-598
Majewska Ewa 594, 596, 597
Majewski Paweł 374
Mak Eusebio 598
Makandjou-Ola Eusebio 597, 598
Makowski Stanisław red. 236
Malinowska Alicja 2, 9
Mamorska Kamila 5, 291, 557
Mandel Lynn S. 159, 169, 177, 184
Marciniak Ryszard 360
Marcjan Małgorzata 4, 288, 294

Markiewicz Alojzy Janusz 260
Markiewicz Ryszard 75
Markiewicz Stanisław 247
Markiewski Maciej 582
Martensson Arthur 276
Maslow A. 363
Matejkowska-Sobaniec Maria 592
Matuszak Grzegorz 260
Matwiejczuk Wanda 47, portr. 51
Mauer-Górska Barbara 89, 304, 305
Mayzel Wacław, przekł. 246
Mazur-Kulesza Dorota 358
Małolepszy M. 474
Małuszyńska Maria Jolanta 47
Małysiak Helena 260
McManus Freda 373
Meert Deborah 96, 100
Mehoffer Józef 254
Melamed Myron R. 581
Merzbach Samuel H. 241
Metzger Miriam 160
Mianowski Józef 244, 246
Mielczarek Anna 4, 8, 250, 677, 690, portr. 250
Mielicki Wojciech Piotr 581, 582
Mielniczuk Hanna 61, 62
Mihalas George I. 169
Mikołajczak-Rojek Izabela 473
Mikulicz-Radecki Jan 272, 273, 277, 338
Mikulska Barbara 2
Mikuszewska-Kamińska Barbara 47, portr. 51
Mikuła Maria 581
Milewicz Tomasz 3, 4, 8, 121, 132, 138, 146, 155, 164, 174, 180, 676, 679, il. 137
Mindemo Anneli 344
Mirowski Marek 583, 586, 587, 589, 592
Mischke Jerzy 204, red. nauk. 226
Misono Alexander S. 62
Miszczak-Zaborska Elżbieta 592-594, 596-599
Mizerek Henryk 131, 144
Miścicka-Śliwka Danuta 568
Modrzejewska Lucyna 46, portr. 51, red. 566
Mogielnicki Andrzej 592, 595
Mojsiewicz Magdalena 443, red. 448
Molinari Alain 483, 484, 518
Molinari Jean Francois 483, 484, 518
Moll Lilianna 46
Moniuszko Stanisław 255
Montani Stefania 62
Mor Dorota 5, 290, 428
Morlino Massimo 177
Moryś Janusz red. 477
Mossakowski Mirosław 589, 590
Mroczek Renata 26, portr. 41
Mrozińska Sandra 121, 132
Mrówczyński Stanisław 518
Mulholland Michael W. 347
Murawski Krzysztof 5, 290, 461, 468, il. 622
Murlewska Anna 589
Müldner-Kurpeta Mirosława 48, portr. 51

Nahotko Marek 47, portr. 51
Najder Maria 585, 586, 592
Narkiewicz Olgierd, red. 477
Narębski Jerzy 587
Natanson Henryk 240
Natanson Jakub 241
Natanson Ludwik 240
Neugebauer Ludwik Adolf 241, 242
Nicholas Dave 131, 137, 144
Niedźwiedzka Barbara 2-4, 8, 84, 92, 131, 137, 143, 151, 159, 169, 227, 230, 295, 295, 298, 305, 674, 676, 679, 680, portr. 84, 227, red. 131, 137, 143, 150, 151, 159, 169, 177, 184, 232
Niedźwiedzki Aleksander 62
Nielsen Bo Gerner 177
Nielsen Michael 436, 437, 448
Nierzwicki Krzysztof 2, 33, il. 606, 607, portr. 41
Niesiołowska Maria 32, portr. 41
Nieszporska Katarzyna 5, 6, 290, 291, 479, 572, il. 619

Niewiadomska Hanna 582-588
Nodzewska Elżbieta 479
Noga Krzysztof 2
Nowacka Maria, il. 611
Nowacki Przemysław 293, il. 602, 608, 611, portr. 293
Nowak Ewa 2, 25, il. 606, 607, portr. 41
Nowak Jerzy Z. red. 583
Nowak Piotr 439, 440, 448, 487-490, 495
Nowakowska Dorota 599
Nowakowska-Porzezińska Anna 47, portr. 51
Nowicki Michał 595, 600
Nusbaum Józef 248

Obara Marian 277
Ochocki Justyn 589, 591, 593, 595
Ogasawara Katsuhiko 62
Olborski Bogusław 584
Olbromska Ewa il. 601, 603, 611, 651
Oleksyn Tadeusz 309
Olszewska-Bajera Zofia 35, portr. 41
Ołtuszewski Władysław 248
Onwuegbuzie Anthony J. 184
Opalski A. 574
Opioła Monika 2, 9
Oppenheim Charles 65
Oppersdorff-Oberglogau Hans Georg von 273
Oraczewski Wacław 249
Orgelbrand Samuel 242
Orkisz Józef 240
Orłowski Stanisław 248
Osborn Mary 581, 582
Osiecka Regina 589, 591, 593, 595
Osiewalska Anna 27, 448, 518, 521, portr. 41
Ostrowska Teresa 235, 240, 244
Oszajca Katarzyna 594-598
Owiński Tadeusz 264
Owiński Tadeusz Szczęsny 267, 274

Pabisiak Renata 4, 288, 308, il. 617
Pach Dorota 138
Pacholska Bogumiła 47
Paciorek Magdalena 267
Paluchowski Andrzej 47, portr. 51
Pałczyńska Katarzyna, il. 605
Panczyk Mariusz 600
Panter Ewa il.603, 611
Panusz Henryk 580, 581
Paradowski Marek 597, 598
Paskiewicz Iwan 237, 240
Pater Mieczysław 269, 270, 277
Pawelec Dariusz 25, portr. 42
Pawełczyk Katarzyna 582
Pawiński Adolf 247
Pawłowska Egenia 241
Pawłowska M. red. 587
Pawłowska Zofia 577
Pełka Anna 121, 132
Penc Józef 374
Penkowska Grażyna 226
Persa Jacek 238
Piaskowski Sylwester 589, 590, 592
Piekarska Anna 594-598
Piestrzeniewicz-Ulańska Dagmara 599
Pietras Tadeusz 596, 597
Pietruszewska Wioletta 589
Pietruszewski Grzegorz 5, 290, 469, 565
Pietrzyk Bożena 28, portr. 42
Pietrzyk Zdzisław 27, portr. 42
Pilc Andrzej 484, 518
Pindelbury David 448
Pinkwart Maciej 277
Piotrowicz Aniela 2, 17, 18, 31, 289, 360, il. 607, 614, 624, portr. 42
Piotrowicz Grażyna 37, portr. 42
Piotrowska Jadwiga 600
Piotrowska Michalina 121, 132
Piotrowski Kazimierz 374
Piotrowski Włodzimierz red. 374
Pisarek Hanna 587
Pisarski Tadeusz 277
Piskurewicz Jan 247
Plagge Theodorich 242
Plata-Nazar Katarzyna 588, 591
Pląskowski Antoni 245
Plebańska Maria 226

Plichta Jadwiga, il. 611
Płonka-Syroka Bożena red. 204, 226
Płóciennik-Kaczmarek Barbara 47, portr. 51
Płucienniczak Andrzej 577, 580, 581
Podmoroff Dianna 374
Polese Daniela 177
Polis Lech 590, 591
Poliwczak Adam 588
Polkowska-Kulesza Eugenia 581, 582
Polliack Aaron 591
Pomorski Lech 587-590, 592
Ponińska Valla 273
Popielski Bolesław, red. 238
Poraj-Chlebowska Ewelina 27, portr. 42
Portner Szymon przekł. 242
Poznański M. 253
Prager Renata 47, portr. 52
Prescott Philip 97, 100
Proń Adam 442, 448, 482, 484
Prośniak Adam 590
Przybyłowska Karolina 599
Przydańska Alina 5, 289, 347, 355, il. 622
Przygodzka Patrycja 600
Przypkowski Tadeusz 261
Przyłuska Jolanta 2, 5, 290, 291, 495, 516, 520, il. 615, 619, 625, 626
Puch Elżbieta 360
Putko Joanna 22, portr. 42
Puzio Alfred 46, portr. 52
Pułka Magdalena 121, 132
Pużyński Stanisław 277

Radzicka Joanna 565
Radzikowski Czesław 577
Rae Leslie 131, 137
Rafols Ismael 495
Rajczyba Małgorzata 277
Ranvier Louis Antonie 276
Ratkowska Jadwiga 23, portr. 42
Reicher Michał 477
Reimer Georg von 270
Reiter Russel J. ed. 582
Rek Bolesław 448
Rekowska Maria 34, portr. 42
Restorff Karol 240
Reuter Karl 273
Rezler Marek 361
Rice William H. IV 205, 211, 213, 226
Richardson Barbara 495
Rieske Piotr 584-590, 592, 593, 599
Robak Ewa 584, 585, 587-591, 593, 594, 596
Robak Paweł 595
Robak Tadeusz 584-591, 593-596
Robinson John 159
Rockefeller J. D. 276
Rodys Władysław 273
Rodzaj Katarzyna 121, 132
Roessner David J. 495
Rogaczewska Helena 581
Rogers Everett M. 131, 143
Rogowska Edyta, il. 650, portr. 603
Rosenberg Steven A. 348
Rosiecka Halina 600
Rozmysłowicz-Szermińska Ewa 593, 594
Rozmysłowicz-Szermińska Wioletta 595
Rozpończyk Elżbieta 591, 594
Rożek Dorota 5, 290, 473, il. 620, 622
Różalska Elżbieta 32, portr. 42
Rubinsztajn Renata 584, 5 8 6
Rudowski Robert, red. 202, 226
Rudowski Witold 277
Rung M. 248
Rutkowski Maciej 599
Rybarczyk Renata 361
Ryl-Zaleska Marlena 475
Ryszkiewicz Andrzej 260
Ryś Elżbieta 5, 290, 485, il. 618
Rzepa Teresa, red. 374
Rzepko Robert 588

Sable Jeremiah H. 100
Sable Jeremiath H. 97
Sacha Tomasz 138, 146, 155, 164, 174, 180, il. 137
Sala-Trepat J. M. 581
Sarosiek Krystyna Jolanta 46, portr.52

Sasimowicz-Andrzejewska Urszula 5, 289, 361, 392, 394
Sasin Alicja 32
Saville Jemma 97, 100
Sawicka Urszula 46
Sałagacka Aleksandra 600
Schiller J. 239
Schneeberger Antoni 256
Schonhof-Wilkans Barbara 360
Schultz Duane P. 374
Schultz Sydney E. 374
Schönborn Karl Wilhelm Ernst Joachim 275, 277
Scott Alister 448
Scott Craig S. 159, 169, 177, 184
Sennewald Gustaw 241
Serkowski Stanisław 248
Serwatko Krystyna 47, portr. 52
Seweryniak Renata 2, il. 607
Shaad Douglas C. 159, 169, 177, 184
Shaughnessy Allen F. 62
Sheard Judithe 95, 100
Sidorkiewicz Małgorzata 594-598
Sieber Vivien 177, 184
Siedlaczek Edward 256
Siek Bartłomiej 3, 5, 8, 106, 291, 557, 675, 679 il. 618, 625, portr. 106
Siemieniecki Tadeusz, red. 226
Sienkiewicz Piotr 202, 226
Sierant-Mikicicz Teresa 46
Sievert MaryEllen C. 97, 100
Sipayłło Maria 260
Siwiec-Kurczab Renata 441, 448
Skalska-Zlat Marta 106
Skałowska-Wrzeszcz Anna 48
Skibicka Teresa 23, portr. 42
Skidmore James M. 123, 130, 148, 151, 169
Skiełczyński Zbigniew 260
Skotnicka-Klonowicz Grażyna 584, 586-588
Skowrońska-Jóźwiak Elżbieta 587, 592
Skrzypczak Andrzej 244-249
Skórka Stanisław 28, portr. 42
Sławińska Renata 2, 36, 290, il. 606, 607, 615, portr. 43
Słocińska Magdalena 4, 8, 201, 205, 676, 679, portr. 201
Słodkowska Elżbieta 237
Słomkowska Joanna, oprac. 566
Słowacki Juliusz 236
Smereka Jan 269, 277
Smolarek Monika 597, 598
Smolewski Piotr 581, 591, 593
Smuk Lucyna 47, portr. 52
Sobala Barbara 48
Sokalski Andrzej 34, portr. 43
Sokołowska-Gogut Anna 17, 18, 46, portr. 52
Sokołowski Alfred Marcin 245
Solarska Iwona 600
Solis Virgil 252
Solski Tadeusz 256
Sopoćko Konstanty 260
Sosnowski Marek 581
Sójka Jan 47, portr. 52
Spałkowska Magdalena 121, 132
Spiro Eugen 262
Sroka Stanisław 47, portr. 52
Stachowska-Musiał Ewa 312, 313
Stanisławska-Mischke Anna 204
Stankiewicz Adrian 592-595
Stankiewicz Wanda 589, 592
Stapiński Andrzej red. 235
Stasiak Marcin 92, 230, 298
Stasiak Małgorzata 36
Stasieńko Jan, red. 226
Staszczak Marta, red. 204, 226
Staszic Stanisław 236
Stefaniak Barbara 108
Stefaniuk Jolanta 448
Stefańska Barbara 600
Stembrowicz Wiesław 235
Stempień Marek 583, 586
Stewart James A. 97, 100
Stępniak Jolanta 17–19, 34, portr. 43
Stobiecka Alicja 260

Stochman Ewa 138, 146, 155, 164, 174, 180, il. 137
Stolarczyk Jarowit 277
Stolz Tadeusz, portr. 43
Stromeyer Georg Fridrich Louis 242
Strumiłło Anna 2
Strzelczyk Małgorzata 9, 691, portr. 691
Strzelecka Bogusława 585, 588-590
Stróżecka-Tichy Zofia 48, portr. 52
Styczeń Przemysław 586-588
Suchodolski Bogdan 277
Suchojad Henryk 25, portr. 43
Suchta Irena 47, portr. 52
Suma Tomasz 260
Supruniuk Mirosław 48, portr. 52
Sysa-Jędrzejowska Anna 585
Szadowska Anna Maria 584-586
Szajda Stanisław 592
Szala Stanisław 577
Szapiro Tomasz 448
Szarecki Bolesław 679
Szarejko Piotr 270, 277
Szarski Henryk 11, 16-18, 36, portr. 43
Szatyłowicz Halina 442, 448, 482, 484
Szczawiński Paweł 277
Szczepańska Barbara 72
Szczerba Monika 4, 288, 294
Szelejewska Edyta 374
Szemraj Janusz 590-598
Szemraj Zofia 597
Szewczyk-Kłos Danuta 30, portr. 43
Szkudlarek Jolanta 599
Szkutnik Zdzisław 226
Szmajser Dagmara 4, 8, 278, 677, 690, portr. 278
Szmigielska-Kapłon Anna 589, 591
Szuflet Adam 589, 591, 592
Szuławska-Mroczek Agata 600
Szweykowski Zygmunt 248
Szybka Małgorzata 585, 589-593, 599
Szymańska-Jasińska Małgorzata 30, portr. 43
Szymański Janusz Michał 256
Szymański Krzysztof 361, 548
Szymborska Wisława 256
Szymczyk Piotr 599
Szymik-Kantorowicz Sabina 584, 586, 587

Ścierwicka Jadwiga 2
Ślipko Tadeusz 309
Śliwińska Elwira 46
Śniechowska-Karpińska Anastazja 5, 289, 319, il. 616
Śródka Andrzej 277, red. 235
Świderski Bolesław, red. 600
Świerczyna Marzena 4, 8, 268, 677, 690, portr. 268
Świrk Zofia Danuta 46
Świtalska Jolanta 586
Świątkowska Maria 597
Świątkowski Kazimierz 374

Taczanowski Bronisław 245
Tadeusiewicz Ryszard red. 202, 226
Talar Grażyna 37, portr. 43
Tamasiuk Ryszard 581
Tarkowski Paweł 571
Tazbir Stanisław red. 241
Tempka Tadeusz 274
Thierfelder Ferdynand Albert 276
Thompson Celia 95, 100
Thompson Klein Julie 495
Thompson Nadine 159
Thull James 131, 143
Tietze Alexander 273
Tkaczyk Dorota 28, portr. 43
Tobey Deborah 131, 137, 144
Tomaszewski Roman 31, portr. 43
Tonelli Mark R. 62
Toshinori Sato 97, 100
Tovote Christina 131, 151
Tractenberg Rochelle E. 169
Traple Elżbieta 75
Trawińska-Słabęcka Danuta 260
Tretiakova Anna 589
Trinchieri Giorgio 582
Tserenpunstsag Boldpioner 587, 588
Tserenpuntsag Boldpioner 587

Tupikowska Agnieszka 5, 289, 362, il. 605, 618, 626
Turczyńska Ewa 47
Twardosz Bogumiła 31, portr. 43

Ullen Mary K 93, 100
Urbanek Bożena, red. 267
Urbańska Katarzyna, il. 605
Urbańska Monika 594
Urbańska-Ryś Halina 588-591, 593, 595, 596
Uryga Anna 2, 233, 295, 302, 304, il. 606, 607, 625, 626
Utrata Irmina 2, 35, 289, il. 607, 614, portr. 44

Varlejs Jana 301
Vinitskaya Hanna 593, 594

Wagner Arkadiusz 261
Wagner Caroline 495
Wajda Augustyn 374
Walaszek Zbigniew 583
Walaszek-Babiszewska Anna 473
Walczewska Anna 596
Walczewski Krzysztof 314
Walkowiak Bogdan 577, 590, 591, 593-595
Wang Martin 582
Wang Zhien 582
Warchoł Łukasz 121, 132
Warszewski Stefan 274
Warzocha Krzysztof 577, 588, 590
Warząchowska Bogumiła 357
Wasag Bartosz 591
Wasik Thomas J. 583
Wasyl Barbara 121, 132
Waszyrowski Tadeusz 586
Waszyński Edmund 277
Wawrzyniak Ewa 587, 588, 591, 594, 596
Weber Klaus 581
Wedeliciusz Piotr 256
Weinberg Robert A. 348
Weiss Zenobia 473
Wenta Urszula 312
Wernich A.von 270
White Marjorie V. 137, 150
Wiaderkiewicz Richard 582
Wichrowski Marek 238
Wieczorek Ewa 2
Wielgut-Walczak Jadwiga 26, portr. 44
Wielopolski Aleksander 241
Wierzbicka Agnieszka, red. nauk. 226
Wierzbicka Dorota 359
Wierzbicki Ryszard 581-583, 586, 589, 592, red. 587, 588
Wierzbiński Ryszard 580
Wierzbowska Agnieszka 593, 599
Wietor Hieronim 252
Wiktorska Magdalena 600
Wildhardt Teresa 47
Wilms Robert Ferdinand 275
Wiström Barbro 344
Wisłocki Teofil 245
Witkin Belle Ruth 131, 137, 144, 150
Wittlin Aleksander 448
Wittyg Wiktor 260
Wiącek Magdalena 36, portr. 44
Więcek-Palmowska Małgorzata 9
Wojciechowski Jacek 312
Wojciechowski Marian 253
Wojciechowski Marian Jan 250, 260
Wojtczak Jadwiga 321, 322, 328
Wojtyniak Bogdan 92
Wolff August F. 236
Wood Aileen 307
Woracz Barbara 600
Wordell Douglas 495
Woś Bożena 258
Woś Czesław 258
Woźniacka Anna 593
Woźniak Agnieszka 591
Woźniak Jacek 204, 226
Woźniak Leszek 579
Wrocławska Maria 30, portr. 44
Wrzesień-Kuś Agata 593
Wrzesiński Wojciech 269, 270, 277
Wrzeszcz Aniela 254
Wrzosek Adam 239, 248
Wróblewski Andrzej 448

Wróblewski Andrzej Kajetan 106, 439, 441, 495
Wróblewski Piotr 597, 598
Wulff Henrik R. 62
Wyczechowska Dorota 599
Wyspiański Stanisław 254
Wójcik Izabela 585, 587, 589-591, 593
Wójcik-Krowiranda Katarzyna 592, 593, 597
Wójtowicz Stefan 47
Węcki Józef 236
Węgłowska Ewa 11, 16, 48

Xiaolei Liu 159, 169

Yaffe Sumner J. 349
Yasunobu Hotta 97, 100

Zabel Maciej 101, 458
Zabłocka E. 580
Zajączkowska Barbara 25, portr. 44
Zakrzewska Grażyna 46
Zakrzewska Magdalena 589, 590, 593
Zakrzewski Krzysztof 589-591
Zakrzewski Wincenty 247
Zamorski Krzysztof 11, 16, 47, portr. 52
Zauder Urszula 2
Zawadzki Józef 236, 237, 248
Zawilska Jolanta B., red. 583
Zawlik Izabela 595, 599
Zawrotniak Czesława 26, portr. 44
Zdeb Urszula 4, 92, 131, 137, 143, 150, 177, 184, 230, 288, 294, 298, 302, il. 617
Zdrojewicz Zygmunt 584
Zezula Barbara 28, portr. 44
Zhenghong Wang 159, 169
Ziabicki Andrzej 438, 443, 447, 448
Ziejka Franciszek 12
Zieleniewski Michał 245
Zieliński Kazimierz 253
Zimbardo Philip G. 374
Zimmermann Arthur 593
Zioło Krzysztof 24, portr. 44
Znamirowski Andrzej 251, 255, 261
Zwarun Lara 160
Zweig George 437
Zwolak B. 312
Zybert Elżbieta Barbara 6, 9, 690, rec. 2, 673
Zygmunt Arkadiusz 595
Zyner Elżbieta 589, 591, 593, 595

Żeromski Jan 577
Żmigrodzka Barbara 36, portr. 44
Żmuda Ryszard 3, 6, 8, 9, 30, 288, 341, 600, 678, 690, il.606, 607, 614, 651, portr. 8, 44, red. 600, red. nacz. 2
Życzkowski Karol 448
Żylińska Ludmiła 592-594

Indeks nazw geograficznych

A l e x a n d r i a 131, 137, 144
A m i e l ó w k a 10
A m s t e r d a m 583
A n g l i a 67, 488, 492, 514
A s t a n 498
A t e n y 236, 596-597
A u s t r a l i a 492, 506
A u s t r i a 269, 598

B a r c e l o n a 578, 585, 586
B a u f f 577
B a z y l e a 578, 586
B e l g i u m 586
B e l m o n t 130, 136
B e r g e n 116, 306
B e r l i n 9, 67, 270, 275-277, 594, 596, 678
B e r n o 67
B i a ł o w i e ż a 304, 574
B i a ł y s t o k 2, 22, 38, 39, 42, 46, 50-52, 304, 322, 328, 334, 339, 394, 450-457, 588-589, 591, 592, 594, 595, 606, 607
B i e l s k o - B i a ł a 22, 41, 46, 49, 260
B i r m i n g h a m 591
B o l o g n a 590

Bratysława 578, 587
Breckenridge 577
Bruksela 67, 586
Brzeg 271
Bukowiec 274
Buxheim 252
Bułgaria 577
Bydgoszcz 2, 23, 38, 42, 46, 49-51, 290, 317, 338, 432, 450-457, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 584, 587, 618

California 514
Chicago 151, 159, 276, 277, 348
Cieplice Zdrój 274
Cieszyn 448
Czechy 525, 548, 550, 588
Częstochowa 23, 38, 46

Dahlem 276, 277
Dania 125, 269, 577, 588
Dorpart 275
Drammen 123
Drezno 275
Drohobycz 274

Egipt 251
Elbląg 226, 337
Erlangen 271
Europa 67, 115, 252, 254, 279, 307, 491

Filadelfia 107, 576
Finlandia 302
Florence 589-590
Francja 242, 252, 269, 279, 525, 526, 577, 583
Frankfurt 268, 269, 276
Freiburg 578, 591, 592

Gdańsk 2, 23, 24, 39, 40, 42, 46, 51, 101, 106, 131, 137, 143, 144, 160, 177, 184, 194-196, 312, 339, 450, 451, 457, 557, 583, 592, 606, 607, 615, 618, 624, 625, 651
Gdynia 106, 625
Getynga 275
Giessen 275
Gliwice 24, 44, 46, 49, 205, 226, 257, 577
Gostyń 259
Grecja 255, 596, 597

Hampshire 131, 137
Hanover 578
Heidelberg 275
Hiszpania 72, 73, 506, 578, 585, 586
Hohenwiese 274
Holandia 72, 181

Irlandia 514
Islandia 295
Israel 585
Istebna 272

Japonia 598
Jelenia Góra 260, 277

Kadijewka 274
Kalisz 241
Kanada 54, 125, 486, 492, 576, 577
Kassel 276
Katar 499-500
Katowice 2, 24, 25, 38, 41, 42, 44, 46, 49, 52, 257, 333, 450-457, 473, 606, 607, 626
Kazachstan 498
Kielce 10, 19, 25, 40, 43, 81, 259, 273, 322, 329, 475
Kolonia 65, 271
Konstancin 259
Kopenhaga 276, 577, 588
Korea 514
Koszalin 26, 40
Kowary 274, 277
Kraków 2, 9, 10, 16, 17, 26-28, 38-42, 44, 46, 47, 51, 52, 62, 84, 106, 121, 126, 129, 131, 132, 134, 137, 138, 140, 143, 146-151, 155, 157, 159, 164-166, 168, 169, 174, 175, 177, 180, 181, 184, 202, 203, 226, 227, 232, 242, 252, 255-257, 259, 260, 273, 274, 288, 294, 295, 300, 302-305, 307, 309, 312, 332, 374, 418,

450-457, 485, 564, 574, 585, 600, 606, 607, 617, 618, 625, 626, 676
Krzemieniec 236
Królewiec 275
Kijów 594

Laos 183
Leicester 126, 149
Lichtenstein 295
Lipsk 270, 275
Lizbona 196, 343, 344, 595
Locarno 582
Londyn 62, 131, 137, 144, 151, 169, 251, 256, 436
Lozanna 498, 501
Lubiąż 272
Lublin 2, 17, 28, 29, 38, 40, 43, 44, 47, 49, 51, 52, 257, 258, 289, 304, 319, 320, 331, 340, 450-457, 577, 581, 593-595, 606, 616
Lwów 263, 273, 274, 275

Łowicz 260
Łódź 1-2, 7-11, 29, 30, 38, 39, 41, 44, 47, 49, 50, 62, 98, 114, 118, 119, 193, 202, 226, 234, 259, 260, 277, 289, 302, 326, 339, 340, 341, 345, 450-457, 516, 519-522, 526, 576-579, 582-588, 591-594, 598-600, 606, 614-616, 619, 625, 626, 651, 675, 679, 690

Mainz 593
Malbork 258
Manchester 89
Men, rz. 276
Mikołajki 588, 589
Międzyzdroje 587
Miśnia 276
Monachium 275, 276, 578, 587

Nałęczów 312, 313
New Rochelle 504
Niemcy 125, 252, 506, 525, 578, 587, 593, 594, 596
Nietlebeen 275
Norwegia 123, 125, 149, 227, 230, 294, 295, 305
Nowa Zelandia 492
Nowy Jork 76, 131, 143, 151, 169, 576

Oborniki Śląskie 273
Odra 268
Oksford 55, 177, 289, 395, 620, 623
Oleśnica 263
Olsztyn 30, 43, 47, 50, 52, 131, 144, 577, 596
Opole 30, 39, 43, 45, 47, 51
Oslo 126, 149
Ostrów Wielkopolski 258

Paryż 67, 68, 241, 256, 276, 277, 577, 583
Petersburg 247, 248
Pittsburg 276
Plagwitz 275
Poczdam 9, 678
Polska 14, 20, 57, 62, 66, 67, 84, 85, 91, 92, 126, 227, 230, 252, 256, 257, 282, 298, 303, 305, 316, 322, 326, 328, 338, 365, 394, 449, 455, 473, 480, 484, 504, 506, 514, 517, 525, 574, 588, 623, 674
Portugalia 72, 506, 595
Poznań 2, 11, 16, 17, 31, 39, 40, 42, 43, 47, 50-52, 169, 201, 202, 205, 226, 260, 277, 289, 302, 312, 326, 327, 339, 341, 356-361, 394, 412, 448, 450-457, 469, 487, 488, 495, 496, 564, 577, 582, 585, 594, 606, 607, 614, 616, 617, 621, 622, 624, 627; - Czerniejewo 581
Pracze Odrzańskie 271
Praga 548, 550, 588, 620
Prusy 269
Pułtusk 329

Quebec 576

Radom 32, 39, 271
Rawa Mazowiecka 240
Rimini 583
Rosja 241, 525

Rumunia 525
Rzeszów 32, 40, 47, 52, 357
Rzym 67, 588, 595

San Diego 482
Sekwana, rz. 276
Siedlce 32, 41, 250, 261
Singapur 307
Skandynawia 126
Skotniki 251
Słowacja 548, 587
Stany Zjednoczone 57, 58, 67, 76, 276, 301, 302, 307, 349, 447, 487, 492, 504, 514, 525, 526, 576, 577
Sucha 260
Suwałki 32
Szczecin 2, 8, 9, 11, 16, 17, 33, 38-40, 47, 49-51, 267, 284-286, 288-290, 293, 302, 308, 339, 362, 374, 409, 449-457, 479, 575, 589, 596, 601, 604-607, 611, 614, 616-618, 620, 624, 626, 650-652, 679, 690
Szczyrk 584, 587
Sztokholm 67, 344, 583
Szwajcaria 252, 578, 582, 586
Szwecja 125, 149, 583
Słowacja 525, 548, 578, 587
Słupsk 32, 42

Śląsk - Dolny 263, - Górny 275
Świebodzin 259
Štiřín 550

Tel Aviv 585
Toruń 11, 16, 17, 41, 48, 49, 52, 226, 255-257, 260, 291, 314, 338, 432, 495, 570, 606, 617
Toszki 275
Turcja 514

Ukraina 274

Warna 577
Warszawa 2, 11, 16, 34, 35, 38, 40-44, 48-52, 62, 92, 106, 116, 130, 143, 177, 204, 226, 234, 235, 236, 238, 239, 241-244, 253-256, 258-260, 267, 270, 277, 278, 307, 313, 316, 321, 327, 328, 340, 347, 373, 374, 392, 394, 428, 448, 450, 451, 453-457, 459, 469, 473, 479, 529, 551, 564, 569, 572, 574, 576, 577, 580, 582-584, 586, 589, 590, 591, 595, 600, 607, 614, 619-623, 673, 679
Wiedeń 241, 252, 256, 270, 598
Wielka Brytania 57, 58, 60, 65, 125, 294, 306, 307, 514, 525
Wilno 236
Wrocław 2, 36, 37, 42-44, 48, 51, 52, 100, 204, 226, 235, 237, 239, 253, 255, 256, 259, 260, 262, 264, 265, 267-275, 277, 338, 450-457, 564, 577, 584, 590, 591, 597, 606, 607, 615, 621, 676, 677
Würzburg 275
Wzgórza Wuleckie 263
Włochy 72, 525, 583, 589, 590, 595

Yokohama 598

Zakopane 305
Zamość 240
Zielona Góra 37, 38

Żary 258